

תמצית גפ"ת

בבא מציעא

תמצית גפ"ת בבא מציעא

סיכום של דברי הגמ' רש"י ותוס'

בצורה מסודרת וברורה,

מועיל לחזרה ולבהירות הסוגיות.

התשפ"א

מודיעין עילית

כל הזכויות שמורות
הערות ותיקונים יתקבלו בברכה
לפרטים- 0527692282

היכא דאיכא דררא דממונא, והיינו שבלא טענותיהם יש ספק לבי"ד, יחלוקו. תוד"ה ויחלוקו. והיכא שאחד מהם ודאי רמאי, כגון אם זה אומר אני ארגתיה וזה אומר אני ארגתיה, לרש"י תהא מונחת עד שיבוא אליהו, ולתוס' (ד"ה א') יחלוקו בשבועה, דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא.

ביאור לשון המשנה אני מצאתיה וכולה שלי-
בתחילה מבארת הגמ' שמדובר במקרה אחד, ואי תני רק אני מצאתיה הו"א מאי מצאתיה ראיתיה, דבראיה בעלמא קנה (שאע"פ שבלשון התורה "ומצאתה" דאתא לידיה משמע ואף אם הגביה מציאת עכו"ם אינו מחויב בהשבתה דכתיב "אחיר", מ"מ בלשון בני אדם קורין לראיה מציאה), קמ"ל (משנה יתירה) דבראיה בעלמא לא קני ואפ"י היכא שלא גילה דעתו שרוצה לקנותה כשתגיע לידו. תוד"ה בראיה. הגמ' שואלת דמתני' משמע שמדובר בב' מקרים שונים. ועל כן הגמ' מבארת דאני מצאתיה איירי במציאה, וכולה שלי איירי במקח וממכר, וקמ"ל שדין יחלוקו בשבועה הוא בין במקח וממכר בין במציאה, ואין אומרים שדווקא באחד מהם יש הוראת התר (ועל כן רמו רבנן שבועה עליה כדי שיפרוש. תוס'). דבאבידה מורה התר כיון שאין חסרון ממון אבל במקח אע"פ ששניהם שילמו חשיב חסרון שהרי חיזר אחריה לקנותה, ובמקח וממכר מורה התר כיון שגם הוא נתן דמים, וחבירו יוכל לקנותה במקום אחר.

ב: ביאור דין שניים אוחזים במקח וממכר- שנים
האוחזים בטלית, וכל אחד טוען שהמוכר מכרה לו, והמוכר קיבל מעות משניהם, ולא ידוע מי נתן לו מדעתו ומי נתן לו בעל כרחו, דבכהאי גוונא המוכר עצמו נאמן רק אם מקחו בידו כדאיתא בקידושין ע"ג. אבל אם המוכר קיבל מעות מאחד מהם, נשאל את המוכר ממי הוא קיבל מעות דבזה הוא נאמן אפ"י הלכו מלפניו, כיון שהוא זוכר ממי קיבל מעות. רש"י. אבל התוס' (ד"ה ולחזי) מבארים שכוונת הגמ' שאם המוכר זוכר הרי הוא כעד אחד לפטור את מי שמעיד עבורו, ולחייב את השני שבועה דאורייתא. ולר"י כוונת הגמ' שאם רק אחד נתן מעות נשאל אותם מי נתן מעות, שאינם חשודים לשקר אלא רק למי נתרצה המוכר.

חנוני על פנקסו- בעה"ב שאמר לחנוני שיתן לבניו או לפועליו דברים בשווי מסוים, והחנוני אומר שהוא נתן והם אומרים שהם לא קיבלו, לרבנן שניהם נשבעים ונוטלים מבעל הבית, ולבן ננס שניהם נוטלים בלא שבועה, כדי שלא יבוא לידי שבועת שוא. הגמ' מבארת שגם לבן ננס י"ל דבשנים אוחזים בטלית חולקים בשבועה, מפני שיתכן

שנים אוחזים

למה סידר רבי שנים אוחזין אחרי סוף ב"ק- גם למ"ד שב"ק ב"מ וב"ב אינם מסכת אחת, ובשני מסכתות אין סדר למשנה, היינו לענין מחלוקת ואח"כ סתם, לפי שרבי לימד כפי שהיו חפצים התלמידים, ומ"מ סידר רבי את המסכתות לפי סדר, והטעם שסמך דין זה לסוף ב"ק, שאחרי שמלמד שם מתי הרי אלו שלו ומתי של בעה"ב, מלמד כאן מתי חולקין. תוד"ה שנים.

כללי ההכרעה בממון המוטל בספק

ישנם כמה סוגי מקרים שיש שני אנשים הטוענים לבעלות על אותו ממון, ויש כמה סוגי הכרעות במקרים כאלו, יחלוקו (עם שבועה או בלי שבועה), המוציא מחבירו עליו הראיה, כל דאלים גבר, יהא מונח עד שיבוא אליהו. ובסוגין יבואר מתי אומרים כך ומתי אומרים כך, ומדוע.

ב. דין שניים החלוקים מי הבעלים על הממון שהם מחזיקים בו- שני בני אדם האוחזים בטלית אחת, וכל אחד אומר שהטלית שלו, כל אחד ישבע שאין לו בה פחות מחצי, ויחלוקו, דשניהם מוחזקים בה ואין לאחד כח יותר מהשני, אבל אם הטלית ביד אחד מהם, המוציא מחבירו עליו הראיה. וכן אם היו שניים רוכבין ע"ג בהמה, או כשאחד רוכב ואחד מנהיג (אשמועינן בזה דרכוב ומנהיג שווים לקנות בהמה מן ההפקר), וטוענים כולה שלי, הדין כנ"ל. ואם אחד טוען כולה שלי והשני טוען חציה שלי, א"כ אין הנדון אלא על חצי טלית, וממילא זה נשבע שאין לו בה פחות מג' חלקים, וזה שנשבע שאין לו פחות מרבע, זה נוטל ג' חלקים וזה נוטל רביע. וכתבו התוס' (ד"ה וזה) דאינו נאמן במיגו שהיה טוען כולה שלי, דמיגו להוציא לא אמרינן, (ובשטר א"כ לרבא נאמן במיגו משום שהיה די שישתוק, ולרב יוסף אינו נאמן כיון שטענתו הראשונה היתה שקר). ולא אמרינן אין ספק מוציא מידי ודאי כמו בספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי סבא, דהכא בחצי השני שניהם מוחזקים בשוה.

מתי הדין יחלוקו ומתי יהא מונח ומתי כל דאלים גבר- בספינה שיש שנים שטוענים שהם הבעלים שלה, הדין כל דאלים גבר, ושאינו מטלית (הנ"ל) ומנה שלישי (שנים שהפקידו אצל אחד זה מנה זה ב' מנים, וכל אחד אומר שהוא הפקיד את ב' המנים) ששניהם מוחזקים. ועל כן אם החלוקה יכולה להיות אמת (טלית) חולקין, ואם לאו (מנה שלישי) יהא מונח. ובשנים אדוקים בשטר יחלוקו דאפשר שפרע לו חצי (אבל במנה אין דרך להקנות חצי). ולסומכוס אע"פ שאין מוחזקים ואין החלוקה יכולה להיות אמת,

ולא אמר להם שיעמידו עדים, ואין השני נאמן עליו בשבועה דהוא רשע, ורק כאשר אדם האמין לחבירו והפקיד או התנה עמו הרי האמינו גם לשבועה, וממילא אין עליו להפסיד מכך. ולא אמרינן לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, כיון שלא הזכיר עדים כלל, משא"כ באמר הב ליה שטרא. תוד"ה ולא. והא דאמר ר"ע בלקח מחמשה ואינו זוכר ממי, נותן לכל אחד ואחד ולא אומרים יהא מונח, שאני התם דאפסיד אנפשיה, דהוה ליה למידכר. תוד"ה גבי.

סיכום הסוגיה – שני בני אדם החלוקים ביניהם בבעלות על ממון מסוים, לגבי שור שנגח את הפרה שלא ידוע אם הוא גרם למיתת הולד או לא, לרבנן המוציא מחבירו עליו הראיה, ולסומכוס חולקים בלא שבועה. ולגבי שנים אוחזים בטלית איתא במתני' שחולקים בשבועה, והגמ' מבארת שלרבנן יחלוקו משום ששניהם אוחזים בטלית, ולסומכוס צריך שבועה משום שזה ברי וברי, ואם לסומכוס חולקים בלא שבועה אף בברי וברי שבועה זו היא תקנת חכמים מיוחדת כדי שלא כל אדם יתקוף טלית חבירו ויטען שהיא שלו. ולא אמרינן יהא מונח (כמו במנה שלישי), משום שכאן יתכן שהטלית היא של שניהם וליכא ודאי רמאי, וזה גם הטעם דלא אמרינן שיחלוקו בלי שבועה כמו שבחנוני על פנקסו כל אחד נשבע ונוטל מבעל הבית. ולא אמרינן בחנוני יהא מונח, משום שהחנוני והפועלים לא האמינו זה לזה, ואין להם עסק אלא עם בעל הבית. ולבן ננס שבחנוני נוטלים בלא שבועה כדי שלא יבואו לידי שבועת שוא, היינו דווקא היכא דאיכא ודאי שבועת שוא. (והיכא ששניהם אינם מוחזקים (ההוא ארבא), אומרים כל דאליים גבר. ולסומכוס אף כשאין מוחזקים ואין החלוקה יכולה להיות אמת אומרים יחלוקו היכא דבלא טענותיהם יש ספק לבי"ד. תוד"ה ויחלוקו).

דין מודה במקצת ועדים במקצת

התובע מחבירו סכום מסוים והוא מודה בחלק מהסכום, הרי הוא חייב שבועה דאורייתא על השאר. הגמ' מבארת למה מודה במקצת חייב שבועה, ודנה אם אפשר ללמוד בק"ו שגם אם יש עדים על מקצת יהיה חייב שבועה.

מודה במקצת – התובע את חבירו מנה לי בידך, והלה מודה במקצת, חייב שבועה מדאורייתא על השאר דכתיב "כי הוא זה". וטעם השבועה (למה אינו כמשיב אבידה ויפטר. ובתוס' ד"ה מפני) ביארו שנאמינו במיגו דאי בעי כופר הכל, או שנלמד מכאן שלא אומרים מיגו) מפני שבאמת רצה לכפור הכל אלא שאינו מעיז פניו בפני בעל חובו, (ובמקום שיכול להעזי כגון בבנו נאמן במיגו. שם). ומה שלא מודה בהכל משום שרוצה להשתמט עד שיוכל לפרוע, ולכן משביעים אותו כדי שיוודה. אבל בלא סברת אשתמוטי לא היה נשבע, דמיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא. רש"י. ובתוס' ד"ה בכוליה) הקשו דלקמן ו. מבואר דחשיד אממונא לא

ששני השבועות נכונות והגביהו את המציאה יחד וכל אחד זכה בחצי, אלא שכל אחד סבור שהוא הגביה הראשון, וכן במקח שמוא נתרצה לשניהם.

מחלוקת סומכוס ורבנן בדין ממון המוטל בספק – שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה וכו' לסומכוס חולקין בלא שבועה, ולחכמים המוציא מחבירו עליו הראיה ובעומדת באגם המרא קמא חשיב מוחזק. (תוד"ה התם). אי מתני' דשנים אוחזים בטלית כרבנן, י"ל דיחלוקו משום ששניהם מוחזקים בה, ובעי שבועה כיון שכל אחד מוחזק בכולה. ואי מתני' כסומכוס הכא יחלוקו בשבועה, וכמ"ד שלא אמר סומכוס שיחלוקו בלא שבועה אלא בשמא ושמא. ולמ"ד דסומכוס איירי גם בברי וברי, הכא נשבעין מתקנת חכמים, שלא יהא כל אחד תוקף טליתו של חבירו ואומר שלי היא. (ואין לומר שרק במקום דררא דמונונא (לרש"י היינו חסרון ממון שלא כדון, ולתוס' ד"ה היכא) היינו שבלא טענותיהם יש ספק לבי"ד) חולקין, שאם במקום שיש דררא דמונונא לשניהם, וודאי היא רק של אחד, חולקין בלא שבועה, כ"ש הכא שיתכן שבאמת היא של שניהם). וכתבו התוס' ד"ה ומה) דבמחליף פרה בחמור יחלוקו משום דאיכא דררא דמונונא. אבל הכא אין סברת דררא דמונונא מועילה לומר שיחלוקו בלא שבועה, דשמא ע"י שבועה יודה, ובארבא כל דאליים גבר כיון שבלא טענותיהם אין ספק לבי"ד ואינם אוחזים.

ג. שניים שהפקידו אצל אחד זה מנה זה מאתים,

וכל אחד אומר שהוא הפקיד מאתים, לרבנן כל אחד נוטל מנה והשאר יהא מונח עד שיבוא אליהו, ורבי יוסי אומר א"כ מה הפסיד רמאי, אלא הכל יהיה מונח עד שיבוא אליהו. הגמ' מבארת שאע"פ שבשנים אוחזים בטלית כל הטלית דומה למנה השלישי, מ"מ י"ל שלרבנן יחלוקו בשבועה, מפני שיתכן שהטלית של שניהם משא"כ במנה שלישי, וכן לרבי יוסי י"ל דיחלוקו בשבועה כיון דליכא ודאי רמאי, אבל כשיש ודאי רמאי קונסים שיפסיד גם מה שהוא שלו בודאי. (תוד"ה התם). ואין לחלק דשאני הכא שהרמאי לא יפסיד כלום אם נאמר יהא מונח, שהרי במקח וממכר יש לרמאי הפסד שהרי קיבל מעות.

ומ"מ לענין חנווני הטוען שנתן לפועל והפועל טוען שלא קיבל, לרבנן כל אחד נשבע ונוטל מבעל הבית ולא אמרינן יהא מונח, משום שכל אחד טוען שאין לו עסק עם השני אלא עם בעה"ב, ששלחם לעשות כך

וכפר ממון והודה, דכתיב "או מכל אשר ישבע עליו לשקר וכו' ", דאם הביאורו לידי מיתה חמורה לא יביאהו לידי קרבן הקל, (אמנם מק"ו זה ליכא למילף שבועה, דמה למיתה שעל מה שהעידו הוא מת. תוד"ה רבי חייא). ודלא כחכמים הפוסרים משום שהיה יכול לומר מזיד הייתי.

הגמ' דוחה את הק"ו מהודאת פיו, דמה לפיו שכן אינו בהכחשה ובהזמה שאם הודה במנה והכחשוהו או הזימוהו עדים חייב, דהודאת בעל דין יותר ממאה עדים, משא"כ עדים.

וכן א"א ללמוד מעד אחד שאין מחייבו ממון ומחייבו שבועה בכופר הכל, דכתיב "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת" אבל קם הוא לשבועה, כ"ש שני עדים. דמה לעד אחד שכן על מה שמעיד הוא נשבע, תאמר בעדים שעל מה שכפר הוא נשבע.

וכן א"א ללמוד ק"ו מגלגול שבועה ע"י עד אחד ושם על מה שכפר הוא נשבע, וגלגול שבועה דאורייתא דכתיב "ואמרה האשה אמן אמן", דשם שבועה גוררת שבועה משא"כ בעדים במקצת שמשלם חמישים, ואין כאן שבועה לגרור ממנה.

הגמ' מבארת שלומדים חיוב שבועה בעדים במקצת בצד השוה מעד אחד, ומפיו שחייב שבועה במודה במקצת, כ"ש שעדים שיחייבו שבועה. שאם תפרוך מה לפיו שכן אינו בהכחשה עד אחד יוכיח שישנו בהכחשה ובהזמה והיינו שע"י הזמה דיבורו בטל, (אבל אין לפרוך מה לפיו שכן אינו משלם בהזמה, דמה שעד אחד אינו משלם בהזמה אינו חומרא, אלא קולא לפי שאינו מחייב ממון בעדותו, אמנם על מה הצד פרכינן אף פירכא כל דהו, ורבי חייא לא פריך אף על מה הצד. תוד"ה עד). ואם תפרוך מה לעד אחד שכן על מה שמעיד הוא נשבע פיו יוכיח וכו', הצד השוה שבהם שע"י טענה וכפירה הם באים ונשבע, ומזה לומדים שגם עדים במקצת שיש בזה טענה וכפירה נשבע.

ואין לפרוך שבעדים הוחזק כפרן, מפני שגם הכופר במלוה לא הוחזק כפרן דכיון דמלוה להוצאה ניתנה סבר עד דהוי לי זוזי ופרענא, ולא אמרינן שהוא גזלן והתורה אמרה "אל תשת רשע עד", אבל הכופר בפקדון פסול לעדות דליכא למימר אשתמוטי, ואיירי דיש עדים שהיה הפקדון בידו ולא נאבד ממנו.

ואין לפרוך מה לעדים שישנן בתורת הזמה ומשלמים קנס ד"כאשר זמם", אבל עד אחד או בהודאת פיו פטור, דרבי חייא תורת הזמה לא פריך דא"כ אף עד אחד כיון שישנו בהזמה ליבטל עדותו, לא יחייבו שבועה, ומה שאין משלם קנס

חשיד אשבעתא, ומשבעת שליחות יד וכן בנסכא דרב אבא משמע דהוי דאורייתא. ועל כן פירשו התוס' שבלא סברת אשתמוטי היינו מאמינים לו במיגו דאי בעי כופר הכל. וכופר הכל נמי אשתמוטי מישתמוטי, כל זמן שלא נעשה מעשה ע"פ עדותו, אבל אין עד אחד פוסט משבועה דאורייתא כשבועת מודה במקצת או שבועת השומרים.

עדים במקצת - רבי חייא שונה שגם היכא שהוא כופר הכל והעדים מעידים שהוא חייב מקצת, חייב שבועה. ודבר זה נלמד בק"ו וכדלהלן, ומה שצריך ק"ו הוא כדי שלא תאמר דשאני מודה במקצת שטעם השבועה הוא כדלעיל, וסברא זו לא שייכת בעדים שהרי כפר בכלו, ונימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבעתא. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה אבל) דהקמ"ל הוא שלא נעשה גזלן בהכי דאשתמוטי קמישתמוטי, דהכופר במלוה כשר לעדות. והא דלא נקט דאי לאו ק"ו הו"א דשאני הודאת פיו שאינה בהכחשה ובהזמה, דיותר ניהא לפרוך מסברא, ולקמן דלמוד מק"ו פריך דהודאת פיו חמורה. ולהלן ה. מביאה הגמ' שאבוה דרבי אפטוריקי סובר שאין חיוב שבועה בעדים במקצת.

ג: אם אפשר ללמוד ק"ו עדים במקצת מהודאת פיו-

הגמ' רוצה ללמוד ק"ו מפיו, דאם הודאת פיו שאין מחייבו ממון (והיינו קנס דכתיב "אשר ירשעון אלוהים" פרט למרשיע את עצמו, אבל ממון גמור הודאת בעל דין כמאה עדים) מחייבו שבועה, כ"ש שעדים שמחייבים ממון על מה שהעידו יחייבו שבועה על השאר.

הגמ' שואלת מה לפיו שכן מחייבו קרבן אפי' העדים מכחישים אותו, דכתיב "והתודה אשר חטא והביא", תאמר בעדים שאין מחייבים אותו קרבן אם הוא מכחישים, אבל אם אינו מכחישי אפי' עד אחד מחייבו קרבן. רש"י מפרש שהוא נאמן משום דמה לו לשקר היה יכול לומר מזיד הייתי. ובתוס' (ד"ה מה) כתבו הטעם משום דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים, אבל ללישנא דהטעם משום דמתרץ דיבוריה, א"כ אינו נאמן להכחיש העדים, וחשובי עדים מפיו, ומה דאמרו רבנן מה אם ירצה לומר מזיד הייתי לדבריו דר"מ קאמר, דהא מיגו במקום עדים הוא, ומיירי כשלא בדקו כוונתו בשעה שאמר לא אכלתי. ור"מ סובר שרק בתחילה נאמן לומר מזיד הייתי, אבל בסוף אינו נאמן לתרץ דיבורו. והא דנאמן לומר מזיד הייתי אע"פ שאין אדם משים עצמו רשע, משום שעושה תשובה ואינו רוצה להביא חולין בעזרה.

הגמ' מתרצת שרבי חייא סובר כר"מ שאף עדים מחייבים קרבן, וכן אשם (ומה שמצינו שעדים לא מחייבים אשם לא סבר כסוגיא דהכא. תוד"ה אשם), וכן חומש אם נשבע

שאינו מחזק כוחו להאמין עדותו. ואין לפרוך שכופר הכל בא ע"י טענה וכפירה ואינו נשבע, דהתם אינו נשבע כיון שאין שם טענה חשובה, משא"כ כשמודה במקצת או עד מכחישו. תוד"ה הצד.

א"א ללמוד לחייב בעדים במקצת, מדין שנים אוחזים בטלית, ולומר שמה שהוא אוחז הוא כעדים אנו סהדי שהוא שלו, וקתני ישבע. דבמתני' אין זו שבועת מודה במקצת שהרי לשניהם יש אנו סהדי ואעפ"כ נשבע, ובהכרח זו שבועה מדרבנן שלא יהא כל אחד תוקף טליתו של חברו.

ד: שטר שכתוב בו סלעים דינרים והמלוה טוען שחייב לו חמש והלוה טוען שלש, לרשב"א חייב שבועה שהרי הודה במקצת, ולר"ע פטור דהוי כמשיב אבידה שהשטר מסייעו ממה שלא פירט כמה, דמיעוט סלעים שתיים, ומשיב אבידה פטורו חכמים משבועה. וכתבו התוס' דאין לחוש שרשב"א חולק על רבו ר"ע, ויש גורסים רבי יעקב.

סיכום הסוגיה - כופר הכל פטור משבועה, אבל מודה במקצת חייב שבועה מדאורייתא, דאישתמוטי קמישתמיט וע"י שבועה יודה. ומודה במקצת חייב שבועה מדאורייתא. לרבי חייא אף אם יש עדים על מקצת חייב שבועה מדאורייתא, ואף שכאן לא שייך הסברא הנ"ל דאשתמוטי קמישתמיט, לומדים ק"ו מעד אחד ומהודאת פיו שאם הם מחייבים אותו שבועה כ"ש שעדים יחייבו אותו שבועה. וא"א ללמוד רק מהודאת פיו, דפיו מחייבו קרבן ועדים לא, ואף אי ס"ל כר"מ שעדים מחייבים קרבן, מ"מ פיו אינו בהכחשה והזמה משא"כ עדים. וא"א ללמוד רק מעד אחד, דעד אחד אינו מחייב שבועה אלא על מה שהוא מעיד, ומגלגול שבועה ליכא למילף, דשאני התם שבועה גוררת שבועה. שבועה דשנים אוחזים בטלית אינה מטעם אנו סהדי, שהרי לשניהם יש אנו סהדי.

ואם הלוה אומר שתיים משמע דפטור, ואין לומר דחייב ונקט שלש לאפוקי מר"ע שפוטר בשלש אע"פ שבשתיים חייב, כיון שכשאומר שתיים נראה יותר נאמן כיון שהשטר מסייעו (תוד"ה לעולם שתיים חייב), דא"כ היה לרשב"א לומר אף זה ישבע ומדנקט הואיל והודה במקצת הטענה ישבע משמע שבאומר שתיים אינו מודה במקצת דהוי כהילך. לרב זביד נחא דפטור משום דשטר הוי כהילך אף היכא שאינו מודה, דהקרקעות משועבדות על הכתוב בשטר, אבל הסלע השלישי הוי כמלוה על פה דאינו ממשמעות השטר. ולרב חייא י"ל דבשתיים פטור, ולא משום הילך די"ל דהילך חייב (ומ"מ לרשב"א אינו נאמן לומר שלש במיגו שהיה אומר שתיים, דמה שהשטר מסייעו אינו טוען ברצון. תוד"ה לעולם שתיים פטור), אלא משום דמסייע ליה שטרא העדים שבשטר מעידים שלא היו אלא שתיים ולכך לא פירשו מנין, או משום שאין נשבעים על הודאה בקרקעות כמו שאין נשבעים על כפירת שעבוד קרקעות דקרקעות איתמעטו משבועה. וכתבו התוס' (ד"ה וש"מ) שא"א לפטור באומר שלש מיגו שהיה אומר שתיים, דאינו מעיז לומר שתיים דהוי ככופר בכל.

הילך

מודה במקצת חייב שבועה מדאורייתא, אמנם היכא שאומר לו הילך (שלך הם בכל מקום שהם) נחלקו רבי חייא ורב ששת אם חייב שבועה או פטור. ומבואר בסוגין שגם הודאה במלוה בשטר שיש בו שעבוד קרקעות הוי כהילך. הגמ' דנה בכמה אופנים שיש חיוב שבועה, כיצד יבארם רב ששת הסובר שהילך פטור.

ללישנא בתרא הגמ' רוצה להוכיח מדברי ר"ע שהילך חייב, ולכן בשתיים חייב לר"ע. והגמ' דוחה שי"ל שגם בשתיים פטור, וקמ"ל שגם בשלש פטור דמשיב אבידה הוא, ולא אמרינן שיהיה חייב כמודה במקצת, דאל"כ נחייבו אף בשלש דנימא איערומי קמערים. ולרבי חייא בשתיים פטור כנ"ל.

האומר לחברו מנה לי בידך, והלה אומר אין לך בידי אלא חמישים, והילך לא הוצאתים והם שלך בכל מקום שהם, לרב חייא חייב שבועת מודה במקצת, ולרב ששת פטור, דחשיב כאילו נקיט מלוה בידיה להני חמישים. והלכה כרב ששת. תוס'.

אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות - כתבו התוס' (ד"ה אין) דאי שעבודא דאורייתא, שבועת מודה במקצת איירי באופן שמחל לו השעבוד או שאין לו קרקעות. ולריו"ח הכופר בממון שיש עליו שטר פטור מקרבן משום דהוי כופר שעבוד קרקעות, ומ"מ הכופר בממון שיש עליו שטר חייב קרבן אע"ג דשעבודא דאורייתא, משום שכיון שהפקיעו חכמים השעבוד הוי כמחל לו השעבוד, ומיירי שיש לו משועבדים ולא בני חרי, שאם יש לו בני חרי פטור אף בעדים, ואם אין לו משועבדים חייב אף בשטר. עוד כתבו התוס' דצ"ל שיש לר"ע שום מיעוט למעט קרקעות שהרי

רב חייא מוכיח ממתני' כדבריו, דבשנים אוחזים בטלית חייב שבועה אע"פ שהתפיסה כהילך, והיינו כדרב חייא קמייתא שחייב שבועה כשיש עדים על מקצת. (רש"י. והתוס' ד"ה ותנא) כתבו שאנו סהדי נחשב יותר מהעדאת עדים, ואף שגם לשני יש אנו סהדי, שבועה זו תקנת חכמים וכדלהלן, ואף שבועה זו תקנת חכמים היא שלא יהא כל אחד תוקף טליתו של חברו, מ"מ לא היו רבנן מתקנים שבועה

סיכום הסוגיה-

מודה במקצת חייב שבועה מדאורייתא, אמנם היכא שאומר לו הילך (שלך הם בכל מקום שהם), נחלקו רבי חייה ורב ששת אם חייב שבועה או פטור. המודה בקרקע חשיב הילך, וכן היכא שמודה בשטר שיש עליו שעבוד קרקעות, אמנם היכא שחפר בקרקע בורות שיחין ומערות לא חשיב הילך. וכן שומר שמודה שכופר בפרה אחת ומודה בשניה וטוען שמתה בפשיעה (שהוא חייב לשלם), לא חשיב הילך.

שטר שכתוב בו שהוא חייב סלעים ולא כתוב כמה, והמלוה טוען שחייב לו חמש, אם הלוה מודה בשלש לרשב"א חייב שבועת מודה במקצת, ולר"ע פטור דהוי כמשיב אבידה. ואם הלוה אומר שתיים, לרב זביד פטור משום דשטר הוי כהילך, ולרבי חייה י"ל דפטור משום שהשטר מסייעו או משום שאין נשבעים על הודאה בקרקעות.

עוד בענין עדים במקצת

שיטת החולקים על רבי חייה- אבדה דרבי אפטוריקי שנה ברייתא שדורשת מ"על כל אבידה אשר יאמר כי הוא זה" דחייב שבועה במודה במקצת, וכן דריש שאינו חייב שבועה בעדים במקצת, דכתיב הוא וכתוב זה, וס"ל כר"ג שטענו חיטים והודה לו בשעורים חייב. ורבי חייה תנא ופליג, (וי"ג שגם דברי רבי חייה הם מברייתא, ולפ"ז כוונת הגמ' שגם אם זה היה מדברי רבי חייה הוא יכול לחלוק. תוד"ה רבי חייה), ודורש מזה מודה במקצת ובעדים במקצת חייב מק"ו, וכן דורש שאינו חייב אלא בהודאה ממין הטענה ופטור אף מן השעורים ודלא כרבן גמליאל.

שכנגדו נשבע ונוטל בעדים במקצת- ההוא רעיא שהיו רגילים למסור לו בהמות בעדים ולומר אל תחזיר אלא בעדים, דאל"כ היה יכול להחזיר שלא בעדים, (תוד"ה מסרי). ויום אחד מסרו לו שלא בעדים, וטען לא היו דברים מעולם, ואח"כ באו עדים שאכל שתיים מתוך הבהמות. ואמר רב זירא שלדברי רב חייה (דהלכה כמותו. תוד"ה אי) המחייב שבועה בעדים על מקצת, הכא יש לחייבו שבועה, (ואע"פ שמקור רבי חייה מצד השוה, ואיכא למיפריך שכן לא החזקו כפרן, שמא י"ל שלומדים למלוה, וממילא ה"ה בפקדון. שם), וכיון שאין יכולים להשביעו שהרי הוא גזלן, שהרי רב חייה מחייב רק היכא דשייך אשתמוטי, ממילא הדין שכנגדו נשבע ונוטל כפי שתיקנו חכמים בחשוד על השבועה. אבל אין לומר שכנגדו נשבע ונוטל על שבועת היסט (-שבועה שהסיתו חכמים לכך להסיתו להודות, דחזקה אין אדם טוען אא"כ יש לו בידו), דתקנתא לתקנתא לא עבדינן. אמנם סתם רועה בהמות של אחרים אינו פסול

ר"ע דריש רבוי ומיעוטי דאינו ממעט קרקעות. וכן לר"מ הסובר שנשבעין על העבדים ולא על הקרקעות יש לו מיעוט לקרקעות שאין למעט ממנו עבדים.

מודה במקצת בכלים וקרקעות- אם טענו כלים וקרקעות, והודה באחד מהם פטור, שאין כפירת או הודאת קרקעות מביאה לידי שבועה, וכן בהודה במקצת הקרקעות פטור, אבל הודה במקצת הכלים חייב ומגלגלים שבועה אף על הקרקעות.

הגמ' אומרת שאין ראייה שהילך חייב ממה שנקט כלים וקרקעות ומשמע שהפטור הוא בגלל שזה קרקע, אבל כלים וכלים חייב אף באומר הילך (שהרי קרקע היא הילך), ד"ל שבכלים וכלים חייב, ואינו נאמן במיגו שהיה יכול לכפור בכלים ולהודות במקצת קרקעות, דשמא הוא חפץ יותר בקרקעות. (תוד"ה הודה). ונקט כלים וקרקעות לאשמועינן דין גלגול שבועה, והא דתני דין גלגול בקידושין אגב גררא נסבה. וכן הו"מ לשנויי דכלים דומיא דקרקעות שחפר בהם בורות דאינם כהילך. תוד"ה הא.

ה. ולמ"ד הילך פטור בעי קרא למעוטי קרקע משבועה, היכא דחפר בה בורות דלאו הילך הוא שהרי קלקלה, או להיכא שהודה בכלים וכפר בקרקעות. והקשו התוס' (ד"ה למ"ד) שהרי גם למ"ד הילך חייב למה צריך קרא, והרי לא שייך אישתמוטי בקרקע, ושמא י"ל אישתמוטי משום דמשכנה וסבר עד דהו לי זוזי ופרענא. עוד כתבו תוס' (ד"ה אמאי) דאע"ג דאין פסוק מיוחד על קרקעות, קשיא ליה למה הזכירם התנא, ואין למור דבא לפוטרים משבועת עד אחד, שהרי איירי במודה במקצת. עוד כתבו (ד"ה א"י) שמשמע מהגמ' שדווקא בכלים וקרקעות פטור, אבל בטענו לו חיטים והודה לו בשעורים חייב.

חיוב שבועה בד' שומרים- לרמי בר חמא ד' שומרים החייבים שבועה, בשומר חנם שנגנבה, ובשומר שכר שנאנסה, ובשואל שמתה מחמת מלאכה, צריכים כפירה במקצת שטוען לא היו דברים מעולם או החזרת, והודאה במקצת שמודה שחייב לו, ונמצא שאיירי שאין חיוב שבועת השומרים אלא כשטען שמסר לו ג' פרות, ומודה על אחת, ועל אחת כופר, ועל השלישית טוען טענה שהוא פטור בה, שהוא נשבע ש"לא שלח ידו במלאכת רעהו", אבל שבועה דכפירה אינה שבועת השומרים, וקמ"ל שאין שומר חייב שבועה אלא במודה במקצת, דכתיב בפרשת שומרים "כי הוא זה", לאפוקי מ"מד" עירוב פרשיות כתוב כאן ו"כי הוא זה" קאי א"אם כסף תלוה".

למ"ד הילך פטור צ"ל שהפרה שמודה בה מתה בפשיעה דלאו הילך הוא. וכתבו התוס' דהוי מצי להקשות מכמה משניות כגון זה אומר עד הזיז זה אומר עד החלון, אלא דניחא ליה לאקשוויי מכל ד' שומרים.

הכי אף בזה שייך אישתמוטי, דשמא נגנב או אבד וחושב שימצא אותו אח"כ. דמטעם זה י"ל ג"כ למה ד' שומרים (באופן שיש כפירה והודאה) אינם חשודים אשבועתא, והיינו במכחישים, אבל בטוענים נאנסה הטעם שמא פשע ומישתמיט עד דהוו ליה זוזי. וממה דנשבע שאינה ברשותו, ג"כ אין ראייה, דמורה הטר כיון שמשלם ממון, וסובר שאין איסור "לא תחמוד" אלא בלא לשלם, ו"לא תגזול" לעבור עליו בשני לאוין, וחמסן אינו פסול לעדות ולשבועה אלא מדרבנן, או באופן שחציף לחטוף מיד הבעלים ובידיעתו. תוד"ה בלא.

ג' ראיות דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא -

א' שבועת היסט שהרי מעיז פניו לכפור הכל ולאו לאשתמוטי בעי. רש"י. ותוס' כתבו שהראיה מהאופן שתובעו מה שבידו או קרקעות דלא שייך אישתמוטי. ב' מהא דבחנוני על פנקסו שניהם נשבעים ונוטלים מבעה"ב אע"פ שאחד מהם ודאי חשוד. ג' מהא דשומר חנם שטוען נגנבה נשבע שלא פשע ושלא שלח בה יד לרש"י הכונה שלא עשה בה מלאכה, שאז הוא גזלן וחייב באונסיה, ולר"ת (תוד"ה שבועה) הכונה שלא אכלה. וכן נשבע שאינה ברשותו ואי חשוד שאינה ברשותו נימא שיהא חשוד על השבועה.

שבועה שלא שלח בה יד - כתב רש"י שאם שלח בה יד חייב באונסיה. וכתבו תוס' (שם) דהיינו כשנאנסה קודם שהחזירה. עוד כתבו שאף אם יש עדים שנאנסה חייב לישבע שלא שלח בה יד קודם שנאנסה, או י"ל דאין נשבע שלא שלח בה יד אלא ע"י גלגול מהשבועה שלא פשע, וכשאינו נשבע שלא פשע אינו נשבע שלא שלח בה יד. ור"ת כתב שאם מתה בפנינו אינו נשבע אף ע"י גלגול, שאין מגלגלים אלא בדבר הדומה, ובשותפין שחלקו מגלגלים משום שיש לו הוראת הטר.

טעם השבועה בשנים אוחזים לאביי - לאביי טעם השבועה בשנים אוחזים הוא שחוששים שמא יש לו עליו ספק מלוה ישנה ותוקף את הטלית לתשלום החוב, ויפרוש מחמת השבועה דפרשי אינשי מספק שבועה דליאת בחזרה, אע"פ שאינם פורשים מספק ממון דאייתא בחזרה שאם לא יזכור יחזירו מספק, אבל אם בספק יעכבנו לא יפרוש גם מספק שבועה. (תוד"ה ממון). וס"ל לאביי שמי שלא פורש מודאי ממון לא יפרוש גם משבועה. וכתבו התוס' (ד"ה ספק) שטעם זה שייך גם בג' שבועות ובחנוני על פנקסו, אבל גזלן ודאי וכופר בפקדון אין להכשיר מטעם ספק מלוה ישנה.

סיכום הסוגיה - שנים אוחזים בטלית וכל אחד טוען שכולה שלו, כל אחד נשבע "כולה שלי ולדבריכם שבועה שיש לי

לשבועה ואינו חשוד להרעותם בשדות אחרים קודם שיגיע למרעה המופקר לכל דאין אדם חוטא ולא לו, ורק בבהמות שלו בשביל הנאתו או הכא שהוא בא לגזול, פסול, ולכן מותר לתת בהמות לרועה ואין בזה משום לפני עור.

הא דאמרינן שכנגדו נשבע ונטול, ולא אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם, דא"כ יטלו כל אשר לו, ועוד דשאיני חשוד שהוא מוכן להשבע. (תוד"ה שכנגדו). עוד כתבו התוס' (ד"ה אין) והרא"ש דמשמע הכא שלהלכה כופר הכל חייב שבועת הסת אע"ג דליכא דררא דממונא, ואם טוען איני יודע ישבע שאינו יודע.

השבועה בשנים אוחזים,

ואי חשיד אממונא חשוד אשבועתא

הגמ' מבארת באיזה נוסח נשבעים בשנים אוחזים בטלית וכל אחד טוען שכולה שלו, ומדוע נשבעים דווקא בנוסח זה, וכן הגמ' דמה האם החשוד על הממון חשוד גם על שבועת שקר, ואם הוא חשוד מה מועילה שבועה על ממון.

ה: נוסח השבועה - שנים האוחזים בטלית וכל אחד טוען שכולה שלו, כל אחד נשבע "כולה שלי ולדבריכם שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות מחציה". ואין נשבע כולה שלי שהרי לא נותנים לו כולה ואם נשביענו על כולה יש לעז על ב"ד. וכתבו התוס' (ד"ה ונימא) שלבן ננס הטעם משום דהוי שבועת שוא. ואינו נשבע חציה שלי מפני שמרע את טענתו שהרי טען כולה שלי. ואם לא יאמר כולה שלי יש לחשוש שכוונתו שאין לו בה כלום שזה בכלל פחות מחציה, דבא לאפוקי שאין לו בה שלישי.

טעם השבועה - לריו"ח שבועה זו תקנת חכמים היא, שלא יהא כל אחד תוקף טליתו של חבירו ואומר שהיא שלו. ואע"פ שהוא חשוד על ממון לתקוף, וא"כ נימא שהוא חשוד לישבע, חשיד אממונא לא חשיד אשבועתא שהשבועה חמירה לאינשי, דהעולם נזדעזע על "לא תשא". וכתבו התוס' שלפי זה כל גזלן אינו פסול לשבועה אלא מדרבנן (ולעדות פסול מדאורייתא משום "אל תשת רשע עד"), וי"מ שגזלן ודאי חשיד אף אשבועה, משא"כ חשוד שמא ע"י שבועה יפרוש, (ובהוא רעיא חשיב גזלן, שלא שילם על שני בהמות אלא בע"כ). ועיין להלן. דעת אביי בטעם השבועה.

חשיד אממונא לא חשיד אשבועתא - אין ראייה לכלל זה משבועת מודה במקצת, דהתם אישתמוטי קמישתמיט. שהרי הכופר במלוה ובאו עדים שהוא חייב כשר לעדות דאשתמוטי קמישתמיט, והכופר בפקדון פסול לעדות, ואיירי באופן שיש עדים שבשעת הכפירה היה הפקדון בידו והוא ידע, או שהחזיקו בידו, אבל בלאו

צוות, והגמ' דנה האם ההקדש מועיל מדין שתיקה כהודאה, (ואף שבגזל אין הבעלים יכול להקדיש מפני שאינו ברשותו, הכא הוי כפקדון שיש לו ביד אחרים), או שכיון שרק הקדיש ולא תקף אין שתיקה כהודאה, דלמה יצווח בשביל דבריו.

1: האם חל ההקדש במרוחץ המוטל בספק, ודין

ספק בכור - האי מסותא שהיו שנים שטענו שהיא שלהם, והקדישה אחד מהם, ופרשו ממנה רבנן. ורב המנונא רצה להוכיח שחל ההקדש ממה שמוצינו בספק **בכור** (בין אדם כגון שהפילה אמו לפניו דבר שיש ספק אם הוא פוטר בכורה, בין בהמה כגון בהמה שילדה ואין ידוע אם כבר ביכרה, בין טהורים, בין טמאים כגון פטר חמור), שדינו המוציא מחבירו עליו הראיה, וקס"ד שאם תקפה כהן ושתיק ישראל ואח"כ צווח על ישראל להביא ראיה, ומ"מ אסורים בגיזה ובעבודה שמא זה קדשים, ומבואר חמור כהן הקדש לאסור בגיזה ועבודה אף כשזה ביד ישראל, ונמצא שאם תקפו אין מוציאין מידו, אם הקדישה מקודשת. ורבה דוחה את הראיה מבכור, דאף אי נימא שאם תקפו כהן מוציאין מידו דסתמא בחזקת ישראל הן והכהן קרוי מוציא, ומ"מ אע"פ שאין לכהן שום כח בזה אסורים בגיזה ובעבודה, כיון שקדושת בכורה היא קדושה הבאה מאיליה וממילא יש בזה ספק איסור גיזה קדשים, אבל במסותא שהקדושה באה ע"י אדם, י"ל שלא חל ההקדש, אפי' את"ל תקפה אין מוציאין מידו, דאינו יכול להקדיש דבר שאינו ברשותו. ועיין לקמן ז. שלמסקנה לא חל ההקדש במסותא. ע"כ פירוש רש"י.

ובתוס' (ד"ה הקדישה) כתבו שדין מסותא איירי כשהשני שתק, וממה שלמסקנה לא חל ההקדש מוכיחה הגמ' ששתיקה אינה כהודאה. עוד כתבו התוס' (ד"ה והא) שהדין במסותא הוא כל דאלים גבר, וגם בו היה מקום להסתפק דכיון דאם תקפה והקדישה מסתמא אין השני יכול לתקפה, ה"ה שהקדש בלא תקיפה מהני, או דלא מהני שהרי כשתקפה יכול חבירו לחזור ולתקוף, והקדש לא אלים מתקיפה. ועל זה מביא ראיה מבכור שאם תקפה כהן אין מוציאין מידו, וממה שאסור גיזה ועבודה מבואר שהקדישה בלא תקפה הוי הקדש, ורבה דוחה שאם תקפה כהן מוציאין מידו, ובהכרח שהאיסור בגיזה ועבודה הוא משום שזה קדושה הבאה מאיליה. והקשו התוס' למה אין מוציאין מיד הכהן שהרי יכול ישראל לתת לכהן אחר, ות' דאיירי במכירי כהונה, או דאין יכול לתבוע אלא טובת הנאה (ומ"מ המזיק מתנות כהונה או אכלם אינו חייב לשלם).

ראיה שתקפו כהן מוציאין מידו - רב חנניה מוכיח כדברי רבה מדתניא "הספיקות נכנסים לדיר להתעשר" (היינו בספק פטר חמור שפדאו ועל הטלה אין קדושה אפילו אם פדה עליו פטר חמור ודאי, דכיון שאם יש לישראל

בה ואין לי בה פחות מחציה". לרבי יוחנן השבועה היא מתקנת חכמים שלא יתקוף כל אחד טלית חבירו ויאמר שהיא שלו, וס"ל דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא אפילו היכא דלא שייך לומר אישתמוטי קמישתמיט, או כשיש לו הוראת התר אחרת (הכופר בפקדון ונשבע שאינו ברשותו דס"ל שלא תחמוד היינו כשאינו משלם). ולאביי שבועת שנים אוחזים היא משום דחיישינן שיש לו עליו ספק מלוה ישנה.

עוד בדין שנים אוחזים, ודיני מוחזקות ע"י

תקיפה

לאחר שנתבאר דין שנים אוחזים בטלית שחולקים בשבועה, ממשיכה הגמ' לבאר מה הדין במקרים נוספים כששנים חלוקים בבעלות על הטלית, כגון היכא שאחד חטף את הטלית מיד חבירו, האם החוטף נקרא מוחזק או לא, ומה הדין אם הקדישה.

שנים שבאו לפנינו עם טלית וכל אחד טוען שהיא שלו - אם היא ביד אחד מהם, המוציא מחבירו עליו הראיה בעדים.

ואם אחד אוחז בטלית והשני מיסרך בה סרוכי, על הנסרך להביא ראיה, אף אליבא דסומכוס דס"ל שממונן המוטל בספק חולקין ומבואר שסומכוס מיקל בחלוקה ואינו מצריך שבועה, דסרוכי לאו כלום הוא, ואין כאן סיבה המעוררת ספק.

ואם היו אוחזים בטלית ונפסק דינם שיחלוקו וחזרו לבי"ד כשרק אחד מהם תפוס בה, והשני טוען **שהשכירה לו** אינו נאמן, שכיון שהיה חשוד בעיני לגונבה לא היה משכירה לו בלא עדים. ואינו נאמן במיגו שהיה אומר שתקפה ממנו, דמיגו במקום עדים הוא. תוד"ה אגרת.

ואם כשהם בבי"ד **תקף אחד את הטלית בפנינו** מיד חבירו לפני שנשבעו, אם המחזיק שתק, שתיקה כהודאה, ואם צווח אין משמעות לתקיפה, והגמ' מסתפקת מה הדין אם שתק ולבסוף צווח, האם שתיקה כהודאה, או שהוא שתק בתחילה משום דקחזי ליה רבנן.

לפי הצד שתקיפה לא מועילה, הוא הדין אם **הקדישה** אינה מקודשת דלא אלים הקדש מתקיפה. אבל לפי הצד שתקיפה מועילה יש להסתפק מה הדין בהקדישה, האם הקדש מועיל כתקיפה, כיון שאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, או שאין הקדש מועיל כיון שלא תקפה, וא"א להקדיש דבר שאינו ברשותו. וביארו התוס' (ד"ה הקדישה) דאיירי ששתק כשהקדישה, וכששאלה הגזבר

ז. פסק הדין במסותא- לרב הונא לא חל ההקדש במסותא, דכל שאינו יכול להוציאו בדיינים הקדישו אינו קדוש. אבל אם היה יכול להוציאו בדיינים היה קדוש, ואף שמסותא מטלטלי כגון גיגית אינו יכול להקדיש מפני שאינה ברשותו, (דמטעם זה נגזל אינו יכול להקדיש מה שגזלו ממנו אע"פ שיכול להוציאו בדיינים), דבמסותא מקרקעי עסקינן וקרקע אינה נגזלת וברשותו היא. (וגזלן אינו יכול להקדיש לפי שאינה שלו).

שניים אדוקים בטלית- כל אחד נוטל עד מקום שידו מגעת, והשאר חולקים בשוה, והיינו בשבועה. וכתבו התוס' (ד"ה מחוי) שגם מה שהוא אדוק בו אינו נוטל אלא בשבועה, דגם בזה שייך הטעם שלא יהא כל אחד הולך ותוקף טליתו של חברו. ומתני' דקתני שחולקים בכל הטלית איירי דתפיסי בכרכשתא. ומבואר מדין זה ממה שלאחר שבועה נוטל כל מה שהוא תופס אפילו יותר ממחצה (שם) שמהני קנין סודר אם המקנה תופס בידו שלש על שלש, דכמאן דפסיק דמי, וקרינן ביה "ושלף איש נעלו ונתן לרעהו" וקנאו המקנה, והמכר נקנה בו ללוקח, ומדכתיב "נעלו" לפינן שצריך שיעור בגד. ומ"מ הנותן גט ליד האשה והמשיחה נשאת בידו ויכול לנתקו ולהביאו אצלו אינה מגורשת, דכריתות (-הפרדה) בעינן וליכא, ואפילו אם נתן בידה הפתוחה ונשארה המשיחה בידו ואח"כ קפצה ידה אינה מגורשת, דבעינן "ונתן", ולא הוא עשה את הקפיצה, והוי כאומר טלי גיטך מעל גבי קרקע, אלא בעינן שיתחוב הגט בידה הקפוצה. ור"ת פירש דאיירי בגט כבד שאף בלא קפיצת היד אינו יכול לנתקו. (תוד"א אה).

אם הטלית מוזהבת חולקים בשוה, אף אם הזהב קרוב יותר לאחד מהם.

סיכום הסוגיה- שנים החלוקים בבעלות על טלית אם רק אחד אוחז בה המוציא מחבירו עליו הראיה, ואם אחד אוחז והשני נסרך אין הסריכה נחשבת כלום, ואם שניהם אוחזים בה יחלקו בשבועה, (וכל אחד נוטל את מה שהוא אדוק בו, ואת השאר חולקים בשוה אפילו אם יש שם חוטי זהב והם קרובים יותר לאחד מהם), ואם אחר שיצאו מבי"ד חזרו כשרק אחד מחזיק בה, אין השני נאמן לטעון שהשכירה לו, ואם בפנינו תקפה אחד מיד השני, אם השני שתק שתיקה כהודאה, ואם צווח אין משמעות לתקיפה, ואם שתק ואח"כ צווח הגמ' מסתפקת אם מועילה התקיפה, ולפי הצד שתקיפה לא מועילה גם לא מועיל להקדישה, ולפי הצד שתקיפה מועילה יש להסתפק האם הקדש מועיל. ולגבי מסותא ששני אנשים טענו שהיא שלהם, מסקנת הגמ' שלא חל ההקדש, דכל דבר שאינו יכול להוציאו בדיינים אינו יכול

י' פטרי חמור מפריש עליהם י' שייך להפקיע האיסור לעבוד בחמור זה, (והקשו התוס' (ד"ה מפריש) למה צריך עשרה שייך, והרי שה אחד פוטר כמה פטרי חמורים), ומעשרם והם שלו דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואפילו פדיון פטר חמור ודאי אין בו קדושה והוא ראוי למעשר בהמה, ואם יש לכהן י' פטרי חמורים שירש מאבי אמו ישראל מפריש עליהם י' שייך ומעשרם והם שלו, ממילא יכול לעשר את הספק יחד עם שאר בהמותיו ואף אם יצא בעשירי הוי מעשר. אבל בספק בכור אינו נכנס לדיר להתעשר, דנאמר במעשר "יהיה קודש" ולא שכבר קדוש). ואי נימא שאם תקפו כהן אין מוציאין מידו א"כ יש לכהן בו צד זכיה, ונמצא שאם הספק יצא בעשירי הישראל פוטר ממונו בממון כהן, ובהכרח שתקפו כהן מוציאין מידו.

ואין לומר שמדובר באופן שיש ט' טלאים מלבד זה המסופק, וא"כ מעשר ממה נפשך (דא"צ לצרף ט' טלאים לגורן אחר, אלא כשהיו י' ובאו לכלל חיוב. תוד"ה ותשעה). דאם יש בו צד זכיה לכהן א"כ ספק אינו חייב במעשר בהמה וא"צ לעשרו ממה נפשך. וכדאיתא בבכורות שאם חזר אחד מן המנויים לתוך הדיר לפני שיצאו עשרה, כולם פטורים, אלו שיצאו נפטרו משום "מנין הראוי", ואלו שלא יצאו פטורים כולם אפילו הם אלף, דכתיב "כל אשר יעבור תחת השבט" ולא שכבר עבר, וכל אחד הוא בספק שמא כבר יצא, ואין אומרים שיעשר ממנו"שם שאם הקופץ בתוכם פטורים משום "מנין הראוי" שהיה ראוי לצאת אחר, ואם אינו ביניהם שפיר קא מעשר, משום דספק מעשר בהמה פטור, ד"עשירי" ודאי אמר רחמנא, ולא עשירי ספק. ובהכרח שמה שהספיקות נכנסים לדיר להתעשר, הטעם משום שתקפו כהן מוציאין מידו ואין לכהן צד זכיה בהם מספק.

וכתבו התוס' (ד"ה פטור) שלמסקנה תקפו כהן מוציאין מידו. ומ"מ היכא שתפס בהתר אין מוציאין מידו (מרחץ ששכרו בי"ב זהובים לשנה ודינר לחודש ונתעברה השנה). וכן תפיסה קודם שנוגד הספק (בשטר שבאו שנים ואמרו אנוסים היו) מועילה, ועו"ל דבשטר מפקינן מיניה, אלא שאין קורעים השטר ולא גובים בו.

קפץ אחד מן המנויים לתוכם כולם פטורים- הקשו התוס' (ד"ה קפץ) למה אותה בהמה שחזרה לדיר אינה בטלה ברוב, דדבר שבמנין הוא דין דרבנן, וקבוע לא שייך אלא כשמקור האיסור וההתר ניכרים, ובריה נמי לא שייך, ולא משמע דאיירי שנשאר רק אחד. עוד הקשו התוס' (ד"ה לפטור) על דין מנין הראוי, דדין זה לא שייך אלא כשיש רק י', אבל כשיש הרבה ישלים המנין והיא עשירי ו"א קדוש, וכן בכל י"א, וכשישאר פחות מי' יצרפם לגורן אחר.

אין צד שיחתכו השטר לשנים. (תוד"ה ויחלוקו). דאי לא תימא הכי הא דתנן היו שנים רוכבין ע"ג בהמה יחלוקו, הרי בבהמה טמאה מפסידים שוויה, ומוכח שהכונה יחלוקו לדמי, (אבל בהמה טהורה י"ל שיחלקו בבשרה, ובטלית י"ל שיחתכוה לשנים וחזיא לקטנים, וטלית מוזהבת חזיא לבני מלכים).

ברש"י מבואר שההפרש לדמי בין טופס לתורף אינו אלא שבתורף כתוב זמן ובטופס לא, אבל שם המלוה והלווה והמעות כתובים אף בטופס בשיטה אחרונה, וחתומת העדים אף שהיא רק בטופס הא סבירא לרשב"ג מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו. והק' תוס' (ד"ה דאית) שהרי אם אין עידי חתימה כלל השטר פסול. עוד הק' דהשטר פסול אפי' אם חסרה בו שיטה אחת וא"כ לא עדיף טופס מתורף. ובהכרח שאין השומא לפי פסול השטר, ורק זמן שהשטר כשר בלא זמן שמין למי שמחזיק בו. ובירושלמי איתא שהולכים לפי מי שמחזיק את העדים, והיינו דכשר בלא עדים דעידי מסירה כרתי, ושמין כמה שוה חתימת העדים שעל ידה לא יצטרך לחזר אחר עידי מסירה.

בנמצא השטר ע"י אחר האם מחזירים למלוה, ומה הדין בכתובה- אם השטר נמצא ע"י אחר, לרבנן לא יוציאו מידו, שמא כתב ללוות ולא לזה, ואפי' כתוב בו הנפק לא יוציאו לעולם עד שיבוא אליהו או עדים שראו מיד מי נפל, שמא נפרע החוב. ולרבי יוסי הרי הוא בחזקתו דס"ל דאין חוששים לפרעון מפני שהלוה זהיר לקרוע את השטר מיד.

הגמ' מביאה ברייתא שמבואר בה שרבי יוסי כן חושש לפרעון - מצא שטר כתובה בשוק אם הבעל מודה שלא פרעו יחזיר לאשה ולא חיישין לקנוניא, ואין לחוש שכתבו לפני הנישואין דמנה ומאתים משתעבדי מן האירוסין, ותוספת לאביי עדין בחתומיו זכין לו, ולרב אסי איירי בהקנה לה. (תוד"ה בזמן). ואם הבעל טוען שפרעו, לרבנן לא יחזיר לאף אחד, ולרבי יוסי אם היא תחת בעלה יחזיר לה שאין דרך לפרוע את הכתובה לפני הגירושין, ואם נתארמלה או נתגרשה לא יחזיר לאף אחד, ומבואר דרבי יוסי חייש לפרעון.

הגמ' מיישבת בג' אופנים-

א' רבי יוסי חושש לפרעון, והופכים את השיטות בשטר, ובכתובה אין מחלוקת, והברייתא חסורי מחסרה.

ב' רבי יוסי אינו חושש לפרעון אף בכתובה, ולדבריהם דרבנן קאמרו, (ותשובת רבנן היא דאף תחת בעלה אימור צררי אתפסה שלא יטריחוה יורשים אם תתאלמן).

להקדישו, ובמטלטלין אף אם יכול להוציאו בדיינים אינו יכול להקדיש לפי שאינו ברשותו, (וממילא ה"ה בטלית ההקדש לא חל בשתק ולבסוף צווח. תוס'). בספק בכור הדין המוציא מחבירו עליו הראיה, ואם תקפו הכהן למסקנה מוציאין אותו מידו, ומ"מ אסור בגיזה ועבודה מפני שזה קדושה הבאה מאיליה, וכדמצינו שספק פדיון פטר חמור נכנס לדיר למעשר בהמה, ולא חוששים שאם הספק יצא בעשירי נמצא שהישראל פטר את ממנו בממון הכהן, אמנם ספק בכור אינו נכנס לדיר למעשר בהמה, דכתיב "יהיה קודש" ולא שכבר הוא קדוש. ואם יש ט' טלאים מלבד הטלה המסופק, אינו חייב לעשר, ד"עשירי" ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק, שהרי מהאי טעמא אם קפץ טלה שכבר נמנה לתוך שאר הטלאים כולם פטורים.

דין שטר חוב שנמצא

לאחר שנתבאר מה הדין כששנים אוחזים בטלית, מבארת הגמ' מה הדין כשהמלוה והלוה אוחזים בשטר חוב, האם גם בזה חולקים, או שיש מקרים שהדין בהם שונה, וכן מבארת הגמ' מה הדין במוצא שטר חוב של אחר או במוצא כתובה, האם חוששים שהחוב נפרע או לא.

שנים אדוקים בשטר- שנים -מלוה ולוה האדוקים בשטר, והמלוה טוען שנפל ממנו ומצאו, והלוה טוען שהוא פרע את החוב וממנו נפל, אם השטר מקוים יחלוקו לכו"ע, כמו בשנים אוחזים בטלית, ואם השטר אינו מקוים, לרבי אם יתקיים השטר בחותמיו יחלוקו, אבל אם השטר אינו מקוים אלא הלוה מודה שהשטר אמיתי פטור, דס"ל שהמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, וכל זמן שאינו מקוים אפילו אם הוא ביד המלוה יכול הלוה לטעון פרוע כיון שבלא הודאתו היה השטר חספא בעלמא. ולרשב"ג אף בזה יחלוקו, דס"ל שהמודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו.

ז' הגמ' מבארת (סוף העמוד) דאיירי ששניהם אדוקים בתורף (מקום הלוה והמלוה והמעות והזמן) או בטופס (שאר כל לשון השטר) ואז אמר רשב"ג יחלוקו (ולרבי אם אין השטר מקוים אף בזה לא גבי מידי. תוד"ה מחלוקת), אבל אם אחד יש בידו את הטופס והשני את התורף, זה נוטל טופס וזה נוטל תורף, והיינו שחולקים ביניהם את החוב, ונותן האוחז בטופס לאוחז בתורף את ההפרש שיש בין שטר שיש בו זמן וגובים ממשעבדי, לשטר שאין בו זמן ואין גובים ממשעבדי. ואמר רבי יוחנן שאם הטופס והתורף אינו בידיהם אלא באמצע השטר חולקין אע"ג דמיקרב לגבי חד. ואף הדין יחלוקו הוא לדמי -שחולקין את החוב לפי השווי למכור, ויפרע החצי, וא"צ לפרוע חצי החוב ממש, אבל

הגמ' אומרת שאין ראייה לדין הנ"ל (מגביה מציאה לחבירו לפי רמי בר חמא, או לרבא היכא שהגביהו יחד) מדינא דשנים אוחזים בטלית וכל אחד אומר אני מצאתיה, שהרי שם כל אחד טוען שהגביה לבדו ואיך יבוא אחד מן השוק שאינו מוחזק ויטלנה. (וכתבו תוס' ח: דאף אי נימא שבמגביהים יחד לא קנו, מ"מ באוחזים יחד חשיבי מוחזקים, כיון שבמגביה לבדו קנה). וממשנה יתירא דזה אומר כולה שלי דאתא לאשמועינן דטעמא דיחלוקו משום דאמרינן שהגביהוה יחד, ליכא ראייה, דהא איירי במקח וממכר. ומזה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי שטוען חציה שלי משום שהגביה יחד עם חבירו. תוס'. ליכא ראייה, ד"ל דאיירי במקח וממכר, וקמ"ל שהאומר חציה שלי לא הוי כמשיב אבידה, דאיערומי קמערים כדי להפטר משבועה, והוה מצי לשנויי דאיירי שהוא טוען שהיה אדוק בה, או שהגביה כולה כדי לקנות חציה, אלא דא"כ אכתי איכא ראייה ממשנה יתירא. ועל זה קאמר דאיכא חידוש במקח וממכר וממילא ליכא ראייה ממתני'. (תוד"ה אלא). ומשנים רוכבין ליכא ראייה, דבא לאשמועינן שרכוב קנה אע"ג שאין כאן משיכה שהרי לא זה ממקומה.

קנין מציאה לחרש - שני חרשים שהגביהו מציאה יחד קנו מדרבנן, כדי שלא יבואו לאינצויי, ואם הגביהו פקח וחרש יחד מציאה, הפקח לא קונה כיון שאינו יכול לקנות ע"י הגבהת החרש, ומתוך שלא קנה הפקח לא קנה החרש, שכיון שרואה החרש שגם הפקח לא קנה לא יבוא לאינצויי. ואין לומר שיקנה הפקח מתוך שקנה החרש, דאין הפקח יכול לקנות בהגבהת מי שאינו בן דעת והווי ראשה השני כמנח ע"ג קרקע. והחרש ג"כ לא קונה, ואין לומר שיקנה במיגו דשני חרשין, (ובתוס' ד"ה ומאי) הקשו דדילמא תרי מיגו לא אמרינן, שהרי גם ב' חרשין אינם קונים אלא במיגו דזכי לנפשיה). שהרי הפקח מגביה לעצמו ולעצמו הרי לא קנה.

סיכום הסוגיה - שנים שהגביהו יחד חפץ, כיון שאין החפץ מוגבה אלא ע"י שניהם יחד צריך כל אחד להשתמש בהגבהת חבירו כדי לזכות בחפץ, ובמציאה כשניהם רוצים לזכות מהני לכו"ע דמיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, (וכשניהם חרשים קנו מדרבנן מפני דרכי שלום, כמו כשחרש מגביה לבדו, אבל כשאחד חרש ואחד פקח שניהם לא קנו), אבל כשאחד מגביה לבדו עבור חבירו, יש מחלוקת אם מהני לקנות לחבירו או לא.

קנין ברכוב ומנהיג ובתפוס במוסירה

מבואר במתני' שרכוב ומנהיג נחשבים מוחזקים בבהמה,

ג' הופכים את השיטות בשטר, וטעמא דרבנן שבכתובה אם טוען שפרעו לא יחזיר, מפני שחוששים לשתי כתובות שכתב לה כתובה אחרת כשזו נאבדה, ואיירי באומר אל תחזירו לה שיש בידה אחרת והיא תוציא על היורשים שטר אחר שטר, ולרבי יוסי אין חוששים לשתי כתובות, אבל לפרעון לא חיישי רבנן.

סיכום הסוגיה - מלוה ולוה האוחזים את שטר החוב ויש יכווח האם החוב נפרע או לא, ושניהם אוחזים או בטופס או בתורף או במקום אחר והטופס או התורף באמצע (ואין נ"מ אם הוא קרוב יותר לאחד מהם) אם השטר מקיים יחלוקו לכו"ע בדמי השטר (כמו שבהמה טמאה חולקים אותה לדמיה), ואם אחד מחזיק בטופס והשני בתורף מי שמחזיק את התורף מקבל את ההפרש בין שווי שטר שיש בו זמן לשווי שטר שאין בו זמן. ואם אין השטר מקיים אלא מחמת הלוה יש מחלוקת אם גם בזה יחלוקו או לא. ואם השטר נמצא ע"י אחר, נחלקו רבי יוסי ורבנן בברייתא אם חוששים לפרעון וממילא לא יחזיר, או שיכול להחזיק מפני שאין חוששים לפרעון, והגמ' אומרת שיתכן לחלק בין שטר חוב לכתובה, ד"ל שבכתובה לכו"ע חוששים שכשנאבדה הכתובה כתב לה אחרת ולכן לכו"ע לא יחזיר.

מעשה קנין עבור חבירו

ת. שנים שהגביהו מציאה יחד לדעת שיקנו שניהם, שניהם קנו. וכמבואר במתני' ב. דתני בזמן שהם מודים או שיש להם עדים חולקין בלא שבועה, דאיירי במציאה שמודים שהגביהו יחד וקמ"ל שקנה חבירו ואין אחר יכול לחוטפה מהם, דאי איירי במקח וממכר מאי קמ"ל.

רמי בר חמא לומד מדין זה שהמגביה מציאה לחבירו **קנה חבירו**, ולא אמרינן דהוי תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, דאל"כ נחשבת המציאה כמזנחת בצידה השני ע"ג קרקע ולא קנה אף אחד מהם.

רבא סובר שבעלמא המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו, ומ"מ שנים המגביהים מציאה יחד קנו, **דמיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה** ורק לאופן כזה יש ראייה ממתני'. ואפשר להוכיח ששייך כזה מיגו ממה שאף שהאומר לשלוחו צא וגנוב לי וגנוב פטור מכפל, דאין שליח לדבר עבירה, דדברי הרב דברי התלמיד דברי מי שומעין, מ"מ שותפין שגנובו (והאחד הוציאה מרשות בעלים לדעתו ולדעת חבירו. רש"י. ובתוס' ד"ה ושותפין) כתבו דאיירי בהגביהו שניהם חייבים.

הנהגה שאינה אורחא, וכן הנהגה בחמור, דפשיטא שאינה מבטלת, ורק במתני' הו"א שרכוב שהוא גם תפוס וגם מנהיג ברגליו מבטל את קנין מי שהוא רק מנהיג.

היה אחד רכוב על חמור ואחד תפוס במוסירה
 בברייתא איתא שזה קנה חמור וזה קנה מוסירה. הגמ' מבארת דאי רכוב לא קנה איירי ברכוב המנהיג ברגליו. עוד מבארת הגמ' שהתפוס לא קנה במוסרה אלא מה שתפוס בידו, ואף הרכוב לא קנה אלא את בית פגיה של המוסרה - מה שבראש החמור, דחמור דמי, אבל את שאר המוסרה התפוס לא קנה (אע"פ שהאומר משוך בהמה זו וקנה כלים שעליה קונה. תוס'), מפני שהיא מוגבהת בצידה השני ע"י החמור, והרכוב לא קנה משום שהשני לא הגביה עבורו ויכול אחר לחוטפה מהם. ורבי אבהו אמר שהתפוס קנה, הואיל ויכול לנתקה ולהביאה אצלו שהרי ראש החמור גבוה וקל לנתקה משם, והגמ' דוחה דא"כ המגביה טלית שחציה השני ע"ג עמוד קנה ולא אשכחן תנא שמחלק וסובר שקונים באופן זה. והקשו תוס' דשמא רבי אבהו חולק בזה. עוד כתבו התוס' (ד"ה הואיל) שדבר המוגבה ע"י אדם וסופו ליפול אינו נחשב הגבהה, כדמצינו שעני המנקף בראש הזית אין בו גזל אלא מפני דרכי שלום, והזורק סלע של חברו לים בדאדייה אדווי פטור, והכא דמבואר שאם ניתק את הטלית מהעמוד קנה, היינו משום הוא תופס את הטלית בידו בצד אחד. אי נמי שאני הכא דאיירי שאם ינתק מן העמוד לא יפול עד הקרקע.

רכוב בשדה ומנהיג בעיר קונה. הגמ' מבארת שאם רכוב לא קונה איירי במנהיג ברגליו, וקתני תרי גווני מנהיג. ואף שהוא מנהיג ברגליו לא קנה בעיר (ולוהו"א דאיירי באינו מנהיג ברגליו י"ל דלא קנה משום שאינה הולכת מחמתו כיון שיש בני אדם או כמה דברים בדרך. תוד"ה א"י), משום דאיירי במקח וממכר ואמר לו המוכר שיקנה כדרך שבני אדם קונים, ואין דרך לרכב בעיר משום צניעותא. אבל בסתמא קונה אף בקנין שלא כדרך, שהרי המגביה ארנקי בשבת קונה אף שאין דרך בכך. ואף באומר לו קני בדרך שבני אדם קונים, אם הוא ברה"ר דרך לרכב שם שלא יפסיקוהו בני אדם, או שהוא אדם חשוב שאינו כבוד להנהיג בהמה ברגליו אלא דרכו לרכב ואפ"י בסימטא שאין שם בני אדם, או אשה שאין לה כח לאחוז בהמה שמה תינתק ממנה, או אדם זול שאינו צנוע שדרכו לרכב לפני כל אדם אף בלא דוחק, קונים אף ברכוב, אבל אדם בינוני כגון שאינו חשוב בעושר ואינו בוש להוליך בהמה ברגליו, אין דרכו לרכב בסימטא בעיר משום צניעות.

ט. קנין משיכה או חצר בחצר מהלכת - האומר

הגמ' מבארת האם רוכב או מנהיג בהמה זה מועיל לקנותה (מחבירו או מהפקר), ואם יש גם רוכב וגם מנהיג מי עדיף, והאם תפיסה במוסירה מועילה לקנין, ואיזה קנין מועיל בחמור או בגמל.

ח: המנהיג בהמה קנה, דבהמה נקנית במשיכה. וכתבו התוס' (ד"ה מנהיג) שאף שלר"ש (קידושין כ"ה:) בהמה נקנית דווקא בהגבהה, מ"מ לסתם מתני' (ב). נקנית במשיכה, והא דקאמר שלר"מ ור"א בהמה גסה נקנית במוסירה, היינו אף במוסירה.

ואם אחד רכוב ואחד מנהיג מסתפק מר שמואל אם רכוב עדיף משום דתפיס בה במוסירה, אבל מה שתופס ברגליו או מה שיושב לא חשיב תפיס, וצ"ל דאזלא נמי מעט מחמתיה. (תוד"ה רכוב עדיף). או שמנהיג עדיף דאזלא מחמתיה טובא. וכתבו התוס' (ד"ה רכוב לחודיה) שהיה גם צד שרכוב אפילו לחודיה לא קני, וכן מסקנת הגמרא.

מסקנת הגמרא שהרכוב ע"ג בהמה לא קנה. רב יהודה מוכיח דין זה מהא דאיתא בכלאים שהמנהיג בשור וחמור או היושב בקרון לוקה ארבעים, ור"מ פוטר את היושב בקרון, ואמר שמואל שהופכים את השיטות בברייתא, ומבואר שלחכמים רכוב לא קונה, ושמואל הפך את השיטות כיון שהלכה כרבים, וכ"ש שרכוב במקום מנהיג לא קונה. ואין לדחות דדווקא יושב לא קונה משום שאינו תופס במוסרה, משא"כ רכוב, דמוסרה לא קני אלא במכירה באופן שחבירו מסרה לו, אבל תפיסה במוסרה בלא שמסרה לו אינה קונה. והא דמבואר במתני' דרכוב קני כשהוא לבדו, דאי לא קני אף כשהוא לבדו לא חשיב מוחזק. תוס'. לא קאי כר"מ, שהרי לר"מ אפילו יושב קונה ומה באה המשנה לחדש, אלא קאי גם כרבנן, ואיירי במנהיג ברגליו - שהוא בועט בה ברגליו והולכת מחמתו כדרך רוכבי סוסים, וקונה במשיכה. ואשמזעין שאין הרכוב עדיף אע"פ שהוא גם מנהיג וגם תפוס, אלא שניהם מוחזקים בשוה ויחלוקו.

ט. דרך קניית גמל וחמור - (חמור דרכו בהנהגה וגמל במשיכה). שנים המושכים גמל או שמנהיגים חמור, או שאחד מושך ואחד מנהיג, קנו, ולר"י אין קונים גמל אלא במשיכה וחמור בהנהגה. הגמ' אומרת שאין מכאן ראיה שרכוב לא קונה מדנקט דווקא משיכה והנהגה, די"ל שגם רכוב קונה, ונקט משיכה והנהגה לאפוקי מר"י, אמנם יש אופן אחד שלא קונים בו גם לרבנן - י"א משיכה בחמור, וי"א הנהגה בגמל. כתבו התוס' (ד"ה מושך) שאין לומר שבא לחדש שאין משיכה שהיא אורחא בגמל מבטלת

זכיה במציאה ובפאה עבור אחר

לאחר שנתבאר במתני' ב. דין שנים האוחזים במציאה וכל אחד טוען שהוא מצא אותה וזכה בה לבדו, והגמ' האריכה בדיני שנים החלוקים בבעלות על ממון ובעוד עניינים, מבארת המשנה מה הדין כששניהם מסכימים מה היה עם המציאה, והויכוח הוא בדיני הזכיה מי זוכה בכזה מקרה, וכן מבארת הגמ' האם יש לאדם כח לזכות במציאה או בפאה עבור אדם אחר, ומתי פועל שמצא מציאה מציאתו לבעל הבית.

איתא במתני' שהרואה מציאה ואמר לחבירו תנה לי, והגביהה חבירו ואמר "אני זכיתי בה", זכה בה המגביה, אבל אם אחר שנתנה לו אמר "אני זכיתי בה תחילה" לא אמר כלום, דאף אם המגביה מציאה לחבירו לא קנה, אם נתכוין המגביה לקנות הא יביה ניהליה במתנה, ואי לא נתכוין לקנות הוי הפקר עד שהגיע ליד השני ואז קנאו השני, דעקר מידו לשם קנין.

זכיה בפאה עבור עני - איתא בפאה שאדם שליט פאה עבור עני, לרבי אליעזר העני זכה בפאה, ולחכמים יתננה לעני הנמצא ראשון. ואמר ריב"ל שאף לרבנן אם המלקט הוא עני זכה חבירו, דמיגו דזכי לנפשיה אם היה מגביה לעצמו זכי נמי לחבריה, ולא נחלקו אלא כשהמלקט הוא עשיר, דלר"א אומרים מיגו דאי בעי מפקר נכסיה והוי עני וחזיא ליה, ומיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, ולרבנן אין אומרים תרי מיגו. אמנם בעל השדה אפי' אם הוא עני לא יכול לזכות עבור עני אחר אף לר"א, דילפינן "לא תלקט לעני" להזהיר עני על שלו. ולדבריו מה שמבואר במתני' שבאומר לחבירו שיתן לו מציאה ונתנה ואמר אני זכיתי בה זכה בה, איירי באמר שמתחילה הגביה לעצמו. ולרב נחמן המחלוקת היא גם אם עני אחר מלקט פאה עבור העני, דלא אמרינן מיגו דזכי לנפשיה אלא כשזוכה גם לעצמו. רש"י. ובתוס' (ד"ה ולימא) כתבו שלפי צד זה המחלוקת היא בדין תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, ולא מטעם מיגו. ולדבריו לגבי מציאה אף במגביה עבור חבירו לא קנה.

י. המגביה מציאה לחבירו לרב נחמן ורב חסדא לא קנה חבירו, דהוי תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים דלא קנה דלאו כל כמיניה לחוב מאחר שלא עשאו שליח. רש"י. ובתוס' (ד"ה תופס) כתבו שגם אם עשאו שליח לא קנה. ולרבי יוחנן קנה חבירו, ומתני' איירי שאמר תנה לי ולא אמר זכה לי ולא עשאו שליח לקנות בהגבהה, ולכן יכול לחזור בו עד שהביא לחבירו. וכתבו תוס' (ד"ה א"ר יוחנן) דדווקא במיגו דזכי

לחבירו משוך בהמה זו לקנות כלים שעליה והוא מוכר לו רק את הכלים ולא את הבהמה, לא קנה, דלא אמר ליה קני ומשמעות דבריו היא אתה התכוין לקנות אבל אני איני מקנה לך, ואפילו אם אמר ליה משוך בהמה זו וקני כלים שעליה ג"כ לא קנה כלים, ואפי' אם קונה גם את הבהמה לא קנה את הכלים, דחצר מהלכת אינה קונה דלא איתרבי מ"אם המצא תמצא" אלא גגו חצרו וקרפיו דלא נייד והוי משתמר, ואף בעומדת אחרי שעקרה יד ורגל וקנאה במשיכה, לא קנה כלים, דכל שאילו מהלך לא קנה עומד ויושב נמי לא קנה כיון שהיא ראויה ללכת, אמנם אם הבהמה כפותה ר' אלעזר מסתפק אם קנה. וספינה שקפצו לתוכה דגים קנאם, דספינה מינח נייחא ומיא הוא דקא ממטי לה. וכן המגרש אשה ע"י שזרק גט לקלתה (-סל) שעל ראשה שנותנת לתוכו כלי מלאכתה) מגורשת, אפילו באינה כפותה (תוד"ה ה"ג), דקלתה מינח נייחא והיא מהלכת תחתיה. אמנם כתבו התוס' (ד"ה ספינה) שלענין עמידה בפני ת"ח רוכב הוי כמהלך, ודווקא לענין קנין קני משום דהוי דומיא דיד שהיד נחה והאדם מהלך. ובאגוז בכלי וכלי צף ע"ג מים הגמ' מסתפקת כיון שבמשכן לא היו מצניעים חפצים בדבר המתנדנד.

וכתבו התוס' (ד"ה משוך) שספק הגמ' היה דווקא בבהמה כיון שמישכת הבהמה שהולכת מעצמה לא שייכא בכלים, אבל באומר משוך קופה זו וקני כלים שבתוכה פשיטא דקנה. עוד כתבו התוס' דמה ששינונו (משך חמרין ופועלים לתוך ביתו) שאינו קונה, י"ל דאיירי בדלא אמר ליה קני, ואינו רוצה שיקנה אלא במשיכת פירות עצמם, או דאיירי שלא פסק אלא אחרי המשיכה. עוד כתבו התוס' דבאמר ליה משוך בהמה זו וקני כלים שעליה פשוט שאינו קונה שלא התכוון שיקנה בקנין חצר, אלא ע"י משיכת הבהמה. ועו"ל דהספק במשוך כדי ללמד דלא איירי בכפותה.

סיכום הסוגיה - המנהיג בהמה קנה מדין משיכה, אבל הרוכב לא קנה אם אינו מנהיג ג"כ ברגליו, וכשמנהיגה ברגליו ויש גם מנהיג שאינו רוכב ועשו זאת יחד יחלוקו. ולר"מ המחייב מלקות מי שיושב בקרון המונהג ע"י שור וחמור אפילו יושב קונה. תפיסת מוסירה קונה רק במקח וממכר ולא בהפקר. גמל נקנה במשיכה וחמור נקנה בהנהגה, מפני שכך הדרך, והמושך חמור או מנהיג גמל, לר"י לא קנה, ולחכמים באחד האופנים קנה ואין ידוע באיזה מהם. אמנם רכוב המנהיג ברגליו קנה אף אם עשה זאת בעיר אף שאין דרך לרכב בעיר, אא"כ אמר לו המוכר שיקנה כדרך שבני אדם קונים, וברה"ר או באדם חשוב או באשה או באדם זול שדרך לרכב קנה אף באמר לו שיקנה כדרך. המושך בהמה כדי לקנות כלים שעליה לא קנה, דחצר מהלכת היא, ובכפותה הגמ' מסתפקת אם קנה, וספינה או קלתה של אשה לא נחשבים חצר מהלכת, מפני שהמים מוליכים את הספינה והאשה את קלתה.

טליתו על פאה או שנפל עליה וכן בעומר שכחה לא קנה (ואין דין עני המהפך בחררה במציאה או בהפקר. תוד"ה מעבירין). הטעם הוא משום דגלי דעתיה שרוצה לקנותה בנפילה ולא בקנין ד"א. וכן במציאה אם נפל עליה ובא אחר והחזיק בה זכה המחזיק מהטעם הנ"ל. ולרב פפא לא קנה בפאה משום שאין קנין ד"א אלא בעלמא בסימטא שהיא רשות לכל אדם, וברה"ר, ובצידי רה"ר שהיא הפקר לרבים למשוך לתוכה הצריכים לצאת מפני הדוחק, אבל ברשות בעה"ב אע"פ שהתירה לו תורה להכנס לשם, לא חשיב חצירו לקנין ד"א. ולרב ששת אין קנין ד"א אלא בסימטא ובצידי רה"ר ולא ברה"ר שהרבה חברים יש לו בתוכה.

י: קנין חצר ודי אמות בקטנה-

קטנה שהניחו גט בחצרה או בד' אמות שלה קנתה, דאע"פ שכתוב "ידה" הא כתב "ונתן" מכל מקום, לרש"י ילפינן מדלא כתיב ובידה יתנהו, ולתוס' כתבו דילפינן מכלל ופרט וכלל, ד"וישלחה" חזר וכלל. וחצר דגט משום ידה איתרבאי (למסקנה אף לר"ל) ד"בידה" משמע ברשותה כדכתיב "ויקח את כל ארצו מיודו", דאי משום שליחות הרי ילפינן כבר שליחות מ"וישלחה", וכיון שיד קטנה מועיל בגט ממתי שיודעת לשמור גיטה, דלא נתמעטה אלא שוטה שמשלחה והיא חוזרת, חצר קטנה נמי מועילה בגט. וכתבו התוס' (ד"ה רבי יוחנן) שגט בתוך ד"א שלה מועיל אפי' אם היא יכולה לשומרו כמו הבעל, ומחוץ לד"א מועיל אם רק היא יכולה לשומרו.

אמנם לענין קנין קטנה במציאה ללישנא קמא נחלקו בזה רבי יוחנן וריש לקיש, לריו"ח יש לה חצר וד"א, דסבר דילפינן (מדרבנן. תוס') מציאה מגט, וחצר משום יד ויש לה יד. ולר"ל לא ילפינן מציאה מגט ממונא מאיסורא, ואין מועיל חצר וד"א במציאה אלא מדין שליחות שממה שריבתה תורה ששליח מועיל לומדים גם חצרה דהוי כשלוחה, (ומה שצריך רבוי בגניבה היינו כדי שלא נאמר אין שליח לדבר עבירה) וממילא קטנה שאין לה שליחות דבפרשת שליחות "איש" כתיב, אין לה קנין חצר וקנין ד"א, אבל קנין יד לכו"ע ילפינן מגט. תוס'. וללישנא בתרא לא פליגי אם חצר משום יד או שליחות אלא בקטן שלא מצינו שיש לו חצר. ואב"א לא פליגי כלל, וכל אחד דיבר על ענין אחר לענין גט יש לה חצר וד"א ולענין מציאה אין לה, אי נמי לקטנה יש חצר במציאה ולקטן לא.

קנין חצר בגניבה, ואמאי אין אומרים בזה אין שליח לדבר עבירה- הגמ' מבארת שגם לר"ל שחצר משום

לנפשיה קונה לריו"ח, אבל בעלמא תופס לבעל חוב לא קנה. עוד כתבו (ד"ה ולא) דבדעת אחרת מקנה האומר תנו כאומר זכו.

והקשו התוס' (ד"ה רב נחמן) דאיתא בביצה שאם מילא מים ונתן לחבירו לרב ששת המים כרגלי הממלא (לענין תחומין) ולרב נחמן כרגלי מי שנתמלאו לו, ומסיק התם דבמגביה מציאה לחבירו פליגי. ומשמע שלרב נחמן קנה חבירו והכא אמר דלא קנה. ותי' התוס' דבאמת לא קנה חבירו, ומ"מ גם המגביה לא קנה, וכשמסרם לחבירו קנה חבירו. ור"ת פירש דשאני התם שאינו חב לאחריים כיון שיש הרבה מים בבור. עוי"ל דלרב ששת קנה חבירו, ומ"מ המים כרגלי הממלא כיון דזכי רק ע"י מיגו.

מציאת פועל- פועל שמצא מציאה, אם בעה"ב שכרו לפעולה מסוימת, מציאתו לעצמו, וינכה בעה"ב משכרו את זמן הגבתה המציאה, ואם אמר לו עשה עימי מלאכה היום, מציאתו לבעה"ב. הגמ' מבארת שאף למ"ד המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו, שאני פועל דידו כיד בעה"ב, שאע"פ שיכול לחזור בו אפי' בחצי היום, (ויודו על העליונה אפי' אם נתייקרו פועלים. תוד"ה יכול) מ"מ אין הטעם משום שאין ידו כבעה"ב אלא משום דכתיב "כי לי בני ישראל עבדים", אבל לפני שחזר בו ידו כיד בעה"ב.

מותר לאדם להשכיר עצמו, ואינו עובר משום "כי לי בני ישראל עבדים" אלא עבד עברי, שאינו יכול לחזור בו ואינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר שחורו. תוד"ה ולא.

סיכום הסוגיה- המגביה מציאה לחבירו, י"א שחבירו קנה, דמיגו דזכי לנפשיה זכי לחבריה, (י"א שאפילו עשיר המלקט פאה לעני קנה, דמיגו דאי בעי מפקר נכסי והוי עני וחזי ליה, וי"א שזה מועיל רק בעני, דתרי מיגו לא אמרינן), וי"א שלא קנה, דהוי כתופס לבעל חוב במקום שחב לאחריים, וי"א שרק אם הוא זוכה גם לעצמו הוא קונה גם לחבירו, (ונ"מ שאפילו עני לא יכול לזכות פאה עבור חבירו. ובעה"ב אפילו הוא עני אינו יכול לזכות, כיון שאינו יכול לזכות לעצמו). ופועל לכו"ע יכול לזכות במציאה עבור בעל הבית, דידו כיד בעל הבית, (ומ"מ יכול לחזור בו, דכתיב "כי לי בני ישראל עבדים").

קנין חצר וד' אמות

חצרו של אדם קונה עבורו מדאורייתא חפץ הנמצא בתוכה, בין בדבר הפקר בין בקניה מאדם אחר. כמו כן תיקנו חכמים שד' אמות של אדם קונות לו. ובסוגיה יבואר באיזה אופנים מועילים קניינים אלו.

קנין ד' אמות- חכמים תיקנו שד' אמות של אדם קונות לו, שאם יש סביבותיו דבר הפקר אין אחר רשאי לתופסו. וכתבו תוס' (ד"ה ארבע) ש"ל דבגניבה אין קנין ד"א, אלא רק במציאה דלא ליתי לאינצויי, ובגט משום עייגונא. וקנין ד' אמות הוא אף אם לא אמר אקני. ומה שמצינו שאם זרק

עומד בצד שדהו, הא דאמרינן (ב"ק מ"ט:): גבי משכון של גר ביד ישראל שאינו קונה בחצר, משום דליתיה, אין הכונה דליתיה למלוה אלא דליתיה למשכון בחצר. ובגט דאיתיה בעל כרחא אף במשתמר בעינן עומדת בצד חצרה.

ראיה מדין שכחה דבעינן עומד בצד שדהו- היה עומד בעיר ואמר יודע אני שעומר שיש לי בשדה שהנחתיו שם מדעתי וסמכתי על הפועלים שפועלים שכחוהו לא יהא שכחה, יכול לא יהא שכחה אם חזר ושכחו, ת"ל "ושכחת עומר בשדה" בשדה ושכחת ולא בעיר. הגמ' רוצה לבאר דבא ללמד שזכור ולבסוף שכוח שהניח את העומר מדעתו וסמך על הפועלים שיביאוהו, והפועלים שכחוהו, אם בעה"ב עדיין בשדה לא הוי שכחה, אבל אם בעה"ב כבר נמצא בעיר הוי שכחה. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה זכור) שצריך שבעה"ב יזכור אחרי שהפועלים שכחו, אבל לפני שכחת הפועלים אינו חשוב זכור ולבסוף שכוח, דא"כ בכל פעם לפי הקצירה יאמר תקנה לי שדי. וא"כ יש ראיה שחצר שאינה משתמרת אינה קונה אלא בעומד בצדה. ואין לומר שבא הכתוב לרבות ששכחת העיר הוי שכחה אם שכחו בעל הבית והפועלים, דשכחת העיר לומדים מ"יהיה". (ומ"לא תשוב לקחתו" לומדים שיש בזה לאו. ומ"לא תשוב" לומדים ששכחה לאחריו הוי שכחה וכן בקרן זוית (תוד"ה זה. ועיין מהרש"א), אבל לפניו לא הוי שכחה).

י"א: מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים

בספירה (לרש"י נזכר ר"ג שלא עישר, והיה ירא שיאכלוהו אנשי ביתו דחזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. אבל לתוס' (ד"ה עישור) לא שייכא האי חזקה אלא בחבר שמת או בהולך לימים רבים. ועל כן פירשו התוס' שכבר הפרישם והיה צריך להוציאם מתחת ידו ולתתם לבעלים כיון שהגיע זמן הביעור. עוד כתבו התוס' שר"ג לא נתן תרומה גדולה מפני שהפרישה לפני שנסע, לפי שהיא קלה להפריש דחיטה אחת פוטרת את הכרי ומפרישה באומד, ועוד דתרומה מפריש בשדה מייד אחר מירוח). ואמר עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע בן חנניה שהיה לוי (וסבר שמדינא מעשר ראשון ניתן רק ללוי ועזרא קנסם שיתנו גם לכהן וגם ללוי. ומה שמצינו שמגיפי דלתות נוטלים שכרם מלחם הפנים, ולחם הפנים אינו מותר אלא לכהנים, איירי במגיפי דלתות כהנים. תוד"ה נתון). ומקומו מושכר לו, וקיבל ממנו שכר המקום, דאין מטלטלין נקנים אלא במשיכה או בחצר. ולא קנה המקום בחליפין לפי ששאלה ושכירות אינם נקנים בחליפין. (תוד"ה מקומו). ועישור אחר שאני עתיד למוד נתון לעקיבא בן יוסף שהיה גבאי כדי שיזכה בו לעניים דאותה שנה היתה שנת מעשר עני, ומקומו מושכר לו.

אם יש ראיה ממעשה דר"ג דלא בעינן עומד בצד

שליחות לא אמרינן בזה אין שליח לדבר עבירה לפטור את המשלח (דין אין שליח לדבר עבירה נלמד משחטי חוץ דכתיב "הוא" ולא שלוחו, וי"א שזה נלמד משום שמעילה וטביחה יש בהם שליח לדבר עבירה, ושני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים. תוד"ה אין), ולכן גנב שנמצאה הגניבה בחצירו ונעל בפניה לגונבה חייב דכתיב "המצא תמצא" (ושדי ידו בין המצא לתמצא והוי כלל ופרט וכלל. וכתבו התוס' (ד"ה ואי) שאין להוכיח שחצר מטעם יד ממה שלומדים חצר מיד, שהרי אפי' בידו אינו קונה בגניבה בעל כרחו, וא"כ י"ל דמועיל מטעם שליחות, משא"כ בגט דמהני בע"כ א"כ מועיל מטעם יד), משום דשאני חצר שאינה "בר חיובא" ולא שייך בזה דברי הרב דברי התלמיד דברי מי שומעין, (אמנם אשה ועבד שגנבו אין המשלח חייב, דחשיבי בני חיובא, שהרי חייבים לשלם אחר גירושין או שחרור, והשולח את הבעירה ביד חש"ו פטור אע"פ שאינם בני חיובא, משום דאינם בני שליחות. תוד"ה אשה). ולרב סמא בר רקתא שאני חצר שפועלת בעל כרחא, ורק בדבר שיכול שלא לעשות אין שליח לדבר עבירה. וכתבו התוס' (ד"ה אי) דה"ה היכא שאין השליח יודע שהוא גנב הוי שליח דהוי כמו בעל כרחו. ונ"מ בין הביאורים בכהן ששלח ישראל לקדש עבורו גרושה שיש איסור גם על הקידושין. (וכתבו התוס' (ד"ה דאמר) דלפני עור לא חשיב בר חיובא כיון שמוותר לקדשה לעצמו, אבל כהן שמקדש לכהן אחר כיון שאם מקדשה לעצמו חייב מיקרי בר חיובא. ואף למ"ד קידש ולא בעל אינו לוקה, מ"מ כשבעל לוקה גם על הקידושין, אי נמי נ"מ אם חלים הקידושין), וכן באיש ששלח אשה להקיף קטן דאף שהמקיף עובר בלאו כמו הנקיף מ"מ אשה אינה מוזהרת ב"לא תקיפו" מפני שאינה ב"לא תשחית פאת זקנך", (וגם בגדול לא עוברת אלא שהגדול לא יניח להקיפו כיון שהוא עובר איסור ואף שאינו מסייע עובר, אלא שאינו לוקה לפי שאין בו מעשה. תוד"ה אקפי. אבל איש שהקיף קטן עובר), דאלו לא פועלים בעל כרחם, אבל אינם בני חיובא.

י"א: קנין חצר - מציאה או צבי שבור או גוזלות שלא

פרחו שנמצאים בחצרו, קנאם בקנין חצר, דמשתמרים הם בשדה אם לא יטלום אחרים. וכתבו תוס' (ד"ה זכתה) והרא"ש דאפי' לא אמר זכתה לי שדי קנה. אבל צבי רץ כדרכו או גוזלות מפריחין אינו קונה בקנין חצר אפי' אמר תקנה לי שדי. (שם). וכן צבי שבור שרץ אחריו ואינו מגיעו לא קנאו. (תוד"ה היה). ואמר רב יהודה אמר שמואל דדווקא בחצר המשתמרת קנה שלא מדעתו, אבל חצר שאינה משתמרת קונה רק בעומד בצד שדהו. וכן סוברים עולא ורבה בר בר חנה.

וכתבו התוס' (ד"ה ה"מ) דכיון שבחצר המשתמרת קונה אפי' אין

החילוק משום שגט מועיל בעל כרחו -כשאינה רוצה להתגרש, דא"כ כ"ש שיועיל באינה עומדת בצד ביתה או חצירה).

י"ב. קנין חצר באויר שאין סופו לנוח ובמתגלגל-

רבא מסתפק מה הדין בזרק ארנקי (לרש"י איירי בהפקירו לכל הקודם. והתוס' ד"ה ויצא) כתבו שאם הפקירו ליכא דעת אחרת מקנה, אלא היא שלו עד שיזכה בה אחר) בפתח זה ויצא בפתח אחר, אם אויר שאין סופו לנוח כמונח דמי או לא, ואם סופו לנוח קנה בעל הבית ואין אחר שקלטה מהאויר זוכה. ואמר רבא שאין ראייה מהא דאמרינן שלא בעינן רץ אחריהם ומגיעים אלא במציאה ולא במתנה, דשאני התם דמתגלגל כמונח.

סיכום הסוגיה - חכמים תיקנו במציאה או בגט וכדומה שד' אמותיו של אדם קונות לו, וא"צ לומר אקני, אמנם אם גילה דעתו שאינו רוצה לקנות (כגון שנפל על המציאה) לא קנה. י"א שקנין זה מועיל אף ברה"ר אבל לא ברשות בעל הבית (כגון בפאה), וי"א שאף ברה"ר אינו קונה אלא רק בסימטא ובצידי רה"ר. כמו כן חצרו של אדם קונה עבורו שלא מדעתו מדאוורייתא, כגון במציאה או במתנה, וכן אפשר לתת גט בחצרה של האשה. י"א שבחצר המשתמרת קונה אף אם אינו עומד בצד שדהו, אבל בחצר שאינה משתמרת אינו קונה אלא בעומד בצד שדהו, ולרב פפא במתנה כיון שיש דעת אחרת מקנה א"צ עומד בצד שדהו, כיון שזה מועיל מדין שליחות, והא דבגט בעינן עומדת בצד חצרה, היינו משום שבגט שזה חוב חצר מועילה רק מדין יד, ובאינה סמוכה לא דמי ידה. מי שרץ אחר צבי שבור וכדומה והם עוברים בחצרו קנאם, אם יכול לרוץ ולתופסם, אבל במתנה דדעת אחרת מקנה אותם אפי' באינו יכול לרוץ ולתופסם קנה. קטנה שהניחו גט בחצרה או בד' אמות שלה קנתה, כמו שיכולה לקבל גט בידה, ולענין מתנה י"א שמועיל בקטנה קנין חצר או ד' אמות, וי"א שאינו מועיל, וי"א שלקטנה יש (דילפינן מציאה מגט) ולקטן אין. י"א שחצר מועילה מדין יד, וי"א משום שליחות, ומ"מ אפשר לקנות גניבה בקנין חצר, דלא אמרינן אין שליח לדבר עבירה אלא דווקא בבר חיובא, וי"א דווקא במי שיכול להמנע מלעשות, (ונ"מ בכהן ששלח ישראל לקדש גרושה, או באיש ששלח אשה להקיף קטן). דבר שמתגלגל בחצר מועיל בו קנין חצר, ודבר שעף באויר החצר רבא מסתפק בזה.

דין מציאת בנו אשתו ועבדו

המוצא מציאה שאין לה סימנים הרי הוא זוכה בה בהגבתו אותה, אמנם יש מקרים שהמגביה זוכה בה עבור אחרים, מדאוורייתא או מדרבנן, וכפי שיבואר להלן.

זכית קטן וקטנה במציאה - מציאת קטנה לאביה,

שדהו - רבי אבא רוצה להוכיח דקונה בחצר אע"פ שאינו עומד בצד שדהו (ואף שבת ר"ג היה משתמר, לא חשיב חצר המשתמרת כיון שלא היה הפסק בין תבואת ר"ג לתבואתם. ומה שמצינו שהמשכיר קונה זבל של שוורים דאתו מעלמא אע"פ שהשוכר משתמש בחצר, כיון שבת המשכיר פתוח לשם חשיב עומד בצד שדהו. תוד"ה וכו'). ועולא לא קיבל את הראיה. ובסורא ביאר ההוא מדרבנן שר"ג הקנה להם בקנין אגב דמשנתן כסף על הקרקע קונה מטלטלין בקנין אגב בלא משיכה, בין במכר בין במתנה, ואפי' אין המטלטלין על הקרקע שקנה, דכתיב "ויתן להם אביהם מתנות רבות לכסף ולזהב עם ערים מצורות אשר ביהודה", וקיבל רבי זירא תי' זה, אבל רבי אבא לא קיבל תי' זה, וביאר רבא דטעמו משום שטובת הנאה שיש לר"ג במעשרות הללו אינה ממון שאפשר לקנותה באגב, שהרי מטעם זה לא הקנה להם ר"ג בחליפין, אלא הפקירם, וכשהשכיר להם את הקרקע קנאום בקנין חצר כשאר הפקר. והגמ' דוחה דחליפין לא מועיל כיון שהם דרך מקח וממכר, ובמתנות כהונה ולויה ומעשר עני כתיב נתינה דכתיב 'ונתת ללוי (מעשר ראשון) לגר ליתום ולאמנה (מעשר עני)' ולכן אסור להקנותם בסודר שזה דרך מקח ונראה כמוכרם לו, אבל אגב מועיל דחשיב נתינה.

שיטת רב פפא בדעת אחרת מקנה לא בעינן עומד

בצד שדהו - רב פפא מבאר שר"ג הקנה את המתנות בקנין חצר, ומהני אע"פ שאינו עומד בצד שדהו, דנוחה מתנה לקנות כיון שיש דעת אחרת מקנה. (ומצינו שדעת אחרת מקנה שאני בדין צבי שבור וגוזלות שלא פרחו, שבמציאה אינו קונה אלא ברץ אחריהם ומגיעים, אבל במתנה קונה אע"פ שרץ אחריהם ואינו מגיעים). ומ"מ גבי גט אע"פ שדעת אחרת מקנה בעינן שתהא עומדת בצד ביתה או חצרה, דחוב הוא לה ואין חבין לאדם אלא בפניו, אבל מתנה זכות היא וזכין לאדם שלא בפניו, דחצר משום יד איתרבאי, ואינה גרועה משליחות דאף אם לא היינו לומדים חצר מ"ונתן בידה" זה היה מועיל מדין שליחות, וא"צ לדין יד אלא בקטנים שאין להם בשליחות, ושליחות מהני אף באין המקבל עומד בצד השליח, וזכיה כשליחות ומהני אף שלא מדעתו דאנן סהדי דניחא ליה שיהיה שליח, אבל גט אינו מועיל בחצר מדין שליחות דלא ניחא לה, ואינו מועיל אלא מטעם יד, וביד בעינן שתהא סמוכה לה (ואז מועיל בעל כרחו ובקטנה, אבל באינה סמוכה אפילו במשתמרת לא מהני, דאין חבין לאדם שלא בפניו. תוד"ה חצר), ובמציאה לא שייך שתקנה החצר מדין שליחות, כיון דליכא דעת המשלח או השליח, ועל כן לא מהני אלא בעומד בצד חצירו ומשום יד. (ואין

אחר זה. (תוד"ה א'). ועל כן מבארת הגמ' שקטן לית ליה זכיה מדאורייתא, ומ"מ לרבי יוסי מותר לבנו ללקט, מפני שעשו חכמים את שאינו זוכה במקום אחר כזוכה לענין לקט, כיון שנהג לעניים האחרים שבניהם יוכלו ג"כ ללקט אחריהם. וכתבו התוס' (ד"ה ואמר) דדווקא מטעם ניהותא דענים אמר שמואל שהלכה כרבי יוסי שעשו את שאינו זוכה כזוכה, אבל בעלמא לא ניהא ליה לאוקמי כרבי יוסי דהוא יחידיה. (אביי מיישב שזוכה בלקט משום דעשאוה כהלכו בה הנמושות שהעניים נתיישאו ממנה, והגמ' שואלת שאסור לאדם לגרום לעניים להתייאש).

י"ב: מציאת אשה לבעלה מדרבנן משום איבה, ואם גירשה אע"פ שלא נתן כתובתה, ואע"פ שהיא ספק מגורשת כגון זרק גט ברה"ר ספק קרוב לו ספק קרוב לה שהוא חייב במזונותיה, מ"מ מציאתה לעצמה, דהכא לא שייך טעמא דאיבה.

מציאת פועל - תניא מציאת פועל לעצמו, בד"א שאמר לו נכש עימי היום, אבל אמר לו עשה עימי מלאכה היום מציאתו לבעה"ב. וכן אם מגביה מציאה עם מלאכתו מציאתו לעצמו מפני שלא ביטל ממלאכתו. לרב פפא רק בשכרו ללקט מציאות מציאתו לבעה"ב, אבל בסתמא מציאתו לעצמו.

מציאת עבד ושפחה - עבד ושפחה כנעניים מציאתם לאדון שהרי גופם קנוי לו עולמית. עבד עברי מציאתו לרבו כמו בפועל, אא"כ הגביה מציאה עם מלאכתו וכנ"ל, וכן עבד הנוקב מרגליות שאין רבו רוצה לשנותו למלאכה אחרת שבודך כלל שכרו יותר יקר מהמציאה, ולכן אם מצא מציאה מציאתו לעצמו וישלם לרבו שכר ביטולו. ואמה העבריה שלא הביאה ב' שערות (שאם היא יוצאת לחרות, וגם אינה יכולה אז למכור את עצמה. תוס'). אם אביה קיים מציאתה לאביה, ואם אביה מת לשיטת ר"ל שמיתת האב מוציאה מרשות אדון (ואינה עוברת ליורשים, דאם סימנים שאין מוציאים מרשות אב מוציאים מרשות אדון דכתיב 'ויצאה חנים (-ימי בגרות) אין כסף (-ימי נערות), מיתה מוציאה מרשות אב דכתיב 'והתנחלתם אותם לבניכם' ולא בנותיכם לבניכם אינו דין שמוציאה מרשות אדון), מציאתה לעצמה.

סיכום הסוגיה - מציאת קטנה לאביה. מציאת קטן לאביו, ולרבי יוחנן קטן הכונה לסמוך על שלחן אביו, והגמ' אומרת שמדאורייתא אין לקטן זכיה כלל, ומ"מ יש גזל במציאת

לרש"י משום דילפינן מ"בנעוריה בית אביה" דקטנה ואף נערה כל שבה נעורים לאביה, והתוס' (ד"ה רבי יוחנן) כתבו דבהפרת נדרים הוא דכתיב, אלא הטעם משום איבה, דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין. ומציאת קטן של אביו, לשמואל טעמא משום שהקטן דרכו להביא את המציאה לאביו ומגביהה לצורך אביו. ולרבי יוחנן בבנו הסמוך על שלחנו מציאתו לאביו אפי' אם הוא גדול משום איבה, ואם אינו סמוך על שלחן אביו מציאתו לעצמו אפי' אם הוא קטן. וכתבו התוס' (ד"ה רבי יוחנן) דלא שייך טעמא דסמוך על שלחנו אלא בבנו, שסמוך על שלחנו תמיד ואין אחר שיוון אותו, אבל אחר כגון יתום הסמוך על שלחנו אין סברא שתהיה מציאתו לחבירו. וכן בעבד ושפחה לא שייך האי טעמא כיון שבשכר טרחם הם אוכלים (וכן זוכים בעירוב וכדלהלן).

זכיה בעירוב - שיטת ר"ת שמחלוקת שמואל וריו"ח לגבי זכיה, היא נ"מ גם לגבי עירוב, דכל שזכייתו לאביו א"כ ידו כיד אביו ואינו יכול לזכות ממנו עירוב, ועל כן צריך ליזהר שלא לזכות עירוב ע"י בנו גדול הסמוך על שולחנו, דהא קיימא לן כריו"ח. (והא דמבואר בעירובין נ"מ לענין קטן אם עירוב משום קנין או משום דירה, אין החסרון שאינו יכול לזכות, אלא איירי ביש לו דירה במבוי).

אם קטן זוכה לעצמו, ואם הוא נחשב עני לגבי לקט - השוכר פועל לקצירת שדה יכול בנו ללקט אחריו לקט הנושר, אם הפועל עני, אבל אם שכרו למחצה שלישי ורביע לא ילקט בנו אחריו מפני שאביו הוא עשיר והרי הוא כבעה"ב בשדה זה, ולקט הבן לאביו. רש"י. וכתבו התוס' שאף אם אביו עני כיון שיש לו חלק בשדה חייב בלקט, דכתיב "לא תלקט לעני" להזהיר עני על שלו, ולרבי יוסי אף בזה ילקט בנו אחריו שאע"פ שהאב עשיר בנו עני הוא. הגמ' רוצה לתלות מחלוקתם אם יש לקטן זכיה, ולפי זה לרבי יוסי יש לקטן זכיה לעצמו, וכיון שמלקט לעצמו והוא עצמו עני מותר לו ללקט, וכיון ששמואל אמר שהלכה כרבי יוסי, צ"ב איך אמר שמואל שתקנו מציאת קטן לאביו מפני שדרכו להביאה לאביו ומגביה לצורך אביו (ואי זוכה מדאורייתא אין די בטעם זה לבטל זכייתו. ריטב"א). והגמ' מיישבת ששמואל בא לבאר טעם תנא דמתני' הסובר שזוכה לאביו, וליה לא סבירא ליה. אמנם הגמ' מוכיחה שאף לרבי יוסי אין הקטן זוכה לעצמו (דסבר שיש במציאת קטן גזל גמור מדבריהם שהחמירו חכמים בתקנתם כגזל גמור, ולת"ק אינה גזל אלא מפני דרכי שלום, ונ"מ אם יוצאה בדיינים). ואין לומר שלרבי יוסי מציאת קטן לעצמו מדרבנן ואביו לא זוכה ממנו כלל, דמסתמא רבי יוסי לא חולק על כמה משניות שמבואר בהם שיד בן כיד אביו. ואין לומר שהבן זוכה לעצמו מדרבנן ואח"כ האב זוכה מהבן משום איבה, דאין סברא שחכמים יתקנו שתי זכויות זה

היו ונמלך שלא ליתנם.

כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו (ולא מיחזי כשיקרא כיון שהוא כותב חובתו. תוד"ה כותבין). לרב אסי היינו דווקא בשטרי הקנאה, אבל בשטר רגיל אין כותבין אא"כ ראו את ההלואה, שמא לא ילוה מיד, ויבוא לטרוף לקוחות מזמן הכתוב בשטר. ולאביי בכל שטר כותבין, דעדין בחתומיו זכין לו, והא דתנן שטרי חוב המוקדמין פסולים איירי בהקדים כתיבתם לחתימתם, או שחתמו בתשרי וכתבו בתוכו ניסן.

ראש השנה למלכים - איתא בר"ה באחד בניסן ר"ה למלכים, ונ"מ לשטרי חוב המוקדמים. רש"י שם מפרש שאם ר"ה למלכים היה ביום שמלך כל מלך, חוששים שמא נכתב השטר בכסלו וכתב בו שנת ג' למלך, והעדים ראו הלואה בתמוז, וחוששים שזה היה אחרי הזמן הכתוב בשטר. והקשו התוס' (ד"ה אביי) דלאביי אינו מוקדם שהרי עדין בחתומיו זכין לו, ולרב אסי ליכא למיחש שהרי אין כותבין שטר ללוה בלי המלוה, ועוד וכו'. ועל כן פ"י התוס' שחוששים שיטעה ויחשוב שהמלך עמד יום אחרי היום שבאמת עמד בו, ואם ילוה באותו יום יכתוב שטר המוקדם בשנה שלימה.

ג' ביאורים בדברי המשנה לפי השיטות הנ"ל -

מתני' - מצא שטרי חוב לר"מ אם יש בהם אחריות לא יחזיר, ואם אין בהם אחריות יחזיר, ולחכמים בכל גוונא לא יחזיר.

הגמ' שואלת למה בלי אחריות יחזיר, והרי אף שאין נפרעים מקרקעות שהלוה מכר, מ"מ מהלוה עצמו נפרעים, ואם איירי שהלוה מודה למה כשיש אחריות לא יחזיר והרי בדין הוא טורף לקוחות.

לרב אסי איירי כשהלוה מודה, ומ"מ לא יחזיר ביש בו אחריות משום דחיישינן שמא כתב ללוות בניסן ולא לוח עד תשרי, ויטרוף לקוחות שלא כדין, דאיירי בשטרי דלאו אקנייתא. ואע"פ שאין כותבין שטר בלי המלוה, כיון שנפל ואיתרע חוששים שאירע שכתבו שטר ללוה ללא המלוה. ברש"י כתב דאיתרע משום שאם היה כשר היה נזהר בו. ובתוס' (ד"ה ולא) כתבו דחוששים שמא עדיין לא לוח ועכשיו רוצה ללות בו, כדי לחסוך טירחא ופשיטי דספרא, אבל אם כבר לוח בו פשיטא שנזהר לשומרו.

אביי חולק על רבי יוסי וסובר שאין לחוש לזה אף בנפל ומשום כך סבר אביי שכל שטר כותבין ללוה אע"פ שאין מלוה עמו. ובתוס' כתבו דאין זה הטעם שאמר אביי עדין בחתומיו זכין לו, שהרי יכול להעמיד בחייב מודה וחיישינן לפרעון ולקנוניא. אביי מעמיד ג"כ כשהלוה מודה, וטעמא דלא יחזיר

קטן, לרבנן מפני דרכי שלום, ולרבי יוסי גזל גמור מדרבנן, ונ"מ אם יוצאה בזיינים, ומה שיכול בן לקחת לקט ששכח אביו הפועל (לת"ק דווקא בסתם פועל, ולרבי יוסי אף בשכרו למחצה שלישי ולרביע), אף שקטן אין לו זכיה לעצמו ואביו דינו כעשיר (והיינו שיש לו חלק בשדה), משום שעשו את שאינו זוכה כזוכה, מעטם ששאר העניים ניחא להם שגם בנם ילקט אחריהם. מציאת אשה לבעלה משום איבה, אא"כ גירשה אע"פ שלא נתן כתובתה שלא שייך טעמא דאיבה. פועל ששכרוהו ללקט מציאות מציאתו לבעה"ב, ואם שכרוהו לכל מלאכה י"א שמציאתו לעצמו, וי"א שמציאתו לבעה"ב אא"כ הגביה את המציאה עם מלאכתו, ואם שכרוהו לעבודה מסוימת מציאתו לעצמו. עבד ושפחה כנעניים מציאתם לאדון, ועבד עברי דינו כפועל (ואם הוא נוקב מרגליות מציאתו לעצמו), ואמה עבריה שזה עד שהביאה ב' שערות, אם אביה קיים מציאתה לאביה, ואם אביה מת, אם מיתת האב מוציאה מרשות אדון מציאתה לעצמה, ואם אינה מוציאה מרשות האדון דינה כפועל.

ענייני שטרות ודין שטר שנמצא

שטר שכתוב בו שנכסי הלוה משועבדים למלוה, ואין ללוה מה לשלם, יכול המלוה לגבות חובו מקרקעות שמכר הלוה אחרי זמן ההלואה. ובסוגין יבואר מה הדין אם אין כתוב שעבוד בשטר, ומתי חל שעבוד השטר מזמן כתיבתו או מזמן ההלואה בפועל, ונ"מ אם אפשר לכתוב שטר ללוה כשאין המלוה עימו, ומה הדין במוצא שטר חוב, האם ולמי מחזירו, כשהלוה מודה וכשאינו מודה, כשיש בו אחריות וכשאין בו אחריות.

גביה בשטר חוב שאין בו שעבוד קרקעות - במתני' מבואר שלר"מ אין ב"ד נפרעים משטר חוב שאין בו שעבוד קרקעות, ולחכמים ב"ד נפרעים. לשיטת רבי יוחנן לרבי מאיר אין ב"ד גובים ממשעבדי אבל מבני חרי גובים, ולרבנן גובים אף מבני חרי דאחריות טעות סופר. ולשמואל ורבי אלעזר לר"מ אין גובים בהם כלל, ולחכמים גובה מבני חרי. ובברייתא להלן מבואר כר"ו"ח. (י"ג).

עדין בחתומיו זכין לו - לרב אסי לא אמרינן בשטרות עדין בחתומיו זכין לו לומר שהוא זוכה בשעבוד מזמן החתימה אפילו אם עדיין לא לוח, (אלא בשטרי הקנאה שמקנה לו נכסיו מהיום בין ילוה בין לא ילוה). ואביי (י"ג). סובר שבכל שטר העדים זוכים למלוה בחתימתם. ומ"מ דווקא כשהגיעו לידו אח"כ אפילו לאחר זמן זכו לו חותמיו מזמן הכתוב בו, אבל אם לא הגיעו לידו אח"כ לא, כדתנן מצא גיטי נשים דיתיקי (-צוואת שכיב מרע) מתנה של בריא ושוברים (-פרעון שטר) לא יחזיר, שמא כתובים

ואין הקיום מועיל לזה דשמא זייף בטוב עד כדי שהעדים טועים וסוברים שזו חתימתם. ואמנם מהלוח עצמו יתכן שיכול לגבות ע"י קיום, דהלוח עצמו יודע שהוא מזויף ויטרח לסתור ראיתו. ואמנם אם אין הלוח בפנינו לטעון מזויף מחזירים למלוח ויכול לגבות ע"י קיום, כיון שאין הלוח טוען מזויף. ומה שמצינו ז: ששטר מקוים לרבי יוסי יחזיר למלוח ואינו נאמן לומר פרעתי במיגו דמזויף, היינו משום שאינו מיגו טוב דמזויף יכולים להכחישו. ואי נימא שמהלוח עצמו גובה ע"י קיום י"ל שאין מחזירים השטר למלוח שמא יגבה מיתומים ולקוחות, ויכול רק לקיימו ולגבות מהלוח עצמו.

י"ד. מצא שטר הקנאה בשוק שאף אם לא לוח הא שעביד נפשיה, לשמואל יחזיר למלוח דלא חיישינן לפרעון ואפי' אין חייב מודה, דאם פרע היה זהיר לקרוע את השטר. ובברייתא הנ"ל מבואר דלא כשמואל, דקתני שלא יחזיר אע"פ ששניהם מודים, ומבואר דחיישינן לפרעון.

אחריות טעות סופר בהלואה ובמכר - מבואר בברייתא שלרבנן שטר חוב שאין בו אחריות נכסים, גובה בו ממשעבדי. שמואל מבאר הטעם משום דאחריות טעות סופר (מסברא אמר כן ולא מברייתא, שהרי לא ידע את הברייתא. תוד"ה מאי). ואמנם דדוקא בהלואה, דלא יהיב איניש זוזי בכדי, אבל במכר דעביד איניש דזבין ארעא ליומא שמא לא יטרפוה ממנו אם לא כתב אחריות אין למכר אחריות, ועל כן אמר שמואל שצריך הסופר לימלך אם לכתוב בשטר המכר שבה שפר ושעבוד שאם יגבנה בעל חובו, יגבה הלוקח הקרן והשבח משפר (-עידית) שבנכסים. וצריך להמלך על כל אחד משלשתם אם לכותבו, דאם לא קיבל אחריות אינו גובה אף קרן, ואם קיבל קרן אינו גובה שבה, ואם קיבל שבה גובה מבינונית אא"כ קיבל להגבותו מעידית. וכתבו התוס' (ד"ה שעבוד) שאם לא כתב אחריות בשטר מכר וגבאה בעל חוב אינו גובה מהמוכר אף מבני חרי, אבל אם הנגזל טרפה גובה מהגזלן ואפי' ממשעבדי, דהוי מקח טעות, והוי כשטר הלואה דאמרינן ביה אחריות טעות סופר. ואמנם אם פירש בשטר שלא באחריות אינו גובה אף מהגזלן. והלכתא (ט"ו:) אחריות טעות סופר בין בהלואה בין במכר.

סיכום הסוגיה - שטר שכתוב בו שנכסי הלוח משועבדים למלוח, ואין ללוח מה לשלם, יכול המלוח לגבות חובו מקרקעות שמכר הלוח אחרי זמן ההלואה. ואם אין כתוב שעבוד בשטר, י"א שלא גוברים בשטר זה כלל (שמואל ורבי אלעזר אליבא דר"מ), וי"א שגוברים מבני חרי (להנ"ל זו דעת חכמים, ולריו"ח זו דעת ר"מ), וי"א (ריו"ח בדעת חכמים וכן מבואר בברייתא) שגוברים ממשעבדי דאחריות טעות סופר,

משום דחיישינן לפרעון וקנוניא שכבר פרע והשטר נפל מן הלוח ועושים קנוניא לטרוף מהלקוחות קרקע שקנו ללא אחריות ויחלקוה ביניהם. וכן מפרש ריו"ח את המשנה. וסוברים רבנן ששטר בלא אחריות הוי כמלוח ע"פ ועל כן גובה מבני חרי. וכתבו התוס' (ד"ה היינו) שאין חוששים שכבר פרעו ונמחל שעבודו ורוצה לחזור וללוות בו, דלא חוששים שיבוא להפסיד לקוחות כדי להרוויח פשיטי דספרא לעצמו, ורק היכא שכתבו ועדיין לא לוח חוששים לזה כיון ששם יפסיד את דמי כתיבת השטר, וכן חושש הלוח שיש עדים שפרעו וא"כ לא יוכל לגבות בשטר זה.

ולשמואל דסבר שאין חוששים לפרעון וקנוניא, דס"ל שהמוצא שטר הקנאה בשוק יחזיר למלוח כיון שהלוח רגיל לקרוע את השטר מיד, וכ"ש כשהחייב מודה, אי סבר עדין בחתומיו זכין לו, יפרש את המשנה באין חייב מודה אלא טוען מזויף, ואין לומר שיתקיים בחותמו, דכיון דנפל איתרע ואמרינן שפסול הוא והלוח נאמן. ולר"מ יחזיר למלוח דס"ל ששטר שאין בו אחריות נכסים אין גובה בו אף מבני חרי, ויחזיר לצור ע"פ צלוחיתו, ולא יחזיר ללוח שהרי הוא טוען להד"מ. ולרבנן לא יחזיר אפי' בלא אחריות דאחריות טעות סופר. וכן מפרש רבי אלעזר את המשנה.

י"ג: אמנם בברייתא מבואר שמחלוקת ר"מ ורבנן היא כשהחייב מודה, וחיישינן לפרעון וקנוניא. דקתני שאם מצא שטר שיש בו אחריות לא יחזיר אע"פ ששניהם מודים (דחיישינן לקנוניא ודלא כר"א ושמואל שאמרו שאין חוששים), ואם אין בהם אחריות אם אינו מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה, ואם הלוח מודה לר"מ דאמר שאינו גובה אלא מבני חרי דאין השטר שטר והוי כמלוח על פה בלי עדים, יחזיר למלוח, (ומבואר דלא כרבי אלעזר דאמר שלר"מ אינו גובה אף מבני חרי), ולחכמים גובה בו אף ממשועבדים דאחריות טעות סופר הלכך לא יחזיר דחיישינן לפרעון וקנוניא. (ולא חשיב תיובתא דר"א בתרתי, כיון שיסוד דברי ר"א הוא מחמת סובר שנחלקו באין חייב מודה. וכתבו התוס' שמה שאמר ר"א שאין חוששים לפרעון וקנוניא אין להקשות עליו מהברייתא, מכיון שאמר כך מכח מתני' דתנן וכל מעשה ב"ד יחזיר).

טעות מזויף בשטר הלואה - רש"י מפרש שבשטר שנמצא ואין הלוח מודה לא אמרינן יתקיים בחותמו, דכיון דנפל איתרע. ובתוס' הקשו למה ביש בו אחריות לא יחזיר והרי אם לא יקיימו לא יגבה, ואם יקיימו בדין הוא גובה. ואין לומר שחוששים שיגבה מלקוחות או מיתומים שלא בפניו, שהרי טוענים להם פרוע או מזויף (ותוס' מביא כמה ראיות שטוענים להם פרוע או מזויף). ות"י התוס' דהכא כיון שהשטר נפל ואיתרע, וגם הלוח טוען מזויף, לכך לא יחזיר, משום שחוששים שיוציא מלקוחות או מיתומים,

(ד"ה עד) כתבו שאם נתן מעות קנה (א"כ איירי באתרא דלא קנו בכספא), וכן אם החזיק בה קנה, ואינו יכול לחזור בו, ועוד דדייש אמצרי לא שמענו שזה חזקה, ובעיני נעל גדר ופרץ. ואם לא נתן מעות אפי' מי שפרע ליכא. אלא איירי שקנאה בקנין גמור כגון בחליפין, ולא נתן מעות, ועד דדייש אמצרי חסר בסמיכות דעת ולכן יכול לחזור בו ולעכב המעות שבידו כיון שסופו שישלם לו. והא דכשהחזיק בה לא מצי א"ל המוכר שקול ארעא בזוזן, משום שכבר אינה שוה כשיעור מעותיו.

דין גבית קרן שבח ופירות במוכר שדה גזולה ובבעל חוב

הלוקח שדה והשדה השביחה (על ידי הלוקח או ממילא) או שגדלו בה פירות, ואח"כ התברר שהשדה משועבדת לבעל חוב עוד לפני המכירה, או שהשדה של אדם אחר והמוכר גזלה ממנו, צריך הלוקח לתת את השדה לבעל חוב או לנגזל, ולהלן יבואר האם הבעל חוב או הנגזל גובים גם את השבח או הפירות, ומה הלוקח מקבל מהמוכר מכח האחריות, והאם יכול לגבות מהמוכר מנכסים שהוא מכר אחרי המכירה, ומתי יש ללוקח בקרקע דין יורד, והאם בשדה גזולה שנמכרה וחרז הגזלן וקנאה מהבעלים זוכה הלוקח בקרקע.

י"ד: מחלוקת רב ושמואל אם לוקח מגזלן יש לו פירות-

המוכר שדה ונמצא שלא היתה השדה של המוכר אלא היא גזולה, לרב משלם המוכר ללוקח גם את דמי המכירה וגם את השבח אם השביחה בגדר או בזבל, (וא"ת ישלם הנגזל שהרי השיבו קרקע מושבחת, י"ל כגון שגזלה מושבחת והכסיפה ביד הגזלן. רש"י. ובתוס' (ד"ה ויש) כתבו דמייירי כשגזלה ריקנית, ומשלם הנגזל ללוקח את היציאה כדין יורד לשדה חבירו ונטל את השבח, והלוקח נוטל את השבח מן הגזלן). ולשמואל משלם לו רק את דמי המכירה ואפי' בלא אחריות דשטר המכירה הוי כשטר הלואה דאמרינן ביה אחריות טעות סופר. (תוד"ה ושמואל). ולא את השבח, אף היכא שכתב בשטר שאם יטרופה ממנו ישלם לו את השבח, שכיון שלא מכר את הקרקע א"כ היו המעות מלוה אצלו, וכשמשלם יותר ממה שנטל מחזי כריבית. והלכתא (ט"ו): כרב שיש לו מעות ושבח, ואע"פ שלא פירש שיתן לו שבח.

והנה איתא בברייתא אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות (יבואר להלן), (ולמזון האשה והבנות -תנאי הכתובה שתיזון האשה מנכסי הבעל לאחר מותו וכן הבנות יזונו מנכסיו עד שישאו) מנכסים משועבדים, מפני תיקון העולם, שלא יקנו קרקעות כיון שיחששו שיגבו מהם, ותנאי כתובה הוא בכל אדם ואין לו קצבה, ואכילת פירות ושבח קרקעות

(י"א שבמקח לא אמרינן אחריות טעות סופר, ולהלכה אף במקח גובה ממשעבדי). עוד נחלקו בגמ' מתי חל שעבוד השטר, משעת כתיבתו (אם הגיע לידו אח"כ) או משעת ההלואה, ובשטרי אקנייתא (י"מ שכתוב שמקנה גם אם לא לזה, וי"א שכתוב קנין בשטר) לכו"ע חל הקנין בשעת כתיבה, ונ"מ אם אפשר לכתוב שטר ללוה כשאין המלוה עימו.

המוצא שטר חוב, אם יש בו אחריות (לר"מ הכונה שכתוב בשטר אחריות, ולחכמים אף אם לא כתוב אחריות יש בזה אחריות) לא יחזיר, י"מ דאיירי כשהלוה מודה, ומ"מ לא יחזיר משום דחיישינן לפרעון וקנוניא (אביי, רבי יוחנן, וכן מבואר בברייתא), וי"א (רב אסי) משום דחיישינן שכתב ללוות בניסן ולא לזה עד תשרי, ואף שאין כותבין שטר ללוה בלי המלוה כיון דנפל איתרע. וי"מ (שמואל ורבי אלעזר) דאיירי דווקא כשאינו מודה, אבל במודה יחזיר דלא חיישינן לפרעון וקנוניא, (ולר"מ יחזיר למלוה לצור ע"פ צלוחיתו, דס"ל שאין גובה בו אף מבני חרי).

מי נחשב בעל דין בגביה ממשעבדי - המוכר שדה לחבירו באחריות ובא בעל חוב לגבותה עבור חובו של המוכר, נחשב המוכר לבעל דין לדון מול הבעל חוב, כיון שאם הבעל חוב יגבה את הקרקע הלוקח יתבע אותו. ואם מכר שלא באחריות, ללישנא קמא לא חשיב בעל דין, וללישנא בתרא חשיב בעל דין, דלא ניחא ליה שיהיה ללוקח תרעומת עליו. לרש"י הנפקא מיניה היא שאם נחשב בעל דין יכול לטעון לו פרעתין, או שיש לו עליו תביעה אחרת והוא מעכב חוב זה תחת התביעה. והתוס' (ד"ה דינא) הקשו שהרי כל טענה שיש למוכר טוענים ללוקח, ואין לומר דנ"מ אם העדים קרובים למוכר, דא"כ אף אם לא נחשב בעל דין פסולים העדים, כיון שיכול להיות לו נ"מ בעדות זו, וכמו שמצינו שעדים הקרובים לערב פסולים אף ללוה ולמלוה, וכן עדים הקרובים ללוקח פסולים אף למוכר. ותי' התוס' שיש בזה כמה נ"מ: א' אם הלוקח אמר אין לי עדים או ראיה, והמוכר מצא עדים או ראיה. ב' אם הבעל חוב חייב למוכר שבועה דאורייתא, יכול לגלגל עליו שבועה דאורייתא גם על זה. ג' אם המוכר פקח ובעל דברים. די אין הבעל חוב מעיז פניו נגד ראובן. הי אם יכול המוכר ללכת עמו לב"ד הגדול.

הלוקח שדה ויצאו עליה עסיקין, עד מתי יכול לחזור בו - הלוקח שדה שלא באחריות ויצאו עליה עסיקין (עוררין. רש"י. אבל באנסיים אפי' באחריות אינו חוזר. תוד"ה ויצאו), יכול לחזור בה עד שלא החזיק בה, והיינו כל זמן דלא דייש אמצרי שתיקן גבולות השדה והגביהם. ואם מכר באחריות לל"ק יכול לחזור בו גם אח"כ, ולל"ב דינו כמוכר שלא באחריות, וישלם לו כשיגובה ממנו. כתב רש"י דאיירי שלא נתן מעות, ומכי דייש אמצרי (שתיקן או הגביה גבולות השדה) קנאה בחזקה, והמעות הם מלוה. ובתוס' 3

דאף שסתם קנין לכתובה עומד, זה דווקא כשקנה דבר בעין, שכיון שיפה כוחו לעשות קנין רוצה שיכתבו לו.

ועיין לקמן ט"ו: מה הדין בקרן ושבח אם ידע הלוקח שהיא גזולה. ומה הדין כשקנאה הגזלן מן הנגזל וכדו'.

מתי בעל חוב גובה שבח ופירות-

בגביה מלקוחות- לשמואל בעל חוב שגובה מהלקוחות יש לו שבח (ואין לו פירות), שכך כתב המוכר ללוקח אלא איקום ואשפי ואדקי ואמרק זביני אילין אינון ועמליהון ושבחהון ואיקום קדמך וצבי זבינא דידן וקביל עלוהי. ולכן לא יכול הלוקח לטעון אלא אשבחי, אלא גובה הבעל חוב מהלוקח, והלוקח גובה מהמוכר. וכתבו התוס' (י"ד: ד"ה תריץ) שהא דגובה בעל חוב שבח שלא היה בשעת הלואה, זה נכון או לר"מ דס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, או למסקנת הסוגיא דאקני קנה ומכר משתעבד אף לרבנן, ומ"מ אין הבעל חוב טורף ממשעבדי דמיירי שעשה קרקע אחת אפותיקי ולכן גובה אותה ולא שאר קרקעות.

בגביה ממקבל מתנה- במתנה אין הבעל חוב גובה את השבח מהלקוחות כיון שאינו חוזר וגובה מהנותן, ויפה כח מתנה ממוכר בדבר זה.

בגביה מיתומים- כתבו התוס' (ד"ה בעל חוב) דמיתומים בע"ח גובה שבח, אע"פ שאין להם על מי לחזור, כיון דכרעיה דאבוהון נינהו. אבל כתובה ותנאי כתובה דקילי אין גובים משבח יתומים. ואמנם בעל חוב שגובה באפותיקי יכולים היתומים לתבוע את היציאה כדיון יורד.

איזה סוג שבח גובה, ומהי צריך לשלם היציאה- איתא בברייתא שהמוכר שדה לחבירו והשביחה ובא בעל חוב וטרפה, אם השבח יתר על היציאה נוטל שבח מהמוכר כיון שפרע את חובו, ויציאה שהוציא כדי להשביחה נוטל מבעל חוב, ואם היציאה יתירה על השבח אין לו אלא שבח והשאר מפסיד. הגמ' אומרת שלשמואל דס"ל שבעל חוב גובה את השבח ואינו צריך לשלם על ההוצאות, י"ל דאיירי או בלוקח מגזלן דהתם טוען הנגזל ארעאי אשבח וזה לא שייך בבעל חוב שברשות לוקח אשבח, ויש לו קרקע, או שקנו מידו, וכדלעיל. או דבעל חוב גובה רק שבח שאין מגיע לכתפים, אבל שבח המגיע לכתפים שהוא קרוב ליקצר אלא שעדיין צריך לקרקע, אם החוב הוא כשיעור הקרקע ללא השבח צריך הבעל חוב לתת ללוקח דמי היציאה או השבח (הפחות מביניהם), ואינו יכול לומר לו שישאיר לו קרקע בשיעור השבח, או משום דס"ל כמ"ד שאין הלוקח יכול לסלק את הבעל חוב מהקרקע

הם דברים שאינם ידועים וא"א להשמר מהם, אבל מבני חרי מוציאין.

לפי רב שהלוקח מגזלן מקבל את השבח, איירי בגזל שדה מחבירו ומכרה לאחר ויש בה פירות שגזלה עם פירותיה ומכרה או שהפירות גדלו אצל הלוקח, וטוען הנגזל ארעאי אשבח, (ומשלם היציאה ללוקח, ואם השבח פחות מהיציאה נותן לו שבח) וגם השביחה הלוקח, ולקחה הנגזל, שגובה הלוקח מהמוכר קרן מנכסים משועבדים כיון ששטר המכירה קודם ואת השבח והפירות מנכסים בני חרי.

ולשמואל דס"ל שהלוקח מגזלן אין לו פירות ושבח, "שבח קרקעות" לא איירי בגזלן אלא בבעל חוב שטרף קרקע מהלוקח בשביל חובו, דיש ללוקח שבח מהמוכר, ולא מיחזי כריבית דמכירה מעליא היא שהרי יכל לפרועו זוזי, דבעל חוב גובה את כל הקרקע עם השבח אבל לא פירות, ו"אכילת פירות" לרבא לא איירי במכרה אלא איירי בגזל שדה והגזלן אכל פירות וחפר בקרקע בורות שיחין ומערות, שאין הנגזל גובה ממשעבדי אלא את הקרן ולא את הפירות. ולרבה בר רב הונא איירי שהגזלן לא מכרה אלא נטלוה מסיקין מן הגזלן ומחמתו, שהדין הוא שהגזלן חייב להעמיד לנגזל שדה אחרת. ומ"מ אינו גובה הקרן ממשעבדי אלא כשעמד בדין לפני שמכרה לאחר ופסק ב"ד יש לו קול והוי כמלוה בשטר, דאי לא עמד בדין הוי כמלוה על פה שאינו גובה ממשעבדי, ואיירי כשעל הפירות לא עמד בדין (דסתמא דמילתא קרנא תבע ברישא), ומ"מ בלא תיקון העולם היה גובה גם פירות ממשעבדי, דהו"א הואיל ועמד בדין על הקרן יש קול גם לפירות. תוד"ה כשעמד.

ט"ו. ולרב אשי איירי שגזל שדה עם פירות, והגזלן אכל את הפירות ומכר את השדה, שהלוקח גובה רק את הקרן, ומנכסים משועבדים, והנגזל גובה פירות מנכסים בני חורין.

מתי גם לפי שמואל יש ללוקח מגזלן שבח- לרב יוסף אם גובה הלוקח מהגזלן קרקע, או באופן שעשו קנין על השבח והפירות, יש לו שבח ופירות. ואף שהלואת סאה בסאה אסורה שמא יתייקרו החיטים, מ"מ הכא דלא הוי הלואה אלא מכר אינו אסור. ועל כן הורה שמואל לרב חיינא בר שילת שהיה סופר להמלך במוכר ולכתוב בשטר קנין שופרא שבחא ופירי שאם יטרפוה יתן ללוקח משפר נכסיו קרן שבח ופירות. וכתבו התוס' (ד"ה כגון)

להוציא מיד הלוקח, שייכים ב' הטעמים אף כלפי הירושים, והנ"מ בין הטעמים באופן שהגזלן נתנה לו את הקרקע במתנה, דגם בזה ניחא ליה לעמוד בנאמנותו, אבל לא שייך הטעם שיקראו לו גזלן, כיון שלא שילם לו עליה. והלכה כרב אשי שגם בנתנה במתנה זוכה בה המקבל אחרי שקנאה מהגזלן. תוד"ה ארצי.

ט"ז. באיזה אופנים לא זכה בה הלוקח - אם הלך

הגזלן אחרי המכירה הראשונה לפני שקנאה מהבעלים ומכר את השדה לאחר או שהורשה או שנתנה במתנה, ואח"כ קנאה מהגזלן, או באופן שהגזלן לא קנאה מהגזלן אלא קיבלה בירושה, לא זכה בה הלוקח הראשון, כיון שאנו רואים שאין כוונתו להעמידה ברשות הלוקח, וחוזר ותובעה מן הלוקח ונותן לו מעות. ואם גבאה בחובו, אם היה יכול לגבות קרקע אחרת וגבה דווקא קרקע זו, זוכה בה הלוקח מפני שתולים שטרה בה כדי להעמידה ללוקח, אבל אם אין קרקע אחרת לא זכה בה. ואם נתנה הנגזל לגזלן במתנה, י"א שלא זכה בה הלוקח כיון שלא טרח בה, וי"א שזכה בה הלוקח דגם במתנה אם לא היה מרצהו לא היה נותן.

עד מתי תולים שטרח לקנותה כדי להעמידה

ברשות הלוקח - לרב הונא עד שעת העמדה בדין דאם עמד ברשעו עד ההעמדה בדין גלי דלאו מהימן הוא, לחייב ברב עד שהגיע שטר אדרכתא ליד הלוקח שעמד בדין ולא שילם צ' יום וכתבו ללוקח שטר שיכול לגבות מנכסי הגזלן בכל מקום שהם, ולרב פפא עד תחילת ימי האכרזתא שמצא קרקע של הגזלן ובי"ד מכריזים על מכירתה.

באיזה קנין קנאה הלוקח מן הגזלן

כשחזר הגזלן ולקחה מהבעלים - א"א לומר שקנאה בשטר, שכיון שלא היתה שלו הוי חספא בעלמא, וא"א לומר שקנאה בחזקה שהחזיק בה אחרי שקנאה הגזלן, דמשמע שהיא שלו אף בלי חזקה, וא"א לומר שקנאה בכסף (דמעוה המכר נעשו מלוה), דאיירי באתרא דלא קנו בכספא, אי נמי א"א לקנות מהלוה בהלוואה, כיון דלא נתן כלום, ורק מאחר יכול לקנות בחוב שחייבים לו, וכן אפשר לקנות מהלווה בהנאת מחילת מלוה אך לא משמע שהקנה לו בהנאה זו. (תוד"ה האי). ועל כן לרבא איירי במאמינו - שאמר לו אני סומך עליך שתעמידנה בידי, דבההוא הנאה שהוא סומך עליו גמר ומקני כשקנאה מהבעלים הראשונים, (והוי כאומר שדה זו תהא קנייה לך לכשאקנה. תוד"ה בההיא). ורב ששת מקשה ממה שמצינו שהמוכר לחבירו מה ששירש מאביו או מה שתעלה מצודתו לא חל המכר ולא אומרים שקנאה בההיא הנאה שסמך עליו, (ואין לומר

ע"י מעות, דבעל חוב קודם, ואומר לו כולה דידי ואת ירדת בה שלא ברשות. ולמ"ד שיכול לסלקו במעות איירי באפותיקי. וכתבו התוס' (ד"ה כגון) דנטל את השבח היתר על היציאה כדין יורד, אבל בלא אפותיקי אינו נוטל את השבח כיון דלא מסיק ביה כשיעור ארעא ושבחיה. ומ"מ לא הוי כלוקח מגזלן שלשמואל לית ליה שבחא, כיון שמכרה לפני זמן הפרעון וחל המקח, ואפי' מכרה אח"כ י"ל שחל המקח לפי שהיה סבור לסלקו במעות. ואם החוב הוא כשיעור הקרקע והשבח, גובה הבעל חוב גם שבח המגיע לכתפים. וכתבו התוס' (ד"ה הא) דמ"מ י"ל דאם עשאו אפותיקי צריך לתת לו היציאה כדין יורד.

ט"ו: המשך דין מוכר שדה גזולה -

הלוקח קרקע מגזלן וידע שהיא גזולה, אין תולים לומר שחשב שיהיה המכר קיים אלא אנו תולים שקנאה כדי לאכול פירותיה כמו שהגזלן אוכל, עד שיבוא בעל הקרקע. לרב צריך המוכר לתת לו מעותיו כשהוציאה הנגזל מידו, דאדם יודע שקרקע אין לו ונתן המעות לשם פקדון, ולא אמר זאת למוכר כי חשב שלא יסכים, אבל שבח אינו גובה מהמוכר מפני שהקרקע לא היתה שלו. וכתבו התוס' (ד"ה מעות) שאם קנה עם אחריות יש לו שבח. ולשמואל אין המוכר צריך לתת לו מעותיו, דס"ל שנתן את המעות למוכר לשם מתנה, ולא אמר זאת למוכר דכסיפא ליה מילתא. וכבר נחלקו רב ושמואל במחלוקת זו במקדש אחותו שלרב המעות פקדון ולשמואל המעות מתנה. וקמ"ל שגם באדם זר סובר שמואל שהמעות מתנה, וגם באחותו סובר רב שהמעות פקדון. והלכתא כרב שמעות יש לו ושבח אין לו. וכתבו התוס' (ד"ה ונתן) שבלוקח שדה בשנת היובל מעות חוזרים אף לשמואל, כיון שאינו יודע שאין מכר ביובל.

המוכר שדה גזולה והלך הגזלן אחרי שמכרה וקנה

את השדה מבעל הקרקע וכשלקחה לא הכיר שהיא גזולה (תוד"ה חזר), נשארת השדה ביד הלוקח ואין הגזלן יכול להוציאה מיד הלוקח (ולהחזיר מעותיו. שם) כמו שהבעלים היה יכול להוציאה, דמה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו, ואנו אומרים שכוונתו בקנית השדה היתה כדי להעמידה ברשות הלוקח, למר זוטרא כדי שלא יקראו לו גזלן, ולרב אשי כדי לעמוד בנאמנותו. ואם מת הלוקח והגזלן בא להוציאה מבניו (לרש"י הוא מת אחרי שהגזלן קנאה מהבעלים, ולתוס' (ד"ה דמית) בכהאי גוונא קנאה הלוקח מיד כשקנאה הגזלן מהנגזל, אלא צ"ל שהיה חולה או גוסס בשעה שקנאה מהנגזל), או שמת הגזלן אחרי שקנאה, והבנים באים

וכתבו למלוה שאם ימצא נכסים ללוה יוכל לגבותם בחובו. (וכתבו התוס' ד"ה בשטרי) דשטרי אדרכתא הם בני פרעון עד שיכתבו לו שטרי חלטאתא, ועוד דאי שומא דדר יכול לטעון פרעתי, וצ"ל דאיירי אליבא דרבה דס"ל שאוכל פירות מזמן קבלת שטר אדרכתא שכבר זכה בקרקע, ויש ספרים שאין גורסים אדרכתא). ורבא מבאר שאף ששטרות אלו הם בני פרעון, דשומא (-קרקע ששמו בי"ד למלוה מנכסי הלוה) הדר אם יחזיר לו המעות עד י"ב חודש וי"א לעולם, מ"מ אם הלוה פרע היה עליו לקרוע את השטר, או לכתוב שטר אחר אם טוען שאבד השטר, דכיון שאינו חייב להחזיר לו מדינא, אלא משום "ועשית הישר והטוב" הוי כמכירה חדשה שיש לכתוב עליה שטר. אבל בשטר חוב אין הכרח שלא פרע, די"ל שלא קרע את השטר מפני שהמלוה השתמט מלתת לו את השטר ואמר לו שאינו בידו, או שאמר לו שיתננו לו אחרי שישלם דמי הסופר שעל הלוה לתת שכר הסופר.

המוצא שטר חוב בשוק ואין כתוב בו הנפק לרבי יוחנן לא יחזירו למלוה, דשמא כתב ללוות ולא לזה, ואף אם השטר מקוים לא יחזיר דחיישינן לפרעון, והא דתנן "וכל מעשה בי"ד יחזיר" העמיד רבא דאיירי בשטרי חלטאתא ואדרכתא. ואין להעמיד בהוחזק כפרן ולכן לא נאמן לומר פרעתי, דאין זו סיבה לומר שלא יפרע לעולם, ואע"פ שהוחזק כפרן לאותו ממון, נפל שאני דמוכחא מילתא שפרעו. תוד"ה ומשום.

י"ז. המוצא שטר חוב בשוק וכתוב בו הנפק וזמנו היום, לרבי יוחנן יחזירו למלוה, דכיון שכתוב בו הנפק (-קיום) אין חוששים שלא לזה. ומה שאין חוששים לפרעון י"א דהטעם משום שאין חוששים לפרעון ביום ההלואה. ולרב כהנא איירי כשהלוה מודה, וקמ"ל שאין חוששים שפרעו ורוצה ללוות בו כדי לחסוך שכר הסופר. והטעם שאין חוששים לזה, מפני שהמלוה חושש שלא יתנו לו לגבות ע"י שטר זה דלית ליה עדי בחתומי זכין לו, והא דמצינו שלא יחזיר כשהחייב מודה שמא כתב ללוות בניסן ולא לזה עד תשרי, התם כיון שהמלוה מרויח לטרוף לקוחות מניסן עד תשרי חוששים לזה, אבל אם אין זמנו היום אפי' כתוב בו הנפק לו יחזיר, דחיישינן לקנוניא או לפשיטי דספרא. (תוד"ה אע"פ). עוד כתבו התוס' דלעיל משמע שאם הלוה מודה יחזיר דלא חיישינן לפרעון וקנוניא, וכאן משמע שחוששים לקנוניא או שרוצה להרויח פשיטי דספרא, וצ"ל דאמוראי ניהו אליבא דריו"ח.

סיכום הסוגיה - המוצא שטרי חלטאתא (אישור שקיבל

דרב ס"ל כר"מ דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם והבריייתא כרבנן, שהרי הלכה כחכמים שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ומ"מ הלכה שהקרקע נשאת ביד הלוקח, ודלא כרב האי דפסק שאין הקרקע נשאת ביד הלוקח. תוד"ה מה). ורבא מחלק דשם לא סמך על המוכר דשמא ימכור אביו נכסיו בחייו ולא יירש כלום. (ואם מכר לו מה שיירש מאביו היום חל הקנין משום כבוד אביו שהיה גוסס והוא צריך מעות לקבורה ולתכריכין כדי שלא לשהותו בבזיון, וכן אם מכר מה שתעלה מצודתו היום חל הקנין משום כדי חייו).

ט"ז: קנין בדבר שלא בא לעולם - האומר לחבירו שדה זו שאני לוקח, לכשאקחנה קנויה לך מעכשיו, לרב קנה ואינו יכול לחזור בו כשלקחה. והיינו כשיטת ר"מ דס"ל דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, דתניא האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר לאחר שתתגיירי לאחר שאשתחרר וכו' אינה מקודשת, ור"מ אומר מקודשת, והא דצריך לומר מעכשיו אינו לענין חזרה, שהרי גם באומר מעכשיו יכול לחזור בו לפני שבאו לעולם, אלא נ"מ שאם נקרע השטר או שעבד קנה כיון שאמר מעכשיו. (תוד"ה קנויה). ואפי' במכר שדה זו חל הקנין לפי רב ואינו יכול לחזור בו לכשיקחנה, שהרי אשה כשדה זו דמ"א דעבד ושפחה אין בידם לשחרר עצמם. אבל לרבא מסתברא מילתא דרב במוכר שדה סתם לכשאקחנה, אבל מוכר שדה זו לא, דשמא לא יתרצו למוכרה לו ולא סמכה דעתיה דמקבל.

דיני שטרות שנמצאו

לעיל י"ג נתבאר דין מוצא שטר חוב, האם יחזיר את השטר כשהלוה מודה וכשאינו מודה. הגמ' כאן ממשיכה לבאר דין זה, ומבארת מה הדין בשטר שכתוב בו הנפק, ומה הדין בשטרי הקנאה, ובשטרי חלטאתא ואדרכתא.

המוצא שטר הקנאה בשוק (שעושים קנין והמלוה משעבד את עצמו אפי' לא לזה), לשמואל יחזיר למלוה, מפני שאף אם לא לזה מ"מ שיעבד עצמו, ואין חוששים לפרעון, מפני שהלוה זהיר לקרוע את השטר.

אם יש ראייה לשמואל מהא דתנן "וכל מעשה בי"ד יחזיר" - רב עמרם רוצה להביא ראייה לשמואל מהא דתנן "כל מעשה בי"ד יחזיר" וקס"ד דהיינו שטר שכתוב בו הנפק, ואין חוששים שלא לזה, שהרי אין מקיימים את השטר אלא בפני בעל דין. ורבי זירא דוחה דאיירי בשטרי חלטאתא - ששמו בי"ד נכסי הלוה למלוה ונתנו לו שטר שקיבלם לו ע"פ בי"ד, ואדרכתא - שב"ד לא מצאו נכסים ללוה,

הטוען לאשה שפרע את כתובתה

בעל שגירש את אשתו הרי הוא חייב לתת לה מאתים זוז אם היא בתולה או מנה אם היא אלמנה, ואם נתאלמן גובים זאת מנכסיו. ועוד יש חיובים בכתובה לאלמנה ולבנים ולבנות מתנאי ב"ד. יש מקומות שכותבים חיובים אלו בשטר הכתובה, ויש מקומות שחיובים אלו הם בעל פה. הגמ' מבארת מה הדין כשהבעל טוען שפרע את הכתובה, והאם יש כתובה לאלמנה מן האירוסין.

י"ז: הטוען אחר מעשה ב"ד (-דבר שהוא חייב לאשה אפילו אם הוא לא כתב לה, כגון מנה ומאתים ומזון האשה והבנות, ואומר פרעתי שלא בעדים) לא אמר כלום, דכל מעשה ב"ד כמאן דנקיט שטרא בידיה דמי, וכן מוכח מדתנן בכתובות שאשה המוציאה גט בלא כתובה גובה כתובתה. ואין לומר דאיירי במקום שאין כותבין כתובה אלא סומכים על תנאי ב"ד והגט הוא הכתובה, (ואינו נאמן לומר פרעתי כיון שלא נתקנה כתובה באותו מקום. תוד"ה אלמנה). אבל במקום שכותבין כתובה אין גובים אלא ע"י הכתובה שמה תגבה ע"י הכתובה פעם נוספת, אי נמי משום דאי בעי אמר פרעתי. דא"כ במקום שאין כותבין כתובה יכול לטעון פרעתי ולא נתנה לי את הגט כדי לקורעו כי רצתה להנשא על ידו, ומה שלא קרעוהו וכתבו עליו שנקרע רק כדי שלא תגבה בו, משום שלא היו בבי"ד כדי לכתוב דבר זה.

אלמנה מן האירוסין - הגמ' אומרת שאין ראייה שיש לאלמנה מן האירוסין כתובה מהא דתנן שאם נתארמלה או נתגרשה מן האירוסין או מן הנישואין גובה את הכל גם תוספת כתובה, ד"ל דאיירי בכתב לה כתובה, וקמ"ל שאין אומרים שכתב לה רק על דעת לכונסה, כמו שסובר ראב"ע שאינה גובה תוספת כתובה, (וכן משמע הלשון "גובה את הכל"). ומהא דתנן שאם מת הארוס היא גובה את כתובתה איירי ג"כ בכתב לה, והחידוש שם הוא שאם מתה אין הארוס יורשה דלאו שארו היא. (ארוסה שמתה אינו אונן ומותר בקדשים ואינו מיטמא לה אם הוא כהן, דשאריו היינו קירוב בשר, וכן היא לא אוננת ולא מיטמאה לו שאין עליה מצוה להתעסק בקבורתו כמו שיש מצוה בזי קרובים). ומ"מ אמת הדבר שיש לארוסה כתובה ואפי' לא כתב לה, דאף שאין ראייה לדין זה ממשנה או ברייתא, יש ראייה מדברי האמוראים (היא אומרת קידשתני וכי), ועו"ל דפשיטא שגרשה מן האירוסין גובה כתובתה ע"י הגט, ואין הנדון אלא אם יכול לטעון פרעתי באלמנה, ולמסקנה אפיי באלמנה מן האירוסין יש לה כתובה ואינו נאמן לומר פרעתי.

נכסי הלוה בבי"ד) ואדרכתא (אישור לגבות מנכסי הלוה) יחזיר למלוה, ולשמואל גם המוצא שטרי הקנאה יחזיר למלוה. המוצא שטר חוב בשוק, לרבי יוחנן לא יחזיר אע"פ שכתוב בו הנפק, ואם כתוב בו הנפק וזמנו היום יחזיר.

הוחזק כפרן לאותו ממון

אף במקום שמצד עצם התביעה נאמן הנתבע לומר פרעתי וכדומה, יש מקרים שהוחזק כפרן לאותו ממון ואינו נאמן בטענתו, וכדלהלן.

טענת פרוע אחרי פסק ב"ד - ב"ד שאמרו ללוה "צא תן לו" ולאחר זמן אמר פרעתי ע"פ ב"ד נאמן, ואין המלוה יכול לבקש מבי"ד שיכתבו לו אדרכתא. ואם פסקו הבי"ד "חייב אתה ליתן לו", י"א שבזה אינו נאמן לומר פרעתי אלא שכנגדו נשבע ונטל, דכיון שהוצרך המלוה לתובעו בדין אין דרכו למהר לפרוע, והמלוה יכול לבקש שיכתבו לו אדרכתא, וי"א שגם בזה הדין כמו באמרו לו צא תן לו, ואין חילוק אלא באמר פרעתי והעידו עדים שלא פרעו שתבעו בפנינו על פי ב"ד ולא פרעו, שהוחזק כפרן לאותו ממון ואינו נאמן לומר פרעתי עד שיפרע בעדים, אבל אם אמרו לו חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתי ועדים מעידים שלא פרעו, לא הוחזק כפרן לאותו ממון, שמישתמיט עד שיעיינו בדינו ונשבע שפרעו. כתבו התוס' דאף שלדין זה לא היה פסק גמור אלא בצא תן לו, מ"מ לענין האיסור לבצוע (פשרה בדין) חשיב גמור דין כבר בחייב אתה ליתן לו, כיון שיועד להיכן הדין נוטה.

נאמנות בטענת פרעתי בהוחזק כפרן - לזה שטוען לא היו דברים מעולם ובאו עדים שלוה, אינו נאמן לטעון פרעתי, כיון שהוחזק כפרן לאותו ממון (וכמעשה דאיצטלא).

הוחזק כפרן לשבועה - מי שהיה חייב שבועה בבי"ד ואמר נשבעתי ובאו עדים שלא נשבע, הוחזק כפרן לאותה שבועה ואינו נאמן לומר נשבעתי, אבל אם חייב עצמו שבועה לא, ואפי' אמר לו כך בפני עדים, שאין זה אלא דחייה בעלמא בדבר שחייב את עצמו.

שטר שלוה בו ופרעו אינו חוזר ולוה בו שכבר נמחל שעבודו בפרעון הראשון והוי מלוה ע"פ שאינו גובה מהלקוחות, והיינו באותו היום, אבל ביום אחר בלאו האי טעמא אינו לוה בו דשטרי חוב המוקדמים פסולים, ואף שאינו מצוי שאדם פורע ביום ההלואה מ"מ שייך שהדבר יקרה.

תוד"ה מן.

מדברי התוס' בסוגיא -

אע"פ שאין הבעל נאמן לומר פרעתי את הכתובה, מ"מ כותבין כתובה בשביל התוספת, שאפי' אם יש עדים שהתנה לה נאמן לומר פרעתי אם אין לה כתובה. (ואין לזה ראייה מהא דתנן מצא כתובה לא יחזיר, ד"ל שהטעם שלא יחזיר כי בלא כתובה יכול לטעון פרעתי מנה במיגו שהיה יכול לטעון שנשאה אלמנה אם אין עידי הניומא, ואם אין עידי קידושין נאמן לומר פרעתי הכל במיגו דאי בעי אמר אי את אשתי). תוד"ה הטוען.

אם האשה באה לתבוע מזונות לשעבר, מסתפק רי"ח על מי להביא ראייה (דמוכחא מילתא טפי משום דשתקה עד השתא. תוס' כתובות צ"ו.) דדווקא לגבי מכאן ולהבא הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום. שם.

אפי' במקום שכותבין כתובה ואינה מוציאה כתובתה והיא מודה שהכתובה והגט בידה, אינו נאמן לומר פרעתי, ונפרעת בעידי הגט, דהא אית ליה לרי"ח דכותבין שובר, ואע"פ שיכול להפסיד אם יאבד שוברו, עבד לזה לאיש מלוה. (ויפסיד אם תוציא עליו כתובה שלא יוכל לומר פרעתי מנה במיגו דאלמנה נשאתיך אם אין עידי הניומא, ואם אין עידי קידושין לא יוכל לטעון פרעתי הכל במיגו דאין את אשתי). (תוד"ה לא).

אם אין לאשה את הגט ויש לה עדים שנתגרשה, נפרעת כתובתה, ואם גם עדים אין לה נאמן הבעל לטעון פרעתי ואבד שוברי, במיגו דאי בעי אמר לא גרשתיך, (דאינו מתחייב בטענה זו בשאר כסות ועונה, דטענו חיטים והודה לו בשעורים פטור אף מן השעורים), ומ"מ אם אין הבעל בפנינו מתפרנסת עד שיעור כתובתה דשמא היה מודה לדבריה. ומה שמצינו שהאשה נאמנת לומר גירשתי, היינו דווקא היכא שאינה תובעת כתובתה (דאל"כ שמא טוענת כך מחמת חימוד ממון. תוס' כתובות פ"ט:) ואין קטטה בינו לבינה. ומן הסכנה ואילך (שגזרו על המצוות והיו יראות לשמור גיטתן. כתובות פ"ט.) מבואר במתני' שם שנפרעת כתובתה אע"פ שיש לבעל מיגו, שכיון שיפה כוחה קודם הסכנה שאינו יכול לטעון פרעתי, ה"ה לאחר הסכנה יש ליפות כוחה שאינו נאמן במיגו. תוד"ה הוציאה.

דין גט שנמצא

לעיל (י"ב: - י"ז:). נתבאר דין מוצא שטר חוב, האם יחזיר את השטר כשהלוה מודה וכשאינו מודה. הגמ' כאן עוברת לבאר מה הדין במוצא שאר שטרות כגון גט (י"ח) או שטר שחרור או שטרות מתנה של בריא או שכיב מרע (י"ט), או שובר של כתובה (י"ט:). או שטרות שנכתבים בבי"ד (כ'), האם יחזיר כשהנתבע מודה או כשאינו מודה, ומתי חוששים שהשטרות נכתבו לאנשים אחרים ששמותיהם שונים, או שחוששים ששניהם עשו קנוניא ביניהם להפסיד לקוחות, ומה הדין כשיש בשטרות סימן.

י"ת. אם אין הבעל מודה לא יחזיר לאשה, ואע"פ

שנאמנת לומר גרשתי, דאין מעיזה פניה, הכא שהגט מסייעה מעיזה. תוד"ה אין.

ואם הבעל מודה משמע במתני' שיחזיר לאשה. הגמ' שואלת שבגיטין מבואר שאם מצאו גט לאלתר שלא שהה בכדי שתעבור שיירא ותשרה כשר, ואם לאו פסול דחיישינן שמא נפל מאחר ששמותיהם שונים. ובגמ' יש ג' תירוצים - (איירי מתני' באין שיירות מצויות. או שהעדים אומרים שחתמו רק על גט אחד כזה. או שיש סימן מובהק שזה אותו הגט שאבד).

מהו הדיוק ממתני' שאם הבעל מודה נותנים - כתבו התוס' (ד"ה הא) שאין לדיוק מדתני במתני' ונמלך שלא ליתנם, ד"ל שבא לומר שרוצה עכשיו לגרש בגט זה וחוששים שאינו שלו, אבל אם גירשה כבר מחזירים לה את הגט לראיה אפי' אינו הגט שלה. אלא הדיוק הוא מדלא תני כתובים היו ולא נתנם, משמע שגם עתה לא רוצה ליתנם, ולכן לא יחזיר. ואין לומר דדווקא לאלתר יחזיר דא"כ פשיטא. ואין לומר שהחידוש שאין חוששים שכתב בניסן ולא נתן עד תשרי ותטרוף האשה מה שמכר ביתיים, דס"ל שאין לבעל פירות כבר משעת חתימה. ועי"ל דמתני' לזמן מרובה, דאי לאלתר בהכרח איירי שראינו הגט בידה וא"כ פשיטא שהיא מגורשת.

מתי חוששים שהגט שנמצא הוא גט אחר -

רבה מבאר דהא דתני שהגט פסול היינו במקום שהשיירות מצויות, אבל אם אין שיירות מצויות יחזיר אע"פ שהוחזקו ב' יב"ש, דאין לחוש שגם השני איבד, כיון שאין שיירות מצויות. ומתני' כר"א, אבל לר"מ א"א לגרש בגט עד שיהא מוכיח מתוכו שהוא של זה, כגון במשולשים, והיכא שלא הוחזקו חשיב מוכח מתוכו. תוד"ה והוא.

י"ח: ושיטת רבה עצמו שאף במקום שהשיירות

מצויות אם לא הוחזקו ב' יוסף בן שמעון בעיר אחת וגם שמות נשותיהם שוות יחזיר, ודין הוחזקו מבואר בדברי רבה שאמר להחזיר גט שנמצא בבי"ד שהכל רגילים לבוא שם לדון שהיה כתוב על העיר שוירי, דתנן כל מעשה בבי"ד יחזיר. וכתב רש"י דאיירי שבא אחד לפנינו ואמר שהוא שליח לגרש וממנו נפל, ולא חיישינן לנמלך כיון שהוא מקוים בבי"ד. ובתוס' (ד"ה נפל) כתבו דמיירי שהגט מקוים ונפל מן האשה והיא אומרת שהגט שלה, ואין חוששים שהיא משקרת כיון שלא הוחזקו ב' יב"ש. או דאיירי שאינו מקוים ונפל מן השליח, ואין חוששים לנמלך כיון שאין הבעל יכול לבטלו שלא בפני השליח. **ורב הונא סבר** שלא יחזיר דחיישינן לשני שווירי ובשוירי השני יש יוסף בן שמעון אחר. ומ"מ אף לר"מ שא"א לגרש בגט שאינו מוכיח מתוכו, מ"מ בסתמא הגט כשר ולא חיישינן שני שווירי אלא היכא דנפל. (תוד"ה חיישינן). רבה נהג

להתיר אשת איש דאורייתא, אבל בסימן שאינו מובהק שמחזירים בו אבידה דמספקא ליה אם סימנים דאורייתא ומהני סימן כל דהו אף בדאורייתא, או סימנים דרבנן ודווקא באבידה מהני דהפקר ב"ד הפקר, (ומדאורייתא אין מחזירים אלא בסימן מובהק או בעדים. תוד"ה א'). אבל באיסורא לא מהני. ואין ראייה מדבריו דסימנים דרבנן, דאף אי מספקא ליה יש לאסור מספק. רבה בר בר חנה נאבד לו גט שהיה שליה להביאו ונאבד והחזירוהו לו, ולא ידע אם החזירוהו בגלל שנתן סימן וסברי סימנים דאורייתא, או בגלל טביעות עינא וא"כ מהני דווקא בת"ח, אבל עם הארץ אע"פ שגם לו יש טביעות עינא, אינו נאמן. תוד"ה אבל.

י"ט. הגמ' שואלת אמאי לא חיישינן בגט שמא

כתבו בניסן ולא נתנו עד תשרי והבעל מכר פירות נכסי מילוג שלה שנפלו לה בירושה שתיקנו רבנן שהיו שלו בין ניסן לתשרי, ותטרופן האשה פירות אלו מהלקוחות שלא כד"ן וגם לאב"י דעדידי בחתומיו זכין לו, גט אשה חוב הוא לה. וכתבו התוס' (ד"ה וליחוש) דבמביא גט ממדינת הים ליכא למיחש, כיון שיש קול שלא נמסר ביום הכתיבה. והא דכותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו ליכא למיחש, דכיון שניתן הגט בעידי מסירה (אפי' לר"מ משום דהוי דבר שבערוה) וגם רגילות לגרש בפרהסיא, א"כ יש קול שלא נתגרשה בזמן כתיבה. ואין לחוש שישמור את הגט ויתן לאשתו אם זינתה כדי לחפות עליה, דנותן לה הגט מיד כשנכתב, דלא מקדים איניש פורענותא לנפשיה.

תשובה: למ"ד שאין לבעל פירות כבר מזמן שנתן עיניו

לגרשה, א"כ כד"ן היא מוציאה אע"פ שנתגרשה רק בתשרי. ולמ"ד שיש לבעל פירות עד זמן הגירושין והוא יכול לאכול ולמכור פירות נכסי מילוג שלה, אין האשה יכולה להוציא הפירות בלא ראייה מתי הגיע הגט לידה מיד הבעל, (והיינו בגט שנמצא, דכיון שנפל איתרע, אבל בסתם גט אינה צריכה להביא ראייה. תוד"ה אימת), ואמנם סברא זו היא רק בגט שהלוקח מסיק אדעתיה ואומר שהחזירו לה את הגט רק כדי שתוכל לינשא, אבל בשטר חוב אם נחזיר יסבור הלוקח שנתברר לבי"ד שהשטר כשר, ולכן אין מחזירים למלוה.

שטר שחרור שנמצא - אם אין האדון מודה ששחרר את העבד

לא יחזיר לעבד שמא כתבם ונמלך שלא ליתנם, ואם האדון מודה ששחרר את העבד יחזיר את השטר לעבד. ואם קנה העבד נכסים והלך האדון ומכרם לפני מציאת השטר, ובא העבד ורוצה לטרופ את הלקוחות, אומרים לו שיביא ראייה מתי הגיע שטר השחרור לידו. ואי נימא שזכות הוא לעבד לצאת לחרות מפני שמתירו בקהל, ונסבור עדידי בחתומיו זכין לו וחל השחרור למפרע משעת

למעשה כדבריו להכשיר גט שנמצא בי כיתנא, י"א שנמצא במקום מכירת הכיתנא ששיירות מצויות שם, ולא הוחזק עוד יב"ש, ולא חיישינן לשני שווירי. וי"א שנמצא במקום עשית הכיתנא שאין שיירות מצויות שם, ואיירי בהוחזקו ב' יב"ש.

לרבי זירא אין ראייה ממתני' שנותנים אף לזמן מרובה,

אולם בברייתא מבואר שאף לזמן מרובה יחזיר וקשיא ממתני'. ות"ר ר"ז דאיירי שם באין שיירות מצויות. י"א דאיירי ר"ז בהוחזקו וס"ל כרבה, וי"א דס"ל שאף בלא הוחזקו לא יחזיר ודלא כרבה, ומחלוקתם היא משום דתני "וכל מעשה בי"ד יחזיר" דרבה מפרש שנמצאו בבי"ד ובי"ד הוא מקום שהשיירות מצויות, ולר"ז לא איירי שנמצא בבי"ד. ורבה לא פריך מברייתא דמתני' אלימא דברייתא י"ל שאינה עיקר. ור"ז לא פריך ממתני' די"ל שגם באמר הבעל תנו אין נותנים אלא לאלתר ולא לזמן מרובה, אבל לזמן מרובה פסול שמא אינו של זה, אבל בברייתא ליכא לשנויי הכי, דכיון דתני יחזיר הוה ליה לפלוגי. וכתבו התוס' (ד"ה ואפילו) דהא דלזמן מרובה לא יחזיר כשהבעל מודה אע"פ שנאמן לומר גירשתיה, דבאומר גרשתיה נאמן רק מכאן ולהבא כיון שבידו לגרשה, אבל אינו נאמן על גט זה למפרע, וממילא אין הגט ראייה אף לגבי מכאן ולהבא, אלא יתנו לאשה בעדים ותתגרש בו בחזרה זו.

עוד כתבו התוס' (ד"ה נפק) דלאב"י דחייש לתרי יצחק אפי' לא הוחזקו, מ"מ אין החשש אלא לזמן מרובה, אבל גט שנמצא לאלתר כשר. והא דתנן כל מעשה בי"ד יחזיר איירי באין שיירות מצויות, ולגבי שני יצחק אין נ"מ אם השיירות מצויות כי יצחק יש גם בעיר אחרת. ועו"ל דמעשה בי"ד יחזיר משום שאין אחר הטוען שנאבד ממנו גט, אבל בשני יצחק אין יודעים איזה יצחק מת.

רב ירמיה מבאר דהא דמבואר במתני' שאם הבעל

מודה יחזיר לאשה, איירי כשהעדים אומרים שחתמו

רק על גט אחד של יוסף בן שמעון, וקמ"ל שאין

חוששים דאיתרמי שמות דומים גם שלהם וגם של

העדים. וכתבו התוס' שהבעל נאמן לומר שהוא יב"ש דאינו

חשוד לשקר במזיד לקלקלה, שהרי נאמן לומר גרשתיה, אבל אם

אין העדים אומרים לא חתמנו על גט אחר, חוששים שמספק

אומר שהוא שלו אע"פ שאינו מכיר. וי"א דאיירי שהעדים אומרים

שבשבילו כתבו את הגט. ואיירי שלא ראו העדים את חתימותיהם,

דאי ראו הוה ליה למימר דילמא איתרמי חתימה כחתימה.

רב אשי מבאר דהא דמבואר במתני' שאם הבעל מודה

יחזיר לאשה, איירי כשיש סימן בגט. ודווקא סימן

שיש נקב בצד אות פלונית דהוי סימן מובהק דמהני אף

לחזור בו וכן"ל, והברייתא איירי שבן המת אומר תנו, דבזה אין נותנים לא לזה ולא לזה שמא אביו לא נתן את המתנה, והבן נתן לאחר מותו, והבן רוצה לחזור בו ולתתה לראשון ולהתחלק איתו במתנה, וכעת ע"י השטר יגבה הראשון מן השני שלא כדין, ולכן אומרים שהבן יכתוב שטר חדש ובזה לא יוכל להוציא את המתנה אם יהיה שטר מוקדם יותר.

שטר מתנה שנמצא – כתב רש"י דהא דתני במתני' שגם במתנת בריא לא יחזיר שמא נמלך שלא ליתנם, ובברייתא מבואר שאע"פ ששניהם מודים לא יחזיר, י"ל דגם במתני' הכונה שלא יחזיר אפי' כשהלוה מודה, שהרי גם בזה שייך הטעם שמא כתובים היו ונמלך ולא נתנם ונתנם לאחר וכן"ל. והתוס' (ד"ה והא) פירשו דמתני' איירי כשנתן גוף ופירות מהיום אם לא יחזור עד לאחר מיתה, דבזה יכול לחזור בו, ולכן אם הוא מודה נותנים. והקשו התוס' אמאי לא אמרינן בגמ' שחוששים שהאב עצמו נתן לאחד, ולשני כתב ולא נתן, והבן רוצה שתהיה המתנה לשני.

שובר כתובה שנמצא

בברייתא איתא שאם מצא שובר כתובה, אם אין האשה מודה לא יחזיר לא לבעל ולא לאשה, ואם האשה מודה יחזיר לבעל.

הגמ' שואלת למה לא חוששים שמא השובר נכתב בניסן והכתובה נפרעה בפועל רק בתשרי ואז ניתן לו השובר, ובינתיים בעודה תחתיו מכרה האשה כתובתה בטובת הנאה (בזול, מפני שאם תמות לא תקבל כתובה), וכיון שמכרה כתובתה אין יכולה לכתוב שובר, וע"י השובר יגבה הבעל מהלקוחות ויגבה קרקע המיוחדת לכתובתה שלא כדין. ואין להקשות א"כ איך כותבים שובר לאשה, ואין לומר שרק בנפל חוששים שהרי מבואר לעיל י"ב: שזה סיבה גם לא לכתוב. די"ל שרק שובר שהוא שטרי הקנאה כותבים, אבל כאן לא איירי בשטרי הקנאה, שהרי גם כשהאשה מודה בכתיבה ולא בנתינה ואומרת אל תתנו לא יחזיר, ועל זה פריך אמאי ניוחש וכו'. תוד"ה מאי.

ב. רבא לומד מדין זה שמוכר שטר חוב יכול לחזור ולמוחלו ואפי' הוא יורש, ולכן גם אם מכרה כתובתה בניסן יכולה למחול לבעל בתשרי.

ולאביי י"ל דאיירי שהכתובה ביד האשה ולכן לא חוששים שמכרה כתובתה. ועוד אומר אביי שבכל גוונא יחזיר שהרי **השובר חל בזמן כתיבתו, דעדיו בחתומיו זכין לו** וזוכה למפרע משעת חתימתו וטורף את הלקוחות כדין. וכתבו התוס' (ד"ה שובר) שזוכה משעת חתימה אע"פ שמסירת השטר

חתימה, יכול לטורפם מהזמן הכתוב בשטר, אבל אם השחרור הוא חוב לבעד לפי שפוסלו מן התרומה ואוסרו בשפחה כנענית שהיא זילא שכיחא ופריצא, א"כ לא חל השחרור מזמן החתימה, דאין הבין לאדם שלא בפניו.

שטר מתנת שכיב מרע או בריא שנמצא

המוצא שטר דייתיקי (-שטר שכתוב בו שאם מת נכסיו לפלוני, מלשון דא תהא למיקם ולהיות דדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו) או שטר מתנה והיינו שכתוב בו שהוא מקנה נכסיו מהיום ולאחר מיתה (שבזה אינו קונה אלא לאחר מיתה דגוף הקרקע קנוי לו מיד ואין לנותן עוד רשות למוכרה או להורשה, ואין המקבל אוכל פירות אלא לאחר מיתה, (והתוס' ד"ה והא) ביארו שהנותן פירש שהוא נותן לו גוף ופירות מהיום אם לא יחזור בו עד לאחר מיתה), כמו **מתנת שכיב מרע** שבסתמא אינו קונה אלא לאחר מיתה מפני שמחמת המיתה נתנה לו, ואם לא כתב מהיום ולאחר מיתה קנה מיד), אם אין הנותן מודה לא יחזיר למקבל שמא כתב ונמלך שלא לתת. ואם הנותן מודה, במתני' משמע שיחזיר, ובברייתא מבואר שאם מצא שטרי מתנות דייתקאות (-שעשה קרקעו אפותיקי לחבירו בשביל חוב ישן) ומתנות לא יחזיר לא לזה ולא לזה אע"פ ששניהם מודים.

י"ט: רבי אבא בר ממל מחלק שבמתנת שכיב מרע יחזיר מפני שאם נמלך לתת את המתנה לאיש אחר וכתב לו שטר ושתי השטרות באים לבי"ד, יזכה בה השני בין אם השני קיבלה במתנת בריא בין אם קיבלה במתנת שכיב מרע, שהרי השכיב מרע יכול לחזור בו, אבל שטר של מתנת בריא שאין כתוב בו כדקציר ורמי בערסיה שאין הנותן יכול לחזור בו, לא יחזיר, מפני שאנו חוששים שכתב לראשון ולא נתן לו, וכתב שטר מתנה לאחר ונתנה לו, ועכשיו רוצה לחזור בו ולתת לראשון ולכן הוא אומר שהשטר נפל מהראשון כדי שיוכל להוציא את המתנה מהשני ששטרו מאוחר יותר, ולכן אומרים לו שיכתוב לו שטר חדש, ובזה לא יוכל להוציא מהמוקדם. וכתבו התוס' (ד"ה ברייתא) שלאביי נותנים לשני אף בבריא כיון שהנותן אומר תנו, דעדיי בחתומי זכין לו. ואביי יתריך כרב זביד.

רב זביד מבאר שגם הברייתא איירי במתנת שכיב מרע (שהרי גם בברייתא כתיב דייתיקי), ומתני' איירי שהשכיב מרע עצמו אמר תנו, ולכן נותנים שהרי יכול

שחוששים לשני שוירי ושם יש עוד יוסף בן שמעון, ומשליח אחר נפל. ורבה אמר שמחזירים ואין חוששים שני שוירי, דהא תנן וכל מעשה בי"ד יחזיר. ואין לומר שזה דווקא בממון, דהא תנן שטרי חליצה ומיאונים. (ופקע ארזא דבי רב וכו'). ואף שממון חמור מאיסור שהרי אין הולכים בממון אחר הרוב, ובאיסור הולכים אחר הרוב אפי' במקום חזקה, מ"מ אשת איש חמורה וכדמצינו שאסורה לינשא לכתחילה במים שאין להם סוף אע"פ שרובם מתים. ועו"ל שחשש שני שוירי הוא מדרבנן ומשום לעז, ובממון לא שייך לעז. תוד"ה איסורא.

שטר שנמצא ויש סימן - מצא שטר בחפיסה (חמת של עור שנותנים בה יין) או בדלוסקמא (סליקא דסבי - שק שהזקנים מניחים בו כלי תשימים) ונותן סימן באיזה כלי מצא, או שמצא ג' שטרות כרוכים (תכריך) או קשורים (אגודה) זה בזה, הרי זה יחזיר, ואין להוכיח ממתני' דקשר סימן אם אומר איזה סוג קשר קשר, דהכא הסימן הוא מה ששלשתם כרוכים כל אחד בראש חברו, (ואגודה היינו שכרוכות יחד), והמוצא מכריז שמצא שטרי וזה שניים אינם סימן, דמיעוט שטרות שניים, דאי מכריז מנין שמצא ג' שטרות והסימן הוא הכריכה אפי' בי שטרות נמי. וכתבו התוס' (ד"ה מצא) שלומר שהשטרות בדלוסקמא אינו סימן, שהרי דרך להניחם שם, אלא איירי שנותן סימן שאינו מובהק בדלוסקמא. ולא חיישינן ששאל את הדלוסקמא, דהכי תיקנו חכמים.

ג' שטרות שנמצאו יחד ושלשתם של לזה אחד, לרשב"ג יחזיר ללזה דאם לא פרעם ונפלו מידי המלוים, מי קיבצם למקום אחד. ואיירי במקומים, דאל"כ דילמא הלכו לקיימם. ואין לומר שנפלו מהסופר, דאין משהים שטר מקוים ביד הסופר. ואם היו ג' השטרות של מלוה אחד, לרשב"ג יחזיר למלוה דידוע שממנו נפלו. ואיירי שכתובים ע"י ג' סופרים שונים, דאל"כ דילמא הלכו ג' הלווים לסופר אחד וממנו נפלו. ואין לחוש שנפלו כשהלכו לקיימם, דאין דרך הלוה לקיים השטר.

אדם שמצא שטר בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבו אם המלוה הפקידו אצלו או הלוה או שמקצתו פרוע ונתנוהו לו להיות שלישי, יהא מונח בידו עד שיבוא אליהו.

מלוה שמצא שובר בין שטרותיו - לרב ירמיה אין שטר ההלוואה נפסל בכך, דשמא מצא סופר ואמר לו לכתוב, או שהכינו בעצמו שיהא מזומן לו אם יבוא הלוה בין השמשות ולא יסכים לפרוע בלי לקבל שובר. והא דאיתא במתני' שאם מצא הלוה סימפון (שובר,

השני קדמה, ודין זה הוא תקנת חכמים דאל"כ לא יוכלו עדים לחתום בלי לראות את המסירה. ולפי זה דין עדין בחתומיו אינו לענין איסור (ואם עבד בא על בת ישראל לפני המסירה פסלה) ושמא גם בזה לא פלוג רבנן. ואף דסבר ר"א עידי מסירה כרתי, היינו בשני שטרות ששניהם באותו יום (ואם אין ידוע למי נמסר קודם נחלקו בכתובות צ"ד אם הולכים לפי שודא או לפי מי שנכתב קודם דמסתמא נמסר לו קודם), אבל בב' ימים הולכים לפי החתימה. ולמכירה ביום כתיבת הכתובה לא חיישינן. ולרבא חוששים לשני כתובות ואף שיש כתובה בידה מכרה אחד ללוקח, ובאה לחזור בה ולמחול. ולאביי אין חוששים לשני כתובות.

מעמד שלשתן במכירת כתובה, ומתי חוששים לקנוניא - הקשו התוס' (ד"ה ש"מ) למה לא חוששים שמכרה את הכתובה במעמד שלשתן, דבזה אין יכולה למחול. ותי' שאם אין עדים הבעל והאשה יכולים לכפור במכירה, ואם יש עדים ואומרים שהבעל הסכים א"כ הוא מודה שהשובר שקר, ואם לא הסכים הפסידו הלקוחות לעצמם. עוד תי' התוס' שלא תיקנו מעמד שלשתן אלא בדבר שראוי ליגבות מיד. ואין לחוש שמכרה אחרי הגירושין, דאין חוששים לקנוניא אלא כשיש רווח גדול, ואחרי גירושין מוכרת כתובתה בדמים יקרים, ואם הבעל מוציא שובר צריכה לשלם ללקוחות. ומה שמצינו שאם יש ערב על כתובה חוששים שהבעל מגרש כדי שתגבה מהערב, אע"פ שצריך הבעל לשלם לערב, שם כיון שהערב מפסיד מיד חוששים לקנוניא, משא"כ הכא שהמכירה אינה ידועה אין חוששים לזה. ומה שחוששים לקנוניא בשטר חוב שם מוציא מיד מהלקוחות, ועוד שחוששים שייגבה מלקוחות שאין להם אחריות.

החזרת שטר מעשה בי"ד או כשיש בו סימן

לאחר שנתבאר (י"ב - כ.) איזה שטרות שנמצאו אין מחזירים אותם מחמת חששות שונים, מבארת הגמרא איזה שטרות אין בהם חששות אלו ומחזירים אותם למאבד.

החזרת מעשה בי"ד - המוצא אגרות שום ששמו בי"ד נכסי לזה למלוה בחובו, ואגרות מזון שקיבל עליו לזון בת אשתו, שטרי חליצה, שטרי מיאונים - קטנה יתומה שהשיאוה אמה ואחיה לדעתה והיא ממאנת בבעלה בפני ג', שטרי בירוין (י"א שטרי טענתא טענות בעלי הדינים שכתבו סופרי הדיינים. וי"א זה בורר לו אחד שאחר שבררו להם דיינים וכתבו אין יכולים לחזור בהם), וכל מעשה בי"ד, הרי זה יחזיר ואין חוששים שנמלך, דאין בי"ד כותבין אלא בדבר המקוים, ופרעון לא שייך בשטרות אלו, ולמ"ד שומא הדר איהו דאפסיד אנפשיה.

ב: מעשה היה ונמצא גט בב"ד של רב הונא, והיה כתוב בו "בשוירי מתא דעל רכיס נהרא" ואמר רב הונא

לא יחזיר. (י"ט:). שובר כתובה שנמצא והאשה מודה שפרע לה כתובתה, יחזיר לאשה, ואין חוששים שמכרה כתובתה ותפסיד את הלקוחות, לרבא משום שבלאו הכי יכולה למחול על החוב, ולאבי עדין בחתומיו זכין לו. (כ.). המוצא שטר של דבר שנעשה בב"ד מחזירים אותו לבעלים, אם לא שייך בזה פרעון, דאין ב"ד כותבים שטר אלא בדבר המקוים. (כ.).

אלו מציאות

אלו מציאות שלו ואלו חייב להכריז

בפרק ראשון התבאר דין שנים האוחזים במציאה וכל אחד טוען שהיא שלו (ב' ה: ו.), (ואגב כך הגמ' ביארה הגמ' דיני ממון המוטל בספק (ב: ג.) ודין מוחזקות ע"י תקיפה (ו:), ודיני מודה במקצת ועדים במקצת (ג. - ה:), ואם אדם יכול לעשות מעשה קנין עבור חבריו (ח. ט: י.), והאם קונים בהמה ע"י רכיבה או הנהגה או תפיסה במוסירה (ח: ט.) ודין קנין חצר וקנין די אמות (י. -"ב.), וכן מה הדין כשהמלוה והלוה אדוקים בשטר ההלוואה (ז:), עוד התבאר באיזה אופן אדם זוכה במציאה עבור אחר כגון בקטן עבור אביו. בהמשך הפרק מבארת הגמ' מה הדין כשנמצא שטר חוב (ז: י"ב: - י"ג: ט"ז: י"ז:). ושטרי הקנאה (ד"ד.) גט ("ח. - י"ט.) שטרי שחרור ומתנות ושובר כתובה (י"ט) מעשה ב"ד ושטרות שיש בהם סימן (כ), והגמ' מבארת מתי יחזיר לאחד מהם ומתי לא יחזיר לאף אחד מהם מחשש קנוניא וכדומה.

בפרק זה מבארת הגמרא דיני המוצא דבר שנאבד מאדם אחר, מתי חובתו להכריז על האבידה ולהשיבה לבעליה על פי סימנים, ומתי הרי היא שלו.

כתיב "לא תראה את שור אחיך או את שיו נידחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיך. ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידענו ואספו אל תוך ביתך והיה עמך עד דרוש אחיך אותו והשבותו לו. וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבידת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם". למדנו מכאן שהמוצא אבידה צריך לקחתה לביתו ולשומרה עד שגיע הבעלים ואז הוא יחזיר לו את האבידה. ודרשו חז"ל ממה שפירטה התורה חובת ההשבה ב"שמלה" שדין השבת אבידה נאמר בדברים כמו שמלה שיש לה סימנים ויש לה תובעים (בעלים התובעים אותה ולא התייאשו ממנה), אבל דברים שאין להם סימן והבעלים מתייאשים מהם מותר לקחתם לעצמו ואין צריך להשיבם.

בפרק זה יתבאר: א' מתי נחשב שיש באבידה סימן, ויש בה חיוב השבה. ב' מתי אנו תולים שהבעלים התייאשו, ומה הדין

דדבר המבטל קרוי סמפון) יעשה מה שכתוב בו, איירי שמצאו בין שטרות קרועים ומקום השובר מוכיח שהוא אמת, ורש"י מפרש שהניחו שם כי כבר נפרע החוב וא"צ את השובר ולכן הניחו עם השטרות שאינו צריך. ובאופן זה איירי מה שמצינו שהמוצא אחד בין שטרותיו שכתוב ששטרו של יוסף בן שמעון פרוע שטרות שניהם פרועים ואיירי כשבשטר ההלוואה כתוב שם הסבא, דאל"כ אין השטר כשר. וכן מה שמצינו שיורשי המלוה הבאים ליפרע מיורשי הלוה, צריכים להשבע (שלא אמר להם אביהם בשעת מותו או כשהיה בריא שהשטר פרוע, וכן נשבעים) שלא מצאו שובר בין שטרות אביהם שובר על שטר זה, והיינו שלא מצאו שובר בין שטרות קרועים, אבל סתם שובר אינו כלום וכנ"ל. אך שואלים את העדים החתומים על השובר אם הוא פרוע ואם לא ראו את הפרעון נאמן המלוה לומר שלא נכתב אלא כדי שיהיה מוכן לכשיפרע. ואם יש על השובר גם עידי קיום מלבד עידי השובר אין המלוה יכול לגבות את החוב. ואם השובר נמצא אצל שלישי כשר שהרי האמינו המלוה, ואם השובר כתוב אחר חתימת השטר א"א לגבות את השטר, שאם לא היה נפרע החוב, לא היה המלוה מרע את שטרו.

סיכום דיני שטרות שנמצאו-

המוצא שטר שאין המתחייב מודה בו (כגון גט ושחרור ומתנה) לא יחזיר שטר זה, דשמא כתבם ונמלך שלא ליתנם. (י"ח.). אמנם אם יש למקבל סימנים מחזירים את השטר על פי הסימנים. (כ.). ובגט שזה איסורא צריך סימנים מובהקים, דשמא סימנים דרבנן. (י"ח:). ואם המתחייב מודה, בגט לא יחזיר כיון שבאופן שהגט לא נמצא לאלתר חוששים שזה גט של אנשים אחרים ששמותיהם שוה, אא"כ זה מקום שאין השיירות מצויות ולא הוחזק שיש עוד אנשים בשמות כאלו (ולרבה מספיק שלא הוחזק), או שהעדים אומרים שהם חתמו רק על גט אחד כזה, או שיש לגט סימן (מובהק, אא"כ סימנים דאורייתא). (י"ח). ואין האשה יכולה להוציא פירות מזמן הכתוב בשטר ללא ראייה מתי הגיע הגט לידה, ולמ"ד שמזמן שנתן עיניו לגרשה אין לו פירות יכולה להוציא מזמן הכתוב בשטר. (י"ט.). ושטר שחרור שנמצא אם האדון מודה בשחרור מחזירים לעבד, אך אין העבד יכול לגבות ע"י שטר זה בלי ראייה מתי הגיע לידו, אא"כ נסבור שזכות לעבד לצאת לחרות ועדין בחתומיו זכין לו. (י"ט.). ובשטר מתנה לרבי אבא בר ממל במתנת בריא (מהיום ולאחר מיתה) לא יחזיר ובמתנת שכיב מרע יחזיר. ולרב זביד החילוק הוא שאם הנותן מודה יחזיר, ואם בנו מודה

מצוי שיפלו, ומסתמא הניח שם כדי לנוח ושכחם שם. ומה שמצוינו שבדרך הינוח לא יטול, היינו דווקא כשמצא במקום מוצנע ומשתמר, אבל אם מצא בדרך נפילה אף ברשות היחיד הרי אלו שלו (ובזה איירי ככרות של נחתום וכו'), וצבורי מעות או פירות, כיון שאינם מתגלגלים ברשות הרבים ממקום למקום הרי מקום סימן אף ברשות הרבים. ולמ"ד סימן העשוי לידרס לא הוי סימן ומקום לא הוי סימן, איירי בכריכות שיש בהם עצמם סימן ולכן ברה"י מכריז (שאף אם נפלו הוא יודע שהם נפלו ברשות היחיד). ובככרות של נחתום וכו' מדובר שאין בהם סימן, וככרות של בעה"ב מכריז דאינו סימן העשוי לידרס כיון שאין מעבירין על האוכלים, ולשיטה זו איירי בין בדרך הינוח בין בדרך נפילה.

דין המוצא פירות מפוזרים

המוצא מציאה בדרך נפילה ואין בה סימן הרי אלו שלו, אמנם אם מצאה בדרך הינוח, אם יש לתלות שהבעלים יחזור ויקחנה לא יגע בה. הגמרא מבארת מתי במוצא פירות הרי אלו שלו, ומתי תולים שהבעלים מעוניין לחזור ולקחתם.

המוצא תבואה מפוזרת הרי אלו שלו מפני שנתייאשו הבעלים וזה הפקר. לרב יצחק מדובר שמצאם במכונשתא דבי דרי (-מקום דישת התבואה, ומצאם בשעה שמפנים את התבואה משם, והבעלים לקח את רוב התבואה והשאיר את אלו), ויש שם קב מפוזר בד' אמות, שבזה תולים שכיון שיש טורח גדול לקבצם לא יחזור הבעים לקחתם. אבל המוצא תבואה בשאר מקומות, אם היא בדרך הינוח אפי' בפחות מקב בארבע אמות לא יטול כיון שהבעלים עתיד לחזור וליטלם, ואם הם בדרך נפילה אפי' ביותר הרי אלו שלו שכיון שאין בהם סימן הוא מתייאש מהם. וכתבו התוס' (ד"ה וכמה) שרב יצחק לא העמיד מתני' שמצאם בדרך נפילה ומדובר גם מצא יותר מקב בארבע אמות, דס"ל כאביי שיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש, וא"כ בהכרח איירי במכונשתא דבי דרי שזה יאוש מדעת.

רב ירמיה מסתפק אם הטעם שקב באבע אמות הרי אלו שלו הוא משום שיש טורח גדול לקבצם, או משום שזו כמות שאינה חשובה. ונפקא מיניה בדין קב בשתי אמות (לא נפיש טירחיהו ולא השיבי, וכתבו התוס' ד"ה חצי) שאע"פ שקב בד"א הוא חצי קב בשתי אמות, מ"מ י"ל שכיון שיש לו טורח ללקט הכל לא ילקט כלל, ועוי"ל דשתי אמות היינו שתיים על שתיים שהטורח הוא קטן יותר). או בב' קבים בשמונה אמות (נפיש טירחיהו וחשיבי), או בקב שומשמין בד' אמות (נפיש טירחיהו וחשיבי), או קב תמרים או רימונים בד' אמות (לא חשיבי ולא נפיש טירחיהו), תיקון.

ב"יאוש שלא מדעת" והיינו שאם היה יודע שנאבדה לו האבידה היה מתייאש, אלא שהוא לא ידע. ג' באלו מקומות החפץ שנמצא שם אינו נחשב אבידה, אלא אנו תולים שהבעלים יודע שהחפץ מונח שם. ד' האם חיוב ההשבה לפי סימנים הוא מדאורייתא או מדרבנן. ה' כיצד יטפל מוצא האבידה באבידה עד שיבוא הבעלים כדי שהאבידה לא תתקלקל. ו' כמה זמן המוצא חייב להכריז על האבידה. ז' באלו אופנים אין חיוב השבת אבידה.

כ"א. אלו דברים זוכה בהם מי שמצאם -

המוצא דבר שאין בו סימן, כגון פירות מפוזרים, מעות מפוזרות, כריכות (-עומרים קטנים) ברשות הרבים שכולם דורכים עליהם וגם אם היה להם סימן הוא נמחק, עיגולי דבילה, ככרות של נחתום שעושה הרבה ככרות באותה צורה (אבל אדם רגיל אופה ככרות שונים זה מזה), מחרוזות של דגים, חתיכות בשר, גיזי צמר שמביאים אותם ממדינה אחרת וכולם באותה צורה (אבל אומן עושה גיזות שונות זה מזה), אניצי פשתן (-אגודות פשתן מנופץ), ולשוניות צמר סרוק בצורת לשון וצבוע בצבע ארגמן, הרי אלו שלו שכיון שאין בהם סימן ניכר הבעלים מתייאש מהם והם הפקר.

לרבי יהודה דבר שיש בו שינוי כגון עיגול דבילה שבתוכו חרס או ככר שבתוכו מעות חייב להכריז, (מפני שסימן שהוא עשוי לבוא מאיליו הוי סימן מפני שתולים שהבעלים הניח שם את הסימן בכונה. ולת"ק אינו חייב להכריז, דסבירא ליה שסימן העשוי לבוא מאיליו אינו סימן. כ"ג.).

לרבן שמעון בן גמליאל כלי אנפוריא, (והיינו כלים חדשים שאין בהם סימן ואין הבעלים מכירים אותם כיון שלא שבעתן העין -לא הורגלה העין בראיתם ותשמישם וממילא אינו מכיר את סימן הכלי), אינו חייב להחזיר. (אבל אם שבעתם העין אע"פ שאין בהם סימן מחזירים אותם לצורבא מרבנן אם מכירם בטביעות עין, ולחכמים אף בלא שבעתם העין חייב להכריז במקום שמצויים תלמידי חכמים. תוס'. כ"ג:).

ביאור מתני' לפי השיטות בסימן העשוי לידרס ובסימן מקום - במשנה מבואר שהמוצא כריכות ברה"ר הרי אלו שלו. וביאר רש"י שברה"ר הכל דשים עליהם, ואם היה סימן היה נשחת. וכתבו התוס' (ד"ה אלו) שלמאן דאמר (כ"ב:) סימן העשוי לידרס הוי סימן ומקום הוי סימן, מדובר בכריכות שאין עליהם סימן, ומקום אינו סימן ברשות הרבים כיון שהם מתגלגלים ממקום למקום ע"י הילוך בני אדם, אבל אם נמצאו ברשות היחיד מקום הוי סימן, ומדובר שמצאם בדרך הינוח (שכיון שהם כבדים אינו

יאוש שלא מדעת

כפי שהתבאר לעיל המוצא דבר שאין בו סימן הרי אלו שלו מפני שהבעלים כבר התיימשו ממנו. בסוגיה זו דנה הגמרא במוצא דבר בזמן שהבעלים עדיין לא ידע שנאבד ממנו, אמנם אם היה יודע שנאבד הוא היה מתיימש, האם זה נחשב ליאוש, או שאין הדין הרי אלו שלו אלא בדבר שתולים שהבעלים ידע כבר מנפילתו והתיימש, כגון דברים כבדים שאדם מרגיש נפילתם, או דברים יקרים שאדם בודק אם נפלו לו, אבל בשאר דברים אף כשאין סימן אין הדין הרי אלו שלו.

כ"א: המוצא דבר שיש בו סימן ואח"כ הבעלים

התיימשו מלמוצאו (-יאוש היינו כגון שאמר וי לי לחסרון כיס) לא הוי יאוש, דכיון שזה דבר שאין הבעלים רגיל להתיימש ממנו באיסורא אתא לידיה, דבשעת נפילה לא היה הבעלים עשוי להתיימש, ומה שהתיימש אח"כ אקראי בעלמא הוא. תוד"ה דלכי.

המוצא דבר בזוטו של ים (-ים המתפשט ליבשה ושוטף כל מה שבדרכו) ובשלוליתו של נהר (נהר העולה על גדותיו ושולל ושוטף מה שנמצא שם), אע"פ שיש בו סימן הרי אלו שלו, דרחמנא שרייה אפילו אם הוא בא ליד המוצא לפני יאוש.

המוצא דבר שאין בו סימן לפני שהבעלים ידע

שהוא נאבד ממנו דבסתמא כשידע שנאבד ממנו הוא יתיימש, לאביי לא הוי יאוש, כיון שבפועל הוא לא התיימש. ולרבא הוי יאוש, כיון שאם היה יודע היה מתיימש מהשתא הוי יאוש שהרי נפל וכשיודע לו הדבר שוב אין דעתו עליו.

הגמ' מביאה כמה מקרים שהדין הרי אלו שלו, שלפי רבא אע"פ שהמאבד אינו יודע שנאבדו לו הוי יאוש, ומבאר את למה ובאיזה אופן לאביי הרי אלו שלו ולא הוי יאוש שלא מדעת.

פירות מפוזרים הרי אלו שלו, היינו כשמצאם במכונשתא דבי דרי עסקינן, דאבידה מדעת היא, וכנ"ל.

מעות מפוזרות או שמצאם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובכל מקום שהרבים מצוים שם הרי אלו שלו, משום שאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה וכבר נודע לו שאבדו לפני שמצאם המוצא. וכתבו התוס' (ד"ה ת"ש) שבמוצא בבתי כנסיות וכו' אע"פ שיש בהם סימן הרי אלו שלו, מפני שהבעלים מתיימש כיון שהרבים מצוים שם, ואפילו אם בעל האבידה עדיין בבית המדרש הרי אלו שלו.

עיגולי דבילה וככרות של נחתום הרי אלו שלו, דכיון שהם כבדים הבעלים יודע שנפלו ממנו.

לשונות של ארגמן הרי אלו שלו, שכיון שהם חשובים הבעלים ממשמש בהם.

מותר לקחת את הלקט אחרי שהלכו הנמושות (י"מ סבי דאזלי אתיגרא - על משענתם בנחת ורואים כל שיבולת ושיבולת, וי"מ שנמושות היינו אלו שמלקטים אחרי אחרים שליקטו שהם לוקחים הכל), מפני שהעניים ראו שכבר הלכו בה הנמושות והתיימשו, ואף עניים ממקומות אחרים שלא ראו שהלכו בה הנמושות מתיימשים מחמת שהם אומרים שעניי אותו מקום יקחו את הלקט.

קציעות (תאנים הנקצצים באיזמל ושוטחים אותם בשדה לייבשם) **שנמצאו בדרך** או בצד שדה קציעות שהוא יודע שהם מאותה שדה, מותרות משום גזל, שכיון שהם חשובים הבעלים ממשמש בהם, ופטורות מן המעשר כדין הפקר. וכתבו התוס' (ד"ה ופטורות) דכיון שאין הפקר פטור מן המעשר אלא כשהפקיר קודם גמר מלאכה, צ"ל דמיירי שהקציעות עדיין לא נתייבשו שלא נגמרה מלאכתן, ומ"מ אע"פ שזכה בהם המוצא קודם גמר מלאכה הם פטורות ממעשר, אבל גבי הקדש אם הקדיש ונפדה קודם גמר מלאכה חייב במעשר. וכן תאנה הנוטה לדרך ומצא תאנים תחתיה מותרות משום גזל ופטורות מן המעשר, מפני שהבעלים יודע שנופלים תאנים מהאילן, ואע"פ שמדינא אין תלות שנפלו מעוברי דרכים אלא יש תלות שנפלו מהאילן, מ"מ מהבעלים סבור שהמוצא יורה התר לעצמו לתלות שנפלה מעוברי דרכים ויקחנה וממילא הוא מתיימש. תוד"ה תאנה.

כ"ב. גנב או גזלן או נהר שנטל מזה ונתן לזה הרי אלו שלו. לאביי גזלן היינו ליסטים מזוין, דסתם גנב שאין הבעלים יודע מהגניבה הוי יאוש שלא מדעת.

התורם משל חבירו שלא מדעתו, ואמר לו בעה"ב "כלך אצל יפות" - היה עליך לתרום מפירות יפים יותר, אם לא נמצאו יפות מהם אין תרומתו תרומה, ואם נמצאו יפות מהם או שהבעלים הוסיפו עליהם תרומתו תרומה, ומשמע דכיון שכשידע ניחא ליה מעיקרא נמי ניחא ליה, וה"ה גבי יאוש, והגמ' דוחה דאיירי בשוויה שליח, (דאל"כ לא מהני, דשליחות מועילה בתרומה דכתיב "כן תרימו גם אתם" לרבות שלוחכם, וא"כ בעינן שלוחכם דומיא דאתם מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם), אלא שלא אמר לשליח ממה לתרום, ובסתמא כוונתו לבינונית,

הבעלים ירדוף מיד הוא יוכל להציל בקלות, (דבלאו הכי הוי כזוטו של ים). וגם אח"כ יכולים להציל ע"י הדחק, דאירי שיש בהם סימן, ולכן אם לא דרפו ודאי נתייאשו, אבל אם לא היו שם אינו יאוש כיון דאכתי יכולים להציל ע"י הדחק. ולפי ההוא אמינא איירי באין בהם סימן, והבעלים יכולים לרדוף אחריהם מיד ולקחתם מעיקולי ופשוירי, ואפילו אם יקדמוהו אחרים הם יחזירו לו כיון שכיון שרדף מיד ניכר שהוא הבעלים, אבל אם ראו הבעלים ולא רדפו אף שאומר שאינו מתייאש הרי אלו שלו כיון שודאי נתייאש בליבו, ואם הבעלים לא היו שם זה תלוי במחלוקת אם יאוש שלא מדעת הוי יאוש.

כ"ב: הכשר פירות לקבלת טומאה - פירות שנתן עליהם הבעלים משקה הוכשרו לקבלת טומאה, ואם ירד עליהם טל, אם שמח כאשר עדיין הטל נמצא עליהם הוכשרו לקבלת טומאה, אבל אם שמח אחרי שהפירות התייבשו לא הוכשרו, ואף לרוב לא אמרין שכיון שעכשי ניחא ליה מעיקרא נמי ניחא ליה, דכתיב "וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם", כתיב יתן דמשמע שיתן בעצמו, וקרינן יתן והיינו שאף אם לא ניתנו על ידו הוכשרו, ובעינן יתן דומיא דיותן, והיינו שאם ניתנו המים לא על ידו הוי הכשר רק אם ניחא ליה כמו שניחא ליה כשנתן בעצמו.

ראיה לדברי אביי - הגמ' מוכיחה כדעת אביי שיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש מהא דאיתא בברייתא שדורשים שאבידה ששטפה נהר מותרת, דכתיב "אשר תאבד ממנו ומצאתה" דווקא באבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם חייבים להשיב, ואבידה ששטפה נהר שהיא אבודה מכל אדם אין חייבים להשיבה. וכיון שמאותו פסוק אנו לומדים שמצויה אצל כל אדם חייבים להחזיר ושאניה מצויה הרי אלו שלו, הרי הוקשו זה לזה, ולומדים מזה דבעינן איסורא דומיא דהתיירא, שכמו שאבודה ממנו ומכל אדם מותר בין באין בה סימן בין ביש בה סימן, (ואירי אפילו בלא ידע שהיא נאבדה, דאי איירי בידע ומתייאש אפי' במצויה אצל כל אדם מותרת. תוד"ה איסורא), אף אבידה שמצויה אצל כל אדם חייבים להשיבה בין ביש בה סימן בין באין בה סימן, והיינו היכא דאיכא למימר שבזמן שהאבידה באה לידי המוצא המאבד לא ידע שנאבדה ממנו. **תיובתא דרבא, והלכתא כאביי בעי"ל קג"ם.** (יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש. עד זומם למפרע הוא נפסל. לחי העומד מאיליו. קידושין שלא נמסרו לביאה. גלוי דעתא בגיטא. מותר האוכל נבילות להכעיס פסול לעדות).

וכיון דהלכה כאביי טעם ההתר לאכול **תמרים** שנושרים מחמת הרוח הוא משום שהבעלים מתייאש

והשלוח תרם מהיפות, ועל כן הדין תלוי אם נמצאו יפות מהם. וכתבו התוס' (ד"ה אם) דאם נמצאו יפות מהן תרומתו תרומה משום דאמרין שגם מעיקרא ניחא ליה, משום מצוה, משא"כ גבי יאוש בדבר שיש בו סימן לא אמרין לרובא שגם מעיקרא אם היה יודע היה מתייאש, כיון שאין בזה מצוה. עוד כתבו (ד"ה ואם) שבתרומה יכול לתרום אחד מארבעים ולומר בהכי אמדתך, דהכל שיעור תרומה ויש שתורם כך, אבל יפות אין רגילות לתרום.

הגמ' מביאה שנחלקו אמוראים אם אפשר לאכול מפירות שהביא האריס, ומר זוטרא לא אכל אף אחר שאמר בעל הפרדס למה לא נתת להם יפות יותר, דסבר שלא שייך הדין הנ"ל שאם נמצאו יפות מהם תרומתו תרומה אלא בתרומה שהיא מצוה, אבל כאן בעל הבית אמר כך מחמת בושה. וביארו התוס' (ד"ה מר זוטרא) שמר זוטרא לא אכל מהפירות משום דס"ל דלא אמרין אריס מדנפשיה קא זבן אלא כשהביא מביתו, אבל כשהביא מהפרדס יש לחשוש שמא בשעת חלוקה לא יאמר לבעל הפרדס שלקח. ורב אשי אכל מפני שסבר שאין לחוש שהאריס לא יאמר לבעה"ב, ואין לומר שרב אשי אכל מפני שהיה סומך שהבעלים יתרצה, שהרי הלכה כאביי שיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש.

הגמ' מביאה כמה מקרים שהדין בהם שאסור למוצא לקחתם, שלפי אביי ניחא למה אין כאן יאוש כיון שהבעלים לא יודע מכך והוי יאוש שלא מדעת, והגמרא מבארת למה ובאיזה אופן לרובא לא הוי יאוש.

המוצא זיתים וחרובים שנפלו אסור לקחתם, משא"כ **קציעות** ותאנים, וכנ"ל, כיון דחזותו מוכיח עליו של מי הוא, (שהזיתים דומים לזיתים שבאילן, וממילא אף כשידעו הבעלים שהזיתים נפלו הם לא יתייאשו, מפני שהם יודעים שהמוצא לא יקחם. וי"ג זיתו מוכיח עליו, והיינו שהמוצא יודע שזה נפל מהעץ שנמצא כאן. תוד"ה תאנה), אבל תאנה עם נפילתה נמאסת לרש"י היינו שהבעלים יודע שהיא עלולה ליפול ולהמאס וממילא הוא מפקיר אותה. וכתבו התוס' (שם) שיש גורסים נמסת, והיינו שאניה דומה לתאנים שבאילן. (כ"א:).

שטף נהר קוריו עציו ואבניו ונתנם בתוך שדה חבריו, אם נתייאשו הבעלים הרי אלו שלו, ואם לא נתייאשו, אם יכולים להציל גם בימים הבאים חייב להחזיר דהוי כדבר שיש בו סימן שמוזה בזה רבא, ואם אין יכולים להציל לרובא הרי אלו שלו דהוי יאוש שלא מדעת, אבל אם יכול להציל ע"י הדחק (-רק אם הוא רץ מיד אחריהם) אם היו מרדפין אחריהם חייב להחזיר, דכיון שמרדפים מוכח שלא התייאשו, ואם אין מרדפין הפקירום והרי אלו שלו. ע"כ לפירוש רש"י. ובתוס' (ד"ה שטף) כתבו שמדובר שאם

מכריז, שכיון שזה דבר גבוה אין הסימן נדרס ע"י בני אדם. וככרות של בעה"ב אף ברה"ר חייב להכריז, כיון שיש בהם סימן, ולא הוי סימן העשוי לידרס כיון שאין מעבירים על האוכלים (והיינו שהמוצא אוכלים בדרך אינו רשאי לעבור מעליהם אלא צריך להגביהם), ונכרים אע"פ שאינם מגביהים אותם לא דורסים עליהם מפני שהם חוששים לכשפים - שהונחו שם מחמת כשפים כדי להכשיל את הדורס עליהם, אמנם אם מצוים באותו מקום בהמה וכלבים הרי אלו שלו. וכתבו התוס' (ד"ה והא) שאין לחוש שהנכרים יגביהום כיון שהם מפחדים שבעל הכר רואה. והק' התוס' למה צריך להגיע לכך שנכרים חוששים לכשפים, בלאו הכי כיון שהרוב ישראל נתלה שיגביה ישראל ונחייבו להכריז, וביותר שהרי רבנן (כ"ד). מצריכים להכריז אפי' ברוב כנענים, ועוד הקשו שהרי הטעם שאין תולים שנפל מרוב נכרים אף שגם שמואל דס"ל שאין הולכים בממון אחר הרוב מודה במקום דליכא חזקה, משום שאפשר לתקן להחזיר הממון לבעליו ע"י הכרזה, וא"כ מה איכפת לן אם יש חשש שהנכרים ידרסו.

שיטת רבא שסימן העשוי לידרס הוי סימן, ומקום נמוך הוי סימן. **ביאור מתני' לרבא** - כריכות שנמצאו ברה"ר הרי אלו שלו דווקא באין בהם סימן, דסימן העשוי לידרס הוי סימן, וברה"י נוטל ומכריז היינו שמכריז מקום, ובאלומות אף ברה"ר חייב להכריז מקום, דכיון שהם כבדות נשארות במקומם ואינם מתגלגלות. וככרות של בעה"ב שיש בהם סימן חייב להכריז אף דשכיחי בהמה וכלבים, כיון דסימן העשוי לידרס הוי סימן. וכתבו התוס' (ד"ה והא) דאיירי בככרות גדולים שאין לחוש שיאכלום בהמה וכלבים.

מה הנונה מכריז מקום - שיטת רש"י שמכריז את המקום שבו מצא את האבידה, והמאבד יאמר מה איבד (ואינו שכיח ששני אנשים יאבדו אותו חפץ באותו מקום, אבל לומר איזה חפץ איבד בלא לומר באיזה מקום איבדו אע"פ שאינו חשוד לשקר לא הוי סימן, כיון שמצוי שגם אחר יאבד אותו חפץ). והתוס' (ד"ה א') כתבו שהמוצא מכריז מה מצא ואותו שאיבד יתן סימן מקום.

סימן הבא מאיליו

איתא במתני' שלרבי יהודה כל דבר שיש בו שינוי חייב להכריז, כגון עיגול ובתוכו חרס ככר ובתוכו מעות. ומשמע שלת"ק הרי אלו שלו.

אין לומר שלכו"ע סימן הבא מאיליו הוי סימן, ומעבירים על האוכלים, ונחלקו בסימן העשוי לידרס, דא"כ למה לת"ק בככרות של בעה"ב ברה"ר חייב להכריז.

מעיקרא מחמת שקצים ורמשים (שיטת רש"י שגם לרבא צ"ל שהבעלים מתייאש מעיקרא, שהרי בדבר שחזותו מוכיח עליו מודה רבא שיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש, שהרי יש בהם סימן, והגמרא הזכירה שזה כאביי כדי להרבות בחומר האיסור. והתוס' (ד"ה מאחר) כתבו דאיירי באלו שנפלו רחוק מהאילן שלא שייך לומר בהם חזותו מוכיח עליו, ואם היה יודע שנפלו רחוק היה מתייאש, וקשיא רק לאביי, ומשני שמתיאש גם מאלו הנופלים תחת האילן, וצ"ל שרגיל שיפלו תמרים, דאי לאו הכי לאביי הוי לא הוי יאוש). ולפי זה אם יודעים שזה של יתומים קונים שאין הפקדם הפקר, או שהדקלים מוקפים בגדר, אסור לאכול מהם, אבל בסתמא אין לחוש שזה של יתומים דאזלינן בתר רוב. וכתבו התוס' (ד"ה דלאו) שלרבא מותר אף ביתומים, כיון דלכי גדלי מייאש.

סיכום הסוגיה - המוצא דבר שיש בו סימן והגביהו לפני שהבעלים ידע והתייאש (והיינו שאמר וי לי לחסרון כיס. כ"ג.), לא הוי יאוש, אא"כ הוא דבר שאבוד ממנו ומכל אדם, ואם אין בחפץ סימן לאביי לא הוי יאוש, ולרבא הוי יאוש, והלכה כאביי. אמנם מודה אביי בדברים כבדים או חשובים שתולים שהבעלים ידע כבר שנאבדו לו והתייאש, וכן במעות תולים שידע מפני שאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה, וכן פירות שהשאירים הבעלים מדעתו, אם אנו תולים שהבעלים לא מעונין לחזור לקחתם הרי אלו של המוצא. הגמרא אומרת שדין תורם משל חבריו שלא מדעתו, ודין הכשר פירות כשירד עליהם הטל, אינו תלוי במחלוקת אביי ורבא. (כ"א: - כ"ב:).

סימן העשוי לידרס וסימן מקום

השבת אבידה על פי סימן יסודה הוא שכשיש סימן הבעלים לא מתייאש, כיון שהוא חושב למצוא את החפץ על פי הסימן, אבל כשהבעלים התייאש אף אם יש סימן הרי אלו שלו. וכן צריך שעל פי הסימן יהיה ברור שהחפץ שלו. הגמרא מבארת האם כשיש סימן העשוי להדרס הבעלים מתייאש או לא, וכן האם מקום מציאת האבידה נחשב סימן, ומה הדין בסימן שיתכן שהבעלים לא ידע ממנו.

שיטת רבה שסימן העשוי לידרס שהמקום רגיל בדריסת בני אדם והחפץ נמוך, לא הוי סימן, מפני שהבעלים סובר שהסימן נשחת, וכן המקום שבו נמצאה האבידה לא הוי סימן.

כ"ג. ביאור מתני' לרבה - איתא במתני' שכריכות שנמצאו ברה"ר הרי אלו שלו. לרבה איירי אפי' אם יש בהם סימן, שהרי לדבריו סימן עשוי לידרס אינו סימן, אבל ברה"י כגון שדה זרועה שרוב בני אדם אין הולכים בה, אם יש בהם סימן נוטל ומכריז, כיון שאז הסימן אינו עשוי לידרס. והמוצא אלומות שיש בהם סימן, אף ברה"ר

אלו שלו, ואינו סימן לומר איזה חתיכה איבד, אבל אם יש בו צורת חיתוך מיוחדת (דומיא דדג נשור) או שהמשקל מיוחד חייב להכריז. (וחיתוך מיוחד הוא סימן להתיר בשר שנשלח בידי עכו"ם, ודווקא עכו"ם דמירתת, אבל בישראל חשוד כיון דלא מירתת בעינין סימן כמו ב' חותמות כדי להתיר. תוד"ה אתלתא).

חביות של יין או שמן וכדומה - אם החבית מכוסה ואינה חתומה בטיט הרי אלו שלו, ואם מצאה פתוחה אבידה מדעת היא שהרי שקצים ורמשים ונחשים שותים ממנה, ואם החביות רשומות (כדלהלן) חייב להכריז. ולאביי אף ברשום לאחר שנפתחו האוצרות הרי אלו שלו. רש"י מבאר שהחביות בזמנם היו עשויות מחרס והיו סוגרים את החביות עם מגופת חרס ומדביקים את המגופה עם טיט כדי שלא יצא ריח היין מהחבית, בימי שבת או ניסן כשהיו בעלי הבתים מוכרים כעשר או ט"ו חביות לחנוני היו פותחים את המגופה כדי לבדוק את טעם היין, וחוזרים וסותמים את החבית וטחים בטיט סביב המגופה, וזה נקרא רשום, וכיון שיש חביות שאינם רשומות הוי סימן. אבל שיטת התוס' (ד"ה ברשום וד"ה אביי) שרשום היינו שכל בעה"ב עושה רשימה שונה, ואביי סובר שכיון שבעה"ב אחד מוכר להרבה חנוונים אינו סימן.

ואי מקום הוי סימן חייב להכריז בכל גוונא, אא"כ נמצאו ברקתא דנהרא ששם מורידים את החביות מהספינה, ופעמים ששוכח שם חבית, ששם מקום לא הוי סימן, מפני שיתכן שאדם אחר ג"כ שכח שם חבית. (וי"א שמטעם זה אפי' כיון ואמר המקום המסוים שנמצאה שם מקום לא הוי סימן). וכתבו התוס' (ד"ה חביות) שמדובר שכל החביות שוות, שאם יש סימן בחבית הא נתן מצא פירות בכלי חייב להכריז, ואם יש סימן בכמות היין הוי סימן.

כופרא בי מעצרתא - רב התיר לקחת זפת שנמצא ביקב, ואין מכאן ראייה שרב סובר שמקום לא הוי סימן, מפני שבאותו מקרה גדלו צמחים על החבית שזה מראה שהיא נמצאת שם ימים רבים שודאי כבר התייטשו הבעלים מהחבית.

בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשני במילייהו -

במסכת - שכשואלים אותו אם הוא יודע מסכת מסוימת יאמר לאו משום ענוה. וכתבו התוס' (ד"ה במסכת) שדווקא שבאים לנסותו אם הוא יודע מותר לשנות, אבל אם באים לשאול דין או הוראה או להתלמד, יענה ולא יאמר איני יודע. בפוריא - רש"י מפרש שכשואלים אותו אם שימש מיטתו יאמר לאו משום צניעות. והתוס' (ד"ה בפוריא) כתבו שאין רגילות לשאול דבר זה, אלא מדובר שלא בא לבית המדרש

וכן אין לומר שלכו"ע סימן הבא מאיליו הוי סימן וסימן העשוי לידרס לא הוי סימן ונחלקו אם מעבירין על האוכלין, דא"כ למה לת"ק בככרות של בעה"ב ברה"ר חייב להכריז.

אלא נחלקו בדין סימן הבא מאיליו. לרבא לכו"ע סימן העשוי לידרס הוי סימן ומעבירין על האוכלין, ונחלקו אם סימן הבא מאיליו הוי סימן או לא. ולרבה לכו"ע סימן העשוי לידרס לא הוי סימן ואין מעבירין על האוכלים, ונחלקו אם סימן הבא מאיליו הוי סימן.

מהו סימן הבא מאיליו - לרש"י הכונה שהסימן יכול ליפול לחפץ בלא כוונה, והמ"ד שזה סימן סובר שתולים שהבעלים נתן את הסימן בעצמו בשביל שיהיה סימן. אבל התוס' (ד"ה סימן) כתבו שאין דרך לתת מעות בככר בכונה, אלא שתולים שהבעלים ידע שנפלו שם, ולמ"ד לא הוי סימן תולים שהבעלים לא יודע כיון שרגיל שיפלו שם מאיליו, אבל דבר הניכר בחוץ או שאין רגילות שיפול מאיליו הוי סימן לכו"ע.

רבא פסק להלכה שכריכות ברה"ר הרי אלו שלו. וברה"י בדרך נפילה הרי אלו שלו שאינו יודע היכן נפלו כדי לתת סימן מקום, ובדרך הינוח נוטל ומכריז מקום, ולא ישאירם שם שמא יטלום נכרים, ושמא שכחום הבעלים. ואם יש בהם סימן מכריז גם ברה"ר ובדרך נפילה דס"ל סימן העשוי לידרס הוי סימן.

כללא דאבידתא כיון דאמר וי לי לחסרון כיס מתייאש.

מה נחשב סימן ומה אינו נחשב סימן

מוצא האבידה חייב לשמור את האבידה עד שהבעים יתן סימן ברור שהוא המאבד. הגמ' מבארת מה נחשב סימן, ואיזה דבר למרות שבא אדם ואמר סימן אין זה מספיק כדי לדעת שהוא המאבד.

כ"ג: מחרוזות של דגים - אם הם קשורים בקשר שרגילים הציידים לקשור ובמנין הרגיל של הציידים הרי אלו שלו, ואם יש להם מנין או קשר מיוחד חייב להכריז. וכן המוצא מחרוזות של בשר בלי סימן מיוחד הרי אלו שלו. אמנם לגבי דין בשר שנתעלם מן העין אף מחרוזות הוי סימן ומותר לאכול את הבשר. תוד"ה מחרוזות.

מנין מדה ומשקל הוי סימן. וכתבו התוס' (ד"ה מדמשקל) שאם אחד אומר את המידה והשני אומר את המשקל, יתן החפץ למי שאמר את המידה, אמנם בגד יתן לאומר את המשקל, כיון שאין דרך לשקול בגד ולדעת את משקלו.

חתיכות של בשר - אם המשקל הוא משקל רגיל הרי

לדון אם הבעלים חושש שלא יחזירו לו את האבידה והוא מתייאש ממנה או לא.

המוצא בסרטיא ופלטיא גדולה, ובכל מקום שהרבים מצויים, לרבי שמעון בן אלעזר הרי אלו שלו אפי' אם יש בזה סימן, מפני שהבעלים מתייאשים מהם.

הגמ' מסתפקת -

א' האם רשב"א מתיר אפילו ברוב ישראל מפני שיש אינשי דלא מעלי דשקלי ליה. (תוד"ה אפילו). או דווקא ברוב כנענים הרי אלו שלו מפני שתולים שהאבידה נפלה מכנענים שהם הרוב, ואפילו אם ראה שהאבידה נפלה מישראל הרי אלו שלו, מפני שהבעלים מתייאש כיון שהוא סבור שהכנענים ימצאו את האבידה, ואפילו אם ישראל ימצאנה הוא יתלה שנפלה מרוב הכנענים ולא יכריז. תוד"ה כי.

ב' אם תמצא לומר שרשב"א מתיר אפילו ברוב ישראל, האם רבנן חולקים עליו. וכתבו התוס' (ד"ה אם) שיש גורסים את"ל פליגי רבנן עליה אפי' ברוב כנענים. ולפ"ז ברוב ישראל ודאי רבנן סוברים שחייב להכריז, וכן נראה דסתמא דמתני' דקתני המוצא דבר שיש בו סימן חייב להכריז ומשמע שכך הדין גם אם מצא במקום שהרבים מצויים.

ג' ואת"ל שרבנן חולקים, האם גם ברוב כנענים רבנן חולקים.

ד' ואת"ל שרבנן חולקים, כמו מי ההלכה.

ה' ואם הלכה כרשב"א, האם הלכה כמותו אף ברוב ישראל.

הגמ' מנסה להביא ראיות לספיקות הנ"ל -

המוצא מעות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובכל מקום שהרבים מצויים, הרי אלו שלו. וכיון שרשב"א הוא המאן דאמר שהולך אחרי הרוב, (והיינו שבמציאה רשב"א הוא זה שהולך אחר טעם רבים מצויים. וכתבו התוס' (ד"ה מאן) דאין נדון זה שייך למחלוקת אי חיישינן למיעוטא). וכאן מתיר אפי' ברוב ישראל. ואין לומר דאיירי במפוזרים, דא"כ אף במקום שאין הרבים מצויים הרי אלו שלו. והגמרא דוחה שיי"ל שמדובר בבתי כנסיות של כנענים שמתכנסים שם להתייעץ ולהתוועד, או בבתי כנסיות או מדרשות של ישראל שהם מחוץ לעיר ויושבים בהם כנענים לשמור.

מצא אבידה בעיר שרובה ישראל חייב להכריז, ובעיר שרובה כנענים אינו חייב להכריז, ומבואר שרשב"א

משום שהיה בעל קרי, שבזה יאמר שהיה חולה או שאר אונס, או ששם שאלוהו אם שכב על מיטה זו יאמר שלא שכב, פן ימצאו בה קרי ויתגנה. ובאושפיזא - שכשואלים אותו אם אירחו אותו בסבר פנים יפות יאמר שלא כדי שלא יקפצו על המארח בני אדם שאינם מהוגנים ויכלו את ממונו. וכתבו התוס' (ד"ה באושפיזא) שבבני אדם מהוגנים יאמר כל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי. עוד כתבו התוס' ולא הזכירו שמוותר לשנות מפני השלום, דאלו ג"כ הם מפני דרכי שלום, והגמ' הזכירה ג' אלו מפני שהם רגילים יותר ממקרים אחרים.

כ"ד. השבת אבידה לתלמיד חכם על פי טביעות

עין - המוצא אבידה ובא תלמיד חכם ואמר שהוא מכיר את האבידה בטביעות עין, אם אנו יודעים שהוא לא משנה בדיבורו אלא בתלת מילי (וכדלעיל) מחזירים לו אבידתו. ואמר רבי שמעון בן אלעזר במתני' שדוקא כלים ששבעתן העין מחזירים לו, אבל כלי אנפוריא, והיינו כלים חדשים שלא שבעתן העין כגון בדי מחטים וצינוריות - מזלגות קטנים שטוויים בהם חוטי זהב, (בדי היינו ענפי אילן שתולים עליהם דברים), אין מחזירים לו על פי טביעות עין, מפני שעדיין אינו מכירם היטב, אא"כ יש בהם סימן, או שמצאם שניים שניים דמנין הוי סימן, (ואם מצאם דרך נפילה אין המנין סימן, כיון שאינו יודע שנפלו בבת אחת. תוד"ה אבל). וכלים חדשים ששבעתן העין מודה רשב"א שמחזירים לת"ח. (הגמ' מביאה מעשה שידע מר זוטרא חסידא מי הגב ע"י שראה אחד שמנגב ידיו בבגד חברו). וכתבו התוס' (ד"ה ומודה) שחכמים חולקים על רשב"א וסוברים שחייב להכריז אפי' בכלים חדשים שלא שבעתן העין, אם הוא במקום דשכיחי רבנן, ולכן אמר רבה בר בר חנה שיחזירו לו גט, אע"פ שגט לא שבעתו העין. (ולכן תנא במתני' דברים שאין דרך שיהיה בהם טביעות עין ללמד שרבנן חולקים על רשב"א).

המציל מן הארי ומן הדוב ומן הנמר ומן הברדלס ומזוטו של ים ומשלוליתו של נהר הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשים מהם.

המוצא אבידה במקום שהרבים מצויים

המוצא אבידה שיש בה סימן חייב להכריז מפני שאנו תולים שהאבידה נפלה מישראל והוא לא התייאש ממנה מפני שיחזירו לו אותה על פי סימנים. הגמרא דנה מה הדין במקום שרוב המאבדים הם נכרים האם תולים שהאבידה היא של נכרי ואין חייבים בהשבתה, וכן במקום שרוב המוצאים הם נכרים האם הבעלים מתייאש או לא, ואפילו במקום שרוב המאבדים והמוצאים הם ישראל אם רבים מצויים שם יש

שכאן יש לאסור יותר דשמא הביאו הדיו מעיר שרובה כנענים, ומשני שעומד ורואה שהביאו מעיר שרובה טבחי ישראל, ולרב מיירי שראה שנטלה מטבחי ישראל.

גדי שחוט ופרגיות שחוטות נמצאו בין טבריה לציפורי והתירום. ואמר רבי אמי שהתירו משום מציאה כרשב"א, ומשום שחיטה כרבי חנניה בן ריה"ג שהתיר לאכול גדייו ותרנגוליו שאבדו ונמצאו שחוטים (ולרבי יהודה אסור, ואמר רבי שגם רבי חנניה מודה במצאם באשפה שבשוק ולא נחלק אלא באשפה שבבית או בדרך בלא אשפה. תוד"ה שמצאן). ואין ראייה דאירי ברוב ישראל ממה שהתירו משום שחיטה (וא"כ מוכח דהלכה כרשב"ג אף ברוב ישראל) דרובא כנענים, ורוב השוחטים ישראל. וכתבו התוס' (ד"ה הרי) שגם אם נגנבו גדייו ותרנגוליו ומצאם שחוטים מותרים לרבי חנניה, שאע"פ שעבר על לא תגנוב אינו חשוד על לאו דנבילה.

השבת אבידה לפנים משורת הדין - המוצא ארנקי בשוקא דבי דיסא שהרבים מצוים שם, הרי אלו שלו, ואם בא ישראל ונתן בה סימן חייב להחזיר לפנים משורת הדין, וכמו שמצינו שאבוה דשמואל החזיר חמורים שנמצאו אחרי י"ב חודש לפנים משורת הדין. רש"י מפרש שנמצאו אחרי י"ב חודש מזמן שאבדו. והק' התוס' (ד"ה לבתר) שהמאבד לא מתייאש מפני שהוא סבור שהמוצא יסבור שזה מקרוב אבדו. והתוס' מבארים שהחזירים י"ב חודש מזמן שמצאם, אע"פ שמדינא שם דמיהם ומניחם.

הא דילפינן לפנים משורת הדין מדכתיב בתורה "והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון" היינו שבאופן שאחרים חייבים והוא פטור גם הוא יעשה (כגון זקן ואינה לפי כבודו), אבל באופן שכולם פטורים (כגון באבידה אחרי י"ב חודש) אין ללמוד מן הפסוק, ומ"מ אם אין לו הפסד יש בזה משום לפנים משורת הדין. והיכא שיש לו הפסד ממון (הנהו שקולאי) אין בזה משום לפנים משורת הדין אבל יש בזה משום "למען תלך בדרך טובים". תוד"ה לפנים.

מאבד הנותן סימן וטוען שלא התייאש - המוצא ארנקי בשוקא דגלדאי (וי"א שוקא דרבנן) הרי אלו שלו, אע"פ שנתן בה ישראל סימן והוא עומד וצווח.

המוצא פקעיות של טווית צמר במקום שמצויים ציידים הרי אלו שלו.

כ"ה. מצא כריכות ברה"י או ככרות של בעל הבית חייב להכריז (נתבאר בגמ' כ"ג. ובתוס' ריש פירקין). וכן המוצא גיזי צמר הלקוחין מבית האומן, או כדי יין וכדי

ברוב ישראל חייב להכריז, או שזה כרבנן ומבואר שרבנן ברוב כנענים הרי אלו שלו. וכתבו התוס' (ד"ה ותפשוט) שאף שאין ראייה אם המשנה היא כרבנן או כרשב"א, מ"מ יש ראייה שאו רבנן או רשב"א סוברים שברוב כנענים הרי אלו שלו וברוב ישראל חייב להכריז. עוד כתבו התוס' (ד"ה בטמון) דאירי במקום שהרבים מצויים, דאם אין הרבים מצויים שם אין הולכים אחרי רוב העיר, אלא אחרי רוב המצויים באותו מקום. והגמ' דוחה די"ל שהמשנה היא דעת רשב"א, ומה שברוב ישראל חייב להכריז אירי במציאה הטמונה באשפה שאין דרך לפנותה אלא אחרי ימים רבים, (דאם דרך לפנותה מיד הוי אבידה מדעת) ונמלכו לפנותה מיד, שאם המוצא לא יקחנה הרי היא הפקר. וכתבו התוס' (ד"ה בטמון) שעל המוצא לקחת ולהכריז, דשמא המפנה יהיה כנעני או ישליכנה בטעות עם הזבל. ואף שהמאבד יתייאש כשלא ימצא את מה שהטמין, הוי יאוש שלא מדעת. ומ"מ ברוב כנענים הרי אלו שלו דתלינן שכנענים הטמינוהו. או י"ל דמתני' כרבנן, והא דקתני אינו חייב להכריז שמא היא מרוב הכנענים, אין הכונה שהרי אלו שלו, דלא אזלי רבנן בתר רובא בממונא, אלא יניח עד שיבוא ישראל ויתן סימניה.

כ"ד: המוצא חבית יין בעיר שרובה כנענים - לרב אסי החבית עצמה מותרת משום מציאה ואינו חייב להכריז, והיין אסור בהנאה, ואם בא ישראל ונתן סימן היין מותר בשתיה למוצא מפני שיודעים שהיין הוא של ישראל, אבל אינו חייב להחזיר מפני שהבעלים התייאש. הגמ' אומרת שאין ראייה שרשב"א אוסר ברוב ישראל, דדילמא רב אסי סובר כמותו רק ברוב עכו"ם. ולא אמר דרב אסי כרבנן, דא"כ תפשוט שרבנן מודים ברוב כנענים. ומ"מ מכאן נפשט שהלכה שברוב כנענים הרי אלו שלו. תוד"ה סבר.

המוצא מעות צרורים בנהר בין לרב יהודה חייב להכריז, ואין בזה דין זוטו של ים, מפני שבנהר בין יש בו מכשולות כדי לתפוס דגים. ואף שרוב אנשי המקום הם כנענים, כיון שישאלם הם סוכרים את הנהר תולים שהחפץ נפל מישאל ולכן חייב להכריז, וכיון שישאלם הם חופרים בנהר הבעלים לא מתייאש.

דיו שנטל בשר וזרקו לאביי הבשר מותר למוצאו, ואין ראייה שהלכה כרשב"א אפי' ברוב ישראל, דדיו הוי כזוטו של ים, ואין בזה איסור של בשר שנתעלם מן העין דאירי בעומד ורואהו ומשנטלו עד שהשליכו. וכתבו התוס' (ד"ה אתא) שרק לרב בשר שנתעלם מן העין אסור, ואין הלכה כרב, ויש גורסים בגמרא כאן שרב עצמו התיר את הבשר ולכן פריך משיטתו בדין בשר שנתעלם מן העין, ולגורסים אביי י"ל

שמן (נתבאר לעיל כ"ג): חייב להכריז.

מותי סימן בכלי הוא סימן גם על הפירות

המאבד שני חפצים יחד אין הוא צריך לתת סימן על שניהם, אלא כל שאנו יודעים שהם נאבדו יחד מספיק שיתן סימן באחד מהם. הגמרא מבארת מתי במוצא כלי ופירות מספיק לתת סימן על הכלי ולקבל גם את הפירות, ומתי לא.

המוצא כלי או כיס חייב להכריז דסתם כלי יש בו סימן. ואם מוצא פירות בכלי, או שמצא מעות בכיס, או שרק מקצתם בכלי או בכיס, חייב להכריז גם על הפירות או על המעות, וחייב לתת למי שיתן סימן על הכלי או על הכיס מפני שודאי הם שלו.

ואם מוצא כלי ולפניו פירות או כיס ולפניו מעות, במתני' משמע שהדין הרי אלו שלו ולא תולים שהם היו בכלי או בכיס, ובברייתא איתא שאם מוצא דבר שיש בו סימן בצד דבר שיש בו סימן, מי שנתן סימן זכה גם בדבר שאין בו סימן, (א"כ הוא אומר שאינם שלו). ושיטת ר"ח (תוד"ה הא) שבברייתא משמע שהנותן סימן בכלי לא זכה אלא בפירות שבתוך הכלי ולא באלו שבחוץ אפי' אם הוא אומר שהם שלו, ועל זה פריך דבמתני' מבואר שאם מקצת בכלי זוכה גם באלו שבחוץ.

הגמ' מביאה כמה חילוקים בדין זה-

א' לרב זביד הא בכובא וכיתנא (-גיגית ופשתן) הא בצנא ופירי. רש"י מפרש שבכובא וכיתנא הרי אלו שלו, שאם היה נופל מהכלי היה נשאר בו, (וכיתנא איקרי פירי דכתיב "ותטמנם בפשתי העץ". תוס'), וכן בכיס ולפניו מעות, אבל בסל ופירות פעמים שהכל נופל, ולכן הפירות הם של בעל הכלי. והתוס' (ד"ה הא) פירשו איפכא שבכיתנא הכל נופל יחד משא"כ פירות.

ב' לרב פפא איירי בצנא ופירי, אלא שאם נשאר בסל פירות מקבל בעל הסל גם את הפירות שבחוץ, ואם אין בסל פירות אין הפירות שבחוץ של בעל הסל דאיירי בסתם סל שיש לו אוגנים כפולים לתוכו.

ג' ואי בעית אימא איירי שלא נשארו פירות בסל ולשיטת ר"ח הנ"ל איירי שנשארו פירות בסל, ואם פי הסל לכיוון הפירות מקבל בעל הסל את הפירות שבחוץ, ואם פי הסל לכיוון אחר אין הפירות של בעל הסל.

ד' ואי בעית אימא איירי שפי הסל לכיוון הפירות, ואם אין לסל אוגנים מקבל בעל הסל את הפירות שבחוץ, ואם יש אוגנים לסל אין הפירות של בעל הסל.

מצא צבורי פירות וצבורי מעות - במתני' מבואר שחייב להכריז. הגמ' אומרת שי"ל שמנין לא הוי סימן, ותני צבור פירות והמקום הוא הסימן. וי"ל שמקום לא הוי סימן ותני צבורי פירות והמנין הוא הסימן, ואין ראייה לא לזה ולא לזה. וכתבו התוס' (ד"ה התוס') שאף שמכאן אין ראייה מ"מ לעיל פשיט דמנין הוי סימן.

המוצא מעות

הגמרא מבארת מה נחשב סימן במעות.

המוצא מעות בכיס, או צבורי מעות, חייב להכריז וכנ"ל. מצא מעות מפוזרות הרי אלו שלו, ואם המטבעות משלחפי שלחופי - שמקצת המטבע ע"ג חברתה ומקצת ע"ג קרקע הוי כמפוזרים והרי אלו שלו.

ג' מטבעות זה ע"ג זה - במתני' איתא דחייב להכריז. ופירש רב יצחק מגדלאה דאיירי שהמטבעות מסודות כמגדלים, שכל מטבע בגודל אחר והמטבע הגדול למטה ועליו מטבע בינוני ומעליו מטבע קטן דדרך הינוח הוא והיה בדעתו ליטלם ושכח, והבעלים נותן סימן שעשויים כמגדלים. רש"י. והתוס' (ד"ה והוא) ביארו שע"י שהמטבעות מסודרות כמגדלים אנו יודעים שזה דרך הינוח, ואם הסימן הוא המנין בשנים לא הוי סימן אף שזה דרך הינוח, דטבעא מכריז, ואם המקום הוא הסימן צ"ל שבשנים הוי דרך נפילה. ובזה חייב להכריז אפי' אם שלשתם של מלך אחד. ואם מוצא ג' מטבעות זה על גב זה ושלשתם באותו גודל, לר' חנינא אפי' אם הם של ג' מלכים הרי אלו שלו, דשמא נפלו כך, ולריו"ח חייב להכריז דלא איתרמי דנפול הכי, ומכריז שמצא מטבעות. ואינו מועיל להכריז מנין, דאי היה מועיל להכריז מנין והסימן הוא שמצאם זו ע"ג זו א"כ אף בשנים הוי סימן.

מצא מעות מסודרים בצורה מסוימת - המוצא מעות העשויים כסולם שרוב האמצעי על התחתון ורוב העליון על האמצעי חייב להכריז, דכל שאילו מכניס קיסם ביניהם ונוטלם בבת אחת חייב להכריז. וכן אם היו מסודרות כאבני בית קוליס - עבודה זרה ששמה קוליס, מלשון שבח, וחכמים החליפו שמה למרקוליס, לשון לעג וקלס. (תוד"ה כאבני). אחת מכאן ואחת מכאן ואחת על גביהן, חייב להכריז. הגמ' מסתפקת מה הדין אם היו כשיר בעגול, כשורה, כחצובה בצורת משולש, ולא איפשטא.

כ"ה: נתן סימן בסוג המטבע - אם בא אדם ואמר

שהמטבע היא חדשה, או את שם הקיסר המוטבע עליה, או שהיא של מלך פלוני, לא אמר כלום. ואפי' שמו כתוב עליה אינו סימן, לפי שאין סימן למטבע, דשמו נתנה לאחר וממנו נפלה.

סיכום הסוגיה-

המוצא דבר שיש בו סימן יש תלות שהבעלים לא התייאושו ממנו והמוצא חייב להכריז ולהחזיר את האבידה על פי סימנים. סימן היינו דבר מיוחד שיש דווקא באותו חפץ, כגון דגים הקשורים בקשר מיוחד, או בשר חתוך בצורה מיוחדת, ולא בדרך הרגילה, אבל דבר שיש הרבה כמותו אינו נחשב סימן. מידה משקל ומנין נחשבים סימן. (כ"ג:). סימן בכלי נחשב סימן גם על מה שבתוכו, ואם מצא כלי ויש פירות ליד הכלי, הגמ' דנה מתי סימן בכלי נחשב סימן בפירות ומתי לא. מעות מפורזות ואפילו מיעוט מטבע נמצא על מטבע אחר לא הוא סימן, ג' מטבעות זה על גב זה בצורת מגדל הוא סימן, וסוג המטבע אינו נחשב סימן. (כ"ה).

מתי הרי אלו שלו גם בדבר שיש בו סימן- דבר המונח בצורה שהקלקול מצוי בו הרי אלו שלו, דהוי אבידה מדעת. דבר שניכר שהוא עומד כך תקופה ארוכה, מפני שודאי הבעלים התייאושו. (כ"ג:). נחלקו רבנן ורשב"א בדין המוצא דבר שיש בו סימן במקום שרבים מצוים, והגמ' מסתפקת אם נחלקו בעיר שרובה נכרים או בעיר שרובה ישראל או בשניהם, וכמו מי ההלכה.

מתי חייב להחזיר גם בדבר שאין בו סימן- תלמיד חכם (שאינו משונה בדיבורו אלא במסכת בפוריא ובאושפיזא) המזהה חפץ בטביעות עין מחזירים לו אבידה, ואם הכלי הוא חדש יש מחלוקת אם מחזירים לו בטביעות עין. (כ"ג:).

דברים שנחלקו בהם אם הם נחשבים סימן או לא- סימן העשוי להדרס, סימן הבא מאיליו, סימן מקום. (כ"ב: כ"ג:).

מצא אבידה בדרך הינוח

לעיל נתבאר מתי יש באבידה סימן וממילא המוצא חייב לשמור את האבידה ולהחזירה על פי סימנים, ובאיזה אבידה אין חיוב השבה כיון שהבעלים התייאושו ממנה. בסוגיין יבואר באיזה מקרים אין הדבר נחשב לאבידה אלא אנו תולים או חוששים שמוא מהבעלים הניח שם את החפץ בכונה, ועל המוצא להשאירו שם, (כ"ה:), או שתולים שהחפץ הוא של מי שגר שם. (כ"ו:).

מצא אבידה במקום שזה ספק הינוח כגון המוצא גוזלות מקושרים אחרי גפה (-גדר של עץ או של קנים) או אחרי גדר של אבן או בשבילין שבשדות, ואין בהם סימן לפי שמקושרים בכנפיהם כדרך הקשירה הרגילה, ואין להם סימן מקום מפני שהם מדדים ממקום למקום, (ולרבה שמקום אינו סימן, נקט דווקא גוזלות מפני שכיון שהם מדדים

יתכן שהגיעו לכאן ממקום אחר והוי ספק הינוח. תוד"ה אחר), לא יגע בהם, דאמרינן שיש ספק שמוא אדם הצניע אותם שם שהרי הם מקושרים, ומאיך אין בהם סימן, וכל ספק הינוח לכתחילה לא יטול מפני שהבעלים יזכרו ויבואו ויטלום ואם יקחם לא יהיה לבעלים סימן לתת בהם, ואם נטל לא יחזיר.

וכתבו התוס' (שם) שהדין שהמוצא דבר שהוא ספק הינוח שאם יש בו סימן יטול ויכריז ואין בו סימן לא יטול, זה דווקא במצא במקום המשתמר קצת, אבל אם מצא במקום שאינו משתמר כלל ודאי אבידה היא ונתייאושו הבעלים והרי אלו שלו, ואם יש סימן נוטל ומכריז. ואם מצא במקום המשתמר אפי' אם יש בזה סימן לא יגע בו. והא דאמרינן שאם נטל לא יחזיר, רש"י כתב שהטעם הוא כיון שאין מי שיכול לתת בזה סימן, [ושמוא יבוא אדם אחר ויביא עדים שהיא שלו, אלא היא מונח עד שיבוא אליהו, ואינו יכול לזכות בזה לעצמו כיון דבאיסורא אתא לידה. רש"י ל"ז:]. ובתוס' (ד"ה ואם) פירשו שהכונה שלא יחזיר למקום שנטלם משם. וכתבו התוס' ד"א שדווקא אם יתכן שבאו הבעלים בינתיים ולא מצאו, אבל אם יודע שלא באו יחזיר. אבל שיטת התוס' דכלל גוונא לא יחזיר, והטעם משום דאיירי בספק אבידה, דאפי' הניחום מדעת דומה ששכחו, דאיירי בלא משתמר אלא קצת וכנ"ל, וממילא מספק הוא מחויב בשמירת האבידה, ולרבה הוא שומר חנים ולרב יוסף שומר שכו. אבל במקום שאינו מחויב בהשבה (זקן ואינה לפי כבודו, אבידה מדעת) אע"פ שהגביה יכול להחזיר למקומו. וכן אם מצאה במקום המשתמר יכול להחזירה.

מצא כלי באשפה- אם האשפה עשויה לפנות, אבידה מדעת היא דהוה ליה לאסוקי אדעתיה שיפנוה, ואם אינה עשויה לפנות- אם הכלי מכוסה לא יגע בו שכיון שזה משתמר אין זו אבידה שנאמר בה "לא תוכל להתעלם", ואם הכלי מגולה נוטל ומכריז. ואמר רב פפא שאם האשפה אינה עשויה לפנות ונמלכו עליה לפנותה, אף בכלי מכוסה נוטל ומכריז שמוא יטלנה נכרי או ישראל חשוד. ולרב זביד בכובי וכסי (קנקנים וכוסות) לא יגע, מפני שטמנם שם מדעת, אבל בסכיני והמניק שהם קטנים, תולים לומר שהבעלים שהשליכם בטעות עם האשפה, ולכן נוטל ומכריז, שכן דרך אשפה לפנות לה כלים קטנים שלא מדעת.

סיכום הסוגיה- מצא אבידה במקום שיש ספק אם הונח שם (וזה מקום המשתמר קצת. תוס') ואין בה סימן, לא יגע באבידה, (ואם יש בזה סימן יטול ויחזיר, ובמקום שאינו משתמר כלל הרי אלו שלו, ואם יש בזה סימן נוטל ומכריז, ובמקום המשתמר לא יגע אפילו אם יש סימן. תוס'). ואם נטל לא יחזיר. ובמוצא באשפה אם היא עשויה לפנות זו אבידה מדעת, ובאינה עשויה לפנות במכוסה לא יגע (אא"כ נמלכו לפנותה, או בכלים קטנים) ובמגולה נוטל ומכריז.

וכשיגיע הרגל הוא יכריז עליה, והוא יתן סימן ויטלנה.

ברש"י (ד"ה הכא) מבואר שהנדון הוא האם לתת את האבידה לשוכר האחרון. עוד מבואר ברש"י (ד"ה אפילו) שאם האחרון שגר בבית הוא נכרי הרי אלו של המוציא אף אם אין דרים שם ג' נכרים. אבל שיטת התוס' (ד"ה וניזיל וד"ה לשלשה וד"ה אפילו) שמדובר שבעה"ב דר בבית יחד עם השוכרים, ואזלינן בתר בתרא היינו שאם השוכרים כבר עזבו ופינו את חפציהם תולים שהמציאה של בעה"ב, ובעל הבית לא מתיימש אפילו אם אין בזה סימן כיון שרק הוא דר בבית. והגמ' מתרצת דאירי בעשאו פונדק לג' בני אדם ועדיין הם דרים בבית, שבזה אפי' ביש בו סימן המאבד מתיימש. והא דקאמר בגמ' שלשה, דווקא שלשה דבפחות משלשה לא חשוב רוב, ואם יש רק ב' שוכרים אין המאבד מתיימש, מפני שסבור שודאי לקחה חבירו, דאין השוכרים חושדים בבעל הבית.

סיכום הסוגיה - המוציא כלים שיש בהם חלודה רבה, בגל ובכותל ישן הרי אלו שלו, ובכותל חדש מחציו ולחוץ שלו, מחציו ולפנים של בעל הבית, אמנם סכין הולכים לפי הצד שהקת שם, ובכיס אחרי הרצועות, ובכותל ממולא חולקים. ואם אין בהם חלודה רבה, מחציו ולפנים הרי הם של בעל הבית, ומחציו ולחוץ לא יגע בהם כיון שזה בדרך הינוח, (ואם נטל יכריז סימן מקום או אם יש בהם סימן. תוס'). ואם הבית מושכר לאחרים הרי האבידה של האחרון (כדין מעות שנמצאו בירושלים בשעת הרגל שהם מעשר ולא אומרים שנפלו לפני הרגל), ואם הבית הוא פונדק, אם היו שם ג' נכרים יחד הרי אלו שלו (אפילו ביש סימן), ובג' ישראל י"א שרק לרבי שמעון בן אלעזר הרי אלו שלו כיון שרבים מצוים שם, אבל לחכמים הולכים אחרי האחרון (לרש"י הכונה לשוכר האחרון, ואם הוא נכרי אף באחד הרי אלו שלו, ולתוס' הכונה לבעה"ב שדר עם השוכרים והשוכרים עדיין לא יצאו, ודווקא בשלשה הרי אלו שלו, ואם כבר יצאו הרי זה של בעל הבית) וי"א שאף לחכמים הרי אלו שלו, דכיון שביקש מהאחרים ולא נתנו לו הוא מתיימש.

מעות שנמצאו בירושלים, האם הם מעשר

או חולין

המוצא מעות הרי אלו שלו מפני שאין בהם סימן, ואפילו לאביי שיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש הרי אלו שלו כיון שאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה, אמנם המוצא מעות בירושלים לפעמים על המוצא לנהוג בהם כדין מעשר שני, בזמן שרוב המעות הם מעות מעשר, וכדלהלן.

מעות שנמצאו בירושלים לפני סוחרי בהמה הרי הם

מעשר לפי שרוב בשר הנאכל בירושלים הוא של מעשר (שהעולים לירושלים אינם מספיקים להוציא בעצמם את כל מעות המעשר והם נותנים אותם לעניים או לחבריהם הדרים בירושלים, ורוב מעות המעשר קונים בהם שלמים). וכתבו התוס' (ד"ה לעולם) שאף שאם המעות נפלו מהמוכר אינם מעשר כיון

מצא במקום שיתכן שהם של מי שדר שם

מצא בגל ובכותל ישן - אם מצא כלים שהעלו חלודה רבה שאין הבעלים משאיר את חפציו כ"כ הרבה זמן הרי אלו שלו, מפני שיכול לומר לבעל הגל או הכותל שהם של אמוריים שהורישו אבותינו, אבל בלא העלה חלודה אינו של המוצא אם מצא מחציו ולפנים (וכדלהלן), שהרי בעל הבית משתמש שם כמה שנים, וכתבו התוס' (ד"ה דשתיך) שבהעלה חלודה לא קנה בעל הבית את האבידה בקנין חצר, משום שאין חצר קונה בדבר שיכול להיות שלא ימצאהו לעולם.

כ"ו. מצא מציאה בכותל חדש -

אם מצא מחציו ולחוץ הרי אלו שלו, דאמרינן שאחד מבני רה"ר הניחו שם ושכח, ואירי בהעלה חלודה רבה, אבל בלאו הכי הוי ודאי הינות, ולא יגע בו. רש"י ותוס' (ד"ה בכותל). ובתוס' הוסיפו שבלא העלה חלודה רבה אף אם נטל יכריז דמקום הוי סימן, ועוד שהרי מדובר אף ביש בו סימן, וע"כ אירי שהעלה חלודה, ומסתמא חפשוהו הבעלים ולא מצאו.

ואם מצא מחציו ולפנים הרי אלו של בעל הבית אף בהעלה חלודה רבה, דאין הבעלים שוכח את חפציו אף ימים רבים. (תוס' שם). והיינו במוכין או בנסכא, אבל בסכין הולכים לפי הצד שבו נמצאת קת הסכין, ובכיס הולכים לפי הצד שנמצאים הרצועות. ואם היה הכותל ממולא חולקין, אע"פ שהכותל משופע, ואין תולים שנשפכו מהצד הגבוה.

המוצא אבידה בבית המושכר לאחרים -

המוצא אבידה בבית המושכר לאחרים והיא מונחת בצורה שנראה שזה אבידה (תוד"ה בתוך), הרי האבידה של האחרון דאזלינן בתר בתרא דסתם שוכר בית כשהוא יוצא הוא מחפש בכל זוויות הבית ונוטל את שלו ויוצא, וכמבואר להלן בדין מעות שנמצאו בירושלים. וכתבו התוס' (ד"ה הכא) שדווקא אם האבידה נמצאה במקום שנבדק ע"י כיבוד הרי היא של האחרון, אבל אם מצא בגומא עמוקה או סדק עמוק שאינו נבדק ע"י כיבוד לא אזלינן בתר בתרא.

ואם הבית היה פונדק (-מקום שעוברים ושבים לנים לילה אחד או שנים) לשלשה נכרים יחד הרי אלו שלו אף אם יש באבידה סימן. ולרשב"א אף בג' ישראלים הרי אלו שלו מפני שהמאבד מתיימש שאינו יודע ממי לבקשה. וי"א שלכו"ע אפי' בפונדק לגי ישראלים הרי אלו שלו, מפני שהמאבד מתיימש, כיון שהשניים האחרים לא מחזירים לו את האבידה למרות שביקש אותה מהם כמה פעמים ונראה שדעתם לגזלה, משא"כ במוצא במקום שהרבים מצויים סוברים חכמים שהמאבד לא מתיימש, אלא הוא תולה שהמוצא רוצה להחזיר את האבידה

סבורים שהם שותפים), וחושב שחבירו מצאה, ורוצה לביישו ברבים כדי שיחזירנה לו, ואינו מתייאש לעולם. עוד כתבו התוס' שבג' בני אדם אין חוששים ששניים מהם שותפין ואינם מתייאשים כי אין חושדים אחד בחבירו ויטענו ברי לשלישי.

ראה סלע שנפלה ונטלה ונתכוין לגוזלה

בנטילת אבידה ע"מ להחזיק בה לעצמו שייך לעבור על ג' איסורים- א' "לא תגזול" אם הבעלים עדיין לא התייאשו. ב' "השב תשיבם" שזה חיוב להשיב את האבידה. ג' "לא תוכל להתעלם" שזה איסור להתעלם מהשבת האבידה, הגמרא מבארת באיזה אופן עוברים באבידה על כל אחד מהמצוות הנ"ל.

מי שראה מטבע שנפלה מאדם אחד, ונטלה לפני יאוש (-שלא שהה בכדי למשמש בכיסו) וכוונתו לקחת אותה לעצמו, עובר על "לא תגזול", וכן עובר על "השב תשיבם", ועל "לא תוכל להתעלם". ואף אם החזירה אחרי יאוש אינו אלא מתנה בעלמא ועבר על "לא תוכל להתעלם" כיון שלא החזירה קודם יאוש, אבל לאו ד"לא תגזול" ו"השב תשיבם" תיקן ע"י ההשבה. תוד"ה מתנה.

ואם כשהגביה את המטבע כוונתו היתה להחזירה, ולאחר יאוש נתכוין לגוזלה, עובר רק משום "השב תשיבם", דלא תגזול לא שייך אלא בשעת נטילה, (ובתוס' כתבו שאף כבובש שכר שכיר שייך לא תגזול אע"פ שבהתירה את לידיה, והכא אינו עובר משום שכבר נתייאש). ולא תוכל להתעלם לא שייך אלא לכובש עיניו ונמנע מלהציל, אבל השב תשיבם זה חיוב משעה שנטלה עד שיחזירנה. וכתבו התוס' (ד"ה אינו) שבענין זה נחשבת השבת אבידה מצות עשה (והנשים חייבות לא מטעם שיש בזה לאו אלא בגלל שאין הזמן גרמא.

ואם המתין ונטלה לאחר יאוש, אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם.

המאבד מעות בין החולות אע"פ שלקח המאבד מסננת לחפש את מעותיו, אין המוצא חייב להחזירם, דודאי נתייאש, ולקח מסננת דשמא ימצא מה שנפל לאחריים.

סיכום הסוגיה - ראה מטבע שנפלה מאדם אחד, אם נטלה לפני יאוש עובר משום לא תגזול והשב תשיבם ולא תוכל להתעלם, ואם הגביהה ע"מ להחזיר ואחרי יאוש נתכוין לגוזלה עובר משום השב תשיבם, ואם המתין ונטלה לאחר יאוש עובר משום לא תוכל להתעלם. ואם נמצאה בחולות הרי אלו שלו אע"פ שהבעלים מחפש אחריה. ואם נפלה משני בני אדם חייב להחזירה למי נפלה ממנו, ואם נפלה משלשה, אם יש בה ג' פרוטות (ולרבא אפילו בב' פרוטות) חייב להחזיר שמא הם שותפים, ואם אין בה ב' פרוטות הרי

שכבר נתחללו, מ"מ תולים שהמעות נפלו מהקונים מפני שהם הרוב, ומפני שהמעות בחזקת מעשר.

ואם נמצאו בהר הבית הרי הם חולין ואפי' בשעת הרגל, ואע"פ שבשעת הרגל רוב המעות של מעשר, הולכים אחר רוב השנה, דהר הבית אינו עשוי להתכבד בכל יום. והקשו התוס' (ד"ה בהר הבית) שנתלה שהם של הקדש שהרי אסור להכנס להר הבית עם מעות, ותי' שאין איסור אלא במעות הצוררים בסדינו בפרסהיא, שבאופן זה אפי' אם הם של הקדש אסור.

ואם נמצאו בירושלים בשאר שווקים, בשאר ימות השנה חולין, ובשעת הרגל מעשר שהולכים לפי רוב המעות שבאותו הזמן, ואין אומרים שהמעות אבדו לפני הרגל מפני ששווקי ירושלים עשויין להתכבד בכל יום, ותולים שהמעות שהיו נתכבדו ואלו מעות חדשים. ואע"פ לענין טומאת שרצים אין מביי בחזקת טהור אע"פ שכיבדוהו, אא"כ בדקוהו משרצים, הכא כיון שבדקים משרצים ואפי' מכעדה, א"א שלא מצאו המעות. תוד"ה עשויין.

ראה מטבע שנפלה מכמה בני אדם

כ"ו: הרואה מטבע נופלת מב' בני אדם חייב להחזירה אפילו אם אין בה סימן, מפני שהמאבד לא מתייאש, וסבור שיתבע את חבירו ההולך עמו וישיב עותו שבועת הסת ויחזיר לו, וכשמצא עדיין לא התייאש, והלכה כאבי דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש.

ואם נפלה מג' בני אדם אינו חייב להחזיר, כיון שכל אחד מהשניים יאמר שלא הוא לקחו ואין משיבועין בטענת שמא. ואינו יאוש שלא מדעת, דאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה. ודווקא כשאין בו ג' פרוטות שאף אם הם שותפים אין פרוטה לכל אחד, ואין חיוב השבת אבידה. אמנם אם יש בו שווה ג' פרוטות חייב להחזיר שמא הם שותפים ואין אחד חושד ששותפו יגזול אותו, אלא חושב שחבירו שותק כדי לצערו (וכן אם רק שנים מהם שותפים חושב ששותפו שותק כדי לצערו לזמן מרובה. או דשלשה ההולכים יחד אין סברא שרק שניים הם שותפים. תוד"ה לא). ואינם מתייאשים בשעה שהגביה והוי יאוש שלא מדעת. ולרבא אפי' בב' פרוטות חייב להחזיר, דשמא היו שלשתם שותפים ואחד מחל על שלו לחבירו.

שיטת התוס' (ד"ה שנפל וד"ה לא) שאין טעם האיסור משום יאוש שלא מדעת, שהרי רבא עצמו מוזכר בסוגייתנו, ולא מסתבר שחזר בו. וגם אין כוונת הגמ' שרוצה להשביעו שבועת הסת, שאין משיבועין בטענת ספק, ואף אי נימא שטוען ברי לפי שלא היה שם אחר, הרי בתקופת רבי זירא עדיין לו תיקנו שבועת הסת. אלא מייבי ששניהם חפשוהו יחד לפני שמצאה (וזה ג"כ הטעם שאנו

אלו שלו.

מתי מקום מציאת הדבר מראה מיהו בעליו

המוצא דבר שאין בו סימן הרי אלו שלו, ולעיל (כ"ב): נחלקו אמוראים אם מקום נחשב סימן או לא. אמנם לפעמים מקום מציאת הדבר מראה ממי הוא נפל, וממילא צריך להחזירו למי שנפל ממנו, וכדלהלן.

המוצא אבידה בחנות הרי אלו שלו. לרש"י איירי בדבר שאין בו סימן, והטעם מפני שהמאבד מתייאש כיון שרבים מצויים שם, ואין בו סימן. ולתוס' (ד"ה אפילו) איירי אף בדבר שיש בו סימן, וברוב נכרים, הדלכה כרשב"א שבמוצא אבידה במקום שיש רוב נכרים הרי אלו שלו. עוד כתבו התוס' (כ"ו. ד"ה דשתין) שבעל החנות לא קונה בקנין חצר כיון שהמעוה הם דבר קטן ויכול להיות שלא ימצאנו לעולם. וכן המוצא לפני שולחני הרי אלו שלו, דכיון שהשלחן מפסיק בין השולחני למעוה תולים שזה נפל מהלוקוחות.

ואם מצא בין החנוני או השולחני לתיבה שיושב לפניה ונוטל ממנה ונותן לפניו ומוכר, ואת המעוה שנותנים לו הוא מניח בתיבה, הרי אלו של החנוני והשולחני, שאין נופל שם שום דבר אלא מיד החנוני והשולחני.

ואם נמצאו מעוה על השולחן של השולחני לרבי אלעזר הרי אלו שלו. ואם המעוה היו צרורין תלוי ברש"י ותוס' הנ"ל בדין דבר שיש בו סימן.

המוצא מעוה בפירות שחבירו מכר לו או שלח אליו, הרי אלו שלו. והני מילי בלוקח מן התגר שקונה תבואה מהרבה אנשים וכיון שאין בהם סימן נתיאשו הבעלים, אבל אם לקחם מבעה"ב שדש את התבואה ע"י עבדו ושפחתו הכנענים חייב להחזיר. וכתבו התוס' (ד"ה בלוקח) שלא העמידו בתגר עצמו מפני ששם אם עדיין לא עירב חייב להחזיר. וכתבו עוד די"ל שאף אם התגר לא עירב פירות של כמה מוכרים, מ"מ הלוקח אינו יודע אם זה של בעה"ב או של התגר, ואף אם נאמר שודאי נפלו מהבעלים כי אין דרך שיפלו מעוה אלא בשעת דישה, מ"מ אין הלוקח יודע מי הבעלים. ולפי זה אם מצאם התגר עצמו, אם מצאם קודם ששהה כדי למכור חייב להחזיר, אבל א"כ הרי אלו שלו, מפני שבעה"ב סבור שכבר מכרם ומתייאש.

איזה אבידה חייבה התורה להשיבה

כתיב "לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים וכו' וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבידת אחיך". הגמ' מבארת מה לומדים ממה שפירטה התורה שור חמור שה ושמלה, בענין אלו דברים יש בהם חיוב השבה.

אף השמלה היתה בכלל "כל אבידת אחיך" ובכל זאת

התורה פירטה שיש חיוב השבה בשמלה, לומדים מזה חז"ל שא"צ להכריז אלא בדבר שיש לו סימנים (-דסתם שמלה יש בה סימן), ויש לו תובעים למעט דבר שאנו יודעים שהבעלים התייאש.

"חמור" בא ללמד שא"צ דווקא עדים או סימנים בגופה כמו בשמלה, אלא מחזיר חמור בעדים או סימנים על האוכף.

"שור" בא ללמד שצריך להחזיר אפי' את גיזת זנבו שער שבסוף הזנב. ובתוס' (ד"ה לגיזת) כתבו דקמ"ל שחייב לגזוז את שער הזנב אע"פ שאין בו שו"פ בשעת גזיזה.

כיון שלמדנו גיזת זנבו כ"ש שצריך להחזיר גיזת השה ואין ידוע מה באה התורה ללמד במילת שה ואין לומר דמילתא דאתאי בק"ו טרח וכתב ליה קרא, דאחר שכתב גיזת זנבו א"כ גיזת שה בכלל כל אבידת אחיך. תוד"ה ושה. (וכן חמור דכתיב בפרשת בור, לרבי יהודה המחייב כלים בבור, אין ידוע מה בא ללמד). דאין לומר שבא ללמד שחייבים להחזיר גללים, שהרי הבעלים מפקירם למי שטרח באבידה. ואין לומר שבא ללמד שסימנים דאורייתא ומחזירים מדאורייתא בסימנים בלא עדים, שהרי במתני' מבואר שסימנים לומדים משמלה ולא משה, ומבואר שהיה פשוט לתנא שמשלה לומדים דבר אחר.

יאוש מן התורה מנין- במרובה מבואר שיאוש בגניבה לומדים מאבידה. ויאוש באבידה לומדים משמלה, לרש"י דווקא שמלה שיש לה בעלים חייב להכריז, אבל אם אין לה בעלים והיינו שנתתיאש א"צ להכריז. ובתוס' (ד"ה מה) כתבו דשמלה כיון שיש לה סימנים אינו מתייאש ותובע שיחזירה לו. (ואף אי סימנים לאו דאורייתא, רק כשיש סימן לא מתייאש, כי ישאל את העדים אם מכירים שמלתו שיש בה סימנים אלו, וגם המוצא לא יראה אותה לעדים אא"כ יתנו בה סימן), אבל דבר שאין בו סימן הבעלים מתייאש ולכן א"צ להחזיר. ובירושלמי למד יאוש מאבודה ממנו ומכל אדם. תוס'.

אבידה שאין בה שוה פרוטה אינו חייב להחזיר. ת"ק לומד דין זה מ"אשר תאבד" דבעינן שתהא קרויה אבידה, ורבי יהודה לומד מ"ומצאתה" דבעינן שתהא קרויה מציאה. לאביי משמעוה דורשין איכא בינייהו. ולרבא יש נ"מ במציאה שהיתה שוה פרוטה בשעת אבידה והוזלה וחזרה והוקרה בשעת מציאה, שלת"ק חייב בהשבתה, ולרבי יהודה בעינן שיעור מציאה משעת אבידה עד שעת מציאה. אבל אבידה שהיתה שוה פרוטה בשעת אבידה ולא בשעת מציאה, או שהיתה שוה פחות משו"פ ובשעת מציאה היא שוה פרוטה, לכו"ע אין בה

ואין מעידים על אדם שמת להשיא לאשתו להנשא אלא על פרצוף הפנים עם החוטם, ולא בסימנים בגופו בכליו.

ואי סימנים דאורייתא לומדים סימנים משמלה.

ומחזירים חמור בסימני אוכף.

ודורשים אם הוא רמאי ע"י סימנים, ומה שמצינו שדורשים מפסוק זה שאף בסימנים לא יחזיר, אסמכתא בעלמא הוא למה שתיקנו משרבו הרמאים, או דאיירי בידוע שהוא רמאי. תוד"ה דרשהו.

ומעידים על אדם שמת ע"י סימנים בגופו, אבל לא סימנים שהיה ארוך או גוף מפני שיש הרבה ארוכים או גוצים. והא דאיתא בברייתא שאין מעידים על סימנים שבכליו, איירי שהסימנים בכלים הם שהיו לבנים או אדומים שיש הרבה כאלו, או שכל סימן בכליו לא מועיל דחיישינן שהשאלים לאדם אחר, (ומ"מ מחזירים חמור בסימני אוכף, דאין דרך להשאל אוכף, כיון שהוא פוצע את החמור).

ומה שמצינו שנחלקו תנאים אם מעידים על השומא של אדם שנמצא מת להתיר את האשה להנשא, אין ראייה שנחלקו אם סימנים דאורייתא, אלא י"ל שנחלקו אם שומא מצויה בבן גילו שנולד יחד איתו באותו מזל. או שלכו"ע שומא אינה מצויה בבן גילו, ונחלקו אם סימנים עשויים להשתנות לאחר מיתה. או שנחלקו אם שומא היא סימן מובהק ואפי' אם סימנים דרבנן יש לסמוך על זה, ולכו"ע שומא אינה עשויה להשתנות לאחר מיתה, וסימנים דרבנן.

ואם מצא גט הקשור לכיס או לארנקי (או שמצאו בין כליו) אפי' לזמן מרובה שבלא ראייה שהוא שלו חוששים שהוא של אחר כשר אם מצאו השליח. רש"י. ובתוס' כתבו שהמוצא מחזיר לשליח או לבעל, ע"י הסימנים. (אבל אין מכאן ראייה שסימנים דאורייתא ש"ל שהמאבד מצאו ומכירו בטביעות עין). מפני שכיס וארנקי אין דרך להשאלים מפני שמסמני שמנחשים ואומרים שמוכר לו מזלו. (וכתבו התוס' ד"ה כיס) שאין בזה משום "לא תנחשו" דכל דבר שיש בו משום רפואה, אין בו משום דרכי האמור"י. וכן בקשור לטבעת כשר מפני שאין משאלים אותה משום שמזייפים את החותם שבטבעת.

אי סימנים דרבנן למה תיקנו רבנן שמחזירים על פי סימנים - רבא רוצה לפרש הטעם מפני שנח לכל

חיוב השבה, דבעינן גם "אשר תאבד" וגם "ומצאתה".

מחלוקת ת"ק ורבי יהודה בדרשות - ת"ק שדורש מ"אשר תאבד" שאין חיוב השבה באבידה שאין בה שוה פרוטה, לומד מ"ומצאתה" שאבידת עכו"ם אין בה חיוב השבה אפילו אם היא בידו. והתר אבידה האבודה ממנו ומכל אדם לומד ת"ק מ"ממנו". ורבי יהודה לא דרש מ"ממנו" דלא משמע ליה. ואבודה ממנו ומכל אדם לומד מ"אשר תאבד", ואבידת עכו"ם לומד מו' דומצאתה.

סיכום הסוגיה - אין חיוב השבה אלא באבידה שיש בה סימן והבעלים לא התיימש ממנה, ויש בה שוה פרוטה בין בשעה שנאבדה בין בשעה שנמצאה, ולרבא ת"ק סובר שגם אם היה זמן בין האבידה למציאה שהיתה שוה פרוטה חייב להחזיר. צריך להחזיר את גזית זנבו של השור או את גזית הכבש, אבל גללים אפקורי מפקר להו. מחזירים חמור בעדים או סימנים של האוכף. אבידת עכו"ם אין בה חיוב השבה אף כשכבר הגיעה ליד המוצא. דבר האבוד ממנו ומכל אדם אין בו חיוב השבה.

סימנים דאורייתא או דרבנן

במתני' מובאר שמחזירים אבידה למי שאומר את סימניה, הגמרא מסתפקת אם זה דין דאורייתא שעל פי הסימנים יודעים שזה שלו, או שזה תקנה דרבנן, אבל מדאורייתא אין מהסימנים ראייה שזה שלו, ורק סימנים מובהקים מועילים מדאורייתא, וי"מ שאם סימנים לאו דאורייתא הטעם הוא משום שחוששים שהוא ראה את החפץ אצל הבעלים ומשם הוא יודע את הסימנים.

הגמ' מסתפקת אם השבת אבידה על פי סימנים זה דין דאורייתא או שזה תקנה דרבנן.

כ"ז: ונ"מ אם מחזירים גט אשה בסימנים לשליח שאיבדו לפני שנתנו לאשה, דאם סימנים דרבנן לא תיקנו אלא בממון דהפקר ב"ד הפקר, ולא באיסורא.

חילוקים וביאורים לפי השיטות הנ"ל

אם סימנים דרבנן הא דתניא מה שמלה מיוחדת שיש לה סימנים ויש לה תובעין, הלימוד הוא שחיוב השבת אבידה הוא רק בדבר שיש לו תובעים למעט דבר שהתיימש ממנו והפקירו, וסימנים כדי נסבה לאסמכתא בעלמא.

ואין מחזירים חמור בסימני אוכף אלא בעידי אוכף המכירים בטביעות עין שהאוכף שלו.

שמכרה.

מידת ארכו ומידת רחבו ינתן למידת ארכו, כיון שמידת רחבו אפשר לשערה בשעה שלובשה, משא"כ מידת ארכו.

מידת ארכו ורחבו ומידת גמיו שיעור האורך והרוחב יחד ינתן לאומר מידת ארכו ורחבו.

מידת ארכו ורחבו ומידת משקלותיו ינתן לאומר משקלותיו.

בעל ואשה הנותנים סימנים על הגט ינתן לאשה כי הבעל יודע הסימנים מלפני שנתנו לה, משא"כ האשה אם לא נתנו לה אינה יודעת. והיינו באומרת יש נקב ליד אות פלוני, אבל אם אומרת מידת ארכו ורחבו לא, דיתכן שראתה את הגט בידו. וכן אם שניהם נותנים את סימני אורך החוט ינתן לה, אבל אם אומרים את צבע החוט לא. ואם שניהם אומרים שהיה מונח בחפיסה ינתן לבעל, כי האשה יודעת שמניח חפציו בחפיסה.

עד מתי חייב להכריז

המוצא אבידה מלבד שהוא חייב לתת אותה למי שנותן סימנים או שמביא עדים, הוא צריך להכריז על מציאתה, ובמכילתא למדו דין זה מדכתיב "עד דרוש אחיך אותו" -עד שיצא עליו כרוז. הגמרא דנה כמה שיעור הזמן שהמוצא צריך להכריז.

שיטת רבי מאיר שמוצא האבידה צריך להכריז עד שידעו שכני המקום שנמצאת בו האבידה.

שיטת רבי יהודה שבזמן המקדש היה צריך להכריז ג' רגלים, ואחר הרגל האחרון ז' ימים, שזה שיעור זמן שהמאבד ילך לביתו ג' ימים ויראה אם אבד לו, ויחזור ג' ימים, ויכריז יום אחד אני אבדתי ואלו סימניה. והיו בעל האבידה והמאבד מגיעים שניהם לאבן הטוען זה עומד ומכריז, וזה עומד ונותן סימנים ונוטלה. (ועל אבן זו אמר חוני המעגל צאו וראו אם נמחית אבן הטוען שאם גבהו המים מעליה א"כ יש גשמים יותר מדאי ואתפלל עליהם שילכו. רש"י. ובתוס' (ד"ה אבן) הביאו מהירושלמי שכוונתו היא שכשם שאין האבן יכולה לימחות, כך אין מתפללים על רוב טובה).

זמן ההכרזה במקדש ראשון ושני - הנה מצינו שלרבן גמליאל מתחילים לשאול את הגשמים בז' חשון, כדי שהאחרון מישראל שעלה לרגל יגיע לנהר פרת, ומבואר שזמן ההליכה לבית הוא ט"ו ימים, ואף שא"י ד'

מאבדי האבידות שיהיה הדין שיחזירו אבידה ע"פ סימנים, מפני שפעמים אין לו עדים עליה, וניחא ליה שיחזירוהו למי שיתן סימנים, ותולה שמסתמא יחזירוהו לו שהרי הוא יודע את סימניה המובהקים ולא אחרים, ואין כוונת הגמ' מובהקים ממש, אלא מובהקים מסימני חברו. (תוד"ה ואנא). (ואין הטעם משום דניחא ליה למוצא להחזיר לאחרים כדי שיחזירו לו, שאין אדם עושה טובה לעצמו במזמון שאינו שלו).

ומה שהמוצא ג' שטרות של מלוה אחד מחזיר למלוה, אע"פ שלא נח ללוה שיחזירו שטר זה למלוה, שם יש ראייה שזה נפל מן המלוה, שהרי שני השטרות האחרים אינם מצוים בידי הלוה.

כ"ח. הגמ' דוחה סברא זו מהא דתנן מוצא תכריך או

אגודה של שטרות יחזיר משום סימן, ואם המלוה נתן סימן מחזירים למלוה, אע"פ שלא נח ללוה שיחזירו למלוה, ואע"פ שיתכן שיארע מקרה שיחזירו לו, אינו רוצה להפסיד עכשיו בשביל ספק רווח במקרה אחר. תוד"ה מוצא.

ועל כן אומר רבא שסימנים דאורייתא, והמקור הוא מדכתיב "והיה עמך עד דרוש אחיך אותו" דרשהו אם רמאי או אינו רמאי. ומ"מ י"ל שדורשים אם הוא רמאי או לא ע"י עדים, ולכן רבא דן בספיקות להלן בלשון את"ל סימנים דאורייתא.

סיכום הסוגיה - הגמרא מסתפקת אם השבת אבידה על פי

סימנים שאינם מובהקים זה דין דאורייתא דילפינן משמלה, או דין דרבנן ומשמלה ממועטים דבר שהבעלים התייאש ממנו, ונ"מ אם מחזירים גט על פי סימנים, דלענין איסורא לא תיקנו חכמים להחזיר בסימנים, וכן נ"מ להעיד על אדם שמת כדי להתיר לאשתו להנשא על פי סימנים שאינם מובהקים, (ואם הסימנים בכליו י"ל שבכל מקרה אין מחזירים, דחיישינן שהשאלים מאחר).

מה עדיף בסימנים מול עדים וכדו'

מלבד מה שמצינו שמחזירים אבידה למי שנותן את סימניה, שהגמרא הסתפקה אם זה דין דאורייתא, מחזירים אבידה למי שמביא עדים שהיא שלו, הגמ' דנה מה הדין כשבאים שנים וכל אחד מביא ראייה אחרת שזה שלו, למי תינתן האבידה.

סימנים וסימנים יניח.

אף את"ל סימנים דאורייתא, בסימנים ועדים ינתן לבעל העדים. סימנים וסימנים ועד אחד יניח, דעד אחד כמאן דליתא.

עידי אריגה ועידי נפילה ינתן לעידי נפילה, דתולים

ששכנו אבד טלית והוא מכיר סימניה וכשישמע שמצאו טלית יקום ויתן סימניה, אבל אם מכריז שמצא אבידה אינו נותן ליבו לכך. ולרב נחמן מכריז מה מצא, ואין חוששים לרמאי, דא"כ אין לדבר סוף שיאמר אם טלית מצאת אלו סימניה.

אין מחזירים אבידה שלא בסימנים. למ"ד שמכריז שמצא אבידה קמ"ל שאע"פ שאמר מה איבד אין מחזירים לו, ולמ"ד שמכריז מה מצא, קמ"ל שאין מחזירים עד שיאמר סימנים מובהקים והיינו סימנים טובים, ולא באיזה צבע זה. תוס' כ"ז: ד"ה ואנא.

אין מחזירים אבידה לרמאי אפי' על פי סימנים, שנאמר "עד דרוש אחיך אותו" עד שתדרוש את אחיך אם רמאי הוא או לא.

בראשונה היו מחזירים אבידה על פי סימנים, משרבו הרמאים התקינו שצריך להביא עדים שאינו רמאי.

אבוה דרב פפא נאבד לו חמור ומצאוהו, ואמר לו רבה בר רב הונא להביא עדים שאינו רמאי, והביא עדים ושאלם רבה בר רב הונא אם הם יודעים שהוא רמאי ואמרו כן, ושאלם אבוה דרב פפא האם הוא רמאי ואמרו שכוונתם היתה שהוא אינו רמאי, נאמנים, ואין בזה משום חזר ומגיד, דמסתברא שלא הביאם כדי להעיד לחובתו.

חיוב השמירה והטיפול באבידה

מלבד עצם חיוב השבת האבידה לבעלים חייב המוצא לשמור על האבידה עד שיחזירנה לבעלים, ונחלקו רבה ורב יוסף אם חיובו כשומר חנים או כשומר שכר, ובאופנים מסוימים כאשר השארת האבידה תגרום נזק לבעלים מוטל עליו למוכרה, ואם האבידה צריכה טיפול כדי שלא יקרר לה נזק עליו לטפל זה כדי שלא תינזק, וכדלהלן.

כמה זמן מחויב המוצא לטפל בבעלי חיים לפני שמוכרם - כתיב "והשבותו לו" ודרשו חז"ל ראה היאך תשיבנו לו שלא תאכילנו בשווי חצי דמיו, דאין זו השבה, ועל כן כל דבר שעושה ואוכל שאפשר להאכילו משכר מעשיו, יעשה ויאכל, מפני שכל אדם נח לו בבהמתו שהיא מכירה אותו והרגיל אותה למה שהוא צריך, אמנם א"צ לטפל בהם לעולם כיון שיש בזה טורח, אלא אחר י"ב חודש שם דמיהם ומניחם לדמים אצלו. והיינו כגון פרה וחמור ותרנגולת נקבה, אבל עגלים וסייחים דקים שאינם עושים מלאכה אם יש לו מקום לרעותם ימתין ג' חודשים, ובזמן שצריך לפטמם מביתו ימתין ל' יום, ואווזים

מאות פרסה על ד' מאות פרסה, ומהלך אדם הוא י' פרסאות ליום, ומירושלים עד הירדן הוא מהלך יום אחד, מ"מ א"צ עוד ל"ט יום, מפני שד' מאות פרסה זה כולל שדות וכרמים, אבל הישוב קטן יותר. תוד"ה חמשה עשר יום.

לרב יוסף דין שאלת הגשמים הוא במקדש ראשון שהיו ישראל רבים מאד "כחול על הים לרוב", ודין אבידה הוא במקדש שני שהיו "ארבע רבוא אלפים שלש מאות ושישים".

לאביי במקדש שני אף שהיו מעטים היו יושבים בעריהם, וממילא אדרבה כיון שהיו מעטים לא היו שיירות מצויות שהולכות גם בלילה וגם ביום אינו הולך כל היום שמא לא ימצא מלון בערב (תוד"ה לא), ולכן צריך ט"ו יום, אבל בבית ראשון די בג' ימים.

לרבה אין חילוק בין מקדש ראשון לשני, ובאבידה די בג' ימים, דלא הטריחו באבידה יותר מדאי.

(ומטעם זה אמר רבא די"ל שמכריז שמצא מציאה, ואע"פ שצריך המאבד לבדוק מה איבד, לא הטריחוהו להכריז עוד יום עבור כך, ודלא כרבינא המוכיח מזה שמכריז מה מצא).

ברגל ראשון היה אומר רגל ראשון כדי שלא יטרח המאבד לחזור, אלא יתן סימניה ברגל שני, ובשני היה אומר רגל שני, ובשלישי היה מכריז סתם שמא יטעה ויחשוב שזה רגל שני, אבל ברגל שני אף יטעה שזה הראשון עדיין יכול לבוא בשלישי.

סיכום הסוגיה - לר"מ צריך להכריז שיעור זמן שידעו מכך אלו שדרים ליד המקום שבו נמצאה האבידה, ולרבי יהודה בזמן המקדש צריך להכריז ג' רגלים ואחר הרגל האחרון ז' ימים, ו"א שיש חילוק בזה בין מקדש ראשון לשני ("א שבראשון צריך יותר זמן, ו"א שבשני צריך יותר זמן). ו"א שאין חילוק בין מקדש ראשון לשני.

השבת אבידה על פי סימנים

כ"ח: משרבב בית המקדש התקינו שיהיו מכריזים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ומשרבו האנסים הלוקחים את האבידות למלך (וכמו שמצינו שפחד רבי אמי שיתנו מה שמצא למלך), התקינו שיודיע לשכניו מיודעיו.

מה מכריז מוצא האבידה - לרב יהודה מכריז שמצא אבידה, דאם יכריז מה מצא חיישין לרמאי שישמע

מזוין). וכתבו התוס' (ד"ה והוי) דשואל לאו דווקא, אלא הוי ליה על המעות, שאף אם עדיין לא הוציאם ובא הבעלים א"צ להחזיר לו את אותם המעות.

מחלוקת רבה ורב יוסף בדין שומר אבידה, ופסק ההלכה-
כתבו התוס' (שם) שבשעה שהמוצא מתעסק באבידה אף רבה מודה דפטור מלמיתב ריפתא לעניא, ובשעה שאינו מתעסק בה אף לרב יוסף חייב למיתב ריפתא לעניא, ומחלוקתם היא אם שכיח שיבוא עני בשעה שמתעסק בה וממילא הוי ש"ש או דלא שכיחא והוי ש"ח. (וכן הדין בכל עוסק במצוה, שאינו פטור מן המצוה אלא בשעה שמתעסק במצוה ולא בכל הזמן שמקיים מצוה). עוד כתבו התוס' דדעת ר"ח ובה"ג דהלכה כרב יוסף, וראייתם ממה שאסור למודר הנאה להחזיר אבידה למדיר (נדרים ל"ג) משום שנהנה בפרוטה דרב יוסף, והתוס' דוחה ראייתם דשם לכו"ע אסור כיון שבשעת ההתעסקות באבידה פטור לכו"ע וכו"ל. ואין להוכיח דהלכה כרב יוסף ממה שלומדים (ל"א). שאפשר להחזיר אבידה לגינתו ולחורבתו בלא דעת בעלים, ומבואר שיכול להחזיר למקום שאינו משתמר, ד"ל דאיירי בגינה וחורבה המשתמרים, דבעלי חיים אפי' לרבה צריך להחזירם למקום המשתמר דגניבה ואבידה אצלם הוי כפשעיה. והא דמלוה על המשכון ואבד המשכון לר"א ישבע ויטול מעותיו, ולר"ע איבד מעותיו, והגמ' (פ"ב). רוצה לומר שנחלקו אם שומר אבידה הוא ש"ח או ש"ש, אינו אלא לרב יוסף, אבל לרבה י"ל דלר"ע אף דאינו אלא ש"ח מ"מ איבד מעותיו, דהוי כאילו פירש שאם יאבד המשכון יאבד מעותיו, ודין זה הוא אפי' אם המשכון לא שווה כשיעור החוב. ומה שמבואר (שבועות מ"ד). שאם איבד המלוה את המשכון חייב לשלם מה שהמשכון יתר על החוב, איירי באבד בפשיעה. וכתבו התוס' דהלכתא כרבה ששומר אבידה דינו כשומר חנינם, והוכיחו כדבריהם ממה דמבואר (מ"ג). שהמפקיד מעות שאינם צרוּרין מותר להשתמש בהם, ואם אבדו חייב באחריותם, אבל אם נאנסו פטור, והיינו כרבה, דלרב יוסף מבואר בסוגין שאם מותר להשתמש בהם הוי שואל ולא ש"ש. ועוד דקיימא לן דהלכה כרבה בר משדה ענין ומחצה, אי ליכא הוכחה דהלכה כרב יוסף, וכלל זה אינו דווקא בבבא בתרא.

כ"ט: אם מותר לאדם להשתמש במעות שהפקידו אצלו- אע"פ שהלכה כר"ט שמותר למוצא להשתמש בדמי האבידה, מ"מ זה אינו אלא באופן שטרח באבידה לפני מכירתה, אבל מי שהפקידו אצלו מעות, או שמצא מעות ויש בהם סימן אסור להשתמש בהם אף לר"ט.

סיכום הסוגיה- המוצא בעל חי שיש הוצאות בהאכלתו, אם אפשר להאכילו משכר פעולתו וכדומה ימתין י"ב חודש ואח"כ ימכרו, ואם אינו עושה מלאכה ויש מקום לרעותו ימתין ג' חודשים, ואם צריך להאכילם מביתו ימתין ל' יום, ואם הם אוכלים הרבה ימתין ג' ימים. והמוצא חייב בשמירת הדמים, לרבה כל שומר אבידה דינו כשומר חנינם, וממילא

ותרנגולים זכרים זוטרי ל' יום, ורברבי שאוכלים הרבה וכן כל דבר שטיפולו מרובה משכרו מטפל בהם ג' ימים. לאחר שעברו הזמנים הנ"ל שם דמיהם מוכרם ומניח הדמים אצלו.

לא יאכיל עגל מתוך העגלים שמצא לעגלים, וכן אווז לאוויזים ותרנגול לתרנגולים.

חיובי המוצא בשמירת הדמים שקיבל במכירת האבידה- איתא במתני' מה יהא בדמים, ר"ט אומר ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותם, ר"ע אומר לא ישתמש בהם לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותם. ולהלן (כ"ט): מבואר דהלכה כר"ט.

כ"ט. והנה נחלקו רבה ורב יוסף בדין שומר אבידה, לרבה דינו כשומר חנינם, ולרב יוסף דינו כשומר שכר מפני שנהנה במה שפטור למיתב ריפתא לעניא.

לרבה פירוש מתני' הוא שלשיטת רבי טרפון מותר למוצא להשתמש בהם ועל כן הוא חייב באחריותם כשומר שכר משום שכר השימוש במעות, ואף כשלא נשתמש הוי ש"ש מפני שמותר לו להשתמש בהם (בההיא הנאה שאם יצטרך יוכל להשתמש. תוד"ה עד). ולרבי עקיבא אסור להשתמש בהם, ולפיכך אינו חייב באחריותם (אם לא נשתמש בהם, דאם נשתמש הוי שליחות יד בפקדון ואפי' החזיר אין בכך כלום. שם). וקמ"ל רבי עקיבא שאם אסור להשתמש בהם הוי שומר חנינם ודלא כרב יוסף. ולפיכך דרבי טרפון משום לפיכך דרבי עקיבא, אי נמי אתי למידק דהוי שומר שכר בגלל שמשמש בהם ולא בגלל המצוה. תוס'.

אבל לרב יוסף דכל שומר אבידה דינו כשומר שכר, א"כ חייב בגניבה ואבידה מדין שומר אבידה, וצ"ל שאין כוונת ר"ע לפוטרו מגניבה ואבידה, אלא לפוטרו מאונסים, דכיון שאסור להשתמש בהם אין דינו כשואל. אבל לר"ט שהתירו לו להשתמש בהם דינו כשואל וחייב באונסים. והא דתני לפיכך בדברי ר"ע ואיזה חידוש יש לפוטרו באונסים, משום דתני לפיכך בדברי ר"ט, ובדברי ר"ט קמ"ל (אין כוונת הגמ' לשאול מה החידוש בדברי ר"ט, שהרי החידוש הוא דהוי כשואל ולא כשומר שכר, דמעיקרא אמרינן דלא הוי אלא שומר שכר ולא שואל, אלא באה הגמ' לפרש דברי ר"ט. תוד"ה לפיכך) שאע"פ שעדיין לא נשתמש במעות הוי שואל וחייב באונסים כיון שהוא מותר להשתמש בהם (והא דתני אבדו היינו כגון שטבעה ספינתו בים, ובגנבו שייך אונס בליסטים

שמירת כסות - המוצא כסות, במתני' איתא שצריך לנערה פעם בל' יום, ומאידיך שנינו בשם רבי יוחנן שניעור בכל יום מזיק לכסות. הגמ' מתרצת בד' אופנים: א' ניעור בכל יום מזיק ופעם בל' יום מועיל. ב' ניעור ע"י איש אחד מועיל וניעור ע"י שניים שאוחזים בשני ראשיה ומנערים ומותחים אותה יותר מדאי מזיק. ג' ניעור ביד מועיל וניעור במקל מזיק. ד' יש לחלק בין בגד צמר שהוא נמתח ונקרע ע"י הניעור לבגד פשתן.

ל. המוצא כסות שוטחה לצורכה שיכנס בה אור, אבל לא לכבודו. הגמ' מסתפקת אם מותר לשוטחה לצורכו ולצורכה. ובברייתא איתא שלא ישטחנה ע"ג מיטה או מגוד לצורכו, אבל לצורכה מותר, ואם נזדמנו לו אורחים אסור בין לצורכו בין לצורכה. (הגמ' אומרת שאין מזה ראייה שלצורכו ולצורכה אסור, ד"ל שכשיש אורחים חוששים לעין רעה או לגנבים). וכתבו התוס' (ד"ה לצורכו) שרק בכסות הגמ' מסתפקת אם מותר לצורכו ולצורכה, דיש לחוש לקלקול ע"י שישטחנה יותר מכדי צורכה, אבל בספר מותר להשתמש בו לצורכו ולצורך הספר, דאין לחוש לקלקול כיון שחכמים קבעו באיזה אופן ישתמש בו, וכן בכלי נחושת קבעו חכמים באיזה אופן ישתמש שאין בזה חשש לקלוקל.

ניחא ליה בפסול עגלה ערופה ופרה אדומה - הכניסה לעגלה ערופה, (ובתוס' (ד"ה הכניסה) הביאו דבתוספתא תני לה גבי פרה אדומה) לרבקה (-צמד שקושרים בו ג' או ד' בהמות כדי שידושו) ודשה, כשרה, כיון שלא נתכוין שתדוש, ואם הכניסה כדי שתינק ותדוש פסולה, דכתיב "אשר לא עבד בה" וקרינן עובד, לרבות שגם אם עובד ממילא וניחא ליה פסולה. וכמו שמצינו במתני' גבי פרה אדומה שאם שכן עליה עוף כשרה דלא ניחא ליה, ודמי להכניסה לרבקה ודשה, ואם עלה עליה זכר פסולה.

ביאורים וחיזושים בדברי התוס' - א' ראית הגמ' ממה דתני בסיפא דהכניסה לרבקה שאם הכניסה לצורכו פסולה ואם לצרכה כשרה, וא"כ כדי שתינק ותדוש הוי לצורכו ולצורכה ואסור, ומשני דהתם הפסול הוא מדאורייתא דניחא ליה כמו בבא עליה זכר. ב' המקור בפרה אדומה הוא מגז"ש עול עול, או מפני ששוים בפסול עול ועבודות. ב' עלה עליה זכר אע"פ שלא ניחא ליה כיון שנפסלת בכך, מ"מ כיון שאם היתה כשרה היה ניחא ליה אין להכשיר, אבל בהכניסה לרבקה אינו מרויח כ"כ. ג' התוס' דנים אם בעלה עליה זכר ולא ידע אם נפסלת בכך או לא. ד' העושה מלאכה בפרת חטאת פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, איירי דניחא לבעלים כגון שהוא שותף, או דלא בעינן אלא ניחותא דעושה מלאכה. תוד"ה אף.

לר"ע שאסור לו להשתמש בהם דינו כשומר חנים, ולרבי טרפון דס"ל שמותר לו להשתמש בהם שינו כשומר שכה, ולרב יוסף שכל שומר אבידה דינו כשומר שכה, לר"ע דינו כשומר שכה, ולר"ט דינו כשואל.

שמירת ספרים במציאה בשאלה ובשומר

המוצא ספרים העשויים בגלילה צריך לקרוא בהם אחת לשלושים יום, מפני שהם מתעפשים אם לא קורין בהם, ואם אינו יודע לקרות גוללן מתחילתם לסופם כדי שיכנס בהם אור, ואסור ללמוד בהם דבר חדש מפני שזה לוקח הרבה זמן, ואסור לקרוא פרשה ולשנותה או לתרגמה, ואסור לפתוח בו יותר מג' דפים בבת אחת, ולא יקרא אחר עמו באותו ענין מפני שכל אחד מושך לכיוון שלו וזה נקרע, אבל בענין אחר מותר לאחר לקרוא, אבל ג' לא יקראו אפי' בכמה עניינים. וכל זה בספרים שאינם מצויים לקנות, אבל **המוצא תפילין** שם דמיהם ומניחם, דתפילין מצויות לקנות.

השואל ס"ת אסור להשאילו לאחר (ודין זה אינו דווקא בספר שהוא נח להתקלקל אלא כך הדין בכל שואל דאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר, וקמ"ל שגם בס"ת אסור ולא אמרינן דניחא ליה דתיעביד מצוה בממוניה), ומותר לפותחו לקרוא בו, אבל אסור ללמוד בו דבר חדש, ולא יקרא אחר עמו.

השומר ס"ת עבור חברו צריך לגוללו כל י"ב חודש פעם אחת ובזמן זה מותר לפותחו ולקרוא בו, אבל אסור לפותחו כדי לקרוא בו. לסומכוס בס"ת ישן פותחו כל י"ב חודש אבל חדש שממחר להתעפש מן הישן כל ל' יום, ולראב"י בין חדש בין ישן פותחו כל ל' יום, ומתני' דתני מצא ספרים קורא בהם אחת לל' יום, כראב"י.

עדיף לשנות כוס של מכשפות ולא כוס של פושרין, ודווקא כשהפושרין בכלי מתכות, והמים לא רתחו, ולא נתן במים עשבים וכדו'.

מי שרוצה לאבד מעות שהניח לו אביו, ילבש בגדי פשתן מרומי, וישתמש בכלים מזכוכית לבנה (דהא דאמרינן שמשחרב בית המקדש בטלה זכוכית לבנה היינו שאינה מצויה. תוד"ה בזכוכית). וישכור פועלים להנהיג השוורים בחרישת הכרמים ולא ישב עמהם שאין הפועלים חסים על הכרם ועל השוורים. ור"ח גורס בתורי והיינו ששוכר פועלים לחרישה, שאינם מעמיקים ג' טפחים, ואין הזרע נקלט היטב.

אדם.

זקן ואינה לפי כבודו -

אם השבת האבידה אינה לפי כבודו אינו מחויב בהשבתה, דכתיב "והתעלמת" פעמים שאתה מתעלם. וליכא למילף מזה אלא ממונא ולא איסורא כמו פסח ומילה וגם כרת לא. ומ"לאחותו" לומדים שכבוד הבריות דוחה פסח ומילה, דווקא בגנות ובזיון גדול כמו במת מצוה, וכן כלאים היו נדחים אם זה היה שב ואל תעשה, כיון שזה גנות ובזיון גדול להיות ערום. תוד"ה אלא.

ואם הכישה או שהשליך עליה גוש עפר כדי להחזירה נתחייב להחזירה כיון שהתחיל בהשבתה. (ואיתא בב"ק פ"ח ש"ל שדין זה הוא דווקא בבעלי חיים, שכשהתחילו לצאת יברחו לגמרי, אבל בשאר דברים יכול להחזירם למקומם ואינו חייב בשמירתם, כיון שזקן ואינה לפי כבודו אינו מחויב כלל בהשבה. תוס' כ"ה: ד"ה ואם).

הגמ' מסתפקת באופן שדרכו להחזיר בשדה ולא בעיר מפני שהוא מתבייש משכניו, והאבידה נמצאה בשדה, האם נחשב אינה לפי כבודו, או שמחויב להחזיר בשדה וממילא כיון שהזיזה ממקומה נתחייב גם בעיר.

ואם באופן שהאבידה היתה שלו היה מחזיר, אף בשל חבירו מחויב להחזיר. וכן הדין לגבי מצות פריקה וטעינה.

לפנים משורת הדין שגם זקן ואינה לפי כבודו יטעון, ועל כן רבי ישמעאל ברבי יוסי במקום לטעון עצים קנה את העצים מהבעלים, והפקירם כדי שלא יכשלו בהם בלא תגזול, והיו ג' בשעת הפקר, או דנימא דא"צ ג' אלא מדרבנן. וכשיש אגן סהדי (שביתת כלים) א"צ שלשה. (תוד"ה אפקרה). וכשראה שזכה בהם וביקש שוב שיטעינו, קנאם ממנו שוב ואח"כ חזר והפקירם הפקר לכל העולם, ואמר לו שאינו מפקיר אלא לכל העולם חוץ ממנו, וכוונתו היתה לדחותו בדברים בעלמא מלזכות שוב, דבאמת היה יכול לזכות בעצמו, דהפקר לעניים אינו הפקר לב"ה (ולב"ש הוי הפקר ופטור מן המעשר).

והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו - "והודעת להם" זה בית חייהם אומנות להתפרנס. "את הדרך" זה גמילות חסדים. "ילכו" זה ביקור חולים, דאפי' בבן גילו שנוטל אחד משישים מחליו צריך לבקרו. "בה" זה קבורה, דאפי' זקן ואינה לפי כבודו חייב בזה. "אשר יעשו" זה לפנים משורת הדין (ירושלים חרבה מפני שלא עשו לפנים משורת הדין

שמירת כלים שנמצאו - המוצא כלי כסף וכלי נחושת צריך לשומרם בקרקע, וכיון שהם מתעפשים בקרקע צריך שיהא משתמש בהם לפרקים לצרכן, אבל לא זמן ארוך שיש בו בכדי לשחקן, והיינו שכלי נחושת משתמש בהם בחמין וכ"ש בצונן אבל לא יתן את הכלי ע"ג האור, וכלי כסף משתמש בהם בצונן אבל לא בחמין מפני שהם משחירים. וכלי זהב וכלי זכוכית לא יגע בהם עד שיבוא אליהו זהב אינו מתעפש, וזכוכית שמוא ישר. וכלי עץ משתמש בהם בשביל שלא ירקבו. מגרפות וקרדומות משתמש בהם ברך אבל לא בקשה, מפני שהם נפגמים.

דין שימוש בפקדון - הדינים הנ"ל שנאמרו באבידה הם גם בפקדון שהלך הבעלים למדינת הים, אבל אם הבעלים כאן אסור אלא יבוא בעליו וישתמש בו. ובתוס' הוכיחו מכאן שמוותר להשתמש באופן שאין חשש פסידא, שהרי גם שומר צריך לעיין שלא תתקלקל.

כמה אופנים שאין חיוב השבת אבידה

אף שחיוב השבת אבידה יש בו עשה ד"השב תשיבם" ולא ד"לא תוכל להתעלם", מ"מ יש מקרים שאין מוצא אבדה מחויב בהשבה, והיינו במקום שיש איסור להגיע למקום האבידה (כהן והיא בבית הקברות) או במקום שיש למוצא הפסד ממון יותר משווי האבידה, או באופן שהמוצא הוא אדם מוכבד שאין לכבודו לקחת את האבידה. ולהלן יבוארו דינים אלו ופרטיהם.

כהן שרואה אבידה בבית הקברות אסור לו להכנס כדי להשיב את האבידה לבעליה, דאין עשה דהשבת אבידה דוחה לא תעשה "לנפש לא יטמא" ועשה "קדושים תהיו", ואף שיש גם לא תעשה בהשבת אבידה, אין לא תעשה מועיל לדחות לא תעשה, וטעם נוסף משום דלא דחינן איסורא מקמי ממונא.

ביאורים וחיידושים בדברי התוס' - א' עשה דקדושים תהיו לא נאמר אלא על מה שכתוב באותה פרשה, אבל איסור אלמנה לכה"ג אין בו עשה דקדושים תהיו. ב' עשה דמצורע דוחה עשה ולא תעשה דכהנים משום דהוי לאו שאינו שווה בכל, ודווקא עשה דמצורע דחמיר משום דגדול השלום, ולמאן דשרי מצורע מוחלט בתשימי המיטה צ"ל שהגמ' סמכה על הקושיא השניה. ג' עשה ולא תעשה דאלמנה מן הנישואין לכה"ג חשיב שווה בכל כיון שהאלמנה עשתה איסור כמו הכהן. תוד"ה הא.

ל: אם מלאכת המוצא מרובה משווי האבידה אינו מחויב להשיב את האבידה, דכתיב "אפס כי לא יהיה בך אביון" אל תביא עצמך לידי עניות, שלך קודם לשל כל

וגם שנאת חנם גרמה. תוד"ה לא).

די"ל דאיירי שיש בה עומרים הצריכים לקרקע, וקמ"ל שאין דינם כקרקע.

כמה פעמים מחויב המוצא להשיבה - החזירה וברחה אפי' מאה פעמים חייב להחזירה, ד"השב" אפי' מאה פעמים משמע.

לאיזה מקום חייב להשיבה - המוצא אבידה יכול להשיבה אפי' לגינתו ולחורבתו של המאבד, ובלבד שתהא משתמרת, וקמ"ל דא"צ דעת בעלים, דהתורה ריבתה השבות הרבה. אבל בשאר דברים גנב וגזלן וד' שומרים צריכים להודיע לבעלים שהחזירו, ואם לא הודיע ומתה או נגנבה חייב באחריותה כיון שהבעלים לא נזהר בה ולא האכילה.

מה לומדים ממקומות שהתורה כפלה לשונה

יש מצוות שהתורה כפלה לשונה בחיוב, וכפי שנתבאר לעיל לגבי השבת אבידה דכתיב "השב תשיבם". הגמרא מבארת שא"צ יתור לדרוש שהחיוב הוא אפילו מאה פעמים, אלא לומדים מהכפילות משהו אחר, ובמקום שאין מה לדרוש מהכפילות אומרים שהתורה דיברה בלשון בני אדם, וכדלהלן.

שלח תשלח - "שלח" משמע אפי' מאה פעמים, ומ"תשלח" לומדים שאפי' במקום מצוה כגון שהוא צריך לה לטהרת מצורע חייבים לשלח ואסור ליקח האם על הבנים.

הוכח תוכיח - "הוכח" משמע אפילו מאה פעמים, ומ"תוכיח" לומדים שיש מצות תוכחה אפי' בתלמיד לרב.

עזוב תעזוב עמו, והקם תקים עמו - מכפילות הלשונות לומדים שיש חיוב פריקה וטעינה אפילו אם אין בעליו עמו. ואיצטריך קרא בטעינה לומר שחייב לטעון אף שאין בזה צער בעלי חיים ואין בזה חסרון כיס. ואיצטריך קרא בפריקה לומר שיש חיוב פריקה אע"פ שאין נותנים לו שכר, אבל חיוב טעינה אינו אלא בשכר. ולר"ש דס"ל שאף טעינה בחינם צריכא משום דלא מסיימי קראי ואי כתיב חד הו"א שכוונת הפסוק לפריקה ואינו חיוב לטעון. וכתבו התוס' (ד"ה למה) ששאלת הגמ' למה לי היא על הלימוד לאין בעליו עמו ולא לעצם הדין. עוד כתבו התוס' (ד"ה רבי שמעון) שלר"ש הא דכתיב "רובץ תחת משאו" היה אפשר לומר דאיירי בטעינה, שמתוך שטוען לבדו מכביד הרבה על הבהמה והיא רובצת, ולכן אי כתיב חיובא באין בעליו עמו בפסוק זה לא ידעינן אין בעליו עמו בטעינה. ואבידה צריכא לומר

מתי הדבר נקרא אבוד

לעיל (כ"ה): נתבאר שהמוצא אבידה בצורה שיתכן שהבעלים הניחה שם והוא עתיד לשוב לקחתה, לא יחזיר אם יש בזה סימן, וביארו הראשונים שדווקא במקום המשתמר קצת יחזיר אם יש בזה סימן, אבל במקום המשתמר לגמרי לא יחזיר אף אם יש סימן. להלן יבוארו מקרים נוספים שהחפץ נמצא בצורה שנראה שהבעלים יודעים היכן הוא, ואין בזה חיוב השבת אבידה.

לעיל מקרים רבים דהוי אבידה, וכללם הוא שצריך שיהיה מוכח שהיא שם שלא מדעת בעלים, כגון חמור וכליו הפוכים, או פרה רצה בין הכרמים, ובה מחויב בהשבתה. אבל ראה חמור או פרה רועין בדרך אין זו אבידה אפילו אם ראה אותה יותר מג' ימים, ואינו מחויב בהשבתה שמדעת הניחה שם. ואם ראה אותה בקדמתא לפני עלות השחר ובחשכתא בערב יותר מג' ימים זה אחר זה, או שעה אחת בלילה, הוי אבידה.

ל"א. דין פרה רועה בין הכרמים ורצה בדרך - ורצה בין הכרמים איכא תרתי לגרעותא, א' שהיא מתקלקלת בריצתה וכן יש לחוש שתלך למרחקים. ב' שהיא נחבלת מהכרמים. וברועה בדרך איכא תרתי למעליותא. לאביי פרה הרועה בין הכרמים לא הוי אבידה אף שלפעמים היא נחבלת מהכרמים, ואם היא רצה בדרך הוי אבידה. ולרבא (ליתני קילתא וכ"ש חמירתא אלא) אם רצה ופניה כלפי העיר אינה אבידה, ואם פניה לשדה הוי אבידה, ואם היא רועה בין הכרמים אינה אבידה כיון דלא מסקבא, ואיירי בכרם של כותי שאין בזה משום אבידת הכרם, ובאתרא דמתרי והדר קטלי דאי לאו הכי חייב להחזירה שמא יהרגוה, ואם כבר התרו בו הוי אבידה מדעת. והא דקתני במתני' רועה בדרך אינה אבידה, דמשמע דבין הכרמים הוי אבידה, איירי בכרם של ישראל, ומשום הפסד הכרם.

מצא טלית וקרדום באסרטיא דרך הכבושה רבים הוי אבידה, ואם מצאם בצד הגדר אינה אבידה.

כמה דינים בהשבת אבידה

אבידת קרקע - אמר רבא "לכל אבידת אחיך" לרבות אבידת קרקע. ומהא דתניא ראה מים ששוטפין ובאים לשדה חבירו מחויב לגדור בפניהם, אין ראייה לדברי רבא,

לטרור יותר ולקבל שכר רב יותר אם יש שם ג' בני אדם שהם ב"ד יתנה בפניהם שישבי את האבידה ויטול שכר כמו שרגיל להשתכר, ואם אין שם ב"ד שלו קודם, ואינו מחויב להשיב את האבידה, כיון שאם ישיב לא יקבל אלא כפועל בטל, אבל אם אינו עושה מלאכה צריך להשיב בחינם. ואם שכרו שווה לשווי האבידה מ"מ יתנה בפני ב"ד וירוויח הבעלים שמכיר כבר את בהמתו וגם שלא יצטרך לטרור לקנות בהמה. תוד"ה אם.

מבריה ארי מנכסי חברו אינו נוטל שכר אלא כשהפסד ברור - כתבו התוס' (שם) דהכא מבואר שמשבי אבידה נוטל שכרו לכל הפחות כפועל בטל, וא"כ גם רועה שקידם ברועים ומקלות (לקמן צ"ג) משלם לו הבעלים הוצאותיו, והנוטל צרור וסוכר המים שלא יציפו שדה חברו (ב"ב נ"ג) ג"כ נוטל שכרו. אבל היכא שאין ההפסד ברור אין נוטל שכר, כמו בשטף נהר חמורו וחמור חברו והניח חמורו והציל חמור חברו (ב"ב קט"ו) שאין נותן לו דמי חמורו אלא שכרו, משום שהבעלים עצמו היה יכול להצילו ע"י הדחק או לשכור פועלים להצילו. וכן מה שמצינו (ב"ק נ"ח) לחד לישנא שהמבריה ארי מנכסי חברו אינו נוטל מה שהפסיד, צ"ל שלא היה ברור שיבוא חברו לידי הפסד. וכן מה שמצינו (נדרים ל"ג) שהפורע חובו של חברו מותר במודר הנאה דחשיב מבריה ארי, התם נמי לא ברי הזיקא דשמא היה מוחל לו, ואפ"י איכא משכון, או שהיה מוצא אחרים שיפרעו עבורו, או דנימא דלא חשיב שהצילו מהפסד, דלשלם חוב שהוא חייב אינו הפסד. וכתבו התוס' שגם ר"ת סובר שאין דין מבריה ארי במקום שמצילו מן ההפסד, ודין מבריה ארי האמור בפורע חובו איירי במזונות אשתו דשמא היתה ניזונת ממעשי ידיה או מצדקה או מקרוביה, אבל בשאר פריעת חוב אינו מבריה ארי אלא מהנה גמור. ואם שר גזל בית של ישראל, ובא חברו ופייסו, לרש"י יחזיר לו את הבית בחינם, אבל דעת התוס' אין הנגזל נוטל ביתו א"כ משלם לו, אפילו אם קנאו בשוויו, (ובזה אפ"י היה חוזר לבעלים אח"כ מ"מ כיון שיצא לחזקת עכו"ם אין נדון כמבריה ארי).

האם צריך שומת ב"ד בחלוקת שותפות ובאלמנה המוכרת מנכסי יתומים - רב ספרא לקח את חלקו מתוך השותפות עם אדם ששמו איסור בפני עדים בלי ידיעת השותף. ואמר לו רבה בר רב הונא שכמו שמצינו גבי אבידה שצריך להתנות בפני ב"ד, כך שותף אינו יכול לחלוק בדבר הצריך שומא שלא מדעת שותפו בלא שומת ב"ד, דאין כח להפקיר ממון זה אצל זה בפחות משלשה, וצריך להביא עדים על כך, ושניים מתוך הבי"ד יכולים להיות העדים.

ל"ב. וטען רב ספרא דלא דמי לאבידה שמוציאים ממון מאחד ונותנים לשני, אבל בחלוקת שותפות אינו אלא גלוי מילתא שידעו שהחלוקה היא שוה, וכדמצינו שאלמנה המוכרת מנכסי יתומים בשביל מזונותיה א"צ

שאף שאין צער אלא לבעל האבידה ולא לאבידה חייב בהשבתה, ואי אשמועינן אבידה הו"א שמחויב בהשבתה משום שהבעלים אינו יכול לעשות זאת, משא"כ פריקה וטעינה אימא שישכור הבעלים אדם אחר, וכתבו התוס' (ד"ה אבל) דאף שחייב פריקה וטעינה הוא גם באין בעליו עמו, היינו בזקן או חולה שאינו יכול לעזור אבל הוא יכול לשכור פועלים.

ל"א: מות יומת המכה, הכה תכה - שאם אי אתה יכול להמית את הרוצח או את עיר הנידחת במיתה הכתובה בהם אתה רשאי להמיתם בכל מיתה שאתה יכול להמיתם, כגון שהחייב מיתה בורה בספינה, מותר לזרוק בו חץ ולהמיתו.

השב תשיב, חבול תחבול - אף אם משכנו שלא ברשות ב"ד חייב להשיב את המשכון, דסתמא דקרא דהשב תשיב איירי בצעק עליו בדין ושלחו ב"ד לתפוס מטלטליו, וסתם חבול תחבול הוא ע"פ ב"ד, דלא שכיח דחציף איניש להכנס לבית חברו שלא ברשות. וקמ"ל תרווייהו ללמד חיוב זה בין בכסות יום בין בכסות לילה.

פתוח תפתח - אף לעניי עיר אחרת.

נתון תתן - אפ"י מתנה מועטת אם אין לו לתת מרובה.

הענק תעניק - אפ"י לא נתברך הבית בגללו, ולראב"ע הפוטר מהענקה אם לא נתברך הבית בגללו, צ"ל שדיברה תורה בלשון בני אדם. ולא פליג על כל הדרשות הנ"ל, אלא דווקא בדרשה זו משום דכתיב "אשר ברכך", וכן להלן בדין הלואה ר"ש סובר דכיון דכתיב "די מחסורו" אין לומר שיש חיוב ביש לו, וכן בגניבה לא דריש אבידה מגנוב יגנוב דגניבה אין משמע אבידה. תוד"ה דיברה.

העבט תעביטנו - בין אם אין לו ואינו רוצה מתנה צריך לתת לו הלואה. ובין אם יש לו ואינו רוצה להתפרנס משלו אלא משלך תן לו ויפרע לאחר מיתה. ולר"ש הפוטר ביש לו צ"ל דדיברה תורה בלשון בני אדם.

תשלום עבור ביטול מלאכה למי שהצילו

מהפסד

תשלום שכר בטלה בהשבת אבידה - אם משיב האבידה היה בטל ממלאכה ששכרה מרובה א"צ לשלם כל שכרו, אלא ישלם לו כפועל בטל של אותה מלאכה שמתבטל ממנה כמה שהיה רוצה כדי ליבטל ממלאכה שהוא עוסק בה, כדי לעסוק במלאכה קלה כמו השבת אבידה. ואם נח לו

חיים, הגמ' דנה האם איסור צער בעלי חיים הוא דאורייתא או דרבנן.

דיני פריקה וטעינה-

פרק וטען פרק וטען אפי' כמה פעמים, חייב, דכתיב "עזוב תעזוב".

אם הבעלים יושב ואינו מסייע אין מצות פריקה, דכתיב "עזוב תעזוב עמו", אמנם אם הבעלים זקן או חולה חייב.

בחינם או בשכר - לרבנן מצוה מן התורה לפרוק בחינם, אבל טעינה אינו מחויב אלא בשכר. שאם נאמר שאף טעינה בחינם, לכתוב רחמנא טעינה ונלמד בק"ו שיש חיוב פריקה, שהרי בפריקה יש בה צער בעלי חיים וחסרון כיס שהבהמה נשברת תחת משאה, וא"א ללמוד פריקה בחינם מטעינה שהיא בשכר, דנימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון. ולר"ש אף טעינה בחינם, וא"א לכתוב רק טעינה וללמוד מזה פריקה, כיון דלא מסיימי קראי ואי כתיב חד הו"א לפריקה אתא, ד"נופלים בדרך" י"ל דאיירי שנפלו עם משאם. ורבנן ס"ל ש"נופלים בדרך" משמע שגם המשא נפל ומוטל בדרך, ואילו בפריקה כתיב "רובץ תחת משאו".

ל"ב: ראיות שצער בעלי חיים דאורייתא-

במה פריקה חמורה מטעינה - במתני' רוצים ללמוד פריקה מטעינה, וגם ר"ש היה לומד אי מסיימי קראי. רבא לומד מזה שצער בעלי חיים דאורייתא, דלכן פריקה שיש בה צער בעלי חיים חמורה מטעינה שאין בה צער בעלי חיים. הגמ' רוצה לדחות שהחומרא בפריקה היא מה שיש בה חסרון כיס. והגמ' אומרת שגם בטעינה יש חסרון כיס, שהרי חיוב טעינה נאמר גם היכא שהוא בדרך לסחורה וע"י הטעינה הוא מתבטל ממסחרו, או היכא שיש חשש שיבואו גנבים ויגנבו מה שיש לו. והקשו התוס' (ד"ה מ"ז) שאפשר ללמוד ק"ו ומה טעינה שחייב בה אף היכא דליכא חסרון כיס, כ"ש שיהא חייב לפרוק שבזה תמיד יש חסרון כיס. ותירצו התוס' שא"כ טעינה היכא דאיכא חסרון כיס יצטרכו לעשותה בחינם, דמאי שנא מפריקה, וממילא גם טעינה שאין בה חסרון כיס תהיה בחינם, ופריקה נכתבה לאיזו דרשה אחרת, ומזה שכל טעינה בשכר רואים שאם היינו לומדים פריקה מק"ו יש סיבה לחייב בכל פריקה יותר מטעינה, והיינו משום שצער בעלי חיים דאורייתא, ולכן צריך פסוק מיוחד בפריקה.

היה החמור טעון יתר על משאו לריה"ג אינו חייב

בי"ד כלל ובלבד שיראו שניים שלא תמכור בזול. (וכתבו התוס' ד"ה אלמנה) שאע"פ שהטעם באלמנה משום חינא או כדי שלא תתבזה בבי"ד, ס"ל דשותף הלוקח חלק עצמו שווה לאלמנה בנכסי יתומים). וענה לו אב"י שגם אלמנה אינה מוכרת אלא בפני בי"ד, אמנם א"צ מומחין אלא די בבי"ד של הדיוטות. וכתבו התוס' (ד"ה בית דין) שאף אלמנה ששמה ע"פ בי"ד, מ"מ אם שמה לעצמה לא עשתה ולא כלום, מפני שנראה שמעכתב נכסי היתומים בידה, ורק ע"י מומחין יכולה לשום לעצמה. והא דאלמנה יכולה לשום לעצמה בבי"ד, זה דווקא באלמנה ומשום חינא, אבל המוצא פירות ומוכרם שלא ירקבו, וגבאי צדקה, אין שמין לעצמם אף בבי"ד. ומה שמבואר שהשם לעצמו בבי"ד כסתא דיתמי יכול לעכב לעצמו, היינו בדיעבד, אי נמי התם הבי"ד הם המפקידים ולכן יכול לעכב לעצמו על פיהם.

מצא פרה ברפת או ברה"ר-

המוצא פרה ברפת, אם הרפת אינה מתעה את הבהמה לברוח אינו חייב להשיבה, אע"פ שהרפת אינה משתמרת והפרה יכולה לצאת.

ואמנם המוצא פרת חבירו אין יכול להשיבה לרפת זו אלא לרפת המשתמרת נעולה שאין הבהמה יכולה לצאת. לל"ק אם הרפת מחוץ לתחום חייב בהשבה, ולל"ב אינו חייב.

המוצא פרה ברה"ר חייב בהשבתה, לל"ק אפי' אם היא בתוך התחום חייב, רק אם היא מחוץ לתחום חייב.

דחית איסור מפני השבת אבידה או כבוד אב - כהן המוצא אבידה בבית הקברות, לא יטמא לה, ואפי' אמר לו אביו שיטמא. וכן אם אין האבידה בבית הקברות ואמר לו אביו אל תחזיר לא ישמע לו. והמקור הוא מדכתיב "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו אני ד' " כולכם חייבים בכבודי, אבל בלא פסוק זה הו"א שישמע לו אע"פ שבעלמא אין עשה דוחה לא תעשה ועשה ואבידה יש בה עשה ד"השב תשיבם" ולא תעשה ד"לא תוכל להתעלם", כיון דהוקש כבודם לכבוד המקום דכתיב "כבד את אביך ואת אמך" וכתוב "כבד את ד' מהונך", ולא הביאו ההקש שנאמר במצוות מורא, דניחא ליה לאתויי קרא דכבוד, אע"פ שנאמר בקבלה. תוד"ה כבד.

מצות פריקה וטעינה ואיסור צער בעלי חיים

כיון שהזכירה המשנה שחיוב השבת אבידה הוא אפילו כמה פעמים, מזכירה המשנה שגם חיוב פריקה וטעינה הוא אפילו כמה פעמים, ואגב זה ביארה הגמרא שאר דיני פריקה וטעינה. (מאירי). וכיון שפריקה יש בזה מניעת צער בעלי

מצוה לכופ את יצרו. (תוד"ה לכוף). ומה ששינוי ששונא שאמרו היינו שונא ישראל, אבל שונא עכו"ם פטור, אין הכונה שהפסוק "כי תראה חמור שונאך וכו' " איירי דווקא בשונא ישראל, דאף בעכו"ם מצוה לפרוק משום צער בעלי חיים, אלא הכונה שהדין שאם יש טעינה לשונא ופריקה לאוהב מצוה לטעון לשונא כדי לכוף את יצרו זה דווקא בשונא ישראל, אבל בשונא עכו"ם עדיף לפרוק לאוהב שהוא ישראל.

ל"ג. מהא דשנינו שברבצן הרגיל לרבוץ, או בעומד, אין חיוב פריקה, ליכא ראייה דצעב"ח לאו דאורייתא, דאפשר להעמיד כריה"ג הסובר שצעב"ח לאו דאורייתא. והא דתני התם שאם המשא מפורק פטור, צ"ל שהכונה שא"צ לטעון בחינם אלא רק בשכר, וריה"ג ס"ל בדין זה כרבנן שטעינה בשכר.

עוד מדיני פריקה וטעינה -

אין מחויב בפריקה וטעינה אם רואה מרחוק, אלא בראיה שיש בה פגיעה, והיינו שיעור ריס שזה אחד משבע ומחצה במיל. ויש גורסים רוס, ששבע ומחצה רוס הוא שיעור מיל. תוד"ה וזהו.

אחר הטעינה צריך לצעוד עם בעל החמור עד פרסה שמא יחזור ויפול, ונוטל על כך שכר ואפי' בפריקה שאין נוטל שכר על גוף הפריקה נוטל שכר על מה שמדדה. תוד"ה ונוטל.

סיכום הסוגיה - יש חיוב פריקה וטעינה אף כשהבעלים לא נמצא, אבל אם הוא נמצא ואינו משתתף בפריקה ובטעינה אין חיוב אא"כ הוא זקן או חולה ואינו יכול, ואם צער בעלי חיים דאורייתא חייב לפרוק בשכר. חיוב פריקה וטעינה הוא גם ארבעה וחמשה פעמים. לרבנן מצוה לפרוק בחינם ולטעון בשכר, ולר"ש אף טעינה בחינם. אם היה על החמור יותר ממשאוי הראוי לו, לרבנן חייב לפרוק ולריה"ג פטור. חיוב פריקה נאמר גם בבהמת עכו"ם, או משום שצער בעלי חיים דאורייתא או משום איבה, ונ"מ היכא שהבהמה טעונה יין נסך אם חייב לפרוק, ולטעון ודאי שאינו חייב. טעינה בשונא עדיפה מפריקה באוהב אם אף צעב"ח דאורייתא, כדי לכוף את יצרו, ואם השונא הוא עכו"ם עדיף לפרוק לאוהב שהוא ישראל. אם הבהמה עומדת ולא רובצת אין חיוב פריקה. וכן אם הבהמה רגילה לרבוץ אין חיוב אא"כ צער בעלי חיים דאורייתא, או שיפרוק בשכר. אם הוא נמצא במרחק ריס אין חיוב פריקה וטעינה. אחרי הטעינה צריך ללכת עמו עד פרסה.

לפרוק, ולת"ק מחויב לפרוק. ואין ראייה שנחלקו אם צער בעלי חיים דאורייתא, די"ל שנחלקו אם דורשים "תחת משאו" משאוי שיכול לעמוד בו.

פריקה וטעינה בשל עכו"ם - ממה שצריך לפרוק בהמת עכו"ם ליכא ראייה, דהתם הטעם משום איבה. אמנם אין ראייה שצער בעלי חיים לאו דאורייתא ממה שאם היתה בהמת עכו"ם טעונה יין אינו זקוק לה ובין ליכא איבה מפני שהוא יכול לומר דבר איסור הוא לנו, די"ל שכוונת הברייתא שאין חיוב להטעין יין אסור שבזה אין לא צעב"ח ולא איבה, אבל לפרוק יין יש חיוב. ומה דדריש בספרי לרבות שונא עכו"ם אינו אלא אסמכתא בעלמא, דקרא איירי בשונא ישראל. (תוד"ה ואי). עוד כתבו התוס' (ד"ה ולהטעינה) שבשאר דברים חוץ מיין יש גם חיוב טעינה, משום איבה.

כתבו התוס' (ד"ה מדברי) שאף אם צעב"ח דאורייתא מ"מ עוקרין חותכים את פרסות הסוסים של מלך שמת לכבודו של המלך (ואין בזה משום דרכי האמורי), דכבוד מלך ונשיא דוחה צעב"ח, כמו שמצינו שכבוד מלך ונשיא דוחה בל תשחית. ועוד דכיון דכתיב "את סוסיהם תעקר" הקילו באיסור זה יותר.

ראיות שצער בעלי חיים לאו דאורייתא -

הלך וישב לו - הגמ' רוצה להוכיח שצעב"ח לאו דאורייתא, ממה שפטור מפריקה היכא שהבעלים אינו מצטרף לפריקה, דכתיב "עמו". והגמ' דוחה די"ל שגם בלי הבעלים מחויב לפרוק אלא שנוטל שכר על כרחו של הבעלים. וכתבו התוס' (ד"ה מכלל) דמבואר בסוגין שאם צעב"ח לאו דאורייתא אינו מחויב לסייעו אפי' בשכר.

איתא בברייתא שבהמת עכו"ם ומשאוי של ישראל פטור דכתיב "וחדלת", ואם הבהמה של ישראל והמשאוי של עכו"ם חייב דכתיב "עזוב תעזוב". ומבואר מהרישא שפטור מלפרוק אע"פ שיש צעב"ח. ואין לומר דאיירי בטעינה, (ומ"מ בבהמת ישראל ומשאוי של עכו"ם חייב משום צערו של הישראל הבעלים שהוא הולך אחריה, דבסתמא דרך שהבעלים של הבהמה הולך אחריה), דקרא איירי בפריקה. והגמ' אומרת שבאמת מוכח מכאן שצער בעלי חיים לאו דאורייתא, אבל ברייתא זו היא לשיטת ריה"ג דס"ל צעב"ח לאו דאורייתא.

מהא דעדיף טעינה בשונא מפריקה באוהב ליכא ראייה דצעב"ח לאו דאורייתא, די"ל שאף אם צעב"ח דאורייתא עדיף טעינה כדי לכוף את יצרו. ולא איירי בשונא שמוטר לשנאותו כגון אם ראה בו דבר ערוה, דבזה אין

הם פותחים דלתות ההיכל, והיו נכנסים דרך פשפש, ומפתח אחד היה פותח ע"י שמכניס ידו עד בית השחי, והמפתח השני היה פותח מהר בלא טורח דלת נוספת, ונכנס להיכל לפתוח דלתותיו.

ל"ג: מקרא משנה וגמרא - בימי רבי שנו "לימוד מקרא מידה קצת ואינה מידה, ובמשנה מידה ונוטלים עליה שכר, כדי שלא ישתכחו המשנה והגמרא, שבימיהם לא היתה הגמרא בכתב והיה אסור לכתוב, ובגמ' אין לך מידה גדולה מזו" מפני שרבו אז המחלוקות ומתוך שעבוד מלכויות לא נתנו לב לברר דברי החולקים, ומפני שנתמעטו הלבבות התחילו דורות אחרונים לכתוב, וכל תלמיד ששמע דבר ממי שגדול ממנו גרסה ונתן סימנים ממי שמעה, ורבי שנתן הקב"ה חינו בעיניו אנטונינוס מלך רומי קיבץ כל השמועות וביירו מה ראוי לקיים להלכה, וסידרו הדברים לפי הסדר של הש"ס, ודברים שהיו נראים לרבי להלכה כתבם במשנה בסתמא כדי לקבוע כך להלכה. והטעם שגמרא עדיף משום שבלא זה נכשל בהוראה ושגגת תלמוד עולה זדון שאם היה נותן ליבו לטעם המשנה לא היה טועה לדמות דבר שאינו דומה, דכתיב "והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם", שת"ח שהיה עליהם לתת לב בטעמי משנתם ולא להורות הלכה מתוך משנה שאינה עיקר, שגגות נעשות להם כזדונות, ועמי הארץ זדונות נעשות להם כשגגות. ועזבו הלומדים לימוד המשנה כדי ללמוד גמרא. ועל כן חזר רבי ודרש לעולם הוי רץ למשנה יותר מן הגמרא כדי שלא ישתכחו המשניות ויחליפו שמות החכמים, ובמקום אסור יאמרו מותר.

שמעו דבר ד' החרדים אל דברו (תלמידי חכמים ששימשו חכמים הרבה ללמוד טעמי המשנה) אמרו אחיכם - בעלי מקרא) שונאיםכם (בעלי משנה שהם שונאים בעלי גמרא מפני שהם אומרים עליהם שהם מבלי עולם) מנדיכם - עמי הארץ ששונאים ומתעבים ת"ח. שמא תאמר פסק שברם ובטל סיכויים, תלמוד לומר) ונראה בשמחתכם (מדלא כתיב ואראה), והם (העכו"ם) יבושו.

המפקיד

מתי השומר מקבל את תשלומי הגניבה

שומר חנם חייב רק בפשיעה, ושומר שכר חייב אף בגניבה ואבידה ופטור באונסים. גנב שנמצאה בידו הגניבה חייב לשלם כפל לבעלים, ואם טבח או מכר משלם תשלומי

דיני קדימה בהשבת אבידה בפריקה ובפדיה

לאחר שנתבארו דיני השבת אבידה ופריקה וטעינה, מבארת הגמ' מה יעשה כשיש לו אבידה שלו וגם של אביו ושל רבו, וכן מה הדין בהשבת אבידה או פדיה או פריקה כשיש לו גם של אביו וגם של רבו, מי קודם.

שלו קודם לשל אביו או רבו - אבידתו קודמת לאבידת אביו או רבו, דכתיב "אפס כי לא יהיה בך אביון" הזהר מן העניות, שלך קודם לשל כל אדם. ומ"מ המקיים בעצמו כך לדקדק תמיד להקדים שלו אע"פ שאין ההפסד מוכיח סופו שיבוא לידי עניות מפני שפרק מעליו עול גמ"ח.

של רבו קודם לשל אביו - רבו קודם לאביו בהשבת אבידה ובפריקה מהשבי, מפני שאביו הביאו לחיי עוה"ז, ורבו שלימדו תורה הביאו לחיי עוה"ב. ואם אביו של המאבד חכם של אביו קודם.

מי נחשב רבו לדיני קדימה - לר"מ דווקא מי שלימדו חכמה סברות וטעמים נחשב רבו לענין קדימה, אבל אם לימדו מקרא - תנ"ך ומשנה ללא הטעמים לא. ולרבי יהודה צריך שיהיה רוב חכמתו הימנו. ופסק ריו"ח כוותיה. ולרבי יוסי אפ"י האיר עיניו רק במשנה אחת שלא היה יכול להבין (כגון הסבר מהו "זוהמא ליסטרוון" כף גדולה שמסלקים בה זוהמת הקדירה) חשיב רבו לענין זה. ופסק רב ששת כוותיה. רב חסדא שאל את רבו רב הונא מה הדין אם רבו צריך לו שיש בידו שמועות מפי אחרים, (ואמר לו שהוא א"צ לו ורב חסדא צריך לו עד מ' שנה, והקפידו זה על זה ולא נכנסו זה אצל זה, והתענה רב חסדא מ' תעניות מפני שגרם לרב הונא חלישות הדעת, ורב הונא התענה מ' תעניות מפני שחשד ברב חסדא). ות"ח שבבל אביהם קודם אא"כ הוא רבו מובהק, ועומדים זה בפני זה, וקורעין זה על זה אע"פ שאינו יודע יותר, כיון שלומדים תמיד זה מזה. וקורעים קרע שאינו מתאחה, (שהרי קרע מתאחה קורעין על כל אדם כשר אפ"י לא היה בשעת יציאת נשמה. תוד"ה ומקרעין).

אבידתו ואבידת רבו וכבוד אביו - למ"ד כבוד אב משל אב שלו קודם, וגם למ"ד משל בן אבידתו קודמת, דאין דין כבוד אב אלא כשהאב נהנה מגוף הבהמה, אבל אם יאמר לו הניח לבהמה ליאבד ותביא לי לאכול לא. תוד"ה אבידתו.

שמואל קרע בגדיו על ת"ח שהסביר לו מה הכונה "אחד יורד לאמת השחי ואחד פותח כיון" בפתיחת דלתות ההיכל. שמי שזכה בדישון מזבח הפנימי ובדישון המנורה

למפרע קנה אף אם סמוך לגניבתה היתה באגם. וכו"מ אף שאם נגנבה התברר למפרע שהיא היתה של השומר, אין הגיזות והולדות שלו, דנעשה כאומר לו חוץ מגיזותיה וולדותיה (דהסתמא היא שלא מקנה לו שבחא דמגופה אלא שבחא דמעלמא).

וללישנא בתרא לפי רבא נעשה כאומר לו לכשתגנב ותרצה ותשלם הרי פרתי קנויה לך שעה אחת סמוך לגניבתה, ולפ"ז פשיטא שהגיזות והולדות הם של הבעלים, ואם סמוך לגניבתה היתה באגם אינו קונה כפל וד' וה' כיון שהיא לא בחצירו.

למה בנמצאת באגם לא קנה ע"י משיכה ראשונה - רש"י מבאר שמשיכה הראשונה אינה מועילה לקנות לאחר זמן סמוך לגניבתה. ובתוס' (ד"ה אי נמי) הקשו למה לא יקנה אותה מעכשיו סמוך לגניבתה, ולא יהיו גיזות וולדות שלו כיון שלא נגמר הקנין, כמו שמבואר שלרבי יוחנן המקדש אשה מעכשיו ולאחר ל' יום ובא אחר וקידשה מעכשיו ולאחר כ' יום, אפי' מאה תופסין בה. וכתבו דשמא קידושין אלימי, אבל גיזות וולדות יקנה לפחות את אלו שהיו בשעת מסיירה.

אמר הריני משלם ועדיין לא שילם, לרבי יוחנן קנה את הכפל והד' וה'. (אמנם שואל לא קנה עד שישלם, וכדלהלן). וכן מפורש בבבביתא. אבל ממתני' ליכא לדיוקא דא"כ קשיא רישא לסיפא, ואין לומר דרישא דווקא שילם ובסיפא הכונה שאם אמר הריני משלם נעשה כמי שלא שילם ולא קנה, דשילם דרישא בא ללמד לאביי שאם נשבע ושילם אין הכפל שלו, ולרובא בא ללמד שאם שילם אע"פ שנשבע הכפל שלו, וכוונת מתני' לא רצה לישבע שלא רצה לעמוד בשבועתו. תוד"ה אלא.

האם שואל קונה את הכפל ע"י התשלומין - שומר חנים שאמר פשעתי קנה את הכפל, וכן שומר שכר שאמר נגנבה קנה הכפל, כיון שהיה יכול לפטור עצמו ולשקר ולהשבע שנאנסה. שואל שאמר הריני משלם, לרב פפא לל"ק לא קנה את הכפל, דמתה מחמת מלאכה לא שכיח. (ולהלן פריך מברייתא על רב פפא לל"ב, אבל לל"ק צ"ל שכוונת רב פפא שרק באופן שאמר הריני משלם ולא שילם לא קנה בשואל, ולר"ח כוונת רב פפא שלא קנה אפי' שילם, שגם בזה שייכא טעמא דמתה מחמת מלאכה לא שכיח, וקשה עליו מהברייתא. תוד"ה ללישנא), ולל"ב אף שואל קנה, כיון שיכל לפטור עצמו במתה מחמת מלאכה, ולרב זביד כיון שכל ההנאה שלו לא קנה את הכפל עד שישלם בפועל, ואפי' התנה להיות כש"ח חייב, אבל לפי הטעם שמתה מחמת מלאכה לא שכיח, אם התנה להיות כשומר חנים קנה כפל. (תוד"ה שואל). ובברייתא תניא כרב זביד, והגמ' אומרת

ארבעה (בשה) וחמשה (בשור). ולהלן יבואר ששומר ששילם במקום שהיה יכול לפטור קנה את תשלומי הגניבה, והגמ' תבאר איך חל הקנין, ותדון באיזה אופנים קנה, והאם שומר שמשלם חייב להשבע שאין החפץ ברשותו.

שילם ולא רצה לישבע - שומר חנים של בהמה וכלים שנגנבו או אבדו, שדינו שנשבע שבועת השומרים, שלא פשע ולא שלח בה יד ופטור מלשלם, ולא רצה להשבע אלא שילם, אם נמצא הגנב משלם תשלומי כפל וד' וה' לשומר, דכיון דשילם קנה כל תשלומיה, ודין זה הוא אפילו בכלים שאין טירחה בשמירתם, ואפילו בבהמה שיש בה תשלומי ד' וה'. אבל אם השומר נשבע, משלם הגנב לבעל הפקדון. והא דתני אבדו אע"פ שבאבידה ליכא כפל, היינו שכר טען הנפקד ואח"כ נמצא הגנב, או שהכונה שהבהמה והכלים נגנבו מביתו ואין אנו יודעים אם היה זה בפשיעתו, או שהם אבדו ממנו ואין אנו יודעים אם זה היה ע"י גניבה או ע"י דבר אחר. (תוד"ה המפקדי). עוד כתבו התוס' שגם היכא שהשומר אמר פשעתי ושילם הרי הוא מקבל את הכפל והד' וה'. ועיין לקמן ל"ז. מחלוקת אם רבי יוסי חולק על דין זה.

איך קונה השומר את התשלומין -

אין לומר שקנה השומר את התשלומין עצמם, שע"מ כן מסרה לו שאם תיגנב וישלם יקנה כל תשלומיה, דע"כ צריך להקנות בשעת מסיירה ע"י המשיכה. וכתבו התוס' דסבר המקשן שבשעת משיכה הקנה לו את הפרה לקנות הכפל כשיבוא, אבל ע"י התשלומין לא קנה שהרי אין מועות קוונות אלא למיקם במי שפרע. שהרי אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ואף לר"מ דס"ל שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם היינו דווקא בדבר שעשוי לבוא (כגון פירות דקל) אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אבל כאן אין תשלומין אלו עשויים לבוא, שהרי אולי לא תהיה גניבה וממילא אין הבעלים מקנה לו את הכפל בשעת המסיירה ע"י המשיכה, ואולי לא ימצא הגנב, ואולי יודה ויפטור. והיינו שיודה לפני שיבואו העדים (וכשיטת רב שמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, וכן הלכה. תוד"ה דלמא), ולכן אע"פ שגם רבנן מודים שיכול להקנות דקל לפירותיו, כיון דלא עבידי דאתו לא קנה אפי' לר"מ. ומה שמצינו (גיטין מ"ב) במוכר עבד לקנס שיש לגמ' צד שזה מועיל אפי' לרבנן, שמא קנס שכיח טפי מכפל, או שדברי הגמ' כאן הם לפי הצד שעבד לקנס אפי' לר"מ לא מהני. תוד"ה כגון.

ל"ד. אלא קניינו הוא משעת מסיירה, לל"ק לפי רבא נעשה כאומר לו לכשתגנב ותרצה ותשלמי הרי פרתי קנויה לך מעכשיו. דקים להו לרבנן דניחא לבעלים להקנות ספק כפל כדי להיות בטוח בקרן. וכיון שקנאה

התוס' (ד"ה שאל) שהרי גם הקרן וגם בתשלומין הפירות שלו והקרן שלה, ואמאי לא חשיב תשלומין, (ויש ליישב ששילם לבעל חלק הפירות, ודוחק) ועל כן פירשו ששאל ממנה כשהיתה פנויה ונישאת, והספק הוא האם האשה מקנה את הכפל, או דכיון שפירות התשלום אינם שלה, היא לא מקנה את הכפל. וריב"ן פי' שמדובר שהאשה מתה, והספק הוא משום שאין הבעל מחשיב נחת רוח לאשתו כמו בנים לאביהם, ולמבואר בגמ' שהבעלים מקנה את הכפל בשעת מסירה, צ"ל שאין האשה חסה על בעלה שיקבל את התשלום מהשומר.

אשה ששאלה ושילם בעלה. לרש"י איירי ששאלה לצורך נכסי מילוג שלה, ולתוס' איירי ששאלה ואח"כ נישאת, ולריב"ן איירי שהאשה מתה והבעל שילם.

תיקו.

לרב הונא שומר שבא לשלם ואינו רוצה לישבע, צריך להשבע שאין הפקדון ברשותו שמא עיניו נתן בו.

דין משכון שאבד

מלוא שקיבל משכון הרי הוא חייב בשמירתו, ולהלן פ"ב יש מחלוקת מהי רמת האחריות שלו, ואם החפץ נגנב וכדומה באופן שהאחריות מוטלת על המלוה פטור הלואה מתשלומין כנגד שווי המשכון, ואם המשכון שוה יותר מהחוב חייב להמלוה לשלם. הגמ' מבארת מה הדין כשיש ויכוח בין הלואה למלוה כמה היה שוה המשכון, מתי הוא חייב שבועה ומתי פטור. והגמ' דנה האם דברי רב הונא שמחייב שבועה בשומר שמשלם נכונים לפי הדינים הללו.

אם המלוה טוען שהמשכון היה שוה פחות מהחוב, והלואה טוען שהיה שוה כמו החוב, פטור כיון שלא הודה במקצת. וקסבר האי תנא שהמלוה על המשכון דינו כשומר שכו. ואם הלואה מודה שהיה שוה פחות מהחוב, אבל טוען שהיה שוה יותר ממה שטוען המלוה, ישבע. (ולהלן ל"ה. יבואר מי נשבע, ומתי חוששים שיוציא את הפקדון). ואיירי כשאין הלואה מאמין למלוה כיון שאם יאמין לו לא יוכל להשבע. תוד"ה תהא. אם הלואה טוען שהיה שוה יותר מהחוב והמלוה טוען שהיה שוה כמו החוב פטור. לרב הונא איירי שהלואה מאמין למלוה שאינו ברשותו, דמקיים בו "תומת ישרים תנחם", ומ"מ אינו מאמין לו כמה היה שוה, כיון שסובר שאין המלוה יודע כמה היה שוה. והלואה לא נאמן על המלוה דמקיים ביה "וסלף בוגדים ישדם". אבל אם אינו מאמין למלוה נשבע המלוה שאינו ברשותו, ומגלגלים עליו שבועה כמה היה שוה.

שיש מכאן תיובתא לרב פפא ללישנא בתרא ממה שכתוב "קידם השואל ושילם" ואילו גבי שוכר לא תני קידם, וגבי הדדי תניא.

אמר איני משלם וחזר ואמר הריני משלם קנה את הכפל.

י"א ספיקות בשומר ששילם ולא רצה לישבע -

ל"ד: אמר הריני משלם וחזר ואמר איני משלם

האם תולים שחזר בו, או שכוונתו לדחותו. ר"ת (תוד"ה וחזר) מוכיח מכאן שאם אמר לחבירו השבע וטול, שיכול לחזור בו ולומר שהוא רוצה לישבע ולא לשלם. ושוב חזר בו ר"ת ופירש שאינו יכול לחזור בו דהוי כמו אחרי גמור דין, ומ"מ כאן לא קנה כפל, דכיון שמטריחו לבי"ד לא מקני ליה כפילא.

אמר הריני משלם ולא הספיק לשלם עד שמת ואמר

בניו אין אנו משלמים. האם תולים שכוונתם לחזור בהם, או שכוונתם לדחותו. והקשו התוס' (ד"ה הריני) איך יקבלו את הכפל, והרי אין אדם מוריש קנס לבניו.

שילמו הבנים והאב לא הספיק לומר הריני משלם עד שמת,

האם הבעלים אינו מקנה כפל וד' וה' אלא לאב שעשה לו נחת רוח פעמים רבות, או גם לבנים.

שילם לבנים היכא שמתו הבעלים והבהמה נגנבה, ואמר

השומר לבנים הריני משלם או ששילם, האם רק האב הקנה את הכפל כיון שעשה לו נחת רוח, או שגם הבנים מקנים.

שילמו בנים לבנים אם לא מקנה כיון שאין כאן שום צד

שעשה נחת רוח, או שכיון שבאבותיהם היה נחת רוח, קנו כפילא אף בבנים.

שילם מחצה ומתחילה אמר הריני משלם מחצה, אם קנה

מחצה או לא.

שאל ב' פרות ושילם אחת מהם. דאף את"ל שבספק

הקודם לא קנה, הכא י"ל שקנה כיון ששילם פרה שלימה, או דלא קנה כיון ששניהם פקדון אחד.

שאל משותפים ושילם לאחד מהם את חלקו, אם קנה

את חלקו בכפל, או שלא קנה אא"כ שילם כל הפרה.

שותפים ששאלו ואחד מהם שילם חצי הדמים, האם

אותו שותף קנה חצי הכפל כיון שהוא שילם כל חובו, או לא.

שאל מהאשה ושילם לבעלה. לרש"י הספק הוא בנכסי

מילוג שהקרן שלה והפירות שלו, האם נחשב תשלומין כששילם לבעל אע"פ שאין הקרן שלו, או דלא חשיב תשלומין. והקשו

מתי שומא הדר

(שומא הדר - אם שמו בי"ד נכסי לזה למלוה ובא הלוה לשלם מעות מחזירים את הקרקע ללוה). הגמ' מבארת שהדין הנ"ל נכון גם אם שומא לא הדר, דשומא בטעות הוי, כיון שבשעת השומא היה החפץ בביתו. ולענין דינא י"א שחוזר עד י"ב חודש, וי"א שחוזר לעולם, וכן הלכה משום "ועשית הישר והטוב".

מלוה שגבה שדה בחובו וגבו ממנו שדה זה עבור חוב לאחר, יכול הבעל חוב הראשון לשלם חובו ולקחת את השדה, שאין השני עדיף מן הראשון דעל שניהם נאמר "ועשית הישר והטוב".

אולם אם מכרה המלוה או שהורשה או שנתנה, במתנה, אין הלוה יכול לשלם חובו ולקבל את השדה, דאדעתא דארעא נחות, ואין עליהם ועשית הישר והטוב, אבל המלוה לא היו חייבים לו אלא מעות. וכתבו התוס' (ד"ה זבנה) דלא אמרינן בזה שלא מכר ראשון לשני אלא זכות שיש לו, דאף הראשון אינו מחזיר מן הדין דשלו הוא לגמרי. ואם אשה גבתה אשה בחובה ונישאת אפי' לא שמאתן לבעלה כנכסי צאן ברזל, אלא הוו נכסי מילוג, או שגבו שדה מאשה ונישאת, אין מוציאין, דבעל בנכסי אשתו לוקח הוי, כמו שתיקנו באושא שאם מכרה האשה נכסי מילוג הבעל מוציא מיד הלקוחות. וכתבו התוס' (ד"ה לוקח) דאם בעל בנכסי אשתו יורש הוי, אם האשה גבתה אין מוציאין מהבעל, ואם גבו מהאשה הבעל מוציא מהמלוה.

ל"ה: ואם הלוה נתן את הקרקע מדעתו, י"א שבזה אין הלוה חוזר וגובה, דהוי כמו מכר כיון שנתנה מדעתו, וי"א שגם בזה גובה אותה הלוה, שלא נתנה מדעתו אלא משום כיסופא.

אכילת פירות קרקע שגבה בחובו - לרבה אוכל מזמן שהגיע שטר אדרכתא לידו צ' יום לאחר הפסק דין. לאביי אוכל מיום חתימת השטר, דעדין בחתומיו זכין לו. ולרבה אוכל מסיום ימי האכרזתא שאחרי שמצא קרקע ללוה מכרזים הבי"ד שהיא נמכר למי שירבה במחירה, ואם המלוה מקבלה ביותר ממה שאחרים מוכנים לשלם, מאותו הזמן הוא אוכל פירות. וכתבו התוס' (ד"ה רבא) דבכתובות ק"ד מבואר שלרבה גובה ע"י שטר אדרכתא, היינו שאם יש לו אדרכתא יגבה מיום האכרזתא. או שמחליפים כאן את רבה ורבה.

ואם המלוה מודה שהיה שוה יותר מהחוב, אבל טוען שהיה שוה פחות ממה שטוען הלוה, חייב המלוה שבועה כיון שהודה במקצת.

ל"ה. במקרה השני הנ"ל שהלוה מודה במקצת, אף שמעיקר הדין הלוה חייב שבועה, מ"מ המלוה נשבע, דמן התורה הלוה נשבע וא"א לפוטרו בלא כלום. ואין נשבע הלוה שמא ישבע ויוציא המלוה את הפקדון ויפסלנו. רש"י. והקשו התוס' (ד"ה שמא) דאדרבה זה סיבה שידקדק בשבועתו, ולא עושים תקנה לרמאים, ואם חוששים שהמשכון יתקלקל אח"כ לא ניחא המשך הגמ'. ולכן פי' שגנאי הדבר שישבע ואח"כ יוציא ויכחישו, שנראה כמו שבועה לבטלה. (ולא מנו שבועה זו בהדי שבועת הנוטלים, כיון שהלוה יכול לישבע, אלא שלא רצו חכמים שישבע).

הגמ' שואלת לרב הונא שנשבע שאינה ברשותו, היכי מצי מפיק ליה. והגמ' מתרצת -

א' איירי שיש עדים שנגנבה, ולכן המלוה לא נשבע שאינה ברשותו, ומ"מ אין משביעין את הלוה שמא יטרח המלוה וימצא את הגנב ויוציא את הפקדון. שכיון שהוא יודע מי נכנס לביתו חוששים שימצא את הגנב, (משא"כ אם ישבע המלוה אין חוששים שהלוה ימצא את הגנב, שהרי אינו יודע מי נכנס לבית המלוה).

ב' אע"פ שנשבע שאינה ברשותו, חוששים שיטען שמצאה אחרי השבועה.

ג' באמת המלוה נשבע שאינה ברשותו, וכוונת המשנה לומר שהמלוה נשבע לפני הלוה, שאם ישבע הלוה לפני המלוה, חוששים שיוציא המלוה את הפקדון.

מתי שומר ששילם לא קונה השומר את השבח - שומר שאמר שאינו יודע היכן הניח את מה שנתנו לו לשמור, חייב לשלם, דכל לא ידענא פשיעותא הוא. והגמ' מביאה מעשה שלא רצה לשלם וגבו בי"ד מן השומר, והגמ' אומרת שבאופן זה אם נמצא החפץ צריך להחזירו לבעלים ולהחזיר לשומר את החפץ שגבו ממנו, ואף אם התייקר החפץ לא קנאו השומר, ולא דמי למתני' ששם אם שילם קנה השומר את החפץ וקנה את הכפל, ויוקרא הוי כמו כפל, אבל גיזות וולדות שהם ניכרים בגוף הבהמה לא מקנה לשומר וכדלעיל ל"ד. (תוד"ה) ואותביניה. דשאני הכא שהטריחו לבי"ד לגביה, אבל אם הטריחו לבי"ד ושילם מרצונו קנה כפילא. תוד"ה אטרחיה.

שוכר שהשאל לאחר, מי מקבל את התשלומין

לאחר שנתבאר באיזה אופן זוכה השומר בתשלומי הגניבה, מבארת הגמ' האם השוכר זוכה בתשלומי החפץ היכא שהשאל את החפץ לאחר והשואל חייב לשלם והוא פטור, או שהשואל משלם לבעלים. וכן מה הדין היכא שהשוכר השאל את החפץ לבעלים עצמו. וכיון שהנשבע לשקר להפטר ממון שלא כדין חייב אשם, ואם אינו פוטר עצמו בטענה זו חייב חטאת, מבארת הגמ' מה הדין בזה באופן שהשוכר השאל את הפרה לאחר.

השוכר פרה מחבירו והשאלה לאחר ומתה כדרכה, לחכמים ישבע השוכר שמתה כדרכה, והשואל ישלם לשוכר. ואין הבעלים יכול לטעון דל אנת ודל שבועתך, מפני שכבר משעת מיתה קנה השוכר את הפרה, ואין השבועה אלא כדי להפיס דעתו של בעל הפרה. ולשיטת רבי יוסי השואל משלם לבעלים, דאין השוכר יכול לעשות סחורה בפרתו של חבירו. וכתבו התוס' שרבי יוסי סובר שהשוכר קונה את הפרה ע"י השבועה (ואם יש עדים ע"י הבאת העדים) וממילא יכול המשכיר לומר לו דל אנת ודל שבועתך וכו', אבל אם היה המשכיר בשעת מיתה שאין השוכר צריך להשבע או להביא עדים, מודה רבי יוסי שמשלם לשוכר ולא לבעלים. אבל אין טעמו של רבי יוסי משום שהמשכיר אומר לשוכר פרתי גבך, שהרי מבואר (לקמן צ"ו) שגם באופן שהשואל פטור משום בעליו עמו חייב השוכר לשלם למשכיר.

שוכר שהשאל וחזר ושכר וחזר והשאל - השוכר פרה למאה יום, והשאלה לבעלים לצ' יום, וחר השוכר ושכרה ממנו לפ' יום, וחזר והשאלה לע' יום, ומתה בתוך הע' יום - לרבי זירא חייב לשלם לשוכר פרה על כל שאלה, דאין הבדל בין השאלה לאחר להשאלה לבעלים, וכן נותן לו ב' פרות להשלים ימי שכירותו, שהרי אין כאן את הפרה עצמה דנימא שהחזיר לו פרתו, וצריך להשבע שמתה כדרכה. ולרב אחא מדיפתי ולמר בר רב אשי אינו משלם אלא פעם אחת, שהרי אין כאן אלא פרה אחת שעוברת משאלה לשכירות וכן יתן לו פרה נוספת להשתמש בה כ' יום. וכתבו התוס' (ד"ה אגרה פ' יום) שאם השוכר השאל את הפרה לק' יום אינו חייב אלא פרה אחת של שאלה, ואם השאלה לצ' יום וחזר ושכרה לצ' יום י"ל שמשלם לו ב' פרות, אך י"ל שאם שאל או שכר באותו זמן שהשאל או השכיר נחשב שביטל את השאלה או השכירות הראשונים, ואינו חייב אלא אחת. ומ"מ בהשאלה לאחר לא חשיב ביטול השכירות, כיון שהיא תחת אחריותו אם היה עם השואל במלאכתו נגנבה או אבדה או שפשע.

ל"ו. כמה אופנים של חיובי קרבן בשוכר פרה

והשאלה לאחר. שהרי הנשבע ובא להפטר ממון חייב אשם גזילות, איל בן ב' שנים, והנשבע בלי להפטר מממון חייב חטאת.

שניהם בחטאת - אם מתה כדרכה ונשבעו שנאנסה ע"י ליסטים, והשואל צריך לישבע שנאנסה ואינה ברשותו, כדבר הונא, דחיישין שמא ענינו נתן בה. שהרי השואל בלאו הכי חייב, והשוכר בלאו הכי פטור.

שניהם באשם - אם נגנבה ונשבעו שמתה מחמת מלאכה חייבים אשם, כיון שהיו נפטרים בטענה זו. ומוכח מכאן שלהלכה שוכר דינו כשומר שכר.

שוכר בחטאת ושואל באשם - אם מתה כדרכה ואמרו שמתה מחמת מלאכה, כיון שהשואל היה נפטר בטענה זו, והשוכר בלאו הכי פטור. ולולא השבועה היה השואל משלם לשוכר והשוכר לבעלים.

שוכר באשם ושואל בחטאת - נגנבה, ונשבעו שמתה כדרכה, שהשוכר בא לפטור עצמו, והשואל בלאו הכי חייב.

וקמ"ל שחייבים חטאת על שבועת ביטוי, אף בשבועה שהשביעוהו הדיינים, ודלא כרב אמרי שדורש מ"כי תשבע" דהיינו מעצמה. וכן י"ל שבא לאפוקי משיטת שמואל (שבועות כ"ה) שאין דין שבועת ביטוי אלא בשבועה כשיכול להשבע שבועה זו על להבא, דלשיטתו בנשבע שנאנסה פטור, כיון שלא יכול להשבע שתיאנס. תוד"ה לאפוקי.

שומר שמסר לשומר

יש חילוקי דינים בחיובי השמירה בין שומר חנם לשומר שכר, שומר חנם חייב בפשיעה, שומר שכר חייב גם בגניבה ואבידה. הגמרא מבארת מה הדין בשומר שנתן את החפץ לאדם אחר לשמור, האם זה נחשב שהחפץ שמור או לא, והאם יש חילוק אם מסר למי שחייב בשמירה פחות או יותר ממנו או לא.

שיטת רב ששומר שמסר לשומר פטור מכל מה שהיה נפטר אם הוא עצמו היה שומר, ואף אם שומר שכר מסר לשומר חנם וגרע מהשמירה פטור, כיון שמסרה לבן דעת. וכתבו התוס' (ד"ה רב) שרב מודה שאסור להפקידו אצל אחר, אלא דסבר שאם מסרה לאחר פטור. דעת רב חסדא שדברי רב נאמרו דווקא במעשה מסוים שהיה הבעלים רגיל להניח את חפציו אצל מי שהשומר מסרה לו, ולכן פטרם רב.

הנותן לחבירו בהמה לשמור, ופשע בה ויצאה לאגם
 שזה פשיעה כיון שאין הבהמה משתמרת שם לא מזאבים ולא
 מנגבים, והבהמה מתה שם כדרכה שזה אונס-

לאביי חייב אפי' למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס
 פטור (וכל דיינא דלא דאין כי האי דינא לאו דיינא
 הוא), דהכא לא חשיב תחילתו בפשיעה וסופו באונס, שאף סופו
 י"ל שבפשיעה מתה דאמרינן שמתה מחמת הבל האגם.
 ואמנם אם החזירה לביתו ומתה שם פטור, דאין לומר
 שמתה מחמת הבלא דאגמא.

ולדבריו אם קיבל בהמה לשמור והעלה אותה לראשי
 צוקין ומתה כדרכה חייב, דאמרינן שאויר ההר או
 טירחת העליה גרמו למיתתה, ואם העלה אותה בשביל
 מרעה שמן וטוב שדרך הרועים להעלות שם בהמות לרעות
 פטור דלא הוי פשיעה בהעלאה. (תוד"ה שהעלה). ומ"מ אם לא
 העלה למרעה שמן וטוב ומתה חייב, שהיה לו לחוש שישכח ולא
 ישמרנה מליפול. (תוד"ה אי). ואם נפלה חייב מפני שהיה לו
 להחזיק בה כדרך הרועים, ואם לא יכל לתפוס בה מפני
 שהיא חזקה ממנו פטור.

לרבא פטור אפי' למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס
 חייב (וכל דיינא וכו'), דמלאך המות מה לי הכא מה לי
 התם, אבל כספיים אע"פ שזה אונס דאין דרך גנבים לחפש
 בצריפא דאורבני, מ"מ אם היה שומרם בקרקע לא היו נגנבים.
 ואם נגנבה באגם אע"פ שמתה בבית הגנב חייב, כיון
 שגם לולא שמתה לא היתה ברשות הבעלים. ולדבריו אם
 העלה את הבהמה לראשי צוקין ונפלה חייב משום העלאה, אע"פ
 שנפלה בע"כ שתקפתו וירדה, דלא איירי שהעלה למרעה שמן
 וטוב, אבל מתה כדרכה פטור, דמלאך המות מה לי הכא מה לי
 התם. ואם עלתה בעל כרחו ונפלה הוי אונס ופטור. תוד"ה אי.

ל"ז אמר רבי יוסי כיצד הלה עושה סחורה בפרתו
 של חבירו, אלא תחזור פרה לבעלים - שמואל פוסק
 הלכה כרבי יוסי שהשואל פרה מחבירו והשאילה לאחר
 ומתה כדרכה, השואל משלם לבעלים ולא לשוכר. לרב
 יהודה דברי רבי יוסי הם גם אם שילם השומר ולא רצה
 לישבע (ריש פרקין) דס"ל שישלם את הכפל לבעלים,
 וגם בזה הלכה כמותו. ולרבי יוחנן מודה רבי יוסי
 בשילם ולא רצה לישבע, ולפי המבואר שם שלרבי
 יוחנן אף באמר הריני משלם זוכה השומר בכפל, גם
 בזה מודה רבי יוסי, שכבר אמר הריני משלם.

שיטת רבי יוחנן ששומר שמסר לשומר חייב אפי'
 באונסים, ואף אם שומר חנם מסר לשומר שכר חייב,
 דהבעלים טוען אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר. והתוס'
 (ד"ה אין) מוכיחים מהגמרא שאין הטעם משום ששינה מדעת
 הבעלים, דנימא שחייב אפילו באונסים שהיו ראויים לקרות גם
 אצלו, אלא הטעם הוא דחשיב כאילו פירש שאם ישנה מדעתו הוי
 כפשיעה ויתחייב בכל אונסים שאפשר לתלות שלא היו קורים
 אצל הראשון. ועל כן אם מתה אצל השני חייב די"ל שהבל בית
 שני הרגה. אבל אם פשע ולא נעל כראוי אבל מתה במקומה שאין
 לתלות שמתה מחמת הפשיעה פטור. ואפי' למ"ד תחילתו
 בפשיעה וסופו באונס חייב הכא פטור אם אין לתלות האונס
 בפשיעה. ואפי' למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור, הכא
 חייב אם אפשר לתלות האונס בפשיעה, מפני שתולים שמיד
 כשיצאה מבית השומר התחיל ההבל להזיקה.

במתני' דתני השוכר פרה מחבירו והשאילה לאחר
 ומתה כדרכה, ישבע השוכר שמתה כדרכה והשואל
 ישלם לשוכר, מבואר שהשוכר יכול להשאיל, ולרבי
 יוחנן צ"ל דאיירי כשנתנו לו רשות להשאיל, ואמרו ליה
 לדעתך, אבל בלי לדעתך צריך השואל לשלם לבעלים.

ומ"מ יכול השומר למוסרם לאשתו או בנו ובתו
 הגדולים, דכל המפקיד על דעת שהשומר ימסרם לאשתו
 ובניו הוא מפקיד. ואם מסרם לבניו הקטנים, ונעל
 בפניהם שלא כראוי (או שצררן והפשילם לאחוריו)
 חייב, מפני שלא שמר כדרך השומרים. ולכן דיברה
 המשנה דווקא בבניו הקטנים, לומר שבבניו הגדולים
 פטור. ולרב שפוטר שומר שמסר לשומר נקט בניו הקטנים, לומר
 שאינו מפקיד על דעת בניו הקטנים אע"פ שלפעמים מוסר חפצו
 לבניו הקטנים. או לומר שאע"פ שבגדולים שאינם בניו אם מסר
 להם פטור, מ"מ אסור למסור להם. תוד"ה דאם.

ל"ו: **לרבא ההלכה** ששומר שמסר לשומר חייב, ואפי'
 שומר חנם שמסר לשומר שכר, משום שטוען הבעלים
 שאינו מאמין בשבועה אלא לשומר הראשון, ושמא היא
 בידו או שאכלה או שפשע בה. ואין הטעם משום אין רצוני וכו',
 ועל כן אם השומר הראשון יכול להשבע על האונס, או שיש עדים
 שנאנס פטור, ואפי' מסרה לחש"ו ומתה ברשותם פטור, דמלאך
 המות מה לי הכא מה לי התם. וכן הלכה. תוד"ה את.

שומר שפשע בשמירה ויצאה ומתה

להלן מ"ב יש מחלוקת בדין תחילתו בפשיעה וסופו
 באונס, המוסר מעות לשמור והניחם השומר בצריפא דאורבני,
 שזה פשיעה לגבי שריפה, אבל לגבי גנבים הוי שמירה, והמעות
 נגנבו משם, ונחלקו אם חייב או פטור.

אדם המסופק למי חייב להשיב ממון שברשותו

ממון הנמצא תחת ידו של אדם והוא יודע שזה לא שלו אלא שהוא מסתפק למי משני אנשים הוא שייך, יש לדון האם מספק ישאר הממון אצלו עד שיבוא אליהו, או שהוא צריך לתת משלו לשניהם, בדיני אדם או בדיני שמים. וזה תלוי אם הוא גזל את הממון או שקיבלו בפקדון, וכן אם יש עליו טענה למה הוא לא זוכר, וכדלהלן.

בפקדון-

היכא דהוי ליה למידק- מי שיש אצלו פקדון ואינו יודע מי מתוך ב' בני אדם הוא המפקיד (אביו של אחד מכם הפקיד וכו'), צריך לתת לכל אחד מנה, דהוי ליה למידק מי הוא המפקיד. וכן הדין בשניים שהפקידו בב' כריכות. וכן שניים שנתנו לרועה אחד נתן טלה ואחד נתן שניים חייב לתת שניים לכל אחד הנראה הוא מי הביא אחד ומי הביא שניים (משא"כ במעות צרויים וכדלהלן), והוי ליה למידק.

היכא דלא הוי ליה למידק כגון שהפקידו ביחד זה מנה וזה מאתים וכל אחד טוען ששלו המאתים, נותן לכל אחד מנה והשאר היא מונח עד שיבוא אליהו, דאינו זוכר מי הפקיד צרור גדול ומי הפקיד צרור קטן, וגילו דעתם שאינם חושדים זה את זה לומר שמא חבירו יתבע את המאתים, ואינו חייב לתת לשניהם, דמספיקא לא מפקינן ממונא, דהמוציא מחבירו עליו הראיה. וכן אם הפקידו שני כלים אחד שווה מנה ואחד שווה אלף זוז, נותן לאחד מנה, ומתוך הגדול שובר ונותן דמי הקטן לשני (אע"פ שהכלי הגדול מופסד). וכן אם הפקידו בעדרו של רועה שלא מדעתו (אפילו מדעתו אלא שלא ראה את הטלאים, דהשתא לא הוה ליה למידק. תוד"ה שלא) מניח ביניהם ומסתלק. וכן אם הפקידו שניים ביחד בכרך אחד, אינו חייב לתת לשניהם, דאומר להם כיון שאתם סמכתם זה על זה לא היה מוטל עלי לחשוש, וכיון שלא עשה איסור לא קנסוהו חכמים. רש"י כתב שברועה איירי שאחד הפקיד טלה אחד וחבירו שניים. אבל תוס' (ד"ה והאמר) כתבו שברועה אפי' הפקידו זה שלא בפני זה הוה ליה למידק, משום שבוה לא שייך לומר אתון לא קפדיתו, כיון שחבירו יכול לדעת שהפקיד ע"י שיראה את הבהמה במרעה, משא"כ מעות.

וכתבו התוס' (ד"ה התם) דאף בהוי ליה למידק אינו חייב מדינא, אלא בבא לצאת ידי שמים, והיכא דלא הוי ליה למידק אינו חייב אף בבא לצאת ידי שמים.

שיטת רבי יוסי שבין בממון בין בכלי הכל היא מונח עד שיבוא אליהו, דאם לא כן מה הפסיד הרמאי.

גזל מאחד ואינו יודע ממי-

לרבי טרפון אם הם תובעים אותו והוא צווח ואומר לכל אחד איני מכירך אינו חייב לשלם לכולם, והא דתני מניח גזילה ביניהם ומסתלק הכונה שתהיה הגזילה מונחת בידו, שהרי הדין שספק הינוח בדבר שאין בו סימן לא יטול ואם נטל לא יחזיר אפי' אם בא אחד וטוען שזה שלו, אלא היא מונח עד שיתברר הדבר, וגם כאן אם יניח ביניהם נמצא הנגזל מפסיד עולמית, ולכן היא מונח, ומסתלק היינו סילוק מן הדין. ואם הוא שותק, לרב מתנה חייב לכל אחד דשתיקה כהודאה, ולרב יהודה גם בזה פטור, והשתיקה היא בגלל שהוא מסתפק. ואם בא לצאת ידי שמים שמעצמו בא לימלך מה יעשה ולא יענש משלם לכל אחד מהם שאם נאמר היא מונח נמצא הנגזל נפסד על ידו.

לרבי עקיבא אם אינו זוכר ממי גזל, אם התובע הוא ברי צריך להחזיר לכל אחד היכא דהוי ליה למידק. תוס'. אבל אם התובע שמא אינו חייב להחזיר לכל אחד, אא"כ הוא בא לצאת ידי שמים, דאינו יוצא מידי עבירה עד שישלם לכל אחד. וכתבו התוס' (ד"ה ומי) שבהגוזל מבואר שלר"ע חייב מדינא אף בלקח מה' בני אדם אע"ג דלא עבד איסורא. וכדמצינו שאם נפל הבית עליו ועל אמו ויש ספק מי מת קודם ויש לאם נכסים מבית אביה, וכל אחד טוען שרק הוא היורש, שלר"ע הנכסים בחזקתן ופלגי אמוראי בב"ב קנ"ח בחזקת מי, והיינו משום ששניהם שמא. אבל לב"ש וב"ה יחלוקו יורשי הבן עם יורשי האם. וכתב רש"י דהא דקאמר ר"ע מודה אני, היינו משום שר"ע משל בית שמאי היה, אבל התוס' (ד"ה מודה) כתבו שלא היה מתלמידי ב"ש, וקאמר מודה אגב דתני אלו ואלו מודים.

ברי ושמא- מחלוקת דהכא אינה שייכת למחלוקת אם ברי ושמא ברי עדיף, דבגזילה יודע בודאי שלא גזל אלא לאחד, ומאידיך יודע בודאי שלאחד מהם הוא חייב. תוד"ה גזל.

מה יעשה הנפקד אם הפירות נפסדים

אסור לשומר להשתמש או למכור את הפירות שקיבל לשמור, ומשום כך יכול הבעלים לעשות את הפירות תרומה ומעשר על פירות אחרים. הגמרא דנה האם באופן שהפירות מופסדים מותר לשומר למוכרם כדי שהבעלים לא יפסידו.

ל"ח. המפקיד פירות אצל חבירו והפירות מופסדים ע"י עכברים או רקבון, לת"ק לא יגע בהם, ולרשב"ג מוכרם

בברייתא מבואר שגם בין **החמיץ שמן והבאיש דבש והדביש** נחלקו אם לא יגע בהם או שמוכרם בבי"ד. ואף שבאלו נחסרו יותר מכדי חסרונן, מ"מ אחר שנחסרו כבר לא יחסרו עוד. ומ"מ לחכמים ימכרם כדי שלא יקלקלו את הקנקנים, ולר"מ לא חששו להפסד המועט דבכדי חסרונן או קלקול הקנקנים. ולחכמים חוששים להפסד מועט, וימכור השמן לגלדאי ודבש לכתישא דגמלי.

מוכרם לאחרים ואין מוכרם לעצמו - באופן הנ"ל כשמוכר את הפירות, לא ימכור את הפירות לעצמו אלא רק לאחרים שלא יחשדו שמא לקחם בזול. וכן גבאי צדקה כשאין עניים יכולים לפרוט לאחרים אבל לא לעצמם. וכן גבאי תמחוי כשאין עניים יכולים למכור לאחרים ולא לעצמם.

הורדת קרוב לנכסי שבוי

אדם שנשבה ואינו יכול לומר לאחרים לטפל בקרקעותיו, הגמרא מבארת האם נותנים לקרוב הראוי לירש לטפל בנכסים, וכמה מקבל אותו קרוב.

ל"ח: מחלוקת רב ושמאל - שבוי שנשבה, אם

שמעו בו שמת לכו"ע מורידים קרוב הראוי לירש ואין קרוב ממנו לנכסו - לקרקעותיו, לעובדם ולשומרם עד שיבואו הבעלים. ואם יבוא הבעלים יטול כשאר אריסים ויחזיר השאר. וכתבו התוס' (ד"ה בששמעו) דאירי אפילו אם שמעו ע"י קול ועד אחד, אבל אם שמעו ע"י ב' עדים פשיטא שמורידין. ואם לא שמעו בו שמת - לרב אין מורידים קרוב לנכסו שמא יפסידם, ולשמאל מורידים קרוב לנכסו דכיון שנוטל מהפירות כמו אריס לא חוששים שיפסידם.

הגמ' דנה האם מחלוקתם תלויה במחלוקת אם

שומר צריך למכור פירות שמתקלקלים, או שאף לרשב"ג רק כשיש חשש שיכלה הקרן לגמרי מוכרים, אבל בנכסי שבוי שאין חשש שיכלה הקרן אף שמתקלקלים קצת אין מורידין קרוב לנכסו. ואף לרבנן אין הטעם אלא משום דרוצה אדם בקב שלו או שמא עשאים תרומה ומעשר על מקום אחר, אבל בשבוי שלא שייכים טעמים אלו יתכן שמודים רבנן שמורידים קרוב לנכסו. והגמ' מוכיחה שבאמת אין המחלוקת תלויות זו בזו.

בבי"ד מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים. לריו"ח ולשמאל הלכה כרשב"ג (י"א שלריו"ח בכל מקום הלכה כרשב"ג חוץ מערב, צידן, וראיה אחרונה. ויש חולקים על כלל זה, ולכן חידשו כאן שלריו"ח הלכה כרשב"ג), ולרב נחמן הלכה כחכמים.

טעמא דת"ק שלא ימכרם - לרב כהנא הטעם משום שאדם רוצה בקב שלו שעמל בו יותר מט' קבין של חבירו. ומטעם זה הרי הפירות בחזקת קיימים ויכול בעל הפירות לעשותם תרומה ומעשר על פירות אחרים ובאופן שמותר לתרום שלא מן המוקף וכדלהלן. (תוד"ה שמא). ולרב נחמן בר יצחק הטעם משום שחוששים שמא המפקיד עשה פירות אלו תרומה ומעשר על פירות אחרים, ואע"פ שלא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף, הכא בפקדון די בחשש מועט כדי לומר שלא יגע בו, וחוששים שתרם בערב שבת דמותר, או שתרם עבור עם הארץ כדי שלא יעבור על איסורא רבה דטבל. (שם). עוד כתבו התוס' (ד"ה מזבנינן) שרב נחמן בר יצחק מודה לטעמא דרב כהנא, ונ"מ בפשתן או פירות מעושרים שגם אותם לא ימכור, והחידוש של רנב"י הוא שאפי' ביותר מכדי חסרונן לא ימכור. ומטעם זה יכול בעה"ב לכתחילה לעשותם תרומה ומעשר, ומה שלא תיקנו שימכרו פירות אלו לכהנים בדמי תרומה (כריו"ח להלן) משום דס"ל ששכיח שיפסדו יותר מכדי חסרונן, והדבר יכול לקרות בתחילה לפני שעשאים בעה"ב תרומה ומעשר, וחוששים שאחרי שימכור יעשה בעה"ב תרומה ומעשר וקא אכיל טבלים.

אם הפירות מופסדים יותר מכדי חסרונם הרגיל -

שיטת רבי יוחנן שכל המחלוקת היא בנפסדו כדי חסרונם כמבואר לקמן מ. רש"י. ובתוס' (ד"ה מחלוקת) כתבו דאירי שנחסרו בחודש או חודשיים כשיעור שרגילים להתחסר בשנה. אבל אם הפירות מופסדים יותר מכדי חסרונם הרגיל מודה ת"ק שימכרם, ואמנם לכהנים בדמי תרומה - בזול (שכיון שהתרומה אינה נאכלת אלא לכהנים וצריכה שימור בטהרה אין עליה קופצים לקנותה), שמא עשאים בעה"ב תרומה ומעשר, ומ"מ בעל הפירות אינו צריך לחוש שמכרם, דלא שכיח כלל שיפסדו יותר מכדי חסרונן, ואם הדבר זה אירע אחרי שעשאים בעה"ב תרומה ומעשר שאין אדם משהה טבלים זמן רב כ"כ. ודבריו הם דלא כרנב"י הנ"ל שהרי רנב"י מסכים לטעמא דרב כהנא ואין נצרך הטעם השני אלא ביותר מכדי חסרונן. תוס' שם. אבל אין ראיה דלא כרב כהנא הנ"ל, דדילמא ט' קבין היינו גוזמא.

המוציא הוצאות על נכסי אשתו - נכסי מילוג, בין הוציא הרבה ואכל מעט קודם שמת או גרשה, בין הוציא מעט ואכל הרבה, מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל. ומ"מ בנכסי שבוי תיקנו חכמים שמקבל כאריס כדי שלא יפסיד את הנכסים שהרי לא סמכא דעתיה, וכמו שמצינו במוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה שאם לא אכל כדי הוצאותיו שמין ליה כאריס משום דלא סמכא דעתיה שיהיו הנכסים מוחזקים בידו, שמא תמאן.

שבוי שהניח קמה לקצור וכדו' בי"ד מעמידים אפוטרופוס לקצור, ואח"כ מורידים קרוב לנכסיו, ואין מורידים אפוטרופוס לעולם, דאין מעמידים אפוטרופוס לדיקנני - אנשים גדולים שנתמלא זקנם, משום שלא ימצאו הבי"ד מי שירצה לעשות כך כי אין בזה מצוה.

מי אינו יורד לנכסי שבוי-

אין מורידים קטן לנכסי שבוי ואפי' הקטן ראוי ליורשו שמא יפסיד את הנכסים ועדיף להעמיד איש נכרי.

ואין מורידים קרוב לנכסי שבוי קטן שהקרוב ראוי ליורשו, שמא יבוא להחזיק בנכסים כיון שהקטן לא מוחה, ודין זה הוא גם בין באחיו מאביו בין באחיו מאמו שמא יטען שהיו נכסי מילוג של אמו, בין בקרקעות בין בבתים ולא תולים שהשכנים יעידו שהם של הקטן, ואף אם כתבו שטר ירושה על הקרקע שנפלה לקטן אין מורידים קרוב לקרקע זו ואע"ג שיש לזה קול, ביתומים החמירו. (תוד"ה לא). ומדין זה יש ללמוד שהמחזיק בנכסי קטן אינו חזקה, אפי' החזיק בהם לאחר שהגדיל ג' שנים בפני הקטן, דתולים שמה שלא מיחה מפני שתחילת החזקה היתה כשהיה קטן, וכשהגדיל לא ידע שהם של אביו, ולכן מורידים לקרקע איש נכרי ולא חוששים שיחזיק בה. וכתבו התוס' (ד"ה ש"מ) שבנכרי יבקש הקטן עידי מכירה, אבל בקרוב הוא יחשוב שהקרקע של הקרוב. עוד כתבו שממה שמצינו בשאר מקומות שמורידים אפוטרופוס ליתומים אין ראייה שאין מחזיקים בנכסי קטן, דאין הבי"ד מורידים אלא אדם נאמן, אבל רב הונא שחשש שהקרוב אינו נאמן וגם אמר שהקטן לא ידע למחות, א"כ בנכרי נמי נחשוש לזה.

ואין מורידים קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן, והיינו שהקטן יש לו אח מאב ואותו אח יש לו אח מאם, והוא נכרי אצל הקטן, והטעם שמא יאמר שמחזיק בנכסים אלו לצורך אחיו.

ל"ט: נכסי שבוי שיש ספק אם מת ויש לו כמה יורשים - מעשה באשה שהיו לה ג' בנות ונשבתה היא

רב ששת מוכיח מהא דתני בברייתא דרשה מהא דכתיב "וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב, והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתומים" שבא ללמד שילכו בשבי ולא ידעו אם חיים או מתים ונשיהם לא יוכלו לינשא, ובניהם לא יוכלו לירד לנכסי אביהם. ומבואר שאין מורידין קרוב לנכסי שבוי. ור"ב דוחה שהכונה שלא מניחים לבנים למכור נכסי אביהם. ולרב ששת בעינן דומיא דנשיכם אלמנות.

כבר בברייתא נחלקו אם מורידין קרוב לנכסי שבוי- מי שאביו או אחיו או שאר מורשיהם הלכו למדה"י ושמעו שמתו, וירד היורש לנכסיהם, אין מוציאין מידו ואף מורידים לכתחילה (תוד"ה היורד), ואף אם שמע שהם חוזרים וקדם ותלש ואכל הרי זה זריז ונשכר. אבל אם לא שמעו שמתו, י"א שמוציאין מידו, ולרשב"ג אף בזה הדין כמו בשמע שמת. והני מילי בהלכו בעל כרחם (נטושים, מלשון "והשביעית תשמטנה ונטשתה"), אבל בהלכו מדעתם (רטושים, מלשון "אם על בנים רוטשה") מוציאים אותם מידו דכיון שלא ציוו להוריד יורשיהם לנכסיהם, ש"מ לא ניחא להו.

ל"ט. כמה מקבל היורד לנכסי שבוי-

אם שמעו בו שמת - אם אכל הרי הוא זריז ונשכר דכיון ששמעו בו שמת אדעתא דכולה פירות נחת. ואם לא הספיק לאכול קודם שבאו הבעלים, לרש"י נוטל כאריס, אבל התוס' (ד"ה וכולם) כתבו שלפי רב ות"ק אינו נוטל שכר טרחו כאריס מפני שאם אכל קודם שיבואו הבעלים נוטל הכל, (ולכך ס"ל שאין מורידין קרוב לנכסי שבוי שכיון שאינו נוטל כאריס חוששים דילמא מפסיד להו), ואם שמע שהם באים מניחים אותו לקדום ולתלוש יותר מכדי טרחו מפני שאם לא יקדם לא יתנו לו הבעלים כלום.

ואם לא שמעו בו שמת נוטל כאריס דכיון שלא שמעו שמת לאו אדעתא דכולה נחית אלא ליטול כאריס. רש"י. ואין מניחים אותו לתלוש ולאכול יותר, דכיון שנוטל כאריס אינו מפסיד כלום. תוס' שם.

ואם ברח מחמת מרדין שהרג את הנפש ומפחד שיהרגוהו, לשמואל כיון שיצא לדעת אינו נוטל כלום שכיון שלא ציווה לירד לנכסיו ש"מ לא ניחא ליה, ולרב נחמן דינו כשבוי שלא שמעו בו שמת מפני שאין דעתו מיושבת עליו מחמת שהוא בהול.

ואם יצא לדעת או שברח מחמת כרגא אינו נוטל כלום.

ראיה משם, דשאני הכא שלא ידע שיש לו אח. לרב אמי מקבל המחזיק כאריס. ולרב חסדא אינו כאריס שהרי לאו ברשות נחית, ועוד שאחיו הוא קטן ואין מורידין קרוב לנכסי קטן. (ורב אמי לא ידע שהוא קטן).

כמה חסרונות מנכה הנפקד מן הפקדון

בכל פקדון חייב הנפקד להחזיר את הפקדון באותה כמות שקיבל לשמור, אמנם מיני מאכל שטבעם להתחסר מעצמם משערים כמה הם רגילים להתחסר ומחזיר לו בניכוי שיעור זה. ובגמרא יבואר כמה שיעור הניכוי.

בתבואה-

לת"ק מנכה הנפקד ט' חצאי קבין לכור חטים או אורז קלוף (אבל שאינו קלוף מתחסר יותר), וט' קבין לכור שעורים או דוחן, וג' סאין לכור כוסמין או כור אורז שאינו קלוף או כור זרע פשתן בגבעולים מפני שהגבעולים מתייבשים ונופלים והרוח מפזרתם, אבל זרע פשתן נקי אינו חסר כ"כ. ונכוי זה הוא לכל כור ולכל שנה.

לרבי יוחנן בן נורי אין מנכה לו אלא לכור אחד, דמה אכפת לעכברים כמה כורים יש, וענו לו חכמים שהרבה אובדות או מתפזרות. וכתבו התוס' (ד"ה וכי) בשם הירושלמי דטעמא דרבנן משום שכשיש תבואה מרובה העכברים קוראים לחבריהם לבוא לאכול. והטעם של אובדות ומתפזרות הוא טעם נוסף. עוד כתבו (ד"ה אלא) שמה שלא מנכה לרבי יוחנן בן נורי בפחות מכור כמו כור אלא לפי חשבון, מפני שאין לעכברים מקום להכנס לתוך התבואה.

לרבי יהודה בכמות גדולה של י' כורין אינו מנכה כלל, מפני שמותירות, והיינו כשמדד בימות הגורן והחזיר לו בימות הגשמים שהתבואה תופחת מחמת לחלוחית הגשם והקור יותר ממה שהיא מתחסרת בי' כורין, (והוה עובדא ופקע כדא, וי"ל שמחמת הדוחק אין הכד פוקע). אבל בפחות מי' כורים אין הנפחה משלימה את אכילת העכברים. ועיין מהרש"א ומהר"ם בשיטות רש"י ותוס' בזה.

וכל זה דווקא בעירבן עם פירותיו, ואינו יודע כמה נשאר משלו. אבל היכא שהניחם בקרן זוית, או שהניחם עם שלו ויודע כמה היה לו, אומר לנפקד הרי שלך לפניך ובהניחם עם פירותיו יראה כמה חסרו ומנכה משל חבירו לפי חשבון.

ביין - מנכה לו שישית, ולר"י חומש, ואיירי בעירבו עם היין שלו, ומשום בליעת הקנקנים. ולא פליגי אלא כל אחד לפי מקומו כמה החביות בולעות (אם רגילים לצפות

ובת אחת, ואין ידוע אם מתו (ויש כאן דין ירושה ולא דין שבוי), ובת אחת מתה והשאירה בן קטן. לשיטת אב"י האחות מקבלת חצי מהנכסים ממ"נ או מדין ירושה או מדין מורידין קרוב לנכסי שבוי, והחצי השני יתנו לאפוטרופוס ולא לקטן מפני שאם לא מתה הסבתא אין מורידין קטן לנכסי שבוי. וכתבו התוס' (ד"ה מוקמינו) דאף אפוטרופוס אין מורידים אותו מדין ירדת הקטן, אלא מדין אריס של הסבתא, ויתפרנס מזה הקטן, וזה עדיף מלתת את כל הקרקע לאחות שהיא אוכלת את כל הפירות. ולרבא כיון שכבר מעמידים אפוטרופוס מעמידים אותו על כל הנכסים.

ואם יודעים שמתה הסבתא יתנו לאחות חצי שלישי מדין ירושה ושישית ממה נפשך דמורידין קרוב לנכסי שבוי ולינוקא שלישי מדין ירושה, ולאופטרופוס שישית דאין מורידין קרוב לנכסי שבוי. ולרבא מעמידים אפוטרופוס על חצי מהנכסים. וכתבו התוס' (ד"ה דלמא) דלא אמרינן הכא שהסבתא והבת בחזקת קיימים, דדווקא בגט אמרינן הכי משום עייגוא או לענין אכילת קרבן ותרומה, אבל כאן אדרבה צריך סיבה להוריד קרוב לנכסיו. אי נמי דווקא כאן שנשבו חוששים שמתו מחמת יסורים, משא"כ בסתמא. (ובתחילת דבריהם כתבו התוס' שבהגיע לגבורות אינו בחזקת קייים).

מוחזקות בירושה כלפי הטוען שגם הוא

ירוש

אדם שירש נכסי אביו ובא אדם וטוען שגם הוא בן שאביו הלך לשם ונשא אשה והולידה לו בן וגם הוא יורש, עליו להביא ראיה שהוא אחיו, ואם טוען שיש לו עדים והם מפחדים ממנו (מעשה דמרי בר איסק) נאמן לומר שאינו מכירו כיון שיצא בלא חתימת זקן, אבל אם יצא בחתימת זקן אם טוען ברי נאמן לומר שאינו מכירו, אבל אם טוען שמא אינו נאמן אלא כשיצא בלא חתימת זקן (תוד"ה שיצא), ועל כן על המחזיק להביא ראיה שיעידו עדים אלו או אחרים שהוא אינו אחיו. והתוס' (ד"ה זיל) כתבו שאמר לו שיביא את העדים שמפחדים ממנו ויעשה עמהם שיעידו. ואמנם אם יעידו העדים שאינו אחיו נאמנים, ואין חוששים שמחמת פחד יעידו הפוך ממה שהם יודעים.

מ. ואם הביא עדים שהוא אחיו והשביח בינתיים את הנכסים לרב חסדא המחזיק מקבל את השבח, כדמצינו שמי שמות והניח בנים גדולים וקטנים והשביחו גדולים את הנכסים גם הקטנים מקבלים מהשבח ואפי' היכא שהשביחו הגדולים ע"י טירחא (ודלא כמ"ד שדווקא בהשביחו מחמת עצמם השביחו לאמצע). ולאב"י אין

היה מוצא למכור ביותר מהמחיר שקנאו. (תוד"ה זבון). ולחכמים מותר לערב שמרים, ואם לא עירב זה ראיה שמחל ואיירי כשאין השמן בעין, אי נמי איכא מחילה אף שהוא בעין כיון שמדדו מזוקק. ולא קאמר דטעמא דר"י משום דלית ליה מחילה, דס"ל שרק בצמד ובקר יש הוכחה שמחל, אבל בלוג ומחצה שהוא דבר מועט לא. תוד"ה לדברי ר"י.

נכוי הפקטים - (-פסולת הגרעינים הצפים על פני השמן). במפקיד מחזיר לו את השמן כמו שהוא עם הפקטים, ולוקח ג"כ אם שילם בתשרי ולוקח ממנו בניסן לפי המחיר בתשרי שהשמן בזול וסתם שמנים עכורים, מקבל הלוקח את הפקטים, אבל אם משלם בניסן שהשמן יקר ולוקח בניסן לפי המחיר בניסן, אין הלוקח מקבל עליו פקטים דבסתמא אינו קונה אלא מזוקק.

חיוב שמירה והשבה בשומר שנטל את החפץ

שומר שגנב את החפץ שנמצא בשמירתו חל עליו חיוב השבה כגזלן, שזה מחייב אותו גם באונסים. הגמרא מבארת מה השומר שגנב צריך לעשות בשביל להחזיר את הגניבה ולחזור להיות שומר.

להיכן חייב גנב להחזיר את הגניבה - הגונב טלה מן העדר וסלע מן הכיס, לרבי ישמעאל די שיחזיר למקום שגנב, ולר"ע צריך דעת בעלים.

שומר של חבית שטלטל אותה לצורכה (שהיתה במקום התורפה) ונשברה פטור, בין אם נשברה אחר שהניחה בין אם נשברה מתוך ידו, בין אם לא יחדו לה הבעלים מקום ובין אם יחדו לה מקום.

מ"א. ואם השומר נטל את החבית לצורכו להשתמש בה והחזירה ואח"כ נשברה, לדעת רבי ישמעאל אם החזירה למקום שיחדו עבודה הבעלים פטור, ואפי' לא יחדו מקום אם החזירה פטור, דלא בעינן דעת בעלים ואינו גנב אלא ש"ח ופטור באונסים. ולר"ע אפי' אם החזירה למקום שיחדו הבעלים חייב, דבעינן דעת בעלים ואם לא הודיעם חייב אף באונסים, דמדשקליה קם ליה ברשותיה עד שיחזיר בידיעת הבעלים. וכתבו התוס' (ד"ה אי) שהראיה שאין חילוק לר"ע ורבי ישמעאל בין יחדו ללא יחדו, ממה שנחלקו בטלה וכיס, וטלה אין דרך ליחד לו מקום, וכיס דרך לייחד לו מקום.

בשעוה או בזפת, ולל"ב החילוק הוא מאיזה אדמה עושים את החרס). לל"ק במקומו של ת"ק ציפו את החביות מנפנים בשעוה, אבל אצל ר"י ציפו בזפת ולכן החבית בולעת יותר. ולל"ב החילוק היה בסוג האדמה שעשו ממנה את החביות.

בשמן - מנכה לו ג' לוגין שמן לכל מאה לוגין, לוג ומחצה מחמת השמרים, ולוג ומחצה מחמת הבליעה. ובשמן מזוקק לא מנכה שמרים. ובקנקנים ישנים אינו מנכה בלע - לרב נחמן דווקא בקנקנים מזופפים והיו ישנים, אבל חדש אדרבה בלע יותר, אי נמי בשמן לא בלע כיון שהוא ישן, אבל בין בלע. (תוד"ה במזופפים). ולאביי אפי' בלא מזופפים אינם בולעים כלל כיון שכבר בלעו.

מ: הגמ' מביאה חשבון בכמה מכר ר"י יין, והגמ' שואלת שיוצא שהרויח פחות משתות והרי מותר להשתכר עד שתות ולמה לא הרויח יותר, והגמ' מיישבת שהרויח עוד במכירת הקנקן והשמרים, ומ"מ לא נחשב שהרויח יותר משתות ואין להשתכר יותר משתות, כיון שבניכוי הטירחא ודמי ברזנייתא - הכרוז, וי"מ אומנות עשית הברז לא הרויח יותר משתות.

נכוי שמרים במכירת שמן

המוכר שמן מזוקק לחבירו, לרבי יהודה מנכה לו לוג ומחצה שמרים, ולחכמים אינו מנכה לו.

אביי מבאר שטעמא דר"י דס"ל שמוותר לערב שמרים בשמן והיינו לערב את השמרים המשוקעים כדי שיצאו עם השמן בתוך המידה, וא"כ אם לא עירב יכול לנכות לו, ואיירי בעבה"ב שנח לו בשמן צלול, אבל הלוקח בשביל למכור יכול לטעון שאין לו מה לעשות עם שמרים בפני עצמם, וכגון שלקחו מעט וכבר מכרו או אכלו. ואינו יכול לטעון שמחל לו, דר"י לית ליה מחילה אא"כ פירש (כדמצינו בצמד ובקר שמכר אחד מהם, שהדמים מודיעים אם מכר לו גם את השני, אבל לחכמים אין הדמים ראיה משום ש"ל שמחל לו ולא מקבל אלא מה שקנה). ולחכמים אינו מנכה לו שמרים, דס"ל שאין יכול המוכר לערב שמרים שבחזקת מזוקק לוקחו הימנו. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה לדברי חכמים) שלאביי אין טעמא דחכמים משום מחילה, דס"ל שאפי' אם השמן בעין שלא שייך מחילה כיון שיכול לתקן ולערבם בשמן אינו מנכה שמרים.

רב פפא מבאר איפכא, שלר"י אסור לערב שמרים, ולכן טוען לו שאם לא ינכה לו לא ירויח במכירה ואיירי שלא

דמטלטלין אינם נקנים אלא במשיכה, במקח בגזל ובשליחות יד. ומבואר שאם לא היה מכחישה פטור, דשליחות יד צריכה חסרון. ואין לומר דחיובו מחמת שואל שלא מדעת, דבעלי חיים המכחישים מחמת מלאכה אינו שאלה אלא שליחות יד.

מ"א: ללוי שליחות יד א"צ חסרון. ומקורו יבואר להלן.

מה באה התורה ללמד במה שכתבה שליחות יד בש"ח וש"ש -

התורה כתבה בש"ח וש"ש חיוב שליחות יד שנשבע שלא שלח יד ופטור, ומבואר שאם שלח יד חייב גם בדברים שהיה פטור בהם אם לא שלח יד. וצ"ב למה צריך לכתוב שליחות יד גם בש"ח וגם בש"ש, והרי אפשר ללמוד ש"ש בק"ו מש"ח, שהרי ש"ש חמור מש"ח שכן חייב בגניבה ואבידה, ואומר רבי יוסי בן נהוראי שהתורה באה ללמד ששליחות יד א"צ חסרון. וזהו המקור ללוי ששליחות יד א"צ חסרון. ואין לומר שרק ש"ש חייב בלי חסרון שכן חייב בגניבה ואבידה, דאין זה אלא גילוי מילתא ששליחות יד הוא גם בלי חסרון. תוד"ה לומר.

ריו"ח חולק וסובר שא"א ללמוד ש"ש מש"ח, וכר"א, דמה לש"ח שכן משלם תשלומי כפל בטוען טענת גנב אבל ש"ש משלם קרן שהרי הוא חייב בגניבה. (ורבי יוסי בן נהוראי סובר דאינו פירכא דקרנא בלא שבועה עדיפא מכפילא בשבועה שאינו משלם כפל אלא בנשבע שנגנבה ובאו עדים שהוא גנבה). ולדברי ר"א אין מקור ששליחות יד א"צ חסרון. וכתבו התוס' (ד"ה קרנא) די"ל שלכו"ע קרנא בלא שבועה עדיפא מכפילא בשבועה, והמחלוקת היא אם חשיב פירכא מה שיכול לשלם כפל, או שאינו פירכא כיון ששחומרא זו היא מחמת הקולא שפטור מקרן.

ורבא סובר שגם לר"א אפשר ללמוד שליחות יד בש"ח וש"ש בק"ו משואל, שהרי שואל חייב באונסים אע"פ שמותר לו להשתמש בחפץ מחמת שכל הנאה שלו, כ"ש שומר ששלח יד וכל הנאה שלו שיהיה חייב באונסים. ולמה כתוב שליחות יד בש"ח וש"ש, אלא לומדים מפסוק אחד ששליחות יד א"צ חסרון כנ"ל ולומדים ש"ש מש"ח אע"פ שמשלם תשלומי כפל, דאינו אלא גלוי מילתא, או שסובר שקרנא בלא שבועה עדיפא מכפילא בשבועה. (תוד"ה רבא). ומהפסוק השני לומדים שחייב בשליחות יד אף בבעליו עמו וגלי רחמנא בשומר אחד וה"ה לשאר שומרים. וכתבו התוס' (ד"ה חדא) דא"א ללמוד משואל שחייב אף אם לא

והנה במתני' מבואר שיש חילוק בין לא יחדו לה הבעלים מקום שאם משהניחה נשברה ונטלה מעיקרא לצורכו פטור, ואילו ביחדו לה הבעלים מקום חייב.

ריו"ח אומר שבהכרח שהרישא רבי ישמעאל וסיפא ר"ע. ואין לומר שסיפא איירי שהחזירה למקום שאינו מקומה אבל רישא כל מקום נחשב מקומה, ד"הניחה" במקומה משמע.

הגמ' מביאה שיש מבארים דאיירי סיפא בהחזירה למקום שאינו מקומה, ומתני' כרבי ישמעאל דלא בעינן דעת בעלים, מפני שיש מקרים שצריך השבה מעליא -

א' כגון **שנטלה ע"מ לגוזלה** דלא סגי בהשבה כל דהו אלא צריך להחזירה למקומה, אבל בנטלה ע"מ להשתמש בה ולהחזירה סגי בהשבה כל דהו. וכתבו התוס' (ד"ה שנטלה) שבהגביה ע"מ לגוזלה חשיב חסרון, כיון שנטל הכל לצורך עצמו. ואם הגביה ע"מ ליטול מקצת אינו חייב עד שיטול את אותו מקצת. ואמנם מבואר לקמן מ"ד. שבחבית חשיב כאילו נטל כולה כיון שרוצה ששאר החבית תהיה בסיס לאותה רביעית, מתני' איירי אפי' בשמן שאינו משתמר ע"י שאר החבית.

ב' כגון **שנטלה ע"מ לשלוח בה יד וס"ל דשליחות יד** דחייבו הכתוב אפי' נאנסה א"צ חסרון דאפי' לא חסרה קמה ברשותיה. וס"ל שאפי' לא נטלה ע"מ לגוזלה כולה אלא ע"מ ליטול מקצתה ולא נטל, אפי' קם ליה ברשותיה ובעי השבה מעליא דזוקא למקומה. וכתבו התוס' (ד"ה שנטלה ע"מ) שמדובר באופן שהגביה ע"מ ליטול מקצתה אע"פ שלא נטל ממש.

ג' כגון **שטלטלה להביא עליה גוזלות** ממקום גבוה ע"י שיעלה עליה, וס"ל דשואל שלא מדעת גזלן ועד שהחזירה למקומה לא הוי השבה, ועדיין היא ברשותו.

שליחות יד

(עיין בתירוצי הגמ' לעיל כמה פרטים בדין שליחות יד).

לשיטת רב שליחות יד צריכה חסרון ואינו חייב באונסים אא"כ חסרה. דתניא רועה שעזב את עדרו ובא זאב וטרף (וכר"י דס"ל שבשעת משלחת זאבים אף זאב אחד נחשב אונס. תוד"ה ובא). ארי ודרס (זאב נושא הטרף לחורו, ארי אוכלו במקומו) פטור, דהוי אונס, ואיירי באופן שלא פשע בהליכתו כגון שהלך בזמן שרגילות ללכת, או ששמע קול ארי, אבל אם הניח מקלו ותרמילו על הבהמה חייב, וביאר רב דאיירי בעוד המקל והתרמיל עליה דאל"כ אפי' אי הוי שליחות יד כיון שנטלם מבהמה הוי השבה לרבי ישמעאל, דסתם מתני' כוותיה, ואיירי **שהכחישה במקל** והוי חסרון **ורצתה לפניו** - מחמתו, דאל"כ לא קנאה להתחייב באונסים,

טפח, דהכא טעמא משום כיסוי וטפח הוי כיסוי, אבל בחמץ טעמא משום ריחא ובג' טפחים אין הכלב יכול לחפש אחריו. אבל בפחות מג' טפחים חייב לפנות, ומה שמצינו שאין חייב לחפש בחור מפני סכנת עקרב, שאני הכא שיכול לפנות את המפולת. אי נמי דווקא בודאי חמץ צריך לפנות את המפולת, וגם בחור אם יש ודאי חמץ אינו פטור. תוד"ה שאין.

ואי שכחי גשושאי המחפשים בקרקע אין להם שמירה אלא בשמי קורה. ואי שכחי פרומאי שוברי התקרה אין להם שמירה אלא בין שורות הלבנים. ואי שכחי טפוחאי המחפשים בכותל אין להם שמירה אלא בטפח הסמוך לקרקע או לשמי קורה.

ואם הניחם בצריפא דאורבני בית עגול וקטן שעושים צייד עופות הוי שמירה לגבי גנבים שאין הגנבים מחפשים שם. ופשיעה לגבי אש, ואם נגנבו משם הוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס דגניבה לשומר חנים הוי אונס, וכתבו התוס' דחשיב אונס משום דהוי שמירה כמו בקרקע. ו"א שחייב וי"א שפטור, ולהלכה חייב, היכא שיכול להיות שלא היה קורה האונס בלי הפשיעה. תוד"ה ה"ג.

ואם השומר לא זוכר היכן הניחם הוי פשיעה וחייב.

מ"ב: ואם מסרם השומר לאמו שהיתה רגילה להניחם בארגז, השומר פטור מפני שהביאם לאמו דכל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד ואינו יכול המפקיד לומר שאינם נאמנים עליו בשבועה (תוד"ה כל), אבל במסרם לאחר חייב, דשומר שמסר לשומר חייב. ואין האמא חייבת שהרי לא ידעה שאינם שלו. והוא לא היה חייב לומר לאמו שאינם שלו, מפני שרצה שתשמרם טוב כאילו הם שלו. אלא נשבע השומר שנתנם לאמו, ואמו נשבעת שהניחה בארגז ופטורים, אבל אם האמא פשעה בשמירתם ואין לה ממה לשלם ישלם הנפקד, והאמא תשלם לו כשיהיה לה. שם.

אפוטרופוס שקנה שור עבור היתומים, ומסרו לרועה, ולא היה לשור שיניים לאכול ומת, חייב המוכר להחזיר את הדמים שקיבל, דמקח טעות הוא. אמנם אם המוכר הוא ספסר שקונה ומוכר באותו היום חייב הרועה לשלם ליתומים, דאיבעי ליה לעיוני. אמנם אם המוכר שילם כבר ליתומים, חייב המוכר להשבע שלא ידע, והרועה צריך לשלם לו דמי בשר בזל - שני שלישי. ואע"פ שאין לרועה דין ודברים עם המוכר, צריך לשלם לו כשיטת רבי יוסי (שהלכה כמותו) בשוכר פרה מחבירו והשאלה לאחר

נשתמש בה, דה"ה שליחות יד א"צ חסרון, דשואל המשיכה היא כמו נשתמש דלדעת שימוש שאל, משא"כ שואל שלא מדעת.

ולרב ששליחות יד צריכה חסרון לומדים מפסוק אחד ששומר חייב בשליחות יד אף בבעליו עמו. ומהשני לומדים שאינו חייב כפל אלא בנשבע אבל אם טען בבי"ד שנגנבה ועדיין לא נשבע, ובאו עדים שהוא גנבה פטור (וגם למדנו שש"ח שנשבע שנגנבה ונאבדה פטור).

חיוב שמירת המעות ע"י שומר

שומר חנים חייב רק בפשיעה ושומר שכר חייב בגניבה ואבידה, ולהלן יבואר מהי הדרך לשמירת כספים שאינה נחשבת פשיעה.

מ"ב. שומר שהפשיל מעות לאחוריו חייב, דכתיב "וצרת הכסף בידך" אע"פ שצוררים יהיו בידך. וכן אם מסרם לבנו ובתו הקטנים ונעל בפניהם שלא כראוי חייב, שלא שמר כדרך השומרים.

לעולם יהיה כספו של אדם מצוי בידו ולא יפקידנו לאחרים במקום אחר, שאם תזדמן לו סחורה יהיה מצוי בידו. וישליש מעותיו שלישי בקרקע שלישי בפרקמטיא ושליש תחת ידו.

אין הברכה שמתברך ורבה מאיליו מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין. ולכן ההולך למוד גורנו אומר יה"ר וכו', וכשהתחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה. אך אם כבר מדד הרי זו תפילת שוא.

מקום שמירת הכספים-

כספים אין להם שמירה אלא בקרקע, ואם לא שמרם בקרקע ונגנבו הוי פשיעה, ואמנם בע"ש בין השמשות אינו מחויב לקוברם בקרקע, אבל אם שהה לאחר צאת השבת כדי לקוברם חייב, אא"כ הוא צורבא מרבנן שפטור מפני ששומרם שמא יצטרך להם המפקיד להבדלה.

דין גניבה באונס - התוס' (ד"ה אמר) נסתפק בשומר שכר שהטמין את המעות עמוק בקרקע ונגנבו משם, האם חייב כיון דש"ש חייב בגניבה, או דפטור משום דהוי אונס, והביאו התוס' כמה ראיות שש"ש חייב בכל גניבה חוץ מליסטים מזוין, אך כתבו שאין סברא כלל לחייב בגניבה באונס, וישבו את הראיות לחיבו. אמנם שואל חייב בגניבה באונס (דדרשינו ו' מוסיף עיי"ש).

עומק הטמנת הכספים בקרקע - אע"פ שמצינו לענין חמץ בפסח שאין החמץ נחשב כמבוער אא"כ הוא בעומק ג' טפחים, הכא א"צ לשמור הכסף אלא בעומק

אבל אם המעות אינם צרורים [וחתומים, או בקשר משונה, וכנ"ל] מותר לו להשתמש בהם מפני שהמפקיד יודע שהוא צריך תזיר למעות, ולא גילה דעתו שלא ישתמש בהם, ועל כן אם אבדו חייב באחריותם.

ולענין אונסים לרב הונא אף בזה חייב, דהוי שואל על המעות, כיון שסמך עליהם להחליפם ולהשתכר מהם, ושאלה היא זו שהרי כל הנאה שלו. ואבדו דקתני היינו שטבעה ספינתו בים (וכדאמר רבה נגנבו בליסטים מזוין אבדו וכו'). ולרב נחמן באונס פטור השולחני, דאינו שואל על המעות עד שישתמש בהם אלא שומר שכר, בההיא הנאה שאם תבוא עיסקה לידו יוכל להרוויח מהמעות.

ואם הפקיד הגזבר **מעוה של הקדש** כסבור שהם שלו, אם היו צרורין אסור להשתמש בהם ולא מעל הגזבר כיון שלא הוציאם ברשות ואינו שלוחו. ואם היו מותרים שמותר להשתמש בהם והוי שלוחו, לרב נחמן מעל הגזבר אם השתמש בהם השולחני, ולרב הונא אף אם לא השתמש בהם מעל הגזבר דהוי כהלואה משעה שבאו לרשות שולחני.

ואם הפקיד אצל **בעל הבית** אסור להשתמש בהם, ואם אבדו אינו חייב באחריותם.

חנווני לר"מ דינו כבעה"ב, ולר"י דינו כשולחני.

התר תשמיש במעות, וחייב אונסים - הנה מבואר בסוגין שאם מותר להשתמש חייב באונסים אע"פ שעדיין לא השתמש. וכתבו התוס' (ד"ה מאי) שלריו"ח שמעות אינם קונות שמה יאמר לו נשרפו חטיף בעליה, ואסור למוכר להשתמש במעות שקיבל (כמבואר ממה שאם נתן מעות הקדש לספר לא מעל), וא"כ יכול המוכר לטעון ללוקח נשרפו מעותיך בעליה. ות' התוס' שכיון שכספים אין להם שמירה אלא בקרקע חייב בנשרפו בעליה. ואמנם היכא שפירש שמותר לו להשתמש יכול להשתמש, ובפסיקה על הגדיש י"ל דסתמא הוי כאילו פירש שיכול להשתמש. ועוד י"ל דכיון שדבר תורה מעות קונות ויכול להשתמש, לא הפקיעו חכמים זכות זו. אבל לריש לקיש שמעות אינם קונות (וכן לריו"ח בנכרי) אסור להשתמש במעות, ואינו חייב באחריותם.

חייב גזלן ושולח יד בפקדון

כשהשתנה המחיר

חייב גזלן ביוקרא וזולא - הגוזל חבית יין מחבירו והתייקר היין, אם שבר את החבית או ששתה את היין אחרי שהוקרה משלם כשעת השבירה או השתיה, דכיון

שהשואל משלם לבעלים. וכתב רש"י שרק למוכר משלם דמי בשר בזול, ומשום פשרה שהרי אינו פושע כ"כ, אבל אם היה משלם ליתומים היה משלם מחיר מלא, כיון דיתמי לאו בני מחילה ניהו. והתוס' (ד"ה דמי) כתבו שאינו פשרה אלא דין גמור, שהרי אם היה יודע שאין לו שיניים היה הספסירא שוחטו מיד ומוכרו בזול.

וכתבו התוס' (ד"ה הכא) שאם פשע הבקרא חייבים היתומים לשלם לספסירא מפני שהם כשומר חנים והרי מת בפשיעה, והיתומים חוזרים על הבקרא שיפטרם מן הספסירא כיון שהוא פשע.

חייב אפוטרופוס בפשיעה - כתבו התוס' (ד"ה נימא) שאפוטרופוס חייב בפשיעה, כמבואר בסוגין. ומה שמצינו בב"ק ל"ט שאינו גובה מהאפוטרופוס דא"כ מימנעי ולא עבדי, היינו דווקא כשמינו אפוטרופוס לתקנת העולם שלא יזוק משור היתומים, אבל במינו אפוטרופוס לצורך היתומים לא ימנע, כיון שנהנה שמחזיקים אותו כנאמן.

מי שהפקידו אצלו כשותא והיה לו כשותא שלו, ושלח את משרתו להביא מהכשות שלו, והלך והביא משל הפקדון, המשרת פטור מפני שלא אמר לו שלא יביא מזון, וכתבו התוס' (ד"ה מי) דדווקא במין אחד ובבית אחד יכול לטעון כך, אבל בשני מינים או במין אחד בשני בתים אע"פ שלא אמר לא לקחת מהשניה הוי קפידא, והנפקד שטוען שאמר לו שיביא משלו - אם שיעור הזמן שלקח למשרת להביא הוא ארוך מכדי שיביא משלו חייב, ואם אין ראיה משיעור הזמן חייב משום דמשתרשי ליה. אבל אם השיכר החמיץ פטור, ואם היה כשותא של קוצים אינו משלם לו אלא דמי כיסי. לרש"י היינו כמה שהשביחה בשיכר, וכתבו התוס' (ד"ה בכיסי) שהחידוש הוא שלא ישלם לו מה ששווה למאכל בהמה אע"פ שלבהמה שווים יותר. ור"ח פי' כיסי היינו כשות הצריכה ריכוך, ובקל היה מרככה, ומ"מ אינו משלם אלא כמו שהשביחו בשיכר.

המפקיד מעות אצל שולחני, האם מותר להשתמש בהם, ואם חייב באחריותם, ובהקדש אי הוי מעילה -

מ"ג. **אם המעות צרורים** אסור לו להשתמש בהם, ועל כן אם אבדו אינו חייב באחריותם. הגמ' מעמידה שהיו צרורים וחתומים, אבל סתם צרורים מותר לו להשתמש בהם שדרך כל אדם לצור מעותיו. וי"מ דאיירי שצרורים בקשר משונה, או שקשר משונה הוי ספק.

הגזילה בעיניה. וכן מזדיק מלשון המשנה "חסר ויתר" דלא קתני זול ויוקר.

מחלוקת ר"י ור"מ אם גזלן משלם שבח או לא - הנותן צמר לצבע לצבוע אדום וצבעו שחור, לר"י נותן לו או שבח או הוצאה מה שיותר זול, ולר"מ אינו נותן אלא דמי צמרו, והקשו התוס' (ד"ה משלם) שזה הפוך ממחלוקתם בגוזז רחל. וביארו התוס' שלר"מ בגזל רחל וגזזה קנסו ששינוי לא יקנה, אבל בצבע לא קנסו כיון שהוא שוגג. ולר"י הכא מתכוון לקנות הרחל בשינוי, אבל בצבע אינו מתכוין לקנות.

שיטת ר"ע שמשלם כשעת התביעה. ואם יש עדים כמה היתה שווה ביום הגזילה וראו שגזלה הימנו לשמואל משלם בזה כשעת הגזילה, משום דכתיב "יתננו ביום אשמתו" וכשיש עדים יום אשמתו הוא יום הגזילה אבל בלא עדים יום הודאתו הוא יום אשמתו, והלכה כר"ע. ולרבי יוחנן אף בזה סובר ר"ע שמשלם כשעת התביעה, משום שהבי"ד הם המחייבים אותו לשלם. וכן אמר ריו"ח הלכה כר"ע לעולם, והיינו אף במקום שיש עדים. ואי נמי בא להוסיף שגם היכא שהחזירה למקומה ונשברה באונס חייב, וכר"ע המצריך דעת בעלים, ודלא כרבי ישמעאל שסובר דלא בעינן דעת בעלים. ורבא אמר שהלכה כר"ה.

ביאור התוס' בשיטת ר"ע - שיטת התוס' (ד"ה ר"ע) דלא איירי ר"ע בגיזות וולדות, אלא איירי ביוקרא וזולא, דב"ש סוברים שלוקה בחסר וביתר, וב"ה מודים בזה לב"ש (ונחלקו בגיזות וולדות, ואמנם ב"ש דיברו גם ביוקרא וזולא ועל זה לא נחלקו ב"ה), ור"ע חולק בזה וסובר שמשלם יוקרא וזולא כשעת התביעה. אבל לענין גיזות וולדות אין משלם כשעת התביעה, אלא אם שינוי קונה משלם כשעת השינוי, ואם שינוי אינו קונה ישלם הכל לנגזל.

מ"ד. החושב לשלוח יד בפקדון שאמר בפני עדים אטול פקדוני של פלוני לעצמי, לב"ש חייב באונסים מהיום והלאה, דכתיב "על כל דבר פשע, ולב"ה אינו חייב עד שישלח בה יד, דכתיב "אם לא שלח ידו", ומ"דבר" מרבים שאם אמר לעבדו ולשלוחו לשלוח בה יד וכן עשו, חייב.

הטה את החבית ונטל ממנה רביעית -

אם נשברה לאחר זמן, אינו משלם אלא רביעית דשליחות יד אינו חייב אלא עד שימשוך או יגיבה דהוי קנייה, ואינו חייב באונסים.

ואם החמיצה משלם דמי כולה, מפני שזה מחמתו והוי פשיעה ומזיק בידים, שכן דרך יין להחמיץ בכלי חסר.

שאם לא היה מזיק את הגזילה היה מחזירה בעין דלא אמרינן שמשלם כשעת הגזילה אלא כשאינה בעין, אבל ישנה בעין חזרת לבעלים בין הוקרה בין הוזלה, נמצא ששעת ההזק היא גזילה, וגזלן משלם כשעת הגזילה. אבל אם נשברה החבית מעצמה משלם כשעת הגזילה כיון שחיובו הוא על הגזילה.

חיוב שולח יד בפקדון ביוקרא וזולא -

לשיטת בית שמאי אם הגזילה בעין אומר לו הרי שלך לפניך, ואם אינה בעין לב"ש לוקה בחסר וביתר אם הוזלה משלם כשעת הגזילה, ואם הוקרה משלם כשעת הוצאה. וכתבו התוס' (ע"ב ד"ה לימא) דאי איתבר ממילא מודים ב"ש שאינו משלם היוקרא. (ולהלן יבואר באיזה אופן נחלקו עם ב"ש ומהי מחלוקתם).

לשיטת בית הלל משלם כשעת הוצאה. וצ"ב כוונתם. שאם נפרש כוונתם כשעת הוצאה מן העולם, בהכרח איירי בהוקרה, שהרי בהוזלה לכו"ע משלם כשעת הגזילה, וא"כ במה נחלקו על ב"ש. אלא בהכרח שכוונתם "כשעת הוצאה" מבית בעלים והיינו שעת הגזילה, וא"כ נמצא שרבה כב"ש.

מ"ג: הגמ' מבארת דאיירי בהוזלה, וכוונת ב"ה כשעת הוצאה מן העולם, ואמנם לא איירי בגזילה ממש, אלא שבאה לידו בהתר ושלח בה יד ולא חסרה וסוברים ב"ה ששליחות יד צריכה חסרון. אבל לב"ש שליחות יד א"צ חסרון והוי גזלן כבר משעה ראשונה, וכיון שאינה בעין משלם כשעת הגזילה. וכתבו התוס' שלביאור זה אף שבמשנה הבאה מבואר שלב"ש אפי' חושב לשלוח יד בפקדון הוי שליחות יד, אשמועינן התם שא"צ משיכה אלא אפי' דיבור מהני, והכא אשמועינן שלב"ה צריכה חסרון. והגמ' דוחה דא"כ רבא שסובר ששליחות יד א"צ חסרון סובר כב"ש.

ועל כן מבארת הגמ' דאיירי בטלטלה להביא עליה גוזלות וסברי ב"ה דשואל שלא מדעת שואל הוי, אבל לב"ש גזלן הוי. והגמ' דוחה דא"כ רבא הסובר ששואל שלא מדעת גזלן הוי סובר כב"ש.

ועל כן מבארת הגמ' דלא איירי ביוקרא וזולא אלא איירי כשהגזילה הושבחה בגיזות וולדות, וחסר היינו מה שגזז את הגיזות, ויתר היינו שנתעברה אצלו שלב"ש הכל של הנגזל, וכשיטת ר"מ שהגוזל רחל וגזזה וילדה משלם אותה ואת גיזותיה ואת וולדותיה. ולב"ה הכל של הגזלן, וכשיטת ר"י שבגוזל רחל וגזזה וילדה חוזרת

בילדותו (דאל"כ מה החידוש שכסף לגבי נחושת הוא טיבעא, שהרי הכסף גם חריף וגם יותר חשוב מנחושת, והגמ' דוחה די"ל שהחידוש שגם במקום שהנחושת חריפה יותר הוא פירא ולא טיבעא, משום שיש מקומות שאין הנחושת מתקבלת).
(ועיין להלן בגמ' מה סוברים בזה תנאים ואמוראים נוספים).

נחושת וכסף - פרוטות נחושת קונה את הכסף - כל מטבע של כסף, אבל הכסף אינו קונה את הנחושת. וקמ"ל שגם במקום שהנחושת חריפה הוא פירא, כיון שיש מקומות שאינה יוצאת בהוצאה.

מעות רעות ויפות - מעות הרעות קונות את היפות, והיפות אינן קונות את הרעות. רש"י כתב שמעות הרעות היינו שנפסלו, ובתוס' כתבו שהם יוצאות קצת, דאל"כ אין בזה חידוש כיון שאפי' נחושת הוא פירי.

אסימון ומטבע - אסימון קונה מטבע, ומטבע אינו קונה אסימון. רש"י מפרש שאסימון היינו מטבע בלי צורה, דכל דבר שאינו כתיקונו נקרא אסימון. וכתבו התוס' (ד"ה אסימון) דקמ"ל שאף שאינו חסר אלא צורה שהיא דבר מועט, אפי"ה הוא פירא. ומחללים מעשר שני על אסימון, (אבל מעות הניתנים לסימן בבית המרחץ, אינם בגודל המטבע הרגיל בעיר, ואין מחללים עליו). ור"ת מפרש שאסימון יש עליו צורה ואינו יוצא בהוצאה, וצ"ל שיוצאת בדוחק אך יוצאת יותר ממעות הרעות.

מטבע ומטלטלין - מטלטלין קונים מטבע ואפי' מעות הרעות ואסימון (תוד"ה הזהב), שאם משך הפירות קנה המעות, אבל מטבע אינו קונה מטלטלין ויכולים שניהם לחזור בהם, אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו.

מטלטלין קונים זה את זה בין בתורת חליפין שהחליף אלו באלו, בין בתורת דמים שאמר לו בכמה תתן לי וכו' ומשך האחד, נתקיימו הדברים. וכתבו התוס' (ד"ה הזהב) שבגמ' מעמידים דין זה במעות שאחד פסלתו מלכות ואחד פסלתו מדינה.

ריבית בהלוואת דינרי זהב

רבי חייא התיר להחזיר דינרי זהב שהתייקרו, ולא אסר בזה משום סאה בסאה דאסור משום ריבית שמא יוקרו ויבוא לידי ריבית. הגמ' אומרת שאין ראייה שזהב הוא טיבעא ולכן אין היוקר והזול תלוי בו, די"ל שההתר היה משום שהיו ללוה דינרים, דהוי כהלווני

ואם הגביה את החבית ונטל ממנה רביעית אף אם נשברה משלם דמי כולה. ואמר שמואל שאין הכונה דווקא כשנטל רביעית, אלא אפי' אם לא נטל חייב, ואף אי נימא ששליחות יד צריכה חסרון שאם הגביה ע"מ לשלוח בו יד, כל זמן שלא חסרו אינו חייב, כיון שלא בא ליטול כולו, ומ"מ כאן חייב, דניחא ליה שתהיה כל החבית בסיס לאותה רביעית.

ובהגביה ארנקי ע"מ ליטול דינר מסתפק רב אשי אם הדינר נשמר יותר ע"י הארנק או לא.

הזהב

איזה מטבעות נחשבים פירא

וקונים את הטיבעא

להלכה מעות אינם קונות מטלטלין, והבא לקנות מעות מסוג אחד תמורת מעות מסוג אחר המטבע שטבעו חשוב לטבוע (כגון כסף) הוא מעות ואינו קונה, ומי שאין טבעו חריף הוא פירות ומשיכתו קונה ואין אחד מהם יכול לחזור בו וחייב השני לתת לו מעות, כמו במושך מטלטלין, (ונחלקו בגמ' אם משיכת מטלטלין מדאורייתא או מדרבנן). רש"י.

הגמרא דנה בקנין מעות תמורת סוג מעות אחר מה נחשב מעות ומה נחשב פירות, ונ"מ גם לדין ריבית במה יש איסור הלוואה כמו שאסרו חכמים להלוות סאה בסאה, וכן הגמ' דנה אם יש נ"מ לענין חילול מעשר שני שמותר לחללו על מטבע ולא על מטלטלין, איזה סוגי מטבעות נחשבים טיבעא ומותר לחלל עליהם.

זהב וכסף

במתני' מבואר שמטבעות זהב קונות מטבעות כסף, שאם משך דינרי זהב קנה את הכסף ונתחייב לתת דינרי כסף ואינו יכול לחזור בו, אבל מטבעות כסף אינם קונות מטבעות זהב ויכולים שניהם לחזור. וכך סבר רבי בזקנותו, וכסף נחשב טיבעא לגבי זהב משום שהכסף חריף יותר שיוצא בהוצאה ועובר לסוחר.

אבל בילדותו סבר רבי שכסף הוא פירא וזהב הוא טיבעא, כיון שזהב חשוב יותר, ואמר רב אשי אמר שמסתבר שקיבל מרבו ר"מ דסתם משנה שלו כמו שאמר

המחלוקת היא האם הם נחשבים טיבעא או פירא, או שנחלקו אם מותר לחלל גם מעות על מעות או רק פירות על מעות, או שנחלקו באיזה אופנים חוששים שמחמת החילול יתעכב מלהעלות את המעות לירושלים.

חילול כסף על זהב-

תנן התם ב"ש אומרים לא יעשה אדם סלעים דינרי זהב, וב"ה מתירים. ביאור מחלוקתם-

לשינא קמא נחלקו בענין כסף וזהב מהו טיבעא ומהו פירא, שלב"ש הכסף הוא טיבעא וזהב הוא פירא ואין לחלל טיבעא על פירא דרחמנא אמר "וצרת הכסף בידך", (ואמנם בבבל מחללים על בהמה כיון שא"א להעלות מעות לירושלים כיון שהמלכויות מקפידות. תוד"ה וטבעא). וב"ה סברי שהזהב הוא פירא והכסף הוא טיבעא.

ונחלקו ריו"ח ור"ל אם לב"ש אפשר לחלל פירות על דינרי זהב. לריו"ח אפשר מפני שזהב אינו פירא אלא לגבי כסף, אבל לגבי פירא זהב נחשב טיבעא (כמו שכסף לב"ה הוא פירא לגבי זהב אבל מחללים פירות עליו), ולר"ל לב"ש גם פירות אין מחללים על זהב מפני שזהב הוא פירא. ומה שלא נחלקו באופן זה ללמד שלב"ש גם פירות על זהב אין מחללין, כדי ללמד שלב"ה אפי' סלעים על דינרים מחללים. ועיין לעיל (בענין ריבית בהלואת דינרים) שדעת ריו"ח שאף אם זהב לגבי פירות הוא טיבעא, אסור להלוות דינר בדינר, כיון שלגבי כסף הוא פירא. וכתבו התוס' (ד"ה ושאני) ששיטת רב האי גאון שזהב הוא פירא לכל מילי, ושוא בזמן האמוראים היה יוצא בהוצאה, ובזמנו לא היה יוצא כלל.

מ"ה. חילול פרוטות נחושת על כסף - הרוצה לחלל

פרוטות נחושת על כסף מפני משאוי הדרך, לב"ש יחלל כל הפרוטות שבידו, ולב"ה יחלל רק חצי מהפרוטות שבידו כדי שכשיבוא לירושלים יהיה מזומן בידו לקנות צורכי סעודה, ואם כולם ילכו לפרוט אצל שולחני יתייקרו הפרוטות והמעשר שני יפסיד. וכתבו התוס' שלב"ש חייב לחלל דווקא בכל הסלע (דבעדיות מבואר דב"ש לחומרא) כדי שלא ישתכר החנוני כמה פעמים, או כדי שלא יתעפשו בדרך.

חילול פירות על פרוטות או על זהב - מהדין הנ"ל

מבואר שאפשר לחלל פירות על פרוטות, ומ"מ אין מכאן ראייה שאפשר לחלל גם על זהב שהוא חשוב יותר מפרוטות, ד"ל שרק על פרוטות אפשר משום דבאתרא דסגי'א חריפ'י. וכתבו התוס' שגם לב"ה (שכסף הוא פירא לגבי זהב) מ"מ פשיטא שמחללים פירות על כסף.

עד שיבוא בני או עד שאמצא מפתח דאלו שבידו נקנים למלוה וברשותו הוקרו, דסאה בסאה דרבנן ובכהאי גוונא לא גזרו.

ריו"ח (מ"ה), אסור ללוות דינר בדינר, ואף דסבר שזהב לגבי עצמו נחשב טיבעא, מ"מ כיון שלגבי מקח וממכר זהב נחשב פירא לגבי כסף והיינו שנחשב שהזהב הוזל או התייקר, ממילא יש בזה אסור ריבית. ודברי ריו"ח הם לשיטת ב"ש, או דריו"ח סובר כתנא דמתנן דס"ל שהזהב קונה את הכסף (ומבואר שזהב חשיב פירא), אבל לב"ה מותר ללוות דינרי זהב, דהוי טיבעא. וכתבו התוס' (מ"ה. ד"ה לגבי) שההוא"א בדעת רבי חייה היא כמסקנת הסוגיא אליבא דריו"ח שדין ריבית בהלואה אינו תלוי אם הזהב הוא טיבעא כלפי עצמו, אלא אם הוא טיבעא כלפי כסף.

משער תנא במידי דקייץ-

הגמ' מוכיחה שזהב הוא טבעא מדברי התנא שאמר שדינר של כסף הוא אחד מכ"ה בדינר של זהב, ונ"מ לפדיון הבן. ומבואר שזהב הוא טבעא, דאל"כ משער התנא במידי דאוקיר וזיל, ומבואר שגם אם הדינר של כסף הוא אחד מכ"ה או אחד מל' בדינר של זהב, מ"מ אם נתן לכהן דינר זהב, צריך להחזיר לו חמישית דמיו, מפני שזהב לא הוקר או הוזל אלא הכסף, ושיעור פדיון הבן לעולם הוא ארבעה חמישיות מדינר זהב. וכתבו התוס' (ד"ה אחד) שדינר זהב היה כבד ועבה יותר מדינר כסף ולכן היה מחירו יקר כ"כ.

עוד איתא התם שפרוטה היא אחד משמונה באיסר האיטלקי, ונ"מ לקידושי אשה. ואיסר הוא אחד מכ"ד בדינר של כסף ונ"מ למקח וממכר לגבי אונאה. לרש"י היינו במכר דינר ביותר מכ"ד איסרים, ולתוס' זימנין דזול איסרי (כדלהלן), אלא איירי כשמכר חפץ בכ"ד איסרים והוזלו האיסרים.

וכתבו התוס' (ד"ה אחד) דאיסר שייך בו זול ויוקר כמבואר בקידושין י"ב, וכוונת הברייתא שפרוטה היא אחד מח' באיסר שהוא אחד מכ"ד בדינר כסף שאותו דינר כסף הוא אחד מכ"ה בדינר של זהב, ונמצא שהכל משוער לפי הדינר זהב. עוד כתבו דא"כ נ"מ בכלם לקידושי אשה, והגמרא מזכירה נ"מ שונה בכל אחד, שהרי בכלם יש נ"מ למקח וממכר. עוד כתבו (ד"ה לקדושי) דהוי מצי למימר בפרוטה נ"מ לחמש פרוטות דמתנן וחדא מינייהו נקט.

חילול מעשר שני בטיבעא ופירא

מעשר שני כיון שאינו נאכל אלא בירושלים מותר לפדותו על מעות ולהעלותם לירושלים ולקנות בהם דברי מאכל, אבל על מטלטלין אין מחללים. הגמ' מביאה מחלוקת בסוגי מטבעות מסוימים אם מחללים עליהם או לא, והגמ' דנה אם

ב"ש וב"ה רק בסלעים על דינרים אם חוששים שמא ישהה מלעות לירושלים עד שיצטבר לו כדי דינר זהב, או שאין חוששים לזה מפני שאין משאן כבד, אבל פירות על דינרים לכו"ע אפשר לחלל כיון שדרכם להרקב. או שנחלקו ב"ש וב"ה אף בפירות על דינרים ש"ל שגם בפירות חוששים שישהה מלעותם.

סיכום הסוגיא -

כסף וזהב מהו טיבעא ומהו פירא - במתני' מבואר שכסף וזהב הכסף הוא טיבעא וזהב הוא פירא, וכך סבר רבי בזקנותו, אבל בילדותו סבר שהכסף הוא פירא וזהב הוא טיבעא. ומדברי התנא בברייתא (פרוטה שאמרו אחד משמונה וכו') מבואר שזהב הוא טיבעא והכסף הוא פירא. וב"ש וב"ה שנחלקו אם מחללים כסף על זהב, בדעת ב"ה מבואר שהכסף הוא הפירא וזהב הוא הטיבעא, ובדעת ב"ש מבואר שהכסף הוא הטיבעא וזהב הוא הפירא. ולביאור האחרון במחלוקת ריו"ח ור"ל טעמא דב"ש משום גזירה ולא משום שהזהב הוא פירא. וכתבו התוס' בשם רב האי גאון שזהב הוא פירא לכל דבר, והטעם משום שבזמנו לא היה יוצא כלל בהוצאה.

לענין ריבית בהלוואת מעות שדינם כפירא, דעת ריו"ח שכל דבר שכלפי מטבע אחר הוא פירא, אף שכלפי עצמו הוא טיבעא, יש בזה איסור ריבית. נחושת וכסף - נחושת הוי פירא לגבי כסף.

חילול מעשר שני -

כסף על פירות - אין מחללים, וכתבו התוס' שבבבל מחללים מעות על בהמה מפני שהמלכויות מקפידות.

כסף על זהב - מחלוקת ב"ש וב"ה, לל"ק נחלקו מהו טיבעא ומהו פירא, ולמסקנת הסוגיא נחלקו אם חוששים שמא ישהה עליו. האוקימתא שנחלקו אם מחללים על "כסף שני" נדחתה.

פירות על כסף - מחללים לכו"ע אף אם לגבי זהב הוי פירא, דאל"כ באיזה כסף נחלקו ב"ש וב"ה אם מחללים על זהב.

פירות על זהב - נחלקו בזה ריו"ח ור"ל, לל"ק אם זהב נחשב פירא לגבי פירות או לא, ולביאור האחרון נחלקו אם חוששים שמא ישהה עליו.

פירות על פרוטות - מחללים גם אם על זהב אין מחללים, כיון דחריפי.

נחושת על כסף - לב"ש יחלל הכל ולב"ה יחלל חצי.

כסף על נחושת - מחללים מדוחק.

כסף על כסף - לר"מ אין מחללים ולרבנן מחללים, ויתכן שאף לרבנן אין מחללים אלא כשאחד חריף מחבירו ולא כששניהם שווים.

חילול פירות על דינרים, וסלעים על סלעים או על דינרים - ללישנא בתרא י"מ מחלוקת ב"ש וב"ה גם בסלעים על דינרים וגם בפירות על דינרים, שלב"ש אין מחללים ולב"ה מחללים. וי"מ שפירות על דינרים לכו"ע אפשר לחלל, ומחלוקתם היא במעות על מעות, שלב"ש א"א לחלל מעות על מעות, דכתיב "הכסף" והיינו שא"א לחלל אלא על הכסף ראשון, ולב"ה מרבים מה' ד"הכסף" שאפשר לחלל על כסף שני, ולפ"ז מחלוקתם היא גם בסלעים על סלעים, ונחלקו בסלעים על דינרים כדי שנדע שלב"ה אפשר לחלל כסף על זהב, ולא נחשב זהב כפירות לגבי כסף. והנה איתא במעשר שני שמחללים כסף על נחושת מדוחק, וכתב רש"י שכסף על כסף אין מחללין אף מדוחק, וכתבו התוס' (ד"ה לפלגי) דהיינו כששניהם שווים, אבל מטבע שאינו חריף מחללים על החריף, או דאתיא כר"מ הסובר שאין מחללים כסף על כסף, אבל חכמים מתירים.

חילול מעות על פירות או על מעות אחרות

בירושלים - בירושלים מותר לחלל סלע על פרוטות, לב"ה יכול לפרוט כל הסלע לפרוטות, ולב"ש חצי יחלל על כסף וחצי על פרוטות שמא לא יספיק להשתמש בכלם, ויפקידם עד הרגל הבא ויתעפשו, ואם יחזור ויחליפם בסלעים נמצא שולחני משתכר ב' פעמים ומעשר שני נפסד, ואין בזה חסרון של כסף שני, משום דכתיב "ונתת הכסף בכל אשר תאווה נפשך בבקר ובצאן". וכתבו התוס' (ד"ה השתא) שעיקר החילול בירושלים הוא פירות על מעות (ובשאר מקומות איפכא) כדי לאכול את המעשר שני, וכן פורטים מעות על פרוטות כדי לקנות בזה אוכל, וזה מותר לכו"ע. והחידוש בסוגיא הוא שאפי' למ"ד כסף ראשון ולא כסף שני מותר לחלל כסף שני בירושלים. עוד כתבו התוס' (ד"ה בכל) דצ"ל דפרוטות חשיב פרי מפרי כיון שיכול לקנות בהם בקר וצאן, משא"כ מים ומלח שאין מחללים עליהם.

ראית הגמ' שאין בעיה לחלל מעות על מעות - הגמ' דוחה ביאור זה ממה שב"ש מתירים לחלל פרוטות על סלע מחוץ לירושלים, ומבואר שאפשר לחלל כסף על כסף. וכן קשה ממה שאמרו ב"ש לא יעשה סלעים דינרי זהב, מבואר דהוי גזירה, דאי מדאורייתא הוי ליה למיתני אין מחללין דלא מיתפשי בקדושת מעשר.

מ"ה: ביאור אחר במחלוקת ריו"ח ור"ל בדעת ב"ש

וב"ה בחילול סלעים על דינרים - הגמ' מבארת שמחלוקת ריו"ח ור"ל בדעת ב"ש וב"ה היא, אם נחלקו

מטבע נחשב כלי - כתבו התוס' (ד"ה אין) שמטבע נחשב כלי, שהרי מטבע לא נחשב פרי, ואם אינו לא פרי ולא כלי אינו נעשה חליפין לכו"ע. והטעם שמטבע נחשב כלי משום שראוי לשקול בו משקולת, וראוי לתלותו בצוואר בתו, אבל מה שיוצא בהוצאה אינו הסיבה להחשיבו כלי, שהרי מבואר לקמן שגם אם אין עליו צורה או שנפסל, נעשה ונקנה בחליפין.

אם פירות קונים או נקנים בחליפין - לרב נחמן אין פירות נעשים חליפין כל דבר שאינו כלי נקרא פירות לגבי חליפין, ובחליפין צריך כלי דומיא ד"נעל", ומ"מ פירות נקנים בחליפין דהא כתיב "לקיים כל דבר". ולרב ששת פירות גם נעשים חליפין.

בעל חי לרש"י (מ"ו:) הוי פירא ולא כלי, ולתוס' (שם ד"ה ופירי) הוי כלי כיון שטוענים עליו וחורשים בו.

חליפי שוה בשוה - שיטת ר"ת שחליפי שוה בשוה קונים ע"י פירות לכו"ע (תוס' מ"ו:). ודורשים דין זה מ"תמורה" (תוס' מ"ז. ד"ה גאולה) אבל מטבע אינו קונה בחליפין אף בשוה בשוה. ולמ"ד שפירי ומטבע עבדי חליפין צריך קרא לרבות מרוקא (כלי העשוי מגללי בקר) או דבר שאינו מסוים, שמועיל רק בחליפי שוה בשוה, או דצריך קרא לומר שללוי חליפי שוה בשוה מועילים גם בכליו של קונה.

ביאורים במשניות וברייתות לשיטות הנ"ל -

תנן במתני' **הזהב קונה את הכסף** וכו'. למ"ד מטבע נעשה חליפין י"ל שמושך את הזהב וקונה את הכסף בחליפין, ולמ"ד אין מטבע נעשה חליפין לא קנה את הכסף אלא נתחייב לתת לו כסף, ויש לשנות במתני' הזהב מחייב וכו' וא"צ להגיה המשנה אלא קונה הכונה מחייב. תוד"ה מאי.

וכן משמע מדתני בסיפא והכסף אינו קונה את הזהב, ואי בתורת חליפין למה אין הכסף קונה את הזהב, ומבואר שהכונה שהזהב מחייב את הכסף ולכן טיבעא לא מחייב פירא מדאורייתא או מדרבנן כדלקמן (מ"ז:). וכתבו התוס' (ד"ה מאי) שלמ"ד שמטבע נעשה חליפין כונת המשנה שהזהב קונה את הכסף בין בחליפין בין בדמים, והכסף אינו קונה את הזהב בדמים, ולא תני "מחייב" משום שברישא הזהב גם קונה.

וכן מבואר ממה שהברייתא מבארת דברי המשנה שאע"פ שמשך את הכסף לא קנה את הזהב עד שימשוך את הזהב ומשמע שא"א לקנות אלא במשיכה. (תוס' שם). ואם כסף נעשה חליפין למה לא קנה את הזהב.

ולפי זה מה דתני ברישא דברייתא שאם משך את הזהב "נקנה הכסף בכל מקום שהוא" הכונה שקנאו

בירושלים - מחללים מעות על פירות, ואם בא לחלל על פרוטות לב"ש יחלל הכל על פרוטות, ולב"ה שקל כסף ושקל פרוטות. (ועיין במעשר שני ג' ט' דעות נוספות בזה).

קנין חליפין

כתיב "וזאת לפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר, שלף איש נעלו ונתן לרעהו", וזהו הנקרא קנין חליפין, ולהלן יבוארו דיני קנין חליפין: א' מחלוקת אם מטבע קונה בחליפין. ב' אין מטבע נקנה בחליפין. ג' פירות נקנים בחליפין, ויש מחלוקת אם הם קונים בחליפין. ד' ביאור כמה משניות וברייתות לפי השיטות האם מטבע קונה בחליפין. ה' מחלוקת האם חליפין נעשים ע"י כלי של קונה או של מקנה.

אם מטבע נעשה חליפין - רב ולוי נחלקו אם מטבע נעשה חליפין או לא. ועולא ורב אסי ורבי יוחנן סוברים שאין מטבע נעשה חליפין, משום דדעתו על צורת המטבע מפני שאין המטבע חשוב אלא ע"י צורה שבו והצורה עשויה להתבטל והוי כדבר שאינו מסוים ושלם שאינו נעשה חליפין. ואפי' לרב ששת שא"צ כלי לחליפין מטבע פסול מטעם דצורתא עבידא דבטלה.

באיזה אופן נחלקו אם מטבע קונה בחליפין - לרש"י איירי כשתנן מעות לא בתורת דמים כדרך מקח וממכר, אלא בתורת חליפין. וכן כתבו התוס' (מ"ו. ד"ה שמע) בביאור הראשון, עוד כתבו שאם מחזיר לו את המטבע כדרך שרגילים להחזיר את הסודר הוי חליפין. עוד כתבו (שם) דהא דלא חששו בזה שיאמר לו נשרפו חיטך בעליה, משום שדרך לקנות בחליפין שאינם שווים כמו הדבר הנקנה, וממילא אין דרך שיתן המוכר החפץ שלו עבור מעות שאינם שוות את המקח, ובמילתא דלא שכיחא לא גזרו חכמים, (ובקנין סודר אע"פ שהוא שכיח לא גזרו שמה יאמר לו נשרפו חיטך בעליה, דתולים שיטרח להציל שמא לא יתן לו הלוקח את המעות).

אם מטבע נקנה בחליפין - אין מטבע נקנה בחליפין. ורב פפא בתחילה רצה לומר שגם לסוברים שאין מטבע נעשה חליפין, מ"מ מטבע נקנה בחליפין (כמו שפירות לרב נחמן אינם נעשים חליפין ומ"מ נקנים בחליפין). וחזר בו רב פפא מדבריו וכשרצה להקנות מעות לרב שמואל בר אחא הקנה אותם באגב ולא בחליפין, ואף שהיה הולך להביאם היה צריך להקנותם לו, דאל"כ לא היה נותנם לו מי שהיו אצלו המעות, כיון שאם יאבדו בדרך יחזור רב פפא ויתבעם ממנו.

מטבע שאין עליו צורה או שנפסל נעשה חליפין ונקנה בחליפין.

תוד"ה איד). ולכן לא כתוב דינר יפה וטרסית אלא יפה דינר וטרסית.

ולפי זה גם למ"ד מטבע נקנה בחליפין מותר, ולא משום שקנה בחליפין אלא דכיון שיש לו מעות מותר דהוה ליה כאומר הלווני עד שיבוא בני או עד שאמצא מפתח. והקשו תוס' (ד"ה נעשה) שהרי אין התר בעד שיבוא בני אלא בסאה בסאה אבל לא בסאה בסאתים כמו כאן, ותי' שכיון שנתן לו מין מטבע אחר דמי למקח וממכר, וכמו שמותר בסאה בסאה שהיא ריבית דרבנן עד שיבוא בני, ה"ה שמותר בדרך מקח.

מ"ו: איתא במתני' כל הנעשה דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפין.

למ"ד מטבע נעשה חליפין איירי במטבע שרגילים לתת אותו דמים עבור דבר אחר, וקאמר שאם נתנו בתורת חליפין קנה את החפץ ע"י משיכת המטבע, ונתחייב בעל המטבע בכל האונסים שיקרו לחפץ. ועיין תוס' (ד"ה כל) שמבאר לשון המשנה לרב דאמר בכליו של קונה וללוי שאמר בכליו של מקנה, לפי גירסתנו ולפי הגירסא כיון שזכה זה נתחייב בחליפין.

ולמ"ד אין מטבע נעשה חליפין הכונה לכל דבר הנישום בדמים והיינו מטלטלין שאם נותנים אותם בדמים עבור חפץ אחר הדרך לשום את שוויים, וקמ"ל ש מטלטלין ופירי נעשים חליפין וא"צ דווקא כלי (שאע"פ שכתוב "נעל" דורשים מ"לקיים כל דבר" שחליפין קונים ע"י כל דבר), וכן משמע ממה שהמשנה ממשיכה "כיצד החליף שור בפרה וכו' " ומשמע שלא איירי בדמים, ואי כוונת המשנה למטבע צ"ל שהרישא איירי במטבע, והסיפא מוסיפה שגם פירי עבדי חליפין כיצד החליף שור בפרה וכו'.

ולרב נחמון שסובר שרק כלי נעשה חליפין אבל פירי לא עבדי חליפין, צ"ל דכוונת המשנה לומר שאף שבעלמא אין מעות קונות, מ"מ אם החליף דמי שור בפרה שאם היה חייב לו מעות עבור השור ואומר לו שרוצה לקנות בהם פרה, כיון שזכה הראשון במטלטלין הראשונים ע"י משיכה, אפי' זכה בהם בתורת דמים, קנין זה מועיל כמו חליפין. ולא העמידה הגמ' בחליפי שוה בשוה לר"ת שמועילים גם בפירות, דמשמע דאיירי באינם שוה בשוה דומיא דרישא. וכתבו התוס' (ד"ה יש) שקונה בזה ע"י מחילת הדמים, ומה שמקדש או מוכר ע"י מלוה לא מהני היינו במעות שחייב לו, אבל במחילת מלוה מועיל לקידושין ולקנין.

ואע"פ שכסף אינו קונה, ס"ל שדבר תורה מעות קונות דכתיב גבי הקדש "ונתן הכסף וקם לו", ומדרבנן משיכה קונה ולא מעות שמא יאמר לו נשרפו חטך בעליה ולא יטרח להציל את החיטים של הלוקח, ולכן העמידו את החיטים ברשותו

כמות שהוא שאם אמר לו שיתן לו מארנקי חדשה אינו יכול להביא לו מארנקי ישנה אע"פ שהם טובים יותר, מפני שיכול לטעון לו שהוא רוצה לישנן.

מ"ו. ראה שאין מטבע נקנה בחליפין - איתא בברייתא שהעומד בגורן ואין לו מעות ורוצה לחלל מעשר שני על מעות ולא להוסיף חומש, יתן לחבירו הפירות במתנה, ואומר הרי הם מחוללים על מעות שיש לי בביתי. ומשמע שאם יש לו מעות עדיף שיקנה אותם לחבירו במשיכה וחבירו יפדה את הפירות שלו שזה אינו נראה כ"כ כהערמה. ואי נימא שמטבע נקנה בחליפין צ"ב למה שלא יקנה לחבירו את המעות שבביתו בחליפין וחבירו יפדה את הפירות. ולא מסתבר לומר שמדובר דווקא באדם שאין לו סודר ואין לו קרקע (להקנותם באגב) וגם הגורן לא שלו, דלא איכפל תנא לאשמועינן גברא ערטילאי שאין לו כלום דזה דבר שאינו מצוי. ומבואר שאין מטבע נקנה בחליפין ולכן צריך לתת לו את הפירות במתנה. והקשו התוס' (ד"ה ונקנינהו) למה לא הקנה לו את המעות שבביתו ע"י הודאה, דמהני גם אם יודעים שהמעות לא שלו וגם בבריא. (שיטת רש"י שהקושיא ולקנינהו באגב היא על הברייתא, והתוס' (שם) כתבו שהקושיא לרב פפא, שלדבריו צריך להעמיד שאין לו לא סודר ולא קרקע, אבל לתנא דברייתא אפשר להעמיד שאין לו קרקע ויש לו סודר). עוד כתבו התוס' (ד"ה אלא) שמכאן מבואר ג"כ שמטבע אינו נעשה חליפין, דאם אינו נקנה כ"ש שאינו נעשה.

מבואר בברייתא שמי שאמר לשולחני תן לי בדינר מעות, כדי לשלם מהם לפועליו, ומתחייב להחזיר לו יפה דינר וטרסית מותר רק אם יש לו מעות בביתו.

ויש לדון אם יכול לקנות את המעות שבביתו בקנין חליפין, דאם אינו קונה אלא מתחייב למה אין בזה משום ריבית.

והגמ' מבארת בזה שלמ"ד מטבע נעשה חליפין אפשר לבאר שקונה את המעות שבביתו ע"י חליפין, ויפה דינר וטרסית היינו דינר של כסף טוב וטבע.

ולמ"ד אין מטבע נעשה חליפין צ"ב למה אין בזה איסור ריבית שאף שזה דרך מקח וממכר אסור משום דהוי "אגר נטר", וצ"ל דאיירי שקונה ומקנה ע"י מטבעות שאין עליהם צורה דהוו פירא ומועילים לחליפין, ויפה דינר וטרסית היינו בשווי דינר וטרסית, (ולא העמידה הגמ' שנתן לו מעות טובות, שהרי צריך לתת לפועלים מעות טובות, וקנאם ע"י סודר, דמשמע שע"י נתינת המעות נתחייב לו דינר וטרסית.

שיגמור בדעתו להקנות לו. וללוי קונים בכליו של מקנה ולא בכליו של קונה, דהא מקרא יליף. (תוד"ה בכליו). ואין הקנין חל כמו באגב שהרי א"א לקנות קרקע אגב משיכת מטלטלין דמשיכה אינה מועילה בקרקע, אלא בההיא הנאה שהקונה מקבל ממנו גמר בדעתו להקנות לו והוי כחליפין, אפילו הקונה מוסר לו חפץ אחר, שמה שהסכים לקבל ממנו והחשיבו, נח לו כאילו קיבל מתנה, וגמר ומקני. וכתבו התוס' (ד"ה בכליו) דאי סבר שאין קונים במטבע או בפירי הטעם הוא דבעי הנאת קבלת דבר חשוב. וכבר נחלקו בזה בברייתא הלומדת מ"תמורה" קנין חליפין, דלת"ק בועז נתן לגואל את נעלו, ולר"י הגואל נתן לבעוז.

"וזאת לפני בשראל על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר" וגו', גאולה זו מכירה ותמורה זה חליפין, לרש"י שניהם איירי במנעל, ולתוס' (ד"ה גאולה) גאולה היינו קנין כסף לריו"ח ומשיכה לר"ל, ותמורה זה חליפי שוה בשוה, ומ"לקיים כל דבר" לומדים חליפין שאינם שוה בשוה.

קנין חליפין מועיל בכלי אע"פ שאין בו שוה פרוטה. וכתבו התוס' (ד"ה קונים) דאע"ג דכתיב "ונתן" אין הכונה לשו"פ כמו שמצינו גבי תשלומי הקדש, דדווקא לענין נתינת ממון צריך שו"פ, אבל כאן שהנתינה היא על המנעל א"צ שו"פ, וכן בגט הנתינה היא הגט ולא הממון, ובתרומה חיטה אחת פוטרת את הכרי, וכן שיעור סיכה י"א שהוא בכל שהוא מטעם זה.

קנין חליפין בפירות - לרב נחמן אין קונים אלא בכלי ולא בפירות וכל דבר שאינו כלי חשיב פירות, ואפי' שוה הרבה, דאמרו קרא "נעלו", והא דכתיב לקיים כל דבר היינו שכל דבר גאולה ותמורה נקנים במנעל. ולרב ששת קונים אפי' בפירות, דכתיב "לקיים כל דבר" בכל דבר, והא דכתיב "נעלו" ללמד שצריך דבר המסוים שלם, לאפוקי חצי אגוז וחצי רימון וסודר שהוא ג' על ג' כמאן דפסיק דמי וחשיב מסוים. תוד"ה לאפוקי.

מ"ז: נוסח שטר הראיה על קנין חליפין - כמאן כתבינן האידיא [וקנינא מפלוני] במנא דכשר למקניא ביה": במנא לאפוקי מדשמואל דאמר קונים במרוקא לרש"י היינו כלי העשוי מגללי בקר, ולתוס' (ד"ה מרוקא) גרעיני תמורה שמחליקים בהם את הקלף. למקניא משמע לקנות ולא להקנות לאפוקי מדלוי דאמר בכליו של מקנה והלכה כרב. (תוד"ה לאפוקי). ביה משמע שבא למעט דבר שאינו מועיל למעוטי מטבע, וי"א למעוטי איסורי הנאה, וי"א שביה בא למעט מטבע. וכדכשר בא למעט איסורי הנאה, אבל מוריקא א"צ מיעוט.

לחזור בו אם ירצה, וממילא ילך להצילם כיון שאם יתייקרו יכול לחזור בו והווי ליה כדידיה, ובאופן כזה שהוא לא שכיח לא גזרו ביה רבנן.

ולפי זה ריש לקיש הסובר שמן התורה קונים במשיכה א"כ מעות אינם קונות גם במילתא דלא שכיחא יפרש מתני' כרב ששת שפירי עבדי חליפין.

איתא במתני' **כל המטלטלים קונים זה את זה**, ואמר ר"ל דאפי' כיס מלא מעות קונה וע"כ בתורת חליפין שהרי מעות אינן קונות, ואי נימא שאין מטבע נעשה חליפין צ"ל דאיירי שהחליפו מטבעות שנפסלו ע"י המלכות ובני המדינה לוקחים אותו בהצנע או שפסלתו מזדינה בני המדינה שנאוהו אבל המלך לא ציווה, והוא יוצא בשאר מדינות (ושניהם הוו פירא לענין חליפין, אף שפסלתו מדינה עדיין יוצא במדינה אחרת, ואף שפסלתו מלכות עדיין יוצא בצינעא).

מ"ז. האומר לחבירו מכור לי באלו, אי הוי חליפין,

ואם יש בזה אונאה - האומר לחבירו מכור לי חפץ שלך במעות אלו שבידך, ולא בירר כמה הם, לרב הונא קנה הלוקח, ואין אחד מהם יכול לחזור בו, דאף שרב הונא סובר שאין מטבע נעשה חליפין, ס"ל כריו"ח שדבר תורה מעות קונות, ותיקנו חכמים שיקנה ע"י משיכה, ובמילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן וממילא יכול לקנות ב"דמים". תוס'. ולענין אונאה אם המעות הם כשיעור שתות פחות משווי החפץ נחלקו אמוראים בדעת רב הונא, י"א שיש בזה אונאה, כיון שאמר "מכור" ולא אמר לשון חליפין. וי"א שאין לו עליו אונאה. וכן הדין אם נתן חפץ עבור חפץ בתורת חליפין אין בזה אונאה.

ואם קנה ע"י חליפין והקפיד על שווי הדמים לרב אדא בר אהבה דינו כקנין ע"י דמים ויכולים לחזור בהם עד שימשוך השני. ולרבא קנה ואין יכולים לחזור בהם, (שהרי כל חליפין מקפידים על שוויים שיהיו שוויים קצת או כשווי החפץ, וקונה אפי' כשאין שווה כמו החפץ. תוד"ה כל). וכוונת הברייתא (...פרתך בכמה...לא קנה בעל החמור את הפרה) שאם החליף פרה וטלה בחמור ומשך את הפרה ולא את הטלה יכול לחזור בו.

חליפין בכליו של קונה או בשל מקנה - כתיב בקרא "ושלף איש נעלו ונתן" ויש לדון מי שולף ונתן. לרב הקונה נתן כלי למקנה, דניחא ליה שהמקנה יקנה את הכלי כדי

דיני אסימון

טיבעא ופירא - אסימון קונה את המטבע, ומטבע אינו קונה אסימון.

אסימון היינו **פולסא** לרש"י היינו מטבע שאין בו צורה, ולר"ת (תוס' מ"ד. ד"ה אסימון) יש בו צורה אלא שאינו יוצא בהוצאה.

חילול מעשר שני - לרב דוסא מחללין מעשר שני על אסימון, ולחכמים אין מחללים, ומודה רבי דוסא שאין מחללים על מעות הניתנות בסימן בבית המרחץ והם מעות פחותות ורעות. ואמר רבי יוחנן שרבי ישמעאל שאמר שלומדים מ"וצרת הכסף בידך" לרבות כל דבר הנצטר ביד, ורבי דוסא, אמרו דבר אחד, ור"ע לומד לרבות כל דבר שיש עליו צורה ומבואר מדברי רי"ח שאסימון אין עליו צורה ובזה פליג על ר"ע, ולר"ת (שם) ר"ע מצריך צורה חשובה היוצאת בהוצאה, אך א"צ יוצא לגמרי.

קנין מטלטלין בכסף ומשיכה

מדאורייתא ומדרבנן

ישנם כמה סוגי קניינים, כסף שטר חזקה המועילים בקרקעות, והגבהה ומשיכה המועילים במטלטלין, ועוד קניינים. ונחלקו רבי יוחנן ור"ל האם מה שסכף אינו קונה במטלטלין זה מדאורייתא או שזה תקנת חכמים וכדלהלן. הגמרא מבארת מחלוקתם, ומנסה להביא ראיות לדבריהם, ומבארת מתי מי שחוזר בו נאמר עליו מי שפרע וכו'.

שיטת רבי יוחנן שמדאורייתא מעות קונות דכתיב לגבי הקדש "נתן הכסף וקם לו" (רש"י מ"ו: ד"ה סבר), וחששו חכמים שתפול דליקה באונס (שאינן מי שישלם), ולא יטרח המוכר להציל את החיטים, ויאמר ללוקח נשרפו חיטך בעליה, ולכן העמידו את החיטים ברשותו כדי שיטרח להצילם. ולהלן (סוף מ"ח.) מבואר שרב נחמן סובר כרי"ח. ואמרו חכמים דמשיכה קונה ולא משיכה ומעות, כדי שלא יאמר לוקח למוכר נשרפו חיטך בעליה. (תוד"ה נשרפו). עוד כתבו התוס' (ד"ה אי') שמה שחששו שיאמר נשרפו חיטך בעליה י"מ דהיינו שחששו לבני אדם שאינם מהוגנים שיחזרו בהם אם יתייקרו הפירות, שהרי יקבלו מי שפרע, וגם ממה שמניחים הפירות לשרף מבואר שהם אינם מהוגנים. אבל שיטת ר"ת שבמקום שיש הפסד גמור כמו שנשרפו מותר לחזור בו אפי' לר"ש וליכא מי שפרע, וגם משום יוקרא וזולא יכול לחזור בו הלוקח אפי' לר"ש.

שיטת ריש לקיש שמשיכה קונה מן התורה, דכתיב "...או קנה מיד עמיתך" סמ"ך "או קנה" ל"מיד" לומר דבר הנקנה מיד ליד, ואף שלומדים מהפסוק למעט קרקע

שאינן בה אונאה דאינה ניקחת מיד ליד, מ"מ "או קנה" סמכה תורה קנין למיד וזה מלמד שמשיכה קונה, וכן אפשר ללמוד שדין אונאה הוא גם בנתאנה מוכר דכתיב "אל תוננו". (וריו"ח לומד מ"מיד" למעט קרקע מאונאה, ומ"או קנה" לרבות אונאה במוכר). ומ"מ כיון דאיכא דברים ומעות אין בי"ד יכולים לעכב אותו מלחזור אבל קאי במי שפרע, אבל החוזר בו מדברים לבד אין בזה מי שפרע ומ"מ אין רוח חכמים נוחה הימנו שאין בו קללה אבל אינו הגון בעיני חכמים. ואם קידש אשה בדבר שקנה בכסף, לרי"ח מדאורייתא הוה קידושין, ולר"ל לא הוה קידושין.

ביאור מחלוקת רבנן ור"ש לרי"ח ור"ל - איתא במתני' שאם הלוקח נתן מעות למוכר שניהם יכולים לחזור, אבל אמרו מי שפרע וכו', ולר"ש רק המוכר (שהכסף בידו) יכול לחזור בו ולא הלוקח. לדעת ר"ל ר"ש סובר שמעות קונות ומשיכה תקנתא דרבנן היא, ולכן רק המוכר יכול לחזור בו כדי שיטרח להצילם, ורבנן סוברים שמדאורייתא משיכה קונה ולכן גם הלוקח יכול לחזור בו, ולדעת רי"ח נחלקו רבנן ור"ש אם תיקנו משיכה רק למוכר שבזה כבר יטרח להצילם משריפה, כדי שאם יתייקרו יוכל לחזור בו. או גם ללוקח דכ"ש שיטרח המוכר להציל כדי שלא יחזור בו הלוקח כשיראה דליקה באה.

מ"ח. כתיב בקרא לגבי חיוב קרבן שבועה "וכחש

בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו". תשומת יד היינו הלואה שייחד הלוח כלי להלואה אבל הכופר בהלואה גרידתא אינו חייב קרבן שבועה כיון שניתנה להוצאה, ועשק שכר שכיר היינו בייחד כלי לעשקו אבל אם לא ייחד פטור, כיון שאין לזה דבר מיוחד כמו שיש בפקדון גזל ואבידה. ועל זה ממשיך הפסוק "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזילה אשר גזל או את העושק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו".

ראיה מהפסוק שמעות אינם קונות - רבא מדייק ממה שהפסוק לא אמר כאן שמחזיר את ה"תשומת יד", שמשיכה קונה, ועל כן א"צ להחזיר את מה שייחד להלואה כיון שהמלוה לא משך, ואף דעושק אהדריה קרא וא"כ ה"ה תשומת יד (וכתבו התוס' (ד"ה תשומת יד) בדשביל איזה דרשה אהדריה), התם איירי כשמשך, שנטלו הימנו וחזר והפקידו אצלו (ותרי גוונא פקדון), ואף דאי אהדריה קרא לתשומת יד ליכא קושיא דאיכא למימר

החוזר בו מן המקח לאחר נתינת המעות לפני המשיכה, עליו אמרו "מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה הוא יפרע ממני שאינו עומד בדיבורו". לאביי אין מקללים אותו שהרי כתיב "ונשיא בעמך לא תאור", אלא מודיעים לו ענין זה שאם תחזור בך סופו להפרע ממך. ולרבא מקללים אותו ואין בזה איסור כיון שאינו עושה מעשי עמך דכתיב "שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב". וכתבו התוס' (ד"ה בעושה) שאין לקללו בחינם, אלא רק על מקח זה.

ומעשה היה ברבי חייה בר יוסף שבא לחזור בו ואמר לו ריו"ח שאם יחזור בו יקבל עליו מי שפרע, ולמד מזה רבא שמקללים אותו, שהרי לא היה צריך שילמדו אותו שהרי היה ת"ח, ואמר לו אביי שודאי לא רצה לקבל מי שפרע, אלא הוא הגיע לברר אם ערבון מקצת מעות על פיסוק מרובה קונה כנגד מעותיו או כנגד הכל, ואמרו לו שערבון קונה כנגד הכל.

מעות שאינם בשווי המקח

כסף קונה בקרקע קנין גמור, ובמטלטלין לענין ההחזר בו יש לו מי שפרע. הנדון להלן הוא מה הדין כשהמעות או המשכון שניתנו על הקנין אינם בשיעור כל המקח.

הנותן ערבון (-דמי קדימה, ואינם בשווי כל המקח) לחבירו, לרבי יוחנן קנה הכל בקרקע קנין גמור ובמטלטלין לענין מי שפרע כנגד הכל, ולרב אינו קונה אלא כנגד מעותיו.

הנותן ערבון (-משכון לקנוס את החוזר בו) לחבירו, ואמר הלוקח שאם יחזור בו יהיה הערבון למוכר, והמוכר אמר שאם יחזור בו יכפול את הערבון ללוקח - יתן לו כפליים במקח ממה שכנגד המעות, אבל אין הכונה שיחזיר לו כפליים מעות, דבזה אין קונה אף לרבי יוחנן (תוד"ה אכפול), לרבי יוסי נתקיימו התנאים, דס"ל אסמכתא (-הבטחת גוזמא) קניא, ולרבי יהודה קונה רק כנגד הערבון אבל על השאר יכולים לחזור בהם, ולא נתקיימו התנאים לא לגבי המחילה ולא לגבי שיכפול. ולשיטת התוס' (שם) הלוקח יכול לחזור בו גם ממה שכנגד מעותיו, דיכול לומר איני רוצה במקח מעט.

ולרשב"ג הדין הנ"ל הוא רק כשאמר ערבוני יקון, אבל אם שילם מקצת המעות עבור קרקע לשם תחילת התשלום ויקנה כל המקח, שבזה נחלקו רב וריו"ח קנה ומשלם את שאר הדמים אפי' לאחר כמה שנים. והתוס' (ד"ה בזמן) כתבו שלא פירש לו בהדיא שיקנה הכל, אלא הכונה שהערבון יהיה קנוי אם יחזור בו, וגם שיקנה במקח יותר משווי.

דאיירי בנטלו הימנו וחזר והפקידו אצלו, מ"מ השתא דלא אהדריה קרא איכא סייעתא לר"ל שמעות אינם קונות שהרי שאר הדברים אהדריה קרא. ואף דאמר ר"ש שלומדים מ"או מכל אשר ישבע עליו לשקר" לרבות תשומת יד להשבון, מ"מ ממה שלא נכתב בהדיא איכא סייעתא לר"ל ולא אהדריה קרא אלא דומיא דפקדון דנטלו וחזר והפקידו אצלו. וכתבו התוס' (שם) שלר"ל הא דאיתא בכתובות מ"ב דבאומר אנסת ביתי לר"ש פטור מקרבן שבועה ואיירי בעמד בדין, ואי איירי בנטלו וחזר והפקידו לא חשיב קנס אלא ממוון, התם איירי לר"ש דמודה ר"ל שלר"ש מעות קונות. ומה שמצינו בעבד שיוצא לחרות דשייך יחוד, היינו שכובשו בשעבוד ואינו משחררו.

ראיה מברייתא שמעות אינם קונות - איתא בברייתא

שאינם נתן מעות הקדש לבלן בשכר שירחצנו, ובתוס' (ד"ה בלן) כתבו ששוכר בזה את המרחץ ושכירות קרקע נקנית בכסף מעל ואפי' לא רחץ, ומבואר דדווקא בלן שאין לו מה למשוך מעל אבל אם נתן מעות על דבר שיש בו מה למשוך לא מעל עד שימשוך. וכן איתא בברייתא אחרת שאם נתנה לספר או לספן או לכל בעלי אומנות לא מעל עד שימשוך. ומה ששינונו שבנתנה לספר מעל איירי בספר נכרי שאינו בר משיכה דכתיב "מיד עמיתך". וכתבו התוס' (ד"ה בספר) דמצי לשנויי דר"ש היא. ולריו"ח צ"ל דמירי בבלן נכרי (תוד"ה בלן). עוד כתבו התוס' (ד"ה והא) דמבואר כאן שסופר שמשכו ממנו קולמוס או תער אין יכול לחזור בו, ואף דפועל יכול לחזור בו אפי' בחצי היום, היינו דווקא פועל משום "עבדי הם" ולא עבדים לעבדים, אבל קבלן אין יכול לחזור בו.

לוי בדק במתניתיה ואשכח, שאם נתנה לסיטון חנווני גדול שמוכר להרבה חנוונים קטנים, ומשלמים לו מעט מעט כשהם מוכרים ונותנים בתחילה מעט מעות לערבון מעל אע"פ שלא משך כל הפירות, ומבואר שמעות קונות מדאורייתא, ולר"ל צ"ל דהא מני ר"ש היא. וליכא לאוקמי בסיטון נכרי, דסיטון מוכר דבר לח כיון ושמן, שאסור לקנותם מן הנכרי. תוד"ה נתנה.

ולענין הלכה ר"ת (תוס' שם) פוסק כריו"ח. והא דאיתא בקידושין י"ד דנכרי כל קניינו בכסף, ולריו"ח קנינו של נכרי במשיכה (כמבואר בבכורות), צ"ל שהכונה כל קניינו בעבד עברי הוא בכסף ולא בשטר, ואע"פ שקונה בחזקה היינו דווקא בחזקה של כיבוש מלחמה. אבל קשה דרב אשי אמר שמשכיב בנכרי אינה קונה והיינו כר"ל, ופירש הר' חיים שלריו"ח אף בנכרי מעות קונות, והקשו התוס' א"כ קשה מנתנה לבלן, וכתבו התוס' שרב אשי חזר בו.

מי שפרע בנתן מעות ולא משך -

שיטת רבי יוחנן שדברים יש בהם משום מחוסרי אמנה, והיינו במתנה מועטת והטעם משום דסמכא דעתייהו, וכן יוקר הוי כמתנה מועטת (תוד"ה מודה), אבל במתנה מרובה האומר לחבירו מתנה אני נתן לך יכול לחזור בו דלא סמכה דעתיא דמקבל, ואין בזה אפי' משום מחוסרי אמנה. וראיה שבמתנה מועטת אין יכול לחזור בו ממה שאמר ריו"ח שלוי יכול להפריש תרומת מעשר ממעשר שאמר לו הישראל שיש לו עבדו, שיכול לסמוך על מה שאמרו "שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב", וזה נחשב מתנה מועטת כיון שאין לו בפירות אלא טובת הנאה. ואם יכול לחזור בו נמצא שאכל הלוי טבל. ואין לומר דאיירי בנטלו הימנו וחזר והפקידו אצלו, שהרי בהמשך הדברים אמר ריו"ח שאם הישראל נתנו ללוי אחר אין לו עליו אלא תרעומת שהבטיחו בתוחלת נכזבה, ואם משכו לא יכול לחזור בו.

חיוב שמירה בחזרה מהמקח - מוכר שחזר בו מהמקח (וקיבל מי שפרע) ואמר ללוקח שיקח את המעות (ההוא גברא דיהיב זוזי אשומשמי וכו'), ללישנא קמא אין המוכר חייב בשמירת המעות אפי' כשומר חנם ופטור אף בפשיעה. וכתבו התוס' (ד"ה אלא) שאומן שאמר הבא מעות וטול את שלך הוי שומר חנם, דכיון שמעיקרא היה ש"ש לא בא לסלק עצמו לגמרי משמירה, משא"כ הכא.

חיוב שמירה באומר הא ביתי קמך - י"א שהמעשה הנ"ל היה באופן אחר (שלא רצה לקבל מי שפרע, אלא המעשה היה) שביקש לקנות שומשמי ולא מכרו לו וביקש שישמרו לו על המעות ואמרו לו הא ביתא קמך, ואמר רבא שאינו אפי' כשומר חנם. ובב"ק מ"ז מבואר שאם הכניס ברשות בעל החצר לת"ק חייב בשמירה ולרבי פטור משמירה, וכתבו התוס' (ד"ה כל) דסוגין כרבי דהלכה כשמואל דפסיק כרבי. ועוד דגם לרבנן דזוקא בכנוס שורך הוי שומר דמשמע שישמרנו, אבל בהא ביתא קמך סילק עצמו משמירה לגמרי.

מ"ט: קנין כסף ומשיכה לר"ש - שיטת ר"ש שאם הכסף והפירות ביד המוכר ידו על העליונה ויכול לחזור בו, אבל הלוקח אינו יכול לחזור בו.

ואם הכסף ביד המוכר והפירות ביד הלוקח, אע"פ שלא משך, אלא הפירות מונחים בעליה של הלוקח שהמוכר שכר אותה ממנו שאע"פ שאין הלוקח קונה מדין חצר שהרי היא מושכרת למוכר וחצירו של מוכר היא, אין יכול לחזור בו,

הגמ' אומרת שאין מכאן ראיה שבמטלטלין יש מי שפרע יותר מכנגד מעותיו, דשאני קרקע שקונה אותה קנין גמור ולא רק למי שפרע וכיון שיפה כח הכסף לקנותה יפה לענין לקנותה כולה, אבל מטלטלין שהורע כח הכסף אין בזה מי שפרע אלא כנגד מעותיו.

האם שביעית משמטת חוב שיש על חלקו משכון - המלוה על המשכון אינו משמט דלא קרינן ביה "לא יגוש", ואם אין המשכון כשיעור כל ההלוואה, לרשב"ג אינו משמט, ולריה"נ רק אם המשכון כנגד הלוואתו אינו משמט. והגמ' רוצה לומר שלגבי שיעור החוב כנגד המשכון מודה ריה"נ שאינו משמט, ונחלקו בשאר החוב אם משכון קונה כנגד כולו או לא, דאל"כ לריה"נ למה מביא משכון. והגמ' דוחה שנחלקו בכנגד מעותיו, וריה"נ סובר שמשמט הכל שאין המשכון אלא לזכרון דברים בעלמא.

אם מותר לחזור מדברים בלא מעות

לעיל נתבאר שאף שמעות אינם קונות מ"מ יש על החוזר בו מי שפרע. הגמרא מביאה מחלוקת האם החוזר בו מזיבור לבד בלי מעות יש בזה משום מחוסרי אמנה או לא.

מ"ט: שיטת רב שאם דיברו ולא נתן הלוקח מעות על הכל, יכול לחזור בו מהשאר ואין בזה משום מחוסרי אמנה וכדלעיל דס"ל לרב שמשכון אינו קונה כנגד כולו.

הא דדרשינן מ"הין צדק" שיהיה הן שלך צדק ולאו שלך צדק, לריו"ח (שאוסר) ניחא והכונה שיקיים ויצדיק את מה שדיבר, ולרב בא לומר שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב שבשעה שהוא מדבר לא יהיה בדעתו לשנות, אבל אם יש לו אח"כ סיבה לחזור בו, אין בזה משום מחוסרי אמנה.

ומודה רב שיש מ"ד שיש בדברים משום מחוסרי אמנה, דאיתא בברייתא ר"ש אומר אע"פ שאמרו וכו' וסיום הברייתא הוא והנושא והנותן בדברים לא קנה, והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו, אלא שרב סובר שזה מחלוקת תנאים, והמ"ד שרב סובר כדבריו הוא ריו"ח בן מתאי שאמר לבנו שיאמר לפועלים לפני שהתחילו במלאכה שאין להם עליו אלא פת וקטנית בלבד (דאל"כ יצטרך לתת להם כסעודת שלמה בשעתו), ומבואר שיכול לחזור בו. והגמ' דוחה שאין משם ראיה מפני שעד שהתחילו במלאכה אין לפועלים סמיכות דעת על דברי הבן כיון שיודעים שסומך על אביו, ורק אחרי שהתחילו במלאכה אומרים שודאי הסכים אביו לכך.

דבו נאמר השיעור בכדי שיראה לתגר או לקרובו, דאילו המוכר לעולם חוזר.

ובברייתא מבואר כדברי שמואל שאם מכר שוה שש בחמש יד מוכר על העליונה, ויכול לבטל את המקח או לדרוש את שיעור האונאה.

תגרי לוד

ג. הקדמה:

בסוגיא זו יש ב' נדונים לרבנן דשיעור אונאה שתות וחוזר בכדי שיראה לתגר או לקרובו, א' האם מחילה בפחות משתות היא לאלתר או בכדי שיראה. ב' האם ביטול מקח ביותר משתות הוא לעולם או בכדי שיראה.

לצורך פשיטת ספיקות אלו הגמ' דנה בדברי המשנה שתגרי לוד בתחילה שמחו בדברי ר"ט שאונאה היא עד שליש ולא עד שתות, וכששמעו שמוותר להחזיר כל היום ולא עד בכדי שיראה חזרו לדברי חכמים. והגמ' מחשבת בזה פרטים רבים לבאר למה מתחילה העדיפו שיטת ר"ט ולבסוף שיטת רבנן.

ולצורך זה יש לדון-

א' מה הדין ביותר משתות, בשתות עצמה, משתות עד שליש, ובפחות משליש.

ב' מתי קנה ומחזיר אונאה, מתי המקח בטל ושניהם חוזרים, מתי ידו על העליונה, ומתי הוי מחילה.

ג' האם לאלתר הוי מחילה ואינו יכול לחזור בו, או שיכול לחזור בו בכדי שיראה לתגר או לקרובו, או כל היום, או דלעולם חוזר.

לאחר בירור דינים אלו לרבנן ולר"ט, יש לברר-

א' באיזה פרטים עדיפה שיטת ר"ט ובאיזה פרטים עדיפה שיטת רבנן.

ב' אם יש עדיפות גם לר"ט וגם לרבנן איזה דין מצוי יותר או רווחי יותר, או שיכולים להזהר מהפסד בדבר אחד כדי להרויח בדבר אחר, ולפי זה החליטו תגרי לוד איזה שיטה עדיפה להם על השניה.

ג' מדוע מעיקרא שמחו בשיטת ר"ט ולבסוף חזרו לדברי חכמים.

ולפי זה צריך לברר האם יש ראיה לספיקות הנ"ל.

הורה ר"ט בלוד האונאה... שליש למקח, ושמחו תגרי לוד, אמר להם כל היום מותר להחזיר, אמרו לו יניח לנו ר"ט במקומנו, וחזרו לדברי חכמים.

הגמ' מבארת מה סברו תגרי לוד מעיקרא ולבסוף, ומנסה להוכיח לפי זה דין פחות משתות או יותר

דלא שייך הכא הגזירה שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעליה וס"ל דבר תורה מעות קונות ומשיכה היא תקנתא דרבנן, והכא לא איצטריך תקנתא.

רב חסדא התיר ללוקח לחזור בו כששמע שרוצים לקחת את היין ששילם עליו מעות לבי פרזק רופילא, והטעם משום שכדרך שתיקנו משיכה לענין שלפני המשיכה יכול המוכר לחזור בו, כך תיקנו גם שיוכל הלוקח לחזור בו (לשיטת רש"י מ"ז: היינו כרבנן, ולר"ת שם גם לר"ש יכול לחזור בו כיון דאיכא הפסד לגמרי).

אונאה

כתיב "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו", והיינו שהמוכר לא יטעה את הלוקח וימכור חפץ ביותר משוויו, וכן הלוקח לא יטעה את המוכר וישלם על החפץ פחות משוויו. יש ג' שיעורים באונאה, עד שתות (וי"א שליש) המקח קיים, שתות קנה ומחזיר את ההפרש (וי"א שהמתאנה יכול לבטל את המקח), ויותר משתות המקח בטל לגמרי. בסוגיה זו יבוארו פרטי דינים אלו, וכמה זמן לאחר המקח נאמר דין אונאה, האם שייך להתנות בקנין שלא יהיו בו דיני אונאה, ועוד פרטים בדיני אונאה.

שיעור אונאה לרבנן הוא שישית משוויו האמיתי של המקח, והיינו ד' מתוך כ"ד, ולר"ט שליש ולהלן יבוארו פרטי הדינים בה.

אם מודדים שישית מהמקח או גם שישית ממה ששילם- לרב דווקא שתות משוויו המקח הוי אונאה,

ולשמואל גם אם שתות מהמעות ששילם הם יותר או פחות משוויו של החפץ הוי אונאה ולא מחילה או ביטול מקח. וכתבו התוס' (ד"ה שתות וד"ה שוי) שגם לשמואל יותר מסתבר ללכת אחרי שווי החפץ כיון שהאונאה והטעות תלויים בו, דהמעות א"צ שומא. ומטעם זה ג"כ אין אומרים שתות מלבר.

ועל כן אם המקח שוה שש ומכרו בחמש או בשבע לכו"ע הוי אונאה, כיון שיש כאן שתות מקח, אמנם אם קנה בשש והשווי הוא שבע או חמש לשמואל הוי שתות כלפי המעות, ולרב אין הולכים אלא אחרי המקח, ועל כן בשוה חמשה הוי ביטול מקח ובשוה שבע הוי מחילה.

הגמ' אומרת שלשמואל מתני' דקתני שהאונאה ד' מכ"ד היינו שמכר דבר ששוה כ"ד בכ"ח, ולר"ט שהאונאה היא שליש והיינו ח' מכ"ד איירי שמכר דבר ששוה כ"ד בל"ב, שהרי מתני' איירי בנתאנה הלוקח,

להם שכל היום מותר להחזיר חזרו כיון שמפסידים בשנות עצמה שיכול לחזור כל היום, ואף שמרוביחם שיותר משנות לר"ט חוזר כל היום ולרבנן חוזר לעולם, אין הבדל גדול בין לעולם לכל היום, ועוד דיותר משנות לא שכיחא (וכתבו התוס') דהשתא ביותר משנות הוי הפסד לר"ט דבאונאה רק המתאנה יכול לבטל, ובביטול מקח שניהם יכולים לחזור).

והגמ' דוחה ד"ל ששמחו בשנות עצמה שלר"ט נמחלת מייד, אבל יותר משנות עד שליש דינה כשנות לרבנן (וזה עדיף ממה שביותר משנות גם הם יכולים לחזור בהם. וכשמעו שיכול לחזור בו כל היום חזרו כי מפסידים ביותר משנות, וזה עדיף מרווח בשיעור מצומצם של שנות. תוס').

שיטת רש"י שלפי ההו"א שתות לר"ט כיותר משנות ולמסקנה כפחות משנות, והתוס' כתבו שלא מסתבר שלא הוזכר בגמ', ועל כן פירשו שכבר בתחילת הדחיה הגמ' סברה כך, ואמרה הגמ' שאם ביטול מקח לעולם חוזר, א"כ הרויחו מר"ט ששתות הוי מחילה לאלתר, וגם הרויחו שיותר משנות א"א לבטל את המקח אחרי בכדי שיראה, אבל אחרי שהורה ר"ט שכל היום מותר להחזיר א"כ לא הרויחו ביותר משנות דרוב החוזרים חוזרים באותו יום, ומאידיך מפסידים שביותר משנות רק הלוקח יכול לחזור בו, וזה עדיף להם ממה ששתות עצמה לר"ט נמחלת לאלתר, והגמ' דחתה שעדיף להם שתות עצמה ממה שביותר משנות גם הם יכולים לחזור.

והגמ' מנסה להוכיח ממה שהעדיפו לחזור לדברי חכמים, שביותר משנות לרבנן בטל המקח בכדי שיראה, ולר"ט כל היום, והוי חומרא ביותר משנות, וזה עדיף להם משנות עצמה שנמחלת לאלתר (שבזה שמחו מעיקרא) דאי נימא שרובנן לעולם חוזר עדיפה שיטת ר"ט שחוזר רק כל היום ולא לעולם ויזהרו בשנות עצמה, ולפי זה שמחו מעיקרא דלר"ט השיעור הוא בכדי שיראה ולרבנן לעולם.

והגמ' דוחה ד"ל שביטול מקח לא שכיחא וגם אם אירע הרי יכול לחזור בו כל היום, ורוב הנמלכים נמלכים באותו יום.

חזרת המוכר כשנתאנה הלוקח - כתבו התוס' (ד"ה ואילו) שביותר משנות יכול המוכר לחזור בו אע"פ שהלוקח נתאנה, ואין יכול הלוקח לטעון "אי לאו דאוניתני לא מצית הדר בך" כמו שמבואר בב"ב פ"ג שיכול לטעון לו, דשאני הכא שהאונאה היא גדולה וחשיב כאילו לא מכר כלל. ולריב"ם יכול המוכר לחזור רק אם הלוקח תובע אונאתו.

סיכום הדינים העולים-

פחות משנות הוי מחילה. הגמ' מסתפקת אם הוי מחילה מייד, או שלרבנן בכדי שיראה (ולר"ט כל היום), אמנם גם אם השיעור הוא בכדי שיראה אינו יכול לתבוע את חזרת המקח

משנות לרבנן. עקב מורכבות הסוגיא לא נכללו בסיכום אלא חלק מדברי התוס'.

דין פחות משנות לרבנן - הגמ' דנה אם פחות משנות לרבנן הוי מחילה מייד, או בכדי שיראה לתגר או לקרובו (כמו בשנות אלא שבשנות ידו על העליונה (לריה"נ), ובפחות משנות קנה ומחזיר אונאה).

ראיה מתגרי לוד דהוי מחילה רק בכדי שיראה - הגמ' רוצה להביא ראיה לספק זה מתגרי לוד, דאי נימא שפחות משנות לאלתר הוי מחילה, א"כ ה"ה פחות משליש לר"ט, וא"כ עדיף להם לנהוג כר"ט, שהרי לענין פחות משישית לתרווייהו הוי מחילה, ומשנות ועד שליש לרבנן הוי אונאה ולר"ט הוי מחילה ועדיף להם לנהוג כר"ט ויזהרו מאונאת שליש שבזה כל היום מותר להחזיר. אלא ודאי שפחות משנות הוי מחילה רק אחרי שיראה לתגר או לקרובו, ולכן מעיקרא שמחו משום שמשנות ועד שליש לרבנן יכול לחזור בו ולר"ט קנה ומחזיר אונאה, (והרויחו ששתות עצמה הוי מחילה ולא אונאה, ויותר משנות הוי מחילה ולא ביטול מקח, ואף שיכול לתבוע את האונאה, עיקר רצונם היה שלא יבטל המקח. תוס'). ואחרי שהורה להם שכל היום מותר להחזיר א"כ בין שתות לשליש לרבנן עד בכדי שיראה ולר"ט כל היום, ועדיף להם שיכול לחזור עד בכדי שיראה, מאשר שיכול כל היום לתבוע את האונאה, ואף אי נימא שרובנן ביותר משנות יכול לבטל את המקח לעולם, ולר"ט עד שליש אינו בטל, וגם את האונאה אינו יכול לתבוע אלא באותו היום, מ"מ אונאה יותר משנות לא שכיחא, ואף אי נימא דשכיחא, מ"מ עדיף להם לנהוג כרבנן שבשנות או פחות אינו יכול לחזור אחרי בכדי שיראה, דלר"ט יכול לחזור כל היום, אף שביותר משנות יכולים לר"ט לבטל את המקח, דחזרת אונאה אינה כ"כ עדיפה מביטול מקח, והרווח שרובנן יכול לחזור בו רק באותו היום אינו רווח, דרוב החוזרים חוזרים באותו יום.

דין דחית הראיה - והגמ' דוחה שלר"ט משנות ועד שליש אין דינה כפחות משנות דלאלתר הוי מחילה, אלא דינה כשנות עצמה לרבנן דיזו על העליונה, אלא שרובנן הוי אונאה, ולר"ט ביטול מקח.

דין יותר משנות לרבנן - הגמ' מסתפקת אם יותר משנות לרבנן חוזר עד כדי שיראה לתגר או לקרובו, (אלא שבזה שניהם חוזרים, ובשנות רק מי שנתאנה חוזר) או שלעולם חוזר.

והגמ' אומרת דמוכח ממה שמעיקרא שמחו שביטול מקח לרבנן לעולם חוזר דאם חוזר רק בכדי שיראה אין זו טובה להם מה שמחזיר אונאה ולא בטל המקח (ובתוס') כתבו שעדיף להם כחכמים שגם הם יכולים לחזור בהם). אבל כשאמר

נ"א. ובמתני' מבואר שמי שנתאנה ידו על העליונה ויכול או לחזור בו או שיחזירו לו את שיעור האונאה. רבי אלעזר אומר שמתני' דלא כר"נ ודלא כריה"נ. לרבה מתני' כר"נ וגם לר"נ יכול לחזור בו. ולרבא מתני' כריה"נ ולריה"נ אם הלוקח נתאנה הוא יכול לחזור בו.

עד מתי יכולים המוכר או הלוקח להחזיר כשיש אונאה - הלוקח יכול לחזור עד כדי שיראה לתגר או לקרובו ואין בזה מי שפרע. וכתבו התוס' (מ"ט: ד"ה בכדי) שהשיעור אינו משתנה לפי המרחק אלא השיעור הוא לפי מה שברוב הפעמים יוכל להראות להם, ולר"ט כל היום. ואמר רב נחמן שהמוכר יכול לחזור בו לעולם, משום שהלוקח מקחו בידו ויכול להראותו, משא"כ מוכר אינו מתוודע לטעותו עד שיראה מקח אחר כמו מקח זה, (ומ"מ תגרי לוד לא הרויחו ממה שיכלו גם הם לחזור כל היום, דלא שכיח דטעו ואמנם גם הם היו לוקחים, אך היו לוקחים הרבה בבת אחת והיו מוכרים מעט מעט. תוד"ה א').

דיני אונאה בלוקח מתגר או מבעה"ב - אין דיני אונאה אלא בלוקח מן התגר, אבל בלוקח מבעה"ב אין דין אונאה, ודווקא כשמוכר לו כלי תשמישו, שאינו מוכן למוכרם אלא ביוקר והוי ליה כמפרש יודע אני שיש בו אונאה, אבל בעה"ב שמוכר דברים שעומדים למכירה יש בזה אונאה. ושיטת ר"י שאין אונאה לתגר, לרב נחמן היינו בתגר ספסר דיודע הוא כמה הדבר שוה שהרי לא שהה בין קניתה למכירתה ומכרה בזול כיון שהזדמן לו מקח אחר. ולשיטת רב אשי התגר אינו בתורת אונאה וחוזר אפי' בפחות מכדי אונאה דתיקנו לו שיחזור מפני שחיינו תלויים בכך.

דין אונאה בלוקח ומוכר - דין אונאה הוא בין בלוקח דכתיב "וכי תמכרו וכו' אל תנונו" ובין במוכר דכתיב "או קנה וכו' אל תנונו", וצריכא דלוקח אין ללמוד ממוכר כיון דלא קים ליה בזבניתיה ואינו מזיד משא"כ מוכר, ומוכר א"א ללמוד מלוקח דהמוכר מפסיד מעותיו מפני שהמעות יוצאים ביציאה משא"כ לוקח שיש לו את החפץ.

נ"א: האומר לחבירו ע"מ שאין לך עלי אונאה - לשיטת רב יש לו עליו אונאה. והנה בברייתא מבואר שאין לו עליו אונאה, אביי מפרש שרב מדבר לשיטת ר"מ שהמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל אפי'

(כמו ביותר משתות) אלא קנה ומחזיר אונאה. וכתב רש"י שלרבא הוי מחילה מיד.

שתות - במתני' נ"א. איתא מי שנתאנה יכול לחזור בו או לומר תן לי מעותי, וברייתא נ: יש בזה מחלוקת רבי נתן וריה"נ, לר"נ קנה ומחזיר אונאה, ולריה"נ יד מוכר על העליונה. רבי אלעזר מפרש הברייתא כפשוטה ומתני' אין ידוע מי שנאה, לרבה מתני' כרבי נתן ויכול לחזור בו, ולרב יהודה מתני' כריה"נ וגם לריה"נ אם נתאנה הלוקח יכול לחזור בו. ורבא פוסק שקנה ומחזיר אונאה בכדי שיראה. ובשיעור שתות נחלקו רב ושמזאל אם מוודדים שתות כלפי שווי המקה, או שמוודדים גם כלפי המעות ששילם. שיעור הזמן לרבנן הוא בכדי שיראה לתגר או לקרובו (כפי המצוי שיוכל להראות. תוס'). ולר"ט שתות עצמה הוי מחילה מיד.

יותר משתות לרבנן - המקח בטל, ושניהם יכולים לחזור. והגמ' מסתפקת אם לעולם חוזר או בכדי שיראה. ורבא פוסק שהשיעור בכדי שיראה. ובה שניהם יכולים לחזור בהם (ובתוס' י"מ שהמאנה יכול לחזור בו כיון שהמחיר רחוק מהשווי האמיתי, ולריב"ם רק אם המתאנה תובע אונאתו יכול המאנה לחזור בו). ומבואר בגמ' שביטול מקח לא שכיח.

משתות עד שליש לר"ט - לא הוי ביטול מקח, והגמ' דנה אם הדין בזה כמו פחות משתות לרבנן דהוי מחילה, וממילא גם בזה יש ספק אם המחילה היא לאלתר או כל היום, או שדינה כשתות עצמה לרבנן והוי אונאה אלא שידו על העליונה (ולרבנן שניהם חוזרים).

שליש לר"ט - דינו כשתות לרבנן, אלא שלרבנן בכדי שיראה, ולר"ט כל היום.

המשך דיני אונאה

חילוקי הדינים בשיעור אונאה - מסקנת הסוגיא וההלכה לפי רבא דפחות משתות נקנה מקח לאלתר, יתר על שתות בטל מקח לרש"י ותוס' (ד"ה ואילו) שניהם יכולים לחזור בהם, ולריב"ם אם אין הלוקח תובע אונאתו אין המוכר יכול לחזור בו, ושתות עצמה קנה ומחזיר אונאה לרש"י דווקא מחזיר אונאה ואין ביד אחד מהם לבטל את המקח, וכרבי נתן, ולתוס' (ד"ה אמר רבא הלכתא) רבא סובר ופוסק כריה"נ, וקנה ומחזיר אונאה היינו אם רצה, אבל יכול לבטל את המקח. וזה וזה שתות ויותר משתות בכדי שיראה לתגר או לקרובו. וכן מבואר בברייתא שבפחות משתות נקנה מקח, וביותר משתות בטל מקח, ובשתות לרבי נתן קנה ומחזיר אונאה, ולריה"נ יד מוכר על העליונה אם המוכר נתאנה, ואם הלוקח נתאנה יד לוקח על העליונה. וזה וזה אונאה וביטול מקח בכדי שיראה לתגר או לקרובו.

של המקבל. ולשיטת התוס' (ד"ה לא) איירי שקונה ממנו ומאמין לו כמה שילם, ואיירי שקנה 'דברים ה' שווים דינר וחצי וה' שווים חצי דינר, ואין האיסור משום ריבית אלא משום אונאה, ולכן לא יחשב לו דינר וחצי על היפים ודינר על הרעים דהוי אונאה, אלא או הכל בשווי האמיתי, או הכל בדינר אחד.

וכשנושא ונותן באמנה מנכה למקבל מהתשלום את שכר הכתף המוביל מביתו לחנות ואת שכר הגמל אם הוצרך לגמלים, ושכר הפונדק. אבל א"צ לשלם לו עבור טירחתו כיון שכבר נתן לו שכרו, והיינו במוכר בגדי קנבוס שהיו נותנים ד' בגדים לכל מאה וכבר הרויח במכירת הסחורה.

אונאה במטבעות

לאחר שנתבאר דיני אונאה בחפצים, מבארת הגמרא דיני אונאה במטבעות, דהנה דרך המטבעות להישחק וממילא שווי המתכת שלהם (שבוה היה תלוי שווי המטבעות בזמנם) פוחת, והגמרא מבארת באיזה שיעור זה נחשב אונאה, ועד מתי אפשר לחזור.

נ"ב. שיעור אונאה במטבע- מטבע של סלע
שנשחקה, שיעור האונאה בה הוא לר"מ ד' איסרים והיינו אחד מכ"ד (שהסלע הוא ב' שקלים וד' דינרים וכ"ד מעות ומ"ח פונדיונים וצ"ו איסרים), ולר"ד' פונדיונות והיינו אחד מי"ב. ולר"ש ח' פונדיונות שתות כשאר אונאה. והיינו שאם פחתה עד שיעור זה לא הוי אונאה ובשיעורים הללו עצמם הוי אונאה. (תוד"ה תנא). ובברייתא ס"ל כמתני', אלא דנקט שאם פחתה יותר משיעורים אלו עד שיעור זה הוי אונאה, וכתבו התוס' (ד"ה ותנא) דאי לא גרסינן עד כוונת הברייתא שבשיעור זה הוי אונאה, ונקט מלמעלה למטה אגב מתני' שהיא מלמטה למעלה. עוד כתבו התוס' (ד"ה איסר) דאיירי שנתן את המטבע בתורת מטבע, אבל אם נתנו בתורת משקל הרי שנינו שכל דבר שבמידה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר.

אם נחלקו דווקא במטבע או בכל אונאה- שיטת
רבא שמחלוקת זו בשיעור אונאה אינה דווקא במטבע אלא בכל אונאה, ומתני' דלעיל ר"ש היא. ולאביי טלית כיון שהוא צריך להתכסות בה הוא מוחל עד שתות, אבל מטבע אם אינו יוצא בהוצאה אינו מוחל. והקשו התוס' (ד"ה עשיק) שהסברא שהוא משתמש בטלית אינה שייכת לגבי המוכר וכן לא שייכת בפירות. ותי' דלא פלוג רבנן, ועי"ל שעיקר הטעם הוא שמטבע לא מוחל כשאינו יוצא בהוצאה, משא"כ שאר דברים.

אם נחסרה המטבע בשיעורים אחרים-

בדבר שבממון, והברייתא כר"י דס"ל שבדבר שבממון שניתן למחילה תנאו קיים ושאר כסות ניתנים למחילה משא"כ עונה שהיא צער הגוף. ולרבא רב איירי באומר סתם, והברייתא איירי שאמר שיודע שחפץ זה שוה פחות ממה שמבקש עבורו, וכן אם אמר הלוקח שהחפץ שוה יותר ממה שמשלם עבורו, דבזה אין אונאה דדמי לשאר וכסות. אבל בסתם אף לר"י יש לו אונאה, דבשאר כסות ועונה יודעת ומוחלת משא"כ כאן שהוא סבור שאין בו אונאה. וכתבו התוס' (ד"ה הכא) דה"ה במתנה שאם תמות אשתו לא יירשנה הגמ' שואלת שלרב לא יחול התנאי, כיון שלא ידע שאשתו תמות לפניו. (ולגבי מוחלת כתובתה דפריך מדברי ר"י שתנאי מועיל בדבר שבממון, לרב יכולים לתרץ דלא ידעה אם תמות לפניו, או לאביי שרב סובר כר"מ, או דכיון שהיא קלה בעיניו להוציאה הוי מוחילה).

ולשיטת שמואל אין לו עליו אונאה, ואפי' לר"מ
שאינה מקודשת בע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה, שאני התם דודאי עקר את חיוב התורה עליו, שאף אם יתן לה מתנה בעלמא הוא, משא"כ כאן. וכתבו התוס' (ד"ה אבל) שבמתנה ע"מ שלא תשמטנו שביעית נמי לא ידע, דאפשר שיפרענו לפני שביעית.

ולענין הלכה ר"ח (תוד"ה במה) פסק כרב דהלכתא כרב באיסורי, והתוס' הק' שהנדון הוא אם חייב להחזיר והלכתא כשמואל בדיני, ובשאלות פוסק כרב משום שהברייתא קאי כוותיה, (וריב"ן מיישב הברייתא אליבא דשמואל).

ואם אמר ע"מ שאין בו אונאה יש לו עליו אונאה שאינו לשון מחילה, אלא כוונתו שתובע שלא יהיה בזה אונאה, והוי מקח טעות ויכול לחזור בו לגמרי. ורבינו שמואל (תוד"ה על מנת) מפרש שכוונת התנאי שלא יחול "איסור" אונאה, ולא מהני כיון שבע"כ הוא חל.

הנושא והנותן באמנה-

לרש"י היינו שנותן לחבירו שימכור עבורו בכמה שיוכל ויתן לו המעות לזמן פלוני וסומן עליו. והתוס' (ד"ה הנושא) כתבו שבאופן זה אם לא קיבל השליח אחריות פשיטא שהרווח וההפסד למשלח, ואם קיבל אחריות והפסד א"כ יש לו עליו אונאה. ולכן ביאור התוס' שאמנה היינו שקונה חפץ מחבירו ומאמין לו כמה שילם עליו ונותן לו קצת יותר.

אין לו עליו אונאה לומר שהיה שוה יותר ממה שנתן לו, או אם מכרו בדמים רבים אינו יכול לומר שלא יתן לו אלא דמיו.

ואינו יכול לחשב את הרע באמנה ואת היפה בשוה רש"י מבאר שהטעם הוא משום ריבית שהמוכר פוטר את עצמו ע"י המתנת המעות של היפה, מלשלם עבור מכירת הרע, והוי כריבית. אלא ימכור הכל באמנה ויתן שכרו או הכל בשוה והרווח

אם נחסרה פחות מהשיעורים הנ"ל יכול למוכרה
בשוויה כסלע יפה.

אבל אם **הסלע עמד על פחות משקל** אסור לקיימו כיון שיכולים לרמות ולהשתמש בסלע כשקל, שכיון שהוא רחב שהרי בתחילה היה סלע, אינו ניכר שהוא פחת משקל, (ואם התקינו למשקל הוא מקבל טומאה. וכתבו התוס' (ד"ה והתקינה) שאם הכשר לקבלת טומאה צריך מעשה, איירי שהתקינה במעשה, ואי א"צ מעשה די במחשבה. עוד כתבו התוס' דאף דאיתא בב"ב שאין עושים משקל של מתכת, היינו לשקול בשר ושמון, מפני שנדבק בהם מהללוהוית וזה מכביד את המשקולת, אבל כסף וזהב מותר, ומ"מ צריך לחופן בעור שלא ישחקו). ואסור לתת מטבע זו אפי' בדמיו לא לתגר ולא לאנס ולא לרוצח מפני שמרמים בה אחרים ויקבלוה מידם מיראה, אלא יקוב את המטבע באמצעו (ולא בצד שמא הרמאי יחתוך שם וישתמש בה כאילו זה שקל) ויתלנו בצוואר בנו או בתו, או שיחתכנה לשניים, וכן הדין בדינר אם פחת חציו אסור לקיימו, (והברייטא שנקטה "בדינר עד רובע" היינו רובע שקל, ואגב אורחא קמ"ל שיש שקל שפחת לכדי דינר ומותר לקיימו ולהוציאו בדינר). ואמנם אם נקב את המטבע בצדו אסור לקיימו מפני שהרמאי יחתוך מסביב ויוציאנה בשקל, ולא ישתמש בו למשקל, ולא יזרקנו בין גרוטותיו, אלא או ישחוק או יתיכנו או יוליכנו לים המלח.

והברייטא מסיימת "פחות מכן איסר אסור" לאביי כוונת הברייטא שאם פחתה איסר יותר מכדי אונאה אסור, ולרבא אפי' פחתה משהו אסור, אלא כוונת הברייטא שפחתה איסר לדינר, וסתמא כרבי מאיר. שיטת רש"י שלאביי אם פחת איסר יותר מכדי אונאה, האיסור הוא להוציאה ביפה. ובתוס' (ד"ה אמר אביי) הקשו שדין זה הוא אפי' בכדי אונאה, ועל כן פירשו שהחילוק הוא באופן שדעתו להחזיר האונאה, שבשיעור אונאה מותר, ויותר מכך אסור כיון דהוי מקח טעות, ופחות מכדי אונאה מותר אפי' אין בדעתו להחזיר אונאה כיון דהוי מחילה. עוד פירשו תוס' שלאביי עד שתפחות איסר יותר מכדי אונאה מותר לקיימה בשויה, אבל יותר מכך אסור דלהפסד מרובה חששו.

אם נחסרה יותר משיעור אונאה הנ"ל רשאי לקיימה דאינו עשוי לרמות בו בני אדם כיון שניכר החסרון. לרבי אמי כל חסרון משיעור אונאה עד שקל מותר לקיימה, אבל לרב הונא דווקא כשפחתה לכדי שקל מותר לקיימה, וכגון שפחתה בבת אחת ע"י האור, אבל אם לא פחתה עד כדי שקל אסור לקיימה.

נ"ב: עד מתי מותר להחזיר - בכרכים שיש שם שולחני עד כדי שיראה לשולחני, ובכפרים עד ערבי שבתות שאז מוציאה לסעודת שבת ויראה אם יכול להוציאה, שיטת אביי שדין זה שוה לדין שאר אונאה, שהזמן בכדי שיראה לתגר או לקרובו, ואיירי התם בכרכין. ולרבא בטלית אף בכפרים הזמן הוא עד כדי שיראה, דכל אדם יודע את מחירה, אבל מטבע שרק שולחני יודע בזה בכפרים הזמן הוא עד ערב שבת שהולכים לשוק לקנות סעודת שבת ויש שם שולחני.

ואם מכיר הנותן שזו המטבע, יש לו לקבלה אפי' אחרי י"ב חודש משום מידת חסידות (ואין לחסיד תרעומת על המחזיר, דא"כ לא יקבלה ממנו דטוב שלא יקבלה משיקבלה ויוציא דיבה), אבל אחר שאינו חסיד אם לא קיבלו ממנו אין לו עליו אלא תרעומת דאיהו אפסיד אנפשיה שלא החזירה בזמנו.

מותר להשתמש במטבע שחסרה לצורך חילול מעשר שני, שאין פוסל מטבע כזו אלא מי שהוא נפש רעה, ואמנם אם המקבל אינו יכול להוציאה אינו נפש רעה, ואמר חזקיה שאע"פ שכשיפרטו לו את המטבע לא יתנו לו אלא שוויה, מ"מ יכול לחללה כאילו לא נחסרה (ואמנם לא יחלל בצמצום אלא יפחות מעט וכמו שיבואר להלן). לשיטת ריב"ן (תוד"ה נותנה, וכן מבואר ברש"י) איירי כאן בחסרה כדי שיעור אונאה, וכתב רש"י שבירושלים יתנו לו לפי שוויה, ומ"מ יכול לחלל לפי סלע, דעדיין סלע שמה, ואין דינה כאסימון או כנסכא, ואינו אלא נפש רעה, והקשו התוס' למה נחשב נפש רעה והרי חייב להחזיר האונאה. וריב"ם פירש דאיירי בפחות מכדי אונאה ובזה מי שאינו מקבלה הוי נפש רעה.

פדית מעשר שני שאין בו שוה פרוטה

מעשר שני שאין בו (וי"א בחומשו) שוה פרוטה א"א לפדותו על מטבע שלא חיללו עליה, דכתיב "ואם גאל יגאל איש ממעשרו" ולא כל מעשרו. הגמרא מבארת באיזה אופן ניתן לחלל גם באופן זה (אגב דין חילול על מטבע שחסרה שהוזכר לעיל), ואגב זה הגמרא מבארת אלו חילוקי דינים יש בין תרומה וביכורים למעשר.

מעשר שני שאין בו שוה פרוטה א"א לפדותו על פרוטה (נ"ג:). ואמר חזקיה שיכול אדם לקחת מעות שכבר חילל עליהם, ולחלל עליהם את הפחות משו"פ ואת חומשו, לפי שלא חילל על המעות עד עתה בצמצום לפי שהאדם ירא שלא יהיה מספיק כדי לחלל, ולכן

הוא מחלל פחות מכדי שוויו, ואת אותו שו"פ מחלל על אותו עוֹדֵף.

הגמ' דנה אם יש קושיה על דברי חזקיה מהברייתא דלהלן שמבואר בה שמעשר נחשב דבר שאין לו מתירין ובטל ברוב, ואי נימא שאף פחות משו"פ הוא בר פדיון הוי דבר שיש לו מתירין דאפי' באלף לא בטל, והגמ' מעמידה באופן שגם לחזקיה א"א לפדותו, ולכן בטל ברוב, וכדלהלן.

דינים בתרומה וביכורים שאינם שייכים במעשר -

ביכורים הוקשו לתרומה ד"ותרומת ידך" אלו ביכורים.

חייבים עליהם מיתה זר או כהן טמא שאוכלם במזיד, ו**חומש** זר האוכלם בשוגג.

ג"ג. ואסורים לזרים לרש"י קמ"ל שבמעשר אפי' איסורא ליכא, ולתוס' (ד"ה ואסורים) קמ"ל שאפי' חצי שיעור אסור.

והם נכסי כהן לקדש בהם את האשה, אבל במעשר לא, וכר"מ שמעשר ממון גבוה הוא. ובתוס' (ד"ה והן) הביאו ממתני' בביכורים שנכסי כהן היינו שבתרומה וביכורים אפשר לקנות עבדים וקרקעות ובהמה טמאה משא"כ במעשר, והקשו התוס' ממתני' במעשר שני שמשמע שם שאפשר לקנות בגדים ממעות מעשר, ותני' התוס' א' אתיא כר"י שמעשר ממון הדייט. ב' אף לר"י אין מותר אלא בגדים שהגוף נהנה מהם ועבדים אסור. ג' אתיא כר"מ ואין האיסור אלא מדרבנן.

וטעונים רחיצת ידים לפירות, שגזרו חכמים על סתם ידים שיהיו שניות, ושני עושה שלישי בתרומה, אבל פירות מעשר אין טעונים רחיצת ידים, והנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח. וכתבו התוס' (ד"ה וטעונים) דאיירי בנגיעה, אבל באכילה אף מעשר טעון נטילת ידים.

וטעונים הערב שמש שבטומאה דאורייתא אין לאוכלם אחר הטבילה עד הערב שמש.

ועולים באחד ומאה ואינם בטלים ברוב, (וכתבו התוס' (ד"ה ועולה וד"ה באחד) שזה דין דרבנן, אבל מדאורייתא דינו כשאר איסורים שביבש בטל ברוב ובלח בטל בשישים, וערלה וכלאי הכרם בטלים מדרבנן באחד ומאתים, דמתוך שכפל איסורו כפל עלייתו, ובתרומה וביכורים צריך להרים מדה אחת ולתתה לכהן משום גזל השבט, אבל בערלה וכלאי הכרם א"צ להעלות מידה אחת, דאין כאן גזל השבט). אבל מעשר בטל ברוב, ואיירי שאין בו שו"פ שאינו בר פדיה, ונטמא דלית ליה תקנתא באכילה, ונכנס לירושלים ויצא יבואר להלן.

הגמ' דנה למה מעשר לא עולה באחד ומאה די"ל שהכונה שהוא בטל ברוב, ואי נימא כחזקיה שאפשר לפדות פחות משו"פ על מעות שכבר חילל עליהם,

הזה דבר שיש לו מתירין שאינו בטל אפי' באלף, אבל בלא חזקיה י"ל דאיירי בפחות משו"פ שאינו בר פדיון, ואיירי שנטמאו וא"א לאוכלם. (והקשו התוס' (ד"ה הוה) למה תרומה לא נחשב יש לו מתירין שהרי יכול להשאל עליה, ותני' דלא חשיב יש לו מתירין כיון שאין מצוה לישאל עליה כמבואר בנדרים (ג"ט), או דאיירי באינה ברשותו אלא ברשות כהן).

והגמ' דוחה את הראיה ומעמידה באופן שאף לחזקיה א"א לפדות את המעשר, דאיירי - שאין לו מטבע שכבר חילל עליה.

ואינו יכול לצרף מעשר אחר שוה חצי פרוטה מפני שא"א לצרף דאורייתא ודרבנן והכא המעורב אינו חייב אלא מדרבנן, שהרי מדאורייתא בטל ברוב.

ואין אומרים שיביא דמאי דאינו חייב אלא מדרבנן, דמדאורייתא כל אדם נאמן על המעשרות, דחוששים שמא יביא טבל ודאי ואם יעשה כך נמצא שאכל בלא חילול. וכתבו התוס' (ד"ה דלמא, הראשון) שבדאורייתא ודרבנן חוששים שלא ידע שאין מצטרפים, אבל אין חוששים שיפריש מן החיוב על הפטור.

ואין אומרים שיחלל פרוטה וחצי על שתי פרוטות ואז יחלל את המעורב על החצי שנשאר, דפרוטה שחילל חלה על הפרוטה, וחצי הפרוטה הנוסף לא חל כלל, וא"א לצרפה עם המעשר המעורב שאינו חייב אלא מדרבנן. ומה שאמר חזקיה שיחלל על המותר, היינו כשחילל על מטבע גדול פחות משוויו.

ואין אומרים שיביא איסור ויחלל עליו בפחות משוויו מפני שחוששים שיביא ב' פרוטות ויעשר בפרוטה ומחצה וכנ"ל. וכתבו התוס' (ד"ה דלמא, השני) שאף שבעלמא מחללים על פרוטות, שם אין חוששים שיחלל על פחות מפני שידוע שא"א לחלל על פחות, אבל כאן חוששים שלא ידע שא"א לצרף דרבנן ודאורייתא.

ואע"פ שיכול לעלות לירושלים ולאכול, לא חשיב יש לו מתירין, דאיירי שהוא רחוק מירושלים. תוד"ה ליהדר.

ובכהאי גוונא המעשר בטל ברוב, אף לדברי חזקיה.

ועוד איתא בברייתא שבנכנס לירושלים ויצא אינו בר פדיון ולכן הוא בטל ברוב.

ג"ג: לל"ק מדובר בשוה פרוטה, ואינו בר פדיון משום

שנפלו המחיצות של ירושלים ואסור לאכול שם מעשר עד שיעמדו המחיצות דבעינן "לפני ד' ", וא"א לפדותו כיון שקלטוהו מחיצות, (וכתבו התוס' (ד"ה דנפול) דאיירי בנפלו רוב המחיצות, אבל בנפלו מקצתם אף שאסור לטלטל בשבת, חשיב

מיעוטה בגוף הפדיון. ולרבי אסי ורבי שמעון בן לקיש צריך שבחומש יהיה שו"פ וצריך שהמעשר שני עצמו יהיה שוה ד' פרוטות, כדי שיהיה ראוי לתוספת חומש, שעל זה מדבר הפסוק. והקשו התוס' למה לא ממעטים רק שאינו מוסיף חומש. והגמ' מדייקת מברייתא שצריך שיהיה בחומשו שו"פ, דקתני בברייתא שאם אין בו שו"פ דיו שיאמר הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות שכבר חילל עליהם, וכדחזקיה, וא"צ להמתין להעלותו לירושלים או לצרפו עם אחר. ומלשון דיו משמע שאפי' אם בו יש פרוטה א"א לחללו כיון שאין בחומשו פרוטה.

דיני חומש

מצינו בתורה בכמה דינים שצריך להוסיף חומש על הקרן, (ונתבאר במתני' נ"ה): א' האוכל תרומה וכדו' בשוגג. ב' הפודה נטע רבעי או מעשר שני שלו. ג' הפודה הקדש שלו. ד' הנהנה שו"פ מן ההקדש, ה' גזלן שכפר ונשבע לשקר והודה. ובסוגינתו יבוארו פרטי דינים בזה.

מלגיו או מלבר - בברייתא מבואר שלרב יאשיה צריך שיהיה הוא וחומשו יחד חמשה והיינו חומש מלבר, ולרבי יונתן צריך להוסיף חומש מהקרן. ובמתני' (ערכין כ"ז) מבואר שמוסיף חומש מלבר. דקתני שאם הוא ואחר רוצים לפדות הקדש בעשרים, הבעלים קודם מפני שהוא מוסיף עוד חמש.

עוד מבואר בערכין שאם אחר רוצה לפדות ביותר מכ' צריך הבעלים להוסיף חמש על הסכום שהאחר מציע ולא זוכה בה האחר כדי שלא יפסיד ההקדש, ואין פוחתין לבעלים מהקרן ששמאה איש אחר, וא"צ להוסיף חומש אלא על העשרים, ולא על העילוי, והיינו עד כ"ה וכשהבעלים הציע עשרים ועוד משהו, אבל אם אחר רוצה לפדותו ביותר מהקרן וחומש של הבעלים פודהו האחר.

נ"ד. אם החומש מעכב - הגמ' מסתפקת אם החומש

הוא חלק מהפדיון דגזירת הכתוב היא שהחומש הוא חלק מהפדיון וממילא הוא מעכב מלאכול מעשר שני חוץ לחומה, או שאינו חלק מהפדיון ואינו מעכב. וכתבו התוס' (ד"ה או) דאירי דווקא כשחילל רק את הקרן, אבל באמר הוא וחומשו מחולל על שווי הקרן מחולל, שהרי אפי' הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל, ומסתמא ה"ה בהקדש.

והגמ' מוכיחה שאין החומש מעכב ממה שבפדיון מעשר שני של דמאי א"צ להוסיף חומש, דכיון שאינו מעכב במעשר דאורייתא ליתא בדרבנן, (וכן אין לדמאי

מחיצה לגבי אכילת מעשר וקדשים קלים), ואף שדין "מחיצה לקלוט" שאסור לפדות אחר שנקלט במחיצות ירושלים הוא דין דרבנן (משא"כ דין מחיצה לאכול שזה דאורייתא), מ"מ לא פלוג רבנן בין יש מחיצות לאין מחיצות ואסרו בכל גוונא לפדותו, וממילא א"א לאכול או לפדות, והוי דבר שאין לו מתירין דבטל ברוב. אבל ביצא ולא נפלו המחיצות הרי יכול לחזור ולהכניסו ולאוכלו עם התערובת בירושלים. וכתבו התוס' (ד"ה ליהדר) שבזה לא העמידו ברחוק מירושלים, דחשיב אין לו מתירין, דמשמע שיצא מירושלים אפי' רק פסיעה אחת.

עוד כתבו התוס' (ד"ה לא) שאף שמבואר בסנהדרין קי"ג שמעשר שני של עיר הנדחת שנכנס לירושלים, שאם נפלו מחיצות ירושלים אסור, מפני שלא גזרו שמחיצות קולטות אלא כשיש מחיצות. התם היינו טעמא משום שמדאורייתא אינו נחשב שלל ירושלים אף כשיש מחיצות כיון שיכול להוציא, וחכמים לא אמרו שנחשב שלל ירושלים אלא כשהמחיצות קיימות, אבל להוציא ולפדותו אסור אף כשאין מחיצות, ואמנם אם נפלו המחיצות לפני גמר דין לא חל עליו גמר דין. אי נמי איירי כשנפלו המחיצות לפני הגמר דין, אבל אם נפלו אחרי גמר דין תו לא פקע. (ואם לא חל עליהם גמר דין יאכלו אם תיבנה החומה, אבל זבחים שעושים בהם עבודות אין חוזרים ונראים).

ורב ששת מתרץ דברי חזקיה דחדא קתני דאירי בפחות משו"פ שנכנס לירושלים ויצא אבל בלא קלטהו אפשר לחללו על מטבע שכבר חללו בו כדברי חזקיה, ואירי שנפלו מחיצות וכנ"ל, וקמ"ל שאפי' פחות משו"פ נחשב שקלטהו מחיצות וממילא אין לו התר בפדיון ובטל ברוב.

ולא איירי במעשר שנטמא שאינו יכול לפדותו, שהרי **אפשר לפדות מעשר שנטמא בירושלים**, דכתיב "כי לא תוכל שאתו" ושאת היינו אכילה דכתיב וישא משאת, אבל מעשר טהור א"א לפדותו בירושלים דכתיב "כי ירחק ממך הדרך", ואי איירי בלקוח ממעות מעשר שני הרי אפשר לפדותו, ואי ס"ל לברייתא כר"י שצריך לקוברו בספרי דריש מ"הכסף" כסף ראשון, ואף שלעיל מ"ה. מבואר שאפשר לחלל כסף שני, היינו דווקא כסף על כסף ולא פירות על כסף, ובמתני' מעשר שני פרק ג' מבואר טעם נוסף (והכא אסמכתא היא, או דטרח וכתב ליה קרא), א"כ לא צריך לאוקמי ביצא.

שוה פרוטה לפדיון מעשר שני - כתיב "ואם גאול יגאל איש ממעשרו" ולומדים מזה שיש מעשר שאין לו פדיון. לרבי אמי וריו"ח ממעטים מזה מעשר שני שאין בו שו"פ שאינו תופס פרוטה, אבל אם הוא שוה פרוטה הוא בר גאולה. וכתבו התוס' שאין ממעטים רק מחומש, דסברא לאוקמא

אינו מתחלל על אסימון - אין מעשר או חומשו מתחלל על אסימון, דכתיב "וצרת הכסף בידך".

נ"ד: חומש על חומש -

הגוזל את חבירו ונשבע ושילם את הקרן וחזר וכפר בחומש שאמר נתתיו לך ונשבע על החומש והודה, הרי זה משלם בכל כפירה ושבעה עוד חומש, עד שלא יהיה בקרן אותו חומש שהוא כופר בו שוה פרוטה, דכתיב "וחמישיתיו". ואף דאיירי בייחד כלי או בנטל ממנו וחזר והפקידו אצלו, מ"מ צריך פסוק כיון דמ"מ מכח חומש הוא בא. תוד"ה מוסיף.

וכן **באוכל תרומה** בשוגג משלם חומשא דחומשא שהתשלומין נעשים תרומה, ואם אכל אותם משלם אותו וחומשו, (ודין זה הוא באוכל או שותה או סך דסיכה כשתיה ושתייה כאכילה, בין תרומה טהורה ובין טמאה, אבל אם ביערה באופן אחר אינו משלם חומש, דכתיב "כי יאכל" פרט למזיק).

ובפדיון מעשר שני לא מצינו דין זה בתורה או במתני' שאם חזר וחילל את החומש הראשון צריך להוסיף חומש, ופשיטא לן שא"צ להוסיף כיון שהתורה לא רמזה כלל דין זה.

ובפדיון הקדש ילה"ס אם מוסיף חומש על חומש אם חזר וחילל את החומש, וצדדי הספק הם האם לומדים מ"ויסף" כמו שלומדים בתרומה דמשמעות ויסף הוא שתי תוספות, או שהלימוד בתרומה הוא לא ממשמעות ויסף אלא שלוקחים את הו' דויסף ומוסיפים אותו לתיבת חמישיתו והוה ליה חמישיתו חמישיות הרבה, דקיימא לן גורעין ומוסיפין ודורשין, אבל בהקדש דכתיב ביה חמישית, גם ע"י תוספת ו' לא משתמש חמישיות הרבה, ואין מוסיפים את הו' באמצע התיבה ועי"ז יהיה כתוב חמישיות, דאין מוסיפים אלא בראש התיבה או בסופה. והגמ' מסיקה שיש בזה חומש על חומש, דדורשים הקש חומש לכסף שגם לחומש יש חומש כמו לכסף. ואף שאמר ריב"ל שאין מוסיפין חומש על הקדש שני אם חזר וחילל את החומש או את הקרן הראשון, מ"מ חומש הרי הוא כתחילת הקדש כיון שמאיליו נתנוסף ואינו תחת הראשון.

חומש בהקדש שני -

אין מוסיפין חומש על הקדש שני, דכתיב "ואם המקדיש וכו'" המקדיש ולא המתפס שהמתפס אין קדושתו מחמת עצמו אלא נתפס בקדושה של אחר. וכתבו התוס' (ד"ה דלמא) שמפסוק זה לומדים שאין חומש בהקדש שני בבית, והפסוק דלהלן איירי במטלטלין, וצריכא.

ביעור בשנה השלישית שצריך לבער את המעשרות). אבל קרן יש לו כיון שהקרן מעכב בדאורייתא ואם לא הפריש קרן אסור לאוכלו חוץ לחומה.

ומה שמצינו לענין אם מותר לאכול פירות מעשר שני לפני נתינת החומש, שלר"א מותר ולרבי יהושע אסור, ואמר רבי שאף שר"א מתיר גם בחול, נראים דבריו רק בשבת ודברי רבי יהושע בחול דסבר שאין החומש מעכב, אלא דחיישינן לפשיעה, ובשבת לא חיישינן משום "וקראת לשבת עונג", ויש לפרש שנחלקו אם החומש מעכב ואסור אפי' בשבת, או שאינו מעכב ומותר אפי' בחול, אך יש לדחות שלכו"ע אין החומש מעכב ואין האוכלו לוקה משום "לא תוכל לאכול בשעריך" ונחלקו אי חיישינן לפשיעותא שיתייאש ולא יתן את החומש. וכמו כן נחלקו לגבי הקדש, ואמר רבי יוחנן שבהקדש בשבת מודה רבי יהושע שמותר לאכול, משום דכתיב "וקראת לשבת עונג", ועוד שהרי הגזברים יתבעו אותו על החומש.

חומשו כמותו -

רבא לומד מדכתיב "עליו" בכל החומשין שחומש דינו כמו הקרן, ומ"מ אין לומדים אלא ממה משלם את החומש, אבל דיני החומש לא, שהרי אין החומש מעכב אע"פ שהקרן מעכב. תוד"ה עליו.

אין מתחלל על הקרקע - חומש של הקדש אינו מתחלל על הקרקע כמו הקרן, דכתיב "ונתן הכסף וקם לו", ולומדים מכלל ופרט וכלל ומרבים מטלטלין שהם כעין הפרט וממעטים קרקעות, וכיון שתיבת כסף מיותרת יש לרבות כל דבר שהוא כעין הפרט. (תוד"ה ונתן). עוד כתבו התוס' (ד"ה הקדש) דמ"מ בונים בשל חול ואח"כ מקדישים, או כמ"ד דתלוש ולבסוף חיברו הו' כתלוש, או דכיון שאם לא יהיה קדוש סופו ליעקר מיקרי תלוש.

אינו משתלם אלא פירות ולא מעות - זר שאכל תרומה אינו משלם קרן וחומש ממעות או בגדים אלא מן החולין פירות חולין, שהתשלומין נעשים תרומה, דכתיב "ונתן לכהן את הקודש" דבר הראוי להיות קודש. וכמו שמצינו במתני' שהגונב תרומה ולא אכלה והיא חוזרת בעין משלם כפל לפי שוויה לימכר בשוק ודמיה פחותים משל חולין שאינה ראויה אלא לכהן טהור וכשהתרומה ג"כ טהורה. ואם אכל את התרומה בשוגג משלם פעמיים קרן לקרן וכפל וחומש בשביל אכילתה, ומשלם קרן וחומש מן החולין פירות מתוקנים, ועוד קרן דמי תרומה כפי תרומה נמכרת בשוק.

להשלים את השווי החסר, ובתוס' כתבו דמיון שנתכוין לחלל דבר גדול על דבר קטן א"צ להשלים (עייני מהר"ם שיף). ואין מוסיף חומש על פדית הקדש שני. וכתבו התוס' (ד"ה פרה) דאף דכתיב "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" הכא איירי בקדשי בדק הבית, שאפי' הם תמימין חלה התמורה (ומ"מ עובר בעשה, וכשפודים אותו ימכר לצרכי עולות) אי נמי מיירי בקדשי מזבח ובקדם המום להקדש.

כמה שיעורי ממון בדיני התורה

שיעור אונאה - האונאה שיעורה ארבעה כסף למקח של סלע, והיינו שתות. ואם אונה את חבירו בפרוטה והמקח ו' פרוטות לרב כהנא אין בזה אונאה עד שיהיה איסור שהוא מטבע של כסף, וללוי יש בזה אונאה.

הטענה שתי כסף, וההודאה שוה פרוטה. והיינו שאם תובע את חבירו לפחות שתי כסף, והוא מודה בשו"פ וכופר בשאר, או שכופר בפרוטה ומודה בשאר, משביעין אותו שבועת מודה במקצת.

דינים ששיעורם פרוטה -

חמש דינים ששיעורם פרוטה לתנא דמתני' - א' ההודאה, כנ"ל. ב' קידושי אשה. ג' מעילה בהקדש. ד' חיוב השבת אבידה דדרשינן מ"אשר תאבד". ה' חיוב השבת הגזילה אפי' למדי אם גזל ונשבע והודה, דכתיב "ונתן לאשר אשם לו" דליכא כפרה עד שיחזירנו לידו ממש ולא לשלוחו. (הגמ' מבארת שהחידוש במתני' הוא בדין חמש פרוטות, אבל הדינים הראשונים נשנו במק"א).

לוי שנה במתניתיה ה' פרוטות - א' אונאה. ב' הודאה. ג' קידושין. ד' גזל. ה' ישיבת הדיינים שאם יש לו עדים או שחבירו מודה ודוחהו מלשלם ישבו הדיינים ויכופו אותו. ולוי לא שנה אבידה משום דתני גזל, אבל ישיבת הדיינים שנה לאפוקי מרב קטינא הסובר שבי"ד נזקקים אף לפחות משו"פ (והיינו אם כבר הוזקקו לדון על פרוטה וחזר הנתבע ותבע פחות משו"פ לפני שעמדו הדיינים, דלא בעינן פרוטה בגמר דין), ולא תני הקדש משום שמייירי בחולין.

ותנא דידן לא תני אונאה משום דס"ל שאין אונאה לפרוטות אם המקח שוה ו' פרוטות. ישיבת הדיינים כי היא כלולה בגזל דשמע מינה שפרוטה היא ממון וכופים עליה, ואף שגם אבידה היא ממון, יש באבידה חידוש מיוחד שחייב להכריז אע"פ שהוזלה אחרי שעת המציאה,

לימוד נוסף שאין מוסיפין חומש על הקדש שני - הברייתא לומדת מהפסוק "ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך" וממה שלא כתוב ואם בהמה טמאה לומדים שהכונה שיש הקדשות שהם כבהמה טמאה ומוסיף בהם חומש שכמו שבהמה טמאה היא תחילת הקדש (כנ"ל למעוטי הקדש שני) וכולה קדושה דסתם הקדש בהמה טמאה לבדק הבית (למעט קדשים קלים שיש לבעלים חלק בבשר שאין בהם מעילה אמנם בסוף הברייתא בתורת כהנים מרבה אף קדשים קלים, שהרי שלמים אין כולם לשמים ויש בהם חומש. תוד"ה לענין) מועלים בה, כך כל דבר שהוא תחילת הקדש וכולו קדוש מועלים בו ואין הכונה מעילה כפשוטו שהרי הפסוק לא מדבר על מעילה, ועוד שהרי גם בלי התנאים הנ"ל שייך מעילה, אלא הכונה לענין חומש בבא לפדות הקדש שאין מוסיפים חומש אלא בתחילת הקדש, וחומש נקרא מעילה כיון שגם במעילה יש חומש.

נ"ה. ואף ששייך הקדש שני בבהמה טמאה לומדים מ"הטמאה" שהכונה דווקא לראשונה, (כמו שרבא לומד מ"העולה" עולה ראשונה שסדר המערכה הוא שלא יהיה שום קרבן לפני תמיד של שחר, וכתבו התוס' (ד"ה העולה) שהתמיד הוא ראשון בפרשת פנחס, אי נמי שהקריבוהו ראשון במדבר, אי נמי שהיה ראשון לחינוך המזבח). ואין ללמוד דאיירי בתחילת הקדש ממה שבהמה טמאה לא שייכת בסוף הקדש כיון שאינה ראויה למזבח או לשקעה בבנין, דמ"מ היא שייכת באמצע הקדש שמתפיס אותה תחת הקדש אחר וחוזר ופודה אותה ואין להעדיף ללמוד מסוף הקדש שאין מוסיף שם חומש שהרי אין שם פדיון אף שבשניהם זה הקדש ע"י התפסה, דאדרבה יש ללמוד מתחילת הקדש שבשניהם יש אחריהם קדושה נוספת. והקשו התוס' (ד"ה נדמיה) שלפי הצד שהקדש שני דומה לתחילת הקדש, א"כ למה לי קרא והרי בסוף הקדש לא שייך חומש. ות' דשייך חומש היכא שלקח אבנים כדי לשקען ונמלך לפדותם, או כשנפל הבנין ורוצה לפדות את האבנים, אי נמי לא אתי קרא אלא למעט אין כולה לשמים.

וכן מבואר בברייתא נוספת שאין מוסיפין חומש על הקדש שני, דאיתא בברייתא שהמתפיס פרה תחת פרה של הקדש או טלית תחת טלית חל הפדיון אף אם אין הדבר השני שוה כמו הראשון, דהקדש שוה מנה שחיללו על שו"פ מחולל, ויד הקדש על העליונה שאם השניה שוה יותר מהראשונה כולה קדושה, ואם שוה פחות צריך להשלים, ואם אמר שיחול ההקדש בשניה על שווי חמש סלעים חל הפדיון אע"פ שאינו שוה כמו שאמר, וכתב רש"י שצריך גם בזה

אלא בפני נחתם, דאפי' מצאו באשפה כשר, ונקט נכתב משום רבנן. ולחכמים אין הולד ממזר, אלא לרבנן אם נישאת או לר"מ לפני שנישאת יטלנו ממנה ויחזור ויתן ויאמר בפני נכתב ובפני נחתם, ואינו יכול לומר בלי לתת, דאף שא"צ לומר לפני הנתינה, מ"מ צריך לומר בעודם עסוקים באותו ענין.

חילול מעשר שני-

רב ששת מוכיח שלר"מ לא עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה ממה שמצינו שבדמאי מחללים כסף על נחושת וכסף על כסף, אף שבמעשר שני דאורייתא לא התירו לחלל אפי' כסף על נחושת אלא מדוחק, ולחזור ולחלל את הנחושת על כסף.

(דקתני דמעשר שני של דמאי מותר לחללו כסף על כסף ונחושת על נחושת וכסף על נחושת. ונחושת על הפירות אפי' חוץ לירושלים, לר"מ יחזור ויפדה את הפירות ויעלה את הכסף לירושלים, דכתיב "וצרת הכסף", ולחכמים אם רוצה יעלה את הפירות ויאכלו בירושלים בדמאי הקילו. ובמעשר ודאי אם נתערבו סלע של חולין וסלע של מעשר שני ורוצה להנות מהסלע של חולין, מביא מעות נחושת ואומר שהסלע של המעשר יהיה מחולל עליהם וחזור ומחלל את המעות על הסלע היפה מבין שני הסלעים, שכיון שאין מחללים כסף על נחושת אלא מדוחק אין מקיימים חילול זה, ולא אמרו שיקח מטבע אחת ויאמר שאם השניה היא המעשר תהיה מחוללת על זו, מפני שכסף על כסף אינו דרך חילול, ואין עושים כך אפי' מדוחק).

ביאור התוס' בדברי הגמ' - כל הנ"ל הוא לפי פירוש רש"י, אבל לתוס' (ד"ה ויחזור) עדיף להעלות את הפירות מאשר כסף, ועל כן פירשו שלר"מ יכול או להעלות הפירות או לפדותם (והגורסים "ובלבד שיפדה אין הכונה שחייב לפדות אלא שכשחלל נחושת על הפירות יהא בדעתו לחזור ולפדות, שאם היה בדעתו להעלותם צריך להעלותם), ולרבנן צריך להעלותם. והקושיא היא שיוצא שר"מ מחמיר יותר מחכמים ובפדיון מיקל יותר מחכמים.

נ"ו. רב יוסף דוחה שאמנם ר"מ מקל בפדיון מעשר שני, אבל באכילתו מחמיר כשל תורה, וכמו שמצינו שלר"מ מותר למכור דמאי בלי לעשר רק לסיטון והלוקח יעשר שכולים יודעים שהסיטון לוקח גם מעמי הארץ, אבל בעל הבית צריך לעשר אפי' מוכר הרבה כמו סיטון, מפני שהלוקח סבור שהם שלו ועישרם, ולחכמים גם בעה"ב מוכר או שולח לחבירו במידה גסה (ג' קבין ביבש ובלח שוה דינר), שהלוקח יודע שצריך לעשר. וכתבו התוס' (ד"ה לא) שאסור למכור דמאי לעם הארץ והכא איירי שמוכר לסיטון חבר, או

ובגזל החידוש שצריך ללכת אפי' למדי. ותנא דיין דמיירי גם בקדשים לא תני שמעשר בפרוטה שהרי בפחות מפרוטה לא תופס הפדיון דס"ל שצריך שיהיה בחומש פרוטה ולמ"ד שחולק קשה ממתני'. תוס'. ובחומש לא קמיירי.

חמשה חומשין הם

נ"ה: האוכל בשוגג **תרומה** גדולה [דכתיב "ואיש כי יאכל קודש בשגגה ויסף חמישיתו עליו"], ותרומת מעשר, וחלה, וביכורים, מוסיף חומש דכל אלו נקראים בתורה תרומה.

הפודה נטע רבעי ומעשר שני שלו מוסיף חומש דילפינן קודש קודש ממעשר, וחשיב להו כחדא כיון דמחד קרא נפקא [וואם גאל יגאל איש ממעשרו]. ואם חילל של אחרים אין מוסיף חומש, דכתיב "איש ממעשרו".

הפודה את הקדשו מוסיף חומש, אבל של אחרים לא, דכתיב "ואם גאל יגאל את השדה המקדש אותו ויסף חמישית".

הנהנה שו"פ מן ההקדש בשוגג, חייב קרבן מעילה ומוסיף חומש.

הגוזל את חבירו שו"פ ונשבע לו מוסיף חומש.

אם עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה

הגמרא דנה האם בתקנות שתיקנו חכמים נתנו להם חכמים חומר כמו בדינים דאורייתא, אף היכא שאין טעם להחמיר כ"כ משום קנס, או שרבנן לא החמירו כמו בדאורייתא.

חומש באוכל תרומת מעשר של דמאי - לתנא דמתני' אף בזה מוסיף חומש, (אבל תרומה גדולה של דמאי לא שייכא, דא"צ להפריש בדמאי תרומה גדולה לפי שהיו זהירים בה). ושמואל מבאר טעמא דמתני' כר"מ דס"ל שחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, וכדלהלן-

כתבו התוס' (ד"ה וכי) שהנדון בסוגיא הוא במקומות שאין טעם לעשות חיזוק כשל תורה, ומ"מ רבנן תיקנו שיהיה כמו דאורייתא, אבל היכא שיש טעם משום סייג לחזק הדבר בזה מצינו בכמה מקומות שעשו חיזוק כשל תורה.

שליח שלא אמר בפני נכתב ובפני נחתם והיינו שליח הולכה המביא גט מחו"ל שתיקנו לומר בפני נכתב ונחתם משום שאין בקיאות לשמה ואין עדים מצויים לקיימו, לר"מ יוציא מי שנשאה על ידי גט זה והולד ממזר, משום ששינה ממוטבע שטבעו חכמים. וכתבו התוס' (ד"ה ולא) שלר"מ א"צ לומר

דנימא שלטיטון ולבעה"ב במידה גסה מותר כמו שמותר למכור דמאי לעניים ולאכסנאים.

רבינא מוכיח שלר"מ לא עשו חכמים חיזוק כשל תורה ממה שהתיר ר"מ להפריש בפת דמאי מדפוסים הרבה ואינו חושש שיפריש מן החיוב על הפטור ונמצא נותן טבל לכהן או מן הפטור על החיוב והפירות אינם מתוקנים, ומבואר שאין חוששים שקנה מכמה בני אדם. (וכן יכול להפריש מפת צוננת על פת חמה, שהרי התורם מן הרעה על היפה תרומתו תרומה). וכתבו התוס' (ד"ה הלוקח) שמה שר"י אוסר בצוננת על החמה דווקא אם הם מדפוסים הרבה, (והקושיא היא שרואים שר"מ מיקל יותר מרבנן, וכנ"ל), ומה שר"מ מחמיר לגבי פלטר צ"ל שהדבר תלוי ברגילות, ונחתם רגיל לקנות מאחד ואפי' הם ב' מיני תבואות, ועושה אותם ב' דפוסים להבדיל בין התבואה היפה לרעה, ור"י סובר שחמה וצוננת וגם הדפוס שונה מוכח שזה משני בני אדם, אבל בשינוי דפוס לחוד אפי' בפלטר לא חייש ר"י.

דברי אביי על המז"מ הנ"ל בסוגיתנו - אביי אומר שר"א ששאל למה דין דמאי כדין מעשר דאורייתא יפה שאל, ושמואל שאמר שרואים בגט שעשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה, אין הדמיו בין גט לתרומה נכון, דדילמא שאני מיתת בי"ד דחמירא ממיתה בידי שמים (ורבא מיישב דשם מיתה אחד הוא). ורב ששת ששואל מחילול מעשר שני אינו קושיא שהרי שם אין מיתה אלא לאו, ומ"מ תירוץ רב יוסף הוא נכון. ורבינא במקום להקשות מנחתום, היה יכול להביא ראיה ממה שהלוקח מפלטר צריך לעשר מכל דפוס ודפוס, ובהכרח שאינו קונה אלא מג' בני אדם, וא"כ יש לתרץ הקושיא מנחתום שנחתום לא קונה אלא מאחד אע"פ שעושה הכרות בדפוסים חלוקים.

אלו דברים שאין להם אונאה

לעיל נתבאר דניי אונאה במטלטלין ובמטבעות. הגמרא מבארת באלו דברים אין דיני אונאה, ומנלן, והאם יש בהם ביטול מקח ביותר משתות.

ג'ו: קרקעות אין להם אונאה, דכתיב "או קנה מיד עמיתך" דבר הנקנה מיד ליד. דכל היכא דכתיב ידו הכונה ידו מממש, כמו שמצינו בגניבה שצריך רבוי מיוחד לתשלומי כפל, אם לא גנב בידו אלא בגגו חצרו וקרפפו שנכנסה לשם ונעל בפניה לגנבה, כיון דכתיב "אם המצא תמצא בידו הגניבה", קמ"ל אם המצא תמצא

מ"מ. וכן בגט כיון דכתיב "ונתן בידה" הו"א שאין מועיל לתת גט בגגה חצרה וקרפפה, קמ"ל ונתן מ"מ מדלא כתיב "ובידה יתננו". ומבואר שידה משמע יד ממש, ואמנם הא דכתיב "ויקח את כל ארצו מידו" כיון שא"א לפרש ידו מממש, מפרשים שהכונה לרשותו. וכתבו התוס' (ג"ז: ד"ה דאפילו) שקרקעות אפי' עד פלגא אינו חוזר.

עבדים אין להם אונאה, כיון שהוקשו לקרקעות דכתיב "והתנחלתם אותם וכו'".

שטרות אין להם אונאה אם מכרם שיגבה הלוקח חוב בתוכם, דכתיב "וכי תמכרו ממכר" דבר שגופו מכור וקנוי, ושטרות אינם מכורים אלא הם לראיה בלבד. ומ"מ המוכר שטרותיו לבשם לצור בהם אבקת סממנים שמוכרם לתשמיש גופם יש להם אונאה מפני שגופם קנוי ומכור, ולאפוקי מרב כהנא שסבר שאין אונאה בפרוטות אלא במקח של איסר.

מכירת שטרות - התוס' (ד"ה יצאו) מבארים בב' אופנים דין אונאה במכירת שטרות, או דנימא שמכירת שטרות דאורייתא ולכן שייך בהם אונאה, או שאף אם מכירת שטרות דרבנן שייך אונאה במלוה על פה שנתן המלוה מעות כדי שיכתבו שטר ושילם לו יותר מהשווי האמיתי בכדי אונאה, או להיפך ששילם הלוה יותר מדאי כדי שיחזיר לו את השטר. ורבינו חיים סובר שמכירת שטרות דאורייתא ומוכר לו את השעבוד שיש לו בקרקעות.

הקדשות גזבר המוכר הקדש או המוכר עולתו שנפל בה מום, אין להם דין אונאה דכתיב "אחיו". ולהלן ג"ז מובא **שלבב חסדא אינם בתורת אונאה ואפי' בפחות מכדי אונאה חוזר** ודווקא הקדשות אבל קרקעות עד פלגא אינו חוזר. תוס'. ושיטת ר"ש שרק לקדשים שאינו חייב באחריותם כגון דאמר הרי זו אין אונאה, אבל אם חייב באחריותם כגון שאמר הרי עלי יש להם אונאה שכיון שחייב באחריותה אם נגנבה או אבדה ידידיה היא.

שכירות יש בה אונאה, דאף דכתיב ממכר, שכירות ביומיה מכירה היא, ולא כתיב ממכר לעולם. וכתבו התוס' (ד"ה והאי) שלענין תרומה שכירות אינה כמכירה (שאם שכר פרה מכהן יכול להאכילה תרומה), מ"מ כאן דורשים "ממכר" לרבות שכירות.

חיטים שזרעם בקרקע אם אמר ללוקח שזרע ששה ויש עדים שזרע חמשה, בזה אפי' פחות מכדי אונאה חוזר, כיון דהוי דבר שבמזדה ובמשקל ובמנין והוי מקח טעות וחוזר אפי' ביטלם אגב קרקע, דלא נתמעטו קרקעות מדין מקח טעות דאדעתא דהכי לא זבן. ורבא מסתפק מה הדין

אע"פ שבהמת הקדש שוה יותר מהבהמה שחילל עליה, וצריך להוסיף דמים (אבל קרבן תמים אינו מתחלל), ואמר ריו"ח שתוספת הדמים היא מדרבנן ד"ערכך" היינו כל דמים שיעריכוהו, ולר"ל מדאורייתא ד"ערכך" שוויו משמע, ובהכרח איירי בשיעור ביטול מקח שהרי בכדי אונאה הרי אין אונאה להקדשות, ואין ריו"ח שסובר שיש בהם ביטול מקח סובר שרק מדרבנן צריך להשלים, ובע"כ שצריך להפוך את השיטות במחלוקת זו, דאם במקח הוי מקח טעות בחילול לאו מידי עבד, (ואמנם למ"ד שלא אמר ריו"ח אלא בקרקעות ולא בהקדשות א"צ להפוך את השיטות). או לבאר שנחלקו אם כוונת המשנה שאין להם דין אונאה או שאינם בתורת אונאה ואפ"י פחות מכדי אונאה חוזר. וכתבו התוס' (ד"ה יצא) שלפי הצד שחייב להשלים את המעות מדאורייתא, לא יצאה הבהמה לחולין אלא כנגד מה שנתן, והשאר יחולל כשישלם את ההפרש, והחידוש שלא בטל הפדיון לגמרי כמו שבחולין המקח בטל.

ביאור מחלוקת ריו"ח ור"ל - יש לפרש שנחלקו אם הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל. או שלכו"ע מחולל ונחלקו אם מותר לחלל לכתחילה או שאסור לכתחילה וצריך לשלם את ההפרש. והקשו תוס' (ד"ה ומר) שהרי לכתחילה אסור לחלל הקדש שוה מנה על שוה פרוטה כמבואר בערכין כ"ט, ועל כן כתבו שאם נתכוון במזיד לחללו בפחות משוויו חייב להשלים מדרבנן, אבל בשוגג חייב להשלים מן התורה, והמ"ד השני סובר שגם בשוגג אינו חייב להשלים אלא מדרבנן. או דאיירי בכדי אונאה ונחלקו אם כוונת המשנה שאין להם דין אונאה, או שאינם בתורת אונאה ואפ"י פחות מכדי אונאה חוזר, וכדעת רב חסדא, ולא הופכים את השיטות דאם הופכים את השיטות יקשה לריו"ח שהרי איירי בכדי אונאה (מדקאמר אונאה אין להם ביטול מקח יש להם) ומבואר שהכונה שאין מחזירים את האונאה.

ריבית בהקדש

הגמרא הביאה ברייתא שכתוב בה "ריבית ואונאה להדיוט ואי ריבית ואונאה להקדש", ולעיל נתבאר דין אונאה בהקדש, וכעת הגמרא מבארת באיזה אופן אין ריבית להקדש.

נ"ז: אם הגזבר הלוחה מאה במאה ועשרים, מעל הגזבר במעות מפני שהוציא מעות הקדש לחולין ולא הכניס תחתיהם כלום, והוי שוגג מפני שחשב שמוותר לעשות כך כדי שהקדש ישתכר, והמעוות של הגזבר שהרי הוא חייב לשלם להקדש קרן וחומש, ויש בזה ריבית. ואם הגזבר הלוחה במזיד

כשאמר שזרע כמה שהשדה צריכה והתברר שזרע פחות מכך דכיון שהדבר תלוי באומדנא ושיח טעות הוי כדיון אונאה, וצדדי הספק הם האם החיטים כמונחים בכד ויש להם אונאה, או שביטולם בקרקע ואין לקרקע אונאה ואיירי בדלא השרישו. וכתבו התוס' (ד"ה אלא) שהמוכר מודה שזרע רק ה' וחשב שזה מה שהיא צריכה ולכן לא הוי מקח טעות, ואגלאי מילתא שצריך שש, ונמצא שהאונאה היא בחיטים ולא בקרקע שהרי אם היה זורע יותר חיטים הקרקע היתה שוה יותר.

וכתבו התוס' (ד"ה אלא) שבאופן שידוע איזה כמות זרע, ומכרו ביותר משוויו, בזה גם לפי הצד שהחיטים בטלות אגב קרקע, יש בזה אונאה, מפני שהמכר אינו תלוי בקרקע אלא בחיטים שבשוק. עוד כתבו התוס' (ד"ה כל) שמה שמבואר בב"ב ק"ג שהמוכר בית כור קרקע ונמצא שמכר לו פחות מנכה לו מהדמים ואין המקח בטל, לא איירי התם כשהמוכר אמר שהוא מדד את הקרקע ויש בה בית כור, אלא אמר על פי אומדנא ולכן המקח קיים.

וכמו כן יש להסתפק אם נשבעים עליהם אם הודה במקצת או לא.

וכן לגבי עומר ילה"ס היכא שקצרים קודם לעומר וזרעם ולא השרישו קודם לעומר אם העומר מתיר את הזרעים, או דהו כקרקע ואין העומר מתירם, אבל את הגידולים ודאי אין העומר מתיר כיון שלא השרישו. אבל אם השרישו קודם לעומר עומר מתירם דעומר מתיר גידולים ואם השרישו לאחר העומר אין העומר מתירם לגידולים שגדלו אח"כ. תיקו.

נ"ז. מתי יש ביטול מקח במקרים הנ"ל -

לרבי אמי עבדים שטרות קרקעות והקדשות אע"פ שאין להם אונאה יש להם ביטול מקח ביותר משתות דאינו מדין אונאה אלא מקח טעות. וכתבו התוס' (ד"ה אמר) שלקמן ק"ח מבואר שאם מכר קרקע ששוה מאה במאתים המקח קיים כיון שאין אונאה לקרקעות, ותי' שאין בהם אונאה היינו עד פלגא אבל מפלגא ואילך בטל המקח וכדמצינו לקמן גבי בהמה ומרגלית.

שיטת רבי יוחנן בהקדש וקרקעות - ריו"ח אמר "אונאה אין להם ביטול מקח יש להם" י"א שכוונתו להקדשות וכ"ש לקרקעות, וי"א שכוונתו לקרקעות, אבל להקדשות אין אונאה כיון שלא שייך טעות כלפי שמיא, וכיון שאין להם אונאה מקח טעות נמי לית בהו כדשמואל דס"ל שהקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל.

חילול הקדש בפחות מדמיו - ומה שמצינו שאם חילל הקדש בעל מום על בהמה אחרת יצא ההקדש לחולין

ממעטים מחמור שור ושה, עבדים קרקעות ושטרות, בין מכפל בין משבועה.

נ"ח. ביאור מתני' בשקלים לפי המבואר במתני' ששומר חנם לא נשבע על הקדש-

בני העיר ששלחו את שקליהם שקלים של אדר לקרבנות צבור ונגנבו מהשלוחים או שאבדו, אם משנתרמה התרומה באו לדין נשבעים לגזברים שלא פשעו, שהגזברים הם הבעלי דינים, דאחריות אבידה על ההקדש שהרי תורמין על האבוד, ואם לאו שנודע להם לפני כן ואין הגזברים שוקלים עליהם אלא בני העיר צריכים להביא שקלים חדשים ועל כן נשבעים לבני העיר שהם הבעלי דינים ובני העיר שוקלים תחתיהם. ואם נמצאו השקלים שאבדו או שהחזירו הגנבים, אלו ואלו שקלים שכיון שחלה עליהם קדושה הם קדושים, ואין עולים להם לשנה הבאה.

הגמ' שואלת שמבואר כאן ששומר חנם נשבע על הקדש.

שמואל מתרץ שמדובר בשומר שכר, ונשבעים כדי ליטול את שכרם, והא דכתיב שנשבעים לגזברים מבאר רבה שהכונה שנשבעים לבני העיר במעמד הגזברים מפני שההפסד על ההקדש כדי שלא יחשדו בהם ולא יקראו להם פושעים. ואיירי שנגנבו או אבדו באונס (ליסטים מזוין, טבעה ספינתו בים), אבל בגניבה ואבידה אף שפטורים לשלם לא מקבלים שכר שהרי נשתעבדו לשומרם מגניבה ואבידה ולא השלימו מלאכתם.

רבי יוחנן מתרץ דמתני' דשקלים היא כר"ש הסובר שקדשים שחייב באחריותם יש להם אונאה ונשבעים עליהם דכיון דחייבים באחריות הוו כדידיה, וכאן בני העיר חייבים לשקול תחתיהם. והגמ' דוחה שהרי אחר שנתרמה התרומה אינם חייבים באחריות, שהרי תורמים על האבוד והגבוי ועודנו בדרך ועל העתיד ליגבות שמי שנאנס ולא שלח שקלו היה שולחו כל השנה (והיו תורמים את הלשכה ג' פעמים בשנה וכל פעם היו מתנים כך, והמביא אחר תרומה שלישית נתנו לשופר של "תקלין עתיקין" ונופל לשיירי הלשכה לצורך חומת ועיר ומגדלותיה). וכתבו התוס' (ד"ה נשבעין) שלרש"י על האבוד היינו שהשליח אבדו לפני שנתרמה התרומה ולא באו לדין עד אחר שתרמו, והתוס' כתבו דאיירי שנאבד אחר שבא ליד הגזבר.

אף דלא נפקא לחולין מ"מ ליכא אגר נטר כיון שאסור ללוה להשתמש בהם. תוד"ה כיון.

ואם קיבל לספק ארבע סאין סולת בסלע והתייקרו ושלש סאין שווים סלע, מותר להמשיך לספק ד' בסלע ובהדיוט אסור לפסוק על הפירות עד שיצא השער (ואם הוזלו יספק לפי הזול לפי שיד הקדש על העליונה). וכתבו התוס' (ד"ה לספק) שמדובר באדם שהתנדב לתת סלעים להקדש ועדיין לא הקדישם, ונתנם לנחתום שיתן להקדש ארבע סאין בסלע, ואיירי ביצא השער ללקוטות דבלא זה אסור פסיקה בהקדש אטו הדיוט אף דהוי דרך מקח וממכר.

המלוה מאה זוז לאדם שיחזיר להקדש מאה ועשרים אסור מדאורייתא, דקבלת ההקדש הוי כמו קבלת המלוה מדין ערב.

אבני בנין שנמסרו לגזבר שעדיין הם של חול ואין בהם מעילה ואין על הגזבר לשלם דאינו אלא שליח בעלמא (דבונים בחול כדי שלא יכשלו וישבו עליהם או יהנו מהם, ולוקחים בהקפה והרי הם חול, ואח"כ מקדישים ואחר שבנאום ההקדש משלם וחל עליהם ההקדש, ואם אדם מקדיש אבנים אינו קורא עליהם שם הקדש עד שיתננו בבנין), אין בהם ריבית אם הלוה מאה במאה ועשרים, (אע"פ שזה ממון הדיוט, כיון שהריבית ניתנת להקדש. רשב"א).

עבדים שטרות קרקעות והקדשות

אגב מה שהוזכר במשנה (נ"ו). שאין אונאה בעבדים שטרות וקרקעות, מביאה המשנה באיזה עוד דיני ממונות שונה דין עבדים שטרות וקרקעות ממטלטלין.

אין בהם תשלומי כפל מפני שדורשים מהפסוק על כל דבר פשע וכו' כלל ופרט וכלל כעין הפרט שהוא דבר המטלטל וגופו ממון, וקרקעות אינם מטלטלין, ועבדים הוקשו לקרקעות, ושטרות אין גופם ממון, וכתוב רעהו למעוטי הקדש.

ואין בהם תשלומי ד' וה' אם טבח או מכר, ואיירי בהקדשות שהרי ד' וה' נוהגים רק בשור ושה, דתשלומי ד' וה' אמר רחמנא ולא ג' וד' וכיון שהתמעטו מכפל ירד תשלום אחד, והכפל הוא בכלל הד' וה'.

שומר חנם אינו נשבע שלא פשע, מפני שדורשים מהפסוק כי יתן איש אל רעהו וכו' כלל ופרט וכלל, כעין הפרט שהוא דבר המטלטל וגופו ממון, וכנ"ל. וכתבו התוס' (ד"ה שומר חנם) דה"ה ששומר חנם אינו משלם, ואפי' שומר שכר שפשע אינו משלם, כיון שהתמעטו מכל דיני הפרשה. עוד כתבו שבמרובה ממעטים הקדש מ"וגונב מבית האיש" ולא מ"רעהו". והכלל ופרט וכלל הוי אסמכתא, דבמרובה

לדמיו, ובהמה ומרגלית משום שאדם רוצה לזווגם שור לחרוש עם שור שחוזקו כמותו שלא יתקלקל החזק, ומרגלית לשבצה עם מרגלית כמותה בזהב משובח, וחכמים טוענים שאף בשאר דברים אדם רוצה לזווגם, ור"י סובר שאלו חשובים וחביב עליו זיווגם.

סוס סייף ומגן בשעת מלחמה - לריב"ב אין בהם אונאה במלחמה - בתוך המלחמה מפני שיש בהם חיי נפש.

אונאת דברים

לאחר שנתבאר דיני אונאת ממון, והיינו האיסור למכור חפץ בפחות משווי או למוכרו ביותר משווי, ודיני חזרת האונאה, מבארת הגמרא איסור נוסף שנאמר באונאה, והיינו אונאת דברים, שאסור לומר דבר שיגרום צער לחבירו, והגמרא מביאה דוגמאות לאיסור זה, ומבארת חומר האיסור בזה.

כשם שיש איסור אונאה במקח, דכתיב "וכי תמכרו וכו' אל תונו", כך יש אונאה בדברים דכתיב "לא תונו איש את עמיתו" (ואין לומר דאיירי בהונאת ממון שהרי כבר נאמרה ואין אומרים לעבור עליו בשני לאוין אלא היכא דליכא למידרש. תוס').

כיצד היא אונאת דברים - לא יאמר לבעל תשובה זכור מעשיך הראשונים, ולא יאמר לבן גרים זכור מעשי אבותיך היינו דאפי' מעשי אבותי אין להזכיר. (תוד"ה אב). שנא' "וגר לא תונה", ולא יאמר לגר פה שאכל נבילות וכו' בא ללמוד תורה מפני השכינה, ולא יאמר לבעל יסורים וכדו' הלא יראתך כסלתך היה לך לירא מהקב"ה ולבטוח ביראה תקותך ותום דרכיך תום דרכיך היא תקותך זכר נא מי הוא נקי אבד אם היית נקי לא היית אובד. (תוד"ה הלא). ולא יאמר על חבירו שהוא מוכר תבואה אם אינו מוכר, ולא יאמר למוכר בכמה אתה מוכר חפץ זה אם אינו רוצה לקנותו, ולר"י לא יתלה עיניו על המקח אם אין לו דמים.

אונאת דברים היא דבר המסור ללב שהלב יודע אם כוונתו לטובה או לאונאה, ולכן נאמר בו "ויראת מאלוקיך" היודע מחשבות.

גדול אונאת דברים מאונאת ממון, י"א מפני שאונאת דברים נאמר בו "ויראת מאלוקיך", ואונאת ממון שלא נאמר בה "ויראת מאלוקיך", וי"א מפני שזה בגופו וזה בממונו ואמנם פעמים הוא רעב מאד ובה הגזול שוה פרוטה

ורבי אלעזר מתרץ ששבועה זו היא תקנת חכמים שלא יזלזלו בני אדם בהקדשות ושבועה זו להפטר מתשלום, אבל מדאורייתא פטור לגמרי.

שומר שכר אינו משלם בעבדים שטרות קרקעות והקדשות.

דין שומרים של הקדש - גזבר של הקדש השוכר את הפועל לשמור את הפרה אדומה שלא תיפסל בעלית עול או במום, או לשמור את התינוק שלא יטמא, שהיו מגדלים תינוקות בחצרות הבנויות על סלע שיש תחתיו חלל, כדי שימלאו מים לאפר הפרה כדי להזות ז' ימים על הכהן השורף את הפרה שהיה פורש ז' ימים ואין אחיו הכהנים נוגעים בו, או לשמור את הזרעים שהיו זורעים ע' יום קודם לפסח שעורים לצורך הקרבת העומר, או דאיירי בשמיטה ושמר ספיחים לצורך הקרבת העומר ושתי הלחם (וכתבו התוס' (ד"ה לשמור) שלא היה מונע מאנשים לקחת מהשעורים, שהרי שמור בשמיטה אסור באכילה וממילא אינו כשר למנחות, אלא היה מודיע שהם מיוחדים לעומר, והאנשים מעצמם היו נמנעים מלקחת), אין נותנים לו שכר שבת אם הוא שכיר יום ועל כן אין אחריות שבת עליו, אבל אם הוא שכיר של שבוע וכדו' נותנים לו שכר שבת בהבלעה ולפיכך אחריות שבת עליו.

הגמ' מבארת שאחריות שבת עליו היינו **בשקנו מידו** שאם לא ישמור כראוי ישלם, ובה דאי חייב שהרי נתחייב בכך ושעבד נכסיו, אבל בסתמא פטור דהא תנן במתני' שש"ש אינו משלם בהקדש. והנה במתנה שומר חינום להיות כשואל לשמואל בעי קנין ולריו"ח משתעבד בהייה הנאה דמהימן ליה, וצ"ל דהכא אף לריו"ח בעי קנין כיון שהיה פטור אפי' משבועה, אי נמי דווקא התם יש הנאה דסבורים שהשאל לו כיון דחייב באונסים משא"כ הכא. תוד"ה אמר.

המשך דיני אונאה

קדשים שהוא חייב באחריותם דאמר הרי עלי והפרישה ונפל בה מום ומכרה לר"ש יש להם אונאה, משום שכיון שחייב באחריותה דידיה היא וקרינן ביה "אל תונו איש את אחיו, ונשבעים עליהם, וחייב קרבן שבועה אם הפקידם וכפר ונשבע והודה, כיון דאיתרבו מבד' וכחש ואף שיש בהם צד גבוה נחשבים "עמיתו" כיון שחייב באחריותם, ואם אינו חייב באחריותם כגון דאמר הרי זו אין להם אונאה ואין נשבעים עליהם דנתמעטו מ"עמיתו וכחש".

נ"ח: ס"ת בהמה ומרגלית - לרבי יהודה אין להם אונאה, עד כדי דמיהן - כפליים, ס"ת משום שאין קץ

מגורשת ואינה מגורשת, וא"כ לשני הצדדים היה כאן חטא. ופי' ר"ת שהיו נותנים גט גמור בצינעא ולכן לא חטא.

נח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבריו ברבים, כדמצינו בתמור שלא אמרה ליהודה נבעלתי אף שהוציאוה לשריפה, אלא שלחה לו שאם ירצה יודה.

איסור אונאה נאמר ב"עמיתך" עם שאיתך בתורה ומצוות.

לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו שדמעתה קרובה וממילא פורענות אונאתה קרובה.

מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפילה, ושערי דמעות לא ננעלו, וכן שערי אונאה הצועק על אונאת דברים לא ננעלו.

מהכל נפרע הקב"ה ע"י שליח חוץ מאונאה.

אונאה גזל וע"ז אין הפרגוד ננעל בפניהם.

ההולך בעצת אשתו במילי דשמיא נופל בגיהנום, ובמילי דעלמא יש לשמוע בעצתה. לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו שהברכה בבית והעשירות מצויה בגללה.

לעולם יהיה אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו שבלא תבואה יש מריבה, ולא נקראו ישראל דלים אלא על עסקי תבואה.

מעשה דתנור של עכנאי (המלמד גודל כח האונאה) - תנור של חוליות שנתנו חול בין החוליות לר"א טהור ולחכמים טמא, לרש"י טעמא דר"א דאינו כלי חרס אלא ככלי אדמה וגללים, וטעמא דחכמים דאזלינן בתר חוליות. ובתוס' (ד"ה חתכו) כתבו דטעמא דר"א משום שנתן חול להפריד בין החוליות, אבל אם לא היה חול ביניהם היה מודה ר"א שהוא טמא.

נ"ט: והקיפו חכמים את ר"א תשובות כעכנא נחש, שדרכו להיות עגול זנבו אצל פיו, וי"ג חנאי. ור"א השיב כל תשובות שבעולם ולא קיבלו ממנו, ואמר ר"א אם הלכה כמותי חרוב זה יוכיח ונעקר החרוב ממקומו, ואמרו לו אין מביאים ראיה מן החרוב, וכן כשאמר אמת המים וכותלי ביהמ"ד יוכיחו, וכשיצאה בת קול ואמרה שהלכה כר"א בכל מקום אמר רבי יהושע לא בשמים היא, שכבר נכתב בתורה אחרי רבים להטות (ודווקא כאן שאמרה תורה אחרי רבים להטות, ועוד שלא יצאה

כאילו גזל נשמתו. (תוד"ה זה). וי"א מפני שזה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון.

כל המלבין פני חבריו ברבים כאילו שופך דמים, וכמו שרואים דאזיל סומקא ואתי חיוורא ומאדים בתחילה לפי שהדמים מתאספים לברוח. תוד"ה דאזיל.

כל היורדים לגיהנום עולים חוץ משלשה, הבא על אשת איש, והמלבין פני חבריו ברבים, והמכנה שם רע לחבריו אע"פ שדש ביה ואין פניו מתלבנות ואמנם הוא נתכוון להכלימו.

חילוקי העונשים - כתבו התוס' (ד"ה חוץ) שכל היורדים עולים מיד ואין אור של גיהנום שולט בהם, משא"כ אלו, אמנם יש חילוק בין אלו השלשה דהבא על אשת איש יש לו חלק לעוה"ב ונדון י"ב חודש בגיהנום, והמלבין פני חבריו תוס' מסתפק אם נדון בגיהנום לעולם, או שנדון י"ב חודש ואח"כ שרוי בלא טובה ובלא רעה, ומינים ואפקורסים גיהנום כלה והם אינם כלים, ופושעי ישראל בגופם (כגון קרקפתא דלא מנח תפילין) נדונים י"ב חודש ואח"כ גופם ונשמתם נשרפת ונעשים אפר תחת כפות רגלי הצדיקים (ולא נמנו כאן כי אין בזה חידוש מיוחד, ומלבין נקט אטו מכנה דקמ"ל שאף בדש בשמיה הוא בכלל מכנה), והבא על הכותית אינו נענש מפני עבירה זו לבדה אם אין לו עבירות אחרות, ומ"מ גורמת עבירה זו שאברהם אבינו לא יעלהו מיד אלא יהיה בגיהנום י"ב חודש. וכל הנ"ל דווקא בלא עשה תשובה אבל תשובה מועילה לכל דבר, וי"א שבעלי תשובה גדולים ממי שהיה צדיק לעולם.

נ"ט. נח לו לאדם שיבוא על ספק אשת איש ואל ילבין פני חבריו ברבים, ועל זה אמר דוד "ובצלעי אשתי שמתחילה חטאתי בה שמחו ונאספו וכו'" שאם היה מקרעים בשרו לא היה דמו שותת לארץ, ולא עוד אלא שהיו אומרים לו בשעה שעסקו בנגעים ואהלות שהם הלכות חמורות, ולא שייכים לאשת איש, וכ"ש כשהיו בטלים. תוס'. הבא על אשת איש מיתתו במה, והוא ענה להם שמיתתו בחנק ויש לו חלק לעוה"ב, אבל המלבין פני חבריו ברבים אין לו חלק לעוה"ב. והק' התוס' (ד"ה נח) דא"כ אף ודאי אשת איש טוב ממלבין שאין לו חלק לעוה"ב.

אם בת שבע היתה מגורשת או לא - שיטת רש"י שבת שבע היתה ספק אשת איש, כיון שהיו כותבים גט לפני שיצאו למלחמה שתהיה מגורשת אם ימות (כדי שלא תיזקק ליבם, ובתוס' הוסיפו כדי שלא תתעגן), והק' ר"ת (תוד"ה נוח) שהרי אוריה חזר מהמלחמה, ותי' שהכונה בגט היתה שיחזור בסוף המלחמה ולא באמצע. אך הקשו התוס' דאיתא בשבת שכל האומר דוד חטא אינו אלא טועה, וזה סותר למה שנחלקו רבי יהודה ורבי יוסי אם בימים שלפני שהתברר אם חל הגט היא אשת איש גמורה או

קשה ורך - מותר לערב בין קשה ברוך מפני שהוא משביחו ולפיכך אם פסק עמו רך מערב בו קשה, אבל אם פסק עמו קשה לא יערב בו רך, וכן הלכה (דכל מקום דקתני באמת אמרו כך ההלכה ואין לגמגם בדבר), ודווקא בין הגיתות מותר מפני שתוססים יחד ומקבלים טעם אחד, אבל לאחר הגיתות שכל יין קיבל ריחו וטעמו אסור מפני שפוגמו, והאידינא שנוהגים לערב גם בין הגיתות טעמם משום דידיעי ומחלי, וי"א משום דס"ל כרב אחא שמתיר לערב אם יכול הלוקח לטעום לפני המכירה ולהרגיש שעירב בו.

שמרים - אסור לערב שמרי יין ביין של יום בשל אמש ושל אמש בשל יום ששמרי יין זה מקלקלים יין אחר, וה"ה מאותו יום אין מערבים מחבית לחבית, ואורחא דמילתא נקט, אבל מותר לתת ללוקח את השמרים מהיין שקנה.

עירוב מים ביין - אסור למכור בחנות מעט מעט יין שמעורב במים אא"כ מודיע זאת ללקוחות לכל אחד ואחד, ולתגר אסור למכור כמוות גדולה אע"פ שמודיע לו, שמא ירמה בזה את הלקוחות ואיכא לפני עוו, ומ"מ אם הלוקח (רבא) מזג מים כפי הדרך למזוג ומצא שאין הטעם משובח, וניכר לכל שהוא מזוג, מותר להחזירו למוכר, ואין חוששים שיוסיף לו יין ולא יהיה ניכר המזיגה, דא"כ אין לדבר סוף ויהיה אסור למכור אפי' מים, ולא אסרו אלא דבר שאפשר לרמות בו כמוות שהוא, ומקום שנוהגים להוסיף מים ליין מותר לערב למחצה שליש ורביע כמנהג המדינה, דאין כאן טעות שכל היינות בחזקת כן, ואמנם אין ההתר בזה אלא בין הגיתות.

שיעור מזיגת יין במים - כתבו התוס' (ד"ה רבא) שרבא היתה לו מזיגה מיוחדת, ואמר שייין שאין בו ג' רבעי מים אינו יין. אבל סתם בני אדם מוזגים חד יין בתרי מים. (ומהפסוק "אל יחסר המזג" שדורשים אותו שלא יצאו מסנהדרין של ע"א שלא יסאר כדי שיעור היין לפני מזיגתו, ומבואר שם שצריך שישארו כ"ג (כשיעור סנהדרין קטנה) והיינו חד בתרי כנ"ל, ולרבא הפסוק מדבר ביין השרוני שכן היא מזיגתו, וי"מ שלא איירי הפסוק במזיגת יין אלא שלא יחסר נ' שזה מזג בגימטריא).

תגר מותר לו לערב תבואה מכמה גרנות, או יין מכמה גתות, כיון שכולם יודעים שהוא קונה מכמה בני אדם ובלבד שלא יתכוון לערב שע"י שקונה הרוב ממקום משובח יחשבו שהכל קנה משם.

מה אסור לחנוני לעשות כדי להרגיל את הלקוחות לבוא

בת קול אלא מפני כבודו של ר"א, לא סמכו על הבת קול, אבל במחלוקת ב"ש וב"ה שהסתפקו אם הלכה כב"ה דהווי רובא או כב"ש דחריפי טפי, בזה סמכו על הבת קול שהלכה כב"ה. תוד"ה (לא). והקב"ה אמר באותה שעה "נצחוני בני", והביאו כל הטהרות שטיהר ר"א שנפלה טומאה לתנור זה ועשו ע"ג טהרות ושרפום באש בפניו, וברכוהו (ג-נידוהו), והלך ר"ע להודיעו כדי שלא ילך אדם שאינו הגון ויגרום לחורבן, ולבש ונתעטף שחורים ענין צער ואבילות וישב בריחוק ד"א, ואמר לר"א שכמדומה שחברים בדלים ממך, ור"א קרע בגדיו וחלץ מנעליו כדן מנודה, ובתוס' (ד"ה וקרע) כתבו די"ל לצערא בעלמא עבד, וישב ע"ג קרקע, וזלגו עליו דמעות והעולם לקה שלישי בזיתים וכו', וכל מקום שנתן ר"א עיניו נשרף, וכמעט שטבע ר"ג שהיה נשיא ונעשה הדבר על פיו עד שאמר שעשה רק לכבוד המקום שלא ירבו מחלוקות בישראל. ואימא שלום שהיתה אשת ר"א ואחות ר"ג לא נתנה לר"א ליפול על אפיו, ופעם אחת טעתה ונפל על אפיו ומת ר"ג, מפני שכל השערים ננעלים חוץ משערי אונאה מפני שהיא צער הלב וקרוב להוריד דמעות.

אונאת גר - המאנה את הגר עובר בג' לאוין, וכן הלוחצו עובר בג' לאוין. והזהירה תורה בל"ו (וי"א במ"ו) מקומות בגר מפני שסורו רע ושמא יחזרו בו (רש"י הוריות י"ג). וכוונת התורה כי גרים הייתם בארץ מצרים - מום שבך אל תאמר לחברך.

מוכר פירות או יין מה מותר לו לערב

לאחר שנתבארו דיני אונאה בשינוי המחיר מהשווי האמיתי, מבארת הגמרא צורה נוספת של אונאה, והיינו ע"י עירוב דברים המשנים את איכות הפירות.

ס. סוג אחר של פירות - אסור למוכר לערב בין פירותיו פירות אחרות משדה אחרת ממה שאמר לו, ואפי' שניהם חדשים, וכ"ש שאסור לערב חדשים בישנים מפני שהישנים עושים קמח יותר מהחדשים, ונמצא מאנהו שמוכר לו זולות בתורת יקרות, ובתוס' (ד"ה ואין) כתבו שהישנים טובים יותר לאכילה מהחדשים, ואפי' אם מחיר החדשים יקר יותר אסור, מפני שהאדם רוצה לישן את הפירות ולכן החדש יקר יותר, אבל הוא שפסק על הישנות אינו רוצה לישן, אבל אם פסק עמו על חדשים יכול לערב בהם ישנים.

דיני עירוב ביין -

לא שייך תרבות בלא נשך (אם המעה הוזלה ומחזיר לו מאה פרוטות), ומה שהתורה חילקה נשך ותרבות לשני דברים כדי לעבור עליו בשני לאוים. ושינתה תורה בין נשך לתרבות דאורחא דקרא לכתוב לשון שונה שהוא נאה יותר.

כתב רש"י שריבית דאורייתא היא בדרך הלואה, אבל בדרך מקח וממכר הוי ריבית דרבנן.

המשך דברי המשנה יבוארו להלן ס"ב:.

ס"א. מקור איסורי נשך ותרבות, בלוה ובמלוה, בין

בכסף בין באוכל ובשאר דברים - נאמרו בתורה 'ב' פסוקים לאיסורי ריבית, א' "את כסףך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך", ופסוק זה מדבר במלוה, ב' "לא תשיך לאחריך נשך כסף נשך אוכל נשך כל דבר אשר ישך", ופסוק זה מדבר בלוה. ונמצא שנשך כסף וריבית אוכל כתובים מפורש, ונשך אוכל כתיב בקרא דלא תשיך ואף דאיירי בלוה מ"מ ש"מ ששייך לשון נשך באוכל, ומנשך כסף השני לומדים ריבית בכסף ד"אם אינו ענין וכו' " ובלוה עצמו כיון שנאמר "כל דבר אשר ישך" א"צ לכתוב כסף ואוכל, ואייתר לעבור על הלוה בשני לאוין בשניהם, ולומדים גז"ש נשך נשך שגם המלוה עובר באיסור נשך ואיסור ריבית בין בכסף בין באוכל, ואיסור ריבית בשאר הדברים לומדים מ"נשך כל דבר". ורבינא סובר שכיון ש"נשך ותרבות" כתובים באמצע הפסוק שתחילתו כסף וסופו אוכל, א"כ יש איסור נשך ותרבות בין בכסף בין באוכל, וכוונת הדרשות לעיל שכך היינו לומדים אם לא היה פסוק זה, והשתא צריך גז"ש ללמד שגם המלוה אסור בכל דבר. ובתוס' ביארו סדר הדרשות באופן אחר. ועוד כתבו התוס' שאין אומרים שאמצע הפסוק קאי על מה שכתוב גם לפניו וגם לאחריו אלא כשהדבר מובן בלשון הפסוק (משא"כ מפני שיבה תקום וכו'), וגם הכא בנשך ודאי קאי אדלעיל, ובתרבות ודאי קאי על המשך (משא"כ ה' מקראות שאין להם הכרע).

ריבית בקרקעות ובפחות משו"פ - כתבו התוס' שכיון שמרבית כל דבר בריבית, א"כ כסף אוכל מיותר, ודורשים כלל ופרט וכלל, למעט קרקעות שאינם מטלטלין, ולמעט פחות משו"פ שאינו ממון, ואמנם אם ההלואה היא ממון והריבית היא ההשתמשות בקרקע יש בזה איסור ריבית, אבל כשההלואה היא קרקע והריבית קרקע אפשר שאין בזה ריבית מן התורה.

צריכותא בגזל ריבית ואונאה -

חילוק קליות ואגוזים לתינוקות - לר"י אסור לעשות כך, ולחכמים מותר כיון שגם חנוני אחר יכול לחלק.

הורדת מחיר - י"א שאסור לחנוני למכור בזול מפני שמרגיל לבוא אצלו ומקפח מזונות חברו, וחכמים אומרים זכור לטוב משום שעל ידי כך ימכרו בזול.

ט: ברירת הגריסים - לאבא שאול אסור לפי שמתוך

שהם נראות יפות מעלה במחירים יותר מדמי הפסולת שנטל מהם, וחכמים מתירים והיינו רבי אחא הסובר שדבר הנראה לעין מותר לעשות וישער הלוקח מה התוספת הראויה לשלם מחמת הברירה.

השבחת מראה דבר העומד לימכר - אין מפרכסים

לא את האדם עבד כנעני וכגון ע"י צביעת שער לבן בשחור, ולא את הבהמה - אין משרבטים את הבהמה, ו"מ ע"י מי טובים שנופחים את מעיה ושערה נזקף, ו"מ מזקפתא ע"י קירצוף. ואסור לנפח את הקרביים בני המעיים הנמכרים בבית המטבחים, ואסור לשרות את הבשר במים שמלבין והכחוש נראה שמן, ואסור ליפות כלים ישנים כדי שיראו חדשים, אבל מותר ליפות כלים חדשים (ע"י חוטי משי, שפשוף במי סובין, הידוק במכבש, ציור חיצים או דקלים) שהרוצה להוסיף על דמיהם בשביל יופים מוחל.

איזהו נשך

נשך ותרבות - איזהו נשך - המלוה ופוסק שיחזיר יותר מסכום ההלוואה, בין במעות בין בפירות, ואף שהתורה חילקה נשך ותרבות לשני דברים ונשך היינו שנושך את חבירו ותרבות היינו שמונו מתרבה, מ"מ הם דבר אחד, דלא שייך זה בלא זה. שאם הלוה מאה פרוטות ע"מ שיחזיר מאה ועשרים, ודנקא שהיתה שוה בשעת ההלוואה מאה שוה עכשיו מאה ועשרים (לרש"י דנקא היינו מעה, והתוס' הק' דמעה שוה בדרך כלל רק ל"ב פרוטות, ולכן פירשו שק' מעות היו שווים שישיית מנה או שמאה איסרים היו שווים שישיית דינר זהב), הרי לפי מעיקרא יש נשך ויש תרבות, ולפי עכשיו אין לא נשך ולא תרבות, וכן מהאי טעמא

במשקל - שלא יטמון משקלותיו במלח כדי להכבידם, ועובר על איסור זה כבר משעת עשייה אפי' לא שקל בהם, ובשעה שקונה על ידם עובר על גזל.

ובמשורה - שלא ירתיח שלא ישפוך המוכר מהר ויהיה קצף ועי"ז יתמלא כלי המידה, ואח"כ נמצאת חסירה. ואם במשורה שהיא אחד מל"ו בלוג הקפידה תורה, ק"ו במשקל גדול יותר.

טעם למה הזכירה תורה יציאת מצרים בכמה פרשות - הוזכרה יציאת מצרים בריבית בציצית ובמשקלות, שכמו שהבחין הקב"ה מי הבכור שאם באו י' רווקים על נכרית אחת וילדה י' בנים כולם מתו במכת בכורות, כן יבחין בריבית אם המעות הם שלו או של עכו"ם דאם הם באחריות הנכרי מותר, או היכא שהנכרי סומך על הישראל או שנתן לו משכון לתת לנכרי, ובאמת הלוח משל עצמו. תוס'. ויבחין במי שטומן משקלותיו במלח, ובמי שתולה קלא אילן בבגדו במקום תכלת והתכלת דמיו יקרים שעולה מן הים אחת לע' שנה, וכתבו התוס' דאף שעובר על מצות ציצית איצטריך לאסור משעת תליה, וכן יבחין במי שמערב קרבי דגים טמאים בטהורים, ומה שהוזכר אני ד' המעלה וכו' גבי שרצים לומר שכדאי יציאת מצרים בשביל דבר זה, ואע"פ שאין שכרם מרובה מציצית ריבית ומשקלות מ"מ הם מאוסים יותר וישראל הם מעולים ונאים ואינם נמאסים בשקצים הללו.

איזהו תרביית המרבה בפירות וכו' היינו שעד כאן זה ריבית דאורייתא דרך הלואה מכאן ואילך ריבית דרבנן, עד כאן יכין רשע וילבש צדיק והיינו אפי' עד כאן שאפי' בריבית דאורייתא אע"פ שהאב חייב להחזיר הבנים א"צ להחזיר, דכתיב "וחי אחיך עמך" לדידיה אזהר רחמנא לבריה לא אזהר רחמנא. תוס'. עד כאן ריבית קצוצה וכופין אותו ב"ד להזיר אם תובעו בחייו, מכאן ואילך אבק ריבית.

אם ריבית יוצאה בדיינים

אם המלוה צריך להחזיר ריבית קצוצה -

לרבי אלעזר ריבית קצוצה יוצאה בדיינים, דכתיב "וחי אחיך עמך" אחרי איסור ריבית, שצריך להחזיר כדי שיחיה. וכן הלכה (ס"ה:).

הגמ' מבארת למה הוצרכה התורה לכתוב איסור בכל אחד מהם אע"פ ששלשתם הוא איסור לחסר לחבירו ממון, דמריבית ליכא למילף כיון שיש בה חידוש שגם הלוח בכלל האיסור ואיכא למימר שאין האיסור מחמת שמחסר שהרי האיסור בלוח אינו בגלל שמחסר, ומגזל ליכא למילף משום שנוטל בע"כ, ומאונאה ליכא למילף משום שהמתאנה לא יודע כדי למחול, ומגזל ואונאה א"א ללמוד ריבית כיון שהם שלא מדעת אונאה בלי ידיעה וגזל בעל כרחו, אבל ריבית מדעתו נותנו לו, ומגזל וריבית א"א ללמוד אונאה שכן אונאה היא דרך המקח וממכר שיש בני אדם שצריכים לחפץ וקונים ביותר משוויו.

ובאמת אפשר ללמוד גזל מריבית ואונאה מצד השוה דאף שאין מזהירין מן הדין, זה אינו אלא כשיש מלקות, והכא אינו לוקה כיון שניתק לעשה. תוס'. וילפינן מיניה כובש שכר שכיר שלא הגיע לידו ואינו מחסרו, ואף שנאמר כבר "לא תעשוק שכיר" נאמר לא תגזול לעבור עליו בשני לאוים, כיון דכתיב בעניינא דכובש שכר שכיר, ולא העמידו לעבור על גזל בשני לאוין, כיון שאין נ"מ בשני לאוין כיון שאין מלקות בגזל. תוס'.

ולא תגנובו כתב רחמנא אע"פ שאפשר ללמוד מריבית ואונאה שהרי מחסרו ממון היינו אף ע"מ לצער או ע"מ לשלם כפל שרוצה לההנותו ויודע שלא יסכים לקבל. ולא תגנובו דעשרת הדברות היא אזהרה לגונב נפשות.

עכו"ם בגזל ריבית ואונאה - כתבו התוס' דהא דמבואר בהמקבל (ק"א) שממעטים עכו"ם מגזילה מדכתיב רעך וכאן מעמידים את הפסוק בכובש שכר שכיר, הטעם הוא משום דסמך רעך ללא תגזול וכתוב בלשון גזילה. והא דצריך קרא למעט עכו"ם מגזילה בא לאפוקי דלא נילף מ"ואכלת את כל העמים" שמותר רק כשהם מסורים בידך, אבל מריבית ואונאה ליכא למילף שהרי אין איסור ריבית ואונאה בעכו"ם.

גזל בעבדים - הקשו התוס' מהיכא נילף גזל עבדים (ויש גזל בעבדים, דאף בקרקע היה גזל אי לאו דקרקע אינה נגזלת משום שאינה זזה ממקומה), דליכא למילף מריבית ואונאה שהרי אין אונאה בעבדים.

ס"א: "לא תעשו עוול במשפט במדה במשקל ובמשורה" -

במידה - שלא ימדוד לאחד בימות החמה ואחד בימות הגשמים בחלוקת ירושה, לפי שהחבל מתפשט יותר בימות הגשמים.

השעבוד קרקעות כבר נעשה האיסור והקריעה היא כהחזרת ריבית) וקמ"ל דשומא מילתא, ועל זה אמרו רבי נחמיה ורבי אלעזר שהתורה הקפידה על שומא הבאה לידי גביה, וממילא איכא קום עשה לקרוע את השטר וזה הטעם שהעדים עוברים איסור אע"פ שלא עשו מעשה אבל המלוה גבה מן הערב והערב מן הלוה והלוה נתן למלוה, ועל זה אמרו ר"נ וראב"י דקודם הגביה חשיב ניתק לעשה, כיון שיכולים לקרוע את השטר.

כתבו התוס' שרש"י למסקנה זו לכו"ע ריבית קצוצה אינה יוצאה בדיינים, ואם גבה לא חשיב ניתק לעשה, והתוס' ביארו שלמסקנה לכו"ע יוצאה בדיינים, ונחלקו אם נגמרה השומא מיד בכתיבת השטר ולא יועיל לקורעו, או שאם קרע פטור. עוד כתבו התוס' שהערב עובר רק משום "לא תשימו"ן אבל אם הערב קיבל ריבית מן הלוה ונתנו למלוה עובר גם משום אל תיקח.

איזה ריבית יוצאה בדיינים-

ריבית קצוצה - כל שאילו בדיניהם של האומות שלא נאסר להם ריבית מוציאים מלוה למלוה בדיינים מחזירים ממלוה ללוה, והיינו ריבית קצוצה וכו"א שיוצאה בדיינים.

ריבית מוקדמת ומאוחרת - וכל שאילו בדיניהם אין מוציאים כיון שלא פסק עמו בדיינים אין מחזירים, והיינו ריבית מוקדמת וריבית מאוחרת שנתן בתורת ריבית.

סאה בסאה אע"פ שבדיינים אין מחזירים את מה שהוקירה הסאה לא חשיב בדיניהם מוציאים דבתורת פקדון אתא לידיה וכשמחזיר סאה הרי הוא מחזיר את הפקדון. רש"י. והרי היה יכול לשוורם בביתו ולמוכרם ביוקר. תוס'.

משכנתא בלא נכיתא שמלוה מעות על הכרם ואוכל פירות בתורת ריבית ולא מנכה לו מהחוב אע"פ שבדייניהם מוציאים אם הלוה אכל פירות, בדיינים אין מחזירים דסקיין שלפעמים הכרמים לוקים לא הוי ריבית קצוצה, שאני התם דבתורת זביני אתא לידיה דסברי שהכרם מכור עד הזמן שפסקו שיכול לפדותו. וכן י"ל לגבי אבק ריבית דמתני' ס:.

כללי איסור פסיקה, ותנאי ההתר

ס"ב: איסור פסיקה, והתירא דיצא השער - מבואר במתני' לקמן ע"ב: דאין פוסקין על הפירות שאין נותנים מעות ע"מ שיתן לו פירות לאחר זמן גדול, אא"כ יצא השער והוא שער מפורסם וקבוע בשוקי העיר, שאע"פ שאין לזה

לריו"ח ריבית קצוצה אינה יוצאה בדיינים, (ומוחי אחיך עמך לומד שחייך קודמין בשניים שהולכים בדרך ויש ביד אחד קיתון שמספיק רק לאחד, וכשיטת ר"ע, אבל לבן פטורה ישתו שניהם) ורב יצחק לומד מדכתוב בנשך נתן וכו' וחי לא יחיה למיתה ניתן ולא להשבון, ורבה לומד מפסוק זה שהוקשה ריבית לרציחה שריבית אינה ניתנת להשבון כמו רציחה, וי"א מדכתוב בריבית "ויראת מאלוקיך" למורא ניתן ולא להשבון.

ס"ב. חזרת ריבית לצאת ידי שמים - כתבו התוס' שלריו"ח שריבית קצוצה אינה יוצאה בדיינים, אף אינו חייב להחזיר כדי לצאת ידי שמים. ודעת ריב"ן שגם לריו"ח חייב להחזיר לצאת ידי שמים.

החזרת הריבית ע"י היורשים - הניח להם אביהם מעות של ריבית א"צ להחזיר אפי"ן אם הם יודעים מה הם המעות של ריבית. ואם הניח להם פרה וטלית וכל דבר המסוים שניכר שהוא גזל חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם. לר"א מדויק מהרישא שאביהם עצמו חייב להחזיר, ולריו"ח החידוש הוא בסיפא שבדבר המסוים חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם, ואירי בשעשה תשובה דאל"כ קרי כאן ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך, ולא הספיק להחזיר עד שמת ואף למ"ד ריבית קצוצה אינה יוצאה בדיינים היה לו להחזיר משום לעז ובושת, ואם לא חש לכבודו גם בני אינם מחויבים לחוש. תוס'.

ראיה שריבית קצוצה יוצאה בדיינים - דתנן הגזלנים ומאי ניהו מלוי בריבית אע"פ שגבו מחזירים, ומבואר שריבית קצוצה יוצאה בדיינים, הגמ' מנסה לתלות דין ריבית קצוצה יוצאה בדיינים במחלוקת דלהלן.

מי עובר איסור בריבית, ואם האיסור הוא בהלוואה או בפרעון - אלו עוברים בלא תעשה המלוה והלוה והערב והעדים, רבי נחמיה ור"א בן יעקב פוטרים את המלוה והערב מלא תעשה ומלקות מפני שהלאו ניתק לעשה.

הגמ' רוצה לבאר שנחלקו אם ריבית קצוצה יוצאה בדיינים או לא, ונ"מ אי חשיב ניתק לעשה לפטור ממלקות או לא.

הגמ' דוחה דאירי קודם שגבו את החוב, וסברי שטר העומד ליגבות לאו כגבוי דמי, (דאי כגבוי דמי מחמת

ללוות מחבירו מנה, ואמר לו שאין לו מנה אלא חיטים במנה ונתן לו את החיטים, וחזר וקנה ממנו את החיטים תמורת כ"ד סלעים במקום כ"ה סלעים, ועשה כך מפני שהיה דחוק למעות ולא רצה להמתין למוכרם ביום השוק, דאף שמעיקר הדין הדבר מותר דאין כאן המתנת מעות אלא שמכר לו חיטים בזול, מ"מ אסור לעשות כך מפני הערמת ריבית. ומתני' נמי איירי שנתן לו חיטים בל' דינרים וחזר ולקחם ממנו בכ"ה, ואם היה לוקח יין מותר דכיון שנתן לו מעות ולקח ממנו פירות לא דמי לריבית, אבל מעות אסור דהוי הערמת ריבית כיון שנתן לו דינר וקיבל בחזרה שלושים.

רבא דוחה את ביאור אביי מלשון המשנה, דאף אם נשנה במתני' "תן לי דמי חיטי שמכרתים לך" והכונה בהמשך המשנה שנתן לו יין כפי שסיכמו בתחילה שיתן לו ל' דינרים, מ"מ מתני' קתני וכן השער ולדברי אביי השער היה כ"ה ואי נימא שהשער היה כ"ה ונתנם לו בל' הוי ריבית ואסור.

ס"ג. פסיקה ע"י חוב מותרת ביש לו, ואסורה רק

באין לו- הגמ' חוזרת לבאר כמו האופן הראשון דאסור משום דבבא לחוב בדמיהם עסקינן, ומביאה ברייתא דר' אושעיא ששם מבואר שרק באין לו אסור אבל ביש לו מותר (ודלא כהברייתא דלעיל), דאמר ר' אושעיא הרי שהיה נושה בחבירו מנה... אמר לו חיטים יש לי... הגיע זמן חיטים למכור שנתייקרו והדרך למוכרם, אמר לו תן לי חיטי... אמר לו יין יש לי... אמר לו שמן יש לי... כולם אם יש לו מותר אין לו אסור דאם יש לו נחשב שברשותו התייקרו אע"פ שלא משך, כיון שאם בא לחזור יש עליו מי שפרע, אבל אם אין לו וגם בא בחוב ולא במעות אסור אע"פ שיצא השער כיון שלא נתן לו מעות ואין לו ממה לקנות, ודמי לריבית. ועיין רש"י ותוס' לעיל ס"ב: אם האיסור במתני' הוא גם על החיטים וגורסים בגמ' "ומאי לקח בהלוואתו" או שהאיסור הוא רק ביין, אבל תמורת החיטים נתן מעות.

וכתבו התוס' שגם בפסיקה ע"י חוב, אם משך את הפירות מותר אף אם יאכל המוכר את הפירות, ואין זוהי איסור סאה בסאה, דהכא הוי דרך מכירה, ואין המשיכה קנין גמור אלא להתר פסיקה.

אם מותר בפסיקה לתת דמי הפירות במקום

הפירות- לשיטת רב עושים אמנה בפירות ואין עושים אמנה בדמים והיינו שפסיקה על הפירות מותרת כשנתן דמים ע"מ לקבל פירות כשער של עכשיו אפי' אם הפירות יתייקרו, אבל

המוכר יש לזה לאחרים, ויכול המוכר לקנותו עכשיו בדמים שקיבל. וכתבו התוס' שאע"פ שהלוקח לא משך את החיטים, כיון שאם המוכר יחזור בו יש לו מי שפרע, חשיב שנתייקרו ברשות לוקח.

שאלת הגמ' איזה איסור יש בפסיקה במתני' ס:-

מבואר במתני' ס: שאם פסק על חיטים כור בדינר זהב שהוא כ"ה דינרי כסף וכן השער, עמדו חיטים לאחר זמן בל' דינרים, אמר לו תן לי חיטי שאני רוצה למוכרם וליקח בהם יין, אמר לו הרי חיטך עשויות עלי בל' והרי לך בהם אצלי יין ויין אין לו, אסור. לרש"י הפסיקה על החיטים היא תמורת מעות, וזה מותר כיון שיצא השער, ורק הפסיקה על היין אסורה. ולתוס' גם הפסיקה על החיטים היא ע"י חוב שהיה חייב לו.

הגמ' שואלת מה האיסור שהרי פסיקה על הפירות מותרת ביצא השער אע"פ שאין לו, לשיטת התוס' הגמ' ידעה שאסור לפסוק על היין תמורת חוב, ושאלת הגמ' היא למה אסור לפסוק על החיטים שהם תמורת מעות. עוד כתבו התוס' דהא דתני ויין אין לו בא לומר שגם חיטים לא היה לו, דייקן עצמו אפי' אם יש לו אסור כיון שלא היה לו חיטים בפסיקה הראשונה.

איסור פסיקה ע"י חוב- הגמ' מבארת דמתני' בבא

לחוב בדמיהם עסקינן, וכדברי הברייתא שמבואר שם שמי שבא עם חוב ולא עם מעות אסור בזה פסיקה אף ביצא השער דכיון שלא נתן לו מעות א"א לומר שיכול לקנותו בדמים שקיבל, וא"כ המעות הם כהלוואה בעלמא בידי המוכר, ואסור לתת תמורתם פירות, ואמנם אם היה לו מותר לפסוק מפני שהפירות קנויים לו מעכשיו וברשותו נתייקרו. לרש"י תי' הגמ' הוא לענין הפסיקה על היין, אבל הפסיקה על החיטים היא תמורת מעות ומותרת, וכתבו התוס' שרש"י קמ"ל רישא דמתני' שהפסיקה על היין אסורה אע"פ שהיא באה מכח הפיסוק על החיטים שהוא דרך מקח וממכר. ולתוס' תי' הגמ' הוא אוקימתא שגם הפסיקה על החיטים היא מכח חוב, ולכן היא אסורה.

והקשו התוס' למה אסור לפסוק ע"י חוב והרי אע"ג דמדרבנן מעות אינם קונות אם בא לקנות ע"י חוב קנה, דמילתא דלא שכחא היא. ותי' התוס' שמדובר שסיכמו שלא נפטר מלשלם את החוב עד שיתן לו את החיטים.

ביאור אביי שהמשנה באה לחדש איסור הערמת

ריבית- אביי דוחה שבברייתא מבואר שאפי' ביש לו אסור בבא בחובו שהרי מדובר בעומד על גורנו, ובמתני' מבואר שאסור רק באין לו. (תי' הגמ' על קושיה זו יובא להלן). ולכן אביי מבאר שהאיסור במשנה הוא כמו ששנה רב ספרא בשם רבי חייא שאם אדם ביקש

בתים ואוצרי פירות פותחים אוצרותיהם, וספיות מביאות תבואה למכור, שהשער נמשך זמן ארוך. ב' כדורמוס (איטליז גדול), ג' כשער של עיירות, שאין השער קבוע, וכתב רש"י שכוונת רבא להתיר אפי' בשער שאינו כחיטי דאכלבי וארבי, וכתבו התוס' שהלימוד מדברי רבי ינאי הוא מפני שיותר מצוי לבעל המעות לקנות בשער של עיירות, מאשר לבעל החיטים למכור באכלבי וארבי.

טעם התר פסיקה ביצא השער - משום דלא הועיל לו שהיה יכול לקנות הפירות בעצמו (ומ"מ אסור ללוות סאה בסאה אע"פ שהיה יכול לשמור את החיטים אצלו, משום דהתם הוא דרך הלוואה). ומכח טעם זה סובר רבא שצריך הלוקח לתת למוכר דמי הספסר דאל"כ נמצא שהרויח בהקדמת המעות שלא צריך לשלם לספסר, ורב אשי סובר שא"צ לתת דמי הספסר משום שמי שיש לו מעות באים המוכרים אצלו ואינו צריך לשלם לספסר.

מתי יש מי שפרע בפסיקה - הפוסק קודם שיצא השער שלא יצא השער הברור אלא ססמוך לקציר הלקוטות מוכרים בזול סאה או סאתים, דמותר ביש לו, אם התראה לפני המוכר בבי דרי, או שפגש אותו בשוק לאחר זמן ואמר לו שהוא סומך עליו, אף שלא קנה כיון שלא משך ויכול המוכר לחזור בו מ"מ אם חוזר בו איכא מי שפרע, אבל בלא שפגש את המוכר ליכא מי שפרע, דלא סמכה דעתיה שיקנה דווקא אצלו כיון שרגילים לפסוק לשניים או שלשה.

כללא דריביתא כל אגר נטר - שכר המתנה אסור אם מוזיל לו את המחיר מפני הקדמת המעות, ואין לו את הדבר שפסק עליו.

פסיקה בהזלה - הנותן מעות עבור פירות שיתן לו לזמן פלוני, ומשלם עבורם ממחרת, אסור אא"כ יש לו, וכתבו התוס' שהאיסור הוא אע"פ שלא מפרש שאם יתן לו מיד יתן לו בזול, דכיון שהשער ידוע הוא כאילו פירש, אבל בדבר שאין שומתו ידועה כגון פרה או טלית מותר להזיל אם לא מפרש את המחיר היקר (וכן לקמן ס"ה. גבי טרשא).

ואם יש לו אשראי בעיר שגם המוכר פסק עם אחרים לא חשיב יש לו כיון שמחוסר גוביינא, ולא הוא כהלוני עד שיבוא בני או עד שאמצא מפתח דמותר בדרך מקח וממכר לכו"ע, ואפי' בהזלה מותר, אבל בדרך הלוואה אפי' סאה בסאה אסור לרב נחמן שפסק הלכה כהלל שאסור ללוות עד

אם נותן מעות ופוסק על פירות לקבל דמיהם אסור כיון דמחזי כריבית דזוזי יהיב זוזי שקיל. ומה שהתיר רב אושעיא להתחייב דבר אחר אם יש לו ולהתחייב דבר אחר הוא כמו קיבל מעות ושם בדמיהם דבר אחר איירי בייחד לו קרן זוית ואשמועינן דיחוד מילתא היא, ואם משך מתחילה פשיטא שמותר (ועיין בקטע הקודם בדברי התוס') או כר"י דמתיר צד אחד בריבית וכדלהלן. ולשיטת ר' ינאי עושים אמנה אף בדמים דמה לי הן מה לי דמיהם, וכן הלכה (ס"ה:). כתבו התוס' שלשיטת רבינו שמואל לא התיר רבי ינאי אלא לתת פירות אחרים במקום הפירות שפסק, אבל מעות אסור לתת. אבל שיטת ר"ת שלרבי ינאי גם מעות מותר, וכן מבואר ברש"י (ד"ה ושמע מינה).

צד אחד בריבית - מי שהיה חייב לחבירו מנה, ואמר שאם לא יפרע עד זמן פלוני תהיה השדה של המלוה, אסור למלוה לאכול פירות שמא יפרע לו את החוב, ונמצא שאכלת הפירות היא ריבית. ור"י מתיר למלוה לאכול פירות. לאביי נחלקו אם צד אחד בריבית מותר וכאן יתכן שלא ישלם לו ונמצאת השדה שלו.

שיטת רש"י שצד אחד בריבית מותר לר"י בכל ריבית בדרך מכר (י"מ כוונתו לצד מכר). והתוס' כתבו שאף בדרך הלוואה מותר, אבל אין מותר אלא באופן שהדבר תלוי ביד המלוה או הלוה אם יהיה ריבית או לא, אבל דבר שאינו תלוי בידם אסור אף שיתכן שלא יהיה ריבית.

ריבית ע"מ להחזיר - לשיטת רבא לא התיר ר"י בהנ"ל אלא באופן שאם יפרע הלוה את החוב יחזיר המלוה את הפירות שאכל ונחלקו בריבית ע"מ להחזיר. וכתב רש"י שרבנן שאוסרים כיון שבשעת אכילה אוכל ריבית. והתוס' כתבו דאם כשבא הלוה לפרוע מנכה לו המלוה דמי הפירות שאכל לא הוא ריבית אף לרבנן, ואיירי שמצריכו לפרוע הכל לפני שמנכה לו, ובלא שיפרע הכל תשאר השדה ביד המלוה, ולכן לרבנן הוא ריבית. עוד כתבו התוס' שרבא מודה שלר"י צד אחד בריבית מותר מדאורייתא אפי' אם לא יחזיר, ורק מדרבנן אסור.

ס"ג: פסיקה באין לו לרבי ינאי - רבא לומד מדברי רבי ינאי שמותר לפסוק על שער שבשוק אע"פ שאין לו, דכיון שיש לו דמים אמרינן מה לי דמיהן מה לי הן שכיון שיש בידו מעות הרי זה כמו שיש בידו פירות שהרי יכול ליקח בהם פירות, ואמנם אם לא נותן מעות אלא פוסק ע"י חוב אסור.

באיזה יצא השער מותר לרבי ינאי - והנה מבואר להלן ע"ב: שיש ג' סוגים ביציאת השער, א' חיטי דאכלבי וארבי - שבעלי

שבפרדיסא מדובר שעדיין לא יצא הפרי כלל. ובשית שמואל צ"ל דס"ל שבפרדיסא מותר גם אם קצב סכום הפירות מפני ששייך שהכמות הזו תהיה שווה פחות משום תיוהא, אבל בדלועים ובעיזי חולבות אסור מפני שלא שייך בזה תיוהא.

החילוק בין פרדיסא למשכנתא דסורא - הק' התוס' מה החילוק בין פרדיסא למשכנתא דסורא (ס"ז): שמוותר לאכול פירות השדה בזול אפי' לכמה שנים, ותי' ששם זוכה בגוף הקרקע לפירותיה אם לא יפדנה הלוה, ועוד שזוכה בקרקע גם לתשמישים אחרים, אבל בפרדיסא אינו זוכה בשום דבר אלא ביין.

קרוב לשכר ורחוק להפסד -

איתא להלן ע. שאם הנותן לא מקבל אחריות על המקח הוא קרוב לשכר ורחוק להפסד ואסור, דכיון שאינו מקבל אחריות לא חשיב מכר אלא הלוואה, וקריבת השכר הוא ריבית, ואם הדבר קרוב לשכר ולהפסד מותר.

הנותן מעות ופוסק שיתן לו המוכר חבית יין שיש לו, בין אם תתייקר ובין אם תוזל, ואם תקפה (לרש"י היינו שתחמיץ, ובתוס' ביארו שהכונה לקלקול בעלמא) ההפסד על המוכר, מותר, דכיון שמקבל על עצמו גם זולא חשיב קרוב לשכר ולהפסד.

אם מדובר כשמשך הלוקח את החבית או לא - כתבו התוס' דהכא איירי כשמשך הלוקח את החבית, ומ"מ אם היה המוכר מקבל על עצמו גם זולא היה אסור, ואע"פ שיכול להתנות שאם תוזל החבית לא יחול המקח והמעות מלוה, ואם תתייקר החבית חל המקח מעכשיו, מ"מ הדבר אסור כיון שהאחריות על המקבל, וכמבואר גבי עיסקה (ע.). עוד כתבו התוס' ד"ל דאיירי כשהלוקח לא משך את החבית, ולהכי הוא ריבית, ומה שצריך להתנות שאם תחמיץ יוכל לחזור בו, אע"פ שאין מי שפרע במקום שהלוקח מפסיד הכל, דחיימוץ אינו נחשב שהפסיד הכל. אמנם בהמשך דבריהם הוכיחו התוס' שאם החבית החמיצה הוא מקח טעות (י"א אף אם לא התנה שהחיימוץ על המוכר, וי"א שדוקא אם התנה הוא מק"ט), ועל כן ביארו התוס' שאין הכונה לחיימוץ אלא לקלקול בעלמא ובזה לא הוא מקח טעות כיון שהקלקול התחדש אחרי הקניה (משא"כ חיימוץ). ואמנם בקלקול טעם ההתר הוא כיון שמקבל על עצמו הפסד זולא דאינו שכיח כ"כ, אבל אם החיימוץ כיון דחיימוץ שכיח נחשב קרוב לשכר, וטעם ההתר הוא משום שכבר מעיקרא היה ראוי להחמיץ.

קרוב לשכר ורחוק להפסד בפסיקה - כתבו התוס' דפסיקה מותרת ביצא השער אע"פ שהוא קרוב לשכר, מפני שכיון שאינו מבורר מה קנה אינו ניכר שהוא קרוב לשכר. ובפוסק על הגדיש אסור בקרוב לשכר וצ"ל שאם התקלקל כל הגדיש או כל החיטים שיש לו מפסיד הלוקח. אך כתבו התוס' שנראה שגם בגדיש אין הלוקח מפסיד ומ"מ לא חשיב קרוב לשכר, כיון שלא קנה חיטים מסוימים, ויכול המוכר לאכול את החיטים שלו, ואף דבעינן "יש

שיבא בני או עד שאמצא מפתח (ולרבנן אסור רק סאה בסאתים). תוס'.

ואם פוסק עמו על הגדיש שהתבואה מחוסרת תיקון מותר לפסוק רק כשער הלקוטות, אבל בפחות מהשער אסור לפסוק. תוס'.

ס"ד. נתן ללוה יותר ממה שסיכמו מתי צריך

להחזיר - אם הוסיף לו בכדי שהדעת טועה וכגון כשהתוספת מתחלקת לעשר או חמש חייב להחזיר שהיו רגילים למנות חמשה חמשה או עשרה עשרה, ושמא טעה בחשבון, ואפי' הוסיף כמה פעמים חמש או עשר י"ל שטעה בכמה פעמים (וכתבו התוס' שלדידן בכל ענין נחשב בכדי שהדעת טועה), אבל אם אינו בכדי שהדעת טועה אינו חייב להחזיר דמתנה בעלמא יהיב ליה. ואף אם הוא אדם תקיף שאינו רגיל לגמול חסדים ולתת מתנות חנים א"צ להחזיר, דשמא גזל ממנו ורוצה להחזיר באופן זה, ואף אם לא התעסק עמו מעולם שמא אחר שלח עמו להחזיר מה שגזל.

פסיקה על פירות שעדיין לא סיימו לגדול, אי חשיב

יש לו - הנותן מעות לפסוק על פירות גדולים וכעת הפירות עדיין קטנים ל"ק אסור דלא חשיב יש לו, ול"ב מותר כיון דממילא קא רבו שהפרי הגדול גדל מכח הפרי הקטן, והקטן היה בשעת הפסיקה ושללו השבית.

פסיקה על חלב שעדיין לא נחלב וכדו' - הפוסק על

מה שעייזי חולבות וכדו' כמה שיהיה בין רב בין מעט מותר אפי' יהיה חלב יותר ממה ששילם, שהרי אם היה פחות ממה ששילם היה מקבל פחות, ונמצא שקיבל עליו הפסד ושכר, אבל אם פסק לפי כמות מסוימת והוזיל לו עבור הקדמת המעות אסור, ולא חשיב יש לו דעדיין לא הגיע החלב. ובזה אסור אפי' למ"ד שבפירות קטנים מותר, דבפירות מהקטנות נהיו הגדולות משא"כ בחלב שהרי כשלקוחים את החלב מגיע חלב אחר, משא"כ בפירות.

החילוק בין סוגיתנו לסוגית פרדיסא - איתא להלן ע"ג. שאם משלם מעות עבור פרדס לפני שגדלו הפירות, לרב אסור כיון שמשלם לו פחות ממה שיהיו שווים אח"כ, ולשמואל מותר כיון שלפעמים יש לקלקול בכרם. והקשו התוס' לרב מה החילוק בין פרדיסא שאסור למה שעייזי חולבות שמוותר, ותי' שבסוגין שממותין רק יום או יומיים מותר כיון שמקבל גם הפסד, ושם שמוזיל הרבה וממתין הרבה אסור, וסבר רב שההפסד בפרדיסא לא שכיח. עוד תירצו שאף פרדיסא אינו אסור אלא כשאמר לו כמה מוכר לו, אבל אם מכר לו כמה שיגדל מודה רב שמוותר. ול"ב שרבה מתיר בדלועים משום דממילא קא רבו, צ"ל

ל"ק אסור אפי' אם לא קצץ בשעת הלואה או אח"כ הלוני ודור בחצרי, ולל"ב דווקא בקצץ הלוני ודור בחצרי צריך להעלות לו שכר.

מה החילוק בין לשכור בפחות למשכנתא בנכיתא - שיטת רש"י שאסור למלוה לקחת בית למשכון ולגור בו אפי' אפי' אם מנכה לו מסכום ההלואה, כמבואר במתני' "ולא ישכור ממנו בפחות", ואין מותר לקחת למשכון אלא כרם שפעמים לוקה ומ"מ מנכה לו מחובו. והתוס' כתבו שגם בבית יש צד הפסד אם יפול או ישרף או שלא יצטרך לו. ודעת ר"ת שאם המלוה קיבל את הבית או השדה בתורת משכון מותר כיון שהלוה לא יכול לדור שם או להשכירו לאחרים, אבל בחצר או שדה שאינה משכון אסור. והתוס' הק' שאף במשכון למה לא יוכל הלוה לפרוע את החוב ע"י הפירות. וביארו התוס' שמשכון הוא כמו מכר ולכן מותר, אבל בסתמא אסור.

איזה הנאות אסור ללוה לעשות למלוה אע"פ שהיה עושה כך גם בלי ההלואה - כתבו התוס' שהלכה כל"ק שגם בלא קציעה אסור למלוה לגור בחצר של הלוה אף בלא קיימא לאגרא ולא עביד למיגר. ואמנם אין האיסור אלא במילי דפרהסיא ואושא טובא, אבל מותר להשאיל כלים או סוס כיון שגם בלי ההלואה היה משאיל. עוד כתבו שאין האיסור לגור בחצר חבירו אלא שלא מדעתו, שנראה שגר שם בגלל ההלואה, אבל מדעתו אסור רק בדברים שלא היה מסכים בלי ההלואה.

אסור למלוה להשתמש בעבד של הלוה, ואין להתיר מטעם דעבדא נהום כריסיה לא שוי אם המלוה נותן לו לאכול, דלא נאמר זה אלא בעבדים מסוימים, וכן אין להתיר מטעם דלא ניסתרו עבדיה שלא יתרגל לבטלה ויתעצל, והערוך פי' לשון סתירה וקלקול, שהרי מטעם זה התוקף עבדו של חבירו ועשה בו מלאכה פטור, דשאני הכא דכיון שחייב לו כסף מחזי כריבית. וכתבו התוס' דאף שהגוזל עבדים והזקינו משלם כשעת הגזילה וא"צ לשלם שכרם, זה אינו אלא בבא לגוזלם, אבל בבא לעשות מלאכה אין טעם הפטור אלא מטעם דניחא ליה דלא ניסתרו עבדיה.

ס"ה. כמה דינים בשיעור חזרת ריבית -

שיטת רבי אלעזר שריבית קצוצה יוצאה בדיינים, וכן הלכה. לווה שנתן חיטים בשווי זוז ורבע במקום זוז של ריבית, לאביי מוציאים בדיינים חיטים בשווי זוז והתוספת היא הזולה, ולרבא מוציאים חיטים בשווי זוז ורבע כיון שנתנם בתורת ריבית

לו" אין הכונה שיתן לו אותם, אלא זה מתיר לפסוק, אבל אם תומך דווקא על חיטים אלו (כרבנן דיהבי זוזי אחמרא ע"ג): אסור.

הדינים העולים בענין פסיקה:

אסור לתת מעות ולפסוק שיתן לו פירות לאחר זמן, ואם כבר יצא השער מותר, ואם יש למוכר פירות מותר אפי' אם לא יצא השער, ועיין לקמן ע"ב: מה נקרא יצא השער, וברש"י ותוס' ס"ג: בשיטת רבי ינאי ביצא השער.

פסיקה בהזולה - הפוסק על שער שבשוק אסור לפסוק בפחות מהמחיר אפי' יש לו, ואם יש לו אשראי במתא לא חשיב יש לו, אבל בעד שיבוא בני או עד שאמצא מפתח מותר אף בהזולה (כיון שזה דרך מקח וממכר, אבל סאה בסאתים אסור אף בעד שיבוא בני, ובסאה בסאה להלל אסור ולחכמים מותר). וכתבו התוס' שבדבר שאין שומתו ידועה (פרה וטלית) אם לא מפרש את המחיר היקר מותר. ובפוסק עמו על הגדיש שעדיין צריך תיקון אסור לפסוק בהזולה.

פסיקה ע"י חוב - אם אין לו אסור אפי' יצא השער, ואם יש לו לברייתא דר' אושעיא מותר (וכך מתבאר המשנה לרבא), ולברייתא הראשונה אסור. וכתבו התוס' דאירי שלא מחל לו עדיין על המלוה, אבל אם מחל לו על המלוה קנה כיון שבכהאי גוונא מעות קונות.

אם מותר לתת בפסיקה דבר אחר או דמים במקום הפירות שפסק - דבר אחר לרבי ינאי מותר ולרב אסור, ודמים לרב אסור ולרבי ינאי נחלקו הראשונים אם מותר, ורב הונא אמר שרב מודה אם ייחד לו קרן זוית.

יש לו - פירות שהתחילו לגדול לל"ק לא חשיב יש לו, ולל"ב חשיב יש לו כיון דממילא קא רבו, וחלב שעדיין לא נחלב (וכן בגיזות ודבש) לא חשיב יש לו ואסור אם מוכר כמות מסוימת.

קרוב לשכר ורחוק להפסד - אסור לפסוק אם הלוקח לא מקבל על עצמו הפסד (וכתבו התוס' דאיסור זה הוא כשמבורר איזה פירות יקבל הלוקח), אבל אם מקבל על עצמו גם זולא מותר, ובחבית יין מותר לקבל על עצמו הפסד אם תקפה (לרש"י היינו חימוץ, ולתוס' אם המוכר מקבל הפסד החימוץ אסור דהוי קרוב לשכר ורחוק להפסד, ואיירי שקיבל המוכר קלקול בעלמא ולא חימוץ).

באיזה דברים אסור למלוה להנות מהלוה

ס"ד: המלוה את חבירו לא ידור בחצירו חנים ולא ישכור ממנו בפחות מפני שהוא ריבית. ואם המלוה גר בחצר של הלוה אף אם החצר לא עבידא לאגרא והגברא לא עביד למיגר שהמלוה היה יכול לגור בחצר אחרת והלוה לא היה משכירה לאחרים, דהוי ליה זה אינו נהנה זה אינו חסר, מ"מ צריך להעלות לו שכר דאל"כ מחזי כריבית,

ולכן הוא לא מסכים למכור בזול כשער של עכשיו, וא"כ מה שמוכרו עתה זה רק לטובת הלוקח ואינו אגר נטר. ורב ששת בריה דרב אידי אסר כיון שמצד הלוקחות יש כאן אגר נטר בתוספת התשלום, שהרי אם היה להם מעות היו קונים בזול כשער של עכשיו. ואין הלכה כרב פפא (ס"ח.). וכתבו התוס' שרב פפא (וכן רב חמא דלהלן) התירו אף באופן שקצץ או כשהשער קבוע דדינו כמו קץ.

טרשא דרב חמא - רב חמא היה מוכר פרקמטיא ביוקר במקום הזול, וממתין עם התשלום, והיו הלוקחות מעלים למקום היוקר ומוכרים שם, ואחריות ההליכה עליו, ונמצא שהסחורה היא שלו ואינו מלוה עד שיגיעו לשם, וזה מותר מפני שהלוקחות היו משתכרים בפרקמטיא שהיו קונים שם במעותיו, ואחריות החזרה עליהם, וטעם ההתיר לטרוח להביא סחורתו לשם ולמכרה. תוס'. משום שהיו נשכרים במה שהיו מכריזים שם שאין אדם רשאי למכור לפנייהם, ולא היו גובים מהם מכס. וכן הלכה.

דיני ריבית המצויים במכירת בית או שנתן בית למשכון

ריבית במכירת שדה כשלא שילם הכל-

ס"ה: המוכר את השדה ושילם חלק מדמי השדה, ואמר לו אימתי שתוצה הבא מעות וטול את שלך ויחול הקנין מעכשיו אסור לעשות כך, שאם המוכר יאכל את הפירות ובסוף ישלם לו הלוקח, נמצא שחל הקנין מתחילה כיון שקיים תנאו, והפירות היו של הלוקח, ואכילת הפירות ע"י המוכר הם ריבית על המתנת שאר התשלום. ואם הלוקח יאכל פירות ולבסוף לא ישלם והתברר שלא חל הקנין וחזרת השדה למוכר, נמצא שהמעות ששילם היו הלואה בעלמא, ואכילת הפירות הווי ריבית, אלא משלשים את הפירות ואם הלוקח ישלם הכל יתנם השליש ללוקח, ואם לא ישלם הכל יחזיר המוכר את מה שקיבל ויטול את פירותיו. ולר"י שמתיר צד אחד בריבית מותר כיון שאם המוכר יאכל פירות יש צד שהלוקח לא יגמור לשלם ואין כאן ריבית.

ואם אמר שיקנה כשישלם את מותר המעות, המוכר אוכל פירות כיון שעדיין השדה שלו ודידה אכל, וללוקח אסור לאכול פירות אפי' לר"י שמתיר צד אחד בריבית, דכאן אין ללוקח שום צד בעלות בשדה.

לווה שהחזיר בגד בתור ריבית, לאביי א"צ להחזיר דווקא הבגד אלא את שווי, ולרבא צריך להחזיר דווקא את הבגד כדי שלא יאמרו שמתכסה בבגד של ריבית.

לווה שחייב למלוה י"ב זוז ריבית, והשכיר לו חצר ששוויה י' בי"ב, צריך להחזיר י"ב, ואינו יכול לטעון שהסכים למחיר זה רק מחמת רווח הריבית, דאמר ליה סברת וקיבלת.

אם מותר לשלם יותר כשמאחר את התשלום

בשכירות - מותר להשכיר חצר ולומר אם מעכשיו בי' זוז ואם תשלם כל חודש בזוז לחודש, דכיון דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף (דכתיב "כשכיר שנה בשנה" ששכירות שנה זו משתלמת בשנה הבאה), אם משלם י"ב אינו בגלל האיחור בתשלום שהרי עדיין לא היה חייב לו, ואינו ריבית, ומה שמשלם עכשיו י' אין כאן אלא הוזלה. וכתבו התוס' שגם למ"ד ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף מ"מ אינו משלם אלא לבסוף, וגם למ"ד אינה לשכירות אלא לבסוף מודה שפועל יכול לחזור בו באמצע ואז הוא זמן התשלום, ואין נ"מ במחלוקתם אלא במקדש בשכירות דאי ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף הוי מקדש במלוה ואינה מקודשת, וכן נ"מ בבנה כיפה לע"ז שאם ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף שכרו מותר, כיון שהאיסור חל במכוש האחרון שאין בו שו"פ. (עוד כתבו התוס' שהלימוד מהפסוק הוא מדכתיב שנה בשנה, אבל אם כתוב שנה שנה כמו בתרומה, הכונה לאותה שנה, ולגבי בכור אע"פ שכתוב שנה בשנה אינו נדרש לשנה הבאה דמוכר קרא שנאכל בתוך שנתו).

במכר - אסור למכור ולומר אם מעכשיו באלף זוז ואם ישלם אח"כ ישלם אלף ומאתים, דכיון שחייב מעכשיו משעה שמשך את החפץ, ופירש בהדיא שעכשיו המחיר פחות א"כ המחיר הוא מה שמשלם עכשיו, ומה שמשלם יותר אח"כ הוי אגר נטר. אבל בטרשא אם אינו מפרש אלא את המחיר הגבוה שישלם אח"כ מותר. וכן הלכה. תוס'. ועיי' ס"ג: תוד"ה ואמר שכתבו שאין ההתר אלא בדבר שאין שומתו ידועה, אבל דבר ששומתו ידועה אסור דהוי כאילו פירש.

טרשא דרב פפא - רב פפא היה עושה שיכר תמרים, והיה מוכר בתשרי כשער היקר של ניסן, וממתין עם התשלום עד ניסן ואמר רב פפא שמותר לעשות כך, שכיון שהשיכר לא מתקלקל ויכול לשומרו עד ניסן ואינו צריך עכשיו למעות

מהעידית שבחא שתשביח ופירא שיטרפו ממך, אינו חייב באחריות, דאינו אלא פטומי מילי דברי תנחומים בעלמא לפטם את ליבו, שהרי על הלוקח להתנות זאת ולא על המוכר, ודווקא כעמדו בסוף המקח והצטער הלוקח שאין המוכר מתרצה למכור באחריות, אבל אם אמר זאת המוכר בתחילת המקח הוי תנאי גמור. תוס'.

רש"י כתב דשלא באחריות היינו שכתב כך בשטר בהדיא, אבל בסתמא יש אחריות אע"פ שלא כתב דאחריות טעות סופר, וכשמואל. ובתוס' כתבו שהנ"מ היא למ"ד אחריות לאו טעות סופר, או לשאר תנאים.

בגירושין - שכיב מרע שכתב גט לאשתו כדי שלא תזקק ליבום, ולא כתב לה על תנאי אם מתי ואמרה האשה "אי קיימת דידך אנא", פטומי מילי בעלמא הוא ואין כאן תנאי, ואף שאין האשה יכולה להתנות על הגט אפי' אמרה באמת ובקבלת שבועה גמורה, דלאו בדידה תליא מילתא ותנאי שלה אינו כלום אפי' אמרה לפני הנתינה, דלא דמי לממון שמשעבד עצמו, כו"מ הו"א שנתן על דעתה, קמ"ל שאפי' אמר על דעתה אינו חוזר כיון דפטומי מילי נינהו. תוס'.

שכיב מרע שעמד, אם חוזר בגט - כתבו התוס' דמבואר מסוגין ששכיב מרע שעמד אינו חוזר בו מנתינת הגט, ודלא כמ"ש רש"י ור"ח בגיטין ע"ה, או שסוגיתנו חולקת על דברי רב הונא שם.

דיני אסמכתא בהלווה על שדהו

דין אסמכתא - המבטיח לחבירו דבר מסוים בתנאי מסוים (כגון שאם לא יקיים דבריו יתן לו שוה מנה במאתים), כדי שחבירו יסמוך על דבריו, דעת רבי יוסי ב"ב קס"ח דאסמכתא קניא, ודעת רבי יהודה דאסמכתא לא קניא. ורב נחמן סבר שאסמכתא קניא, ומניומי אמר שאסמכתא לא קניא והחזיר את רב נחמן מדבריו.

דין אסמכתא בהלווה על שדהו - הלווהו על שדהו ואמר לו אם אין אתה מחזיר לי עד ג' שנים הרי השדה שלי במתני' תנא הרי היא שלו. רב הונא פירש שאם אמר כן בשעת מתן מעות קנה הכל, אבל לאחר מתן מעות לא קנה אלא כנגד מעותיו, וכתבו התוס' דדווקא אם התנה שיקנה את השדה לגוביינא קנה כנגד מעותיו, אבל בסתמא לא קנה כלל, שהרי אמר לו שיקנה הכל, וכיון שבהכל הוי אסמכתא אף כנגד מעותיו אינו קונה.

ג' חילוקים בין אסמכתא בהלווהו על שדהו למתפיס זכויותיו **בבי"ד** - איתא בנדרים דמי שהתפיס זכויותיו בבי"ד ואמר שאם לא יבוא תוך ל' יום יתבטלו זכויותיו, ואמר רב הונא שאם לא בא

ואם אמר **קני כשיעור זוזך** והשאר יקנה כשישלם שאר המעות, מותר לשניהם לאכול הלוקח לפי השיעור ששילם והמוכר את השאר.

ואם אמר **קני מעכשיו וזוזי הלוואה**, מותר ללוקח לאכול פירות כיון שהקרקע שלו, ולמוכר אסור כי אוכל בשכר המתנת שאר התשלום, ואפי' לר"י שמתיר צד אחד בריבית אסור, כיון שהיא קנויה ללוקח.

המלוה מעות לחבירו על בית או על שדה -

אם המלוה אמר ללוה שאם לא ישלם עד ג' שנים תהיה השדה שלו, דבריו קיימים, והגמ' ס"ו דנה אם מדובר שאמר שיקנה מעכשיו או לא, וכתבו התוס' שאע"פ שהשדה שוה יותר מדמי הלוואה מותר, דאי איירי שאמר מעכשיו הוי מכר ולא הלוואה, ואי לא אמר מעכשיו מ"מ אינו ריבית, שהרי הלוה היה יכול למכור את השדה בשויה לאדם אחר ופירע את הלוואה, ומה שמוניחה ביד המוכר אינו משום ריבית, אלא מתנה בעלמא.

ואם אמר לו המלוה לכשתרצה למוכרם לא תמכרם אלא לי בדמים הללו אסור, כיון שצריך למכור את השדה בזול למלוה, (וכתב רש"י דאיירי שסיכמו שיוסיף לו מעות מועטים על ההלוואה, וביארו התוס' שרש"י בא לומר למה הלוה מסכים למכור, והרי עדיף לו שתשאר בתורת משכון שיוכל לפדותה, והתוס' כתבו שאינו מוסיף לו מעות, אלא שכשהמלוה דוחק אותו לשלם מסכים למכורה לו).

ואם אמר לו שימכרם לי בשווים מותר.

המוכר בית או שדה ושלם לו כל דמיו והתנה **שכשיהיו לו מעות יחזיר לו את הבית או השדה אסור**, דנמצא שאין זה מכר ואכל פירות בשכר מעותיו, אבל אם הלוקח אמר כך שיעשה כך מדעתו ולא שיתבענו בדין מותר מפני שגם אם הסכים זה מכירה חדשה ולא היתה כאן הלוואה, ואף אם הלוקח אמר כך בסתמא נעשה כאומר לו מדעתו שאע"פ שלא פירש מדעתיה כאילו פירש ואין עליו לכופו, שהרי אינו חייב לקיים הדברים דפטומי מילי נינהו. ולר"י שמתיר צד אחד בריבית מותר גם באופן הראשון משום שאם לא יפדה הוי מכר ולא הלוואה, ובניו אינם יכולים לפדות, אבל במשכנתא בלא נכיתא מודה ר"י דאסור, כיון שלעולם יכולים לפדות הוא יורשיו והוי הלוואה.

ס"ו. פטומי מילי -

באחריות על מכירה - מוכר שלא באחריות שראה שהלוקח עצוב ואמר לו אי טרפו מגבינא לך שופרא

בדמיון שמקפיד ללוות לפי שווים ולא פחות, א"כ מבואר שאין כוונתו לשלם, והגמ' דוחה שעשה כך כדי שלא להזיל קרקעותיו, ומסקנת הגמ' שאם "קפיד בארעא" לעשות התנאי דווקא על קרקע זו, א"כ אין בדעתו לפדותה, ולא הוא אסמכתא.

מתי הקרקע נעשית אפותיקי - אם הלווהו על שדהו וכנ"ל לא הוא אפותיקי, דהא לא אמר ליה קני לגוביינא אלא שאם לא יפרע תהיה שלו והוא אסמכתא, אבל אם אמר לו לא יהא לך פרעון אלא משדה זו אף בתוך ג' שנים, ואחר ג' שנים אם לא אשלם תהיה כולה שלך, אע"פ שלא קנה אחר ג' שנים הוא אפותיקי דבלאו אסמכתא נמי שוויה אפותיקי.

מכר שדה באחריות, ורצה המוכר שאם יטרפוה יגבה כנגד מעותיו מעידי עידיה, והסכים המוכר שיגבה מעידיה, וטרפו ממנו את השדה, ושטף נהר לעידי עידיה, אינו גובה אלא מבינונית, **דעידיה עומדת במקום העידי עידיה שנשטפה.**

הלווהו על יין והתייקר היין ג"כ הוא אסמכתא, דכל "דאי" לא קני, ולא אמרינן דהוי כוזבי כיון שעומדת למכירה.

מתי נחשב אסמכתא - כתבו התוס' דאסמכתא היינו היכא שמתחייב דבר שאינו בידו, אע"פ שלא מגזים, או היכא שמגזים אע"פ שהדבר בידו. והכא אי אמר קני לגוביינא חשיב גזים כיון שאין דרך אדם למכור קרקעותיו, ובהלווהו על היין איירי שלא הגיע זמן מכירת היין ומוכר בזול.

מחילה בטעות

מתי צריך להחזיר פירות שאכל בטעות - הלווהו על שדהו ואמר לו שאם לא יפרע תהיה השדה קנויה לו לאחר ג' שנים, ועמד המלוה ואכל מפירות הקרקע לאחר ג' שנים, דאמרינן דאסמכתא לא קניא, הורה רב נחמן שצריך המלוה להחזיר את הפירות ללוקח.

הגמ' מבארת שהטעם שצריך להחזיר את הפירות, משום דהוי הלואה ומחזי כריבית קצוצה, שהרי מתחילה בהלואה באה לו, אבל המוכר פירות דקל לחבירו לפני שחנטו הפירות ס"ל לרב נחמן שאף שיכול המוכר לחזור בו אף אחר שבאו לעולם דאין אדם מקנה דשלב"ל, מ"מ אם אכל הלוקח את הפירות לא מפקינן מיניה, דמחילה בטעות הוא מחילה, ובמכר הוא אבק ריבית שאין מוציאין מידו. ע"כ לפירוש רש"י, פירוש התוס' יובא להלן. (ולרב הונא אינו יכול לחזור בו אחר שבאו לעולם והיינו אחר חנטה, אבל

בטלים זכויותיו, ופריך והא אסמכתא היא וכו', והקשו התוס' דבסוגינתו מבואר שלרב הונא אסמכתא קניא ולכן בשעת מתן מעות קנה הכל ומאי שנא ממתפיס זכויותיו, וכתבו התוס' ג' חילוקים, א' כאן מלווהו על דעת שאם לא יפרע תהיה משוקעת בידו, ובגדרים אינו חפץ שיתקיים הקנס, ב' הכא הקרקע ממשוכנת והוי כעין מקח ומכר, וגם המלוה עשה לו טובה, גמר בדעתו להקנות, ולא הוא אסמכתא, (ולכן א"צ בזה קנין בבי"ד חשוב, אבל בשאר אסמכתאות צריך קנין בבי"ד חשוב, ואמנם בקנס שעושים בשעת שידוכים א"צ בי"ד חשוב, כיון שהוא מנהג העולם, וגם יש בדין להתחייב כיון שמביישו) ג' הכא כיון שהמלוה תפוס בקרקע אין בזה חסרון של אסמכתא.

ורב נחמן סבר שאפי' לאחר מתן מעות קנה הכל, (ועשה כדבריו, ורב יהודה קרע את השטר), וחזר בו רב נחמן וסבר שאפי' בשעת מתן מעות לא קנה כלל, ומתני' דקתני הרי היא שלו סוברת **דאסמכתא קניא** כרבי יוסי, או דאמר קני מעכשיו דהוי קנין גמור, ומכר לו בהזולה, והסכים הלוקח שאם המוכר יביא מעות עד ג' שנים יקבלם, ולענין אכילת הפירות לר"י (שמתייר צד אחד בריבית) הלוקח אוכל פירות, ולרבנן יניחו הפירות ביד שלישי.

ט"ו: באיזה אופנים לא הוא אסמכתא -

אם כשהגיע זמן הפרעון אמר לו הלוה קני לא אפדנה עוד, הוא אסמכתא, דאמר כן משום כיסופא.

ואם אמר כן קודם זמן הפרעון בשם רב נחמן אמרו (רב אשי אמר דדילמא לזה כוונת השמועה בשם רב נחמן) דלא הוא אסמכתא אלא גמר ואקני, דאל"כ למה אמר כך והרי אינו יכול עכשיו לתובעו, ורב אשי סובר שגם בתוך הזמן לא קונה, ואמר כן מפני שאינו רוצה שיטרידו בהגיע הזמן ואמר כך לדחיה בעמא משום כיסופא.

ואם **מצאו שותה שיכר** ביום האחרון לרב פפא סבר דלא הוא אסמכתא כיון שאינו עצב לחזר לפדות את השדה, ודעתו לשקעה אצל המלוה, ומסקנת הגמ' דלא קני, דדילמא עושה כך להפיג דאגתו שחושש שמא לא ישיג מעות, או שהבטיחו לתת לו מעות.

ואף אם **קפיד בדמי** שמסרב למכור נכסיו בזול הוא אסמכתא, מפני שחושש שיוזלו קרקעותיו ע"י שיראו שהוא מחזר אחר מעות, אבל אם **קפיד בארעא** שמסרב למכור קרקעותיו אפילו בשוים לא הוא אסמכתא. ע"כ לפירוש רש"י. והתוס' כתבו שאף באופנים הנ"ל הוא אסמכתא דדילמא לא הסכים למכורם בפחות משוים משום שיוזע שאסמכתא לא קניא (ואין עליו למכור בזול כדי לעמוד בנאמנותו), ופירשו כוונת הגמ' על שעת ההלואה, שאם "קפיד

ונוולא אחי" שיתרצו ביניהם, אין כאן סמיכות דעת ולא גמר ומקני וצריך להחזיר למוכר את הקרקע. ולענין הפירות שאכל לרבה בר רב הונא ורבא הוי כאבק ריבית שאינה יוצאה בדיינים, ורבינא חישוב כמה פירות אכל והוציא מיד הלוקח, וכתבו התוס' שאין הטעם משום ריבית קצוצה, שהרי בריש פירקין אמר שמשכנתא בלא נכייתא אין מחזירין ממלוה ללוה, אלא טעמא דרבינא משום דמחילה בטעות אינה מחילה, ודווקא באופן זה של מכירה מוציאין לרבינא ולא בהלואה.

משכנתא

אם המלוה צריך להחזיר פירות שאכל משדה הממושכנת לו - הנותן לחבירו שדה למשכון ולא קצץ שיאכל פירות לשם ריבית והמלוה ירד ואכל לרבה א"צ להחזיר הפירות שאכל, שהרי לא קצץ שיאכלם, וכתב רש"י שרבה חולק על רב נחמן שאמר (ס"ו): שאם אסמכתא לא קניא הדרא ארעא והדרא פירי, והתוס' שם כתבו שלרב נחמן חזיר משום דמחילה בטעות לא הוי מחילה, אבל אם נתנם בתורת ריבית אינם חוזרים.

אם יכול הלוה לתבוע שהפירות שאכל המלוה יהיו לפרעון חוב וכדו' - אתרא דמסלקי שנהגו שהלוה יכול לפרוע את חובו בכל עת שירצה ולסלק את המלוה מהקרקע, ואכל המלוה פירות כשיעור החוב כפי שווי הפירות בשוק לרבא מסלקו מהקרקע אם הלוה טוען שאינו רוצה שיאכל פירותיו בריבית ישומו פירות שאכל ויטלם בחובו, שהרי אם היה לו מעות היה יכול לסלקו והפירות הוי כזוזי, ואם אכל פירות יותר משיעור החוב אין מוציאין מהמלוה דאבק ריבית אינה יוצאה בדיינים, ואין מחשיבים חוב בשטר אחר לענין שהפירות שאכל יהיו בתמורה לחוב, ו**ביתומים** בשדה שלהם מוציאים אף באכל יותר משיעור החוב מפני שבי"ד אביהם של יתומים והם לא מחלו על העודף והוי כמו שסילקוהו משעה שאכל כשיעור החוב, ומחשיבים חוב בשטר אחר.

ורב אשי סובר שאף אם אכל כשיעור החוב אין אכילת הפירות נחשבת לפרעון עד שישלם לו כל ההלואה, כיון שלא אכל הפירות בתורת פרעון, כמו שאין מוציאין אם אכל יותר משיעור החוב, ואף יתומים קטנים דינם כשאר בני אדם.

באתרא דלא מסלקי שאינו יכול לפרוע את החוב בזמן קצוב ולסלקו מהקרקע, לכו"ע אם אכל שיעור זוזי לא נחשב שהחוב נפרע.

לפני חנטה יכול לחזור בו, דאפי' למ"ד אדם מקנה דשלב"ל היינו שיחול המכר כשיבואו לעולם, אבל קודם שבאו לעולם יכול לחזור בו.

שיטת ר"ת שלרב נחמן מחילה בטעות לא הוי מחילה, ולכן במלוה על השדה דהוי אסמכתא הדרי פירי, אבל אם היה נותן לו את הפירות בתורת ריבית לא הדרי דאבק ריבית הוא. אבל בפירות דקל הוי מכר וכיון שאין לו לחזור כדי לעמוד בנאמנותו, אנו תולים שאפי' אם היה יודע שהוא יכול לחזור בו לא היה חוזר, והקושיא לקמן מאילוניית היא לפי הבנת רבא שמחילה בטעות הוי מחילה.

ס"ז. הממאנת והשניה והאיילונית אין להם כתובה

מה שהכניסה לו, וכ"ש מנה ומאתים ולא פירות שאע"פ שאין לו פירות, א"צ כשמוציאה להחזיר פירות שאכל, ובתוס' כתבו שהחידוש הוא שאפי' אם ליקט והם בעין א"צ להחזיר, או שהכונה שאם נשבית ולוותה ופדתה עצמה א"צ להחזיר. ולא מזונות אם לותה ואכלה, אבל תחת בעלה יש לה מזונות, אמם שניה אין לה מזונות ביושבת תחתיו וקמ"ל שאף לאחר מיתה אין לה מזונות ולא בלאות שאם הכניסה לו בגדים א"צ להחזיר בלאותיהם אע"פ שהם קיימים, והתוס' כתבו שבלאות קיימים חייב להחזיר, ואין הטעם דמחילה בטעות שמה מחילה, דאיילונית אינו מחילה בטעות, דניחא לה דתיפוק עלה שמה דאישות ורצונה להאכילו אפי' לא יחולו הקידושין. ממאנת היינו קטנה יתומה שהשיאתה אמה לדעתה, שמדאורייתא אין מעשי קטנה כלום ואמה לא זוכה בה, ותיקנו רבנן שיחולו הקידושין כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר, והם אמרו שמועיל מיאון. ושניות לעריות קנסוה חכמים כיון שהיא מרגילתו עליה. ואיילונית אין לה כתובה דהוי מקח טעות.

חוב החזרת האונאה הוא אע"פ שמחילה בטעות הוי מחילה ומדעת נתנם לו, דהא לא ידע דמחיל ואין כאן מחילה אפי' בטעות.

השולח שליח לקנות קרקע מקרובו, ואמר המוכר לשליח שאם יהיה לו כסף יחזיר לו את הקרקע, ואמר השליח למוכר שיתרצה בכך עם קרובו המוכר, לא סמכה דעתיה דלוקח והקרקע חוזרת, בענין הפירות שאכל לרבה ולרבה בר רב הונא הוי אבק ריבית ואינה יוצאה בדיינים, לרבינא הוי ריבית ויוצאה בדיינים.

החזרת הפירות במכירה בלי גמירות דעת - המוכר קרקע לקרובתו ואמר לשליח של הלוקח שאם יהיו לו מעות יחזיר לו את הקרקע, ואמר לו השליח "את

מדינא היא שלהם, ואין חייבים להחזיר אלא משום ועשית הישר והטוב. אבל באתרא דלא מסלקי בעל חוב גובה.

ירושא פי שניים - באתרא דמסלקי אין הבכור יורש פי שניים, למ"ד שאין הבכור נוטל פי שניים במלוה, דאינו נוטל בראוי כבמוחזק, והכא נמי הקרקע הוי כמלוה, שאינה לפניו אלא לאכילת פירות, אבל באתרא דלא מסלקי הבכור נוטל פי שניים.

שמיטת כספים - באתרא דמסלקי החוב נשמט בשביעית כשאר מלוה בשטר שנשמט אע"פ שנכסי הלוה משועבדים למלוה, ודווקא במשכון מטלטלין אין שביעית משמטת, דבעל חוב קונה משכון. ובתוס' כתבו דכיון שהוא תפוס במטלטלין, ושלא בשעת הלואה קונה משכון כדרב יצחק, ממילא אף בשעת הלואה נחשב "של אחיך בידך".

סילוק המלוה מהפירות - באתרא דמסלקי מקבל הלוה אפי" את התמרים שעל המחצלת, אא"כ הגביהם המלוה, ולמ"ד שכליו של לוקח קונים גם ברשות מוכר זכה גם באלו שעל המחצלת.

מה צריך לעשות כדי לשנות בין מסלקי ללא מסלקי - באתרא דמסלקי אם התנה בשעת מתן מעות שלא יסלקו אינו יכול לסלקו דע"מ כן נתן המעות וקרקע נקנית בכסף כפי התנאי, ובאתרא דלא מסלקי והתנה שיסלקו לרב פפא א"צ קנין, ולרב ששת בריה דרב אידי צריך קנין דבלא קנין ליכא אלא דיבורא בעלמא ויכול לומר לא אשנה מן המנהג, וכן הלכה. שיטת התוס' שאם התנה בשעת מתן מעות מהני אף באתרא דלא מסלקי, מפני שאינו יכול לקנות אלא מה שהוא מקנה לו, ואיירי בהתנה אחרי מתן מעות, ואפי" אם הלוה התנה צריך קנין שלא יוכל לחזור בו.

מתי מסתלק המלוה מהקרקע - באתרא דמסלקי אם אמר הלווה שהוא הולך להביא מעות ושיפסיק לאכול פירות אין המלוה אוכל פירות כיון שהמעות מוכנים, אבל אם אמר איזיל ואטרח ואייתי זוזי לרבינא המלוה אוכל פירות, ולמר זוטרא בריה דרב מרי אינו אוכל, וכן הלכה.

ס"ח. בסתם משכנתא א"א לסלקו בשנה הראשונה אפי" באתרא דמסלקי.

המלווה נחשב כשכן קרוב לענין דינא דבר מצרא.

ט"ז: באיזה אופן מותר למלוה לאכול פירות - אדם

שאינו צורבא מרבנן יכול לאכול הפירות בנכייטא שמנכה לו מהחוב סכום קצוב לכל שנה, דנראה כמכירה, שיש לו צד שתלקה השדה ויפסיד.

וצורבא מרבנן שצריך להתקדש במותר לו פן ילמדו ממנו לזלזל באיסורים לא יאכל בנכייטא, אלא יאכל בקיצותא, וענין קיצותא הוא שכמה שנים הפירות שלו ואח"כ כל הפירות כפרעון, ו"א שמותר אפי" אם אוכל בלא נכייטא, ו"א שאינו מותר אלא כשאוכל בנכייטא, ו"א שאף בזה אסור, ולדעה זו אין מותר אלא במשכנתא דסורא, שאחרי זמן קצוב חוזרת הקרקע ללוה וא"צ לפרוע את החוב דלא נראה כהלואה, אלא נראה שקנה את הפירות. וכתבו התוס' שאף שיכול לסלקו בתוך הזמן מותר, וזה קל יותר מנכייטא, משום שבנכייטא נראה שמוזיל לו מחמת שאר ההלואה, כיון שמנכה לו כל שנה בפני עצמה, שאף אם אינו יכול לקבוע את שיעור הניכוי בכל שנה, מ"מ כיון שסכום השנים אינו קצוב נראה כהלואה. וכן פסק ר"ח דלא שרי צורבא מרבנן אלא כמשכנתא דסורא.

באתרא דלא מסלקי שאינו יכול לפרוע את החוב בזמן קצוב ולסלקו מהקרקע, מותר לאכול אף בלא נכייטא. רש"י ותוס'.

רב כהנא ורב פפא ורב אשי לא אכלו בנכייטא, אבל רבינא אכל בנכייטא, והטעם שהרי בשדה אחוזה ההקדש אוכל פירות, והמקדיש פודה אותה מן ההקדש לפי השנים שנותרו, וה"ה הכא הוי מכר כיון שיש צד שתלקה ולא יאכל פירות. וטעם האוסרים דשאני התם דהוי הקדש והתורה אמרה בכמה היא נפדית, אבל משכנתא בנכייטא הוי הלואה, ומחזי כריבית. וכתבו התוס' שאף שת"ח אינו אוכל בנכייטא רבינא לא רצה לעשות עצמו כת"ח. ויש גורסים רפרם במקום רבינא, שהרי רבינא אסר לעיל בת"ח בלא קיצותא, ו"מ שהכא אכל בקיצותא.

חילוקי דינים בין אתרא דמסלקי לאתרא דלא מסלקי -

גבית בעל חוב - באתרא דמסלקי אין בעל חוב גובה אם מת המלוה ונפלה לפני בניו, שאין להם חיוב אלא כשירשו קרקעות שהקרקעות משתעבדים מדין ערב שעליהם סמך, אבל מטלטלין לא משתעבדים לבעל חוב, אבל אם הוא קיים גובה אף ממטלטלין כיון שהוא עצמו משועבד, ובאתרא דלא מסלקי אינו קנין בגוף הקרקע והוי כמטלטלין. רש"י. וכתבו התוס' שאף שיתומים שגבו קרקע עבור חוב שהיו חייבים לאביהם, בעל חוב גובה אותה מהם, אע"פ שיכול הלוה לחזור ולפדותה לעולם, התם

אבידה מודים תוס' לפירוש רש"י, וכתבו דמ"מ לא נחשב שנוטל שכר על השבת אבידה, כיון שהיה עוסק במלאכה אחרת ומפסידה מחמת האבידה, וכן לגבי נטילת שכר על דין פירשו התוס' כרש"י וכנ"ל).

צריכותא למעות ופירות - השמיענו התנא דין נותן לו שכרו כפועל בין בפירות ובין במעות, לומר שאפי' במעות שטרחה מרובה די שישלם כפועל בטל, ואפי' בפירות דלא נפיש טרחה צריך לשלם כפועל בטל, ואין מספיק שיתן לו דבר מועט.

עיסקה בבעלי חיים -

ביצים - לר"ש אין לתת ביצים כדי להושיב עליהם תרנגולים ולחלוק באפרוחים ושמים את הביצים, דכיון שבעל התרנגול מקבל עליו אחריות, נמצא שמגדל חצי של הנותן בשכר ההלואה, ולר"ש צריך לתת שכרו משלם, ולר"י אם הביצים המוזרות שאינם קולטות אפרוח (ומותרות באכילה כמבואר בחולין ס"ד:) הם של המקבל מותר, וכתבו התוס' שאף אם לא היו ביצים מוזרות מותר כיון שהם מצויים. ואם בעלת התרנגול מקבלת בשכרה ב' אפרוחים לשנה מותר, והיינו בלשון שכירות, שאין אחריות הביצים על בעלת התרנגולת, אבל בלשון חלוקה נחלקו בזה, ור"ש אוסר.

עזים ורחלים - אם כל הגיזה וחלב של המקבל מותר לכו"ע, ואם אין נוטל המקבל אלא נסיובי מי פסולת החלב ותותרי צמר הנושר ע"י שטיפה ומריטה, לת"ק אסור, דס"ל כרשב"י דבעינן שכרו משלם, ולרבי יוסי ברבי יהודה מותר, דס"ל כאביו ר"י, שמספיק טבל עמו בציר וכו'.

עגלים וסייחים וכדו' - אין לתת עגלים וסייחים ששמו את דמיהם ומקבל על עצמו חצי בשכר ובהפסד, וכן בשאר בעלי חיים שאינם עושים מלאכה ואוכלים, אא"כ נותן לו שכר עמלו ומזונו, וא"צ לתת שכרו כפועל בטל שהרי אינו בטל אלא רגע אחד כדי להאכילה ולהשקותה (משא"כ חנווני שכל עסקו בכך). תוס'.

מותר לקבל עגלים וסייחים בלי שומא, שאינו מקבל אחריות, ומגדלם עד שיגדלו שליש, וחמור עד שתוכל לטעון משאות. וכתבו התוס' שהחידוש בדין זה הוא שכשלא שמו בתחילה בסתמא אינו מקבל אחריות, (ושמים אותם רק בסוף כדי לשער כמה השביחו), ואם שמין בתחילה בסתמא מקבל עליו אחריות.

שטרי מחוזנאי - אסור לכתוב בשטר העיסקה הניתנת לתגרים ע"מ שיקבלו חצי מהרווח את סכום הסחורה כולל הרווח המשווער, שמא לא יהיה רווח, ואמימר כתב משום שהיה מאמין להם אם לא היה רווח, ואמר רב אשי דמה נעשה אם ימות ונפל השטר לפני היתומים, (ומת אמימר, כשגגה שיוצא לפני השליט).

חכירי נרשאי - אסור למלוה להחכיר ללוה את הקרקע שמישכן לו בסכום קצוב של כורים לשנה, שהרי לא קנאה הוי ריבית קצוצה, שהרי אינו טורח בה וגם אם תלקה לא יפסיד מחכירתו כלום, ואף אם כותבים שקנאה ושהתה עמו כמה שנים ואכל בנכיתא ואח"כ החכירה לו אסור דריבית גמורה היא כיון שאין כאן צד הפסד.

עיסקה

עיסקה עניינה הוא שאדם נותן לחבירו ממון או פירות או בעלי חיים וכדו', וחבירו מתעסק עמם, ויש מזה רווח, ושניהם חולקים ברווח, ואיתא לקמן (ק"ד:) שחצי ממה שנותן נעשה מלוה, וחייב המקבל באחריות של אונסים וזולא, והחצי השני הוי פקדון, וממילא נמצא שחלוקת הרווחים חצי חצי היא מדינא, שהרי חצי המלוה הוא של המקבל וחצי הפקדון הוא של הנותן, ונמצא שיש איסור ריבית במה שהמקבל מתעסק בחצי פקדון, שכיון שהוא לא מקבל על זה שכר, נמצא שמתעסק בשכר המתנת המעות של חצי ההלואה, ובסוגיו יבואר אופן ההתר.

דין עיסקה - אסור לתת פירות או מעות לחנווני, ע"מ לקבל חצי מהרווחים, כיון שמתעסק בחצי פקדון של הנותן בשכר החצי מלוה, אא"כ נותן לו שכר על ההתעסקות, וכדלהלן.

ט"ח: כמה הוא שכרו - בברייתא יש בזה ג' שיטות כמה שכר צריך לתת למקבל העיסקה - לר"מ אין נ"מ בשיעור השכר ובלבד שיפסוק עמו שנותן לו זאת לשם שכר, ולר"י מספיק אפי' אם טבל עמו בציר ואכל עמו גרוגרת אחת כאחד מן השוק, וא"צ לפסוק שיהיה לשם שכר, ולרשב"י נותן לו שכרו משלם כפועל בטל, והיינו כמה היה מוכן לפחות משכר מלאכתו שהוא רגיל בה, כדי לעסוק במלאכה זו שהיא יותר קלה. ולתנא דמתני' שיעורו כפועל בטל של אותה מלאכה שממנה נתבטל. לשיטת רש"י היינו כשיטת רשב"י, אבל בתוס' פירשו כשיטת ר"מ שנותן לו כפועל שבטל ממלאכתו לגמרי (י"מ כמה אדם בטל היה מבקש עבור מלאכה זו, וי"מ כמה פועל היה מבקש כדי להבטל ממלאכתו לגמרי). (ולגבי השבת

שכר, אלא צריך לתת לו דינר בשכרו, ולשיטת רב י"א שמוותר בכל גוונא, וכתבו התוס' דהכא שרי אף לרב דאוסר צד אחד בריבית, ואף דגם ר"י אוסר אם צד ההתר אינו תלוי בידם, דשאני הכא שמוותר שלישי הוא דבר מצוי. וי"א שאינו מותר אלא כשיש לו בהמות שלו, ומשום שאינו מוסיף טירחא להאכיל עוד בהמה (גביל לתורא גביל לתורי), ולטעם זה אינו מספיק מה שטורח גם בפלגא מלוה שלו, שהרי בבהמה של שותפין א"צ להאכילה כל יום. תוס'.

חילוק בין עיסקה לשותפות - ר"א מהגרוניא נתן למקבל העיסקה את ראש הבהמה בשכרו, כדי שלא יהיה ריבית, והציע המקבל בגלל אשתו לתת חצי ממעות הבהמה (שהיתה סבורה שכשיהיו שותפין יתן לו יותר, משום שטורח בחלקו בלא לקבל שכר. תוס'). ולא נתן לו ר"א מהגרוניא בשכרו כלום אלא חילקו ביניהם גם את הראש, ואף שהאריס טרח עבורו להכניס ולהוציא, מפני שאריס משתעבד להביא מרעה לבהמה. ולענין מזון שניהם משלמים כדרך שותפין.

כמה זמן המקבל צריך לטפל בבהמה - לסומכוס צריך לטפל באתונות י"ח חודש, ובגודרות בהמה דקה כ"ד חודש, ואם בא המקבל לחלוק באמצע הזמן חבירו מעכב עליו, מפני שאינו דומה שנה הראשונה לשניה י"מ שמזונות השנה השניה מרובים משל ראשונה, ולכן יכול הנותן לעכב, וי"מ משום שהטיפול של השנה הראשונה קשה יותר, ויכול המקבל לעכב.

כמה זמן המקבל צריך לטפל בוולדות - ל' יום בבהמה דקה, (ולרבי יוסי ג' חודשים מפני ששיניה דקות והיא צריכה את אימה ואדם הרגיל בכך) ובגסה נ' יום כשיעור שהישראל מטפל בבכור לפני נתינתו לכהן, ואם הנותן רוצה שימשיך לטפל בוולדות שחצי מהם של המקבל, נוטל עוד חצי מהחצי השני בשכרו וא"צ לתת לו שכר עמלו ומזונו, כיון שחצי הולדות הם שלו לא בתורת מלוה, ולעצמו הוא טורח, ולא מחזי כריבית. ואמנם אין המקבל יכול לשום את הולדות בעצמו, ובמקום שרגילים לגדל את הולדות יותר אינו נוטל כלום משל חבירו.

ס"ט: חלוקת שותפות - אין שותף יכול לחלוק בלא דעת שותפו בדבר שיש בו טובים יותר וטובים פחות, כגון יין, או מטבעות שחלקם טבי וחלקם תקולי טבי משקלם קל ויוצאים יותר בהוצאה, ותקולי משקלם רב יותר והם

פרה וחמור - בעלי חיים שעושים ואוכלים כגון פרה וחמור גדולים שראויים למלאכה, וכל המלאכה של המקבל מותר לתת אותם בעיסקה ולחלוק בשכר בשבה ובוולדות. (ס"ט:).

שכר כתף - אם נהגו באותו מקום בעיסקה של עגלים וסייחים לתת מעות עבור נשיאתם, צריך לתת למקבל שכר זה, ולרשב"ג אם נתן לו עגל עם אמו או סייח עם אמו מותר מפני שאין טורח להוציא כיון שנמשך אחר אמו, וא"צ לתת שכר עמלו ומזונו כי אמו עושה מלאכה, ואפי' במקום שרגילים לתת שכר כתף כשמקבלם לבדם, מותר משום שמקבל בשכרו גללים, והיינו בשכר עמלו, אבל מזונו צריך לתת. תוס'. ולת"ק אסור דגללים אפקורי מפקר להו.

יש גורסים בברייתא מקרה נוסף שרגילים לתת את הולדות בשכר עמלו ומזונו, שלת"ק צריך לתת למקבל שכר זה, וילה"ס אם רשב"ג מודה בזה או לא. ולר"ח יש דין נוסף בברייתא, שאם הביא את הפירות לחצר המקבל מוסיף את שכר הבאת הפירות לשם עם שווי העיסקה.

ר"י ורבי יוסי בנו ורשב"ג כולם בשיטה אחת, ואין הלכה כדבריהם אלא כר"ש דנותן לו שכרו משלם, ודלא כר"ת דס"ל שהלכה כרשב"ג. תוס'.

שיעור חלוקת הרווחים המותרת בעיסקה - בני רב עיליש הוציאו עליהם שטר עיסקה שכתוב בו שיקבל חצי בשכר וחצי בהפסד, ואמר רבא שודאי רב עיליש לא היה גורם איסור עיסקה, אלא אם מקבל חצי שכר יקבל שני שלישי בהפסד, וא"כ אינו מלוה אלא שלישי, ומה שמקבל רווח משליש עד חצי הוא שכר על הטירחא בשני שלישי פקדון, ואם מקבל חצי הפסד יתן שני שלישי מהשכר ומה שמקבל יותר מחצי הוי שכר עמלו, ולא מהני טובל עמו בציר דהלכה כר"ש. לרש"י הדבר תלוי במקבל לקבוע בין ב' האפשרויות הנ"ל, וכתבו התוס' דשמא קבעו זמן מתי יברר המקבל דבר זה, או שרבא היה תמה על לשון השטר, ולר"ח ולרבינו משולם היה כתוב פלגא בשכר ובהפסד, ודקדק רבא שהפלגא לא הולך על ההפסד כי זה ריבית, אלא מקבל שני שלישי על ההפסד, שהרי כדי לקבל חצי הפסד צריך לתת שני שלישי מהרווח.

ס"ט. אם מועיל שכר שאינו ודאי - אם קצץ שכל מה שתשביח הבהמה יותר משליש יהיה של המקבל, לשמואל אסור מפני שאם לא תשביח כך לא יקבל

לקנות פירות למכור בחנות או להוליך בספינה אסור מפני שאין כאן שבח בגוף החנות או הספינה, והוי שכר המעות, ואם נוטל המעות בשביל ליפות ולהשביח את גוף החנות או הספינה מותר.

אם מותר לשוכר ספינה לקבל אחריות על אונסים-
 לרב מותר למי ששוכר ספינה לקבל על עצמו אחריות אונסיה, וטענו לו רב כהנא ורב אסי שכיון שמקבל אחריות אסור לקבל שכירות דמחמת האחריות הוי מלוה ושכרה הוא ריבית, ואמר רב ששת שטעמו של רב הוא מפני ששינוי שמי ששם פרה לחבירו מותר לתת שכרה, משום שלא עשאה דמים מחיים שאם תזול יוכל להחזירה בעין אלא לאחר מיתה אם תמות או תישבר, וכיון שלא קיבל אחריות זולא לא הוי הלואה, וא"כ גם בספינה כיון שלא קיבל אחריות זולא לא הוי הלואה אף שקיבל אחריות אם תישבר, וכן פסק רב פפא להלכה, ועל פי זה נהגו לשלם את השכירות בשעת משיכה, אע"פ שאם נשברה משלם את שוויה.

ע. אם הוי ריבית כשהאחריות על המקבל- שמואל היה משכיר סיר של יתומים, והיה שוקלו בלקיחה ובהחזרה, והיו משלמים גם שכירות וגם פחת. ואמר רב נחמן שאין ללמוד מזה כרב עגן להתיר ריבית ליתומים דאטו מפני שהם יתומים צריכים ללכת אחר אביהם לבית הקברות, (וכתבו התוס' דהו"מ למיפוך דאינו מותר שהרי הלואה אינו יתום, אך י"ל דס"ל שאין הלואה עובר איסור כשהמלוה אינו עובר), ומה שעשה שמואל זה מותר לעשות גם בגדולים, כיון שאף שמשלמים על מה שנפחת ממשקל הנחושת, אינם משלמים על מה שנפחת שווי הנחושת שנשארה.

אף אם אחריות הזולא על הנותן הוי ריבית אם האחריות על המקבל- התוס' הוכיחו מדין זה שאם גם האחריות על הפחת היא על המקבל, אע"פ שאינו מקבל אחריות אלא משעת שבירה אסור, ואינו מועיל שהנותן מקבל עליו זולא ויוקרא. ולפי זה מה שהתירו בספינה שהמקבל יקבל אחריו על הספינה, הטעם הוא מפני שלא משלם למשכיר את מה שספינת העץ נפחתה ע"י המים. ודלא כריב"ן שמתיר עיסקה קרוב לשכר ורחוק להפסד אם מקבל על עצמו יוקרא וזולא, ומה שמצינו (ס"ד) שמוותר כשמקבל יוקרא וזולא היינו דווקא במכר גמור.

חביבים למי ששוקל כנגדם. אבל אם המטבעות שוות כמאן דפליגי דמי.

צריך הדיין להודיע טעם פסיקתו משום והייתם נקיים, והיינו כשיש לו פתחון פה לחושדו, אבל בעלמא א"צ להודיע טעם, וי"א שאם דנים ע"י כפייה צריך להודיע בכל גוונא. תוס'.

כמה כללים ודינים בהלכות ריבית

החילוק בין הלואה לשכירות- רב חמא היה משכיר מעותיו בלשון שכירות מפני שהיה סבור שאין חילוק בין כלי למעות והיה מקבל אחריות אונסים. תוס'. והפסיד רב חמא את מעותיו שהמלוין בריבית נכסיהן מתמוטטין, מפני שיש חילוק בין כלי למעות, דכלי חוזר בעין ואין אחריות על השוכר אם נאנס או נשבר מחמת מלאכה, ועוד דניכר שנפחת מחמת המלאכה, אבל מעות אינם חוזרים בעין שהרי מוציאם, וחייב באחריות, ואסור אפי' בלשון שכירות, ואפי' החזירים בעין לא ניכר שנפחתו, וא"כ השכירות היא ריבית. והקשו התוס' שלפי זה דבר שאינו נפחת (טבעת וכדו') אסור להשכיר, עוד הקשו א"כ איך מותר להשכיר מעות כדי להתראות או להתלמד, וריב"ן לא גורס "ויודיע פחתיה", ולכן פירשו התוס' שבכלי אף אם נתן לו רשות להוציאו ולהחזיר אחר, השכר הוא עבור הפחת אם יחזירו בעין, אבל במעות משכרים ע"מ להוציאם ולא משלם עבור הפחת.

ריבית שאינה מלוה למלוה- מותר לתת מעות לחבירו כדי שילוה מעות לאדם שלישי, דלא אסרה תורה אלא ריבית מלוה למלוה. וכן מותר לתת לחבירו מעות בשביל שיאמר לאדם שלישי להלוות לנותן, דשכר אמירתו הוא נוטל.

דיני עיסקה בבעלי חיים שעושים ואוכלים, וחלוקת הוולדות בעיסקה, ושכר כתף בעגל עם אמו לרשב"ג, נתבארו לעיל.

מתי חוכר יכול לקבל מעות מבעה"ב ולהוסיף לו על שכרו- השוכר שדה מחבירו תמורת י' כור חטים לשנה, מותר לבקש מהבעלים מאתים זוז לצורך השדה לזבל לקצור לזרוע ולחרוש, ולהוסיף על שכרו עוד ב' כורים לשנה, ואין בזה משום ריבית, מפני שנחשב שחוכר ממנו שדה משובחת יותר. אבל בחנות או בספינה הוצה מעות כדי

חיוב בכורה בצאן ברזל - המקבל צאן ברזל מן הנכרים, הוולדות פטורים מן הבכורה, לא מיבעיא שאם הצאן ברזל ילדה בכור שאינו קדוש שהרי האמא של נכרי, אלא אף אם הוולדות שהם מהחצי ששייך לישראל ילדו בכור, ג"כ פטור מן הבכורה. הגמ' רוצה להוכיח מכאן שצאן ברזל נמצא ברשות הנותן שאם הם באחריות המקבל למה פטורים מבכורה (ולתוס' הקושיא דאם יש כאן ריבית דאורייתא, א"כ יצא מרשות הבעלים לגמרי, ואמאי פטור מבכורה), אב"י מעמיד באופן שלא קיבל המקבל אונסא וזולא, ורבי דוחה שא"כ זה לא נחשב צאן ברזל שהרי הם פוחתים אצלו, ועוד דא"כ ליפלוג וליתני בדידה וכו', ועל כן אומר רבא שאע"פ שצאן ברזל הוא ברשות המקבל פטור מבכורה כיון שיד נכרי באמצע, שאם יתבע את מעותיו ולא יתן לו יתפוס את בהמותיו, ואם לא מצא יתפוס את הוולדות המגיעות לחלקו של ישראל.

וכתבו התוס' שאף שבהמת ארנונא חייבת בבכורה אם הישראל יכול לסלק בזווי, והכא נמי יכול לסלקו בזווי, שאני הכא שמתחילה היא של עכו"ם וכיון שיכול לגבותה לא יצאה מרשותו לגמרי, אבל בארנונא שמתחילה היא של ישראל לא יצאה מרשותו אם יכול לסלקו בזווי.

ריבית בנכרי - מבואר במתני' שמותר ללוות מגוי ולהלוות לו בריבית, וכן בגר תושב. והנה כתיב "מרבה הונו בנשך ומרבית לחונן דלים יקבצנו" והיינו כגון שבור מלכא שיטול ממנו את הממון כדי לתת לאותו לעכו"ם שהם דלים מן המצוות, ואמר רב הונא שהחידוש בזה הוא בישראל המלוה לעכו"ם שגם זה יורד לטמיון, ומבואר שאסור להלוות לעכו"ם בריבית. וע"כ צ"ל דמתני' איירי בכדי חייו אבל יותר מזה אסור מדרבנן דילמא אתי למיסרך, או דאיירי בת"ח שאין לחוש שילמוד ממעשיו. (ומהא דכתיב "לנכרי תשיך" אין ראייה שמותר להלוות לו בריבית, דשמא בא לאיסור עשה להלוות לישראל בריבית). ולל"ב כוונת רב הונא שיש להקדים הלואה לישראל להלואה לנכרי, אפי' אם הנכרי נותן ריבית וישראל בחינם, (ועני קודם לעשיר, ועניי קרובים ממשפחתך קודמים לעניי עירך דכתיב "עמך" הקרובים לך, ועניי עירך קודמים לעניי עיר אחרת דהו עמך טפי).

ריבית בנכרי בזמננו - כתבו התוס' דמה שנהגו להלוות לנכרי בריבית, או משום דקיימא לן כלישנא בתרא. או משום שבזמננו שיש עלינו מס מלך ושירים הכל נחשב כדי חייו, או דכיון שאנו שרויים בין העכו"ם וצריכים להשתכר מהם, א"כ אין לאסור ריבית כדי שלא ללמוד ממעשיהם יותר משאר מו"מ עמהם. עוד דנים

ריבית במעות של יתומים - (עיי' בדין הקודם בדברי רב ענן ורב נחמן). מעות של יתומים מותר להלוותם קרוב לשכר ורחוק להפסד והיינו לתת את המעות בעסקה ולתת ליתומים חצי מהרווחים, ואם יהיה הפסדים לא יפסידו היתומים, שאף שבדיקנני (יתומים גדולים שנתמלא זקנם) אסור, הכא שרי דאינו אלא אבק ריבית ומדרבנן אסור, ולא גזרו ביתומים כדי שלא יכלו מעותיהם. ואמר רב יוסף שכך יש לנהוג במעות יתומים, שיתנו אותם בעסקה קרוב לשכר ורחוק להפסד לאדם שיש לו גרוטאות זהב שאין דרך להפקידם, ויהיה ממה לגבות (אבל כלים שמא פקדון הם, ויקח אותם הבעלים ע"י נתינת סימן), ולרב אשי יתנו לאדם שאין ערעור על קרקעותיו, ושומע לדין התורה, ולא נידוהו חכמים, ויעשו את העסקא בפני בי"ד שיש להם כח להפקיר נכסיו, ולהתנות שיהיה קרוב לשכר ורחוק להפסד.

כתבו התוס' שאין כוונת הגמ' שכלים יכולים להוציאם מיד המחזיק בהם ע"י נתינת סימן, שהרי יכול לטעון שהוא קנה אותם, (ואם החשש שהוא שהמחזיק יודה, א"כ בגרוטאות ג"כ אם יודה יוציא מידו), ואין לומר שכוונת הגמ' שיטען כך אחר מיתת המחזיק, דנטעון ליתומים לקוח, דאל"כ לא שבקת חיי לכל בני עשירים על כלים שאין רגילות להשתמש בהם, אלא כוונת הגמ' שחוששים שיבואו עדים ויעידו שהפקיד כלים עם סימנים, ויוציאום מיד המחזיק, וזה אין לחוש בגרוטאות, שכיון שאין בהם סימנים אין כאן עדות.

קרוב לשכר ורחוק להפסד רשע, קרוב להפסד ורחוק לשכר חסיד, קרוב לזה ולזה או רחוק לזה ולזה, זו היא מידת כל אדם.

צאן ברזל

צאן ברזל היינו עיסקא שכל האחריות היא על המקבל, ונותן לו מעות בסיום העיסקא, וחולקים ברווח.

ע: איסור ריבית בצאן ברזל - אין מקבלים צאן ברזל מישראל מפני שהוא ריבית, אבל מקבלים צאן ברזל מן הנכרים.

אם האיסור ריבית בצאן ברזל הוא מדאורייתא או מדרבנן - כתב רש"י שאף שאם עיסקא אסורה כ"ש בזה שהאחריות כולה על המקבל, נקט לאשמועינן שבנכרי מותר, וכתבו התוס' שלפי זה אין האיסור אלא מדרבנן מפני שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד. ור"ת מפרש דאיירי שפסק דמים על הצאן ועל הרווח, וצריך לתת לו סכום קצוב בכל שנה, והוי ריבית קצוצה.

התוס' אם בני נח מוזהרים על הריבית כמו על גזל או שאינם מוזהרים.

ע"א. גנות המלוה בריבית - אדם שקראו לו רשע

יורד לחייו מתקוטט עמו כאילו הכהו וכאילו בא להורגו, (וי"א שרשאי לרדת לאומנותו ולמעט מזונותיו, ורש"י חולק על זה, ובתוס' הביאו בשם ר' צדוק גאון שמוותר לשרוף שלישי תבואתו, וכתבו שהוא תימה גדול). ואילו המלוה בריבית מביא לבלר וכו' וכותבין וחותמין שהוא כפר באלוקי ישראל שהלוה ישראל בריבית.

עונש המלוה בריבית - כל המלוה בריבית נכסיו

מתמוטטים, ומי שאינו מלוה בריבית אף אם נכסיו מתמוטטים כמו שמצינו שגם צדיקים גמורים נכסיהם מתמוטטים. תוס'. עולים, שאין הצדיק מתמוטט לעולם, אבל המלוה בריבית ימוט לעולם.

עבד עברי בגר - כתיב "וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך

וכו' וכי תשיג יד גר ותושב עמך, ומך אחיך עמו, ונמכר לגר תושב עמך, או לעקר משפחת גר", בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית וכו' עד שמוכר עצמו שנה ונמכר לך, ולא לך אלא לגר, ולא לגר צדק אלא לגר תושב, "משפחת גר" זה הנכרי, "עקר משפחת גר" הנמכר לעבודת כוכבים עצמה של עכו"ם. תוס'. והנה גר אף שאינו נקנה בעבד עברי דלא שייך בו "ושב אל משפחתו", מ"מ גר יכול לקנות עבד עברי, ואמנם אין מורישו לבניו, כמו שנכרי אין מוריש עבד עברי לבניו, (וכן נרצע אין מורישים אותו).

איסורים באשה משום קלקול - אשה אינה קונה עבד

עברי דלאו אורח ארעא, ובברייתא אחרת מבואר שאשה קונה שפחה ולרשב"ג אף עבד, והגמ' מעמידה את הברייתא הזו בעבד כנעני שהוא פרוץ והאשה מפחדת להפקיר עצמה בפניו אבל בעברי לא שאם יקלקלו לא יפרסם את הדבר. (וכן אסורה לגדל כלב לרש"י שמא תקלקל עמו, ולתוס' לא נחשדו ישראל בזה ואין בזה איסור יחוד, אלא לזות שפתים בעלמא, מפני שאם יהיה נסרך אחריה תזרוק לו אומצא, וכן אסורה להכניס לביתה בר בי רב).

ריבית בגר תושב - גר תושב שקיבל עליו שלא לעבוד

עבודת כוכבים ואוכל נבילות יש מצוה להחיותו, אבל אין בו איסור ריבית.

ע"א: ריבית בערב - ישראל שלוח מישראל בריבית

עובר הערב בלא תעשה "לא תשימון" וכן הלוח והמלוה והעדים. ואם ישראל לוח מנכרי בריבית, אסור לישראל להיות ערב על הלואה זו, כיון שבדיני הנכרים המלוה גובה מהערב וכאילו הערב לוח מהנכרי וחזר והלוה לישראל, ואם קיבל עליו הנכרי שלא לגבות תחילה מהערב כישראל, מותר להיות ערב על הלואה זו דבזה לא נחשב שלוח מתחילה מהישראל, אלא רק בשעה שפרע לנכרי. וכתבו התוס' (בסוף העמוד) שמוותר לישראל להיות ערב לישראל עבור נכרי, כיון שהישראל תובע מהלוה תחילה, ואם הנכרי לא יפרע לא נעשה לוח אלא בשעה זו, ויכול לפרוע את הקרן והריבית.

ישראל המלוה מעות שלוח מנכרי בריבית

או איפכא

ישראל שלוח מעות מנכרי בריבית אסור לו להלוותם

לישראל אחר בריבית לפני שפרעם לנכרי. וכתבו התוס' שדבר זה אסור לא רק כשפורע את הריבית לישראל, אלא אף אם פורע לעכו"ם אסור, דהוי כנותן למלוה עצמו מדין ערב. ואם נתן הישראל את המעות בשליחות הנכרי אסור דאין שליחות לנכרי וממילא לא זכה במעות עבור הנכרי, ולכן אין השני חייב לנכרי כלום, וכשנותן לנכרי ריבית הרי הוא פורע את חוב הישראל הראשון, ואסור דהוי כנותן לישראל עצמו. תוס'. (ועיין לקמן דעת רב אשי ורבינא). אבל אם אמר הנכרי ללוה הניחם ע"ג קרקע והיפטר והישראל השני נטלם מהקרקע מותר, וכתבו התוס' שאף אם לא הפקיר את המעות שהניח, וא"כ כשנטלם נטל מעות של הראשון, מ"מ כיון שהעכו"ם פטר את הראשון מהחוב, א"כ אינו פורע עבור הראשון וש"י (אבל בלא הנחה ע"ג קרקע אסור אע"פ שהעכו"ם פטרו מהחוב, דכיון שקיבל המעות מיד ישראל נראה כנותן לו ריבית) תוס'. וכן אם לקח הנכרי מיד הלוח ונתן ליד הישראל השני מותר, (וקמ"ל דלא אמרינן דאדעתא דישאל עביד והיה הנכרי שלוחו ונחמיר מדרבנן לאסור), וזה מותר אף אם פורע לישראל בשביל הנכרי. תוס'.

נכרי שלוח מעות מישראל בריבית מותר לנכרי

להלוותם לישראל בריבית, אבל אם הלוח הנכרי את המעות עבור הישראל אסור, ואיסור זה הוא חומרא דרבנן, דמדאורייתא אין שליחות לנכרי. וכתבו התוס' דלא אמרינן שהישראל השני הוא שליח של הראשון לקבלת החוב מהנכרי, כיון שאין שליחות לנכרי (וצריך שיהיה הזוכה שלוחו של בעל הממון. אחרונים). עוד כתבו התוס' שמדברי רש"י ור"ח

קונס'ים. והקשו התוס' למה השטר לא נפסל מחמת שעברו על "לא תשימו", שהרי עברין נפסל אף שאכל נבילות להכעיס, ולא משמע דאיירי כשהעדים לא יודעים שיש כאן ריבית, ואפי' אם ניכר הריבית אינם יכולים לטעון שידעו שבי"ד לא יגבו את הריבית ולכך אינם פסולים, שהרי האיסור הוא כבר משעת כתיבה. ותי' התוס' דאיירי בריבית דרבנן, ולא נפסלו כיון שאין מרויחים כלום, אי נמי אף בדאורייתא יש להכשירם משום שסבורים שהעדים לא עוברים על איסור ריבית. ולר"מ אינו גובה אף את הקרן, דקנסין התירא מקמי איסורא. ואין הלכה כר"מ, דהלכה כר"מ בגזרותיו ולא בקנסותיו. תוס'. שיטת ריב"ם שאינו גובה ממשעבדי אבל מבני חרי גובה על פי השטר, (ומ"מ קורעים אותו דאסור להשהותו), אבל התוס' כתבו שאינו גובה בו כלל, ואפי' אם יש עדים אחרים על המלוה, או שהחייב מודה, אינו גובה כלל.

שטרי חוב המוקדמים לזמן ההלוואה פסולים שמא יטרוף לקוחות מהזמן שכתוב בו, ושטר הלקוחות קודם להלוואה. לר"ל היינו כר"מ דקניס התירא אטו איסורא, אבל לרבנן כשרים, ואע"ג שעשו איסור ונפסלו, כתבו התוס' (ד"ה שטר, בסופו) דאיירי שיש עדים שהיו אנוסים מחמת נפשות, או שאומרים שטעו. ולר"ח אף לרבנן הכא פסולים ואינו גובה מזמן ההלוואה בפועל, גזירה שמא יגבה מהזמן הכתוב בשטר שיש שאינם מדקדים בזמן ההלוואה לומר שהשטר מוקדם והמקח קדם להלוואה.

מכירה לא אמיתית, אם דין המעות ששילם כמלוה בשטר או כמלוה ע"פ - מעשה באדם שאכל פירות שדה ג' שנים במשכנתא, ואמר לו המלוה שאם לא יסכים למוכרה לו יטמין את שטר המשכנתא ויטען לקוחה היא בידי ואבד שטר המכירה ויש לי חזקה ג' שנים שאחרי ג' שנים אין הקונה נזהר בשטר המכירה, והלך הלוה והקנה את הכרם במתנה בעדים לבנו הקטן כדי שמה שמוכר אח"כ לא יחול, ויוכיח זאת ע"י שטר המתנה, ואח"כ מכרה למלוה, שזה ודאי שהמכר לא חל, אלא שיש לדון אם המעות שתובע הלוקח שהרי מכר לו שדה שאינה שלו וקיבל מעות וכתב לו אחריות דינם כמלוה בשטר או כמלוה על פה, ונ"מ אם גובה ממשעבדי.

ע"ב: אביי מוכיח שגובה ממשעבדי ממה שמודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו וגובה מנכסים משועבדים, והכא נמי מודה במכירה באחריות, ואף שהשטר בטל לענין המכירה, אינו בטל לגבי האחריות, וכתבו התוס' שהראיה היא שהרי נאמן לומר פרעתי כיון שלא ניתן ליכתב, וא"כ אין השטר מועיל אלא ע"פ הודאתו, כמו במודה בשטר שכתבו.

משמע שגם למסקנה הדבר אסור מדרבנן, אבל תוס' עצמם סוברים שאין איסור אלא בקיבל המעות מן הנכרי ונתנם לחבירו.

ריבית במעות של ישראל שהם אצל עכו"ם או איפכא - מעות של ישראל אפי' הם אצל נכרי שהוא אפטרופוס או סנטר, אסור ללוותם בריבית, אבל אם הם מופקדים אצלו מותר כיון שהם באחריות הנכרי. ומעות של נכרי שהם אצל ישראל באפטרופוס או סנטר מותר ללוותם בריבית, והם מופקדים אצלו ובאחריות אסור. ור"ת התיר לישראל לשלוח לישראל אחר משכון ע"י עכו"ם או עבד, ולתת את ההלוואה לישראל ולומר לו שהוא מלוה לו בשביל הנכרי, אם אינו סומך אלא על המשכון, שהרי הלוה אין לו תביעה על המלוה על המשכון שהרי קיבלו מן העכו"ם.

אם יש מקרים שיש שליחות לנכרי - י"א בשם רב אשי דיש שליחות לנכרי בכל התורה, ורק בתרומה אין שליחות לנכרי, וברותא היא שהרי מתרומה לומדים דין שליחות לכל התורה. וי"א בשמו שנכרי לא יכול להיות שליח לישראל, אבל ישראל לנכרי יכול להעשות שליח, וברותא היא שהרי כתיב "אתם גם אתם" שגם המשלח וגם השליח צריכים להיות בני ברית.

אם יש זכיה לנכרי - לרבינא יש לנכרי זכיה מדרבנן כמו לקטן (ולכן מותר לישראל ללוות מעות שרוצה ישראל להחזירם לנכרי והוא זוכה את המעות לנכרי), והגמ' דוחה שרק לקטן תיקנו זכיה משום דאתי לכלל שליחות, משא"כ עכו"ם דלא אתי לכלל שליחות.

ע"ב. ריבית בנכרי שנתגייר - ישראל שלוה מנכרי בריבית ונתגייר הנכרי, וזקף את הריבית במלוה שחישב את הריבית וזקף הכל יחד במלוה, וכתב לו שטר עליהם, אם עשה כך לפני שנתגייר מותר להחזיר לו את הריבית דמשעת זקיפה הוי כגבוי, ואם נתגייר ואח"כ זקפה במלוה אסור לגבות את הריבית, ואת הקרן מותר. ואם הנכרי לוח מ ישראל בריבית ונתגייר, אם זקף את הריבית במלוה לפני שנתגייר מותר לגבות את הריבית, ואם זקפה במלוה אחרי שנתגייר לרבנן גובה את הקרן ולא את הריבית, ולרבי יוסי אף גובה את הריבית, כדי שלא יאמרו שנתגייר בשביל הריבית, והלכה כרבי יוסי.

כמה דינים בשטרות שאינם כדין

שטר שכתוב בו ריבית פלוני לוח מפלוני מנה בריבית כך וכך לזמן פלוני לרבנן גובה את הקרן ולא את הריבית, ולא

ע"ג. תשלום במקום אחד לפי מחירו במקום אחר-

המוליך חבילה ובא חבירו ורוצה לשלם לו לפי מקום היוקר, אם האחריות בדרך על המוכר מותר, שאין כאן הלוואה עד שתימכר ביוקר, וכתבו התוס' שצריך לשלם לו שכר עמלו ומזונו, כדי שהיטרחא לא תהיה ריבית, והחידוש הוא בסיפא. ואם האחריות על הלוקח אסור מפני שיש כאן הלוואה, ומחזיר לו יותר בריבית.

המוליך פירות ובא חבירו ואמר שישלם לו על פירות אלו פירות במקום היוקר, מותר רק אם יש לו פירות במקום היוקר דמהשתא הם ברשותו, ואע"פ שלא משך החשיבו רבנן שהפירות ברשותו, להחזיר סאה בסאה שאינו ריבית קצוצה אלא אבק ריבית דרבנן, אבל אם אין לו אסור דנתן לו פירות יקרים יותר בשכר המתנת מעות.

חמרים - מותר לחמרים לקבל תשלום במקום היוקר ולשלם לזמן פלוני כשער הנמכר במקום הזול, מפני שע"י המעות מגלים להם את השער שבעלי הבתים של מקום הזול מכירים אותם ע"י המעות הללו ונותנים להם בהקפה, ומשתכרים בזה, ונח להם לטרוח אפי"א אם לא היה המתנת מעות, ור"ח פירש שבעלי הבתים היו מגלים להם אם היה חוזר ומתייקר המחיר. וי"א מפני שמוזילים להם כששומעים שאינם משתכרים בה, ונ"מ בתגר חדש שמגלים להם השער, אבל אין מאמינים לו למכור לו בזול. ואדם חשוב עליו להחמיר ולא לקבל לפי שער הזול ממש. ואין ההתר הנ"ל אלא התבואה ולא בגרוטאות בשאר פרגמטיא, דתבואה שכיח ושייכים הטעמים הנ"ל, משא"כ שאר דברים.

על מי האחריות בחמרים - שיטת רש"י שההתר הוא אפי"א אם האחריות בהליכה ובחזרה היא על החמרים, אבל התוס' כתבו שאם האחריות בחזרה היא על החמרים יש בזה ריבית, כמבואר (ס"ה). בטרשא דרב חמא, וכאן יש לאסור יותר מפני שגם מעות של אחרים היו מועילים להם, וא"כ הוי הלוואה בריבית. ועל כן פירשו התוס' שהאחריות בחזרה היתה על המוכרים, והיו משתכרים באיזה סחורה בהליכה ממקום היוקר למקום הזול. ואם נותנים להם שכר עמלם פשיטא שמותר, ולר"ח היה נותן להם שכירות החמרים, אבל לא שכר עמלם.

פרדיסא (אם מותר לקנות בזול יין שעתידי להיות) וקונה את היין כשהענבים בוסר או סמדר ולא הגיעו לביכור - לרב אסור כיון שמשלם מחיר זול יותר ממה שיעלה אח"כ היין וההזלה היא בגלל הקדמת המעות, ולשמואל מותר כיון שיתכן שהיין יתקלקל ויפסיד הכל, ולא מיחזי כאגר נטר,

ורבא דוחה דשאני הכא שלא ניתן ליכתב כיון שנתנו במתנה, ובע"כ כתבו. אבל שטר חוב מוקדם אין לפוסלו מטעם שלא ניתן ליכתב, כיון שניתן ליכתב מזמן ההלוואה. ומה שמצינו שהמוכר שדה גזולה באחריות גובה את הקרן מונכסים משועבדים ואת השבח מונכסים בני חורין, התם כוונתו לפייס את הנגזל כדי שלא יקראוהו גזלן וי"א כדי לעמוד בנאמנותו, אבל כאן לא כתב את השטר אלא כדי להבריא ממנו את הקרקע.

פסיקה על הפירות

איסור פסיקה - אסור לשלם מראש עבור פירות ולפסוק שיתן לו אח"כ את הפירות, ואם כבר יצא השער מותר לפסוק.

איזה שער מתיר פסיקה - יצא השער היינו כשהפירות נמכרים בדורמוס איטליז רב וגדול, וכ"ש בשער של חיטים דאכלבי וארבי כשנפתחים האוצרות והספינות מביאות סחורה, אבל שוק של עיירות קטנות לא נחשב יצא השער.

מה הדין כשיש ב' שערים שונים - אם תבואה חדשה נמכרת בזול יותר מהישנה, אין פוסקין על החדשה, כיון שיקבלה ממנו כשתהיה ישנה ותתייבש כל צרכה. ואם התבואה נמכרת בזול יותר ללקוטות שסתם תבואת לקוטות אינה יפה, לפי שמלקטים מכמה שדות ומערבים שיפון עם חיטים אין פוסקין, עד שיצא השער בשוה ללוקט ולמוכר, אבל ללקוטות עצמם פוסקים לפי שער הלקוטות מפני שיכול ללוות מלקוט אחר אבל מה שיכול לקנות מלקוט אחר אינו סיבה להחזיר פסיקה. תוס'. אבל בעה"ב זילא מילתא לקנות מלקוט, ואב"א בעה"ב אינו קונה מלקוט כי הלוקח רצה פירות טובים.

פסיקה בדרך הלוואה - מסקנת הגמ' שלווים על שער שבשוק י"מ הלוואת ממון שאם לא יפרע לו ישלם לו פירות כפי שער של זמן ההלוואה, וטעם האיסור להו"א משום שזה דרך הלוואה. וי"מ שלווים סאה בסאה על שער שבשוק, וכתבו התוס' דאיירי שיש ללווה מעות או שיש לו מעט, והקשו למה צריך שיצא השער, והרי יכול לקנות אף ביותר מהשער.

תשלום מראש על יין - מותר לשלם מעות על יין בתשרי ולבחור יין בטבת אע"פ שאם היו לוקחים יין בתשרי שמא היה מחמיץ, ונמצא שנוטלים יין טוב בשכר הקדמת המעות, ועדיין לא יצא השער, ואע"פ שיש לו אסור כיון שהיין רגיל להחמיץ ושמא כולו [שלו] החמיץ. וטעם ההתר משום דמעיקרא לא שילמו אלא על יין טוב, וחומץ מתחילתו הוא חומץ קלקולו בתוכו אלא שאינו ניכר.

תוספת שאינה ריבית - בני שנוותא היו נותנים לרבינא יותר יין ממה שהיו צריכים לתת לו, ואין בזה משום ריבית אלא הוי מחילה כיון שעשו כך מדעתם בלי קציצה, ולא אמרו שעושים כך בגלל הקדמת המעות. וכתבו התוס' שדווקא אחרי הפרעון מותר, אבל לפני שפרע אסור אפי' אם אינו אומר שעושה כך בגלל המתנת המעות. ואף שהקרקע לא של המוכרים, מ"מ אין בקניית היין משום גזל אף שקרקע אינה נגזלת, דכיון שהם היו משלמים ממנה מס הרי היא כשלהם.

מותר לתפוס אנשים מישראל שאינם הגונים ולהשתעבד בהם, דכתיב "לעולם בהם תעבודו ובאחיכם", אבל אם נוהג כשורה לא, דכתיב "ובאחיכם בני ישראל וכו'".

שליח שפשע וגרם הפסד למשלח - הנותן מעות לחבירו כדי שיקנה לו יין ופשע ולא קנה, לרב חמא צריך לשלם לו כפי שאפשר להשיג יין בזול במקום שרגילים לקנות יין, ולרב אשי א"צ לשלם דאסמכתא לא קניא ואפי' אמר לו שאם לא יקנה ישלם לו אינו חייב. ואף שיכול האריס להתחייב "אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא" ושמין כמה היתה ראויה לעשות ונותן לו, שם זה תלוי בו משא"כ הכא שמא לא ימכרוהו לו. וכתבו התוס' דחשיב אינו בידו במחיר הזול כיון שהשער הזול אינו נמשך כ"כ, אבל באריס נחשב בידו שהרי יכול לקנות חיטים ביוקר. ואם שלח אותו לקנות יין מסוים אף לרב חמא א"צ לשלם, דשמא לא היו מתרצים למוכרו לו.

ע"ד. מתי הוי אסמכתא - שיטת רש"י (סנהדרין כ"ד): שאסמכתא היינו כשסומך על דבר שהוא בידו וחושב שלא יגיע לידי חיוב, אבל משחק בקוביא שאינו תלוי בו לא הוי אסמכתא, אלא מספיקא גמור ומקני. ושיטת התוס' שאם התחייב על דבר שאינו גוזמא אלא שישלם מה שהפסיד לא הוי אסמכתא, ודבר שאינו בידו אף דלא הוי גוזמא הוי אסמכתא, אא"כ אינו בידו כלל.

ומודה רב בתורי דנפיש פסדייהו לרש"י הכונה במקום שחורשים בשוורים שמצוי הפסד, ור"ח גורס בתורי והיינו שמוכר וולדות עדרו, ורב מתיר כיון שמצוי הרבה שמפילות יותר ממה שמצוי קלקול בכרם.

באיזה אופן מותר להלוות חיטים לאריס והאריס מחזיר תבואה חדשה בימות הגורן - שמואל התיר באופן שבעל השדה יסייע בחרישה ובקצירה ויקנה בגוף הקרקע, דבלא זה אסור דהוי הלוואת סאה בסאה. ור"ח פירש דאיירי בזמורות שהלוקח משלם עליהם יותר ממחירם עכשיו שעדיין הם קטנים, ולכן צריך להפוך בקרקע.

באיזה אופן מותר לשלם יותר כשמשלם מאוחר - רבא התיר באופן שממשיכים לעשות איזה מלאכה, דכיון דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ואין כאן המתנת מעות, ויכולים להוסיף על השכר. ורבא עצמו היה לוקח מהאריס באייר יותר ממה שאחרים לקחו בניסן, ואמר שאין בזה ריבית מפני שהאריס מרוויח מהקרקע יותר כשהקרקע ברשותו עד אייר ואינו בשכר המתנת המעות, והוצאת האריס לפני כן אינה כדין שהרי הקרקע משועבדת לאריס.

ע"ג: דין בית ממושכן שמכר אותו הבעלים - רבא קנה מנכרי קרקע שהיתה משועבדת לרב מרי בר רחל, ואחרי שנה רב מרי שילם לרבא שכירות, דבסתם משכנתא אין הלואה יכול לסלקו במשך שנה והוי כמכר במשך אותה שנה. ואמר לו רבא שאם היה יודע שהיא ממושכנת לא היה קונה, ומכאן ואילך ינהג עמו כדיניהם שאינם נוטלים שכר דירה עד ששילם הלואה את חובו ואמר רבא שיכוף את הנכרי לשלם חובו. וכתבו התוס' שלא ניכה מהחוב מפני שהיה בטוח שהנכרי יפרע, או כדי להראות שהוא נותן שכר שלא יהיה נראה כריבית. עוד כתבו התוס' דצ"ל שרב מרי לא רצה לקנות שדה זו, דא"כ הרי יש בזה דינא דבר מצרא.

שיטת רש"י שרב מרי לא היה חושש מריבית שהרי רבא לא היה חייב לו (וחשש משום גזל), והתוס' כתבו שיש בזה אבק ריבית שרבא הניח לרב מרי לדור בבית משום המתנת המעות.

אדם שמשיכן את ביתו ביד אחרים, יכול להקדיש או למכור את החלק שהוא יותר מהחוב, ובהקדש אסור לשוכר לדור בו לפי שההקדש מעורב בו, אלא ימכור הבית ויקח מה ששילם. תוס'.

עוד כתבו התוס' שאם אינו מתכוון אלא שחבירו יאמין לו הוא אסמכתא, אבל אם מתכוון להקנות לא הוא אסמכתא.

ג' שנתנו מעות לאדם אחר כדי שיקנה עבורם דבר, והלך וקנה לאחד מהם, אם מעות שלשתם מעורבים קנו שלשתם, ואם צר וחתם מעות כל אחד בנפרד קנה אותו אחד שקנה עבורו.

קנין סיטומתא - סיטומתא היינו חותם שרושמים החנוונים על חביות היין לומר שכל החביות הרשומות מכורות. לרב חביבא סיטומתא קונה לגמרי, ולרבנן קונה למי שפרע, ולהלכה קונה למי שפרע, ואם רגילים לקנות לגמרי שרגילים לרשום ע"מ שיקנה באותה רשימה כאילו משך קונה לגמרי ע"י הסיטומתא.

מה נקרא יש לו שבאופן זה מותר לפסוק

אם הפירות שיש לו עדיין לא נגמרה מלאכתם, לשיטת רב אם הפירות מחוסרים ב' מלאכות מותר לפסוק אע"פ שלא יצא השער, ויכול לפסוק באיזה שער שירצה שהרי יש לו ומעכשיו הוא קנוי לו אע"פ שלא משך, דאף באין לו הוא אבק ריבית מדרבנן, ולא גזרו חכמים בכהאי גוונא, אבל מחוסר שלש אסור דחשיב אין לו, ולשמאאל אם מחוסר מלאכות שהם בידי אדם יכול לפסוק אפי' במחוסר מאה מלאכות, ובידי שמים אפי' מחוסר מלאכה אחת אינו פוסק דמי ימור דאתיא, וחשיב אין לו.

גדיש - לרב מותר לפסוק רק אחרי ששטחם בחמה ויבשו, דאינו מחוסר אלא דישה זריה. ולשמאאל יכול לפסוק אע"פ שמחוסר זריה שהיא בידי שמים שצריך רוח שאינה מצויה, כיון שיכול לנפות בנפה.

עביט של ענבים - לרב מותר לפסוק רק אחרי שהתחממו הענבים, דמחוסרים הכנסה לגת ודריכה, ואיירי במקום שהלוקח הוא מושך את היין לבור.

מעטן של זיתים - מותר לפסוק רק אחרי שהתחממו הזיתים במעטן, (ואפי' לשמואל, משום שכימור הזיתים נחשב בידי שמים. תוס') דמחוסרים הכנסה לבית הבד ודריכה, ואיירי במקום שהלוקח הוא מושך את השמן לבור.

ביצים של יוצר - לרב מותר לפסוק אחרי שלפפם שגלגל את הטיט לפי המידה ועשה להם בית קיבול ויבשם (ומ"מ נקראים ביצים מפני שהעפר מגובל עם המים),

דמחוסרים הכנסה לכבשן וצירוף, ואיירי במקום שהלוקח מוציא את הקדירות מהכבשן. ואם יש לו עפר לרבי מאיר אסור לפסוק, ולרבי יוסי דווקא בעפר לבן שאינו מצוי, ואין מכניסים אותו אלא מגובל ועשוי ביצים, אבל בעפר שחור שהוא מצוי מותר לפסוק אע"פ שאין לו עפר דאע"פ שאין לו יש לאחרי. ואמימר פסק אחרי שהכניסו היוצרים את העפר ועפר שחור היה, דס"ל כרבי יוסי, ואמנם כיון שבמקומו היה העפר יקר ולא מצוי, ממילא לפני הכנסת העפר חסר בסמיכות דעת של שניהם שמה לא ימצא עפר, ולא נתן אלא על הספק, וליכא מי שפרע.

מרש"י משמע שבעפר שחור מותר לפסוק אפי' על עפר, אבל התוס' כתבו שעפר הוא מחוסר ג' מלאכות ואסור לפי רב, ונסתפקו התוס' אם איירי דווקא כשיצא השער לביצים וחשיב כיש לו ביצים, או שאפי' בלי שער יכול לפסוק כיון שהם מצויות ויכול ללוותם מאחרי.

סיד - לרב מותר לפסוק אחרי ששיקעו בכבשן, דמחוסר שריפה והוצאה, ואיירי במקום שהלוקח מפורר את האבנים. ולשמאאל אם הם ראויים לשקעם בכבשן והכין את העצים והאבנים והכל בידו ואינו מחוסר אלא מלאכת השריפה מותר לפסוק אפי' עדיין לא שיקעם.

זבל - לת"ק מותר לפסוק עליו כל ימות השנה, ולרבי יוסי מותר לפסוק רק אם יש לו, ולרבנן בימות החמה מותר אם אין לו כיון שיש לכולם זבל שכבר נרקב ונישוף בימות הגשמים, אבל בימות הגשמים אסור.

אם צריך לפסוק כשער הגבוה

ע"ד: באופן שמוותר פסיקה, יכול לפסוק שאם יזולו הפירות יתן לו כשער הזול, וצריך להתנות כך במפורש אבל בסתמא מקבל לפי המחיר בשעת הפסיקה. ולר"י אם פסק בסתמא יכול לומר לו שיתן לו כפי שער הזול או שיחזיר לו מעותיו שהרי לא משך, וליכא אפי' מי שפרע דבסתמא דעתו על שער הזול (ולא חשיב שמעמיד מלוה על פירות, כיון שנותן המעות בתורת מקח).

ואמר רב פפא שלת"ק אם לא התנה במפורש אף שיכול לחזור בו מ"מ מקבל על עצמו מי שפרע, והיינו דת"ק היא דעת רבים דס"ל מעות אינם קונות, דאין לומר דת"ק כר"ש (מ"ד). דס"ל דמעות קונות ורק המוכר תיקנו שיוכל לחזור בו ויקבל מי שפרע, אבל הלוקח אינו יכול

גזרו. והלל אוסר ואין הלכה כדבריו. לרב הונא מותר ללות רק כפי השיעור שיש לו, אבל לרב יצחק יכול ללוות כור אפי' אם יש לו סאה אחת, שאותה סאה עומדת נגד כל סאה מההלואה, שהרי אינו מקנה אותה למלוה, וביד הלוח לאוכלה או למוכרה ולפרוע מחיטים אחרים, וא"כ כל סאה היא בהתר. וכתבו התוס' שהלכה כרב יצחק, ואולם דעת ריב"ן שאסור להלוות כור ביחד, אלא כל סאה בפני עצמה, או שיתן לו ביחד ויאמר לו שיקנה בזה אחר זה, והתוס' כתבו שא"צ לדקדק בזה ומותר ללוות הרבה בבת אחת.

דבר מועט - להלל אסור לאשה להלוות ככר לחברתה, אא"כ קוצצת שתחזיר לה דמים, אבל לחכמים מותר ללוות בלא לעשות מהככר דמים שלא החמירו לדקדק באיסור סאה בסאה כל כך.

וכן הדין בבני חבורה המקפידים זה על זה ואינם מוחלים על דבר מועט ומלווים במידה ומשקל ומנין, שלהלל עוברים משום ריבית אבל אם אין מקפידים מותר אף להלל, ומתני' בסתם בני אדם שמקפידים ואינם מוחלים אלא בגלל ההלואה, (והזכיר בני חבורה כיון שבהם מצוי המכשול לפי שרגילים תמיד ללות זה מזה ואין יכולים להזהר), ורבנן מתירים אף במקפידים דס"ל שמוחלים ולא נותנים בתורת ריבית, או דס"ל שלא החמירו באיסור סאה בסאה כ"כ לאסור אפי' ככרות.

וכן עוברים בשבתות ויו"ט משום מידה ומשקל ומנין, ואע"פ שמוותר לומר לחנווני הרגיל אצלו תן לי עשרים אגוזים היינו כשלא מקפיד אלא מודיעו כמה הוא צריך, אבל אם אומר שיקח גם הוא עשרים אסור משום עובדין דחול כעין משא ומתן. או שאין האיסור אלא כשאומר שיראה כמה הוא לוקח ויטול גם הוא כך, וכעין זה אסור במידה ובמשקל. ולבה"ג האיסור הוא לצרף מה שלקח עכשיו למה שלקח קודם, כי אין דרך בעה"ב לדקדק בצמצום החשבונות כך, וכתבו התוס' שזה חומרא גדולה, ואינו אלא כשנותנים מנין זה בפרוטה דבלא זה חשבון המנין אינו שייך לדמים. ורשב"א שאוסר להזכיר סכום המקח היינו שלא יאמר לו מלא לי לפי שווי דינר, ואפי' לוקח ממנו שוה דינר ביחד אסור. תוס'. וי"מ שהאיסור מידה משקל ומנין הוא משום גזל, וא"א לומר כן.

וכן עוברים משום לזוים ופורעים ביו"ט שמא יכתוב. שאין לומר לשון הלואה ופריעה, אלא לשון שאלה וחזרה, ובני חבורה אינם רוצים לומר כך.

כמה דיני ריבית

תלמידי חכמים מותרים ללוות זה מזה בריבית, שכיון שיודעים שריבית אסורה נותנים לשם מתנה, ודווקא דבר מועט שהיו נותנים בלאו הכי, ודווקא ת"ח. תוס'.

לחזור בו, אבל לרבנן שגם הלוקח יכול לחזור בו ומקבל מי שפרע, כאן אין אפי' מי שפרע כיון שנשתנה השער, דאף ר"ש לא דיבר אלא בשער אחד כשלא השתנה השער, או שכשקנה ע"מ לקבל מיד ונשתנה ובתוך כך השתנה השער, דבזה לא פסק על דעת שער הזול, אבל אם השתנה השער לא ויכול הלוקח לחזור בו ומקבל מי שפרע, דאי לא נימא הכי על איזה אופן אמר ר"ש (מ"ח.) שיש מי שפרע.

אם המשלח חוזר בו אין על השליח מי שפרע שכיון שהמשלח חוזר בו מה בידו לעשות, ועל המשלח ג"כ אין מי שפרע דמצי אמר ליה שהיה לו לפסוק כשער הגבוה, אא"כ הוא תגר ואינו שליח אלא הוא קונה ומוכר לחמיו.

סאה בסאה

מתי מותר לבעל השדה להלוות לאריסו - מותר לבעל השדה להלוות לאריסו חיטים תמורת חיטים לצורך זריעת השדה, אבל לצורך אכילה אסור. ור"ג היה מחמיר על עצמו ליטול מאריסו כשער הזול בין הוזלו בין הוקרו. ואם כבר ירד האריס לשדה לעבוד בה איזה עבודה הדין תלוי, שאם דרך אותו מקום שבעל השדה נותן את הזרע וכאן השדה היתה טובה ושינה מהמנהג והטיל על האריס לתת את הזרעים אסור להלוותו חיטים לזרע, כיון שאינו יכול לסלקו מהשדה, וא"כ נתינת החיטים היא הלואה ואסור, אבל אם דרך אותו מקום שהאריס נותן זרע א"כ יכול לסלקו עד שיתן זרע, ויכול להלוותו חיטים לזרע גם אחרי שירד לשדה, משום שנחשב מעכשיו שיורד לאריסותו ע"מ לקבל פחות חיטים כשיעור החיטים שנתן לו.

ע"ה. מה חייב להחזיר כשלוה סאה - מותר ללוות סאה ולקצוץ שישלם לו את דמיה כשער של עכשיו, ואפי' הוזלו חיטים ישלם כשער של עכשיו שהרי זה כמו שהלווה דמים. ואם הלוה בסתמא והוזלו החיטים נותן לו חיטים, ואם הוקרו החיטים נותן לו את דמיהם.

איסור הלואת סאה בסאה - אסור להלוות כור חיטים ע"מ להחזירם לגורן שמא יתייקרו החיטים, ואע"פ שאז אין רגיל שיתייקרו. תוס'.

דין יש לו - מותר להלוות סאה בסאה עד שיבוא בנו או עד שימצא מפתח דסאה בסאה אסור מדרבנן, וביש לו לא

מלוי בריבית מפסידים יותר ממה שהרויחו שנכסיהם מתמוטטים לעולם, ומשימים משה חכם לישנא מעליא ותורתו אמת, שאומרים שאם היה יודע כמה מרויחים מזה לא היה כותבו.

ג' צועקים ואינם נענים - שצועקים בבי"ד של מטה ואינם נענים מפני שגרמו לעצמם, המלוה מעות שלא בעדים, ומי שאשתו מושלת עליו, והקונה אדון לעצמו - י"מ שתולה נכסיו בנכרי שלא להשביע עצמו, ופעמים הנכרי שומע ומעמיד עדים ותובעו בדיניהם. וי"מ שכותב נכסיו לבניו בחייו, וי"מ שרע לו בעיר אחת ואינו הולך לעיר אחרת.

בניו ובני ביתו - י"א שמותר להלוות לבניו ולבני ביתו בריבית כדי להטעימם טעם ריבית שידעו כמה מצטער הנותנו ויבינו כמה עונשו גדול, ואינו נכון אלא אסור דילמא אתי למיסרך שיחמדו את הרווח.

מלאכה תמורת מלאכה - מותר להתחייב מלאכה ביום אחר תמורת מלאכה היום, ודווקא באותה מלאכה ובאותה תקופה ולא חוששים שיום אחד יהיה יותר ארוך מחבירו, אבל ניכוש ועידור אסור דפעמים זו קשה מזו, ומחזיר לו את המלאכה הקשה בשכר ההמתנה. וכן אסור לעשות ברביעה תמורת הגריד שימי רביעה קשים יותר למלאכה בשדות.

ע"ה: ריבית מוקדמת ומאוחרת - אסור לשלוח לחבירו מעות כשרוצה ללוות ולומר לו שהם בשביל שילוהו. וכן אסור אחרי החזרת ההלוואה לשלוח לחבירו מעות ולומר לו שהם בגלל ההלוואה.

ריבית דברים - אסור ללוה לומר למלוה דע כי בא איש פלוני ממקום פלוני, ואם לא היה רגיל להקדים לו שלום אסור להקדים לו שלום דכתיב "כל דבר" אפי' דיבור אסור.

איסורי ריבית - המלוה עובר משום "לא תתן" על שעת ההלוואה, ומשום "אל תקח מאתו" על שעת פרעון, ומשום "לא תהיה לו כנושה כשתובעו ודוחקו, ומשום "לא תשימון" על פיסוק התנאי, ומשום "לפני עוור" שמכשיל את הלווה. והלווה עובר משום "לא תשיך", ומשום "לא אחיך לא תשיך", ומשום "לפני עוור". והערב והעדים עוברים משום "לא תשימון", ואם לא היה מלוה בלי ערב ועדים עוברים גם על "לפני עוור". ולחכמים גם הסופר עובר.

איסורים נוספים השייכים בהלוואה -

אסור למלוה לעבור לפני הלוה משום לא תהיה לו כנושה שלא יראה בעיניו כנושה ויבוש, והעובר לפניו כאילו דנו בשני דינים.

המלוה שלא בעדים עובר משום "לפני עוור" שעולה על רוחו של לוה לכפור, ולר"ל גורם קללה לעצמו שכשתובע והלוה כופר הכל מקללים אותו, ואף לת"ח צריך להלוות בעדים כיון דטריד בגירסיה.

האומנים

פועל שאמר לו בעה"ב לשכור פועלים ושינה משכרם

בעל הבית ששכר פועלים וקצץ להם שכר מסוים, עליו לשלם כפי שקצב, אפילו אם המחיר הרגיל הוא פחות או יותר. סוגייתנו עוסקת במקרה שבעה"ב שלח שליח לשכורם, והשליח שכרם בסכום אחר ממה שאמר לו בעל הבית, והגמ' דנה כמה בעה"ב צריך לשלם, ומתי השליח מרויח או מפסיד את ההפרש, ומתי יש לפועלים תרעומת על השליח כשהם מקבלים פחות ממה שאמר בעה"ב.

כתבו התוס' (ד"ה השוכר) דאיירי בין בשכיר יום בין בקבלנות.

ע"ו. אם בעה"ב אמר לו לשכור בד' ואמר להם בג' ללישנא קמא אין להם עליו תרעומת, שהרי סברו וקיבלו. וללישנא בתרא יש להם תרעומת משום "אל תמנע טוב מבעליו".

ואם בעה"ב אמר לו לשכור בג' והוא אמר להם ד' ולערב לא הביא להם בעה"ב אלא ג', הדין תלוי, שאם אמר להם שכרכם עלי, יתן להם ד' וחוזר ונטל מבעה"ב מה שהנהו (כדין השוכר פועל לעשות בשלו והראהו בשל חבירו), ואם אמר להם שכרכם על בעה"ב ישלם להם בעה"ב כמה שרגילים לשלם שאם רגילים לשלם ד' בע"כ

הולכה, ועשה את שליחות הבעל, ואם כוונת הבעל למה שהאשה אמרה הרי היא מגורשת מיד.

ישלם ד', שהרי זה מה שהנהגו, ואם פועלים נשכרים בג' ישלם ג', ואין כאן תרעומת שהרי זה המחיר.

בעה"ב או פועלים שחזרו בהם

כמה אופנים שיש לפועלים תרעומת- א' אם יש שנשכרים בג' ויש שנשכרים בד', ישלם להם בעה"ב ג', ויש להם תרעומת על הפועל ששכרם, משום שהיו טורחים למצוא בד'. ב' בפועל שיש לו שדות של עצמו שלא היה מסכים להיות פועל בפחות מד'. ג' כשהפועלים טוענים שעשו עבודה טובה יותר בגלל שאמר שיתן להם ד', וא"א לדעת אם באמת עשו עבודה טובה יותר משום דאיירי בריפקא הריץ, וכבר נתמלא מים.

שיטת התוס' (י. ד"ה יכול) שלכו"ע פועל יכול לחזור בו באמצע העבודה, ולגבי קבלן דעת התוס' (מ"ח. ד"ה והא) שאם עשו קנין רק פועל יכול לחזור בו ולא קבלן. אמנם הנדון בסוגייתנו אינו לגבי עצם החזרה, אלא לגבי ההפסד שנגרם כתוצאה מהחזרה, האם הפועל מפסיד או בעה"ב מפסיד, כשהפועל חזר בו או כשבעה"ב חזר בו. וכן יבואר מה הדין בפועלים שנשכרו למלאכה מסוימת והתחדש דבר שכבר אין המלאכה נצרכת, האם חייב בעה"ב לשלם להם.

מה הדין כשאמרו לו שישלם כמו שאמר בעה"ב-ב-אם אמר בעה"ב ג', והוא אמר להם ד', ואמרו לו שהם נשכרים כמו שבעה"ב אמר, אין כוונתם לפחות מהסכום שאמר להם וכוונתם שהם מאמינים שכך אמר בעה"ב, (או שאם בעה"ב אמר יותר שישלם יותר. תוד"ה ואזיל) ואם אמר שכרכם עלי יתן משלו, ואם אמר שכרכם על בעה"ב יש להם תרעומת עליו. והגמ' מסתפקת מה הדין אם הוא אמר להם ג' ובעה"ב אמר ד', והם אמרו לו שישלם כמו שבעה"ב אמר, אם כוונתם שהם מאמינים לו שכך אמר בעה"ב וישלם ג' ויש להם עליו תרעומת, או שכוונתם שישלם כמו שבעה"ב אמר ויקבלו ד'.

השוכר את האומנים לעשות מלאכה וחזרו בהם לפני שהתחילו במלאכה, או שבעה"ב חזר בו, אין להם זה על זה אלא תרעומת, ואין כאן תביעת ממון דהא דברים בעלמא נינהו. וכתבו התוס' (ד"ה אין) דאע"ג דקיימא לן כר"מ דדאין דינא דגרמין, הכא פטור לפי שעדיין הם יכולים למצוא מקום אחר להשתכר, והתרעומת היא על הטירחא, ואם אין להם מקום אחר להשתכר חייב לפי ר"מ.

ואם חזרו בהם אחרי שהתחילו במלאכה-

הגמ' מנסה לפשוט דין זה מאשה ששלחה שליח שיביא לה את הגט ויהיה שליח של הבעל להולכה, והאשה תתגרש כשיגיע הגט לידה, והשליח אמר לבעל שהוא שליח קבלה, והבעל אמר לו הילך כמו שאמרה, שאינה מגורשת אפי' כשהגיע גט לידה, ומשמע שהבעל סומך על השליח ולא עשאו שליח הולכה, ולכן לא מתגרשת אף כשהגיע הגט לידה דשליח קבלה אין הבעל יכול לעשות, דאם סומך על השליח תתגרש כשיגיע גט לידה שהרי עשאו שליח הולכה.

במתני' מבואר שאם התחילו במלאכה מי שחזר בו ידו על התחתונה שאם הפועלים חזרו בהם אם הוקרו פועלים פוחת משכרם כמה שיצטרך לשכור פועלים אחרים, ואם הוזלו נותן להם לפי מה שעשו, ואם בעה"ב חזר בו, אם הוזלו פועלים נותן להם כל שכרם חוץ ממה שצריך להוציא כדי להשלים את המלאכה, אמנם אם הוקרו פועלים כתבו התוס' (ע"ו. ד"ה השוכר) שאין סברא שיצטרך לשלם להם לפי המחיר היקר, שהרי אינם מפסידים ממה שחזר בו אלא הם מרויחים.

ע"ו: רב אשי דוחה שהטעם הוא מפני שהשליח עקר את שליחותו, שאמר שאינו מסכים להיות אלא שליח קבלה, שאינו רוצה לטרוח להיות שליח הולכה, ולכן גם אם הבעל עשאו שליח הולכה לא הוי גט, וגם אם נמלך כיון שלא קיבלו ע"מ כן אינו שליח גירושין. והנדון הנ"ל הוא נ"מ במקרה הפוך ששלחה האשה שליח קבלה והוא אמר לבעל שהוא שליח הולכה, שאם סומך על השליח מגורשת כשיגיע גט לידה שהרי השליח נתרצה להיות שליח

ובגמ' איתא שלת"ק משלם להם כמה שכבר עשו, ואפי' אם נתייקרה המלאכה אינו פוחת משכרם, דיד פועל על העליונה דיכול לחזור בו משום "כי עבדי הם" ולא עבדים לעבדים, ואם יסיימו את המלאכה יקבלו את שאר התשלום, ואף אם חזרו בהם הפועלים ופייסם בעה"ב, אינם יכולים לטעון שנתרצו רק לפי המחיר היקר, ויכול בעה"ב להוסיף להם באכילה ושתייה, ולתת להם את שאר השכר. ואם שכרם ביותר מהמחיר הרגיל משום שלא הסכימו לקבל את השכר הרגיל ונתנייקרה השכירות כפי המחיר ששכרם, אינם יכולים לבקש שיוסיף להם על המחיר, כיון שנתרצו למחיר זה.

ולרבי דוסא יד פועל על התחתונה, ואם נתייקרה המלאכה פוחת משכרם כפי מה שצריך להוסיף, ואם יסיימו את המלאכה יקבלו כמה שאמר להם, ואפי' אם

רק מלאכה קשה יותר אינו יכול לתת להם לעשותה, ומשלם להם כפועל בטל, ובאוכלושי דמחוזא שנחלשים ללא עבודה נותן להם שכרם משלם.

ע"ז: דין פועל וקבלן שחזרו בהם באמצע המלאכה, לרבי דוסא - השוכר פועל ונאנס הפועל באמצע המלאכה, אם שכיר הוא נותן לו חצי שכרו, ואם קבלן הוא נותן לו חצי קבלנותו. ומשמע שאם לא נאנס ידו על התחנתו. והיינו כרבי דוסא דס"ל יד פועל על התחנתו בין בשכירות בין בקבלנות, ורב פוסק כרבי דוסא בקבלנות, וחולק עליו בשכירי יום, דס"ל שפועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום דכתיב "עבדי הם" ולא עבדים לעבדים, אבל בקבלנות אין זה עבד אלא לעצמו. (ופועל החוזר בו ידו על העליונה, אבל לעצם החזרה גם לרבי דוסא יכול לחזור בו. תוס' לעיל י. ד"ה יכול). אמנם בדבר האבד לכו"ע אין הפועל יכול לחזור בו בין בשכירות בין בקבלנות, ורק אם הוא אנוס הוא יכול לחזור בו. ולל"ב גם לרבי דוסא שכיר יום אין ידו על התחנתו.

לוקח שלא שילם הכל כמה קנה

איתא במתני' (עו.) שכל החוזר בו ידו על התחנתו, ולעיל נתבאר שכוונת המשנה לענין פועל שחזר בו, הגמרא אומרת שי"ל שכוונת המשנה אינה לפועל אלא למי שחוזר בו ממכירת קרקע לפני סיום כל התשלום, והגמרא מבארת מתי קנה את הכל למרות ששילם מקצת, ומתי לא קנה אלא כנגד מעותיו או שלא קנה כלל.

הקונה שדה ושילם מקצת וחזר בו המוכר, יד לוקח על העליונה, והוא יכול לבקש מעותיו או קרקע עידית כנגד מעותיו (והיינו מעידית שבשדה זו, שהרי אינו חמור מבעל חוב שדינו בבינונית. ולרב אחא בריה דרב איקא נותן לו מעידית דנכסיו דדינו כמזיק שמשלם בעידית, כיון שהקונה מכר נכסיו בזול בשביל הקניה דסתם קונה קרקע גדולה אין מעות מצויות בידו. וכתבו התוס' (ד"ה והוה) דאינו משלם כפי שהפסידו, אלא קצת דימוהו למזיק ליטול מן העידית). ואם הלוקח חוזר בו יד מוכר על העליונה, יכול המוכר להחזיר לו את המעות, או קרקע זיבורית כנגד מעותיו, וכתבו התוס' (ד"ה לא וד"ה מעידית) זיבורית שבה היינו כדי שיהיה דומה לעידית, או לומר שאע"פ שיש לו מעות יכול לתת לו קרקע (אע"פ שבעל חוב אינו יכול), לפי שנתקיים המקח כפי המעות שנתן. ואינו נוטל מבינונית לפי שקנסו את החוזר. ולשיטת רשב"ג אף לוקח ששילם מקצת קנה את כל הקרקע, אמנם אם המוכר מחזר

הוזל המחיר וחזר בו בעה"ב מחמת שגא, והפצירו בו כדי שלא יצטרכו לחפש מקום אחר להשתכר (תוס' שם), וחזר ושכרם, אינו יכול לפחות משכרם, כי הם טוענים שכוונתם היתה לעשות לו עבודה טובה יותר. ואם הם הסכימו למחיר זול יותר והוזל המחיר אינו יכול לפחות משכרם, כיון שנתרצה למחיר זה. והלכה כרבי דוסא.

ובדבר האבד אם ימתין (כלה, מת, משרה) ואינו מוצא פועלים אפי' במחיר היקר, יכול לשכור פועלים אחרים עד כדי שכרם - כל מה שיש בידו משכרם שלא שילם להם יכול לתת לאחרים, ואם באה חבילה לידו כדרך האומנים שמביאים את כלי מלאכתם לבית בעה"ב. רש"י. עד ארבעים וחמישים זוז. ולתוס' (על פי המהר"ם) איירי שהביאו משכון לבעה"ב, וקמ"ל שאין זה אסמכתא, או שנתנו לו לשכור בכל שוויה. (ע"ח.). וכן יכול להטעותם ולומר להם שהוא ישלם להם יותר, ואם יש פועלים אחרים לשכור אין לו עליהם אלא תרעומת.

ע"ז. ואם אין צורך למלאכת הפועלים כגון שהלכו החמרים ולא מצאו תבואה, או שהלכו הפועלים ומצאו שדה לחה, צריך לשלם שכרם כפי שהיו מתרצים לפחות משכרם ולשבת בטל מפני שהיה עליו להודיעם שאם ימצאו שדה לחה לא יתן להם כלום, וכתבו התוס' (ד"ה אין) שכוונת הגמרא שאם הלכו מסתמא אינם מוצאים מקום אחר להשתכר, ולכן בעה"ב חייב. ואם הלכו בלילה וראו שהשדה לחה אינו משלם להם כלל שע"מ כך נשתכרו ולא היה להם ללכת בבוקר, וכן אם שכר פועלים להשקות שדה והלכו לשדה בלילה וירד גשם אינו חייב לשלם להם, (וכתבו התוס' (ד"ה ואתא) שיש גורסים ואתא מיטרא בלילה וצ"ל לפי זה דאיירי שסיירו בקרקע, או שבהשקיה אפי' לא סיירו ההפסד שלהם, ורק בשכרם לחרישה אינם יודעים שע"י הגשם לא תהיה ראויה לחרישה אא"כ סיירו בשדה. עוד כתבו התוס' דדווקא בפועלים אין להם ליטול אלא לפי מה שעשו, אבל באריס אינו מפסיד כלום), אבל אם לא הלכו לשדה בלילה חייב לתת להם כפועל בטל, מפני שהיה עליו להודיעם שאם ימצאו שדה לחה לא יתן להם כלום, וכן אם עלה הנהר משלם להם כפועל בטל שאין הפועלים יודעים שהנהר יכול להשקות את שדהו. ואם הנהר התייבש באמצע היום (ע"י שדולים ממנו, שזה דבר שעשוי לקרות. תוד"ה ופסק). אם הדבר אינו שכיח הפסידו הפועלים, ואם הדבר שכיח בעה"ב הפסידו. ואם סיימו את המלאכה באמצע היום יכול לתת להם מלאכה אחרת שוה לזו או קלה יותר, אבל אם יש לו

וסופו באונס. הסוגיה דלהלן אינה דנה במקרים הנ"ל, אלא במקרה שהשוכר שינה ממה שהוא סיכם עם בעל הבית, והבהמה ניזוקה באופן שאינו פשיעה בעצם הדבר, אלא שיש לתלות שהנזק קרה בגלל השינוי, ומבארת מתי חייב ומתי פטור.

ע"ח. השוכר חמור להוליכה בהר והוליכה בבקעה

אם החליקה פטור מפני שבהר היא יותר עלולה להחליק, לפי שההר משופע, ואם מתה מחמת החום חייב, מפני שהבקעה חמה יותר מחמת שיש הרים מסביבה ואין אויר שולט בה.

ואם שכרה להוליכה בבקעה והוליכה בהר - בראש ההר, אם החליקה חייב, ואם מתה מחמת החום פטור, אא"כ מתה מחמת העליה, וכתבו התוס' (ד"ה הוחמה) דאפי' למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, הכא בהוחמה פטור, דאינו חייב אלא כשיש לתלות שאם לא היה פושע לא היה בא האונס. עוד כתבו התוס' (ד"ה אם) שמה שפטור בהוחמה איירי שראינו שעלתה בלא טורח והלכה אח"כ הרבה ולא הזיעה.

מתי חייב אפי' כששני הדרכים שוות -

ברישא דמתני' מבואר שאם שינה מהר לבקעה או להיפך חייב אפי' הלך איתה שיעור דרך שוה למה ששכרה ואפי' הלך פחות. תוד"ה אפילו.

לרבי ינאי איירי במתה מחמת אויר, שבזה תולים שדווקא אויר של מקום זה (הר או בקעה) הרג אותה, רש"י מפרש שמתה לפי שלא היתה רגילה באויר זה. והתוס' (ד"ה כגון) כתבו דאיירי שידוע שבאותו יום היה אויר משונה בהרים יותר מבבקעה או להיפך משלג או מטר, ונקט הר ובקעה משום שרגיל שיהיה שינוי באויר בין זה לזה, משא"כ בין הר להר או מבקעה לבקעה.

לרבי יוסי ברבי חנינא איירי שמתה מחמת אובצנא - עייפות ויגיעה, שאם מתה בהר תולים שמתה מחמת העליה שעלתה בהתחלה, ואם מתה בבקעה תולים שמתה כיון שלא היה לה אויר. וכתבו התוס' (ד"ה רבי יוסי) שאע"פ שמתה מחמת מלאכה, כיון ששינה חייב אפי' למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור.

לרבה איירי בהכניסה נחש, והא דלא נקט מבקעה לבקעה ואיירי שבאחד מצויים יותר נחשים, משום דס"ל שתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, ואם שינה מבקעה לבקעה לא היו תחילתו בפשיעה. תוס' שם.

ולריו"ח מתני' כר"מ דס"ל שכל המשנה מדעת בעה"ב נקרא גזלן, וכמו שמצינו שהנותן דינר לעני לקנות בו חלוק לא יקנה בו טלית, וכן להיפך, ופירש ר"מ הטעם מפני שמעביר על דעתו של בעה"ב, (ובלא

אחר הלוקח שישלם לו את השאר לא קנה דגלי דעתיה שהוא נאלץ למכור בשביל המעות, ואם היה יודע שלא ישלם לו הכל לא היה מוכר, ובאופן זה מלמדים אותם לכתוב שקנה את כל הקרקע והשאר הוא חוב, והרי הוא כאילו נטלם וחזר והלוה אותם, וקרקע נקנית בכסף, ומשלם לו את השאר אפי' לאחר כמה שנים.

המוכר חפץ לחבירו ועדיין לא שילם לו כלל, או אפילו אם נשאר חייב לו אפילו מעט, אם המוכר עייל ונפיק אזוזי לא קנה אפילו אם משך, והיינו אם לא פירש שהמשיכה תקנה הכל והמעות יהיו הלוואה, דלא מסתבר שמדובר לענין מי שפרע. (תוד"ה עייל). ואי לא עייל ונפיק אזוזי קנה, דגלי דעתיה שלא מכר אלא כדי לקבל מעות, וכיון שלא נתן לו מעות בעת דחקו אדעתא דהכי לא זבין. אמנם אם המוכר מכר שדהו מפני רעתה חל הקנין אף בעייל ונפיק אזוזי, דאנן סהדי שאף בלא אונסא דזוזי היה מוכרה, ועייל ונפיק אזוזי כדי שהלוקח לא יחזור בו, וכתבו התוס' שבזה אפי' אם הלוקח לא שילם כלל קנה. אמנם אם רצה למכור שדה במאה ולא מצא קונה ומכר שדה אחרת במאתים לא קנה דאנן סהדי שמכרה בעל כרחו, ויכול לומר שחזר אחר המעות כדי לקנות שדה קטנה תחתיה, ואם היה יכול לטרוח ולמצוא קונה לשדה של המאה הגמ' מסתפקת אם קנה או לא.

דין מכירה עם ערבון - הנותן ערבון לחבירו ואמר הלוקח שאם יחזור בו יהיה הערבון למוכר, והמוכר אמר שאם יחזור בו יכפול את הערבון ללוקח, לרבי יוסי נתקיימו התנאים דס"ל אסמכתא קניא. ולרבי יהודה קונה רק כנגד הערבון. ואמר רשב"ג שדין זה הוא רק כשהערבון ניתן בתורת קנין על כל המקח, והמוכר לא הוזיל למכור לו בסכום זה את כל הקרקע, אבל אם שילם מקצת המעות בתורת תחילת פרעון עבור קרקע, קנה, ומשלם את שאר הדמים אפי' לאחר כמה שנים, והיינו בלא עייל ונפיק אזוזי וכדלעיל.

המלוה מעות לחבירו ופרע לו מעט מעט הוי פרעון, ויש לו על הלווה תרעומת מפני שהפסידו.

כל המשנה ידו על התחנתונה, כרבי יהודה בשוכר את הפועל לצבוע לו אדום וצבעו שחור (לקמן ע"ח:).

השוכר חמור ושינה בין הר לבקעה

יש מחלוקת תנאים אם שוכר דינו כשומר חנים וחייב רק בפשיעה, או שדינו כשומר שכר וחייב גם בגניבה ואבידה. ויש מחלוקת אמוראים מה הדין היכא שתחילתו בפשיעה

שקרה משהו לחמור שאינו ראוי למלאכה כמו בתחילה, האם המשכיר חייב להעמיד לו חמור אחר או לא.

השוכר חמור והבריקה (י"מ חולי בעין, וי"מ אבזקת שהתלעו רגליה. ומעשה באחד שאמר שראה אבזקת אוכלת מבגדי המלך, י"א שאמר שראה בבגדי כסף -) פשתן) והרגוהו, מפני שאין העש אוכל בגדי פשתן, וי"א שאמר שראה בבגדי דהב (-צמר צבוע אדום) והניחוהו, או שנשתטתה, יכול לומר לו הרי שלך לפניך מפני שעדיין היא ראייה למשאו, ולרשב"א השוכר חמור לרכב עליה והבריקה או נשתטתה חייב להעמיד לו חמור. הגמ' אומרת שי"ל שדברי רשב"א הם דווקא בשכרה לרכוב עליה ושמה תפילנו בגשר או בבור, או לשאת עמה כלי זכוכית, אבל בשאר דברים מודה רשב"א שיכול לומר לו הרי שלך לפניך.

ואם לקחיה לעבודת המלך והיא אנגריא חוזרת יכול לומר לו הרי שלך לפניך, ואע"פ שמתעכב במלאכתו אינו חייב בשביל זה להעמיד לו חמור אחר. (תוד"ה באנגריא). ובאנגריא שאינה חוזרת, לרב חייב להעמיד לו חמור אחר דהוי כמתה או נשברה, ולשמואל אם בדרך הליכתה ניטלה אומר לו הרי שלך לפניך, לרש"י היינו שהאנגריא מוליכתה באותה הדרך שהוא רצה ללכת, והדרך היא שהבעלים הולך אחרי החמור וכשימצאו חמור אחר יחזירו לו את שלו, וכיון שאף מזלו גרם ישכור חמור אחר וילך אחריהם. ולר"ח דרך הליכתה היינו שאין מחפשים בבתיים אלא בדרך, ואינה חוזרת היינו שאינה חוזרת כלל, ואומר לו הרי שלך לפניך משום שמזלו גרם. ואם הולכים למקום אחר חייב להעמיד לו חמור אחר. וכן איתא בברייתא בשם רשב"א, לל"ק שמואל ס"ל כרשב"א, ולל"ב כל הברייתא ס"ל כרשב"א.

ע"ט. ואם מתה או נשברה באמצע הדרך אם השכיר לו חמור בסתמא חייב להעמיד לו חמור אחר, ואם השכיר לו חמור זה ומת, אם יש בדמיו לקנות חמור כל שהוא יקנה וישלים דרכו, שהרי שיעבד לו חמור זה, ואם יש בדמיו רק כדי לשכור חמור אחר, לשמואל ישכור חמור אחר שהרי שיעבד לו חמור זה, ולרב לא ישכור חמור אחר מפני שמכלה את הקרן, וצריך לשלם דמי חצי הדרך, ואין לשוכר עליו אלא תרעומת שהשכיר לו חמור כחושה, ואם שכח לשכור חמור אחר אין לו עליו תרעומת. וכתבו התוס' (ד"ה אילו) שמה שמשלם לו על חצי דרך באינו מצוי לשכור, איירי שאם מוסיף קצת ימצא לשכור, ולכן נותן לו חצי שכרו כיון שנהנה והמשכיר הוא אנוס, או דאיירי שיכול למכור את הסחורה במקום שמת החמור. עוד כתבו התוס'

זה היה אפשר לפרש הטעם שלא יבואו לחשוד בנותן שאמר שיתן לעני ולבסוף לא נתן).

וכתבו התוס' (שם) דכל הנך אמוראים ס"ל כרבא דמלאך המות מה לי הכא מה לי התם, דלאביי דס"ל הבלא דאגמא קטלא, והיינו כל שינוי אע"פ שאינו ידוע שזה אויר רע יותר, א"כ במתני' חייב אפי' אם מתה כדרכה. אמנם נראה דוחק שאביי יחלוק על כל האמוראים, על כן כתבו התוס' דלא חשיב תחילתו בפשיעה כיון שיכול להזהר שלא תחליק בהר ולא תתחמם בבקעה, ובלא פשיעה מודה אביי דפטור במתה כדרכה.

ע"ח: הנותן צמר לצבע ושינה הצבע מהצבע שאמר לו בעל הצמר, לר"י משלם בעל הצמר את ההוצאות של הצבע דמי עצים וסממנים ולא שכרו משלם, או את מה שהשביח הצמר, הפחות שביניהם. ולר"מ הצבע נותן לבעלים דמי צמרו. הגמ' אומרת שאין ראייה מדברי ר"מ שכל המשנה מדעת בעה"ב נקרא גזלן, די"ל שדווקא כאן חייב מפני שקנאו הצבע בשינוי מעשה, ואיכא למ"ד שינוי קונה, אבל בחמור דמתני' לא נשתנה החמור.

שינוי במעות צדקה - לר"מ שיטת ת"ק שמגבית פורים שגובים מבני העיר לצורך סעודת פורים לעניים, יתנו את כולה לעניים דפורים, ואם גבו מעות פורים (תוד"ה מגבת) עבור עניי אותה העיר יתנו רק לעניי אותה העיר, ואין מדקדקים בדבר לומר שדי להם בפחות, והמותר שלא יספיקו לאכול בפורים, ימכרו ויפול לכיס של צדקה. ורבי אליעזר אומר שהעני עצמו אינו רשאי אפי' ליקח בהם רצועה לסנדלו, אא"כ התנה במעמד אנשי העיר, ורשב"ג מיקל. הגמ' אומרת שאין הכרח מר"מ שהמשנה מדעת בעה"ב נקרא גזלן, די"ל שהטעם שנתנו לו דווקא לצורך פורים והמעות בחזקת הבעלים חוץ ממה שהוציאו לסעודת פורים. וכתבו התוס' (שם) שדווקא מעות פורים אין לשנותם לדבר אחר, אבל סתם מעות של צדקה מותר לשנותם למה שירצו, אפי' באו לידי גבאי, אמנם אין לשנותם לעניי עיר אחרת. עוד כתבו התוס' (ד"ה רבי אליעזר) שת"ק מדבר רק על הגבאי, ור"א מדבר על העני עצמו.

מתי יכול המשכיר לומר לשוכר הרי שלך לפניך

השוכר חמור וכדומה, המשכיר חייב להעמיד לו את החמור, והשוכר חייב לשלם שכרו. הגמרא דנה מה הדין באופן

ואם שכר ספינה סתם עבור יין סתם חולקין שביד שניהם להשלים תנאם, ואם מי שהמזון אצלו יעכב החצי, יעשה תנאו. וריב"ם מסתפק אם משלם רבע על חצי הדרך שהלך, או ישלם הדרך שהלך כיון שמזומן לקיים תנאו.

ע"ט: השוכר ספינה ופרק ממנה את הסחורה בחצי

הדרך אם מוצא להשכירה לאחר אינו חייב לשלם לו, ואין לו עליו אפי' תרעומת, ואם הדבר גרם לריעוע הספינה ע"י הוצאת והכנסת החבילות חייב לשלם לו על כך, ואם אינו מוצא למי להשכירה צריך לשלם לו כל שכרה. ואם בא להוסיף סחורה באמצע הדרך והתנה מתחילה שיוכל להוסיף בה כמה שירצה וישלם לפי המשא והדרך, ישלם לו תוספת על חצי הדרך, ויש לו עליו תרעומת משום שינוי דעת שהיה סבור ללכת ולחזור מהר, או משום שצריך לקנות כאן חבלים ארוכים יותר ולא הודיעו מראש שיכניס חבלים אלו לספינה. ור"ח (תוד"ה דפרקיה) פירש שמכר את המשא לאדם אחר, והתרעומת היא דשמא הוא אדם קשה, או בגלל החבלים להוציא כלים של ראשון ולהכניס כלים של שני. וריב"ם מפרש שהשכירה לאחר, אלא שהוציאו והכניסו את החבילות מעט מעט באופן שלא ירועע את הספינה, והתרעומת היא מפני שלא הורגל להתעסק עם אחר, או משום שאם השני ירבה במשא יצטרך חבלים ארוכים יותר וכאן הם יקרים יותר, אמנם מאידך מרויח כיון שמכניס משא יותר גדול.

מה מותר לשוכר לעשות בחמור ששכר -

מה יכול לשים על החמור - השוכר חמור לרכיבה יכול להניח עליה כסותו (ור"ח (תוד"ה כסותו) גריס כסותו, והיינו כסת קטנה שמניח תחת מראשותיו) וכדו ומזונות לכל אותה הדרך, שאע"פ שמצוי לקנות בדרך בחנייתם בלילה אין דרך השוכר לקנות בדרך, ואם בא השוכר לשים יותר מזה יכול החמור לעכב עליו, והחמור יכול להניח עליה שעורים ותבן, ומזונותיו רק לאותו יום, ואת השאר יקנה בחנית הלילה, ואם בא החמור לשים יותר מזה יכול השוכר לעכב עליו. וכתבו התוס' (ד"ה מאוונא) שאם מצוי לקנות גם באמצע היום לא יניח גם מזונות של יום שלם.

מי יכול לרכב על החמור - השוכר חמור לרכיבה לאיש לא תרכב עליה אשה, אבל אם שכר לאשה יכול לרכב עליה איש, וכן אשה גדולה (וכ"ש איש מצוי שיהיה איש גדול. תוד"ה אשה) וקטנה מעוברת ואפי' מעוברת שהיא מניקה. (וש"מ ממה שהמעוברת כבדה מריקנית שמשקל דג לפי בטנו, ונ"מ למקח וממכר שלא לקנות דג שכרסו גדול לפי משקל אא"כ יוציא את מעיו). וכתבו התוס' (ד"ה

ד"ה ואם) שבבית שנפל אין מוכרים אותו כיון שהוא עומד לחזור ולהיבנות, אבל חמור שמת עומד לימכר בדמים.

ולדברי רב שלא מכלים את הקרן, הא דאיתא בברייתא גבי משכנתא דסורא שאחרי כמה שנים חזרת ללוה בלי כסף, שאם היה אילן בקרקע והתייבש אסורים הלוה והמלוה להשתמש בו, אלא יקח בו המלוה קרקע ויאכל פירותיה, צ"ל דאירי בזמן שאין היובל נוהג, דאם היובל נוהג הרי כליא קרנא שחוזרת למוכר ושמא יפגע היובל בתוך שני המשכנתא, ואפי' אם ימכרנה לס' שנים שאינה חוזרת ביובל (שהרי טעם החזרה ביובל הוא משום "והארץ לא תימכר לצמיתות"), הרי אחר ס' שנים תחזור למוכר. ואמנם אין ראייה ממה שקונים בה קרקע ואין המלוה יכול להשתמש בעצים להסקה, דעדיף למכור מפני שפעמים תסתיים המשכנתא לפני שהשדה תחזור ביובל ואז יאכל המלוה את הפירות, או שיחזיר הלוה את ההלוואה לפני היובל.

השוכר ספינה וטבעה

השוכר ספינה להוליך בה יין וטבעה, ואין השוכר נצרך לספינה להמשך הדרך, הגמרא מבארת מתי השוכר חייב לשלם ומתי פטור. וכן מה הדין כשהשוכר מעונין להפסיק את השכירות באמצע.

אם שכר ספינה זו עבור יין זה וטבעה לרבי נתן אם שילם אפי' הכל לא יטול דכיון ששניהם לא יכולים לעשות מה שסיכמו יד תובע על התחתונה דאומר לו שכשהוא יביא את שלו גם הוא לא יעכב (וכיון שאינך יכול לקיים תנאך מזלך גרם, והמוציא מחבירו עליו הראיה. תוס'). ואם לא שילם אינו חייב לשלם. וכתבו התוס' (ד"ה אי) שאע"פ שלא הלך חצי דרך, ואף אי שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, כיון ששילם לו הכל, נתרצה שיהיה שלו לאלתר.

ואם שכר ספינה זו להוליך בה יין סתם, אף אם השוכר שילם צריך המשכיר להחזיר, כי אומר השוכר למשכיר שיביא לו את הספינה ששכר שכיון שבעל היין יכול לקיים תנאו חייב הספן להעמיד לו ספינה.

ואם שכר ספינה סתם להוליך בה יין זה אף אם השוכר לא שילם חייב לשלם, כי אומר המשכיר לשוכר שיביא את אותו יין ויביא לו ספינה, וכיון שהספן יכול להשלים תנאו וזה מעכב צריך לשלם לו כל שכרו. וכתבו התוס' (ד"ה אלא) שחייב כיון שקנה את השכירות במשיכה, או אפי' בלא משיכה כיון שרק השוכר לא יכול לקיים תנאו א"כ מזלו גרם והוי כחזור בו, וישלם כפועל בטל על חצי הדרך השני. ולריב"ן אינו חייב לשלם אלא חצי.

מאיזה שיעור המשנה את כמות המשא

חייב

השואל בהמה וכדומה להעמיס עליה משאות, מותר להעמיס לפי השיעור שיש בכוחה לשאת, ובחמור שיערו חכמים שהוא יכול לשאת שיעור לתך, ואם הוסיף על המשא אחד משלושים ונתקלקלה חייב, וכדלהלן. (ובמפרשים דנים מתי חיובו מדיני שמירה, ומתי חיובו מדין מזיק של גרמי או בור).

במשא חמור או גמל - השוכר חמור להביא חיטים והביא שעורים, והוסיף על המשא סאה לגמל או ג' קבין לחמור יותר מלתך שהוא שיעור משא החמור, חייב אם החמור התקלקל, אע"פ שהשעורים קלים מחיטים, וכן הדין אם שכרם להביא תבואה והביא תבן, מפני שהוספת נפח קשה כהוספת משאוי. ודין זה הוא לכו"ע היכא שהמשקל שוה והוסיף בנפח, אבל אם המשקל הוא פחות והנפח הוא יותר לאביי כל שהוסיף בנפח (כשיעור הנ"ל) חייב, ולרבא אינו חייב עד שיהיה כבד כמו המשאוי שעבורו שכר את החמור. ושיעור סאה או ג' קבין הוא כשלא שינה את המין אלא את הכמות. ואם שכרו ללתך חיטים והביא לתך שעורים פטור אם מתה.

פ: והא דתנן שאם שכר חמור להביא לתך חיטים, והביא עליו ט"ז סאה שעורים שזה סאה אחת יותר והמשקל שוה, חייב, צ"ל דאיירי **במחיקתא** לרש"י היינו ט"ז סאה מחוקות שהם ג' קבין פחות מטפופות, וא"כ התוספת היא ג' קבין, אבל אם התליעו חייב משום נפחא. ולתוס' (ד"ה תרגמה, וכן הביא רש"י בשם הגאונים) איירי בהתליעו, שהרי אם התנה להוליך ברזל או אבנים והוליך סובין או נוצה, וכי יהיה חייב.

במשא כתף - המוסיף במשאו של הכתף קב שמשא אדם בינוני ל' קבין שהם ה' סאין, לאביי דווקא אם חבטו לאלתר שלא הספיק לפרוק את המשא עד שרביץ תחת משאו חייב, אבל לאחר זמן פטור שהיה עליו לזרוק את המשא. ולרב אשי אפי' בלא חבטו לאלתר חייב מפני שחשב שזו חולשה. ולרבא שיעור זה הוא לענין ממתי צריך להוסיף על שכרו.

במשא ספינה - שיעור התוספת לספינה קטנה הוא אדריב, ולספינה בינונית כור שהוא אחד משלושים דסתם ספינות הם של ל' כורים, (ונ"מ למקח וממכר), ולספינה גדולה בורני.

השתא) דמעוברת כבדה יותר ממניקה עם וולדה, לפי שהחי נושא את עצמו ומיקל, ומעוברת אבריה כבדים והיא מלאה דם, והנ"מ למקח וממכר הוא שעדיף לקנות דג כשהמעיים בנפרד מאשר כשהם בתוכו.

פ. השוכר פרה ונשברה המחרשה -

השוכר פרה לחרוש בהר וכלי המחרשה של המשכיר, ונערוי הולכים עם הבהמה, אחד אוחד דרבן ומכוון את הפרה לתלמיה, ואחד מכביד על המחרשה, וחרש בבקעה, אם נשברה המחרשה פטור, ואם שכרה לבקעה וחרש בהר חייב מפני שבהר מצויים סלעים. וכתבו התוס' (ד"ה היכא) שהפועלים לא צריכים לשלם, מפני שלא קיבלו עליהם שמירת הקנקן בהר, ומ"מ מקבלים שכרם מפני שתלו בדעתו שיעשו כמו שיאמר השוכר.

ואם לא שינה וב' הפועלים היו שכירים לרב פפא משלם מנהיג הפרה מפני שמחמת שלא כיוון את הפרה יפה נשבר הקנקן, ולרב שישא בריה דרב אידי משלם מחזיק המחרשה מפני שהעמיק באדמה יותר מידי, וכן הלכה מפני שאם לא היה מעמיק לא היה נשבר בעיוות השורה. ואם חרשו במקום שידוע שיש שם סלעים שניהם משלמים לרש"י מפני שהיה עליהם להזהר מאד, ודי בעיוות המנהיג כדי שתשבר, והוי מומן המוטל בספק. והתוס' (ד"ה ואי) הקשו דקיימא לן כרבנן דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ולכן ביארו הטעם מפני שעל כל אחד להזהיר את חבירו וממילא שניהם פשעו.

ואם שכרה לדוש קטנית ודש בה תבואה והחליקה פטור, ואם שכר לתבואה ודש בה קטנית חייב, מפני שהקטנית מחליקה.

איזה מום נקרא מקח טעות כשאמר לו שיש

מומין - המוכר פרה לחבירו ואמר לו שהיא נגחנית נשכנית בעטנית ורבצנית, ואין בה אלא מום אחד, הרי זה מקח טעות מפני שראה ששאר המומין אינם והיה סבור שגם זה אינו, ואדעתא דהכי לא זבן. (ואף שעבד שנמכר לכהן אוכל בתרומה ולא חיישינן לסימפון, אין הכונה שלא שייך מום, אלא שאם יש מום יש לזה קול. תוד"ה שפחה). ואם אמר מום זה ומום אחר שהזכיר מום מסוים ואמר לו שיש בה עוד מומים אחרים ולא אמר איזה, אינו מקח טעות, מפני שהיה עליו לבדוק מום זה. ואף אם הזכיר ב' מומין ורק אחד מהם נכון, לא הוי מקח טעות. (תוד"ה היו). וכן הדין במוכר שפחתו. ואם היו בה כל המומים ואינו מקפיד אלא באחד, והוא טוען שחשב שאין בה את כל המומים אין זה מקח טעות.

חיובי שמירה

הגמרא מומשיכה לעסוק בדיני אומן, ומבארת איזה חיוב שמירה יש לאומן, לפני שסיים עבודתו ואחרי שסיים עבודתו, ואגב זה הגמרא מבארת כמה מדיני שמירה כמו חיוב שמירה על משכון.

אומן המקבל עליו לעשות מלאכה בביתו **בימי עבודתו** דינו כשומר שכר וחייב בגניבה ואבידה. הגמ' דנה אם דין זה הוא רק לרבי יהודה דס"ל ששוכר דינו כשומר שכר כיון שהדבר נמצא אצלו להנאתו, ואע"פ שנותן לו שכר, הרי בלא השכר הוא שואל, ואומן דומה לשואל שאינו נוטל שכר שמירה אלא שכר פעולה, אבל לר"מ ששוכר הוא שומר חנם כיון שאין השכר על השמירה, ה"ה אומן הוא ש"ח, והגמ' אומרת שיש לחלק בין שוכר אומן, דבההיא הנאה שהוא תפוס בחפץ עבור שכרו וא"צ ללכת לבעלים הוא ש"ש, אמנם מלוה על המשכון אינו ש"ש מחמת שתפוס בו לפרעון, שהרי אם לא היה מלוה היה מרויח יותר. ושוכר אינו ש"ש מטעם שהוא תפוס, שהרי כל השוכרים תפוסים בחפץ, אבל אומן רוב האומנים עושים מלאכה בבית בעה"ב. (תוד"ה דקא). עוד כתבו התוס' (ד"ה הא) שלא שייך טעם תפוס באומן אלא כשהוא גם משתכר באומנותו, אבל כשגמר לא. (אבל ההנאה של האומן ששכר דווקא אותו שייכת גם בשוכר, וכן מה שהוסיף לו מעט על האומנות שהרי א"א לצמצם בדיוק כשיעור הפעולה, שייך מקרה כזה גם בשוכר). ולל"ב דין אומן שוה לדין שוכר, ומחליפים את השיטות שלר"מ הוא ש"ש ולר"י הוא ש"ח, ומתני' כר"מ.

אומן שסיים עבודתו ואמר הבא מעות וטול את שלך ואינו מעכבו לתופסו על שכרי הוא ש"ח, ואם אמר **גמרתיו**, לל"ק הוא ש"ח, וחידוש המשנה בטול את שלך שיש עליו חיובי שמירה דכיון שמפרש להדיא שתופסו לשכרו הוא ש"ש. (תוד"ה לא). ולל"ב י"ל דבגמרתיו הוא שומר חנם. ונדון זה תלוי בדינו של רפרם בר פפא שסובר לגבי שאלה שאחר שכלו ימי השאלה אינו חייב בשמירה כשואל אפי' אם היא עדיין בביתו אלא כש"ח, והוא כגמרתיו. (ואם החזירה לפני סיום השאלה אם עשה כך מדעת המשאל פטור, ושלא מדעת חייב, וכן בשעת ההליכה).

פ"א. והא דאמרינן שאחר ימי השאלה הוא ש"ש, הטעם הוא הואיל ונהנה בשאלה מהנה להיות עליה ש"ש, ודין זה מבואר בבבביתא גבי הלוקח כלים מבית האומן לשגרם לבית חמיו סבלונת לארוסתו, וסיכמו שאם לא

יקבלו אותם ממנו ישלם לו לפי טובת הנאה שבהם, שבהליכה הוא כשואל דכיון שקצץ דמיהם הרי הוא כלוקח עד שידע שאינו לוקח, (וכתבו התוס' (ד"ה אתא) דמבואר בנדרים שאין לחייב את הלוקח אלא בזבינא חריפא (שקל למכור אותו) שכל ההנאה של הלוקח), ובחזרה הוא ש"ש כיון שנתפאר בהם. ואמנם באופן שיש לו תועלת גם בחזרה, כגון הלוקח למקום מסוים למכור יין ונאנסו בחזרה חייב, לפי שאם היה מוצא למכור בחזרה ג"כ היה מוכר.

שמור לי ואשמור לך הוא ש"ש, (וכן בהשאלני ואשאלך או השאלני ואשמור לך דינו כש"ש כיון שאין כל הנאה שלו, וכן בשמור לי והשאלך ובאלו אין כאן בעלים של חפץ במלאכתו של שומר), והיינו בשמור לי היום ואשמור לך למחר, אבל באותו היום הוא שמירה בבעלים. ואם באותו זמן שנעשו שומרים לא היה עוסק עבורו (שתי שיכרא) לא חשיב בעליו עמו, אבל אם נתעסק מיד במלאכתו ואח"כ שתה שיכרא הוא בעליו עמו אע"פ שלא היה עמו בשעת אונסים. (ובשיכרא איירי שקיבלו שמירה על הגלימה בשכר האפיה דהוי ש"ש, ונגנבה הגלימה, שאם היה אופה באותו זמן הוא גניבה בבעלים. וכן במעשה שהחליפו את בגדיהם בנהר אם היה הרוכב שומר על גלימת חברו חשיב בעליו עמו, ומדובר שם שלקח את גלימת הרוכב ללא רשותו ולכן חייב).

פשיעה בבעלים י"א שפטור, וי"א שחייב שלא נאמר פטור בעלים אלא בש"ש ושואל ולא בש"ח.

פ"א: נאמנות שוכר שלא שינה- משכיר שהזהיר את השוכר לא ללכת בנהר פקוד משום שיש שם מים, והלך שם ומת החמור, וטען למשכיר שהלך שם ולא היו מים, והאמינו רבא משום שהיה יכול לטעון שלא הלך שם, ולאביי לא אמרינן מה לי לשקר במקום עדים דאנן סהדי שאין אותו הדרך בלא מים.

שמור לי ואמר לו הנח לפני הוא שומר חנם, ואם אמר לו הנח לפניך, ואם אמר לו הנח בסתמא, אין להוכיח דין זה ממחלוקת ת"ק ורבי אם הכניס לחצר חברו ברשות אם קיבל שמירה בסתמא דכוונתו לקבל שמירה, דחצר היא מקום שמור ואין טורח בשמירתה, ואין אדם מכניס לתוכה דבר אלא על דעת לשומרו, ומאידך הרי צריך לבקש רשות וא"כ אולי אין כוונתו לבקשו שישמור.

חיובי שמירה על משכון

בדין שומר אבידה, דזה אינו שייך אלא כשהמשכון שוה כשיעור החוב, אלא נחלקו בדברי שמואל, והא דנקט שהוא כשומר שכוון, אין הכונה רק כשיעור המשכון, שהרי הוא מפסיד את כל החוב, אלא הכונה שההפסד הוא רק בגניבה ואבידה ולא באונסים כשומר שכוון. והנה שיטת רש"י שלשמואל אפי' בסתמא המלוה מקבל על עצמו שאם יאבד המשכון יפסיד מעותיו, ושיטת ר"ח ור"ת (תוד"ה לא) ששמואל איירי רק כשקיבל בפירוש שיפסיד הכל, ולפי זה מה שלר"א לא הפסיד משום דהוה אסמכתא בעלמא, ולר"ע הכא לא הוה אסמכתא אלא מחילה.

והגמ' דוחה שלכו"ע אם המשכון לא שוה כשיעור החוב לא הפסיד מעותיו, לר"א אינו מפסיד כלום ולר"ע אינו מפסיד אלא כנגד המשכון. רש"י. לר"ח (תוס' שם) כוונת הגמ' לדחות את דברי שמואל ולית הלכתא כוותיה, ולתוס' אינו אלא דחיה, וקיימא לן כשמואל.

ואין לומר שנחלקו בדברי רבי יצחק דס"ל **שבעל חוב קונה משכון** לרש"י קנאו לכל מיילי להתחייב באונסים, ולתוס' (ד"ה אימור) לא הוה אלא ש"ש, בההיא הנאה שיכול לקדש בו אשה ולקנות בו עבדים וקרקעות (שהרי אין לו מעות, וגם אם יש לו מעות אינו יכול לקנות בחליפין, וע"י המשכון יכול לקנות בחליפין). דלא איירי רבי יצחק אלא במשכנו שלא בשעת הלואה, ובברייתא איירי במשכנו בשעת הלואה, אלא כו"ע ס"ל כרבי יצחק. לרש"י במשכנו שלא בשעת הלואה ע"י שליח ביד קני, משום דודאי לגוביינא שקליה. והתוס' (ד"ה והא) פירשו דשלא בשעת הלואה קונה המלוה את המשכון לכו"ע כדברי יצחק שבעל חוב קונה משכון, אבל בשעת הלואה לר"א אינו קונה את המשכון, (ואמנם אף אם אינו קונה לגמרי בשעת הלואה, מ"מ אלים שעבודיה שאינו משמט בשביעית, וכן אלים שעבודיה לענין חמץ בפסח, שאם המלוה הוא נכרי א"צ לבערו דלא חשיב "מצוי" בידך, ואם המלוה הוא ישראל צריך לבערו).

ואין הכרח לומר דאיירי במשכנו בשעת הלואה ונחלקו אם **שומר אבידה** הוא ש"ח, או ש"ש משום דעבד מצוה, וזה פוטרו מלתת ריפתא לענין, דהעוסק במצוה פטור מן המצוה. לרש"י לרבה בהכרח נחלקו ר"א ור"ע בדין שומר אבידה, ולרב יוסף י"ל שנחלקו כדלהלן. ולתוס' (ד"ה נימא) לרבה ס"ל ששומר אבידה הוא ש"ח, ומ"מ לר"ע הוה ש"ש משום דסבר כשמואל הנ"ל.

פ"ב: הגמ' מבארת שלכו"ע שומר אבידה הוא ש"ש, ומחלוקת ר"א ור"ע הוא **כשהמלוה צריך למשכון** לרש"י צריך לו להשתמש בו ולפחות מהחוב כנגד מה שהשתמש, ור"ע סובר שגם באופן זה איכא מצוה, ולר"ח (תוד"ה במלוה) צריך למשכון היינו שאינו מוכן להלוות אלא כנגד המשכון, והתוס' סוברים שגם באופן זה קיים מצות הלואה, וסבר ר"ע דמ"מ הוה מצוה והוה ש"ש כרב יוסף דשומר אבידה הוה ש"ש,

המלוה על המשכון חייב המלוה בשמירת המשכון. הגמרא דנה אם דינו כשומר חנים כיון שהלוה הוא זה שנהנה מההלואה, או שדינו כשומר שכוון מחמת שהמלוה נהנה מעצם ההלואה (כגון שהלוהו פירות שאם היו נשארם אצלו היו מרקבים), או שהמצוה נחשבת הנאה, ואם המשכון ניתן לגוביינא ממילא אבידת המשכון נחשבת כאבידת החוב, וכדלהלן, אמנם נתבאר לעיל (פ:) בדברי התוס' שמה שהמשכון מבטיח את החזר ההלואה אינו נחשב הנאה, כיון שיותר היה מרויח אם לא היה מלוה כלל.

במתני' איתא שבהלוהו **פירות** הוה שומר שכוון דרך פירות להרקיב, ובהלוהו **מצות** לת"ק הוה ש"ש משום שכוון מצוה, ולר"י ש"ח דלית ליה שכוון מצוה לענין דינא.

ובברייתא איתא שלר"א גם אם אבד המשכון ישבע שלא פשע, מפני שהוא כש"ח, שאין נוטלו אלא כדי להיות בטוח במעותיו ולא כדי לגבות ממנו, וחייב הלוה לפרוע. ולר"ע יכול לומר לו שלא הלוה אלא על המשכון ואם אבד המשכון אבדו מעותיו. ואם **הלוהו בשטר** ונתן לו משכון ואבד המשכון אבדו מעותיו לכו"ע שהרי סתם שטר יש בו שעבוד קרקעות וגם אין הלוה יכול לכפור, ובהכרח שנטל את המשכון לגוביינא ולא לזכרון דברים בעלמא. רש"י. והתוס' (ד"ה דברי) הקשו דמבואר שאם המשכון שוה כמו ההלואה אינו משמט בשביעית, ואם משכון בלא שטר אינו אלא לזכרון דברים בעלמא אמאי אינו משמט. ולכן ביארו דלא איירי דווקא בהלוה בשטר, אלא הכונה למשכון שלא בשעת הלואה, דבזה בעל חוב קונה משכון אף לר"א, ונקט שטר משום שכשיש שטר מסתמא אינו לוקח משכון בשעת ההלואה. ודעת בה"ג שלרבי יצחק בע"ח קונה משכון שלא בשעת הלואה, ואפילו בשעת הלואה היכא דליכא שטר קנה משכון והוה שומר שכוון (כדשמואל לקמן פ"ב.), אא"כ יש שטר שאז הוא סומך על השטר.

ובהכרח דמתני' דלא כר"א, דליכא למימר דמתני' איירי במשכנו שלא בשעת הלואה, דמתני' משמע דאיירי בשעת הלואה.

פ"ב. וצ"ב במה נחלקו ר"א ור"ע.

הגמ' רוצה לומר דאיירי **שהמשכון לא שוה כשיעור החוב**, שאם הוא שוה כשיעור החוב מודה ר"א שנטלו לגוביינא, ונחלקו בדברי שמואל דס"ל שבכהאי גוונא אם אבד המשכון אבדו מעותיו, דר"ע אית ליה דשמואל, שהמלוה קיבל על עצמו שאם לא יחזיר את המשכון לא יגבה, ור"א סובר שכיון שאינו כשיעור החוב לא נטלו לגוביינא אלא לזכרון דברים בעלמא, ואינו מפסיד אפי' מה שכנגד המשכון. רש"י. והתוס' פירשו שהגמ' מעמידה גם באופן שהמשכון לא שוה כשיעור החוב, ולא נחלקו בדברי רבי יצחק שבעל חוב קונה משכון, או

תהיה בין שניהם", שבמקום שיש עדים אינו נפטר בשבועה, ור"מ סובר שנתקל אנוס, ולית ליה דאיסי.

פ"ג. רבא הורה להביא ראיה על חבית שנשברה בשוק שנשברה באונס, וכאיסי בן יהודה דס"ל שאם יש לו ראיה אינו נשבע ופטור, דס"ל שהלכה כאיסי. וכן הורה רבא באדם שקנה יין לחבירו בשליחותו וטען שהיין החמיץ אחרי שקנה, שיביא ראיה שהחמיץ אחרי שקנה, כי יש קול להחמצה גדולה כזו.

רב חייא בר יוסף תיקן שפועלים הנושאים במוט ונשבר שישלמו חצי, כיון שמשא כזה הוא הרבה לאחד ומעט לשניים, וחשיב קרוב לאונס ולפשיעה. אבל בדיגלא שמניח עץ על צוארו וקושר בו משא ב' בני אדם משלם הכל דהוי פשיעה בכך שלקח משא ב' בני אדם.

תשלום לפועלים ששברו חבית לפנים משורת הדין - רב הורה לרבה בר חנן שיחזיר את גלימת הפועלים שסחבו חבית ונשברה, דכתיב "למען תלך בדרך טובים" לפנים משורת הדין, וכן הורה לו שישלם שכרם, דכתיב "וארחות צדיקים תשמור".

הפועלים

חיובי הפועלים והבעה"ב זה לזה

זמן עבודת הפועלים - השוכר פועל (בסתמא, דאם התנה הכל לפי תנאו. תוד"ה השוכר) אינו יכול לומר לו להשכים ולהעריב יותר ממה שרגילים באותו מקום, אע"פ שהוסיף על שכרו, אלא יצא הפועל מביתו בהנץ החמה, ויצא מעבודתו בצאת הכוכבים, שנא' "תזרח השמש וכו' יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב", (רש"י כתב שבסוף היום צריך הפועל לוותר משלו לבעה"ב, והתוס' ד"ה פועל) כתבו שזמן העבודה הוא מהנץ החמה עד צה"כ, (ובעבודת ביהמ"ק הקדימו מעלות השחר משום כבוד ביהמ"ק), וכיון שההליכה היא לצורך בעה"ב יוצא אחרי הנץ, אבל החזרה לבית אינה צורך בעה"ב וכן יצא מעבודתו בצה"כ. ולר"ח ההליכה בבוקר היא מעלות השחר, וזה ויתור לבעה"ב כיון שהזמן לצאת הוא בנץ,

ור"א סבר שאין בזה מצוה והוי ש"ח. (או דנימא דפליגי אי שומר אבידה הוי ש"ח או ש"ש. ואין לומר דפליגי אי בע"ח קונה משכון, שהרי במשכון בשעת הלואה אין בע"ח קונה משכון).

השכרת משכוננו של עני - לאבא שאול מותר להשכיר משכוננו של עני ולפחות מהחוב, ודווקא בכלים שהרווח גדול והפחת קטן (מעדר וכלי פיסול וגרזן). וכן הלכה.

המעביר חבית ממקום למקום ושברה

הגמרא חוזרת לעסוק בדיני חיוב שמירה באומנים, ומבארת מה הדין באופן שתוך כדי המלאכה קרה נזק לחפץ של הבעלים, מתי האומן חייב ומתי פטור, והיכא שהנזק קרה ע"י שהאומן נתקל, הדין תלוי אם זה נחשב פשיעה או לא.

לר"מ המעביר חבית ממקום למקום ושברה בין ש"ח בין ש"ש ישבעו שלא פשעו ופטורו. הגמ' מבארת דברי ר"מ דס"ל נתקל לאו פושע, ואף ששינינו בשם ר"מ שאם נשברה כדו ולא סילקו וכד' חייב בהזיקם דנתקל פושע, (ולחכמים פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים), צ"ל שמי ששנה זו לא שנה זו, או דנימא דס"ל לר"מ נתקל פושע, ומ"מ נשבע מתקנת חכמים, שתיקנו כדי שלא ימנעו מלהעביר חביות לאחרים, ולפי זה השבועה היא שלא שבר את החבית בכונה. והק' התוס' (ד"ה וסבר) למה לר"מ אינו חייב באונס, שהרי אדם המזיק חייב אף באונס, ות' דבאונס גמור פטור אף אדם המזיק (כישן שהביאו אצלו כלים, ויורשים שאכלו פרה שהניח להם אביהם, והמניח כדו ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה, ואם עמד בעל חבית פטור בעל קורה), אבל רוח שאינה מצויה הוי כעין גניבה ואבידה.

לרבי יהודה ש"ח ישבע דנתקל לאו פושע, וכתבו התוס' שמעביר בחינם פטור אף שהוא אדם המזיק, משום דהוי כעין גניבה, ולא מחייב ר"י אלא כעין אבידה שהוא קרוב לפשיעה. וש"ש ישלם שאע"פ שלא פשע חייב. וכתבו התוס' (שם) שר"י ס"ל שנשברה כדו דפטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים, דס"ל נתקל לאו פושע, ומ"מ אינו אונס גמור, ואינו חייב משום בור אלא כשנעשה בפשיעה.

ולרבי אליעזר שניהם חייבים שבועה, אולם תמה אין יכולים להשבע שהרי ש"ש חייב אפי' בלא פשיעה, ואפי' ש"ח אם נשברה שלא במקום מדרון חייב דפושע הוא, ואפי' אם נשברה במקום מדרון אינו נפטר בשבועה אלא צריך להביא עדים כיון שבני אדם רגילים להלך שם, וכאיסי שלומד מהפסוק "אין רואה שבועת ד'

יכלה את קוציו, ופעם אחת כובס אחד קרא לו חומץ בן יין, ומסרו למלכות משום שהכיר בו שהוא רשע ע"י חוצפתו, וכשנרגע בא לפדותו ולא עלתה בידו ותלו אותו, ואמרו לו שהכובס ובנו בעלו נערה מאורסה ביוה"כ וחיובם שקילה וכל הנסקלים נתלים, ושמו שאפי' ספיקות שלו נכונות, ומ"מ לא נחה דעתו עד שהוציאו מכריסו סלי שומן והניחום בשמש בתמוז ולא הסריחו, אע"פ שהיו באותו שומן גידים שדרכם להסריח, וקרא על עצמו "אף בשרי ישכון לבטח", (המשך בפ"ד:).

פ"ד. אליהו אמר לרבי ישמעאל שלא ימסור גנבים למלך אלא יברח.

רבי ישמעאל ברבי יוסי ורבי אלעזר בר"ש היה כריסם גדול, ואמרה להם מטרוניתא שבניהם אינם שלהם, וענו לה "כי כאיש גבורתו" וי"א אהבה דוחקת את הבשר, ואף דכתיב "אל תען כסיל כאיוולתו, ענו לה כדי שלא להוציא לעז על בניהם, ונ"מ שאין להוציא לעז על בני אדם שהם כך. תוד"ה אמר.

רבי יוחנן וריש לקיש-

רבי יוחנן אמר שהוא נשאר משפירי ירושלים, והגמ' מבארת איך אפשר לראות מעין יופיו, אך כיון שלא היה לו הדרת פנים (-זקן) לא מנוהו יחד עם רב כהנא רבי אבהו יעקב ואדם הראשון. והיה ריו"ח יושב בפתח בית הטבילה, כדי שיולדו בנים נאים ולומדי תורה כמוהו, ולא חשש מעין הרע כיון שאין עין הרע שולטת בזרעו של יוסף. והא דאיתא בפסחים קי"א שהפוגש אשה שיוצאת מטבילת מצוה אווזת בו רוח זנונים, היינו כשפוגש בה, אבל ריו"ח היה יושב שם בקביעות. אי נמי התם איירי שפוגש בה עולה ערומה מן הנהר. תוד"ה יתיב.

כשראה ריש לקיש את רבי יוחנן קפץ אחריו לירדן, ואמר לו ריו"ח חילך לאורייתא, ואמר לו שאם יחזור בתשובה (לתוס' ד"ה אי) ריש לקיש ידע מתחילה הרבה תורה ואח"כ נעשה ליסטים, ודלא כרש"י) יתן לו את אחותו שהיא נאה מזמנו (ובאמת לבסוף נשאה כמבואר להלן, ולא חשש שיאמרו שבשביל זה חזר בתשובה. תוד"ה אי, השני), וכבר לו היה לו כח לחזור שכיון שקיבל עליו עול תורה תש כוחו, ולימדו ריו"ח עד שנעשה גברא רבה, וכשנחלקו מתי גמר מלאכה של סייף סכין פגיון רומח ומגל יד ומגל קציר, דלריו"ח גמר מלאכתם משיצרפם בכבשן, ולר"ל משיצחצחם במים, (והא דאיתא בכלים שהסייף מקבל טומאה

ובערב יוצא מהעבודה לפני צה"כ). ואיירי במקום שאין מנהג, ובני העיר הגיעו ממקומות שונים, או שבעה"ב אמר להם שיעבדו כמו פועל דאורייתא.

חיוב בעה"ב במאכל הפועלים- אם נוהגים לתת לפועלים לפתן חייב לתת להם הכל כמנהג המדינה, ואם דרך לתת להם לאכול ולשתות בתחילת עבודתם, אינו יכול לומר להם שיבואו מוקדם כדי לאכול לפני הנץ, וי"מ שאינו יכול לומר להם שילכו לעבוד וכשהאוכל יהיה מוכן יאכלו בשדה, אלא יאכלו בבית. תוס'.

ואם פסק להם מזונות במפורש הרי ריבה להם יותר מהמנהג, שהרי לא היה צריך להתנות, ומעשה ברבי יוחנן בן מתאיא שבנו התנה לתת לפועלים מזונות, ואמר לו שלפני שיתחילו במלאכה שעדיין יכול לחזור בו דברים אין בהם משום מחוסרי אמנה יתנה שיתן להם רק פת וקיטנית, דאל"כ אפי' אם יתן להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצא יד"ח, מפני שהם בני אברהם יצחק ויעקב, וסעודת אברהם מרובה משל שלמה כדלהלן (פ"ו:), ולרשב"ג א"צ להתנות עמהם, והכל כמנהג המדינה.

פ"ג: תשת חושך ויהי לילה וכו' - העוה"ז דומה ליער, והרשעים דומים לחיה שביער שמניחים להם לעמוד ברשעם ואין נפרעים מהם, ולעת"ל הם יאספו לגיהנום, ולצדיקים תזרח השמש, ויהיה לכל צדיק מדור לפי כבודו, למי שהשלים עבודתו עדי ערב עד יום מותו.

מעשים על תנאים ואמוראים ומעלתם

הגמרא מביאה כמה מעשים על רבי אלעזר ברבי שמעון, רבי, רבי חייא, רבי יוחנן וריש לקיש, ורבה, בהם מתבאר מעלתם, וכן מתבארים כמה עניינים כגון האם ראוי לסייע למלכות לתפוס גנבים, קבלת יסורים, הכנסת אורחים, וכו'.

רבי אלעזר ברבי שמעון שאל את הממונה איך הוא תופס את הגנבים, והרי הם כחיות היער שמתחבאים ביום, וי"א ששאלו אולי הוא תופס צדיקים, ושאל אותו הממונה מה יעשה, וענה לו לו שיבוא לחנות בשעה רביעית שהיא שעת סעודה, ומי ששותה יין ומנמנם כשכוסו בידו יברר אם הוא צורבא מרבנן העייף מחמת שהשכים ללמוד, או שהוא פועל העובד בלילה, ואם לא הרי הוא גנב, ואמרו בבית המלך שראבר"ש יעשה כדבריו וכך היה, ואמר שהוא מכלה קוצים מן הכרם, ואמר לו רבי יהושע בן קרחה שבעל הכרם עצמו הקב"ה

ממנו בתורה, לא היה גדול ממנו במע"ט, וענתה לו שהיה גדול ממנו במע"ט לפי שקיבל על עצמו יסורים. והיה גדול ממנו בתורה כמו שמצינו שהיו שניהם יושבים לפני רשב"ג וריב"ק ע"ג קרקע, ועשו החכמים ספסלים לשניהם, ואמר רשב"ג שוירידו את בנו כדי שלא ימות, והורידו גם את ראבר"ש, וחלשה דעתו שהחשיבוהו כמותו, והתחיל לדחות את דבריו של רבי, ואמר רשב"ג לרבי שלא ירע בעיניו מפני שראבר"ש הוא ארי בן ארי, ורבי הוא שועל בן ארי, מפני שהיה רשב"ג עניו, אבל יונתן י"ל שויתר לדוד מפני שהעם הלך אחריו, ובני בתירא מינו עליהם את הלל, י"ל שעשו כך משום שהלל היה עדיף מהם והיו שאלות שלא ידעו לענות והתביישו).

פ"ה. רבי ראה שהחביים יסורים שהרי הועילו לראבר"ש שלא שלטה בו רימה, וקיבל על עצמו יסורים על שלא ריחם על עגל שהיה מובל לשחיטה ואמר לו לך לכך נוצרת, ולכן באו עליו יסורים י"ג שנה, ושומר הסוסים שלו שהיה עשיר יותר משבור מלכא והתעשר מזבל בהמותיו של רבי, היה מכוון את זמן האכלת הסוסים לזמן שהרי רבי נכנס לבית הכסא, שאכילתם היתה נשמעת למרחק ג' מילין, ובכל זאת שמעו את צעקותיו של רבי מפני היסורים, וכשלא הניח לשפחתו להשליך את בני החולדה משום "ורחמיו על כל מעשיו", פסקו היסורים כיון שריחם על הבריות. ובשנים אלו לא מת אדם לפני זמנו, ולא הוצרך העולם לגשם, והיתה האדמה רטובה, (שיום גשם קשה לעולם כיום דין, ואם לא היה העולם צריך לו היו רבנן מתפללים לבטלו). והחזיר רבי את רבי יוסי בנו של ראבר"ש בתשובה ועשאו חכם ורבי, וכשמת לא נתן לו הנחש להכנס למערת אביו, לא מפני שאביו גדול ממנו, אלא מפני שהבן לא היה בצער מערה. וכן החזיר רבי את בנו של ר"ט בתשובה, והבטיחו לתת לו את ביתו לאשה, וי"א שנשאה וגירשה, וי"א שלא נשאה כדי שלא יאמרו שבגלל זה חזר בתשובה. והטעם שהשתדל ללמד משום שכל המלמד בן חבירו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה, ואם הוא בן עם הארץ הקב"ה מבטל גזירה בגללו.

תורה-

כל שהוא ובנו ובן בנו ת"ח, שוב אין התורה פוסקת מזרעו לעולם, והתורה מחזרת אחר אכסניא שלה. ת"ח

משישופנו והסכין משישחיזנו, היינו כשהעלו חלודה ובא לתקנם, ומחלוקת ריו"ח ור"ל היא בתחילת עשייתם. תוד"ה הסכין). אמר לו ריו"ח שליסטאה בליטותיה ידע, ואמר לו ר"ל מה הועיל לו הרי גם שם היה נקרא רבי, וענה לו ריו"ח שהועילו שקירבו תחת כנפי השכינה, וחלשה דעתו של ריו"ח, וחלה ר"ל, ובאה אחותו של ריו"ח אשתו של ר"ל ובכתה שיעשה בשביל יתומיה ובשביל עצמה ויתפלל על בעלה, ואמר לה ריו"ח שהוא ידאג להם, ונפטר ר"ל, והצטער מאד ריו"ח על שהמיתו, שלא מצא תלמיד ותיק כמוהו, והלך ר"א בן פדת ששמועותיו מחודדות ליישב דעתו, ואמר לו ריו"ח שר"ל היה מקשה עליו כ"ד קושיות והוא היה עונה כ"ד תירוצים, וממילא רווחא שמעתתא, והוא מביא לו תניא דמסייע ואינו נצרך לזה, וקרע בגדיו ובכה עד שנשטתה, וביקשו חכמים רחמים עליו שימות.

פ"ד: רבי אלעזר ברבי שמעון היה תופס גנבים למלכות (כנ"ל), **קיבל על עצמו יסורים** בערב שמה חטא באחד מן הצדיקים, והיו מציעים תחתיו שישים לבדים ובבוקר היו מוציאים שישים קערות דם והיתה אשתו מכינה לו שישים מיני לפדא והיה אוכל ומבריא, והיה אומר ליסורים שילכו מפני ביטול תורה, וכששמעה אשתו שהוא מביא על עצמו את היסורים ומכלה ממון בית אביה, הלכה לבי נשא, ובאו ס' ספנים (שעמד נחשול שבים להטביעם ונדדו לו ושקט הרוח. תוד"ה שתין) והביאו לו ס' עבדים עם ס' ארנקים לפי שניצלו בזכותו מהים, ויצא לביהמ"ד וטיהר ס' מיני דם שהרי רק ה' מיני דם טמאים והשאר טהורים, ואמר שאם האמת כמותו יתעברו כולם הלילה זכרים, וכך היה, וכשמת אמר לאשתו שרבנן כועסים עליו מפני שתפס גנבים וחלקם היו קרוביהם, ולא יתעסקו בקבורתו, ושתניחהו בעלית הגג, והיה שם בין י"ח לכ"ד שנה, ויום אחד יצאה תולעת מראשו משום ששמע לזול בת"ח ושתק, והיה עונה איש פלוני אתה זכאי וכו', יום אחד אמרה השכנה לאשתו שתהיה כבעלה שלא ניתן לקבורה, ואמרו חכמים שכ"כ הרבה זמן ודאי אינו מכבודו כיון שהדבר נודע לבריות, וי"א שרשב"י נתגלה בחלום וגילה להם זאת, ובני עכבריא לא הניחו לקוברו לפי שהגן עליהם מחיה רעה, ובערב יו"כ באו לקוברו והביאוהו למערת אביו, ולא הניחם נחש להכנס עד שאמרו פתחי פיך ויכנס בן אצל אביו, ושלח רבי להציע לה שתינשא לו, שאע"פ שהיה גדול

יביאו את המשיח לפני זמנו), וכשעבר לפני התיבה בתענית (שאע"פ שלא היה יכול וחיכיתי אלא והכיתי, היא דלא אפשר באחר מותר להוריד גם איש כזה. תוד"ה אחתינהו). ואמר משיב הרוח נשבה הרוח, וכשאמר מוריד הגשם ירד גשם, וכשאמר מחיה מתים נעשה רעש בעולם (אבל מחיה מתים לפני משיב הרוח לא הוא אלא ע"י טל, ועו"ל שתחית המתים עיקרה בחתימתה. תוד"ה כי). והכו את אליהו ס' פעמים בפולסא דנורא על שגילה זאת, ובא אליהו והפריעם מלהתפלל.

פ"ו. בספרו של אדם הראשון שהראה לו הקב"ה כל דור וסופרו דורשיו וחכמיו, היה כתוב ששמואל ירחינאה שהיה בקי בסוד העיבור ירפא את רבי, ויקרא חכם אבל לא רבי (ולכן לא הצליח רבי לסומכו), ורבי ורבי נתן סוף משנה שהם אספו וסידרו את המסכתות מכל מה שאמרו בבית המדרש בדורות שלפניהם, ואחריהם לא הוסיפו אלא מעט, ורב אשי ורבינא סוף הוראה שהם סידרו וקבעו על סדר המסכתות את דברי האמוראים שלפניהם הקושיות והתירושים והספיקות.

רבה בר נחמני - (הוא בר פלוגתא דרב יוסף) הלשינו לפני המלך שהוא מבטל י"ב אלפים מישראל מלשום מיסים ב' חודשים בשנה שהיו נקבצים לשמוע את דרשות הפסח והחגים ולא היו בבתיהם, ושלחו שליח לתופסו, וברח ממקום למקום, וכשחזר לפומבדיתא היה באכסניא, ושליח המלך שהיה ג"כ שם שמה ב' כוסות ונתעקמו פניו לאחוריו מחמת השדים המזיקים את השוטה זוגות, ובני הבית לא נתכוונו לכך, ואמר להם רבה שישקוהו כוס שלישיית ויתרפא, וחיפש שליח המלך אחריו ומצאו, והבטיחו שמוכן למות כדי לא לגלות אך אם ייסרוהו יגלה ונעלו בחדר, והתפלל רבה ונפל הקיר וברח לאגם, ושמע שנחלקו במתיבתא דרקיעא בדין צרעת שאם הבהרת קדמה לשיער לבן וטהור, או שהשיער לבן קדם לבהרת וטמא דשיער לבן שפרח בבהרת הוא סימן לטומאה, ואם ספק מה קדם הקב"ה אמר טהור ומתיבתא דרקיעא אמרו שטמא, ואמרו שרבה בר נחמני יכריע ולא יכל מלאך המות להורגו עד שנשבה רוח בין הקנים, ואמר שעדיף לו למות מאשר להמסר למלכות, וכשמת אמר שבספק מה קדם טהור, ויצאה בת קול ואמרה אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאה נשמתך בטהור, ונפל פתק שמות ומצאוהו לפי המקום שראו שהציפורים עושות צל, וספדוהו ג' ימים ולילות

בן ת"ח זהו "בלב נכון תנוח חכמה", ות"ח בן עם הארץ זהו "ובקרב כסילים תודע" שמשמיע קולו.

רב יוסף התענה מ' תעניות שלא תמוש התורה מפיו, ועוד מ' תעניות שלא תמוש מזרעו, ועוד ק' תעניות שלא תמוש מזרע זרעו. ורב זירא כשעלה לא"י התענה מאה תעניות כדי לשכוח תורת בבל שהאמוראים בא"י היו נוחים זה לזה ולא היו בני מחלוקת ומבארים את הדברים בלא קושיות ותירושים, ועוד מאה תעניות שלא ימות רבי אלעזר בימיו ויפלו עליו עיני הציבור, ועוד מאה תעניות שלא ישלוט בו אש הגיהנום, והיה נכנס לתנור כל ל' יום ולא היתה שולטת בו האש, יום אחד נתנו בו החכמים עיניהם ונחרכו שוקיו.

פ"ה: ברכת התורה - החכמים והנביאים לא ידעו על מה אבדה הארץ, עד שפירש הקב"ה בעצמו שהסיבה שלא בירכו בתורה תחילה ובזה הראו שאינה חשובה בעיניהם. כל המקטין עצמו על ד"ת בעוה"ז נעשה גדול לעוה"ב, וכל המשים עצמו כעבד על ד"ת בעוה"ז נעשה בן חורין לעוה"ב.

מעלת רבי חייא - כשר"ל ציין את קברי החכמים שלא יכשלו כהנים לעבור עליהם, שלא תארע תקלה ע"י צדיקים, לא מצא את קברו של רבי חייא, מפני שלא לימד אחרים כמוהו, ועשה שלא תשתכח התורה מישראל, שזרע פשתן ועשה רשתות וצד צבאים והאכיל בשרם ליתומים, ומהעור היה עושה מגילות וכותב עליהם חמשה חומשי תורה, ומלמד חמשה ילדים כל אחד חומש אחר, וששה סדרים היה שונה לשש ילדים, וכל אחד היה מלמד את חבריו את מה שלמד, ואמר רבי כמה גדולים מעשי חייא (אך לא יתור מרבי יוסי), והיה יושב בישיבה של מעלה ליד רבי חנינא (שאמר שאם תשתכח התורה ח"ו יחזירה בפלפולו. ורבי ינאי ליד רבי חנינא, וריו"ח ליד רבי ינאי, ורבי יוסי ברבי חנינא ליד ריו"ח). ואמר אליהו לאחד החכמים שיכול לראות את החכמים עולים למתיבתא דרקיע, אבל לא יביט על רבי חייא, והביט בו וניצוצות אש הכו על עינו והשתטח על קברו ואמר לו שהוא לומד את דבריו תוספתא דר' חייא, ונרפא. ואמר אליהו הנביא שרבי חייא תפילתו נשמעת כתפילת האבות (והוא לא מעמיד את ג' האבות ביחד דבתענית ציבור יורדים ג' לפני התיבה. תוד"ה אוקמינהו). שמא

ונפל פתק שהפורש מההספד יהא בנידוי, ואחר ז' ימים נפל פתק שילכו לבתיהם לשלום, וביום שמת היתה רוח חזקה שהעיפה סוחר עם הגמל לעבר השני של הנהר, וכשאמר הסוחר רבונו של עולם וכו' הפסיקה הסערה.

רבי שמעון בן חלפתא היה בעל בשר וכשהיה לו חם עלה לראש ההר וביקש מבתו לנופף במניפה ויתן לה אגודות נרד, ובתוך כך נשבה רוח, ואמר כמה אגודות נרד צריך לתת לקב"ה.

פ"ו: סעודת אברהם היתה ג' שוורים לג' אנשים, ועשאום ג' נערים, ונתנם לפניהם אחד אחד, ועשה ג' כדי להאכילם ג' לשונות בחרדל. **וסעודת שלמה** היתה ל' כור סולת וס' כור קמח לעמילן של טבחים לכסות את הקדרות כדי לשאוב את זוהמת התבשיל, וי"א לציקי קדירה מין מאכל, וי' בקר בריאים וי' בקר רעי וק' צאן, מלבד איל צבי ויחמור, וברבורים תרנגולים אבוסים - י"מ אבוסים בע"כ, וי"א מאליהם, וי"א שמביאים שור ממקום המרעה שלא אנסוהו לעבוד ותרנגולת מאשפתה שלא אנסוהו לגדל אפרוחים, ושור הוא מובחר שבבהמות, ותרנגולת היא המובחרת שבעופות, ולאמימר היינו תרנגולת שחורה פטניתא המפוטמת בבית, וי"מ בעלת כרס הנמצאת בין הגתות ואוכלת חרצנים, אך היה זה לכל ישראל ויהודה שהיו רבים כחול אשר על הים.

לעולם אל ישנה אדם מן המנהג, כמו שמצינו שמשעה עלה למרום ולא אכל ומלאכי השרת ירדו למטה ונראה שאכלו ושתו ובסדר אליהו רבה איתא שהיו אוכלים ושותים ממש מפני כבודו של אברהם. תוד"ה נראין.

הכנסת האורחים של אברהם - אותו יום היה יום שלישי למילתו, ובא הקב"ה לשאול בשלומו, והוציא חמה מנרתיקה כדי שלא להטריחו באורחים, ויצא אלעזר לחפש אורחים ולא מצא ואמר אברהם שאין נאמנות לעבדים, ויצא בעצמו ואמר לקב"ה "אל נא תעבור מעל עבדך", (ובשבת משמע שאמר אברהם לקב"ה שימתין עד שיכניס את האורחים, גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכניה, ואצל הקב"ה יכול הקטן לומר לגדול המתן עד שאבוא אצלך. תוד"ה חזייה). וכשראו המלאכים את קשירת והורדת התחבושת מהמילה רצו ללכת והתרחקו, כשאמר להם אברהם שירחצו רגליהם שלא יכניסו ע"ז

לתוך ביתו, אמרו שאם חושדם שהם ערביים המשתחוים לעפר רגליהם כבר יצא ממך ישמעאל שרגיל לעשות כך. והמלאכים היו מיכאל שבא לבשר את שרה ורפאל שבא לרפא את אברהם וגבריאל שהלך להפוך את סדום, ומיכאל הלך עם גבריאל כדי להציל את לוט, שאף שמלאך אחד אינו עושה ב' שליחויות, כאן סיים שליחות אחת ואז הותחלה שליחות אחרת. ובב"ר לא מוזכר שבא לרפא את אברהם, ואפי' אם בא רפואה והצלה נחשבים דבר אחד. (תוד"ה ההוא). עוד כתבו התוס' שמייכאל וגבריאל הוציאוהו חוץ לעיר, ומיכאל הלך עמו עד צוער, וגבריאל ציווה אותו למחר. ולא סירבו המלאכים לאכול מפני שאין מסרבים לגדול (משא"כ אצל לוט שהיה צריך להפציר בהם מאד). וכל מה שעשה אברהם בעצמו עשה הקב"ה לבניו לעצמו, אברהם רץ להביא בן בקר והקב"ה הביא רוח להביא שלום, אברהם הביא חמאה וחלב והקב"ה המטיר לחם מן השמים, אברהם עמד לפניהם תחת העץ והקב"ה עמד על הצור בחורב, (ולרבי חמא בר חנינא זכו בזכות זה לעמוד הענן), אברהם הלך עמם לשלחם והקב"ה הלך לפניהם יומם, אבל מה שעשה ע"י שליח עשה הקב"ה ע"י שליח, לקחת המים אמר הקב"ה והכית בצור. ואמר ואקחה פת לחם ולבסוף הביא בקר, שהצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה, (אבל הרשעים אומרים הרבה ועושים מעט, שהרי עפרון אמר שיתן את מערת המכפלה בחינם ולבסוף נטל ד' מאות שקל כסף המתקבלים בכל מקום), ושרה אמרה לחם ואברהם אמר סולת, מפני שהאשה צרה עיניה באורחים יותר מהאיש, ולבסוף לא הביא לחם מפני שהיה אוכל חולין בטרהרר, ושרה פירסה נדה באותו היום.

פ"ז. בשורת המלאכים ולידת יצחק - המלאכים שאלו איה שרה אע"פ שידעו, כדי לחבבה על בעלה, וי"א כדי לשגר לה כוס של ברכה, וי"א כדי ללמד דרך ארץ לשאול באכסניא שלו, (ולכן נקוד על אותיות א' י' ו' שבתיבת אליו שלא היו צריכים לשאול, והתוס' (ד"ה למה) פירשו ששאלו גם את שרה היכן אברהם. ואף שאסור לשאול בשלום אשה כלל, ע"י בעלה מותר לרש"י מותר לשאול אותו מה שלומה, ולתוס' (ד"ה על) מותר רק לשאול היכן היא), ואמר אברהם ששרה באוהל, להודיע שהיתה צנועה משאר חברותיה, שאינה נראית וצריך לשאול אחריה, והקב"ה אמר לאברהם ששרה אמרה ואני זקנתי אע"פ שאמרה

לתוך כליו של בעה"ב. וכן אינו אוכל בתלוש אחר גמר מלאכה, ובדבר שאין גידולו מן הארץ כגון חולב בהמותיו ומגבן.

ודין זה הוא בפועל דכתיב "כי תבוא" וכתיב בפועל "ולא תבוא עליו השמש".

ובכרם של נכרי אינו בכלל זה ומותר לתת לתוך כליו, דכתיב "בכרם רעך", ולמ"ד גזל עכו"ם מותר, ממעט כרם הקדש שאסור לאכול, דהו"א שכמו שהתירה תורה איסור גזל, ה"ה שרי בשל הקדש, קמ"ל. (תוד"ה רעך). עוד כתבו התוס' (ד"ה אלא) שאף למ"ד גזל עכו"ם מותר, היכא דאיכא חילול השם מודה דאסור, דילפינן מ"וחשב עם קונוהו" שידקדק עמו ולא יגלום עליו ולא יבוא עליו בעקיפין, ואיכא חילול השם כיון שסמך עליו, ונותן לו כל שכרו.

ואין הפועל רשאי למצוץ את היין ולזרוק את החרצנים דכתיב "ואכלת", ואינו רשאי לאכול את הפירות עם דבר אחר למתקן כדי שיאכל הרבה דכתיב "ענבים".

והפועל פטור ממעשר כבעה"ב כיון שלא נגמרה מלאכתו למעשה, דכתיב "כנפשך" כאילו הם שלך, ולא אמרינן דכיון שאוכל בע"כ של בעה"ב הוי כמקח הקובע למעשה (דכיון דזבניה אחשיבה). והאי קרא אסמכתא בעלמא היא, שהרי לוקח פטור מדאורייתא ממעשר, וקרא ללמד שאם חסם את הפועל מלאכול בכח או שקצץ עמו שלא יאכל, פטור מלאו דלא תחסום.

ואסור לאכול אכילה גסה דכתיב "שבעך".

חיוב מעשר

פ"ח. זמן חיוב המעשר -

לרבי ינאי זמן חיוב מעשר הוא ראית פני הבית, שנא' "בערתי הקדש מן הבית", אבל לפני כן אפי' אם מירחו בכרי בשדה פטור, ודווקא כשהכניס לבית דרך השער, אבל אם הכניס דרך גגות וקרפיפות פטור, דכתיב "בשעריך". וכתבו התוס' (ד"ה עד) דמודה רבי ינאי שהחצר קובעת מדרבנן. והגמ' (ע"ב) אומרת ש"ל שלא איירי אלא בזיתים וענבים שאינם בני גורן ולכן הכניסה לבית מחייבתם שאין להם קביעות אחרת, אבל חיטים ושעורים הכנסתם לגורן מחייבתם במעשר, והא דאמר (פסחים ט') חבר שמת והניח מגורה מלאכה פירות שלא נתחייבו, ס"ל שאף בחיטים ושעורים אינו חייב אלא בראית פני הבית.

ואדוני זקן, משום שגדול השלום, ונתעדן הבשר של שרה ונתפשטו הקמטים וחזר היופי למקומו, וכשגמל אברהם את יצחק עשה סעודה גדולה, והיו מרננים שהביאו אסופי מן השוק, וזימן אברהם את כל גדולי הדור, ושרה זימנה את נשותיהם, ונעשה נס והניקה שרה את כל התינוקות, ועדיין היו מרננים אם הוא מאברהם, ונתהפך קלסתרן והיה דומה לאברהם, ובאותו הזמן היו יכולים לטעות בין אברהם ליצחק, וביקש אברהם שתהיה זקנה, (ועד יעקב לא היה חולשה, וביקש שתבוא חולשה שיחלה אדם לפני מותו ויצוה לביתו, ואלישע ביקש שיהיה חולה שיתרפא ממחלתו, שחלה ג"פ, על שגחפו לגיחזי בשתי ידיו ועל שגירה דובים בתינוקות והשלישי מת בו).

השוכר פועל ואמר לו שיתן לו כאחד ושניים מבני העיר, לרשב"ג ורבי יהושע נותן לו כפחות שבשכירות, ולחכמים משמנים ביניהם ומשלם כפי המנהג הבינוני.

אכילת הפועל ממלאכתו

פועל העושה מלאכה בפירות וכדומה של אחר בשעת גמר מלאכה, נתנה לו התורה זכות לאכול מפירות אלו, אף אם לא סיכמו ביניהם שהפועל יוכל לאכול, ואף אם אין מנהג המדינה לתת לפועל לאכול. ולהלן (פ"ז - ג"ג). יבוארו כל פרטי דין זה. ואגב דין זה מבארת הגמ' מתי חל על הפירות חיוב מעשר (פ"ח), ודיני איסור "לא תחסום שור בדישו" שהוא דומה לדין אכילת הפועל ממלאכתו (צ. - צ"א).

פ"ז: פועל העוסק בדבר שגידולו מן הארץ במחובר

לקרקע בשעת גמר מלאכה (לרש"י היינו שעת תלישה, ולתוס' (ד"ה במחובר) היינו בשעה שא"צ עוד לקרקע), יכול לאכול מהפירות שעוסק בהם, (אף אם בעה"ב לא פסק לו מזונות, ואין מנהג לתת לו לאכול. תוד"ה ואלו), דכתיב "כי תבוא בכרם רעך ואכלת", וכתיב "כי תבוא בקמת רעך וקטפת מלילות בידך וחרמש", לרבות כל דבר הנקצר בחרמש וכל בעלי קמה העומדים בקומה בארץ, והכל בכלל, (אע"פ שאינו חייב בחלה, ולולא לימוד זה היינו אומרים שרק בכרם וקמה מותר מפני שיש בהם צד מזבח יין לנסכים וסולת למנחות, וה"ה זית שמן למנחות, אבל לא שאר דברים). וכן הפועל אוכל בתלוש מן הקרקע קודם גמר מלאכה למעשר או לחלה.

אבל במחובר בשעה שאינה גמר מלאכה כגון ניוש אינו אוכל, דכתיב "ואל כליך לא תתן" דאיירי בשעה שנותן

פ"ח: זמן חיוב מעשר בקישואים ודלועים משינטל

פיקס שלהם פרח שגדל בראשו ודבוק בו, והוא נופל אחרי התלישה. הגמ' אומרת שלא איירי בשדה שהרי צריך שיכנסו לבית לר' ינאי או לחצר לריו"ח, ואפי' מדרבנן אינו חייב בגמר מלאכה לחודיה, ובעינין שבת או חצר או מקח לקבוע. תוס'. אלא איירי שנפקסו בבית, וקמ"ל שכבר משעת התחלת הפיקוס חייבים. וכתבו התוס' שאע"פ שהמכניס תבואה לבית במוץ שלה ונגמרה מלאכתה בבית פטורה מן המעשר, זה אינו אלא בתבואה שדרך להכניסה ממורחת, אבל קישואים ודלועים שדרך להכניסם עם הפיקוס, חייבים אף כשיפקסו בבית.

עוד בדין אכילת פועל במלאכתו

פועל אוכל בתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו, דכתיב "קמה" ב' פעמים, אם אינו ענין למחובר תנהו ענין לתלוש. לרב אמי לומדים דין זה מדכתיב "כי תבוא בכרם רעך" דאיירי גם ששכרו לכתף לשאת את הענבים. ולרבינא לומדים מהקש חוסם לנחסם וכדלהלן.

שור אוכל במחובר דכתיב "רעך" ב' פעמים, אם אינו ענין לאדם תנהו ענין לשור, ולרבינא כתיב "לא תחסום שור בדישו" וילפינן שור שור משבת לשאר בעלי חיים, וא"כ מדלא כתיב "לא תדוש בחסימה" באה התורה להקיש נחסם לחוסם שאוכל במחובר, וכן מקישים חוסם לנחסם שיכול לאכול בתלוש.

פ"ט. דבר שאינו גידולי קרקע כגון החולב והמחבץ

והמגבן אין הפועל אוכל בו, דכתיב "דיש", וקמ"ל דלא ילפינן מ"קמה" לרבות. ואף שלגבי מעשר שני חלב נקרא גידולי קרקע, לפי שהבהמה ניזונת מהקרקע, הכא דיליף מ"דיש" שהוא צומח מהקרקע, אין החלב בכלל. תוד"ה גידולי.

לפני גמר מלאכה כגון המנכש בשומים ובבצלים אין הפועל אוכל, ואף כשמוציא קטנים מבין הגדולים שהוא נותן את הקטנים לכליו של בעה"ב, אינו אוכל, דכתיב "דיש", דבעינין שעת גמר מלאכה, וכיון שכונתו שהגדולים יגדלו יותר, לא חשיב גמר מלאכה.

דבר שנגמרה מלאכתו למעשר כגון הבודל בתמרים ובגרוגרות שמפרידם אין הפועל אוכל ואע"פ שאין בזה מעשר אלא מדרבנן, מ"מ נחשב מלאכה כיון שאם היה בו מעשר דאורייתא היה מתחייב במעשר. (תוד"ה והבודל). אמנם

וכתבו התוס' (ד"ה כי) שזיתים וענבים חייב לעשרם מן התורה, אע"פ שאינם תירוש ויצהר, דאיירי שאין בדעתו לעשותם יין ושמן אלא לאוכלם כר.

לריו"ח אפי' חצר קובעת, דכתיב "ואכלו בשעריך ושבעו", ודווקא חצר המשתמרת דכתיב "מן הבית", אבל שאינה משתמרת אינה קובעת אלא מדרבנן. תוס'.

חיוב מעשר בלוקח ובבעה"ב בפועל -

אף במקום שלבעה"ב ולפועל מותר לאכול בלא מעשר, הלוקח חייב לעשר דמקח נחשב כגמר מלאכה, ואיירי בתאנה (נקט תאנה משום שהיתה מצויה, אמנם תאנה לא דווקא, דאיירי הכא בדאורייתא, והיינו בדגן תירוש ויצהר. תוד"ה הכא) העומדת בגינה ונופה נוטה לחצר לריו"ח או לבית לרבי ינאי, וחייב מפני שענינו במקחו פירות התלושים, ומשנתלשו באו לבית, אבל בעה"ב עיניו בתאנתו שאין הנוף חשוב בעיניו אלא העיקר, והעיקר בחוץ, ועד שיגמר כל לקיטתו יכנס לבית לא היו גמר מלאכה.

ושיטת התוס' (ד"ה בעל הבית) שאף אם כל התאנה בחצר לא חשיב ראית פני החצר במחובר, ולמ"ד מקח קובע היינו אפי' בשדה בדבר שנגמרה מלאכתו. עוד כתבו התוס' (שם) שאם אין כוונתו ללקוט עכשיו יותר אפי' בעה"ב אסור לאכול שתיים אלא אחת, דשתיים חשיב גמר מלאכה, אבל אם שכר פועל ללקוט כל הראוי ללקט, עיניו בתאנתו ולא חשיב גמר מלאכה עד שילקוט כולה או רובה, ואם ספת במלח אסור לאכול שתיים ולוקח אם אוכל אחת פטור, אבל אם אוכל שתיים חייב אפי' לא ספת כיון שענינו במקחו וחשיב שתיים גורן וגמר מלאכה.

וכתבו התוס' (ד"ה העומדת) דלא איירי בפועל המלקט בגינה והולך לבית ואוכל, שאין הפועל אוכל אלא בהליכתו מאומן לאומן, מפני השב אבידה, אבל לא בהליכתו לבית.

לוקח פטור ממעשר מדאורייתא דכתיב "עשר תעשר... ואכלת" ולא מוכר, "תבואת זרעך" ולא לוקח. אמנם מדרבנן חייב, ולא חרבו חנויות של בית הינו ג' שנים קודם ירושלים, אלא מפני שהעמידו דבריהם על דין תורה.

שיטת ר"ת (תוד"ה תבואת) שדווקא לוקח אחר מירוח פטור, אבל לוקח קודם מירוח חייב, וכדאיתא בכתובות שהלוקח טבלים מן הנכרי מעשרם והם שלו, דאין קנין לנכרי בא"י להפקיע מיד מעשר. אבל שיטת ריב"ם איפכא, שהלוקח ממורה חייב כיון שנתחייב ברשות מוכר, אבל הלוקח שאינו ממורה פטור, כמו בהקדש והפקר שאם הפקיר והקדיש קודם מירוח פטור, אבל לאחר מירוח לא פקע חיוב מעשר, ובנכרי אם נתמרח ברשותו פטור, ואם לא נתמרח ברשותו חייב.

אבל שתיים יחד אסור אע"פ שנטל רשות מבעה"ב, וקציצה עם בעה"ב הוי כעין מקח וקובעת אף בלי טבילה, (לרש"י הקציצה היא שיוכל לאכול, ולר"ח תוד"ה קוצץ) הקציצה היא שלא יאכל אלא עשר או עשרים, ומותר לאכול רק אחד אחד, ואפי' עם דבר אחר, ואם לא קצץ ולא ספת מותר לאכול שתיים שתיים.

פועל העודד או מקשקש מכסה שורשים המגולים תחת הזיתים אינו אוכל דאינו גמר מלאכה, אבל המוסק זיתים או הבוצר ענבים או הגודר תמרים, או המלקט פירות הנושרים אוכל, ופטור ממעשר לפי שאינו מקח אלא התורה זיכתה להם.

איסור לא תחסום

צ. פרות המרכסות בתבואה (דשות שעורים ששרו אותם במים וייבשו אותם בתנור), אין בהם איסור "לא תחסום" כיון שגמר מלאכתם למעשר משעת זישה, אמנם מפני מראית העין שלא יאמרו שהוא חוסם, מביא מאותו המין כשיעור בול ותולה אותו בצווארה, ולרשב"י תולה לה כרשינים.

פרות שדשות תרומה וכגון שהקדים להפריש בעודם שיבולים, אין בזה איסור "לא תחסום" (ומפני מראית העין תולה לה בצווארה וכדלעיל), אבל בגידולי תרומה מה שגדל מזרע של תרומה, יש איסור "לא תחסום" אע"פ שגידולי תרומה תרומה מדרבנן (שמא יזרענה כדי שלא לתתה לכהן, או שמא הכהן ישנהה בטומאה כדי לזרעה ויבוא לידי מכשול), כיון שמדאורייתא אינם תרומה חשיב "דיש", ובגידולי מעשר שני פשיטא שאסור, שהרי הם חולין, (ולא גזרו שמא ישהה אותם ויבערם בטומאה, כיון שהוא יכול לחללם על מעות, וכיון שעיקר מעשר שני יש לו פדיון לא גזרו אפילו על לקוח בכסף מעשר שנטמא, אף שלרבי יהודה אין לו פדיון. תוד"ה גידולי), (וכן גידולי טבל דינם כחולין, ומותרים באכילת עראי עד שימרח, דכיון שהזרע כלה בטל האיסור), ובתרומת מעשר של דמאי יש איסור חסימה (ותרומה גדולה של דמאי לא שייכת, שהרי אף עמי הארץ היו מפרישים תרומה גדולה).

פרות שדשות מעשר והיינו כשהקדימו בשיבולים, יש סתירה בבריתות אם יש בזה איסור "לא תחסום". טעם הפטור - לרש"י משום שהתורה דיברה רק בסתם דייש, שאין מפרישים תרומה ומעשר אלא אחרי המירוח. ולתוס' (ד"ה והדשות) ילפינן מדכתיב "דישו" והיינו הראוי לו. והגמ'

בתוחלני תמרים שאין מתבשלים באילן, ומכניסים אותם לכלי של כפות תמרים ושמן חותלות כדי לבשלים, וקודם שנתבשלו לא נגמרה מלאכתם למעשר והפועל אוכל מהן.

וכן בזמן שנגמרה מלאכתו לחלה משעת נתנת המים והגילגול כגון הלש שמשעה שנתן המים וגלגל נתחייב בחלה, ועדיין צריך ללוש ולשוף ולקטף, והמקטף, והאופה אין הפועל אוכל, ולא איירי בחו"ל, שהרי שם אין לא חיוב מעשר ולא חיוב חלה, ולא איירי בז' שכיבשו וז' שחילקו שנתחייבו רק בחלה ולא במעשר דגבי מעשר כתיב "עשר תעשר" וכתוב בתריה "במקום אשר יבחר" והיינו משנבחרה שילה, וכל ימי כיבוש וחילוק היה אהל מועד בגלגל, אבל גבי חלה כתיב "בבואכם" ולא כתיב "כי תבואו" כמו בשאר מקומות, דאכילה תלויה בגמר מלאכה ולא בחיוב מעשר, אלא כוונת הברייתא שאין הפועל אוכל אלא בדבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה.

בעה"ב רשאי להשקות את הפועלים יין כדי שלא יאכלו הרבה.

פ"ט: מה רשאים הפועלים לעשות כדי לאכול

הרבה - הפועלים רשאים לטבל פיתם בציר כדי שיאכלו ענבים הרבה, ומותרים לאכול בראשי אומניות שורות הכרם, שהשמש ממתקת אותם שם, אבל אסור לפועל לאכול את הפירות יחד עם דבר אחר, כגון לאכול יחד עם הפת, אא"כ נטל רשות מבעה"ב. והגמ' מסתפקת אם מותר לפועל להבהב את התבואה באש (לרש"י עושה כך כדי למתקה, ולתוס' (ד"ה פועל) אם היה ראוי לאכילה ודאי מותר, והנדון הוא בראוי לאכילה ע"י הדחק), או שגם זה נחשב כענבים ודבר אחר, ואמנם בזמן מלאכתו אסור להבהב באש (או להטמין בעפר חם, או לבקעם ע"ג סלע) משום ביטול מלאכה, והנדון הוא להבהב ע"י אשתו ובניו שלא נשכרו למלאכה, (וגם בביקוע בסלע א"א דלא מימתיק פורתא).

לאביי בארץ ישראל אסור לטבול במלח ולאכול משום שהספיתה קובעת למעשר, ובחו"ל מותר משום שאין הספיתה קובעת. ולרבה אין חילוק בין א"י לחו"ל, אלא בשני המקומות אין הספיתה קובעת באחד אלא בשתיים, דכתיב "כי קיבצם כעמיר גורנה" שגורן הוא קיבוץ ואין קיבוץ פחות משניים, וכתבו התוס' (ד"ה כי) דאסמכתא היא, וביאר רש"י שטעם החילוק בין אחד לשניים הוא ששניים זה דבר חשוב, וחיל עליה שם גורן מדרבנן אע"פ שלא נגמרה מלאכתו, ולכן מותר לאכול במלח רק אחד אחד,

מסתפקת מה הדין אם ישב קוץ מעצמו, או שרביץ ארי מעצמו שזה דבר רחוק מהבהמה (תוד"ה רבץ) או שהיתה צמאה למים, או שפרס קטבליא ע"ג הדישה, או שמתיר פקיע עמיר לפני הבהמה.

רשאי בעל הבהמה להרעיב את פרתו הרבה, כדי שתאכל מן הדישה.

חסימה מבחוץ - אסור לחסום את הפרה אף מבחוץ, דכוונת הפסוק שבשעת דישה לא תהא חסומה, (כמו שכוונת הפסוק שבשעת ביאה לאהל מועד לא תהיה שכרות).

החוסם את הפרה או המזווג בכלאים אינו לוקה, והדש או המנהיג לוקה.

החוסם ע"י קול שגוער בה כשהיא מתכופפת לאכול, או המנהיג בכלאים ע"י קול ואינו אוזח במרדע, לריו"ח לוקה דעקימת פיו הוי מעשה והוי לאו שיש בו מעשה, ולר"ל אינו לוקה דקול לא חשיב מעשה. וביארו התוס' (ד"ה רבי יוחנן) ששיטת ריו"ח שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה אף שיש בו דיבור מלבד נשבע ממיר ומקלל חבירו, והכא חשיב עקימת פיו למעשה בגלל שע"י דיבורו נעשה מעשה שהבהמה הולכת ודשה ואינה אוכלת. עוד כתבו התוס' (ד"ה וריש לקיש) שר"ל עצמו סובר כרבי יהודה שלוקים על לאו שאין בו מעשה, וכוונת ר"ל כאן לפטור למ"ד לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו.

צ"א. והא דתנן הכל ממירין עושים תמורה אחד האנשים ואחד הנשים, אך אסור להמיר, והממיר לוקה משום "לא יחליפנו", והרי אין כאן אלא עקימת פיו, וצ"ל לר"ל שזה כר"י שלוקים אף על לאו שאין בו מעשה, ומ"מ התנא לא סבר כר"י בהכל, דלהאי תנא יורש ממיר אחרי מיתת אביו, ולר"י יורש אינו ממיר ואם המיר אינו מומר (ואינו סומך).

חיוב תשלומין בחוסם פרת חבירו - לאביי אינו משלם (ד' קבין לפרה וג' קבין לחמור שכך שיערו חכמים את אכילתם) אלא לר"מ דס"ל לוקה ומשלם, ולרבא אתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו שאע"פ שא"א לחייבו ממון משום קלבד"מ, מ"מ זה נחשב אתנן, וה"ה הכא חייב בתשלומין, אלא שאין כח ביד ב"ד לעונשו ב' דברים, אבל לא יצא ידי שמים עד שישלם, ואי תפיס לא מפקינן מיניה. וכתבו התוס' (ד"ה בבא) שמה שרבא לא הסכים לקבל תשלום מבא במחתרת, היינו משום שהם לא באו לצאת ידי שמים. ולרב פפא חיוב

מתרצת שבמעשר ראשון אסור ובמעשר שני מותר (ומפני מראית העין תולה לה בצווארה וכדלעיל), או שבמעשר שני לר"מ הוא ממון גבוה ולר"י הוא ממון הדיוט (ואיירי שדש לפנים מחומת בית פאגי ההקף החיצון של ירושלים, אבל מחוץ לירושלים לא אתי לאו ד"לא תחסום" ודחי ללאו ד"לא תוכל לאכול בשעריך"), או שבמעשר ודאי אין איסור חסימה, ומעשר דמאי שהוא אסור מדרבנן יש איסור חסימה.

נכרי הדש בפרתו של ישראל אינו עובר באיסור חסימה, וישראל הדש בפרתו של נכרי עובר באיסור חסימה. והגמ' מסתפקת אם מותר לישראל לומר לנכרי חסום פרתי ודוש בה, ורק באיסור שבת שהוא איסור סקילה יש איסור אמירה לנכרי, או שגם באיסור לאו כחסימה יש איסור אמירה לנכרי. וכתבו התוס' (ד"ה חסום) שהנזון הוא בתבואה של ישראל, אבל פשיטא שמותר לומר לנכרי חסום פרתי ודוש בה בתבואתך, כיון שאין הישראל נשכר בחסימה אלא מפסיד, וכמו שמותר לומר לנכרי אכול נבילה, וכן מותר מהאי טעמא לומר לנכרי בשבת הילך בשר ובשל לצרכך, היכא שאין לישראל שום רווח בזה. אמנם בהמשך דבריהם דנים התוס' אם מותר לומר לנכרי חסום פרתי ודוש בתבואתך, או בשל בשבת לצרכך. עוד כתבו התוס' (ד"ה אבל) שאיסור אמירה לנכרי שייך גם בשביעית ובחול המועד.

בהמה שאוכלת ומתרצת אין בה איסור חסימה, דהטעם הוא משום דמעלי לה, ולא משום דחזיא ומיצטערא.

צ: נכרים הלוקחים שוורים של ישראל ומסרסים אותם לטובת הישראל היו גונבים את הבהמות מהישראל ומסרסים אותם כדי שיהיו טובים לחרישה, חייבים למוכרם משום קנס כדי שלא יהנו מהסירוס, אמנם א"צ למוכרם דווקא לשחיטה, ודי במה שקנסו עליו למוכרם, (להצד לעיל שאין איסור אמירה לנכרי באיסור לאו, ס"ל דבני נח מצווים על הסירוס, ויש בזה איסור לפני עוור), ומוותר למוכרם לבנו הגדול, ולבנו הקטן לרב אחי אסור ולרב אשי מותר, ומרימר ומרזטרא וי"א שני חסידים היו מחליפים זה עם זה שהסירוס היה שלא מדעתם, ומ"מ היו מחליפים שמא לא יאמינו שזה שלא מדעתם, אי נמי כדי שאחרים לא יאמרו לנכרי לעשות ויאמרו שזה שלא מדעתם. תוד"ה מחלפי.

חסימה חיצונית - אסור להושיב לפרתו קוץ בשעת דישה, או לשים שם ארי, או להעמיד את בנה מבחוץ, או להתיר פקיע עמיר לפני שהתחילה לדוש. והגמ' או

המזונות חל בשעת משיכה, וחייב המלקות חל בשעת חסימה.

הכנת פת חלבית - אין ללוש עיסה בחלב, או לאפות עיסה בתנור שמרח עליו אליה, ואם עשה כך הפת אסורה אפי' לאוכלה במלח מפני הרגל עבירה שלא יאכל פת בשרית עם חלב או להיפך, (ואם הסיק את התנור מותר לאפות בו, והקשו התוס' (ד"ה ואם טש) למה צריך להסיק את התנור, והרי כבר אחרי קינוח מותר, דהוי נ"ט בר נ"ט).

כלאים בבהמות - שמואל אסר להכניס ב' מיני בהמות והם זכר ונקיבה לדיר כדי שלא יזלזלו, אמנם מדינא אין איסור הרבעה עד שיכניס כמכחול בשפופרת, ורב אשי אסר לעבדים להכניס לדיר מין עם מינו ושאינו מינו, ולא מדינא אלא בגלל שהם פרוצים. ומין במינו מותר אף להכניס כמכחול בשפופרת, ואין בזה משום פריצותא שמא יבוא לידי הרהור דבר (שהרי אסור להסתכל בבעלי חיים בשעת תשמיש), כיון שטרוד בעבודתו.

במנאפים א"צ העדים לראות שמכניס כמכחול בשפופרת, ודי שיראו כדרך המנאפים שישכבו זה על זה.

המשך דיני אכילת פועל ממלאכתו

באיזה אברים צריך לעשות מלאכה - לת"ק הפועל אוכל אף אם עושה רק בידיו או רק ברגליו, או אפי' בכתפו ואינו מזיז ידיו ורגליו, דכתיב "כי תבא בכרם רעך" בכל מה דעביד, ולרבי יוסי בר"י צריך שיעשה בידיו וברגליו, שהרי פועל הוקש לשור, והגמ' מסתפקת מה הדין בדש עם אווזים ותרגולים שאין להם ידים, אי בעינן בידיו וברגליו וליכא, או שדי בזה שהם דשים בכל כוחם. והתוס' (ד"ה דש) מסתפקים אם הנדון הוא כשאין דשים בכנפיהם, או שגם בדשים בכנפיהם י"ל דלא מהני דבעינן דומיא דשור ממש.

ממתי מותר לפועל לשתות יין - פועלים שמתחילים לדרוך ענבים בגת אוכלים ענבים, אבל לא שותים יין דחשיב מין אחר, שאין מלאכתם ניכרת ביין אלא בענבים, ומשעה שהלכו שתי וערב יכולים גם לשתות יין.

אכילה ממין אחר או מאילן אחר - אסור לפועל לאכול ממין פרי שאינו עושה בו עכשו מלאכה, והגמ'

מסתפקת אם העושה מלאכה בגפן מותר לאכול מגפן אחר שיקצוץ מגפן יפה ויקח למקום מלאכתו, והיינו היכא שאשתו ובניו עמו, דליכא ביטול מלאכה בהליכתו, ולפי הצד שאסור ההתר של שור לאכול במחובר איירי בשרכא ענף ארוך, דאל"כ הרי הוא אוכל מענף אחר ממה שהבוצרים בוצרים, שהרי אינו יכול לאכול ממה שעל העגלה רש"י. והתוס' (ד"ה שור) הקשו שהרי אינו יכול לאכול ממה שעל העגלה כיון דהוי תלוש, ועל כן ביארו שבתלוש כל התבואה נחשבת אחת ויכול לאכול מכולה, אבל במחובר כל קלח נחשב בפני עצמו, והגמ' מעמידה בקלח ארוך. ואם ענפי האילן השני מאותו מין דווקא מעורבים עם אילן זה והוא מפרידם מותר לאכול משניהם דחשיב עסוק בשניהם.

מותר לפועל למנוע עצמו מלאכול עד שיגיע למקום היפות ולאכול כל אכילתו מהם.

אכילה שלא בשעת מלאכה - מדאורייתא פועלים אוכלים בשעת המלאכה ממש ואין הפועל יכול לומר שנמנע מלאכול עד עכשיו, אבל משום השבת אבידה התירו לפועלים לאכול בהליכתם מאומן לאומן ובחזרתם מן הגת דניחא ליה לבעה"ב בזה. אי מהלך כעושה מעשה דמי מפני שההליכה היא לצורך הגפן שהולך אליה צ"ל שמדאורייתא אינו אוכל משום שאינו עושה מלאכה באותו גפן, ואי מהלך לאו כעושה מעשה, י"ל שזה הטעם שאינו אוכל, אבל העושה מלאכה בגפן זה מותר לאכול מגפן אחר.

צ"ב. חמור וגמול יכולים לאכול ממשא שעל גביהם עד זמן הפריקה, וקמ"ל שאע"פ שאינה רואה את הגפן בפניה יכולה לאכול, דטעם האכילה אינו מפני צער הבהמה. אך לא יטול בידו ויאכילם.

כמה יכול הפועל לאכול - לת"ק מותר לפועל לאכול אפי' בדינר, לר"א בן חסמא לא יאכל יותר משכרו, וחכמים מתירים, ומלמדים אותו שלא יהיה רעבתן, כדי שלא ימנעו לשוכרו למלאכה. ות"ק חולק על חכמים וסובר שאין מלמדים, או שנחלקו בדברי רב אסי שאמר שגם אם שכרו לבצור אשכול אחד מותר לאוכלו, אע"פ שלא ישאר לבעה"ב כלום, וכך סובר ת"ק, אבל לחכמים אף שמותר לשכיר יום לאכול יותר משכרו, מ"מ אם שכרו רק לאשכול זה, אסור לאוכלו. (וכן שכיר יום מותר לרב אסי לאכול את כל מה שכבר עשה, ואינו חייב לתת קודם לכליו של בעה"ב). או שנחלקו בדברי אסי בן יהודה

"שיאכל בני בשכרי" היינו בשכר פעולת האב, ולתוס' (ד"ה על מנת) בכה"ג הוי מקח גמור, אלא הכונה שיאכל הבן במקום האב, וצריך תנאי כדי שיוכל לאכול גם יותר מהאב.

ואי נימא משל שמים הוא אוכל צ"ל-

שמה שהשוכר פועל לעשות בנטע רבעי שלו אסור לאכול, ואם לא הודיעו שזה נטע רבעי פודה ומאכילו, אע"פ שאיסורא לא זכי להו רחמנא, מ"מ פודה משום דמחזי כמקח טעות שאם היה יודע שזה נטע רבעי לא היה נשכר לו. וכן לגבי מעשר אם נתפרסו עיגוליו שכבר דרסם בעיגולים, שנגמרה מלאכתם למעשר אסור לאכול, ואם לא הודיעו שכבר נדרסו פעם אחת מעשר ומאכילו, משום דמחזי כמקח טעות. ומה שמבואר במתני' שגם בנתפתחו חביותיו מעשר ומאכילו, איירי שנתפתחו לבור ולא ידעו שכבר הוציאו את היין מהבור פעם אחת, וכו"ע דס"ל שגמר מלאכה הוא משיקפה שיקפאו החרצנים על פי הבור בתחילת התסיסה, ונוטלים את הזגים, ובאתרא שהמעלה את היין הוא מקפה, ולכן מחזי כמקח טעות, שלא חשבו שהיין הוטבל למעשר. ולפי הברייתא שאומרת שלר"ע חיוב מעשר הוא משישלה בחביות, א"כ אפי' אם לא נתפתחו לבור יכולים לומר שלא חשבו שכבר שלו את היין, ואיירי במקום שהסותם במגופה את החבית הוא שולה. ותאנים שנגמרה מלאכתם אך רוצה לייבשם, לתי' קמא דהתוס' (צ"ב. ד"ה השוכר) מ"מ כבר נגמרה מלאכתם, אא"כ המנהג לייבשם, ולתי' בתרא בפועל שהמחשבה לייבשם גורמת שיכול לאכול, לא הוי גמר מלאכה אף לענין מעשר.

ומה דמבואר במתני' צ"ג. שאדם יכול לקצוץ שלא יאכל הוא או בנו ובתו הגדולים או עבדו ושפחתו הגדולים או אשתו, אבל אינו יכול לקצוץ שבנו ובתו הקטנים או עבדו ושפחתו הקטנים או בהמתו לא יאכלו, צ"ל דאיירי כשהוא לא מעלה להם מזונות ושכרם אינו שלו, ובבהמתו אף כשהוא עובד בה חייב לתת לה לאכול, ומ"מ בגדולים יכול לקצוץ, משום דידעי וקא מחלי.

אמנם בברייתא דרבי הושעיא שמבואר בה שיכול לקצוץ גם על עבדו ושפחתו הקטנים. והגמ' רוצה לומר דאיירי במעלה להם מזונות ושכר פעולתם שלו, ומ"מ אינו יכול לקצוץ על בנו ובתו הקטנים, משום שהתורה לא זיכתה לו לצערם. כתבו התוס' (ד"ה לא) דכוונת הגמ' שרבנן לא זיכו לו לצערם, שהרי מציאת קטן ושכרו לאביו מדרבנן, אי נמי נקט רחמנא משום בתו שמעשה ידיה שלו מדאורייתא.

שהתיר לכל אדם הבא בכרם לאכול מהפירות (וכדלהלן), ת"ק לא התיר אלא לפועל, וחכמים מתיירים לפועל לאכול יותר משכרו, כמו שמותר למי שאינו פועל לאכול.

לאיסי בן יהודה הא דכתיב "כי תבוא בכרם רעך" לא איירי דווקא בפועל אלא בכל אדם, ואמר רב שאיסי לא שביק חיי לכל בריה, ורב אשי אמר דדילמא איירי באוכל בסעודתו, ואמר רב כהנא שמ"מ בעה"ב מעדיף לשכור פועלים בעצמו.

משלו הוא אוכל או משל שמים הוא אוכל-

הגמ' מסתפקת אם פועל אוכל משלו שהתורה זיכתה לו תוספת על שכרו, או משל שמים במתנת גמילות חסדים כשאר מתנות עניים, ונ"מ אם אומר שיתנו את אכילתו לאשתו ולבניו, שאם זה משלו יכול לתת כמו שיכול לתת את שכרו למי שירצה, אבל אם זה משל שמים לא זיכו אלא לו עצמו כשהגיע לידי. ובתוס' (ד"ה אי) כתבו שלא זיכתה לו תורה אלא מה שהוא לועס ואוכל, ולא לתת לאחרים. אי משלו הוא אוכל הוי כאילו התנה עמו.

והגמ' (צ"ג.) פושטת שזה מחלוקת בין תנא דמתני' לתנא דברייתא.

אי נימא משלו הוא אוכל צ"ל-

שמה שמותר לו לאכול בדינר אפי' ששכרו דנקא, הטעם משום דרחמנא זכי ליה.

ומה שאסר ר"א בן חסמא לאכול יותר משכרו, הטעם הוא דכתיב "כנפשך" כדבר שכר המלאכה שמוסר נפשו עליו לעלות באילן או במקום סכנה, (ולחכמים לומדים מ"כנפשך" שאם חסם את הפועל פטור, כמו שפטור אם חסם את עצמו).

ומה שאסור לנזיר לתת ענבים לאשתו ובניו, הטעם הוא משום סחור סחור לכרמא לא תקרב, והיינו שקנסוהו כדי שימנע להשכיר עצמו לענבים, והא דתנן בסתמא שאסור לתת לאשתו ובניו, איירי נמי בנזיר. וכתבו התוס' (ד"ה ואי) שאע"פ שחולה אינו יכול לתת לאשתו ובניו, מ"מ שאני נזיר (אי לאו טעמא דהרחקה) שהוא תאב וזכי ליה רחמנא.

צ"ב: ומה שפועל שקצץ שגם בנו יאכל או שבנו

יאכל בשכרו, הוא אוכל ופטור ממעשר אם לא נגמרה מלאכתו, ובנו שאינו פועל אוכל וחייב במעשר, טעם החיוב הוא משום דמחזי כמקח כיון שהתנה, אבל אכילה שלו שאינה ע"י תנאי אע"פ שהיא בשכרו אינה כמקח. רש"י מפרש

במלאכת רעהו, ולקח בעליו ולא ישלם, ואם גנוב יגנוב מעמו ישלם לבעליו וכו'. וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת, בעליו אין עמו שלם ישלם, אם בעליו עמו לא ישלם, אם כיר הוא בא בשכרו. ונמצא שיש שומר שפטור בגניבה וחייב שבועה, ויש שומר שחייב בגניבה ופטור באונס, ושואל חייב באונס ופטור אם בעליו עמו. ולהלן (צ"ג - צ"ט) יבוארו שאר דיני שומרים.

ד' שומרים הם (ודיניהם שלשה), שומר חנם נשבע על הכל - מה שאר השומרים חייבים. שואל משלם את הכל. שומר שכר נשבע על השבורה שבזמנה ומתה, ומשלם באבידה וגניבה. שוכר לתנא דמתני' והיינו ר"מ דינו כש"ש, ולר"י דינו כש"ח (והופכים את השיטות בברייתא).

חיוב שמירה בשומר שכר -

רבה סובר שש"ש ששומר כדרך שרגילים לשמור פטור, וכגון אם רעה בהמות על שפת הנהר ונפלה פרה לנהר ומתה, דאין זה אבידה אלא אונס, או שנכנס לעיר בזמן שרגילים להכנס, או ישן בזמן שרגילים לישון. אמנם חזני מתא שומרי העיר בלילה, צריכים נטירותא יתירתא לפי שכל סמך אנשי העיר הוא עליהם שישמרו גופם וממונם, וכמו שאמר יעקב "הייתי ביום אלכני חורב וקרח בלילה", (שיעקב קיבל על עצמו נטירותא כמו חזני מתא), ואינם פטורים אלא בכגון "ותפול מלך שבא ותקחם, ואת הנערים הכו לפי חרב".

צ"ג: אבל לרב חסדא ולרבה ש"ש צריך שמירה יתירה, שזה הטעם למה בעה"ב נתן לו שכר. ומטעם זה חייב רב פפא לשלם באופן שבהמה דחפה את חברתה מהגשר לנהר, מפני שהיה עליו להעבירם אחת אחת, ואינו יכול לטעון שלא הכיר את הבהמות ואף שזה אינו פשיעה, מ"מ הוי כאבידה ולא כאונס.

רועה שהניח את עדרו ובא לעיר ובא זאב וטרף או ארי ודרס, אומדים אם היה יכול להציל אילו היה שם. ולרבה דס"ל שאם שמר כדרך שרגילים לשמור פטור, צ"ל דאיירי שנכנס בזמן שאין רגילים להכנס, וכניסתו היה מחמת ששמע קול ארי (דאל"כ הוי תחילתו בפשיעה לגבי מזיקים קטנים שיכול להציל מהם, וסופו באונס, דפסקין דחייב. וכתבו התוס' (ד"ה אי הכי) דבתחילתו כעין גניבה ואבידה וסופו באונס פטור), והאומד הוא אם היה יכול לקדם ברועים ובמקלות.

צ"ג. והגמ' דוחה ביאור זה מדברי ריו"ח דס"ל שהרב יכול לומר לעבד עשה עימי ואיני זנך וממילא שכרו שלו אפי' אינו מעלה לו מזונות, ואין לומר שבזה גופא נחלקו המשנה והברייתא, דא"כ ריו"ח סובר כהברייתא ולא כהמשנה, ואין לומר שכוונת הברייתא לקצוץ שיאכילם קודם הרבה כדי שלא יוכלו לאכול מהענבים, ומשל שמים הוא אוכל, שא"כ למה בבהמה אינו קוצץ, ולמה אינו קוצץ על בנו ובתו הקטנים, אמנם בזה י"ל שכיון שאינם בני מחילה אינו יכול לצערם כלל. ובהכרח שלתנא דברייתא משלו הוא אוכל, ולרבי יוחנן איירי בין כשמעלה להם מזונות בין כשאין מעלה להם מזונות, והחולק יעמיד במעלה להם מזונות, ולתנא דמתני' משל שמים הוא אוכל ואפילו מעלה להם מזונות אינו יכול לקצוץ שלא יאכלו. ובתוס' (ד"ה אלא) כתבו שלריו"ח אידי ואידי באין מעלה להם מזונות, (ועיין מהרש"א).

אכילת שומרי פירות -

במתני' מבואר שאוכלים מכח מנהג המדינה אבל לא מן התורה.

לרב איירי בשומרי גנות ופרדסים דאוכלים ממנהג המדינה (וכ"ש שהעושה במחובר כגון מנכס שאכל ממנהג המדינה), אבל מן התורה אינם אוכלים במחובר, אבל שומרי גתות וערימות עד שלא נגמרה מלאכתם למעשר אוכלים מדאורייתא כדין עושה מעשה בתלוש. ולשמואל איירי מתני' בשומרי גתות וערימות, אבל שומרי גנות ופרדסים אינם אוכלים אף ממנהג המדינה, ונחלקו אם משמר נחשב עושה מעשה או לא. ורב אשי מדייק ממתני' כדברי שמואל.

ולשמואל הא דתנן המשמר פרה אדומה משחיתתה עד כינוס אפרה מטמא בגדים כשאר העוסקים בפרה, היינו מדרבנן גזירה שמא יזיז בה אבר. והא דתנן שהמשמר ד' או ה' מקשאות של כמה אנשים לא ימלא כריסו מאחד מהם, אלא יאכל מכל אחד לפי חשבון, היינו בעקורים משרשיהם עם הקישואים, ואיירי שלא ניטל פיקס שלהם דלא נתחייבו במעשר.

דיני שומרים

כתיב (שמות כ"ב) כי יתן אי אל רעהו כסף או כלים לשמור וגונב מבית האיש, אם ימצא הגנב ישלם שנים. אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלוהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו. על כל דבר פשע וכו'. כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמור, ומת או נשבר או נשבה אין רועה, שבועת ד' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו

צ"ד. כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, ועל כן האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה מקודשת ותנאו בטל, דברי ר"מ, ולר"י בדבר שבממון שאר וכסות תנאו קיים.

תנאי בשומרים - שומרים יכולים להתנות להיפטר, כגון ש"ח להפטר משבועה, שואל להפטר מלשלם, ש"ש ושוכר להפטר משבועה ומלשלם. ודין זה הוא גם לר"מ שאין להתנות על מה שכתוב בתורה אף בדבר שבממון, דשאני הכא שמעיקרא לא שיעבד עצמו להיות שומר גמור אלא במקצת, ולא חל חיוב השומר עד משיכת הבהמה, אבל בקידושין מתקדשת מיד כשאומר לה הרי את מקודשת לי, ואין אישות לחצאין.

שומר שכר יכול להתנות להיות כשואל. לשמואל דווקא ע"י קנין, ולריו"ח א"צ קנין, דמשעבד עצמו בההיא הנאה שיצא קול שסומכים עליו כאדם נאמן.

תנאי קודם למעשה - לר"מ תנאי שהקדים את המעשה לתנאי התנאי בטל והמעשה קיים, ואם הקדים את התנאי למעשה תנאו קיים, דבעינן דומיא דתנאי בני גד ובני ראובן "אם יעברו ונתתם", שהתנאי ששואל ממנו קודם למעשה שעליו לעשות. וכתבו התוס' (ד"ה אימא) שמכאן משמע שלרבנן א"צ תנאי קודם למעשה, ודלא כרש"י גיטין ע"ה.

תנאי שא"א לקיימו - לתנא דמתני' (רבי יהודה בן תימא) האומר הרי זה גיטך ע"מ שתעלי לרקיע וכדו' הגט חל אע"פ שלא נתקיים התנאי, דאין כוונתו אלא להקניטה ואין בליבו שום תנאי, אבל לחכמים לא חל הגט אם לא נתקיים התנאי, והלכה כרבי יהודה בן תימא.

השואל

פטור בעליו עמו

באיזה זמן צריך שיהיו הבעלים עמו - השואל פרה, מחבירו ובזמן השאלה שאל גם את הבעלים עם הפרה, או ששאל את הבעלים ואח"כ שאל את הפרה, ומתה, פטור, דכתיב "אם בעליו עמו לא ישלם". אבל אם שאל

שומר חינום חייב לקדם ברועים ומקלות בחינום, וש"ש צריך לשלם שכר על הרועים ומקלות, ואם לא קידמו ברועים ומקלות חייבים. וש"ש חוזר ונוטל את ההוצאות מבעל הבית, ושוכר עד כדי שווי הבהמות, והרווח של בעה"ב הוא כושרא דחיותא שמכירם והם רגילות בביתו, או שלא יצטרך לטרוח לקנות בהמות חדשות.

נגנבה באונס והוכר הגנב - ש"ח יכול או להשבע או לשלם ולתבוע את הגנב, וש"ש צריך לשלם לבעלים שכיון שלא יפסיד עליו לטרוח אחר הגנב עד שיוציא מידו. ומ"מ היכא שפשע בגניבה (כגון שהיה יכול לצעוק והיו עוזרים לו) חייב לשלם. ורבא סובר שרק אם קדם ונשבע פטור, אבל אם לא נשבע אפי" ש"ש צריך לשלם לבעלים. תוד"ה אמר רבה.

מה נחשב אונס

בזאבים - אם נכנס לעדר זאב אחד לא הוא אונס, אבל שני זאבים הוא אונס, ולר"י בשעת משלחת זאבים שחיה רעה משולחת במצות המלך גם זאב אחד הוא אונס.

בכלבים - שני כלבים אינם אונס, וידוע הבבלי אמר בשם ר"מ שאם באו משני רוחות הוא אונס.

ליסטים מזוין הוא אונס אפי' באחד, ומסתברא שגם אם הרועה מזוין הוא אונס, מפני שהליסטים ימסור נפשו על כך להרוג או לההרג, וליסטים שאינו מזוין ורועה שאינו מזוין עליו להעמיד עצמו מולו. ואם פגש הרועה את הליסטים ואמר לו גנבא סריא מוסרה, וי"מ פושע, אנחנו נמצאים במקום פלוני ועמנו כך וכך אנשים וכלבים וקלעים ואם תבוא לגזול תמות, ובא לשם וגנב ממנו חייב, דהוי כהולכם למקום גדודי חיה וליסטים.

ארי דב נמר ברדלס ונחש הוא אונס, אא"כ הולכים למקום שמצויים שם.

מתה - אם מתה כדרכה הוא אונס, ואם סיגפה הרעיבה, או שהעמידה בשמש בקיץ או בצנינה בחורף, ומתה אינו אונס, וחייב אף אם יכול לתלות שמתה גם בגלל דבר אחר, דלא היה לו לסגפה. (תוד"ה סיגפה). ואם תקפתו ועלתה לראשי צוקים ונפלה הוא אונס, ואם העלה אותה לשם לא הוא אונס.

דיני תנאים

מהכפילות "גנוב יגנב", ולמ"ד דיברה תורה בלשון בני אדם נלמד בק"ו שאם גניבה שקרובה לאונס חייב, כ"ש אבידה שקרובה לפשיעה (והמ"ד הראשון סובר דמילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב ליה קרא), ופטור אונס כתוב להדיא בפרשה השניה ומת או נשבר או נשבה שבועת ד' תהיה.

צ"ה. דיני שואל ומקורם - שואל משלם את הכל, חוץ מממה מחמת מלאכה שפטור כיון שיש לו רשות לעשות בה מלאכה. (תוד"ה שומר חנים). הפרשה השלישית בשומרים כתוב בה להדיא דאיירי בשואל, וכתוב שם שהוא חייב בשבורה ומתה כדכתיב בקרא "ונשבר או מת", וחיובו בשבויה לומדים מ"או", לא מיבעיא לרבי יונתן דס"ל שגם בלי או משמע שניהם כאחד ומשמע כל אחד בפני עצמו (עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו כמו בחורש בשור וחמור), וא"כ האו מיותר, אלא אף לרבי יאשיה שבלי או משמע שניהם כאחד, זה דווקא במקלל אביו ואמו (לולא מה שסמך קללה לאביו וסמך קללה לאמו, ויחדיו דשעטנו איצטריך לשתי תכיפות, ויחדיו דלא תחרוש איצטריך לומר שיהיו קשורים במחרשה), אבל כאן מסברא חייב אף בשבורה לבד, דמה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא. ואין ללמוד חיוב שבויה ממה שבש"ש שבויה דינה כשבורה ומתה, דשם זה לפטור, אבל לחיוב י"ל שפטור, שכן זהו אונס דלא סליק אדעתיה וליכא למימר שאם לא התנה להפטר כוונתו להתחייב. וחייב גניבה ואבידה בשואל לומדים בק"ו מש"ש, (ולמסקנה להלן אפשר ללמוד מו' מוסיף. תוס'). ואין לפרוך שש"ש משלם כפל בטוען טענת ליסטים מזוין דלענין פטור הוי אונס ולענין כפל הוי גנב, דמ"מ שואל חמור שמשלם קרן, או דס"ל שליסטים מזוין גזלן הוא ואפי' נשבע ונמצא שהיא אצלו אינו משלם אלא קרן. ואין ללמוד חיוב גניבה ואבידה משבורה ומתה, דשאני גניבה ואבידה שאפשר לטרוח ולמוצאם ואיכא למימר שיחפשם הבעלים אולי ימצאם. ושבויה לא אפשר כולי האי למיטרח ואתויי. תוד"ה דאפשר.

בעליו עמו – המשך

מקור פטור בעליו עמו - שואל כתיב ביה ששבורה ומתה פטור בבעליו עמו, וגניבה ואבידה ליכא למילף משבורה ומתה שהרי שבורה ומתה זה אונס, ומהאי טעמא ליכא למילף שומר שכר משואל ע"י במה מצינו,

את הבעלים אחרי ששאל את הפרה חייב אע"פ שהיה עמו בשעת אונסים, דכתיב "בעליו אין עמו שלם ישלם".

בעליו עמו בשכירות - במתני' מבואר שגם אם שכר את הבעלים חשיב בעליו עמו, אבל אם שכר את הפרה לא מבואר אם פטור, ובברייתא (צ"ה:): מבואר שגם בשוכר יש פטור בעליו עמו.

צ"ד: באיזה אופן שייך לשאול את הבעלים עם

הפרה - באופן הרגיל לא שייך שישאל את הבעלים והפרה יחד, שהרי הפרה נקנית במשיכה והבעלים באמירה, והוי שאל את הבעלים ואח"כ שאל את הפרה, אלא איירי שהיתה הפרה בחצר של השואל, או כשאמר לו השואל שלא יהיה שואל לו עד משיכת הפרה.

מה צריך שהבעלים יעשו כדי שיחשב בעליו עמו - רש"י כתב דמשעת אמירה חשיב בעליו עמו, ובתוס' (ד"ה פרה) כתבו שצריך ללכת או לזמן עצמו להליכה ולמלאכה, אבל בזמן שאינו עוסק בדבר ששייך למלאכה לא חשיב בעליו עמו.

דיני שומרים בתורה

דיני שומר חנים ומקורם - שומר חנים נשבע על הכל ופטור, אבל בפשיעה חייב. (תוד"ה תנן). דהנה בפרשה ראשונה מפרשת שומרים "כי יתן איש אל רעהו וכו' " כתוב שפטור בגניבה ואבידה "וגנוב מבית האיש (לפי טענתו) ונקרב בעל הבית אל האלוקים" (לשבועה שלא שלח יד), ומסתבר להעמידה בש"ח, שאף שבפרשה השניה משלם כפל בטוען טענת גנב ונמצא שהוא עצמו גנב, וסמך ליה "על כל דבר פשע ישלם שניים", וכגון שנשבע תחילה, אבל אם באו עדים אינו משלם כפל, מ"מ קרנא בלא שבועה עדיף, שהרי שואל כל הנאה שלו שבחנים הוא עושה מלאכתו ואינו משלם אלא קרן. (וכל הנאה שלו היינו כגון דקיימא באגם שא"צ לתת לה מזונות, ומדובר ברועה של העיר שאינו טורח בשמירתה, או שהכונה רוב הנאה שלו, או שהכונה לשאלת כלים שא"צ מזון ושומרים בביתו חנים. ואפי' באלו אינו משלם כפל בשבועה אלא קרן).

דיני שומר שכר ושוכר ומקורם - שומר שכר ושוכר נשבעים על השבורה ועל השבויה ועל המתה, ומשלמים את האבידה ואת הגניבה. חיוב ש"ש ושוכר בגניבה לומדים מ"אם גנוב יגנב מעמו ישלם לבעליו" דפרשה שניה איירי בש"ש וכנ"ל, וחיוב אבידה נלמד

שכתוב שם להדיא שמספיק שיהיה בעליו עמו בשעת שאלה, וא"צ שיהיו עמו בשעת שבורה ומתה.

מקור הדין הנ"ל הוא כדלהלן, אביי סובר כרבי יאשיה שאם התורה לא מחלקת, אע"ג דלא כתיב יחדיו כמאן דכתיב דמי, ולדבריו כשהתורה כותבת שחייב אם אין בעליו עמו משמע שלא היו לא בשעת שאלה ולא בשעת אונס, וכשהתורה כותבת פטור בעליו עמו משמע שהיו בשניהם, ולכן צ"ל שצריך שיהיו בשעת שאלה וא"צ שיהיו בשעת האונס.

צ"ו. רבא סובר כרבי יונתן שאע"פ שהתורה לא מחלקת משמע גם כל אחד בפני עצמו, ולדבריו כשהתורה כותבת פטור בעליו עמו משמע שמספיק שיהיו רק בשעת שאלה או רק בשעת אונסים, וכשהתורה כותבת שחייב באין בעליו עמו משמע שאם היה באחד מהם חייב, ולכן צ"ל שצריך שיהיו בשעת שאלה וא"צ שיהיו בשעת אונס.

בין לאביי בין לרבא לא אומרים הפוך שצריך שיהיו בשעת אונס ולא בשעת שאלה, משום שזמן השאלה עדיף מפני שעל ידה חייב במזונותיה, (אבל לענין חיוב התשלום צריך גם את השאלה וגם את האונס).

ורב אשי לומד מ"וכי ישאל איש מעם רעהו" ולא אם היה רעהו נשאל יחד עמו ועל אופן זה אמרה תורה "שלם ישלם" ומבואר שהקפידא היא על שעת שאלה, ואמנם אם התורה לא היתה כותבת להדיא "אם בעליו עמו לא ישלם" היינו אומרים שהלשון "מעם רעהו" הוא אורחיה דקרא ולא היינו יודעים פטור בעליו עמו כלל, ואחרי שלימדה תורה שפטור בעליו עמו ואנו יודעים שצריך שיהיה עמו או בשעת שאלה או בשעת אונסים, לומדים מ"וכי ישאל" שהכונה לשעת השאלה.

כמה ספיקות של רמי בר חמא בדיני שאלה ובעליו עמו-

שאל בהמה לרבעה הוא עצמו, אי בעינן שיהיה בדרך שאלה או שמספיק שיהנה מהבהמה.

שאל בהמה ליראות בה עשיר, אי בעינן שאלת ממון, או שצריך ממון שיש ממנו הנאה מהממון עצמו ע"י שישתמש בו.

שאל בהמה לעשות בה פחות משו"פ, אי חשיב ממון או לא. ואת"ל שפחות משו"פ אינו כלום מה הדין אם

אלא לומדים וכי ישאל ו' מוסיף שגם ש"ש פטור בבעליו עמו, ושואל בגניבה ואבידה לומדים לפטור או מש"ש שהרי משם לומדים את עיקר החיוב ודיו לבא מן הדין להיות כנדון, ולמאן דלית ליה דיו והיינו ר"ט, וכתבו התוס' שאין השאלה אלא לפי ההו"א שגם היכא דלא מיפריך ק"ו לית ליה דיו לומדים מו' מוסיף גם עליון מתחתון וגם תחתון מעליון ואין משיבין על ההקש.

פשיעה בבעלים - נחלקו בזה רב אחא ורבינא אם חייב או פטור, מ"ד חייב לומד שמקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו שהרי לא הוקשו בו' יתירא, וממילא בעליו עמו לא נאמר על ש"ח, וחיוב פשיעה לא נאמר בש"ש ושואל אלא לומדים מש"ח דכתיב ביה "על כל דבר פשע", ופטור בעליו עמו נאמר רק על הדברים המפורשים בשואל וש"ש. ומ"ד פטור סובר שמקרא נדרש גם לפניו פניו מכח סמיכות הפרשיות, וממילא קאי גם על ש"ח, ופטור בו פשיעה בבעלים. ופסק ר"ח דפטור, דבמחלוקת רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל, וחשיב קולא לפטור את המוחזק. תוד"ה איתמר.

הגמ' מביאה ברייתא שמבואר בה ששוכר פטור בבעליו עמו, ומכיחה ממה שלא כתוב שש"ח פטור שבאמת ש"ח חייב, והגמ' דוחה שהברייתא אינה כשיטת ר"י ששוכר כש"ש, אלא כר"מ ששוכר כש"ח, או שהופכים את השיטות במחלוקת ר"י ור"מ.

צ"ה: **בעליו עמו במקום אחר** - לרב המנונא צריך שהבעלים יהיו עמו באותה מלאכה אם פרה היא חורש בפרתו לצורך השואל וכדו', והגמ' מוכיחה מברייתא שאע"פ שהבעלים עושים מלאכה במקום אחר חשיב בעליו עמו ובלבד שתהא מלאכתו של שואל או של שוכר, (ואין לומר שהכונה שהוא מרפה את הקרקע לפני שהבהמה חורשת, דא"כ מה החידוש בסיפא שאם הבעלים עמו באותה מלאכה פטור אפי' שאל את הפרה אחרי הבעלים, אבל אם איירי רישא במלאכה אחרת יש חידוש בסיפא שגם באותה מלאכה חייב אם שאל את הבעלים אחרי ששאל את הפרה).

באיזה זמן צריך שיהיו בעליו עמו-

לרב המנונא צריך שיהיו הבעלים עמו משעת שאלה עד שעת שבורה ומתה, והגמ' מביאה ב' ברייתות

שאל ב' פרות לעשות בהם פרוטה, אם מספיק שיש כאן שאלה של פרוטה, או שצריך פרוטה בכל פרה.

שאל משני שותפין פרה של שניהם ואחד מהם היה עמו, אם צריך שיהיו כל בעליו עמו, או שפטור מחצי ואף שלגבי תשלומי ד' וה' אמרינן אפי' חמשה חצאי בקר, הכא דבעליו עמו חידוש הוא ואינו סברא לפטור אין לך בו אלא חידושו. (תוד"ה ונשאל). וכן ילה"ס בשותפין ששאלו לצורך קרקע השותפות ונשאל הבעלים לאחד מהם למלאכתו הפרטית, אם צריך שהבעלים יהיו עם כל השואל, או שיהיה פטור על החצי שהיו עמו.

שאל מהאשה נכסי מילוג ונשאל בעלה למלאכתו, (וכתבו התוס' ד"ה שאל) שלא נקט ששאל מהבעל כי אינו יכול להשאיל בלא רשותה, או שכוונת הגמ' ששאל מהבעל נכסי מילוג שלה), או שהאשה שאלה לצורך הנכסי מילוג ונשאל לבעל למלאכת עצמו, אם חשיב בעליו עמו מפני שקנין פירות כקנין הגוף או לא, והגמ' תולה דין זה במחלוקת אם קנין פירות כקנין הגוף או לא, ונחלקו בזה ריו"ח ור"ל לגבי ביכורים במוכר שדהו לפירות לכמה שנים ואח"כ חוזרת השדה לבעלים, שלריו"ח מביא וקורא ואומר "האדמה אשר נתת לי" דכקנין הגוף דמי, ולר"ל מביא ואינו קורא דלאו כקנין הגוף דמי. והגמ' לא תלתה דין זה במחלוקת במוכר עבדו לל' יום אם המוכר שייך בדין "יום אות יומיים", די"מ שהמחלוקת שם היא בדרשות, וגם אם המחלוקת בקנין פירות היינו משום שהמוכר משייר לעצמו בעין יפה, משא"כ בעלמא. תוד"ה בעל.

האומר לשלוחו צא והשאל לי עם פרת, אם צריך דווקא את הבעלים, או ששלוחו של אדם כמוותו, והגמ' תולה דין זה במחלוקת רבי יונתן ורבי יאשיה אם אדם יכול לומר לאפוטרופוס (שהלך למדינת הים ומינה אפוטרופוס לזון אשתו ובניו) שיפר נדרי אשתו או לא, וכתבו התוס' (ד"ה שליח) שהדרשה בנדריים היא מדכתיב פעמיים "אשה" והכא נמי כתיב פעמיים "בעליו" או שהדרשה היא ש"אשה" משמע הוא ולא שלוחו, וה"ה בעליו משמע הוא ולא שלוחו. ורב עיליש מסתפק באומר לעבדו צא והשאל לי עם פרת, די"ל שאף אם שליח מועיל עבד אינו מועיל שהרי אינו בר מצוה וצריך שיהיו דיני המשלח נוהגים בו, וזה אין לו כלום בלא רבו, וי"ל שגם למ"ד שאין שלוחו ל אדם כמוותו עבד מועיל כי ידו כיד רבו, ואמר רבא דמסתבר שיד עבד כיד רבו.

צ"ו: חיוב הבעל בשמירת נכסי אשתו - רמי בר חמא מסתפק אם בעל בנכסי מילוג של אשתו הוי שואל או שוכר. ואין הספק לענין פטור בעליו עמו דממ"נ הוי שאלה או שכירות בבעלים מפני שהיא עמו תדיר במלאכתו, וכבר משנשאה נשאלה לו. ואם שכר או שאל פרה ואח"כ נשאה וזכה בפרה להשתמש בה בימי השכירות ג"כ ממ"נ אתיא שאלה או שכירות בבעלים ומפקיעה שכירות שלא בבעלים אף אם לא הוסיף להתחייב יותר ממה שהיה חייב. (תוד"ה אי). והספק הוא היכא שהיא שכרה פרה מאדם אחד ואח"כ נישאת לאדם אחר, דלרבנן שהשוכר פרה מחבירו והשאילה לאחר ומתה השואל משלם לשוכר, ודאי חשיב שאלה בבעלים שהרי הוא חייב לשלם לה, והספק הוא לרבי יוסי דס"ל שהפרה חוזרת לבעלים הראשונים וא"כ לא הוי בעליו עמו, אם הבעל נחשב שואל וחייב באונסים ומשלם לבעלים או שוכר (שהרי תיקנו שחייב בפדיונה תמורת הפירות) ופטור מאונסים. ורבא פושט שהבעל אינו שואל ואינו שוכר אלא לוקח ופטור, שהרי התקינו באושא שאם האשה מכרה נכסי מילוג ומתה שהבעל מוציא מיד הלקוחות ומבואר שהבעל הוא לוקח ראשון, ולכן אין לה זכות למכור. וכתבו התוס' (ד"ה בעל) דמ"מ הוי שומר חנים וחייב בפשיעה, וה"ה הלוקח בהמה לל' יום. עוד כתבו (ד"ה אלא) דלא אמרינן שבעל בנכסי אשתו יורש הוי אלא במקום שיש פסידא לאלמנה, אבל מזה שהמשאיל מפסיד במה שהבעל לא מתחייב בגניבה ואבידה אינו סיבה להחשיבו יורש, שהרי הוא יכול שלא להשאילה.

מעילה בנכסי מילוג שנפלו לאשה בירושה מעות הקדש יחד עם שאר נכסים ואינו ידוע שהם הקדש הבעל אינו מועל שהרי לא ניחא ליה לקנות דבר איסור, והאשה לא מועלת כי לא נח לה שהבעל יקנה נכסיה אפי' של התר, והבי"ד של אותו דור שכל תקנות המשפט תלוי בהם לא מועלים כי לא תיקנו שיקנה אלא דבר התר, אלא הבעל מעל כשיוציא אבל כשהם צוררים ומונחים ליכא מעילה. וכתבו התוס' (ד"ה בעל, השני) שהנדון כאן הוא מי עשה את עיקר המעשה שעל ידו הבעל זוכה במעות. עוד כתבו התוס' (ד"ה אמר) שהבעל אינו מועל גם בלא הטעם שלא ניחא ליה לקנות, כי לא תיקנו חכמים שיקנה, והגמ' נקטה טעם זה אטו בי"ד, או לומר שאפי' לקח המעות לא מעל כיון שאינו רוצה לקנות דבר איסור ואינו רוצה להוציאם מרשות אחרים, ולפי זה גם באשה ובי"ד זה הטעם שאינם מועלים.

מתה או כחשה מחמת מלאכה-

דין הבעל בנכסי אשתו

השאלה, וטענת הנתבע היא שמתה הפרה השכורה או שמתה בזמן השכירות-

אם התובע ברי והנתבע שמא, חייב (ועיין להלן בדין ברי ושמא).

צ"ז: ואם התובע שמא והנתבע ברי פטור. והתוס' (ד"ה השוכר) דנים למה אינו חייב שבועה, וכתבו שאף לאוקימתת הגמ' דאיירי במודה במקצת הכא שהתובע שמא והנתבע ברי אינו יכול להשביעו. ואמנם בסתם שבועת השומרים נשבע אע"פ שהתובע ספק, ושאינו הכא שכיון שאינו יודע אם השאלה מתה, הוי כאומר איני יודע אם השאלתיך, ועוד דהכא אפי' כשתובע בברי אינו נשבע אלא ע"י גלגול. עוד כתבו התוס' (ד"ה ביום) דהכא אינו נשבע אף ע"י גלגול, דאיירי שהמפקיד מאמין לו שמתה כדרכה ואין מחייבו שבועה על כך, או משום שהתובע שמא ואין כאן סבירות שטענתו נכונה (משא"כ בסוטה).

ואם שניהם ברי ישבע השוכר ששכורה מתה. והגמ' (צ"ח:) שואלת הרי מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ואין כאן הודאה במקצת (לרב הונא ורב יהודה שמתני' לא איירי בכופר ומודה). והגמ' מתרצת שכיון שנשבע שמתה כדרכה, מגלגל עליו שבועה שהשכורה מתה. והתוס' (ד"ה משכחת) מביאים בביאור השני בשם ר"ת ששאלת הגמ' היא למה נשבע ששכורה מתה ולא נשבע שהשאלה קיימת שבזה סותר טענת התובע, ותי' הגמ' הוא שכיון שנשבע שמתה כדרכה טוב שתהיה גם השבועה השניה על אותה הפרה.

ואם שניהם שמא יחלוקו (ובזה החידוש בג' המקרים במתני' שבפרה אחת ביום אחד הוי יותר דררא דממונא, ומ"מ אף בשאלה יום אחד ושכר יום אחד, ואפי' בשכר אחת ושאל אחת, מ"מ יחלוקו. תוס'), והיינו כסומכוס דס"ל ממון המוטל בספק חולקין.

דין תובע ברי ונתבע שמא

מנה לי בידך והלה אומר איני יודע-

לרב הונא ורב יהודה חייב דברי ושמא ברי עדיף. רש"י. (ומתני' אשמועינן דאפי' ברי דשואל שאינו חשוב כ"כ, עדיף משמא דמשאיל. תוס'). ואמנם כל זה דווקא בברי גרוע ושמא טוב (מנה לי בידך), אבל בברי גרוע ושמא טוב (שור שנגח את הפרה) מודה רב יהודה דלאו ברי עדיף. ובאומר זה אחי והאחים שמא חשיב ברי טוב, כיון שחושש שיבררו ויראו שהוא שיקר. ובמכיר מקצת אבניו חשיב ברי טוב כיון שרגילות להכיר האבנים אף אם אין בהם סימן, וכן נ"מ לגבי מתוך שאינו יכול לישבע משלם שאם היה עליו לידע (אבנים) משלם, ואם לא היה עליו לידע (יורשים),

שואל שכחשה הבהמה או מתה מחמת המלאכה פטור, דלאו לאוקמא בכילתא שאילתה.

אם שאל גרזן ונשבר, אם יש לו עדים שלא פשע בו פטור, ואם לאו, רב אמר שישלם נרגא מעליא והשברים יהיו של השואל, והק' התוס' (ד"ה זיל) שהרי גזלן יכול לשלם אפי' סובין, ותי' שמשלם גם את מה שפחת משעת שבירה עד שעת העמדה בדין, וריב"ם הוסיף שגם בלי פחת אף שיכול לשלם את השברים, פותחים לו שישלם דמי נרגא מעליא. ואמרו לו רב כהנא ורב אסי שנותן את שברי הגרזן למשאיל, ומשלם לו את מה שחסר משווי גרזן שלם, שהרי הדין בנזקין שהבעלים מטפלים בנבילה.

צ"ז. השואל חתול והתאספו העכברים והרגוהו, פטר אותו רב אשי מלשלם אפי' הוליכו למקום שמצויים הרבה עכברים. (תוד"ה כ.). (גברא דנשי קטלוהו וכו' שלא היה לו ליפול בידם), וי"א שההלכה נאמרה באופן שהחתול אכל הרבה עכברים ומת ופטרו רב אשי.

שאלה בבעלים-

השואל דבר מחבירו ומבקש ממנו מים כדי שתהיה שאלה בבעלים, יתן לו את החפץ ואח"כ את המים, דאז לא הוי שאלה בבעלים.

מלמדי תינוקות ונוטעי כרמים ושוחט ומקיז דם וספר העוסקים במלאכה עבור בני העיר, נחשב שאלה בבעלים אם שאלו מהם בזמן עבודתם. ורב המלמד לתלמידים, ביומא דכלה הוא שאול להם כיון שאינו יכול ללמוד אלא הלכות הרגל, ובשאר השנה הם שאולים לו מפני שאם הוא רוצה ללמוד מסכת אחרת כדי שלא תישכח ממנו אינם יכולים למחות בו.

המשאיל בהמה ויוצא אחריה לראות שלא הטעינו עליה יותר מדאי, לא חשיב שאלה בבעלים. (ושואל חייב אפי' מתה אצל הגנב, כי גם לולא שמתה היתה אצל הגנב).

שאל ושכר פרה ומתה באונס,

והנזון הוא אם השאלה מתה או השכורה

המקרים שבמתני'- שאל פרה חצי יום ושכרה לחצי יום, או ששאל יום אחד ושכר יום אחד, או ששאל פרה אחת ושאל אחת, ומתה. טענת התובע היא שמתה הפרה השאלה או בשכר אחת ושאל אחת שמתה בזמן

שבועה אלא כשהנתבע ברי ולא בנתבע שמו, ומ"מ אין הנתבע נאמן במיגו שהיה טוען שמו, דאין זה מיגו טוב כיון שאדם לא רוצה לטעון שמו כיון שנראה שהתובע צודק בטענתו. עוד כתבו התוס' ד"ל שאין גלגול שבועה כשהתובע טוען שמו אלא בדבר שדומה קצת שהוא אמת (אריסים ואפוטרופסים), כמו בסוטה שיש רגלים לדבר ויש לחוש שזינתה גם מהאירוסין, אבל במתני' שאינו דומה שהוא אמת אין מגלגלים אלא ע"י טענת ודאי. והמקור שמגלגלים בטענת ודאי הוא דמסקנת הסוגיא בקידושין שלומדים גלגול בגז"ש שבועה ודאי וצ"ק, ולומדים שמגלגלים בטענת ספק אף שבועה שאינה כעין העיקר שעל העיקר הוא טוען ברי וזה דווקא בדבר שדומה שהוא אמת, וכן לומדים שאם שתי הטענות ברי מגלגלים אפי' בדבר שאינו דומה שהוא אמת.

מתוך שאין יכול לישבע משלם - בסוגין משמע שלרב נחמן אומרים מתוך שאינו יכול לישבע משלם, והוכיחו התוס' (ד"ה ה"ג) מהסוגיא בשבועות מ"ז (שניהם חשודים) שרב נחמן עצמו סובר כרבי יוסי שאין דין מתוך, וכתבו שמתני' דהכא כר"מ שסובר שאומרים מתוך. אבל ר"ת כתב שאף לר"ג אומרים מתוך (נסכא, ג' לא ידענא), ובשניהם חשודים שניהם חייבים שבועה ולכן יחלוקו, וכן הלכה. עוד כתבו התוס' שדווקא בשבועה דאורייתא אומרים מתוך אבל בשבועה דרבנן (פוגם שטרו ופוגמת כתובתה) אף שאינו יכול לישבע אינו חייב לשלם, אא"כ השבועה באה מחמת שבועה דאורייתא (שכנגדו נשבע ונוטל) שאז אומרים מתוך גם בשבועה דרבנן. ור"י חולק על דברי ר"ת. עוד כתבו התוס' דמן הדין אומרים מתוך אף בחשוד על השבועה, אלא תיקנו שיהא כנגדו נשבע ונוטל, כדי שלא ילוו לו פרוטה ויתבעוהו כל אשר לו, ומתוך שאינו יכול לישבע משלם. אבל היכא שמחמת המאורע אינו יכול לישבע לא תיקנו שישבע שכנגדו.

אם שכירות ושאלה נחשבים אחד לדין בעליו עמו

צ"ח: שאל בבעלים ושכר שלא בבעלים - רבי אבא בר ממל מסתפק מה הדין בשאל בבעלים וקודם שהחזירו שכר שלא בבעלים ונגנבה או אבדה בימי השכירות, אם השאלה והשכירות נידונים כל אחד בפני עצמו ואע"פ שלא עשה קנין על השכירות חייב כיון שהיא ברשותו ולא מייחסא משיכה, או ששכירות מישך שייכא בשאלה כיון שהשואל חייב בכל חיובי השוכר, ומחמת משיכה ראשונה נתחייב. וכתבו התוס' (ד"ה שאלה) שאם שכר ב' פעמים פטור בין אם השכירות הראשונה בבעלים ובין אם השניה היא בבעלים, דגז"ה שאם בעליו עמו בראשונה או בשניה פטור.

שכר בבעלים ושאל בבעלים - ואת"ל שפטור, ילה"ס מה הדין אם שכר בבעלים ושאל בבעלים

שור שנגח את הפרה (פטור. ואביי (משארסתני נאנסתי) אף בברי גרוע ושמו טוב ברי עדיף. תוד"ה רב הונא.

ולרב נחמן ור"ח פטור דאוקי ממונא בחזקת מריה ואין מוציאין מספק. רש"י. ודווקא באומר איני יודע אם הלוייתי, אבל באיני יודע אם פרעתין חייב לכו"ע, ומתני' הוי כאיני יודע אם השאלתני. (תוד"ה והלה) ואחר שנתקנה שבועת היסת חייב לישבע שאינו יודע, דאל"כ יאמר כל נתבע שאינו יודע. תוד"ה רב נחמן.

ביאור מתני' למ"ד ברי ושמו לאו ברי עדיף -

לדברי הפוסטים צ"ב דמתני' מבואר שאם המשאיל אמר שהשאלה מתה והלה איני יודע חייב, ואף דמתני' כסומכוס דאית ליה ממון המוטל בספק חולקין, היינו דס"ל דהוי כאילו שניהם מוחזקים, ואם לדבריו ברי מקבל הכל לרבנן לכל הפחות נימא יחלוקו. תוד"ה לימא.

צ"ח. וצ"ל דאירי שיש לשמא חיוב שבועה והוא אינו יכול להשבע שהרי הוא טוען שמו, ומתוך שאינו יכול לישבע משלם. ומתני' איירי שהיתה עוד פרה שהנתבע מודה שמתה בזמן השאלה (אבל אם לא מתה ומחזירה לא הוי מודה במקצת דכיון שפרה בעין הוי כהילך, וי"א שהילך פטור משבועה), וכתבו התוס' (ד"ה משכחת) דאוקימתא זו היא לרבי חייא בר יוסף דס"ל עירוב פרשיות כתוב כאן, ו"כי הוא זה" איירי במלוה, אבל בפקדון א"צ כפירה, והנה שיטת ר"ת שהודאה במקצת צריך אף בפקדון, ולדבריו נחא למה צריך שיודה בפרה אחת, (ומ"מ גם לדבריו מדרבנן חייב שבועה אף בלא הודאה, ולכן נשבע בזה אומר שאלה וזה אומר שכורה), אבל לשיטת ריב"א שאף שומר שכופר בכל חייב שבועה, צ"ל דאינו חייב אלא שבועה שנאנסה, אבל על מה שטוען שאינו יודע אם מתה השאלה או השכורה אינו חייב שבועה אם אינו מודה במקצת.

ולרמי בר חמא הסובר דד' שומרים צריכים כפירה במקצת והודאה במקצת ובלא זה אין שומרים או מודה במקצת חייבים שבועה, ד"כי הוא זה" היינו זה אמת וזה להד"מ, איירי שהמשאיל טען שנתן לו עוד פרה והשני טוען לא היו דברים מעולם, אבל מה שטוען איני יודע לא חשיב "כי הוא זה". רש"י. ושיטת התוס' (שם) שטענת איני יודע נחשבת ככפירה, וא"כ הפרה שטוען שנאנסה טוען בה גם איני יודע, ומ"מ צריך שיהיו ג' פרות, דגז"ה כ שלא תעלה לו פרה אחת לכאן ולכאן, ודלא כר"ת דס"ל שמשפיק כפירה והודאה כדי לחייבו שבועה.

גלגול שבועה - מקור גלגול שבועה מן התורה הוא מכדתיב גבי סוטה ו"ואמרה האשה אמן אמן" שקינא לה כשהיא נשואה, ומשביע אותה שלא סתתה כשהיא נשואה, וע"י גלגול משביע ג"כ שלא סתתה כשהיא ארוסה (קידושין כ"ח). וכתבו התוס' (צ"ז. ד"ה ביום) דכיון דמסוטה ילפינן והיא טוענת ברי, אין גלגול

תבוא דשעביד נפשיה משעה שתצא מרשות המשאיל, והרי הכישה עד שיצאה מרשותו, ומה ששלחה ביד עבדו אינו סיבה לפוטרו. הגמרא מביאה ברייתא שמבואר שם שאם אמר הכישה במקל והיא תבוא חייב, והגמ' אומרת שאין משם ראייה להנ"ל, ד"ל דאיירי דווקא כשהיתה החצר של השואל לפניו מחצירו של משאיל ואין נכנסים לשם אלא מחצר המשאיל, ובאופן זה השואל משעבד עצמו מפני שאין לה ללכת אלא לחצר השואל ולכן חייב, וקמ"ל שאף שיש זווית בחצר המשאיל סמכה דעתיה דשואל שתבוא לחצירו, אבל אם שלח את הבהמה דרך הר"ר י"ל דלא סמכה דעתיה ולא שעבד עצמו עד שתבוא לידו. וכתב ר"ח (תוד"ה אמר שמואל) שבאמת שמואל חולק וסובר שבאומר הכישה במקל חייב, והלכה כשמואל.

באיזה קנין קנה השואל את הפרה - כתבו התוס' (ד"ה כיון) שבהכישה במקל חייב כשיצאה מרשותו, באופן שיצאה לסימטה או לצדי הר"ר, והוי כאילו השואל משך, אבל אם יצאה לרה"ר לא, כיון דמשיכה אינה קונה ברה"ר. (ובסימטה קונה אם הניח על הקרקע לשם קנין, ומה שאמרו רב ושמואל שקונה שם בכליו, היינו באופן שכבר היה החפץ בתוך כליו, ולא הניחו שם בזמן המכירה). ועוד י"ל שאף ביצאה לרה"ר קנאה לענין להתחייב באונסים, אע"פ שלענין מקח לא קונה ביצאה לרה"ר.

ממתי שומרים חייבים באחריות - שומר חנם חייב בפשיעה באומר הנח לפני אף בלא משיכה, וכן שומר שכר בגניבה ואבידה, ושואל מדאורייתא חייב באונסים משעת משיכה. (תוד"ה כך). (ועיי"ש מש"כ לענין שוכר, ונחלקו האחרונים אם כוונתם שקונה בכסף או שקונה במשיכה).

השולח ביד עבדו מתי נחשב שאלה בבעלים - כתבו התוס' (ד"ה באומר) שדווקא אם האדון נשאל עם הפרה ושלח את העבד במקומו חשיב שאלה בבעלים, אבל אם שואל את העבד לא הוי שאלה בבעלים, אלא הוי כשואל ב' פרות, דעבדו כבהמתו דמי.

עד מתי יכול המשאיל לחזור בו - השואל קרדום מחבירו לרב הונא אם השואל עדיין לא ביקע בו יכול המשאיל לחזור בו דס"ל שאין משיכה קונה בשומרים, אבל אם כבר ביקע בו אינו יכול לחזור בו עד סיום ימי השאלה. ולרבי אמי קנה אף לפני שביקע בו (כמבואר מדבריו לגבי מעילה שויבאו להלן), ולרב אלעזר ע"י משיכה קנה ואינו יכול לחזור בו.

מעילה במשאיל חפץ הקדש לחבירו -

מתי מעל ולפי כמה מעל - לרב אמי המשאיל קרדום של הקדש מעל המשאיל כיון שנהנה להשאילו והנאתו היא

ומתה כדרכה, אם בזה חייב כיון שאין השאלה שייכת לשכירות שהרי חיוב אונסים לא בא לו מכח משיכה ראשונה, או שכיון ששייך במקצת דחיוב גניבה ואבידה יש לתלות במשיכה ראשונה הוי כשייך בהכל ופטור אף באונסים.

שאלה שכירות ושאלה או שכירות שאלה ושכירות - הספק השלישי והרביעי לגירסת רש"י הוא את"ל שבשכירות ושאלה חייב, מה הדין אם שאל בבעלים ושכר שלא בבעלים וחזר ושאל שלא בבעלים, אם בזה מצרפים את השאלה הראשונה והאחרונה והולכים אחרי המשיכה הראשונה, או שהשכירות מפסיקה בין השאלות. וכן ילה"ס בשכר בבעלים ושאל שלא בבעלים וחזר ושכר שלא בבעלים. תיקון. והתוס' (ד"ה ה"ג) הקשו לרש"י מה הצד שהשאלה שלא בבעלים לא תפסיק בין השכירות, כיון שבזמן השאלה לא היה דינה כשאלה בבעלים. ועל כן ביארו התוס' שהספק הוא לפי הצד שבשכירות ושאלה פטור, האם אומרים תרי מישך שייכי, והספק השלישי והרביעי תלויים זה בזה.

ממתי ועד מתי חייב השואל באחריות

שלח הבהמה ע"י אחר - אם המשאיל שלח את הפרה ביד בנו עבדו או שלוחו של המשאיל, או ביד בנו עבדו או שלוחו של שואל ומתה בדרך פטור. ושלוחו של שואל לרב חסדא היינו דווקא שכירו ולקיטו שדר בביתו, אבל אם יש עדים שהוא שלוחו חייב באונסים משעה שמסרה לו, ולרבה אפי' בעשאו שליח בעדים פטור באונסים, דכוונתו לומר למשאיל שהוא אדם נאמן וישלח עמו אם הוא רוצה. אבל אם השואל אמר למשאיל לשלוח ביד בנו עבדו (העברי שאין גופו קנוי אלא לענין שאם מחל בעל פה אין גרעונו מחול. תוס'. ובדין עבד כנעני עיין להלן) או שלוחו, או ביד בנו עבדו או שלוחו של משאיל, או שאמר לו המשאיל הריני משלחה וכו' ואמר לו (או שכתב לו. תוד"ה ואמר) השואל שלח ושלחה ומתה חייב, וכן הדין בשעת ההחזרה שאם שלח מעצמו לא יצאה מרשותו עד שתגיע ליד משאיל ואם מתה חייב, ואם אמר לו המשאיל שישלח או שאמר לו השואל שהוא שולח ואמר לו המשאיל שלח ושלחה ומתה פטור.

צ"ט. שלח ביד עבד כנעני - לשמואל אם אמר השואל למשאיל שישלח ביד עבדו כנעני של משאיל פטור השואל, דיד עבד כיד רבו ולא יצאה מרשות משאיל, והוי כהולכה לו המשאיל. ולרב מתני' איירי אף בעבד כנעני, ובאופן שאמר לו השואל הכישה במקל והיא

ומה שמצינו במק"א ששמואל דימה הקדש להדיוט ואמר שאם גזבר בנה קורה של הקדש בתוך ביתו לא מעל עד שידור תחתיה שוה פרוטה, א"כ גם הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר. שמואל חזר בו מדין זה וסבר שאין לדמות הדיוט להקדש, וכדברא דאמר שהקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת.

אכלה ערוגה בין הערוגות שמין בית סאה באותה שדה- רש"י
מפרש שאם הזיק ערוגה אין מדקדקים לשום את שוויה לבדה, אלא כמה נחסר הבית סאה משוויו, דהוא דבר מועט, ואת הסאה הזו שמין בשישים סאים וי"א בשישים תרקבים (חצי סאה), וי"א בשישים קלחים (לפי שיעור הנזק). והתוס' (ד"ה שמין) מבארים שבית סאה היינו שגדל שם סאה תבואה ואירי שאכלה הבהמה את כל הסאה.

השובר חבית יין לחבירו כמה חייב לשלם- אם
החבית נמכרת ביום השוק בחמש ובשאר ימים בד', יכולים להחזיר לו חבית לפני יום השוק שהרי יכול למכרה ביום השוק, אבל אם עבר יום השוק צריכים לשלם לו חמש כיון שהוא טוען שהיה מוכר אותה ביום השוק בחמש, ומנכים לו טירחת המכירה כפועל בטל ודמי ברזנייתא המכריז בעיר על המכירה, וי"מ מתקין הברז בחבית, וטעם הניכוי הוא מפני שפטריו מהוצאות אלו, ואם היו לו חביות נוספות ולא מכרם יכולים לשלם לו חבית גם אחרי יום השוק, כיון שלא יכול לטעון שהיה מוכר חבית זו, שהרי לא מכר את שלו. תוד"ה אהדרו.

דיני מכירה מסופקת

2. כשיש דין ודברים בין המוכר ללוקח של מי הולד-

המחליף פרה בחמור או שמוכר שפחתו, וילדו, והמוכר טוען שהלידה היתה לפני המכירה, והלוקח טוען שהלידה היתה אחרי המכירה וקנה את הפרה ע"י משיכת החמור (אבל במוכר פרה לא קנה אלא במשיכה, וא"כ ידוע מתי ילדה), ובשפחה קנאה בקנין כסף אפי' היא בבית הבעלים, יחלוקו. ואירי בעומדת באגם או בסימטא, אבל אם היא ברשות אחד מהם על המוציא להביא ראייה. ואין הולכים בזה אחרי חזקת מרא קמא, דמתני' כסומכוס, ואין לומר דמתני' כרבנן ואזלינן בתר חזקת מעוברת, דחזקת מרא קמא עדיפה על חזקת מעוברת. (תוד"ה הא). ולפי זה או שסומכוס סובר יחלוקו אפי' בברי וברי (רבה בר רב הונא) ומ"מ היכא דחייב שבעה דאורייתא מודה

לפי טובת הנאה שבו, שאומדים כמה היה רוצה לשלם כדי שיחזיק לו השואל טובת הנאה כזו. וכתבו התוס' (ד"ה וחבירו) שלא מעל לפי מה ששוה הנאת הביקוע, כיון שלא נחסר ההקדש אלא פחת הקרדום, והנאת הביקוע שוה יותר.

מתי מותר למקבל להשתמש בחפץ של הקדש- המשאיל קרדום לחבירו מותר לחבירו להשתמש בקרדום לכתחילה אפי' נודע לו אח"כ שהוא של הקדש, שכיון ששגג בו המשאיל חייב דמי טובת הנאה להקדש, ויצאה ההנאה לחולין. רש"י. וכתבו התוס' (שם) שמותר לו לבקע רק עד סיום זמן השאלה, ובתחילת דבריהם כתבו התוס' ד"ל שיצא כל הקרדום לחולין ולא רק ההנאה, ומ"מ לא מעל אלא לפי טובת הנאה (וה"ה בנוטל קורה של הקדש). ומבואר שקנאו השואל במשיכה ולכן מועל המשאיל, ולכן מותר השואל לבקע בו לכתחילה, וכתבו התוס' (שם) שאף שהמשכיר בית לחבירו והקדישו המשכיר אסור לשוכר לגור בו לפי שמעורב בו חלק של הקדש, הכא יצאה כל הנאת ביקוע לחולין ואין מעורב בה הקדש. עוד כתבו התוס' (שם) דהא דתנן שאם כמה בקעו בקרדום של הקדש כולם מעלו, היינו בגזברים שיש אצלם קרדומות של הקדש שאין הקרדום יוצא לחולין כשהם משתמשים ומועלים בו, כיון שלא נתכוונו להוציא מרשות הקדש, וה"ה בקרדום של כלי שרת אינו יוצא לחולין וכל אחד משתמש בו מועל. אבל מה שאינו מתכוון להוציא מרשות הקדש אלא להשתמש בו, אינו סיבה שלא יהיה כולו ברשותו.

צ"ט: קנין שכירות- כשם שקרקע נקנית בכסף שטר
וחזקה נעל גדר ופרץ כל שהוא, כך נקנית שכירות קרקע אם השכיר לו ביתו נתן לו כסף או שמסר לו שטר שכתב בו ביתי מושכר לך או שהחזיק בו השוכר, קנה ואין אחד מהם יכול לחזור בו, אבל שכירות מטלטלין לא ואינו קונה עד שימשוך.

תשלומי גזלן ומזיק

שינוי בשיעור התשלום בין הקדש להדיוט- הגוזל
חביצא דתמרי חמישים תמרים המדובקים יחד, שנמכרים יחד במ"ט וכשנמכרים בנפרד נמכרים בנ', אם גזל מהדיוט משלם מ"ט, וכדמצינו ששמין בית סאה באותה שדה ואף שדין זה הוא דווקא במקרקעי, מיייתי ראייה שאם מקילים כ"כ במקרקעי אין להחמיר במטלטלי שישלם נ'. תוד"ה באותה. (עיי' להלן מחלוקת רש"י ותוס' באופן השומא של בית סאה) אבל להקדש משלם נ' וחומש, אבל מזיק הקדש אינו משלם חומש דכתיב "כי יאכל" פרט למזיק ומדאורייתא פטור לגמרי ומדרבנן משלם קרן ולא חומש. תוד"ה פרט למזיק.

שמואל מיישב שכוונת המשנה **לכסות עבד** ומדובר בדילפי בגד גדול מחובר, **ולעומרי שדה** דבעומרים מודה במה שטען לו אלא שטוען שחייב לו פחות. תוס'. ורב הושעיא שואל דלא כתיב כסות.

ק: רב הושעיא מיישב שכוונת המשנה לעבד בכסותו

ומתחייב שבועה משום כסות, ונשבע על העבד ע"י גלגול, ואיירי בדילפי, **ושדה בעומריה**. ורב ששת שואל וכי מתני' באה ללמדנו דין גלגול שבועה, שהרי דין זה מפורש בקידושין (כ"ו), והגמ' (בסוף הסוגיה) מיישבת דהו"א שכסות עבד כעבד ועומרי שדה כשדה והם דבר אחד ואינו חייב שבועה, קמ"ל.

אם שיטת ר"מ שנשבעים על עבדים וקרקעות-

רב ששת מיישב שמתני' כר"מ דס"ל עבדא כמטלטלי וגם על קרקעות נשבעים (ונקט מטלטלין לאפוקי שטרות, ואמנם לענין קנין כסף עבדים נקנים בכסף כקרקעות. תוס') וכר"ג שטענו חיטים והודה לו בשעורים חייב, ובדקטעא לידיה דעבד קטן שהוא מודה בו דלאו הילך הוא, ובשדה שחפר בה בורות שיחין ומערות. ור"מ סובר שגם על שדות נשבעים, כמבואר בברייתא דמובא בה דינא דמתני' דמחליף פרה בחמור וקאמר דבברי ושמא זכה הברי, ובשמא ושמא יחלוקו (כסומכוס), ובברי וברי ישבע המוכר שברשותו ילדה (דמודה סומכוס היכא דחייב שבועה דאורייתא, ואיירי בקטע יד השפחה דלאו הילך הוא, ושפחה וולד חשיב הודאה ממין הטענה), שכל הנשבעים שבתורה נשבעים ולא משלמים דכתיב 'ולקח בעליו ולא ישלם' מי שעליו לשלם הוא נשבע, וחכמים אמרו לו שאין נשבעין על עבדים וקרקעות, ומבואר שר"מ סובר שנשבעים על עבדים וקרקעות, ולפי זה הא דתנן שאם גזל בהמה והזקינה עבדים והזקינה משלם כשעת הגזילה ולר"מ בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך דקרקע אינה נגזלת, ועבדא כמקרקעי ואינו נקנה לגזולן לשלם דמיו, וברשות האדון הוא הזקין, צריך להחליף את השיטות, ולר"מ אף בעבדים משלם כשעת הגזילה, דעבדא כמטלטלי.

והגמ' דוחה דשיטת ר"מ שאין נשבעין על הקרקעות, דמה שאמר ר"מ שאם טוען שמסר י' גפנים טעונות והוא טוען מסר לו רק חמש, שחייב שבועה, (ולחכמים פטור דכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע) לא איירי ר"מ אלא בענבים העומדות ליבצר, אבל בקרקע עצמה או

סומכוס שהמוכר נשבע ונפטר ואיירי בקטע יד שפחתו דלא הוי הילך, וס"ל נשבעים על העבדים, ושטענו חיטים והודה לו בשעורים חייב. ורבא מעמיד את המשנה בשמא ושמא. (ולהלן ק: מבואר בברייתא שלחכמים אין נשבעים על עבדים וקרקעות, ועוד מבואר שם שבברי ושמא זכה (הברי)).

מתי הולכים אחרי המוחזק- כתבו התוס' (ד"ה ולחזי) שאף שהגדרות אין להם חזקה דשמא מאלהן באו לרשותו או שתפסם ברחוב, וכן קטן באופן זה אין לו חזקה שהרי האמא הולכה בנה עמה. מ"מ אי איכא הכא חזקה בולד הולכים אחרי המוחזק, דכיון דאיכא דררא דממונא, והלוקח טוען ברי, אין להוציא מידו, ואם הלוקח טוען ספק מוציאין מידו. אבל המוכר אין מוציאין מידו אע"פ שטוען ספק, כיון שהיה מוחזק בודאי קודם המכירה.

בשיטת סומכוס שממון המוטל בספק חולקין- כתבו התוס' (ד"ה הא) שלא איירי סומכוס אלא במקום שאין חזקה, או כשיש חזקה והמוחזק טוען שמא, אבל כשיש מוחזק והוא טוען ברי, על השני להביא ראיה. עוד כתבו התוס' שאם הלוקח מוחזק בולד על המוכר להביא ראיה, כיון שהוא מוחזק ויש ג"כ חזקת מעוברת (ולפי זה בשאלה היום ושכרה למחר מודה סומכוס דפטור, דאיכא חזקת ממון וחזקה דהשתא (בשעת שכירות) הוא דמתה).

כשיש דין ודברים אם מכר לו גדול או קטן-

היו לו ב' עבדים או שדות, והלוקח אומר שקנה את הגדול, והמוכר אומר שמכר את הקטן, אם הלוקח ברי והמוכר שמא זכה בגדול, ואם המוכר ברי והלוקח שמא אין לו אלא קטן, ואם שניהם בר ישבע המוכר שמכר את הקטן, ואם שניהם שמא המוציא מחבירו עליו הראיה.

הגמ' שואלת כמה שאלות על השבועה בברי וברי-

- א'** אין ההודאה ממין הטענה שהרי הודה לו בעבד אחר, ואפי' ס"ל כמ"ד שטענו חיטים והודה לו בשעורים חייב קשה -
- ב'** הילך הוא שמה שמודה בו הוא מוכן ליטלו, ואיכא למ"ד הילך פטור.
- ג'** אין נשבעים על העבדים.

רב מיישב שכוונת המשנה **לדמי**, שמסר בידו דמים שיקנה עבורו עבד גדול וכו'. והתוס' (ד"ה דמי) מבארים שנתן למוכר דמי עבד (ואיירי במקום שרגילים לכתוב שטר ולא כתבו שטר, או שהתנו שיכול לחזור עד נתינת השטר) וטוען הלוקח ששילם לו דמי עבד גדול וכו'.

שצריך לעשר חלקו של נכרי, והטעם שקנסוהו הוא כדי שתהיה ברה בידו, שיקשה עליו לעשר ויבוא לקנותה ממנו, אבל ישראל אחר יניח מלקבלה. ור"ח גורס שתהא בורה בידו והיינו שלא ירצו לקבלה מהנכרי, ויבוא למוכרה בדמים מועטים, ולא יבוא לגזול עוד, ודווקא יורש צריך לקנסו שלא יקבלה, אבל אחר בלאו הכי ישמע ולא יקבלה. (וכגון דא צריכא רבה).

ובהו"א הבינה הגמ' ששדה אבותיו היינו שהשדה בא"י (אברהם יצחק ויעקב) וחייב לעשר מפני שאין קנין הנכרי בא"י מפקיע מיד מעשר, ומקבל דומה לחוכר שחייב לשלם סכום מסוים אפי' לא עשתה השדה, שכמו שחוכר חייב לעשר מפני שהוא חייב לשלם לבעל הקרקע גם אם לא עשתה פירות, וכיון שהוא פורע חובו מן הפירות חייב לעשר, ה"ה מקבל חייב לעשר. והגמ' דחתה שקנין הנכרי בא"י מפקיע מיד מעשר ואי נמי אין קנין מקבל אינו כחוכר ואינו כפורע חוב, אלא ברשות הנכרי גדל. שיטת רש"י שאם יש קנין לנכרי להפקיע גם חוכר פטור, ואם אין קנין המקבל חייב מדינא כיון שדינו כחוכר, והתוס' כתבו שאפי' אם יש קנין, חוכר חייב מדרבנן, ובמקבל לא החמירו כיון שאף חוכר אינו חייב אלא מדרבנן. ואם אין קנין וחוכר חייב מהתורה, יש להחמיר גם במקבל למרות שאין התבואה שלו.

דין יורד

היורד לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשות אם השדה אינה עשויה ליטע שהיא יפה יותר לזרוע, שמין וידו על התחתונה שאם השבח פחות מההוצאה נתן לו את ההוצאה, ואם ההוצאה יותר מהשבח אין לו אלא שבח, ואם השדה עשויה ליטע אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו לנוטעה, ואם גדר בעל השדה כדי לשמור את הנטיעות הרי זה כשדה העשויה ליטע.

היורד לתוך חורבתו של חבירו ובנאה שלא ברשות ובא היורד ליטול עצי וזבניו, לרשב"ג נחלקו בזה ב"ש וב"ה, לב"ש שומעין לו, ולב"ה אין שומעין לו, ולרשב"א לכו"ע שומעין לו, וכן ס"ל לרב נחמן, ולרב ששת אין שומעין לו. ולהלכה בבית שומעין לו, אבל בשדה אם אמר נטיעותי אני נוטל אין שומעין לו, י"א שהטעם משום ישו ארץ ישראל, וי"א שהטעם משום שכבר הוכחה הקרקע מחמת שינוי ממנה הנטיעות, ונ"מ בחוץ לארץ.

שכירות בתים

בצריך לקרקע מודה ר"מ שאין נשבעים. וכתבו התוס' (ד"ה דלמא) שר"מ דורש רבוי ומיעוט וממעט קרקעות משבועה ולא עבדים, ולא מספיק מיעוט אחד אע"פ שעבדים הוקשו לקרקעות. עוד כתבו התוס' (ד"ה ואמר) שהתולש ענבים העומדות ליבצר בשבת חייב לכו"ע, ומאידיך בעל חוב אינו גובה מיתומים ענבים העומדות ליבצר לכו"ע.

מתי הזיתים שייכים לבעל הקרקע

ומתי לבעל העצים

המוכר זיתו לצורך שימוש בעצים לשריפה, ונשתהו בקרקע, אם אמר לו שיקצוץ מיד הכל שייך לבעל הקרקע, ואם אמר לו שיקצוץ מתי שירצה הכל שייך לבעל הזיתים, ואם לא אמר לו מתי יקצוץ- אם עשו זיתים רעים שיש בהם פחות מרביעית שמן לסאה זיתים, הרי אלו של בעל הזיתים, דפחות מרביעית לא קפדי אינשי, אבל אם עשו רביעית אחרי קיזוז ההוצאה במסיקתם ובעצירתם יחלוקן.

ק"א. שטף נהר זיתו ונתנם לתוך שדה חבירו, זה

אומר זיתי גידלו וזה אומר ארצי גידלה, לאחר ג' שנים הכל לבעל הקרקע, שהרי אם נוטע בעצמו היה אוכל הכל שהרי יצאו מכלל ערלה, וכתבו התוס' שבעל הקרקע צריך לשלם לבעל העצים כמה שהם שווים לימכר לנטיעות, (ולא סגי בדמי עצים שהרי הם עומדים לעשות פירות). אבל בתוך ג' שנים ונעקרו בגושיהן ויכולים לחיות ע"י הגוש, שאין בזה משום ערלה, יחלוקו, ואין בעל העצים יכול לטעון שאם היה בעל הקרקע נוטע בעצמו לא היה אוכל כלום בתוך ג', שהרי אם היה נוטע בעצמו היו הנטיעות קטנות ולא היה להם צל והיה יכול לזרוע מתחת הנטיעות סילקא וירקא. ואם רוצה בעל הזיתים ליטול את זיתו אין שומעין לו, ואמר ריו"ח שהטעם משום ישו א"י, (ואמר רבי ירמיה דדבר זה צריך שיאמרו אדם גדול ולא היינו אומרים זאת מסברא), וכתבו התוס' (ק"א: ד"ה בשדה) שאף שהכחישו הנטיעות את הקרקע, זה אינו סיבה למונעו מלקחתם, כיון שלא עשה כך בידיים.

המקבל שדה אבותיו מן הנכרי למחצה, והיינו שגזלה הנכרי מאבותיו, קנסו חכמים שצריך לעשר את כל התבואה לפני שנותן לנכרי את חלקו ונמצא שמפסיד שמעשר משלו על של נכרי, ודווקא אותו קנסו ולא אדם אחר, שכיון שהיא חביבה עליו לא ימונע מלקבלה אע"פ

לפתוח לו חלונות, ולחזק לו את התקרה אם התליעו הנסרים, ולסמוך לו קורה אם נשברה קורה אחת,

חיובי השוכר – כל דבר שאינו מעשה אומן השוכר עושהו, וחייב לעשות לו סולם ומעקה, ומרזב שגגותיהם משופעים והיו שמים נסרים להרחיק המים מן הכותל, ואם נפלה אחת הדיוט יכול להחזירה, ולהטיח גגו, ומקום המזוזה הנקב להניח בו את המזוזה הוא על השוכר (דאפשר בגובתא דקניא), ומזוזה היא חובתו של הדר בבית, (וכשהוא יוצא לא יטלנה בידו, ומעשה באדם שנטלה וקבר אשתו ושני בניו, ואם שכר מנכרי נוטלה בידו ויוצא. תוס' הוכיחו מהסוגיא שמניחים המזוזה מעומד, דאל"כ למה צריך גובתא דקניא, ולר"ת שמניחים אותה מיושב צ"ל שצריך גובתא דקניא כדי שלא תכלה מלחלוחית הכותל.

ק"ב. מה שייך לבעל הבית ומה שייך לשוכר – זבל – אם לא השכיר את החצר והשוורים של בעה"ב הזבל של המשכיר, ואם השכיר את החצר והשוורים של השוכר הזבל של השוכר, ואם החצר של המשכיר והגיעו לשם שוורים מבחוץ שייך הזבל למשכיר דתם גללים הפקידם הבעלים וזכה בהם בקנין חצר, אף אם קדם השוכר והגביהם. (והיינו כרבי יוסי ברבי חנינא דס"ל שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו, וכדלהלן). ואם שם כלי מתחת השור וקיבל את הגללים לאביי אם הדביק את הכלי בשולי הפרה הרי הוא של השוכר, ולרבא אף בלא הדביק קנה השוכר דהוי אויר שאין סופו לנוח (ולא דמי לזרק ארנקי מפתח זה לפתח אחר והפקירו לכל הקודם שהסתפק בזה רבא אם חשיב כמונת, דהכא הכלי מפסיק בינו לקרקע). והזבל שברפת שבחצר לאביי הרי הוא של בעל הבית, מפני שהמשכיר חצרו סתם לא השכיר את הרפת שבה.

ואין לשוכר אלא היוצא מן התנור ומן הכיריים בלבד.

קנין חצר – לרבי יוסי ברבי חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, והיינו דווקא בחצר המשתמרת, ובחצר אינה משתמרת לא קנה, אא"כ יצא שם שיש שם מציאה כגון צבי שבור, או שהנהר הציף שם דגים, שעיי"ז אנשים בדלים ממנה והוי כחצר המשתמרת.

ומה שמצינו שיוני שובך שקינהם בשובך ומזונותיהם בשדה, ויוני עליה חייבות בשילוח הקן ולא חשיב "מזומן", ואסורות בגזל מפני דרכי שלום, ולא נתמעט מ"כי

ק"א: מתי יכול המשכיר להוציא את השוכר – המשכיר בית לחבירו בסתמא, אינו יכול להוציאו בימות הגשמים מהחג ועד הפסח, אא"כ הודיעו ל' יום לפני שהתחילו ימות הגשמים שלא יאריך לו את זמן השכירות, והיינו בט"ו אלול. ובימות החמה צריך להודיעו ל' יום לפני שמוציאו, ובכרכים שנמשכים לגור שם מפני השווקים, אין מצוי שם בתים לשכור, אף בימות החמה צריך להודיעו י"ב חודש לפני שמוציאו, ובחנניות שמוכרות בהקפה, והלקוחות שוהים מלשלם, ומשלמים לפי מקום החנות שקנו שם אף בעיירות צריך להודיעו י"ב חודש לפני שמוציאו כי לא ימצאו אותו הלקוחות במקום אחר, ולרשב"ג חנות של נחתומים ושל צבעים ג' שנים, מפני שהקיפן מרובה. ואם לא הודיעו לא יצא, וישלם לו כמשפט הראשון.

ואם נפל בית המשכיר יכול להוציא את השוכר כיון שהגיעו זמנו לצאת, שהרי אינו עדיף מהמשכיר ולא היה עליו להודיעו כיון שלא ידע שביתו יפול. ואם חיתן את בנו וצריך את הבית לבית חתנות ולא היה יכול להודיעו, ג"כ יכול להוציאו, ואם מכר או הוריש או נתן את הקרקע במתנה, לא עדיף כח השני על הראשון ואינו יכול להוציאו.

ואם קידש אשה בשביל שתסכים שיניח חביותיו בביתה, וגירשה מיד, יכולה להוציא חביותיו ולשלם לסבלים מהיין עצמו, ד"כאשר עשה כן יעשה לו גמולו ישוב בראשו", ודין זה הוא גם בחצר דקיימא לאגרא, משום שיכולה לומר שאינה רוצה להשכיר לאדם כזה.

מתי יכול המשכיר להעלות את המחיר – אף בזמן שאין המשכיר יכול להוציאו, יכול להעלות לו את דמי השכירות, בשיעור ההתייקרות של שאר בתים מפני שהפסדו ניכר. אבל יותר מזה אינו יכול להעלות דהוי כמוציאו.

מתי השוכר יכול לצאת מהבית – כשם שהמשכיר צריך להודיע לשוכר, כך השוכר צריך להודיע למשכיר, כדי שיוכל להשכירה לאדם נאמן.

חיובי המשכיר לשוכר – המשכיר חייב לתת לשוכר דלת, נגר שנועלים בו את הדלת ותוחבים אותו בקורת האיסקופה, מנעול, וכל דבר שהוא מעשה אומן, וחייב

ולשמואל הולכים אחרי התפוס, שאם בא באמצע החודש ואמר לו שיצא מביתו או שישלם לו שכר חודש זה יחלוקו, ואם בא בתחילת החודש הכל למשכיר דקרקע בחזקת בעליה, ואם בא בסוף החודש הכל לשוכר דהעמד ממון על חזקתו. ומה שאמר שמואל שאם אמר כור בשלושים, סאה בסלע, אני מוכר לך, שקנה מה שכבר לקח, אין הטעם משום תפוס לשון אחרון, אלא משום דתפיס.

ולרב נחמן קרקע בחזקת בעליה עומדת, ואפי' אמר לו דינר לחודש י"ב לשנה הכל למשכיר.

מה הדין כשיש ויכוח אם שילם דמי השכירות - אם נמצאים בתוך הזמן הדין עם המשכיר דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ביום האחרון של השנה, ואם נמצאים אחרי הזמן הדין עם השוכר (וכמו ששינו גבי פדיון הבן, שאם האב מת בתוך ל' הרי הבן בחזקת שלא נפדה דהלאוי שיפרע אדם חובו בזמנו, וחייב הבן לפדות עצמו, ולאחר ל' יום הרי הוא בחזקת שנפדה, א"כ אמרו לו השכנים שלא נפדה ואביו בשעת מותו ציווה לפדותו), וביזמא דמשלם זמניה והוא טוען ששילם בבוקר נאמן השוכר בשבועה, דדווקא שכיר בזמנו ביום שיצא ממלאכתו נשבע שלא קיבל ונוטל משום שבעה"ב טרוד בפועליו וסבור ששילם לו, ובאמת שילם לחבירו, אבל כאן נאמן השוכר לומר פרעתין, ונשבע שבועת הסת.

הטעם שאין חוששים שפרע בתוך הזמן - כתבו התוס' שלאביי דס"ל עביד איניש דפרע בתוך זמניה, הכא גבי פדיון הבן היה אפ"ל דכיון שאין כהן שיטרידו אינו פורע בתוך הזמן, אמנם כיון שטעם זה אינו שייך בשוכר צ"ל שהטעם הוא שמא יתאכלו המעות ולא יועיל הפדיון, ובשכירות שמא יפול הבית של שוכר, או של משכיר ויוציאו מביתו.

ק"ג. מה הדין כשיש ויכוח כמה שנים כבר עברו

מהשכירות - המשכיר בית לחבירו ל' שנים ולא נכתב בשטר זמן, וטוען המשכיר שכבר גר בה ה' שנים והשוכר טוען שגר בה ג' שנים, נאמן המשכיר, דקרקע בחזקת בעליה עומדת על כל ספק הבא לפנינו, ולא דמי לטוען שפרע חוב דשם היה עליו לכתוב על השטר שפרע או לכתוב שובר, אבל כאן שטר השכירות מטרתו שלא יחזיק בבית ויאמר לקוחה היא בידי, ולא שיוכל לתבוע לעולם י' שנים. והוסיפו התוס' שאף שיעקר השטר הוא עבור המשכיר, מ"מ השטר ביד השוכר שלא יוכל להכחיש את מספר השנים. עוד

יקרא" פרט למזומן אע"פ שאם זכה בביצים חשיב מזומן, שהקן הוא הביצים, היינו כשיצאה רובה שעדיין לא קנאה שאם בא לתפסה לפני שתיגמר יציאתה חייב לשלח את האם ולקחת הבנים, ואיסור גזל היינו אפי' על האם דזעת בעל השוכר עליהם, שהוא בטוח שיחזרו לשוכר בערב, ולאב"א קאי על הביצים והטעם מפני שכבר ביציאת רובם דעתו עליהם. ולדברי רב יהודה שאסור לזכות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהם, א"כ אפי' בנפלה לחצירו, כל מקום שהוא לא יכול לזכות בה גם חצרו לא זוכה עבורו, ובאופן זה אם שילח את האם הרי גזל מעליא דקנתה לו חצרו, ואם לא שילחה הרי אסור ללוקחם בלא שילוח, ואם בא קטן ולקחם חייב אבי הקטן להחזירם מפני דרכי שלום, וה"ה אם נתן הגדול ידו או בגדו תחת הביצים כדי שלא יזכה בהם בעל החצר, ולא נתכוון לזכות בביצים, ושילח את האם ונטלם זכה בהם. תוס'.

המשך ענין שכירות בתים

ק"ב: דין חודש העיבור -

המשכיר בית לחבירו לשנה ונתעברה השנה, נתעברה לשוכר וא"צ להוסיף שכר, שהחודש בכלל שנה. ואם השכיר את הבית לחודשים נתעברה למשכיר.

ואם אמר לו שישלם י"ב זהובים לשנה ודינר זהב לחודש -

לרשב"ג ורבי יוסי יחלוקו את חודש העיבור דלא ידעינן אם אומרים תפוס לשון ראשון או תפוס לשון אחרון. וכתבו התוס' דדוקא הכא שהם סותרים זה את זה הוי ספק, אבל היכא שאינם סותרים זה את זה (תמורת עולה ושלמים) סובר רבי יוסי תפוס לשון שניהם.

ולרב חייב לשלם הכל למשכיר דס"ל לרב תפוס לשון אחרון. וכמו שאמר רב שאם אמר שימכור חפץ זה באסתירא מאה מעי וסלע אינו שוה אלא צ"ו פרוטות, חייב לו מאה מעי, ואם אמר מאה מעי אסתירא חייב לו אסתירא, אמנם משם אין ראייה ד"ל דפרושי קמפרש אסתירא גדולה שהיא שוה מאה פרוטות, או שאומר מאה פרוטות רעות שאינם שוות אלא אסתירא. ובתוס' פירשו שמשם אין ראייה לשוכר ד"ל שכונתו שישלם דינר בכל חודש ולא ימתין לסוף השנה, ומ"מ לא ישלם יותר מ"ב דינר לשנה, ולכן אמר רב שכולו למשכיר משום תפוס לשון אחרון. ורבינו שמואל מפרש שההוא"א היתה שדינר זהב לחודש הוא פרושי קמפרש, שרק על שנה פשוטה ישלם לו י"ב, אבל על שנה מעוברת ישלם דינר לחודש.

להתנות על הכל, ולא ישנהו מקטן לגדול או מגדול לקטן שיכול השוכר לומר אי אפשי בבית גדול, או אי אפשי בבית קטן, מאחד לשניים או משניים לאחד, ולא יפחות מן החלונות ולא יוסיף עליהם, אלא מדעת שניהם.

פירש ר"ח שבשטר כתוב זמן והוא ביד המשכיר, וכתוב ששכר י' שנים במאה זוז, ואחרי ה' שנים השוכר טוען ששילם לו ה' שנים, והמשכיר טוען שקיבל עבור ג' שנים, והשוכר נאמן משום שטוען שהשטר ביד המשכיר כדי שלא יוכל להחזיק בקרקע.

זמן השאלה בכמה מקרים

השואל כלי בטובו כל זמן שהוא ראוי למלאכה, הרי השאלה היא לעולם ואפי' מחזירו חוזר ונטלו כשיצטרך. ודווקא כשעשה קנין אבל בלא קנין כלתה המשיכה הראשונה ברגע שהחזירו, וצריך להחזיר לו את קת הכלי כאשר לא יהיה יותר ראוי לשימוש, שהרי לא נתנו במתנה, וכבר לא נחשב "בטובו". ובערוך מפרש שבטובו היינו בטובה שמחזיק השואל למשאיל, יכול להשתמש לעולם בכליו של המשאיל, וכתבו התוס' דאינו נראה.

השואל מעדר לעדור בו האי פרדיסא הרי הוא שאול לו לאותו פרדס, ואם שאל לעדור בו פרדיסא סתמא יכול לעדור בו איזה פרדס שירצה והיינו פרדס אחד, ואם שאל לעדור בו פרדיסי יכול לעדור בו את כל הפרדסים שיש לו דפרדיסי טובא נמי משמע. וכתבו התוס' דהא דמצינו שהמוכר ארעתא מוכר ב' קרקעות, היינו גבי מוכר שאין אומרים שמוכר כל קרקעותיו, משא"כ בשאלה שמשאיל לכל צרכו. ועוד י"ל דהתם המוכר מוחזק והכא השואל מוחזק, ואף סופו להחזיר כיון שתפוס בה הוי מוחזק (משא"כ בקרקע כיון שאין יכול להצניעה הרי היא בחזקת בעליה אף כשהיא ברשות השוכר).

השואל מחבירו האי גרגותא באר זו ונפלה אינו יכול לבנותה שאינו שאול לו אלא הבאר היא ולא כשנעשה אחר, אבל אם שאל גרגותא ונפלה יכול לבנותה והרי היא שאולה לו עד שישקה כל שדותיו, ואם שאל בי גרגותא מקום לחפור בו באר יכול לחפור כמה בארות עד ימצא באר טובה, וצריך לעשות קנין מתחילה, אבל אם היה רק דיבור יכול לחזור בו.

מתי יכול המשכיר לשנות את הבית שהשכיר- המשכיר בית לחבירו ונפל, אם השכיר לו בית זה הפסיד, ואם אמר לו בית סתם חייב להעמיד לו בית אחר בימי השכירות, ויכול לשנותו מאחד לשניים או מקטן לגדול, ואם אמר לו מידת הבית אינו יכול לשנותו, ואם אמר לו בית כזה, והבית נמצא על שפת הנהר שהוא חשוב, ולא התנה על מידת ארכו ורחבו, אין אומרים שכוונתו כזה שיהיה על שפת הנהר אלא כוונתו

המקבל

חיוב אריס וחוכר וחיובי בעל השדה

ק"ג: ההתעסקות בשדה - המקבל שדה מחבירו באריסות למחצה שליש ולרביעי, או בחכירות לפי סכום קבוע, צריך להתעסק בשדה כמנהג המדינה, שאם היה מנהג לקצור צריך לקצור, ואם היה מנהג לעקור צריך לעקור, כיון שיש סיבה לעכב שבעה"ב יכול להעדיף לקצור שהשורשים יזבלו את השדה, או לעקור כדי לנקות את השדה, וכן המקבל יכול להעדיף לקצור כיון שזה קל יותר, ויכול להעדיף לעקור כדי שיהיה לו תבן. וכן אם נהגו לחרוש אחרי הקצירה או העקירה כדי להמית את העשבים הרעים חייב לעשות כך, אפי' אם הוא ניכש את השדה לפני הקצירה, ואח"כ גדל עוד קצת, ובאותו מקום אין נוהגים לנכש, מ"מ צריך לחרוש, ואין הניכוש מועיל במקום החרישה.

אילנות שבקרקע - אם יש אילנות בקרקע שדה לבן, ואין בהם עבודה, אם נהגו להשכירם למקבל הרי הם של המקבל, אפי' אם האריס נותן לבעה"ב פחות מהרגילות, ואם נהגו שלא להשכיר הרי הם של בעל השדה, אפי' אם האריס נותן לבעה"ב יותר מהרגילות. וכתבו התוס' דהכא משמע שבעה"ב מקבל פחות מהאריס, דאירי שהאריס נותן זרע, אבל במקום שבעה"ב נותן זרע, או בכרמים ופרדסים שא"צ זרע, בעה"ב נוטל יותר מהאריס.

חלוקת הגידולים - בעל השדה והמקבל חולקים בתבואה, וכן בתבן ובקש, (תבן היינו הנקצץ עם השיבולת, והנשאור בארץ קרוי קש. תוס'). ובמקום שאין רגילים לתת תבן אע"פ שיש מי שנותן עין יפה הוא, ואין האחרים חייבים לתת. וכשם שחולקים ביין כך חולקים בזמורות,

כתבו התוס' דאירי שהורגלו לכתוב ואע"פ שלא כתב, דאי כתב פשיטא שיש לקיים מה שכתב, דהא לאו אסמכתא היא.

ר"מ המחייב אריס שלא עבד בשדה וכנ"ל.

ר"י המחייב את הבעל להביא קרבן עשיר על אשתו ואינו יכול לומר שאשתו עניה וכן חייב להביא שאר קרבנותיה, מפני שכותב לה "אחריות דאית לך עלי מן קדמת דנא", ואם גירשה ולא נתן כתובתה א"צ להביא קרבנותיה. וכתבו התוס' שאין חייב אלא קרבנות שהם חובה לכפרתה, כגון שאכלה חלב או חיללה שבת או לידה וזיבה וצרעת או להכשירה לאכול בתרומה או לשתות ביין אם היא נזירה, אבל קרבנות שנדרה ונדבה קודם נישואין או לותה ואכלה א"צ לשלם מנכסיו, והגמ' בב"ב קל"ט מסתפקת אם גובה חובותיה מנכסים שהכניסה, ואם לותה כשהיא תחתיו לצורך מה שאינו משועבד לה אינו חייב לשלם, וי"א שחייב לפרוע חובות אשתו אף מלפני הנישואין.

הלל הזקן התיר באלכסנדריא בנים שחטפו את אימם בשעת כניסתם לחופה, מפני שבכתובת אימם שנכתבה באירוסין היה כתוב "לכשתכנסו לחופה הוי לי לאינתו" והקידושין הם ע"מ כן, והרי לא נכנסה לחופה.

רבי יהושע בן קרחה אמר שהמלוה לא יקח משכון יותר מסכום החוב מפני שכותב שיגבה ממנו כנגד סכום המשכון, והתועלת בכתיבת דבר זה הוא אם פחתו דמי המשכון, אמנם גם אם לא כתב קנה, ואם השיב המשכון ללוה ומת לוקח את המשכון מבניו ולא הוי כמטלטלין שאינו גובה מהיתומים, דמשכון הוא קנוי לו לגובינא. והק' התוס' שכיון שהמלוה מחויב לתת את המשכון ללוה להשתמש, א"כ הוא פטור מלשלם עבור הפחת, ואין רשאי המלוה לחייבו ע"י כתיבה. ותי' שהלוה מקנה את המשכון למלוה כיון שנתנו לו לימים רבים, ונוטלו בתורת שאלה. עוד תי' שזה תקנה דרבנן כדי שלא ימנע המלוה להחזיר ללוה.

ק"ד: רבי יוסי היה מגבה לבעל את הכתובה כמלוה שהיה גובה מאבי הבת את כל מה שכתוב בכתובה במקום שהיו נוהגים לעשות את הכתובה מלוה שהאשה תיפרע כמו מלוה את מה שהביאה אם תתאלמן או תתגרש. ואם נוהגים לכתוב בכתובה מחיר כפול הבעל גובה חצי, ובנהרבלא היה גובה שליש. ומרימר היה גובה כפי הכתוב בשטר והיינו אם עשו קנין. ואם אדם אמר שיתנו לבתו ד' מאות וזו לכתובה, אם אמר בלשון תנו יתנו ד' מאות ויכתבו ח' מאות, ואם אמר כתבו יתנו ב' מאות ויתנו ד' מאות. ואין חילוק בין אם אמר בכתובה או שאמר

וכן חולקים בקנים המקולפים שמעמידים בהם את הגפנים, שהרי שניהם מספקים את הקנים.

הוצאות השדה - עיקר השמירה שא"א בלעדיה הם חיוב על בעל השדה (עשית התל סביבות השדה וחזוקו פעם שניה ושלישית, והקנים לגדר), אבל שמירה יתירה (הגדר עצמה) מוטלת על האריס, מפני שאינו עושה כן אלא כדי שלא יצטרך לשמור כלל. בעה"ב צריך לתת מעדר ורחת ודלי וכלי למים, והאריס צריך לחפור חריצים להשקית השדה.

ק"ד. יבש המעין או נקצץ האילן -

המקבל שדה אילן בסתמא ונוטל האריס פירות בלא טורח, ונקצץ האילן, חייב לשלם לו את כל דמי החכירות, מפני שלא גילה דעתו שבגלל האילן הוא חוכר.

ואם קיבל בית השלחין הצריכה השקיה ויש בה מעין, אם יבש המעין הגדול הוי מכת מדינה ומנכה לו מהחכירות, אבל אם יבש נהר קטן אמת המים היוצאת מהנהר הגדול, אינו מנכה לו שהרי יכול להביא מים בדליים, ולכן אם יבשו גם שאר אמות המים אינו מנכה, ומטעם זה אף בקבלנות אינו יכול להמנע מלהתעסק בשדה. תוס'.

ואם חכר בית השלחין זה גילה דעתו שהוא חפץ בה בגלל המעין מנכה לו מהחכירות או מהקבלנות, דאע"פ שבאכלה חגב אם היא מכת מדינה אינו מנכה לו בקבלנות, שאני הכא שהדגיש בית השלחין זה, לשמואל איירי באמר החוכר חכור לי בית השלחין זה, אבל כשאמר כך המחכיר אינו מנכה, וכמו שמצינו שהמוכר בית כור עפר יכול לתת לו לו אע"פ שאין בו אלא לתך חצי כור, אם הוא נקרא בית כור (וכן במוכר כרם או פרדס). ולרבינא אם הם עומדים ליד השדה ואמר "בית השלחין" ודאי כוונתו כדקימא השתא, משא"כ כשאינו עומד שם, ולרבינא אין חילוק בין אמר חוכר למחכיר לאמר מחכיר לחוכר. תוס'.

חיוב האריס אם לא עבד בשדה - המקבל שדה מחבירו ולא עבד בה, שמין כמה היתה ראויה לעשות ומשלם לו, מפני שכותב לו "אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא", ודווקא באריסות, אבל בקבלנות בלא הכי נותן לו מה שהתחייב.

כמה תנאים שפסקו הלכה מכח לשונות שהורגלו לכתוב

לכתובתה (ודלא כרב אשי שאמר שלכתובתה היינו לגוביינא, ובכתובתה היינו לכתוב בכתובה).

המשך דיני אריסות וקבלנות

אריס שהתחייב לשלם סכום מסוים אם יוביר את השדה והוביר שלישי, לנהרדעי ישלם שלישי, ולרבא פטור דאסמכתא לא קניא כיון דגזים, (משא"כ באומר שישלם במיטבא דלא גזים אלא משלם כמה שהפסיד לו).

המקבל שדה לזריעת שומשמי זרע בה חיטים שהם זולים יותר וממכישים פחות את הקרקע, וגדלו חיטים כשווי שומשמיין, אין מנכה מהתשלום את מה שהקרקע כחשה פחות, מפני שהבעלים מעדיף שתכחש הקרקע ולא הוא. ואם עשתה יותר משומשמי חולק ברווח עם בעל הקרקע, שהרי אף הקרקע גרמה לשבח.

דיני עיסקא

המקבל פרקמטיא שעל המקבל לטרוח למוכרה והרווח מתחלק לשניהם רבנן תיקנו לטובת שניהם שהעיסקא תהיה **פלגא מלווה ופלגא פקדון** וחייב באונסים על חצי, לנהרדעי יכול לכלות את הפלגא מלווה ואם מת אינו נעשה מטלטלין אצל בניו, לרבא להכי קרו ליה עיסקא שאינו יכול לכלות לרש"י כדי שיטרח בשלו כדי להרויח וממילא יטרח גם בחצי השני, ולתוס' כדי שיהיה ממה לגבות במקרה הצורך. ואין נעשה מטלטלין אצל בניו, מפני שהנותן סומך עליה כמו שסומך על קרקעות משועבדים.

חדא עיסקא ותרי שטרי פסידא דמלווה- דבסתם עיסקא בעל הפירות מקבל שלישי בשכר ומחציית הרווח כדי שלא יהיה ריבית, ואם חילקו את העיסקא לשתי שטרות ובאחד הפסיד ובאחד הרוויח, מפסיד בעל הפירות כיון שמהרווח מקבל רק שלישי ומההפסד מקבל חצי, ואילו היה הכל בשטר אחד היה ההפסד מתקזז מהרווח, תרי עיסקי וחד שטרא פסידא דלווה- כנ"ל, אלא שכאן מפסיד הלווה במה שמקזזים את ההפסד מהרווח.

ק"ה. אם הפסיד בעיסקא והשלים המקבל את

החסר מכיסו אינו יכול לטעון אח"כ שחצי מההפסד גם על בעה"ב וברווח יטול שלישי, שאנו תולים שרצה לשלם הכל משלו בלי להודיע לבעה"ב, כדי שלא יקראו לו "מפסיד עיסקי".

ב' שקיבלו עיסקא יחד לא יכול אחד לבקש את הרווח לפני סיום העיסקא, אלא הרווח נהיה כחלק מהעיסקא כדי שאם יפסידו יוכלו להשלים את הקרן מהרווח, וכן אינו יכול לבקש לפרק את השותפות אפי' מקבל עליו את ההפסד של חברו, כיון שהחלקים משועבדים זה לזה להשלים הפסדים, ומזלא דבי תרי עדיף. וכתבו התוס' דדווקא שניים, אבל אדם אחד שמקבל עיסקא יכול לחזור בו קודם הזמן, דפועל יכול לחזור בו אפי' בחצי היום, אבל בעל העיסקא אינו יכול לחזור בו, דפלגא הוא מלווה, וגם הפלגא פקדון הרי השליטו להשתכר בו.

המקבל שדה מחבירו ולא רצה לנכש שהרי בכל מקרה הוא משלם לבעה"ב סכום קבוע, אין שומעין לו, אפי' אם מתחייב לקצור את העשבים אח"כ, ולשלם לבעה"ב חיטים יפות ממקום אחר, או לנכש כפי חלק בעה"ב, מפני שנופלים בשדה זרעים מהעשבים הרעים, ויגדלו בשנה הבאה, ובאריס פשיטא שאינו יכול לומר כך, שהרי מפסיד חלקו של בעה"ב.

המקבל שדה מחבירו באריסות ולא עשתה אלא מעט, חייב להמשיך לטפל בה, אם יש בתבואה כדי להעמיד כרי, והיינו כדי שתעמוד בה הרחת, ואין החלק הרחב ברחת נראה מבחוץ, י"א ג' סאין, וי"ב ב' סאין, חוץ מן ההוצאה, שכך כותב לו "אנא אוקים ואניר וכו' ". ולר"י חייב להמשיך לטפל בה אם צומח בה כפי השיעור שזרעו בה. ובקבלנות אינו חייב לטפל בה, כיון שבעה"ב לא מפסיד. והשיעור הוא ד' קבין או ח' קבין, לבית כור שהוא אלף וחמש מאות אמה על חמישים אמה, וזה תלוי אם הקרקעות באותו זמן שמינות או כחשות.

שיעורי כמה דינים

זיתים וענבים שלא עתיד להגמר בישולם לב"ש מקבלים טומאת אוכלים, ולב"ה אינם מקבלים טומאת אוכלים דלא חזו לאכילה, ושיעורם ד' קבין לקורה בפעם אחת, במקום שמכניסים כור תחת הקורה, וב' קבין במקום שמכניסים ג' כורין תחת הקורה.

ק"ה: זב וטהור שעלו באילן או בענף שכוחם רע

נטמא הטהור, מפני שהם מכופפים את האילן או הגזע והעליון נחשב מכביד על התחתון, והוא נטמא בין אם הוא למעלה בין אם

בור לשדות שסביבה והשדות שסביבה נשתדפו, או כשהשדות שסביבה זרועות אספסתא ולא נשתדפו והשדות סביבם נשתדפו, או שהם זרועות בדבר אחר ד"ל שאסתפא אינה תבואה אבל זה תבואה, וכן ילה"ס אם חיטים ושעורים הם דבר אחר, או ששלו לקתה בשדפון והם לקו בירקון או איפכא, תיקו.

ק"ו. ואף שלגבי **גאולת שדה אחרי ב'** שנים בזמן שהיובל נוהג אין מחשבים שנת שדפון וירקון ושביעית ושנים כשל אליהו שלא ירדו גשמים, ומשמע דאירי בשנים שאין בהם תבואה כלל, והכא חשיב מכת מדינה אף בפחות, שאני התם דבעינן "שני תבואות", ושביעית אע"פ שיש תבואה בחו"ל, מ"מ אפקעתא דמלכא היא שלא לזרוע ואינה שנת תבואה, דא"א שיהיה תבואה בארץ בהתר כלל, (ומ"מ במקדיש אחר היובל מגרעים מחמישים כסף של הפדיון גם שנת שביעית במקדיש אחר היובל, מפני שראויה לשטוח בה פירותיו, ולגבי פדיון שדה אחוזה לא כתיב "שני תבואות").

ואם אמר לו לזרוע חיטים וזרעה שעורים ולקתה עם רוב השדות שהיו זרועות שעורים, מסתבר שיכול לומר לו שאם היה זרוע חיטים לא היה משתדף כיון שהתפלל על חיטים.

ואם לא השתדפו רוב השדות אבל **השתדפו כל שדותיו של המחכיר** בכל מקום שהם, יכול לומר לו שאם היתה שלו לא היתה משתדפת אלא היה נשאר לו מעט, וכדכתיב "כי נשארנו מעט מהרבה".

ואם **השתדפו כל שדותיו של החוכר**, וגם רוב השדות באותה בקעה, מסתבר שיכול לומר לחוכר שמזלו גרם, ואינו יכול לטעון שהיה נשאר לו מעט וכנ"ל, מפני שהיה נשאר לו שדה של עצמו, אבל המחכיר יכול לטעון שאף שנשדפה גם התבואה בשדה זו נשאר לו מה שמקבל תמורת החכירה. תוס'.

ואם לא זרע והיתה מכת מדינה לשמואל חייב לשלם לו, מפני שאומר לו שאם היה זרוע היה מתקיים בו "ובימי רעבון ישבעו", ואירי שאמר לו זרע כל מה שתרצה, דלא שייך לומר שהיה מתקיים בו "ותגזר אומר ויקם לך" דבסתמא לא היה מקבל הקב"ה תפילתו שיצליח כל מה שיזרע. תוס'. ורב ששת מקשה מהא דרועה שהניח עדרו ובא

הוא למטה, ושיעור האילן הוא כל שאין בעיקרו כדי לחוק ברחבו רובע, ושיעור הענף שיכול להקיפו בכף ידו.

המהלך בבית הפרס (-שדה שנחרש בה קבר שחוששים שיש שם עצם כשעורה) ע"ג אדם שכוחו רע, והיינו שארכובותיו נוקשות זו לזו כשהוא נושא אותנו, או ע"ג בהמה שכוחה רע, והיינו שמטלת גללים מכח המשא, או שהולך ע"ג אבנים שיכול להסיט, טמא מפני שכיון שהתחתון כוחו רע נחשב שהעליון הסיט את העצם. והקשו התוס' אמאי באין כוחו רע אין התחתון מטמא את העליון במגע, או מדין טומאה בחיבורים, ות"י שהתחתון נכרי ואינו מקבל טומאה, או דאירי בישראל הלוש כמה בגדים.

הנושא משאוי על כתפו והגיע זמן תפילה, אם נושא פחות מד' קבין מפשילם לאחוריו ומתפלל, ומד' קבין צריך להניחם מפני שהכובד מונע לכון ליבו. וכן אסור משא ד' קבין על ראשו כשיש שם **תפילין** שלא יתמעכו מכובד המשא, והנושא זבל על ראשו יסלק את התפילין לזרועו במקום תפילין, ולא יסלקם לצדדים בראשו, ובבי שילא אוסרים לשים על הראש אפי' את מטפחת התפילין, ור"ח גורס מטפחת של לחם, ואפי' שיעור ריבעא דריבעא דפומבדיתא.

רוח שפיזרה את העומרים על פני הלקט צריך לתת לעניים לפי אומד, ולרשב"ג כדי נפילה, והיינו ד' קבין לשדה שנזרעה בכור, והתוס' פירשו שבמקום שראוי לצמוח כור לא גדל אלא ד' סאין, ורבי ירמיה מסתפק אם דנים לפי זריעה ביד או בשוורים שצריך הרבה יותר.

המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב או

שנשדפה

אם זה מכת מדינה וכגון שנשתדפו רוב השדות באותה בקעה, וי"א שנשתדפו ד' השדות מצדיה, מנכה לו מהחכירות, ואם לאו אינו מנכה מהחכירות דאמר ליה מזלך גרם. ולר"י אם קיבלה במעות בכל גוונא אינו מנכה מהחכירות מפני שעל המעות לא נגזרה גזירה, ולית דחש להא דר"י. ודין זה הוא בקבלנות, אבל באריסות מתחלקים במה שיש.

הגמ' מסתפקת אי חשיב מכת מדינה שנשתדף רק תלם אחד מסביב לכל השדה, או כשיש הפסק שדה

ואם קיבל פרדס והחמיץ היין צריך להביא יין מהשוק, כיון שהענבים גדלו טוב מפני שבחביותיו בביתו הם לקו, ומזלו גרם, ואם התלעו הענבים ושדה שלקתה בעומריה נותן לו מתוכה כיון שהם עדיין צריכים לקרקע, וכגון שלא איחר יותר מהרגילות.

שינוי מדעת בעה"ב-

זריעת שדה - לת"ק לא ישנה משעורים לחיטים מפני שהחיטים מכחישות יותר את הקרקע, ודווקא בחוכר אבל באריס עדיף לו להרויח יותר, וכן מהאי טעמא לא ישנה מתבואה לקטנית (ובבבל שאינה הרים כא"י אלא טבועה בבצעי המים ואין לחוש לכחשא דארעא, יכול לשנות מתבואה לקטנית), אבל מחיטים לשעורים או מקטנית לתבואה יכול לשנות, ולרשב"ג לא ישנה כלל, ד"שארית ישראל לא יעשו עולה וכו' ", משום דהאי מאן דניחא ליה דתיבתור ארעיה ליזרעיה שתא חיטי ושתא שערי, לרש"י לא טוב לשדה לזרוע שנה חיטים ושנה שעורים, ושמא הוא זרע חיטים בשנה שעברה, ולתוס' אדרבה באופן זה זה טוב לשדה כאלו הובירה שנה, ושמא זרע שעורים בשנה בעברה. וכן יזרענה שנה שתי ושנה ערב (ואם חורש לאחר קצירה ושונה בשעת הזרע אין בזה איסור).

במעות עניים - מגבית פורים יתנוה לצרכי פורים ואין מדקדקים אם נשאר לעניים מהמעות, אך לר"מ אין העני רשאי לקנות בהם רצועה לסנדלו, וא"כ התנה במעמד אנשי העיר, ורשב"ג מיקל מפני שאין אדם מקפיד בדבר שאינו חסר בו.

ז"ז. שחליים הגדלים בערוגות הפשתן אין בהם משום גזל מפני שהבעלים מרויח פשתן בעקירתם, וא"כ הוקשו לזרע שכבר אין עקירתם מועילה לפשתן, או שהם עומדות על הגבולין. ואף שיהושע התנה שיהיו מלקטים עשבים בכל מקום, איירי בראויים רק לבהמה, והכא איירי בראויים לאדם. תוס'.

אילן העומד על המיצר לרש"י נטוע סמוך למיצר והשורשים נוטים לשל חבירו, ולתוס' נטוע על המיצר של שניהם, והשורשים נוטים לשניהם, והנוף נוטה יותר לאחד, נהגו בני מצרא ללכת אחרי השורשים, לרב כל אחד מקבל מה שמעל השדה שלו, ולשמואל חולקים ביניהם, ואם האילן ממלא את כל המיצר השורשים נוטים לשני הצדדים מודה רב שיחלוקו, אע"פ שהנוף נוטה יותר לאחד מהם. וכתבו

לעיר ובא זאב ודרס או ארי וטרף, אומדים אם היה יכול להציל, ואין אומרים שהיה מתרחש לו נס "גם את הארי ואת הדב הכה עבדך", ואין לדחות שאם היה ראוי לנס היה מתרחש לו נס כמו לרבי חנינא בן דוסא שהעיזים הביאו דובים בקרניהם, מפני שיכול לומר שאינו ראוי לנס גדול.

ק"ו: כמה פעמים חייב לזרוע - לרבי דבתרי זימני הוי חזקה חייב לזרוע ב' פעמים, ולרשב"ג דבתלת זימני הוי חזקה חייב לזרוע ג' פעמים, ואם לא זרע פעמים אלו אינו מנכה מחיכורו אפי' במכת מדינה.

זרע ולא צמח כלל - לר"ל דינא דמתני' שבאכלה חגב מנכה מחיכורו, היינו כשצמח, אבל אם זרע ולא צמח צריך לחזור ולזרוע כל ימי הזרע שמא עדיין לא הגיע זמן הזריעה, עד זמן שכשהאריסים חוזרים קרוב לסוף השעה העשירית נמצא כימה באמצע הרקיע והיינו באדר (ע"י ברש"י סדר המזלות), וזמן זה הוא באפלי שעורים וקטנית הנזרעים באדר, אבל בחרפי חיטים ושיפון הנזרעים בתחילת החורף נחלקו בזה תנאים, לר"מ ור"ש בן מנסיא זמן הזרע הוא עד חצי כסלו (ועד חצי שבט חורף חזקו וחורפו של סתיו וימי צינה, ועד חצי ניסן קור, ועד חצי סיון קציר, ועד חצי אב קיץ חזקו של יובש, ונקרא קיץ מפני שמייבשים באותו זמן תמרים ותאנים לקציעות, ועד חצי תשרי חום), ולר"י הכל מתחיל בתחילת תשרי, ולר"ש הכל מתחיל מתחילת מרחשון. ושיטת התוס' שהפועלים חוזרים בעצת הכוכבים, וכימה נמצאת מעל ראשיהם בתחילת שבט.

המקבל קרקע על שפת נהר מלכא סבא לזרוע בה שומים, וסכרו את הנהר, חשיב מכת מדינה, ומנכה לו מן חיכורו.

מתי נותן לו מהתבואה של אותה השדה-

בין אם התבואה בשדה לקתה שהיו החיטים שדופות או כחושות, ובין אם היו חיטיה יפות, צריך לתת לו מתוכה.

ואם קיבלה לאספסתא וצריך לתת שעורים מהשוק, והלך וזרע שם שעורים אחרי האספסתא ולקו השעורים, צריך להביא שעורים מהשוק, שהרי השדה עשתה לו אספסתא כמו שסיכמו.

להטעימן, ותלמודו מתקיים בידו, ואין בשרו מעלה הבל, ואם בעל הרהורים הוא נזקק לאשתו ואינו מתאוה לאשה אחרת, והורגת תולעים שבבני מעיים, וי"א שמונעת קנאה לפי שליבו טוב עליו, ומכניס אהבה. ועל ידיה משיג אחרים בריצתו.

דרך מדידת קרקעות - רב יהודה אמר לדייק במדידת קרקע במכירה ובחלוקת ירושה ובשותפות, ולזלזל - לרש"י היינו לא לדקדק להרחיבם, ולתוס' למדוד אותם שוחקות ולא מצומצמות, כדי שיוכלו לעמוד ברווח, במדידת ד' אמות שמרחיקים את השדות מאמת המים כדי שלא לקלקל את שפתה, מפני שהם שייכים לבעלי השדות, וכתבו התוס' (לתירוצ קמא) דאירי ביאור גדול, אבל אמת המים של יחיד די להרחיק אמה מכאן ואמה מכאן, ואת הד' אמות הסמוכות לנהר לא ימדוד כלל אלא יניח באומד שיהיה ניכר שזה שלם ורחב, מפני שהם שייכים לכל העולם ומי ימחל על כך.

קציצת אילנות הסמוכות לנהר - יש לקצוץ אילנות מב' עברי הנהר כמלוא כתפי מושכי חבל הספינה, כדי שיעור מתיחת החבל וכל פעם הולכים מצד אחר, וצריכים להטות עצמם לעיר כדי שלא יפלו למים, וא"צ ט"ז אמה כדרך רה"ר כמו שעשה רבי נתן בר אושעיא. ורבה בר רב הונא אמר שהוא יקצוץ אחרי שהאחרים יקצצו, ואף דאמרינן קשוט עצמן תחילה, ידע שהם לא יקצצו אחריו כיון שהיו פרסיים וממילא אין תועלת בקציצתו, ורבה בר רב נחמן עבר שם וקצץ, ואמר "ויד השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה" כיון שלא ידע שהעליון והתחתון של עכו"ם, ואמר רבה בר רב הונא שמי שקצץ ימותו בניו, ולא היה לו זרע כל ימי רבה בר רב הונא.

ק"ת. חיובים המוטלים על הציבור - לסתימת העיר גובים גם מיתומים אבל לא מרבנן, דרבנן לא צריכי נטירותא שהתורה שומרת עליהם, אבל למעין ובור גובים כסף גם מרבנן שגם הם צריכים לשתות, אבל אינם צריכים להשתתף בעצמם בחפירה שגנאי הוא להם.

נהר שנסתם באבנים אם נסתם מלעלה צריכים התחתונים לסייע לעליונים כיון שזה מועיל גם להם, אבל אם נסתם למטה אין העליונים צריכים לסייע לתחתונים דאדרבה טוב להם שהנהר יתרבה אצלם, ובחריץ

התוס' שאם האילן כולו ברשות אחד והענפים ברשות חברו, הכל של בעל השורשים (ומביא ביכורים וקורא שע"מ כן הנחיל יהושע את הארץ). עוד כתבו שבשני גינות זו למעלה מזו שיש ירק ביניהם, השורשים הם של עליון, והנוף לר"י של תחתון ולר"י של עליון, ורב ושמואל יכולים לסבור בין כר"י בין כר"מ.

עין הרע - אין כדאי לקנות קרקע הסמוכה לעיר שעין בני אדם שולטת בה תמיד, שהרי שנינו שאסור לאדם לעמוד על שדה חברו בשעה שעומדת בקמותיה כדי שלא יפסידה בעין הרע. ואם הקיפה חומה שפיר דמי. ואמר רב שצ"ט מתנים מעין הרע ואחד בדרך ארץ, ומ"מ בני יוסף אף שאין עין הרע שולטת בהם, מביא עליהם הקב"ה חלאים אחרים כשצריכים למות. תוס'.

ברוך אתה בעיר... בשדה... בבואך... ובצאתך - לרב היינו שיהא ביתו סמוך לבית הכנסת, ויהיו נכסיו קרובים לעיר, ולא ימצא את אשתו ספק נדה בשעה שבא מהדרך, ויהיו צאצאיו כמותו. ולר"ח היינו שיהיה בית הכסא סמוך לשולחנו כדי שיוכל לבדוק עצמו לפני ואחרי האכילה (אבל בבית הכנסת לאו מעליותא היא שהרי יש שכר פסיעות), ויהיו נכסיו שליש תבואה שליש זיתים שליש גפנים שאם תבואה אחת תלקה יהיה לו פליטה, ותהא יציאתו מן העולם ללא חטא כמו ביאתו לעולם.

ק"ז: והסיר ד' ממך כל חולי - לרב היינו עין הרע שכל החלאים תלויים בו, ולשמואל היינו חולאים הבאים מהרוח שהם הגורמים למיתתו שכל אדם מזיקה לו רוח אחרת, (ואף הרוגי מלכות אם יסימו להם סם המחבר בשר חתוך לא ימותו ללא הרוח), ולרבי חנינא זו צינה, דהכל בידי שמים חוץ מצינים פחים - לרש"י היינו קור הנופח, ולתוס' היינו קור או חום (ולשמואל הרוח מזיקה גם ללא צינה), (ואירי במאורעות הבאות על האדם, אבל במידות הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. תוס'). ולרבי יוסי בר חנינא זו צואת האף והאוזן, שרובן קשה ומיעוטן יפה, ולרבי אלעזר זו מרה, ונקראת מחלה מפני שמחלה כל גופו של אדם, או מפני שפ"ג חלאים תלויים במרה (ופת שחרית במלח וקיתון של מים למי שאין לו יין מבטלתן).

פת שחרית מצילה מחמה צינה זיקין ומזיקין, ומיישבת דעתו של אדם וממילא היא מחכימת פתי לפי שאינו מצטער בעינו, וזוכה בדין ע"י שמטעים דבריו בב"ד בדין עם חברו, וללמוד תורה, וללמד, ודבריו נשמעים שיש לו לב

המכירה הראשונה אלא הערמה כדי להיות מצורן, הלכך מהשתא מסלקינן ליה.

ק"ח: כמה דברים שאין בהם דינא דבר מצרא -

מתנה, אא"כ כתב לו אחריות שאז זה ודאי מכר.

אם הלוקח קנה את כל נכסי המוכר גם במקומות אחרים, מפני שהמוכר יפסיד את שאר המכירה, ולא תיקנו דבר שהוא רע למוכר.

אם הקונה הוא הבעלים הראשונים.

אם המוכר הוא עכו"ם, משום שהרויח שהוציא את העכו"ם משם ואין לך ישר וטוב מזה.

אם הקונה הוא עכו"ם, משום שלא שייך בו "ועשית הישר והטוב" ואין דינא דבר מצרא אלא ללוקח, אבל המוכר הרי בידו לא למכור כלל, (ומ"מ מנדים את המוכר עד שיקבל לשלם את כל הנזקים אם הישראל מוכן לשלם כמו העכו"ם. תוס').

אם מכר למלוה את השדה שהיתה ממושכנת לו שהוא מצרן יותר מכולם.

אם המוכר דחוק למכור כדי לקנות שדה קרובה יותר או יפה יותר דאין לנו להפסיד את המוכר משום דינא דבר מצרא, ואם יתעכב במכירתה יתכן שאחר יקנה את הקרקע השניה.

אם המוכר זקוק למעות לצורך מס או מזונות אלמנה ובנות או קבורה (וכמו שלצורך אלו מוכרים בלא אכרזתא (לרש"י איירי לצורך יתומים, ולתוס' לכל צרכי היתומים א"צ הכרזה ואיירי בצורך האשה והבנות). ואם מחמת אלו לא ממתנינים כ"ש שאין ממתנינים משום דינא דבר מצרא).

אם מכר לאשה או ליתומים שאין דרכם לחזור אחר שדה לקנות, או לשותפו שכיון שלא נתברר חלקו הרי הוא כשכן בכולה.

אם השני מביא זוזי טבי במשקל והבר מצרא מביא תקולי שהמטבע יותר יוצא, או איפכא, שיכול המוכר לומר זה טוב לי יותר, או אם המעות של הבר מצרא הם צרות וירא שמא אם יתירם יטען שהיה שם יותר, ושלו מותרות.

אם לבר מצרא אין כרגע מעות ורוצה לטרוח להביא אין ממתנינים לו, ואם אומר שילך להביא ממתנינים לו אם הוא אמיד שאומדים שיכול לקיים דבריו.

בעל הקרקע יכול לעכב על בעל הבתים למכור לאחר דטוב שיהיה בניינו בקרקע שלו, אבל בעל הבתים לא יכול לעכב על בעל הקרקע שהרי בבוא היום יסתלק מהקרקע.

שעושים לסלק מי הגשמים במקום שהם מרבים טיט ובקלקלים את הדרכים, הדין הפוך.

וכן חמש גנות המסתפקות ממעין אחד ונתקלקל המעין, כל גנה מתקנת אם התקלקל ממנה ומלמעלה. ובחמש חצרות המלחות לביב כל חצר מתקנת אם התקלקל ממנה ולמטה.

המחזיק בשפת הנהר הוא חצוף שמקלקל מקום לרבים אבל לא מסלקים אותו מדינא, ובזמננו שכותבים בשטרות המכירה שקונה בנהר עד מקום שהמים מגיעים לצוואר הסוס, מסלקים אותו רש"י מפרש לפי שהמקום קנוי ללוקח השדה שעל שפת הנהר. והתוס' מבארים שמסלקים את הבא להחזיק שם לכתחילה, שמוא יבוא להחזיק עד תוך הנהר כמו שכתב המלך, ויעכב את הילוך הספינות.

דינא דבר מצרא

המחזיק בין אחים או בין שותפים שקיבלה בטסקא מהמלך לרב הוא חצוף אבל אין מסלקים אותו, ולרב נחמן מסלקים אותו, אך אם הם טוענים משום דינא דבר מצרא אין מסלקים אותו לרש"י רב נחמן לא סובר דינא דבר מצרא, ולתוס' שאני הכא שגם הם יכלו לקבלה מהמלך, אבל במכר שלא ידע שרוצה למכור שייך דינא דבר מצרא, ולנהרדעי מסלקים גם משום דינא דבר מצרא, משום "ועשית הישר והטוב בעיני ד' " שהוא אינו נחסר כ"כ לקנות במקום אחר, ולבר מצרא זה טירחא לקנות במקום אחר.

הנמלך בבר מצרא ואמר לו שיקנה את הקרקע הסמוכה לו, לרבינא א"צ קנין, ולנהרדעי צריך קנין דאל"כ יכול לומר לו משטה הייתי בך, כדי שהמוכר לא יעלה את המחיר כיון שאני בר מצרא, וכן הלכה. ואם לא עשו קנין משלם הבר מצרא כפי שוויה בזמן הקניה הראשונה דאין קנין הראשון כלום. ואם קנה את הקרקע בזול, אם הוזיל דווקא לו משלם לו את שוויה, ואם לכולם היה מזיל משלם לו כמה ששילם. ואם קנה את הקרקע ביוקר משלם לו כמה ששילם, דאין אונאה לקרקעות.

הקונה קרקע קטנה באמצע שדה המוכר ואח"כ מוכר לו עוד קרקע, אם הקרקע הראשונה שקנה היא עידית או זיבורית העשויה לימכר בעצמה, ואינה דומה למה שסביבה, נחשב גם הלוקח בר מצרא, ואם לאו אין

לאביי שנוטל בשבח שקמה, התם ליכא פירות אבל הכא אדעתא דפירות נחית. תוס'. טען רב פפא שהוא ירד גם על דעת שבח זה, ואפי' לרבא שאינו נוטל בשבח שקמה, הכא שיש לו פסידא שלא זרע במקום האילנות ואיירי שהיה יכול לזרוע דבר שאינו מכחיש את הקרקע יותר מאספסתא. תוס'. ממילא יש לו ליטול בשבח האילנות, ואמר לו רב שישא שאינו נוטל אלא כנגד מה שהיה יכול לזרוע שם, ודווקא שאין ראויים לנטיעה במקום אחר, אבל בראויים יכול לומר שרוצה לעוקרם, וממילא נוטל גם שבחם, אי נמי כיון שטען שהיה נוטע דבר שא"א לנטועו במקום אחר גילה דעתו שאינו חושש לכך. תוס'. אמנם אילנות שגדלו במקום שאינו ראוי לזריעה אינו נוטל מהם, שהרי לא הפסיד כלום.

דיני שתלא

אם היורשים עובדים במקומו - הנוטע כרמים בשדות אחרים ואח"כ עובד בהם כאריס ומת, אין היורשים עובדים במקומו, ולענין השבח י"א שאין נוטלים שבח, ולא מילתא היא.

מה עושים אם הפסידו הכרמים - ואם הנוטע התחייב שיסתלק אם יפסידו הכרמים, לרב יהודה מסתלק ולא מקבל שבח, ולרב כהנא מקבל שבח, אא"כ אמר להדיא שיסתלק ללא שבח, ולרבא אפי' אם אמר מקבל שבח, דאסמכתא לא קניא. ולא דמי להתחייבות של אריס לשלם לבעלים אם לא יעבוד בקרקע, דשם משלם מה שהפסיד, ובאמת גם כאן מנכים לו רק מה שהפסיד.

אם צריך להתרות בו - לרבא א"צ להתרות בו על ההפסד לפני שמסלקים אותו, וכן במלמד תינוקות לרש"י הטעם דשבשתא כיון דעל על, ולתוס' רבא עצמו סובר דשבשתא ממילא נפקא, אלא הטעם משום שבאותו זמן התבטל מלימוד של אמת, ושוחט ומוהל וסופר העיר, דהוי פסידא דלא הדר.

ק"ט: אם השתלא רוצה לקבל שבח ולעלות לא"י נותנים לו חצי מהשבח (שהרי גם לקרקע יש חלק בשבח), ואם נותן חצי לאריס מקבל רק רבע, רב אשי רצה לומר שהכונה שמקבל שישיית, כדי שלא יגרע מהחצי של בעה"ב מה שצריך לתת לאריס החדש, ואמר לו רבא אחא שיטען השתלא שבעה"ב ישלם לאריס

בית הסמוך לבית, או קרקע שאינה ראויה לזריעה לא שייך בהם דינא דבר מצרא. תוס'.

בעל דקלים שיש לו זכות בקרקע זמן מסוים או עד שיבשו, לא יכול לעכב על בעל הקרקע למכור לאחר, אבל בעל הקרקע יכול לעכב על בעל הדקלים.

אם הבר מצרא רוצה לקנותה לזריעה, והשני לבנית בתים.

אם בין הבר מצרא לשדה מפסיק סלע או רכובת דקלים, אמנם אם יכול להכניס אפי' תלם אחד יש בזה דינא דבר מצרא.

ד' בני מצרא הראשון שבא זוכה, ואם באו יחד חולקים באלכסון.

דיני קדימה במכירת קרקע - שכיני העיר קודמים לשכיני השדה, ות"ח קודם לשכיני העיר או לקרוב, ושכן קודם לקרוב. לתוס' איירי כששניהם מצרנים, ולרש"י איירי בסתם שני אנשים הבאים לקנות קרקע.

ק"ט. שביעית ויובל אינם מפקיעים חכירות, ולוקח שמוחזיר את השדה ביובל שמין לו את שבח השקמה (גם לרבא דלהלן), דכתיב "ויצא ממכר בית" ממכר חוזר ושבח אינו חוזר, ואין ללמוד משם, דבעצם זו מכירה גמורה, והיובל הוא אפקעתא דמלכא.

המקבל שדה מחבירו לפחות משבע שנים, לא יזרע בה פשתן מפני שהוא מכחיש מאד את הקרקע, ואינה חוזרת ליושנה עד שבע שנים, ודווקא בחוכר, אבל אריס יכול מפני שגם בעה"ב מרויח בה.

מה מקבל החוכר אחרי סיום החכירות -

בשקמה - המקבל שדה ליתר משבע שנים מקבל קורות שקמה וקוצצם בשנה הראשונה, שז' שנים זה הזמן שחוזרים ונעשים קורות, ואדעתא דקורות נחית, אבל המקבל לפחות משבע שנים כן אינו נוטל קורות שקמה. ובשבח שקמה שגדלו והשביחו לאביי יש לו, ולרבא אין לו (והא דקתני בביריתא ששמין לו היינו ירקא וסילקא, ואיירי שלא הגיע יום השוק).

קבלת חלק באילנות - רב פפא קיבל קרקע לזרוע אספסתא וטען שמגיע לו חלק באילנות, שאף שהמקבל דקל אינו מקבל את מה שהשביח הדקל אפי'

מחלקו, והוא יעשה עם הרבע שלו כחפצו שימכרונו לאחרים, ולכן נתן לו רבע ממש.

אם הגפן הפסיקה להוציא פירות מקבל השתלא חצי מהזמורות שכיון שדרכה בכך ירד על דעת זה, ואם שטפה נהר מקבל רבע כמו במסתלק לפני הזמן.

גפן של משכנתא שהפסיקה להוציא פירות (במשכנתא דסורא או בנכיתא) לרבא דינה כקרן ויקח בהם קרקע ויאכל פירותיה, ולאביי מקבל בה כמו בפירות, ואם יבש או נקצץ לפני זמנו אף לאביי יקח בהם קרקע ויאכל פירות שאין אדם קוצץ אילן העושה פירות לפני זמנו, (ועוד שהרי אסור לקצוץ אילן העושה קב פירות. תוס'). ולא אדעתא דהכי נחא.

ק"י. אשה נשואה שירשה גפנים זזיתים ויבשו קודם זמנם, בין כשיש עדיין פירות בין ביבשו לגמרי ימכרו לצורכי עצים והבעל אוכל פירות, ולרשב"ג כשיש עדיין פירות אין מוכרין משום שבה בית אביה. תוס'. ואם יבשו בזמנם לרבא דינם כנ"ל, ולאביי דינם כפירות, ואם ירשה עצים בקרקע של אחר, אף לאביי יקח בהם קרקע ויאכל פירות דכליא קרנא דידיה לגמרי.

מי נחשב המוחזק

במשכנתא - שטר משכנתא דסורא, שאחרי כמה שנים חוזרת הקרקע ללוה, שרשום בו שנים בסתמא והמלוה אומר שלש והלוה אומר שתיים, ואכל המלוה את פירות השנה השלישית לפני שתבעו לדין, לרב יהודה הולכים אחרי חזקת בעל הקרקע, ולרב כהנא הולכים אחרי המחזיק בפירות, ואף שבעלמא הלכה כרב נחמן שקרקע בחזקת בעליה עומדת והשוכר מרחץ ב"ב לשנה ובדינר לחודש, ונתעברה השנה, שיש ספק אם תופסים לשון ראשון או אחרון, דכולו למשכיר אפי' בא בסוף החודש, הכא כיון שיתכן שיתברר ע"י עידי השטר שהפירות של המלוה, אין מטריחים את הבי"ד ב' פעמים דשמא הדין עם המלוה.

ואם נאבד שטר המשכנתא לרב יהודה נאמן המלוה במיגו שהיה יכול לטעון לקוחה היא בידי ואכלתיה שני חזקה ונאבד ממני השטר, ולרב זביד ורב עורא לא אמרינן מיגו דודאי שמר המלוה על השטר כדי לגבות בו,

ומעלימו עכשיו כדי לאכול עוד שנתיים, אבל שטר מכר שהוא עדות על המכירה אינו נזהר בו יותר מג' שנים. וכתבו התוס' שבכל חזקה אינו נאמן במיגו שהיה טוען שהרוידו למשכנתא או לפירות, דהוי מיגו במקום עדים, שודאי לא היה שותק אם הוא גזלן, או דהוי מיגו להוציא כיון שהחזיק בה, אי נמי אינו מיגו כיון שרוצה להוציא גם את הפירות. אך הקשו התוס' שא"כ כל קונה קרקע יצטרך לשמור על השטר יותר מג' שנים שמא יטען שהיא משכנתא או אריסות, ולכן פירשו התוס' שהגדון בסוגיא הוא איזה מחאה מועילה במשכנתא, כיון שאינו מוחה לומר שהוא גזלן, ומשני שאף מחאה שזה משכנתא הוי מחאה.

ובמשכנתא דסורא בעל הקרקע משלם את המס ומתקן את גבולות השדה, כדי שהמלוה לא יחזיק בקרקע, ובמקום שאין נוהגים לעשות דברים אלו על הבעלים למחות, ואם לא מחה ואמר דעו שמשכון היא בידו איהו דאפסיד אנפשיה.

באריס - אריס הטוען שסיכמו שיקבל חצי והבעלים אומר שסיכמו על שלישי, לרב נחמן משלם לו כמנהג המדינה, ולרב יהודה אפי' אם נהוג לשלם חצי נאמן בעה"ב לומר שסיכמו על שלישי, מיגו שיטען שהוא שכירו ולקיטו. ונאמן היינו בשבועת היסט.

ק"י: ביתומים ובעל חוב - יתומים ובעל חוב שכל אחד מהם טוען שהוא השביח את הקרקע, על היתומים להביא ראיה, דכיון שהקרקע עומדת לגוביינא דאף אם היתומים השביחו גובה את הקרקע אלא שצריך לתת להם דמים, כמאן דגביא דמיא, (וכמו באילן הנמצא בתוך כ"ה אמה לעיר שאם העיר קדמה קוצץ ואינו נותן דמים, ואם ויש ספק מי מהם קדם, קוצץ ואינו נותן דמים לבעל האילן, דכיון שבכל מקרה קוצצים אין הספק אלא על הדמים). ואם הביאו היתומים ראיה שהם השביחו את הקרקע, אינם מקבלים חלק בקרקע, אלא מקבלים דמים. וכתבו התוס' דאף שירוד פשיטא שאינו נוטל קרקע, הכא הו"א דכיון שהקרקע היתה בחזקת אביהם עדיפי מיורד, אי נמי אף בירוד הו"א שנוטל חלק בקרקע.

וכן בכור המשלם שבח לפשוט כשהשביחו את הקרקע לפני החלוקה, נותן רבע מהשבח לפשוט, שאין הבכור נוטל בשבח פי שניים, דאינו נוטל פי שניים ב"ראוי", ואשה המשלמת מה שהשביחו היתומים בקרקע של כתובתה, ובעל חוב שהשביחו הלקוחות את הקרקע, משלמים דמים דכיון שהקרקע שלהם אין לכופם למכור בשביל השבח, ובבעל חוב איירי שאין החוב כשיעור הקרקע עם השבח, דא"כ

אם השהה יותר מבוקר ראשון אינו עובר בבל תלין, אלא תיקנו חמים שיעבור משום בל תשהה, וסמכו על הפסוק "אל אמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ויש איתך". ואם הוא טרוד אינו עובר. תוס'.

קי"א. בל תלין בשוכר פועלים לחבירו- האומר לחבירו שישכור עבורו פועלים שניהם אינם עוברים בבל תלין, בעל הבית לפי שלא שכרם ואינו נקראים "שכיר" שלו, והשליח לפי שאין פעולתו אצלו ואינו נקרא "פעולת שכיר אתך". (וכן היו אמוראים שהיו עושים כדי שלא יעברו באיסור אם לא ישלמו. וכתבו התוס' שלא היה כוונתו לדחותם אלא חשש שלא יהיה טרוד), ואם אמר להם ששכרם עליו עובר זה ששכרם, שהרי השוכר פועל עבורו והראהו בשל אחר, חייב לשלם שכרו, ונוטל מבעל הבית מה שהנהגו.

בל תלין כשהמנהג לשלם בזמן מאוחר- בשוקאי דסורא אין עוברים על בל תלין, כיון שהפועלים יודעים שישלמו להם ביום השוק שאז יהיה להם מעות, ואפי' יש להם מעות קודם אין עוברים דאדעתא דהכי שכרם, ולא שייך בהם בל תלין כלל, שהרי אין האיסור אלא בבוקר הראשון. אבל עובר בבל תשהה מיום השוק ואילך.

איסורים השייכים בכבישת שכר שכיר-

א'-ב' לא תעשוק ולא תגזול- לא תגזול לא איצטריך לגזל, שהרי לומדים (ברישי איזהו נשך) גזל מריבית ואונאה. לרב חסדא לך ושוב היינו עושק, איני נותן זהו גזל דדמי לגזל שלוקח בידו ממש. ולרב ששת אינו חייב קרבן שבועה משום עושק אלא בכופר ממון, והיינו באומר נתתיו לך (אבל גזל איירי שהודה וגזל שאמר איני נותן לך ואח"כ כפר כשתבעו בבי"ד. ולאביי אינו חייב משום עושק אלא בכופר ממון וס"ל שעושק וגזל שווים, שבטענה עצמה יש כפירה. תוס'). והיינו באומר נתתיו לך, ועושק היינו האומר לא שכרתין מעולם. ולרבא עושק היינו גזל וחילקן הכתוב לעבור עליו בשני לאוין, ולא תשום חילוק הלשון בין גזל לעושק, אלא משום פכילת הלאוין, והקשו התוס' למה כפלם הכתוב גם לגבי אשם גזילות.

ג' לא תעשוק.

ד' בל תלין.

נוטל גם את השבת, ואפי' שבח המגיע לכתפים שא"צ לקרקע אלא מעט (אבל אם אינם צריכים לקרקע הוו פירות שאין הבעל חוב גובה). ולמ"ד שהלוקח יכול לסלק את הבעל חוב בדמים וא"כ אין הקרקע שלו מעיקרא, איירי בשויה ניהליה אפותיקי.

איסורי הלנת שכר הפועלים

כתיב (ויקרא י"ט) "לא תעשוק את רעך ולא תגזול, לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר", עוד כתיב (דברים כ"ד) ביומו נתן שכרו ולא תבוא עליו השמש וכו'. עוד כתיב לא תעשוק שכיר וכו'. ועוד אסרו חכמים משום "בל תשהה" להשהות שכר שכיר. ולהלן יבואר מתי עוברים בכל איסור מהאיסורים הנ"ל.

זמן תשלום שכר הפועלים-

שכיר יום שפעולתו ליום ויוצאת לערב גובה כל הלילה היינו שכל הלילה הוא זמן גביתו, בין לענין תקנת "שכיר בזמנו נשבע ונוטל", ובין לענין שאינו עובר על "לא תבוא וכו' " אלא על "לא תלין וכו'".

שכיר לילה שמלאכתו יוצאת לבוקר גובה כל היום בין לענין שבועה, בין לענין שעובר על "לא תבוא". ולא אמרינן איפכא, דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף בסיום השכירות, וכגון שכיר יום אינו משתעבד אלא משתשקע החמה, וא"כ "לא תבוא" איירי בהכרח בשכיר לילה ולא בשכיר יום, ולא תלין בשכיר יום.

שכיר שעות- שכיר שעות דיום שנשכר מהבוקר עד חצות גובה כל היום כיון ששייך בו "לא תבוא עליו השמש". שכיר שעות דלילה לשיטת ר"י וכן סובר רב, גובה כל הלילה שהרי שייך בו "לא תלין", ולר"ש ולתנא דמתני' וכן ס"ל לשמואל גובה כל הלילה וכל היום שהיום הולך אחר הלילה.

שכיר שבת או חודש או שנה או שבוע יצא ביום שכלתה שכירותו בבוקר או ביום גובה כל היום ועובר בשקיעת החמה, יצא בלילה הוי שכיר לילה וגובה כל הלילה וכל היום ואינו עובר אלא בשקיעה למחרת. ואע"פ שיצא ממלאכתו בעוד לילה אינו עובר בבל תלין, דלינה משמע כל הלילה. וכן לגבי שכיר שעות דלילה. והק' התוס' מ"לא ילין חלב חגי" דשם האיסור הוא על עלות השחר גרידא.

ה' ביומו תתן שכרו.

ו' לא תבוא עליו השמש.

ואמנם אינו עובר על כולם יחד.

קיא: מתי נאמרו האיסורים הללו, ביאור הדרשות, ועוד פרטי דינים באיסור הלנת שכר שכיר -

בעכו"ם אין עוברים דכתיב "מאחיר", אבל בגר עובר דכתיב "מגרך" דהו"א ש"מאחיר" היינו המובחר שבאחיר, או "מאחיר" ולא כל אחיר. תוס'. וכן בגר תושב עובר דכתיב "בשערך".

שכר בהמה וכלים ג"כ בכלל איסור הלנת שכר, דכתיב "בארצך", ואין ממעטים חו"ל מ"בארצך" דחובת הגוף אינה תלויה בארץ. תוס'.

לת"ק עוברים בכל האיסורים, דיליף שכיר שכיר שגם האיסורים האמורים בתורת כהנים נאסרו כאן, ויש בהם בין לא תלין ובין לא תעשוק ולא תגזול, ואמנם האיסור של שכיר יום אינו בשכיר לילה.

לרבי יוסי ברבי יהודה בגר תושב עובר על ביומו תתן שכרו, ולא על לא תלין. ובבהמה וכלים עובר רק משום לא תעשוק, דלא יליף שכיר שכיר, ואינו עובר משום ביומו תתן שכרו, כיון דכתיב ביה "כי עני הוא" ואלו אין באים לידי עניות. (ות"ק לומד מזה להקדים עני לעשיר אם אין לו לתת אלא לאחד מהם, ועוד פסוק **להקדים עני לאביון** ועני קודם משום שמתבייש לתבוע, אבל אביון אינו מתבייש מפני שהורגל בכך. (ואביון הוא מעונה מעני, ואינו משיג מה שנפשו מתאוה לכל טוב), וקמ"ל שעני קודם אף לעשיר שמתבייש לתבוע, וגם לאביון שצריך את הכסף יותר מהעני). ומ"לא תלין וכו' " לומד שאפי" לא שכרו אלא לאשכול אחד והיינו שכיר שעות עובר דהו"א שאין רגילות להשכיר אלא ליום או חצי יום ולא לכל דהו, אי נמי הו"א שאם שכרו לבצור אכול אחד ואכלו אינו עובר, קמ"ל. תוס'. (ותנא דמתני' לומד דין זה מ"ואליו הוא נושא את נפשו", וריב"י לומד מזה חומר איסור הלנת שכר שהפועל סיכן עצמו עליו, או לומר שהמליך שכר נענש כאילו נוטל נפשו, י"מ נפשו שלו שגורם מיתה לעצמו, וי"מ נפשו של השכיר).

ולתנא דמתני' (תנא דבי רבי ישמעאל) בשכר בהמה וכלים עובר על ביומו תתן שכרו ועל לא תלין, ובגר תושב עובר על ביומו תתן שכרו דשכיר לילה, ועל לא תעשוק שכיר, ואינו עובר על לא תלין דשכיר יום, ולא על לא תעשוק ולא תגזול. דלא יליף שכיר שכיר, וגר תושב נתמעט מ"רעך", כיון שאינו בכלל ממון רעך, ובהמה וכלים נתרבו מ"אתך" שהם בכלל ממון רעך. (ות"ק לומד מ"רעך" למעט **עמלקי**, ואף שנתמעט מ"מאחיר" באו הפסוקים למעטו גם מעושק אע"פ שטרח בו, וגם מגזול ואע"ג דאתא לידיה).

קיב: כמה אופנים שאינו עובר בכל תלין -

לא תבעו אינו עובר, דכתיב "איתך" והיינו לדעתך.

אם אין לבעה"ב מה לשלם אינו עובר, דכתיב "איתך" שיש איתך.

המחהו אצל חנוני אינו עובר, דכתיב איתך.

ולענין **אם יכול לחזור ולתבוע מבעל הבית**, לרב ששת אינו יכול לחזור ולתבוע שכרו מבעה"ב אם לא נתן החנוני, ולרב ששת אינו יכול.

וכתבו התוס' שאם השכיר אמר במפורש שאם יפרע לו החנוני יפטר בעה"ב ודאי חוזר, ואם מחל במפורש מועילה המחילה וא"צ קנין, ואפי' בסתמא לא פטרו אלא אם יתן שהרי אפי' אם היה במעמד שלשתן כיון יכול לחזור בו (שהרי אין בידו שום דבר) מסתמא לא פטרו לגמרי. וצ"ל שהנדון הוא כשהחנוני לא רוצה לשלם, אם השכיר מחל לבעה"ב לגמרי, או שלא מחל לו אלא אם החנוני ישלם (דאיירי במחילה בלא קנין), ולפי זה הנדון הוא גם לגבי החנוני אם יכול לחזור בו, או שאינו יכול לחזור כיון שע"י ההתחייבות נעשה ערב. ובאופן אחר ביארו התוס' דאיירי שלא פטר אא"כ ישלם החנוני, ואיירי כשהחנוני אומר שישלם לו, והנדון הוא אם מחל על זכותו לתבוע מבעה"ב. ובאופן אחר ביארו התוס' שבאמת השכיר יכול לתבוע את בעה"ב והנדון הוא כאשר תבעו ביום הראשון אם עובר בכל תלין או לא. ובירושלמי משמע כרב ששת, ולדידן קיימא לן כרבה וכמו הפירוש השלישי. ועוד הוכיחו התוס' מכמה מקומות דמחילה א"צ קנין.

קבלנות לפי המלאכה ולא לפי הימים לרב ששת יש בה משום כל תלין, והגמ' תולה נדון זה אם אומן קונה בשבח כלי וכשמחזיר את השבח הרי הוא כמוכר לו השבח, והוי הולאה ואין על זה שם שכירות, או שאינו קונה בשבח כלי והוי שכירות. והגמ' אומרת שאין ראייה מהברייתא שאם אומן נתן את הטלית לבעל הבית בחצי היום,

עובר משתשקע החמה, די"ל דאיירי ששכרו לדרוך עליה, ומשלם לו על כל דריכה, ואין השכר תלוי בשבח. וכתבו התוס' שכוונת רב ששת שבמקרה הזה עובר, אבל בעלמא טובר שאומן קונה בשבח כלי.

שכיר הטוען שבעה"ב לא שילם לו

ק"ב: אם טען זאת לפני שעבר זמן התשלום אף שמדינא בעה"ב נשבע ונפטר כדכתיב "ולקח בעליו ולא ישלם, עקרו רבנן את השבועה מבעה"ב והטילוה על השכיר, והיינו במודה במקצת, ואף בכופר הכל היה ראוי לתקן שבועה לבעה"ב שהרי הוא משלם. תוס'.

טעם התקנה אינו משום חיי השכיר, דזה אינו סיבה להפסיד את בעה"ב, ולא משום שניחא ליה לבעה"ב כדי שיהיו לו פועלים, שהרי גם השכיר נח לו שבעה"ב ישבע כדי שישכרו אותו, וכמו שבעה"ב שוכר בע"כ כשהוא צריך לפועלים גם השכיר נשכר בע"כ כשהוא צריך למזונות, אלא הטעם משום שבעל הבית טרוד בפועליו, וטעם השבועה כדי להפיס דעתו של בעה"ב אבל בלא זה היה בעה"ב חייב אפי' בכופר הכל, דהוי כאומר איני יודע אם פרתיתן, שמחזיקים שבודאי שכת, (דאל"כ לא היה נוטל אפי' בשבועה). ושיטת רבי יהודה שכופר הכל פטור, דס"ל שאינו אלא חשש ששכת, ודווקא במודה במקצת שוכח לפי שטרוד בפועליו, אבל בכופר הכל לא חשיב כאומר איני יודע כי רגילות היא שיודע יפה. תוס'.

ולא תיקנו שיתן בעדים ואם יטען שפרע בלא עדים יתן בלי שבועה, (דכל כמה שנוכל לתקן שלא ישבע על חינם יש לנו לתקן. תוס'). מפני שטורח לחזר אחר עדים.

ולא תיקנו שישלם מראש ואם יטען השכיר שלא קיבל לא יהיה נאמן, מפני ששניהם רוצים בהקפה בעה"ב מפני שאין לו ופועל שמא יפלו ממנו.

ואמנם אם יש ויכוח כמה התחייב לשלם עבור העבודה, המוציא מחבירו עליו הראיה, ואין אומרים שבעה"ב טרוד בפועליו, מפני שהאדם זוכר כמה קצץ. אבל בלא טעם זה חייב דהוי כאומר חמישים ידענא וחמישים לא ידענא, ואם טוען שכבר פרע את מה שמודה שהיה חייב לרב הונא ורב יהודה (צ"ז. ברי ושמוא) היה חייב לולא הטעם שזוכר, ולרב נחמן וריו"ח פטור. תוס'. עוד כתבו התוס' דליכא לאוקמי ששכרו שלא בעדים ודווקא אז נאמן בעה"ב במיגו שהיה אומר לא שכרתיתן, דרישא איירי בשכרו בעדים, ואיירי כששכחו או שלא ראו כמה קצץ. ועוד תי' שאף בלא עדים אין בעה"ב נאמן במיגו כיון שהוא מודה במקצת ואינו מעיד לומר לא שכרתיתן מעולם.

ואם עבר זמן התשלום אין השכיר נשבע ונוטל, דחזקה שאין בעה"ב עובר משום בל תלין, ואף שהוא טרוד כשמגיע זמן חיוב הוא נזכר, וגם יש חזקה שהשכיר תבע את שכרו מיד, ועל כן אף שיש חזקה שהשכיר אינו גזלן, לבעה"ב יש ב' חזקות. ואין בעה"ב יכול לטעון שימתינו לעלות השחר ואז הוא יזכור, שאין החזקה שבעה"ב לא עובר בבל תלין מועילה אלא כשיש גם חזקה שאין השכיר משהה שכרו. תוס'.

ואם שכרו שלא בעדים מבואר בשבועות מ"ה שנאמן בעה"ב במיגו שיכול לומר לא שכרתיתן מעולם. והק' התוס' דמבואר בסוגין שכיון שבעה"ב טרוד בפועליו הוי כאומר איני יודע, וא"כ באומר איני יודע אינו נאמן במיגו.

ק"ג. ואם יש עדים שהשכיר תבע את שכרו בזמן הר"י זה נשבע ונוטל, והיינו שהעדים מעידים שתבעו כל הזמן, ואז נאמן יום אחד כנגד אותו היום של תביעה, אבל אח"כ אינו נאמן.

דיני משכון

נטילת משכון ע"י המלוה או הבי"ד, בביתו או בשוק - שיטת שמואל שגם שליח בי"ד לא יכנס לבית הלוה לקחת משכון, ורק בשוק יכול ליטול ממנו משכון. והמלוה עצמו גם בשוק לא יטול ממנו משכון, גזירה שמא יכנס לביתו ליטול משכונו. ולפי זה הא דכתיב "לא יחבול ריחיים ורכב" ו"לא תחבול בגד אלמנה" והרי ריחיים ורכב מצויים בבית, לא איירי בשליח בי"ד דא"כ משמע שמוותר לשליח בי"ד להכנס לבית, אלא איירי במלוה, ולעבור עליו בב' לאוין. והא דכתיב "בחוז תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו וכו' ", שליח בי"ד דינו כמלוה וה"ק בחוז תעמוד אתה והאיש שהוא שליח בי"ד, והאיש אשר אתה נושה בו יוציא וכו'. אמנם הגמ' מביאה ברייתא מפורשת שמבואר בה שמוותר לשליח בי"ד להכנס לבית הלוה (ועל זה אמר הכתוב "אם חבול תחבול שלמת רעך"). ועל כן הגמ' מסיקה שזו מחלוקת, ומביאה ברייתא כשמואל וברייתא דלא כשמואל.

החזרת המשכון ללוה - צריך להחזיר את הכר בלילה ואת המחרשה ביום, ואם היו לו שני כלים וחובו כנגד שניהם ומשכנו בשניהם, נוטל אחד ומניח אחד, והיינו שמחזיר את הכר בלילה ואת המחרשה ביום. ואם מת

שיטת רשב"ג שאינו מחזיר את המשכון ללוה אלא עד ל' יום, ואח"כ מוכרם בבי"ד. הגמ' אומרת שלדבריו אין מסדרין לבעל חוב, דאין לומר שכוונת רשב"ג שמוכר רק מה שאינו ראוי לו, (ומחרשה שמוכר היינו אם היתה של כסף) דלרשב"ג ליכא מידי דלא חזי ליה, דס"ל לרשב"ג שכל ישראל בני מלכים הם (ולכן מותר לטלטל לוף וחרדל בשבת, מפני שהוא מאכל עורבים שאע"פ שאינו ראוי לשימוש היום לבשל או לטחון, ישראל בני מלכים ויש להם לגדל עורבים לנוי או לשחוק, ואף ר"ש סובר שישראל בני מלכים ומתיר לסוך שמן ורד ע"ג מכה דלא מוכחא מילתא דלרפואה עביד, כיון שדרך בני מלכים לסוך אף בלא מכה). ואף רבי ישמעאל ור"ע סוברים כך, ועל כן אמרו שמי שחייב אלף זוז אין מפשיטין ממנו איצטלא של מאה מנה, דכל ישראל ראויים לאותה איצטלא. וא"כ בהכרח שאין מסדרים לבעל חוב.

הטעם שמסדרים אפ"י באיצטלא שאינה אלא לכבוד ונוי דכתיב "ולך תהיה צדקה" הכתוב הטיל עליו לעשות לו צדקה להלך לפניו. (רש"י). שלא למנוע ממנו הנוי והכבוד והתענוג שהורגל בו עד עתה. (תוס').

קיד. אליהו הנביא אמר לרבה בר אבוב שמסדרים לבעל חוב, דילפינן "מיכה מיכה" מערכין.

דיני נודר להקדש ודיני ערכין-

האומר הרי עלי מנה לבדק הבית, י"א שאין מסדרים לו ק"ו מבעל חוב, שבבעל חוב מחזירים ואין מסדרים (דס"ל שאין מסדרים לבעל חוב), כ"ש הקדש שאין מחזירים שאין מסדרים.

וריו"ח לומד הקדש מערכין שמסדרים, דכתיב "נדר בערכך", (ואינו לומד שמחזירים בהקדש ק"ו מבעל חוב שאין מסדרים ומחזירים, דכתיב "ולך תהיה צדקה" יצא הקדש שא"צ צדקה).

והמ"ד הראשון לומד מ"נדר בערכך" שנדון בכבודו שאם התחייב דמי אבר שהנשמה תלויה בו נותן דמי כולו (אבל באבר שאין הנשמה תלויה בו שמין כמה הוא שוה בשוק עם אותו אבר ובלעדיו). וכתב רש"י שהמקור לשומא זו היא ממה שבאבר שהנשמה תלויה בו שמין לפי כולו, ובארו התוס' שבלא הלימוד היינו שמין לפי שווי היד ולא כאילו ניטלה לגמרי. עוד כתבו התוס' שאין לומדים בהקש שמסדרים, דק"ו מבטל הקישא, אם לומדים מההקש דברים אחרים.

הלוה א"צ להחזיר את המשכון לבניו שאין בהם מצות השבת העבוט, דכתיב השב תשיב לך ולא ליורשים, אלא ימכרנו ויגבה חובו, ולרשב"ג אף ללוה אינו מחזיר אלא עד ל' יום שזהו זמן בי"ד, ואח"כ מוכרם בבי"ד. וכתבו התוס' שמבואר בתמורה ו. שגם במשכנו באיסור צריך להשיב את העבוט לפי הכללים הנ"ל (ולא לגמרי), אף למ"ד כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, וביארו התוס' מנין לגמ' דאיירי במשכנו באיסור.

איזה דברים לא לוקחים למשכון- אין לקחת למשכון ריחיים ורכב, וכלים שעושים בהם אוכל נפש דאיתרבו מ"כי נפש הוא חובל". וכתבו התוס' שדווקא כלים שמתקנים האוכל עצמו אסור, ולפי זה מחרישה מותר לקחת למשכון, (ועוד י"ל דמחרשה דמתני' שלוקחה למשכון היינו שמגרדים בה בבית המרחץ, דנראה שאינו חייב בהשבת העבוט אלא בדבר העשוי לגוף האדם והנאותו). וצמד פרות שאסור לאו היינו פרות החורשות אלא פרות שדשים בהם את התבואה.

אם מסדרים לבעל חוב-

ק"ג: הגמ' דנה אם מסדרים לבעל חוב, והיינו אם שמין להניח לו צרכי חייו, וי"מ משרדין מלשון שריד. ודעת רש"י (ק"ד. ד"ה ואידך) שלת"ק דמתני' (ק"ג). מסדרין לבעל חוב, ולכן מחזיר את המשכון ללוה לעולם, ולדעת רשב"ג אין מסדרים לבעל חוב כמו שיבואר להלן, ולכן מחזירים ל' יום שהוא זמן בי"ד ואח"כ מוכר את המשכון וגובה את חובו. ולשיטת התוס' (ק"ד). ת"ק יכול לסבור שאין מסדרין, ודווקא כשנוטל את המשכון בתורת גובינא ס"ל דאין מסדרין, אבל מתני' איירי במשכנו בתורת משכון, ומשום הכי נוטל ומחזיר לעולם. (עיי' ר"ן ק"ג). ופסק ר"ת (ק"ד. ד"ה מהו) שאין מסדרין לבעל חוב כרשב"ג דמתני', ועי"ש שמבאר כל הסוגיא שאין מזה ראייה אם מסדרין או לא. (ושיטת שאר הראשונים שמסדרין).

הגמ' מביאה ברייתא שמבואר בה שאין נוטלים את כל כלי הלוה, אלא משאירים לו ב' מיטות אחת לאכילה ואחת לשינה (מפני שצריך ללכת ד' אמות אחרי האכילה לפני השינה), ומצע של לבד, למיטה לעשיר שהורגל במצעות (ואיירי במקום שאין כסתות), וכתבו התוס' שאין משאיר לו אלא מצע אחד, ומפץ למיטה לעני לפי מה שהורגל, דבערכין אם אין ידו משגת הכהן מעריכו ומשאיר לו כדי חייו ונותן השאר (ויצא מידי הקדש אפ"י העשיר אח"כ). דכתיב "ואם מך הוא מערכך" החייהו מערכך, ולומדים מערכין מיכה מיכה לבעל חוב, ודווקא ללוה עצמו צריך להשאיר אבל לא לאשתו ולא לבניו ולבנותיו דהחייהו כתיב ולא הוטל על המלוה להחיות את בני ביתו.

איסור על המלוה לקחת משכון, וחיוב ההשבה-
 איתא בברייתא המלוה את חברו אינו רשאי למשכנו, ואינו חייב להחזיר לו, ועובר בכל השמות הללו השב תשיב, לא תשכב בעבוטו, עד בא השמש תשיבנו לו. רב ששת מפרש שהכונה שאין המלוה רשאי למשכנו בעצמו, ואם משכנו חייב להחזיר לו, ואם לא החזיר עובר בכל השמות הללו. ורבא מפרש שהמלוה את חברו אינו רשאי למשכנו שלא בשעת הלואה, ואם משכנו ע"י ב"ד חייב להחזיר לו, ואם משכנו בשעת הלואה שהביא לו משכנו אינו חייב להחזיר לו דכיון שהביאו מעצמו לאו חובלו הוא, ועובר בכל השמות הללו אם משכנו שלא בשעת הלואה.

השבת כסות יום לומדים מ"עד בא השמש תשיבנו לו", והשבת כסות לילה לומדים מ"השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש".

לקיחת המשכון מהיורשים- אם המלוה השיב את המשכון ללוה ומת, המלוה לוקח את המשכון מבניו ואין דינו כשאר מטלטלין שאינם משתעבדים לבעל חוב, דכיון שמשכנו קנאו.

קט"ו. טעם לקיחת המשכון אע"פ שמשיבו-
 אע"פ שמשיבים את המשכון ללוה מ"מ ממשכנים מעיקרא אע"פ שעליו להחזירו למחר כדי שלא תשמטו שביעית דהמלוה על המשכון אינו משמט, דקנאו משעת משיכה ומחזירו לו כפקדון, וכדי שיוכל לגבותו מבניו. וכתבו התוס' שהטעם שחוזרים וממשכנים כדי שלא יוכל הלוה לכפור, וגם כדי שימחר לפרוע חובו מחמת הבושה שיש בהשבת המשכון.

המלוה יכול להכנס לביתו של הערב כדי למשכנו.

אם החוב אינו מחמת הלואה אלא שחייב לשלם לו שכר כתף או חמר או שצייר לו דיוקנאות או ששכר ממנו פונדק, ואם זקפם עליו במלוה אסור.

משכון באלמנה-

לר"י (ותנא דמתני') אלמנה בין שהיא עניה בין שהיא עשירה אין ממשכנים אותה, דכתיב "לא תחבול בגד אלמנה", ולר"ש רק עניה אין ממשכנים, והטעם משום שכיון שמחזיר לה את המשכון יצא עליה שם רע שאתה יוצא ונכנס אצלה שחרית וערבית, אבל עשירה ממשכנים.

ואין לומדים ק"ו מערכין שיסדרו גם בבעל חוב
 (שהרי בבעל חוב מחזירין משא"כ בערכין שאף שמסדרים היינו כשנוטל ממנו בתורת פרעון, אבל בנוטל בתורת משכון אין מסדרים ובה שייך חזרה. תוס'), דכתיב "ואם מן הוצא מערכך" למעט בעל חוב.

והמ"ד שמסדרין לבעל חוב ת"ק דמתני' דורש מ"הוא" שישאר עני עד הסוף ואם העשיר לפני שהעריכו הכהן נתן ערך עשיר. רש"י. ובתוס' ביארו דאירי בעני שהעשיר חזר והעני.

ק"ד: דברי אליהו לרבה בר אבנה-

רבה בר אבנה פגש את אליהו הנביא בבית קברות של עכו"ם, ושאלו (ענין סידור לבעל חוב כנ"ל ו) מנין לערום שלא יתרום, והשיבו דכתיב "ולא יראה בך ערות דבר" בשעה שאתה מדבר לא יראה בך ערות דבר, ותרומה בעי ברכה.

עוד שאלו איך כהן נמצא בבית הקברות ואיכא מ"ד שאליהו הוא פנחס, (וכתבו התוס' שמה שהיה מותר להחיות בן האלמנה היינו משום פיקוח נפש, שהיה ברור לו שיחיהו), ושאלו אליהו אם אינו יודע טהרות שמבואר שם שקברי עכו"ם אין מטמאים דגבי טומאת אהל כתיב אדם ועכו"ם אינם קרוים אדם, וכתבו התוס' שדחויי הוה מדחי ליה, דהא לא קיימא לן הכי, אלא עיקר טעמו משום דרוב ארונות יש בהם פותח טפח, ויש מקומות שלא גזרו בהם חכמים, וגם י"א שהיה מזרעה של רחל וא"כ לא היה כהן. וענה לו רבה בר אבנה שהוא דחוק ואינו לומד אלא ד' סדרים שנוהגים בזמן הזה, מועד נזיקין ונשים, וקדשים משום שת"ח העוסק בהלכות עבודה כאילו מקריב בביהמ"ק, אבל זרעים וטהרות אינו נוהג בחו"ל, (וכתבו התוס' שהמשניו היו שגורות להם, וכוננתו היתה לתוספתא), והטעם מפני שהוא דחוק לפרנסתו, והעלאו אליהו לגן עדן ונתן לו לאסוף בגלימתו עלים, ושמע שאומרים מי אוכל עולמו, וניער את גלימתו, אבל נשאר בה ריח ומכרה ב"ב אלף דינרים, וחילקם לחתניו.

דיני השבת המשכון

השבת העבוט לעשיר- עני צריך להחזיר לו העבוט בלילה, ועשיר אע"פ שאין לשכב בעבוטו והיינו על העבוט, דאסור משום ריבית, מ"מ אינו מחויב להחזירו לו בלילה.

כמה פעמים לוקה בריחיים ורכב - לרב הונא החובל ריחיים לוקה משום לא יחבול ריחיים, ומשום כי נפש הוא חובל, ואם חבל ריחיים ורכב לוקה שלש. ולרב יהודה אינו לוקה בריחיים ורכב משום "כי נפש הוא חובל" וקרא אתא לשאר דברים כלים של אוכל נפש.

קט"ו: אם מחלוקתם תלויה במחלוקת אביי ורבה

לגבי פסח - והנה כתיב "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש", ואמר רבא שאם אכל נא או מבושל לוקה גם משום נא או מבושל וגם משום כי אם צלי אש, ואם אכל נא ומבושל לוקה שלש. ולאביי אין לוקין על לאו שבכללות וצלי אש כולל גם נא וגם מבושל. והגמ' רוצה לומר שאביי כרב יהודה ורבה כרב הונא.

והגמ' דוחה שרבא סובר שכי נפש הוא חובל אין במשמעו ריחיים ורכב אלא שאר דברים שא"א ללומדם מריחיים ורכב, אבל צלי אש אין לפרשו לדברים אחרים שהרי מצות אכילת צלי כתובה "צלי אש ומצות" וא"כ בהכרח בא להוסיף לאוים.

ואביי סובר שכיון שהפסוק "כי נפש הוא חובל" מיותר לגבי ריחיים ורכב, וכיון שנכתב לגבי דברים אחרים נאסרו גם ריחיים ורכב, (וכתבו התוס' שאפשר לפרש שהיתור הוא לגבי שאר דברים, שהיינו לומדים אותם מריחיים ורכב, דאף ששני כתובין הבאים כאחד אין מלמדים, איצטריך לחייבו משום שני כלים), ועל כן כלול בו גם ריחיים ורכב, אבל מ"צלי אש" לומדים שאיסור אכילת נא הוא רק בזמן בלילה שיש מצוה לאכול צלי ולא לאו נוסף לאכול דבר שאינו צלי אש. ורבה לומד דין זה מהקש. תוס'. עוד כתבו התוס' דבמה שאמר אביי שטעמו משום שאין לוקין על לאו שבכללות ודאי פליג על רב הונא, וכוונת הגמ' שרב הונא יכול לסבור כאביי שלוקה שנים אבל מטעם אחר. עוד כתבו התוס' שאף שלומדים מ"כי אם צלי אש" לאיסור חי או מבושל בחמי טבריה, מ"מ אינו לוקה באופנים אלו, משום שאינו מזכיר שם האיסור, אבל כי נפש הוא חובל שמזכיר האיסור לוקה.

קט"ז. ראה לרב יהודה שאינו לוקה בריחיים ורכב משום כי נפש הוא חובל - איתא בברייתא מלוה שחבל זוג של ספרים שכל חלק הוא כלי בפני עצמו, ועושים מלאכה בשניהם יחד, או צמד פרות (ב' פרות חורשות עם צמד של פרקים. רש"י. ולתוס' איירי בצמד בלי פרות) חייב שתיים שהם כלי אוכל נפש, ובברייתא אחרת מבואר הטעם משום שגם ריחיים ורכב הם ב' כלים שעושים מלאכה

באיזה אופן אסור למשכן אלמנה - כתבו התוס' בביאור הראשון שאין האיסור אלא כשנוטלם מתוך ביתה, אבל בשוק אין איסור, ואף שלשמואל אסור להכנס לבית של כל אדם ולא רק באלמנה, בא הפסוק לעבור עליו בשני לאוין, כדאיתא לעיל. ור"ש שמתיר בעשירה לית ליה דשמואל ומתיר למשכן עשירה ושאר בני אדם. ובאופן אחר ביארו התוס' שאף בשליח ב"ד ובשוק אסור ליטול בגד אלמנה, ופירוש זה עיקר.

אם דורשים טעמא דקרא - כתיב "לא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו", ר"י מתיר להרבות ובלבד שלא יסירו את ליבו, ולר"ש אם מסירות את ליבו אפי' אחת אסור, ולהרבות אסור אפי' כאביגיל. הגמ' מבארת שר"י לא דורש טעמא דקרא ולכן במתני' אף בעשירה אין ממשכנים, ושאיני הכא שהתורה מפרשת את הטעם. ור"ש דורש טעמא דקרא ולכן ממשכנים עשירה, ושאיני הכא דכיון שאף בלא העם היה מותר, א"כ במה שאמרה התורה טעם אסרה אפי' אחת המסירה את ליבו.

איסור לקיחת כלי אוכל למשכון

מלקות בנטילת ריחיים - הנוטל ריחיים למשכון עובר בלא מעשה, וחייב משום שני כלים, דכתיב "לא יחבול ריחיים ורכב, והעליונה רכב והתחתונה ריחיים, וכתבו התוס' דחייב שתיים אפי' בהתראה אחת, ולוקה שתי מלקיות. (אבל בב' התראות אפי' בריחיים וריחיים חייב שתיים). ועיין לעיל תוד"ה אלמנה שכתבו ב' ביאורים אם האיסור הוא אפי' לקחת מהאדם בשוק (ניתוח) או שרק לקחת מביטו אסור. וכל דבר שעושים בו אוכל נפש הוא בכלל האיסור.

והק' התוס' למה לוקה הרי זה לאו הניתק לעשה, (ואפי' אם שבר הריחיים חשיב ניתק לעשה, מפני שמפסיד בחובו כנגד הריחיים), ותי' התוס' דאם יחזיר אינו מקיים השבה, ולכן לא חשיב ניתק לעשה.

מניין שריחיים ורכב הם ב' איסורים וב' מלקיות - הנה נחלקו רבי יונתן ורבי יאשיה במקומות שמשמעות התורה היא שניהם כאחד או אחד בפני עצמו איך מפרשים, לרבי יונתן מפרשים כל אחד בפני עצמו, ולרבי יאשיה שניהם יחדיו, וא"כ לרבי יונתן יש איסור על כל אחד בנפרד, והא דלוקה שניים אע"פ שנאמרו בלאו אחד משום דכתיב ריחיים ורכב, והא דלרבי יאשיה אסור כל אחד בנפרד י"ל דכיון שחילקה תורה לב' לאוים בו' א"כ חייב על כל אחד, אי נמי כיון שהאיסורים מפורשים בפסוק הלאו הוא על כל דבר בנפרד. תוס'.

הסכין הטעם הוא משום זכיה בטעות, שאם היה יודע שהדבר אסור לא היה נוטלו.

אחת וחייב על כל אחד בפני עצמו, (ואם חבל חלק אחד מהם אינו חייב אלא אחת), ומבואר שגם בריחיים ורכב חיים שתיים ולא שלש, ומהברייתא הראשונה לבד אין ראייה כי רב הונא לא חולק אלא בריחיים ורכב, ומהברייתא השנייה לבד אין ראייה כי לא כתוב שם שחייב שתיים ולא שלש. רש"י. והתוס' כתבו שיש ראייה מהברייתא הראשונה, שהרי לרב הונא חייב שלש, דאם עובר משום ריחיים ורכב יעבור גם משום כי נפש הוא חובל, ואי אינו עובר אלא משום כי נפש הוא חובל לא ילקה אלא אחת.

המחזיק סכין למשכון, אם נאמן על ההלואה-

לאב"י צריך להחזיר את הסכין שמקצבים בו בשר משום שהוא כלי שעושים בו אוכל נפש, (וכתבו התוס' דזווקא כלי אסור, אבל אוכל עצמו מותר לחבול). ולתבוע את הלואה בדין ואם יודה או שיש עדים ישלם, ואם לאו ישבע שבועת היסת. ואין המלוה נאמן במיגו שהיה אומר לקוחה היא בידי, כמו שמצינו שאדם תפס עיזים וטען שאכלו לו חיטים והאמינוהו עד כדי דמיהן במיגו שהיה טוען לקוחים הם בידי, משום שבדברים העשויים להשאיל ולהשכיר אינו נאמן לומר לומר לקוחים הם בידי, ודרך להשאיל סכין.

ולרבא גם בסכין יכול לטעון עד כדי דמי הסכין שהרי אין עדים שמשכנו, וקנה את המשכון לישבע וליטול עד כדי דמיו, ואף שרבא מודה שבדברים העשויים להשאיל ולהשכיר אינו נאמן לומר לקוחה היא בידי (ולכן הוציא רבא מיתומים מספרים של גזיזת צמר וספרא דאגדתא שכיון שאין האב יכול לטעון לקוחה היא בידי, גם ליתומים לא טוענים טענה זו), דס"ל לרבא שסכין אין דרך להשאילו כיון שהוא נפגם.

חזקה בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר - כתבו התוס' דמסוגין מבואר שבדברים העשויים להשאיל ולהשכיר אין חזקה, וא"צ שיהיו כלים שאין דרכן להטמין ובאניש דלא צניע כדמשמע בשבועות. עוד כתבו התוס' דספרים הם כלי העושו להשאיל ולהשכיר, והכא איירי שמכירים שהוא אינו רגיל להשאיל, והר' דודי כתב שאף אם נאמן לטעון השאלתי אינו נאמן לומר נגנבו במיגו דהשאלתי, דמיגו להוציא לא אמרינן.

אם חייב להחזיר כשלקח כלי אוכל נפש למשכון - כתבו התוס' (קט"ו: סוף ד"ה וחייב) שהממשכן כלי אוכל נפש אין חיוב להחזירם מדין השב תשיב, אמנם לרבא דכל מליתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, צריך להחזיר כיון שלא זכה במשכון, אבל לאב"י זכה במשכון, ומה שמבואר כאן שצריך להחזיר את

הבית והעליה:

דיני בית ועליה של שניים

קט"ז: חלוקת האבנים העצים והעפר - בית ועליה

של שניים כגון אחים שחלקו בית לזה ועליה לזה, שהאבנים מתקרת הבית ומעלה של עליון, ולמטה של תחתון, ונפלו הבית העליה, שניהם חולקים בעצים ובאבנים ובעפר לפי גובה הבית והעליה, שהגבוה יותר נוטל יותר, ואין ידוע איזה אבנים של עליון ואלו של תחתון, והיינו כשנפלו בלילה ופינו בני רה"ר את האבנים, דאי נמצאים במקומם אם נפלו במקומם האבנים של התחתון נשברו ויטול העליון את העליונות בין שלימות בין שבורות, ואם נפלו לצד האנים של העליון נשברו, וכשהדבר בספק הולכים אחר מי שהאבנים אצלו, דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואם האבנים בחצר של שניהם או ברה"ר יחלוקו, ולפי האב"א בגמ' אף כשנמצאים ברשות אחד מהם יחלוקו, מפני שאין השותפים מקפידים בדבר זה לקנות ע"י רשותם, שכל אחד מפקיר רשותו לחבירו להניח שם חפציו, וא"כ לא חשיב מוציא.

ואם היה אחד מהם מכיר מקצת אבניו והם שלימות, אם השני מודה פשיטא שהם שלו, וה"ה אם טוען איני יודע לרב הונא ורב יהודה דס"ל שאם תובע ברי ונתבע שמא ברי עדיף, אבל לרב נחמן וריו"ח דסברי שהנתבע פטור דאוקי ממזנא בחזקת מריה, (וצריך להשבע שאינו יודע) וכתבו התוס' שאע"ג דהכא האבנים אינם ברשות אחד מהם, מ"מ חשיב מוחזק מפני שאנו יודעים שהחצי שלו, או משום שכל ממון המוטל בספק נחשב ששניהם מחזקים בו, הכא זוכה הברי באבנים אם יש עסק שבועה ביניהם וא"כ הכא כיון שמודה במקצת ואומר איני יודע במקצת דחייב שבועה דאורייתא משום

שהוא מודה במקצת, דמתוך שאינו יכול לישבע משלם. ובאופנים שזוכה הברי באבניו הם עולות לו לחשבון חלוקת האבנים השלימות והשני יקח שלימות כנגדם, והרווח שלו הוא אם הם רחבות יותר או שהטיט שלהם טוב יותר.

ואם נפחתה העליה-

היכן גר השוכר של העליה- אם השכיר לו "עליה זו" הפסיד ומזלו גרם לו, וכתבו התוס' שישלם לו שכר על הזמן שכבר גר ואם השכיר לו "עליה" בסתמא, יתן לו עליה אחרת אם יש לו, ואין כופים את המשכיר לתת לו לגור בבית, ואם אמר לו להדיא שאם תשבר ידור בבית, או שאמר לו עליה זו שע"ג בית זה אני משכיר לך, הרי שעבד את הבית לעליה דאל"כ למה אמר שע"ג בית זה, (וכמו במוכר גפן שע"ג עץ אחר שחייב להעמיד לו עץ כל זמן שהגפן קיימת), ועל כן אם נפחתה רוב העליה יורד בעל העליה ודר למטה עד שיתן לו את העליה, ואם נפחתה יותר מד' אבל פחות מרוב, לשמואל הדין כנ"ל, ולרב אדם דר חציו למטה וחציו למעלה וכנגד מה שנפחת יתן כלי למטה, וכשירצה להשתמש בו ישתמש.

ק"ו. כמה ספיקות בדין זה- רבי אבא בר ממל מסתפק באופן שמשתמש בבית אם גם המשכיר גר בבית כי לא השכיר לו על דעת לצאת מביתו או שהשוכר גר בבית לבדו, ואי נימא ששניהם גרים ילה"ס אם השוכר נכנס לבית דרך הפתח מפני שלא קיבל על עצמו לעלות ולרדת, או שנכנס דרך העליה כדמעיקרא. ואת"ל שנכנס דרך הבית ילה"ס אם שכר עליה ונפחתה ויש עוד עליה מעליה, אם יכול לתת לו לגור בה שגם היא בכלל מה שאמר עליה שע"ג בית זה אני משכיר לך. תוס'. או שלא קיבל על עצמו לעלות ב' קומות ויגור עמו בבית. תיקו. (ואם נפחתה העליה יכול לתת לו העליה שתחתיה).

מי מתקן את התקרה והמעזיבה- לרבי יוסי התחתון נותן את התקרה (עצים קלועים או נסרים, כל מקום לפי מנהגו) והעליון את המעזיבה, כיון שמטרתה לאשוויי גומות ואיירי שזה לא מפריע לתחתון, אלא שהעליון אומר שהנסרים מתנענעים והוא מפרד ליפול, ומספיק יתדות לחזוק התקרה וא"צ מעזיבה. ולרבנן התחתון נותן גם את המעזיבה, דס"ל שהמעזיבה באה לחיזוק התקרה.

על מי חובת התיקון כשיש נזק לתחתון- אם נפחתה המעזיבה והבית של אחד והעליה של שניים, והתקרה קיימת אלא שע"ז המים של העליון מזיקים לתחתון, לרבי חייא בר אבא חובת העליון לתקן, דס"ל על המזיק להרחיק את עצמו, ולרב חייא ברבי יוסי על התחתון לתקן (יוסף הורד מצרימה סימן), דס"ל על הניזק להרחיק את עצמו. ואינו שייך למחלוקת רבי יוסי ורבנן במתני' אלא למחלוקתם בב"ב לגבי חיוב הרחקת אילן מן הבור כ"ה אמה ובחרוב ושקמה חמישים מפני שהשורשים גורמים לכתלי הבור ליפול, בין מלמעלה שהבור למעלה והשורשים מעלים עפר ומקלקלים קרקעית הבור ובין מלמטה ובין מן הצד באותו גובה, דעל הניזק להרחיק את עצמו, (ואם הבור קדם צריך לשלם, ואם האילן קדם אינו חייב לקצוץ, וכן הדין בספק), ולרבי יוסי על הניזק להרחיק את עצמו, וא"צ לקוץ אע"פ שהבור קדם כיון שבשעת הנטיעה אינו מזיק אלא לאחר זמן השורשים מתפשטים מאליהן, ולגבי מים אם הם גירי דיליה מודה רבי יוסי דהוי מזיק ממש ואדם מועד לעולם, ואם פסקי מיא והדר נפלי על הניזק להרחיק.

בית ועליה שנפלו ובעה"ב לא רוצה לבנות-

אם נפלו הבית והעליה של שניים שחלקו כך את ירושת אביהם, ובעה"ב לא רוצה לבנות את הכותל והתקרה התחתונה שמוטל עליו לבנות, לת"ק בעל העליה בונה את הבית עד התקרה התחתונה וגר בו עד שישלם לו את הוצאותיו, ואז יצא ממנו ויבנה את העליה.

שיטת ר"י שאינו יכול לגור בבית בלי לשלם דס"ל זה נהנה וזה לא חסר חייב, וצריך לשלם לו ואם לא משלם מחזי כריבית (ולתוס' אינו נראה כריבית, שהרי אם הבית ישרף לא ישלם לו יציאותיו, אלא הטעם הוא מפני שזה נהנה וזה חסר כדמפרש בגמ'), אלא בונה גם את העליה ומקרה אותה למעלה, וכל הצריך לה, ויושב בבית עד שישלם לו את הוצאותיו, לרש"י הטעם משום שזה אינו נהנה וזה אינו חסר, ולתוס' חשיב נהנה שהרי א"צ לעלות לעליה, אלא גר בעליה, ויושב בבית היינו שמונע את התחתון להכנס לשם עד שישלם לו יציאותיו.

ק"י: הגמ' רוצה לבאר שיטת ר"י משום שאסור

לאדם להנות מממון חבירו שלא במתנה, ורק מדעתו וניהא ליה מותר, וכתבו התוס' שהטעם לאסור הוא מתקנת חכמים, שאין לו להנות ממון חבירו. ולכן אסור לו לגור בבית.

כלום, ו) לרבי נתן התחתון נוטל ב' חלקים והעליון אחד, ולאחרים התחתון נוטל ג' חלקים והעליון חלק אחד, ואמר רבה שהלכה כרבי נתן (דנחית לעומקא דדינא), וטעמו מפני שהעליה מפסידה לבית שלישי מימי קיום הבית, שממחרת ליפול מחמת משא העליה. שיטת רש"י דאירי הכא שרוצה בעל הקרקע למוכרה, ושיטת התוס' שאינו יכול למכור שהרי הוא משועבד לעליה, ואם מוכר ומשאיר לבעל העליה הזכות לבנות פשיטא שיכול, וסוגין אירי כשרוצה לזרוע בתוכה.

דיני הבעלות בעליון ותחתון-בית הבד הבנוי בסלע
וגינה על גביו שאדם אחד חפר בסלע ועשה גינה למעלה, וכשמת חלקו היורשים זה ביד הבד וזה גינה (ועיין תוס' מה שהקשו), ונפחת הסלע, יכול בעל הגינה לזרוע למטה עד שיעשה לבית הבד כיפין. וכמו שנחלקו רב ושמואל בנפחתה העליה שלרב לא נפחתה רובה אינו דר למטה אלא כשיעור שנפחת, ולשמואל אין אדם דר חציו למטה וחציו למעלה, ה"ה נחלקו בזריעה, וצריכא, שהרי בזריעה יותר מסתבר שיזרע חצי למטה וחצי למעלה מאשר לדור חציו למטה וחציו למעלה.

כותל ואילן שנפלו

חיובי נזיקין - כותל או אילן שנפלו לרה"ר והזיקו בעל הכותל או האילן פטורים מלשלם דאנוסים הם, ואם נתנו להם זמן והיינו ל' יום, לסתור או לקוץ כיון שהיה עומד ליפול, ונפלו בתוך הזמן פטור לאחר הזמן חייב.

זמן ב"ד ל' יום - לפנות כותל או עץ העומד ליפול, וכן לפרוע חובו ולכמה דברים, אבל לנזיקין כגון לסלק כדו שנשברה אין נותנים לו ל' יום, מפני שבקלות יכול להסירם משם. תוס'.

ק"ת. חיוב פינוי האבנים והבעלות עליהם - מי שנפל כותלו לגינת חבירו חייב לפנותו ואינו יכול לומר לבעל הגינה שיקח את האבנים דאין חצרו קונה דבר הפקר או מתנה אם אינו רוצה. רש"י. ואף שהמפקיר זקיו לאחר נפילת אונס פטור, הכא אין כוונתו להפקיר אלא להשטמט, תוס'. ואם הסכים בעל הגינה ופינה את האבנים, אין יכול בעל הכותל לשלם לו הוצאותיו ולקחת את האבנים, אע"פ שלא התחייב לשלם לו שכר ולא קנה את האבנים בשכרו, מ"מ קנתה לו חצרו, ואם הסכים ועדיין לא פינה יכול בעל הכותל לחזור בו, ולא קנה בחצר שהרי לרבי יוסי ברבי חנינא

ומהאי טעמא אמר ר"י שמי שנתן צמר לצבע לצבוע לו בצבע אדום וצבעו שחור או להיפך, (לר"מ נותן לו דמי צמרו לפני הצביעה, דקניה בשינוי ונתחייב מעות, ולר"י מחזיר לו את הצמר כמות שהוא ומשלם לו בעל הצמר או את היציאה סממנים ועצים ושכר טרחו כשאר שכיר יום, וזה פחות מדמי הקבלנות, או את השבח לפי הפחות שביניהם, דאם יתן לו דמי צמרו א"כ הוא נהנה שהביא לו צמר מן השוק, וכתבו התוס' שתיקנו חכמים שלא יקנה כדי שלא יהיה ממון חבירו, כיון שאינו מתכוון לגזול ולקנות. אי נמי מדינא לא קנה כיון שלא התכוון לקנות, אלא שהיה צריך לשלם שכר עבור השבח, ותיקנו שלא יהיה מהצביעה שעשה שלא מדעתו.

ומהאי טעמא הפורע מקצת חובו והשליש את השטר ביד אדם נאמן, מפני שפחד שיתבע ממנו את כל החוב, ואמר לשליש שאם לא יפרע שארית החוב עד זמן פלוני יחזיר למלוה את השטר ויחזור ויתבע הכל, (לרבי יוסי יחזיר ו) לר"י לא יחזיר אע"ג דאסמכתא קניא תיקנו שלא יקנה כיון שלא נותן בלב שלם. תוס'.

והגמ' דוחה שאין טעם ר"י משום שאסור להנות ממון חבירו וזה נהנה וזה לא חסר מותר, והדר בחצר חבירו שלא מדעתו א"צ להעלות לו שכר, אלא הטעם שאסור בעל העליה לדור בבית מפני שמשחיר את כתליו ע"י השימוש בו והוי זה נהנה וזה חסר, ובצמר הטעם משום שכל המשנה ידו על התחתונה משום קנס, ובחוב הטעם הוא משום דס"ל דאסמכתא לא קני.

מה יכולים לשנות בבנית הבית והעליה - בעל הבית יכול לשנות לכותל רחב יותר שמחזק את הכותל או לתקרת ארזים שמתקיימים יותר, או למעט בחלונות או להנמיך את גובה הבית, אבל לכותל צר יותר או להגביה את הבית ומטריח את התחתון לעלות יותר, וממעט חוזק הבנין, או לתקרת שקמים, או להרבות בחלונות שממעט חוזק הבנין אין שומעין לו. ובעל העליה יכול לשנות ולמעט כובד המשא, כגון לכותל צר יותר או לתקרת שקמים או להרבות בחלונות או להנמיך את גובה העליה, אבל לכותל רחב יותר שמכביד על הבית או לתקרת ארזים שהיא כבדה יותר או למעט בחלונות או להגביה את העליה אין שומעין לו.

כמה חלק יש לכל אחד בקרקע - אם אין להם כסף לבנות ובאים לחלוק בקרקע, (י"א שאין לבעל העליה

קונה אפי' אינו עומד בצד שדהו. תוס'. דאישתמוטי קא מישתמיט.

טול מה שעשית בשכרך - השוכר פועל אינו יכול לומר לו טול מה שעשית בשכרך דאע"ג דשוה כסף ככסף, בפועל כתיב "לא תלין שכרו" ומשמע כפי שסיכמו ביניהם, ולא אמרינן שמבעל חוב שוה לקחת אפי' סובין, ואם הפועל הסכים אין השוכר יכול לחזור בו.

ובברייתא איתא שיכול בעה"ב לומר טול מה שעשית בשכרך. ולרב נחמן איירי בשל הפקר שלא הגביהו אלא הביט בו ששכרו לשמור או להשליך מהגג, ויכול לומר לו אכתי לא זכיתי בזה אני, זכה בזה אתה, אבל אם הגביה אף בשל הפקר זכה הפועל בהפקר עבור בעה"ב (אא"כ שכרו לניכוש ולעדירה והפועל מצא מציאה, אבל בשכרו למלאכה מציאתו לבעה"ב והכא הרי שכרו ללקט מציאות), ואף דס"ל לרב נחמן שהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו, הכא הוא פועל וידו כיד בעה"ב. ובשל חבירו אינו יכול לומר לו טול מה שעשית בשכרך, שהרי חייב לשלם לו שכרו משלם (וחוזר ונוטל מבעה"ב מה שהנהנו). ואם שכרו ואמר לו שיעשה בשל חבירו פשיטא שא"צ לשלם לו. תוס'.

הבטה בהפקר - שומרי ספיחין בשביעית ששומרים שעורים למנחת העומר או חיטים לשתני הלחם, לת"ק נוטלים שכרם מתרומת הלשכה, מפני שאם יתנדבו בחינם אין המנחות באות משל ציבור, ולרבי יוסי אפשר לשמור בחינם. לרבה סובר ת"ק שהבטה בהפקר קונה כיון שדבר טורח הוא ודעתו לכך ועל ידו נשמר, וזכה בזה השומר ואינו משל ציבור, ולרבי יוסי הבטה בהפקר אינה קונה ולכן הציבור זוכים בזה. ולרבה י"ל שלכו"ע הבטה בהפקר קונה, והמחלוקת היא אם חוששים שלא יתנם לציבור במתנה גמורה דנח לו שיקרבו משלו, או שאין חוששים לזה. ולל"ב לכו"ע הבטה בהפקר לא קונה, ונחלקו אם צריך לתת לו שכר כדי להוציא קול שהם של הקדש, כדי שבעלי זרועות יפרשו מספיחים אלו, או שאין חוששים לזה, ואמרו רבנן שאם לא יתנו שכר אע"פ שצריך לתת שכר, א"כ יש בתרומה את השכר שלו, וממנו מקריבים קרבנות ונמצא שאין הקרבנות באים משל ציבור.

ק"ח: הוצאת זבל ודין מזיק ברשות - המוציא זבל לרה"ר לתנא דמתני' צריך שהמזבל יקח אותו משם מיד, ואם הזיק משלם מה שהזיק. ולר"י בשעת הוצאת זבלים מותר להוציא ולצבור זבל כל ל' יום ואח"כ חוזר וצוברו כדי שיהיה נישוף יפה, (וע"מ כך הנחיל יהושע את הארץ), ולדבריו אם הוציא ברשות והזיק פטור, ולא רק ברשות דמצוה כמו בנר חנוכה דפטור אם החנוני הניח נרו מבחוץ והזיק, אלא בכל רשות כגון פותקין ביבותיהם וגורפים מערותיהם בימות הגשמים פטור. וכן סובר רשב"ג להלן. וכן סובר ר"ש לגבי הרחקת תנור ד' אמות מן העליה ואם היה מניחו בעליה צריך תחתיו מעזיבה ג"ט, ובכירה שאין ההסק גדול טפת, ואם הרחיק כדין והזיק ששרף את הבית פטור, (ולת"ק חייב).

וכתבו התוס' דמתני' איירי בשעת הוצאת זבלים, וחייב אפי' אם הזיקה בזמן המועט שמוותר לו להניח, אי נמי איירי בשעת הוצאת זבלים ובא התנא לומר עצה טובה שימחר לסלק כדי שלא יתחייב לשלם.

טיט ולבנים - אסור לשרות טיט ימים רבים במקום אחד, או ללבון או לגבול לבנים ברה"ר לפי שמששה אותם כדי לייבשם, ולגבול טיט ולתת מיד בבנין מותר. ואין להשהות ברה"ר אבנים לבניה, אלא יניח ויבנה מיד, ואם הזיק חייב לשלם, ולרשב"ג יכול להביא אבניו לרה"ר ל' יום לפני הבניה, ואם הזיק פטור מפני שהוציא ברשות.

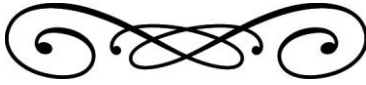
חיוב תשלומי נזק בכמה פועלים - חוצבי אבנים שהעבירו את האבן לסתת המרבע ומחליק ואח"כ לחמר הנושאה ולכתף ולבנאי ולאדריכל המניח את האבן על מושבה ומדקדק להניחה במדויק, מי שנפלה האבן ממנו חייב לשלם אם נשברה או אם הזיקה אחרים, ואפי' בקבלנות חייב כיון דכוחו הוא ואדם מועד לעולם, ואם האדריכל הניחה על הבנין ונפלה, אם הם שכירים האחרון חייב ואם עובדים בקבלנות כולם חייבים שהרי כולם שותפים בדבר, ועליהם לשמור שתהא מיושבת יפה, ולא כוחו הוא וליכא לחיובי משום גירי דיליה.

שדי נופו בתר עיקרו

שתי גינות וירק באמצע שהם גבוהות זו מזו, עיקר הירק שורשו הוא של עליון לכו"ע, ונופו לר"מ של העליון דשדי נופו בתר עיקרו, והרי הוא חי מהעפר של העליון

דיני שימוש ברה"ר ואם חייב לשלם כשהזיק

הדרן עלך מסכת בבא מציעא

(ואף שיכול התחתון למלאות את גינתו, מ"מ הרי גם העליון יכול לפנות את עפרו). ולר"י הירק של תחתון דלא אמרינן שדי נופו בתר עיקרו והרי הוא גדל באוירו של תחתון. ולר"ש אם העליון יכול לפשוט ידו וליטלו בלא ליאנס הרי הוא שלו כיון שהוא חי מהעפר שלו, וכר"מ, ואם אינו יכול הרי הוא של תחתון דהעליון מפקיר אותו מפני שגנאי הוא לו ליטול רשות להכנס וללקוט. והלכה כר"ש. והגמ' מסתפקת מה הדין אם הוא מגיע לנופו ולא לעיקרו או לעיקרו ולא לנופו שהנוף נוטה למטה. תיקו.

וכן במקח וממכר הקונה אילן בשדה חבירו וקנה אילן אחד שלא קנה קרקע וגדל דבר מהשורשים שאין רואים פני חמה הרי הוא של בעל הקרקע לכו"ע, ואם גדל מהגזע כל שרואה פני חמה לר"מ זה של בעל הקרקע, ולר"י זה של בעל האילן. אמנם אינו דומה ממש, שהרי מה שגדל מהגזע הרי הוא באויר בעל הקרקע ויונק מהקרקע ולא היה בדעת בעל הקרקע למכור דבר כזה שנחשב כאילן אחר, ומ"מ סובר ר"י שהוא של בעל האילן. וכן ר"מ היה יכול לומר שהוא של בעל האילן כמו שהענפים החדשים שלו. והדמוי הוא שר"מ מיפה את כח בעל הקרקע. תוס'.

קו"ט. וכן לגבי ערלה מה שגדל מהשורשים חייב בערלה דאילן הוא לעצמו והיינו גזע הסמוך לקרקע בתוך ג' שהרי הוא כקרקע, ואע"פ שאינו יונק מהקרקע שדי נופו בתר עיקרו. ומה שגדל מהאילן לר"מ פטור ולר"י חייב. וצריך להשמיענו מחלוקת זו בין בממונא בין באיסורא (שבאיסורא יש להחמיר יותר).

שבור מלכא - לרש"י הוא מלך פרס שהיה בקיא בדינים, והביא י"מ שהכונה לשמואל וכתב שאינו נראה.

